

תוכן העניינים

<u>עמוד</u>	
2	הקדמה
4	מבוא
9	הערוך לנושא הצומח בכרמל
13	אחרי פריחה בכרמל
18	פריחה בכרמל
26	חלוקה ליחידות נוף וחאורן
108	חאור אחרים נקודתיים
325	מפגעים בטבע ובנוף
330	רשימת המפגעים בכרמל
334	מסלולי טיול
467	המלצות להרחבת גבולות הגן הלאומי
469	דיון בדרגות שימור ופיתוח

רשימת המפות

1. תחום הסקר (בגוף החוברת, עמוד 3)
2. יחידות נוף (1:50,000 בגוף החוברת, עמוד 27)
3. צומח (1:20,000 באוגדן המפות)
4. ערכים בוטניים נקודתיים (1:20,000 באוגדן המפות)
5. אחרים נקודתיים (1:20,000 באוגדן המפות)
6. מפגעים בטבע ובנוף (1:20,000 באוגדן המפות)
7. דרכים (1:20,000 באוגדן המפות)
8. מסלולי טיול (1:20,000 באוגדן המפות)
9. חלוקת יחידות הנוף לפי דרגות איפיון (1:20,000 באוגדן המפות)
10. דרגות שימור ופיתוח (1:20,000 באוגדן המפות)

משרד החקלאות
מנהל המורשת הטבעית
מנהל המורשת הלאומית

תמונת השער: הצנר הגדול כנחל כלח

צילום התמונות בסקר: מורדי פרקש

שרטוט מפות: ורד שתיל, ורד רנן, בקי מרקו

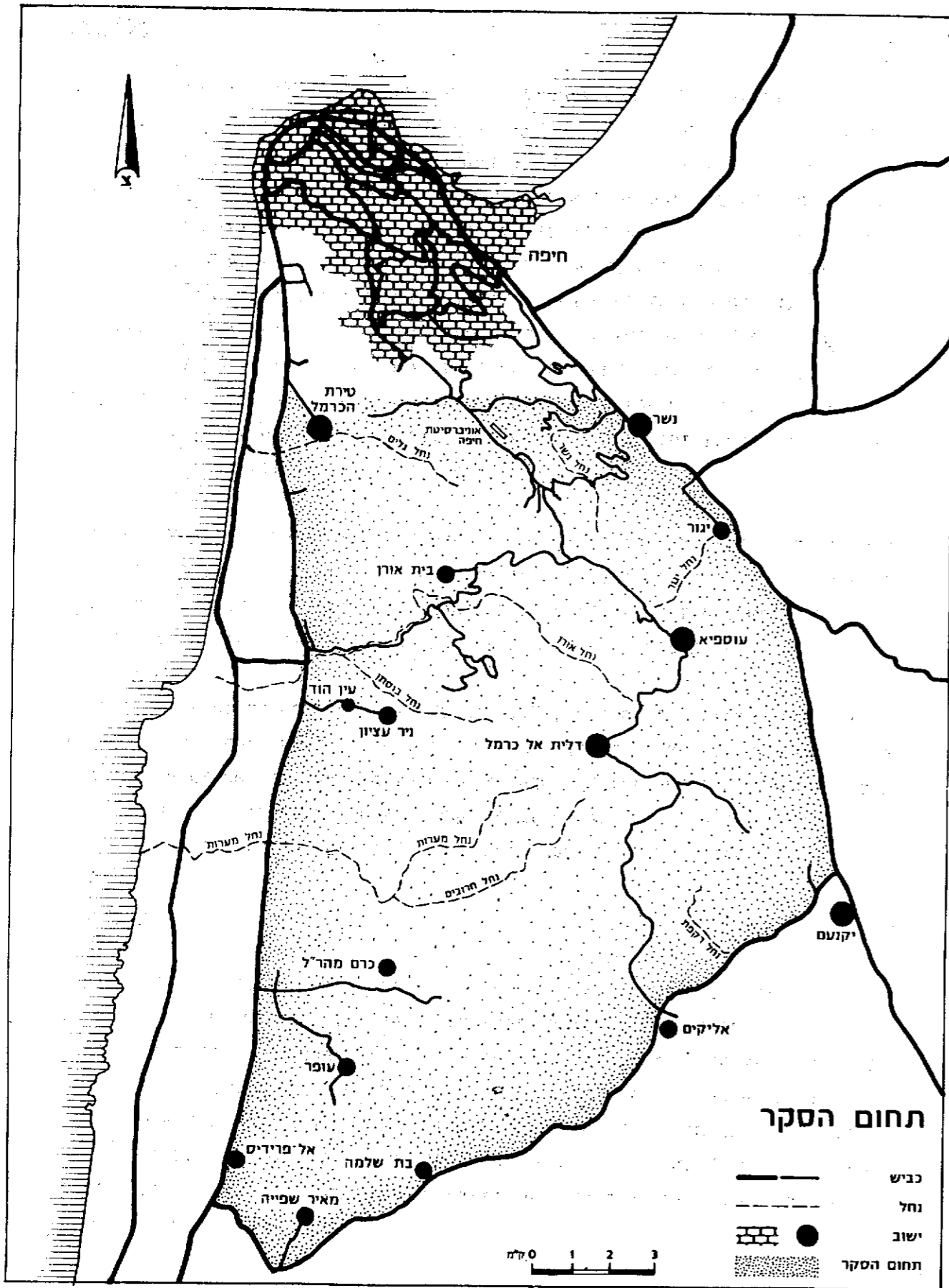
הפקה: שרה שמח

הבאה לדפוס: שלמה מלמד

החברה להגנת הטבע ©

הקדמה

סקר טבע ונוף זה התבצע בכרמל במהלך השנים 1981 עד 1983. הסקר התבצע ע"י מחלקת הסקרים של החברה להגנת הטבע בסיוע המכון לחקר שמירת הטבע של אוניברסיטת ח"א, בהזמנת רשות הגנים הלאומיים. במהלכו חועדו בכתב ועל גבי מפות ערכי הטבע והנוף בכרמל. המידע נאסף, נוחח ועובד להמלצות לשימור ופיתוח. ריכזו את הסקר מורדי פרקש ממחלקת הסקרים של החברה להגנת הטבע וחווה להב מבית ספר שדה כרמל.

מבוא

הר הכרמל הוא גוש הררי מנוחק מסביבתו ומחנשא מעל עמקים המקיפים אותו סביב. מכלול גורמים גיאולוגיים וגאומורפולוגיים אקלימיים וביולוגיים, חברו להם יחדיו לעצב חבל ארץ יפה זה ולעשותו שונה מסביבתו ומיוחד בסך מרכיביו. מיקומו הפלאוגאוגרפי המיוחד של הכרמל, בקצה מדף יבשה שהושפע משנויים בהצפות הים לאורך ההיסטוריה הגאולוגית, הביא למגוון רחב של טיפוסים סלעיים. כך אנו מוצאים כאן סלעי קרטון וחואר רכים בצד סלעי גיר ודולומיט קשים, שוניות מאובנות היוצרות מצוקים ושכבות טוף שהורבדו בהתפרצויות וולקניות בקרקעות הים הקדום. על מגוון טיפוסים הסלע פעלו גורמים טקטוניים רבי עוצמה שגרמו להתרוממות ההר וגורמים גאומורפולוגיים אשר יחדיו עצבו את נוף הכרמל המגוון. רמות כמעט משוריות נשאות כאן מעל מדרונות תלולים, נחלים צרים ותלולים שותפים לפרשות מים עם נחלים ארוכים ומחוני שיפוע ואזורים בעלי אופי הררי וטופוגרפיה חריפה שכנים לאזורי גבעות עגלגלות היוצרות נוף מתון.

קרבה לים, ריבוי המשקעים והלחות ושפע בחי הגידול הביאו למדרונות וערוצים מכוסי חורש גבוה וסבך בצד יערוץ של אורן ירושלים הגדל כאן בר או נופי יער פארק של אלון החבור. כאלף וחמש מאות מיני צמחים צומחים בכרמל, אחדים בלעדיים למקום ולפחות עשרים מינים מוצאים בכרמל את תחנתם האחרונה בתפוצתם כלפי דרום.

"ואם יחבאו בראש הכרמל משם אחפש ולקחתי...". (עמוס ח, 3), אומר הנביא עמוס ומשחמש בכרמל כחאור למקום מפלט לבורחים. ואכן עד ימינו אלה לא רב הישוב בכרמל אלא מרובים בו השטחים הפחוחים והוא מהווה מקלט קל ונוח ל"בורחים" משאון העיר לרגע של שלווה בחיק הטבע. "ריאה ירוקה" המצויה כמעט במרכז הארץ, קל ונוח לגישה ומציע שפע אפשרויות לחובבי טיול ושהיה בחיק הטבע לצורוחיה השונות.

הגן הלאומי

ערכו של הכרמל הוכר עוד שנים רבות קודם הכרזתו כגן לאומי. בשנת 1939 נתכנסה בחיפה חבורה של כשבעים מבני המקום לשם יסוד "איגוד חובבי הר הכרמל". מטרת האגודה היחה לעשות להגשמה רעיונו של האדריכל סירקין, שמת מספר שנים קודם לכן והיא הקמת פארק טבע וגן נופש בכרמל. היחה זו אולי היוזמה המעשיה הראשונה שנזרנה מרעיונות ישנים עוד יותר. אולם חלפו לפחות שנים-עשרה שנים עד שהטיפול בנושא הפך מעשי ויעיל. כבר בשנת 1951 סומן הכרמל על ידי מנהל התכנון של משרד הפנים, במסגרת תכנית כללית לגנים לאומיים ושמורות טבע, כאחת השמורות החשובות העומדות ראשונות בחור לביצוע.

אך עד מהרה הסתברו הקשיים העומדים בפני מעשה שכזה. "אנשי המעשה" ראו בשמירת שטחי בר בזבז משווע וסחירה לערכי התישבות בסיסיים. בעלי הקרקעות הפרטיות, מנהל מקרקעי ישראל ומשרד השיכון ראו בשטח נרחב זה פוטנציאל בניה ופיתוח בלתי נדלה. ב-1963 הרימה החברה להגנת הטבע קול זעקה ציבורי. בט"ו בשבט אותה שנה נזעקו ובאו כ-6,000 חברי החברה ואוהדיה ליום טיולים מרוכז בשבילי הכרמל והביעו בכך את אהדתם לאזור ואת חששם מהריסתו.

הכרזתו של ראש הממשלה דוד בן גוריון, בכנסת, על הצורך בהקמת פארק בכרמל סללה את הדרך ובהמשכו של המעשה הכריז משרד הפנים על הקפאת כל בניה בכרמל, ועדת שרים מיוחדת הוקמה כדי לדון בתכנון מחודש של השטח וקידום הפיכתו לגן לאומי, מכאן עוד ארוכה היחה הדרך וכשמונה שנים נוספות עברו עד שהסתיימו הליכי קניית והפקעת אדמות פרטיות. ב-1971 הוכרז סוף סוף גן לאומי בשטח של כ-80,000 דונם בהר הכרמל. הגן הלאומי משלב בתוכו שמורות טבע והוא נתון לניהולה של רשות הגנים הלאומיים.

הסקר ומטרותיו

חרף היות הכרמל גן לאומי מוכרז, לא פסקו מאז הקמתו הכרטומים בשטחו והפגיעות בנופיו ובערכי הטבע שבו.

יזמים ואנשי פיתוח המשיכו וממשיכים לפזול לעבר שטחי הכרמל מחד ומאידך הדרוזים והבדואים תושבי הכרמל ממשיכים להרחיב את שטחי המחיה שלהם וממשיכים בניצול משאבי הטבע לצורך מרעה וכריחת עץ להסקה ולפחמים. גם צרכי החזירות והנופש גדלו ביותר מאז הוכרז הגן הלאומי והמהווים גורם לוחץ על נופי הכרמל ומשאביו.

עד כה טרם גובשה תפיסה כוללת לניהול משאבי הטבע והנוף בכרמל ולשימוש בהם לצרכי מטיילים ונופשים. תחת זאת תכנון ובוצעו פרויקטים מקומיים המהווים לעיתים מכשול למאמץ לשמירת ערכי הטבע והנוף. על רקע זה בגלל הצורך בתכנון כולל של הכרמל כגן לאומי ושמורת טבע, הרחבת גבולותיו, פתרון בעיות מקומיות של פגיעה בטבע ובנוף וגיבוש תפיסה אופטימלית לניהול משאבי הכרמל לחועלתם של חובבי הטיול והנופש מחד ומבלי לפגוע בערכי הטבע והנוף מאידך.

לצורך תכנון זה התעורר הצורך בביצוע סקר טבע ונוף מפורט ברחבי הכרמל, אשר יביא למיפוי ותיעוד כל מרכיבי הנוף בכרמל ויציג תמונה מלאה של המצאי כבסיס לתכנון.

ב-1981, לפי הצעת פרופ' אמוץ זהבי חבר רשות הגנים הלאומיים, יזמה רשות הגנים הלאומיים ביצוע סקר שכזה.

הסקר בוצע על ידי אנשי החברה להגנת הטבע בסיוע מעשי ויעוץ של אנשי המכון לחקר שמירת הטבע של אוניברסיטת תל-אביב בהזמנת ובמימון רשות הגנים הלאומיים. הסקר הוגש למזמין והממן היא רשות הגנים הלאומיים.

מטרות הסקר היו:

1. מיפוי ותעוד ערכי הטבע והנוף בכרמל.
2. איחור מפגעים בטבע ובנוף.
3. הכנת מפת שבילים, מסלולי טיול ואזורי חניונים מומלצים.
4. בדיקת האזורים המומלצים להרחבת גבולות הגן הלאומי.
5. הצגת מידע כללי ומפורט של כל מרכיבי השטח בכרמל לצורך גיבוש חפישה תכנון וניהול כוללים של הר הכרמל.

גבולות שטח הסקר - בצפון שטח שיפוט עיריית חיפה והעיירה נשר. במזרח - המדרון היורד לעמק נחל הקישון ועמק יזרעל, עד תחתיחו. במערב - המדרון היורד לחוף הכרמל. בדרום - כביש פרדיס-יוקנעם.

מהלך העבודה

עבודת השדה החלה ביולי 1981 ונמשכה לסרוגין עד סוף 1983. בשנה הראשונה הושקעו בעבודת השדה כעשרה ימים בכל חודש ובשנה השנייה פחת קצב העבודה בהתאם לצורך. יתרת הזמן הוקדשה לאיסוף מידע כללי, סיכום המידע מהשדה ומנהלות. סה"כ בוצעו בסקר זה כ-200 ימי עבודה בשדה של חוליה בת שני אנשים לפחות. מהלך העבודה התארך מן הצפוי בשל לבטים רבים באשר לשיטת עבודה וסדרי עדיפויות, כך קרה שמשגובשה שיטת עבודה בנושא מסוים חזרנו וסקרנו את השטח תוך התיחסות לנושא זה בלבד. פרק הזמן שבין תום עבודת השדה לבין הוצאת החומר לאור נוצל לסיכומים, עריכת החומר, דיונים במסקנות מהמידע שנאסף ולהשלמות בשדה בהתאם לצרכים שהתגלו חוץ הסיכום והעבודה.

אח עבודת הסקר ריכזו חוה להב מבית ספר שדה כרמל ומורדי פרקש ממחלקת שמירת הטבע של החברה להגנת הטבע. ברוב עבודת השדה לקח חלק ועזר רבות מיקי גולן מבית ספר שדה כרמל. בתחילת העבודה השתתפה בימי השדה גם יהודית ארנולד מרשות הגנים הלאומיים. כן השתתפו באופן לא סדיר אנשים שונים מבית ספר שדה כרמל ומבית ספר

שדה מעגן מיכאל. ליווה את עבודת הסקר באופן מתמיד ולקח חלק פעיל בעבודת השדה פרופ' אמוץ זהבי.

שיטות עבודה ואמצעים

הסוקרים נעו בשטחי הכרמל ברגל וברכב. לרשות הסקר עמד בדרך כלל ג'יפ של המכון לחקר שמירת הטבע של אוניברסיטת תל-אביב ובהתאם לצורך הסתייענו בכלי רכב של בית ספר שדה כרמל, בית ספר שדה מעגן מיכאל ורכב המחלקה לשמירת הטבע של החברה להגנת הטבע.

העבודה התבצעה בדרך כלל בחוליה בודדת שמנתה שניים עד שלושה אנשים והתפצלה תוך חנועה בשטח בהתאם לצורך. בימים בהם הצטרפו אנשים נוספים מאנשי בתי ספר שדה, התחלקו הסוקרים לשתיים עד שלוש חוליות כאשר בראש כל אחת עמד סוקר מאנשי הסקר הקבועים.

"כיסוי" השטח היה אינטנסיבי וכלל הליכה או נסיעה בכל דרך ושביל, על כל רכס או שלוחה ובכל ערוץ. סדר סיקור האזורים השונים השתנה בהתאם לעונות השנה, מזג האויר או שאלות שעמדו על הפרק.

תוך חנועה בשטח הסקר מופו וחוארו בכתב ובשרטוט כל מרכיבי הטבע, הנוף והתכסית. המיפוי נעשה על גבי מפות טופוגדסטריות בקנ"מ 1:10.000 (של רשות הגנים הלאומיים) משנת 1978 ותצלומי אויר שחור לבן בקנ"מ 1:20.000 (בערך) משנת 1981 שקיבלנו בחסדי חיל האויר.

אחרים נקודתיים חוארו כמפורט בכתב בשרטוט ובצילום ואחרים ארכיאולוגיים אף נמדדו בעזרת סרטי מדידה בשדה. חשומח לב מיוחדת הוקדשה למיפוי הצומח. על כך ראה בפרק הצומח בכרמל.

במהלך העבודה הוזמנו לסיור בשטח הסקר וליעוץ, הכוונה ומסירת מידע מומחים בנושאים השונים.

פרופ' אמוץ זהבי - ליווה את עבודת הסקר כולה, סייע בתכנון העבודה ובאיסוף מידע זואולוגי. ד"ר זאב משל מהמכון לחקר שמירת הטבע של אוניברסיטת תל אביב יעץ ועזר בגיבוש שיטות העבודה. פרופ' שאול עמיר וגדעון שריג מהמחלקה לאדריכלות נוף בטכניון ואריה דביר מחכנן מראשות הגנים הלאומיים, יעצו וסייעו בגיבוש שיטות עבודה ובהבהרת דרישותיו של המחכנן מסקר טבע ונוף. ד"ר יעקב קרץ מהמכון

הערות לנושא הצומח בכרמל

הכרמל, הוא "ההר הירוק", כולל נופי צומח רב גוונים ורב צורחיים. הצומח מכסה את השטח בהתאם לחשתי הגיאולוגיה והטופוגרפיה ומבליט אותה. כן מספר הצומח את ההיסטוריה של השטח ומלמד על עברו.

אח נושא הצומח בכרמל ניסונו לסכם בשתי מפות:

1. מפה של יחידות צומח (מפה מס' 3) - המחלקת את הכרמל ליחידות לפי המינים השולטים, % הכיסוי וחצורת הצומח.
2. מפת ערכים בוטניים (מפה מס' 4) - מפת אתרים נקודתיים הכוללת עצים בולטים בסביבתם וכחמי פריחה מיוחדת (ראה רשימה מפורטת בסוף פרק זה).

בנוסף לשתי המפות הוכנה טבלה של צמחים מיוחדים בחפוצתם או פריחתם (מצורפת לרשימת הערכים הבוטניים בסוף פרק זה).

המיפוי נעשה על ידי חלוקת הכרמל לשטחים אחדים, פחות או יותר, במסלע, מפנה, שיפוע ובכיסוי הצמחי. קביעת גבולות השטחים נעשתה בתצפית אל השטח, הליכה בתוכו ואימות בחצ"א. בכל שטח שסומן במפה, נרשמו המינים השולטים ומלוויהם העיקריים, % הכיסוי העצי, וחצורת הצומח. הנחונים הנ"ל נאספו תוך כדי הליכה בשטח והם למעשה, תוצאה של החרשמות ולא מדידה מדויקת. חתכי צומח בוצעו רק כדי לבדוק מהימנותה של החרשמות, וזאת לגבי מדגם קטן של 30 מהשטחים.

בשל מגבלות של זמן, צפיפות הסקר לא הייתה מספקת כך שיחידות קטנות לא קבלו כולן ביטוי במפה. יש מקום לסקרים מפורטים יותר לגבי שטחים ספציפיים.

במפת הבסיס שהחקבלה מופיעים כ-1,600 שטחים ממוספרים. המספרים מחייחים לטבלת נחונים (מינים שולטים, מלווים עיקריים, % כיסוי, גובה עצים, חצורת צומח). 1,600 השטחים מוינו ליחידות צומח וחצורת צומח, במפה נרשם קוד בן שלש אותיות הנוחנות ביטוי למין השולט, למלווים העיקריים ולחצורת הצומח בכל שטח. שטחים שכנים בעלי קוד זהה אוחדו.

יחידות הצומח

אלון מצוי + אלה א"י	אלון מצוי + אלת מסטיק
אלון מצוי + בר-זית בינוני	אלון מצוי + חורש מגוון
אלון מצוי + אלה + בר-זית	אלון מצוי + חורש מגוון + מורן החורש.
אלון מצוי + אורן ירושלים	אלון מצוי + קטלב + אורן
אלון מצוי + אלון חולע	אלון מצוי + בר-זית + רחמה

הגאולוגי ערך עימנו סיור אחד בשטח והוסיף מידע על הגיאולוגיה של הכרמל. צבי ארז, גיאולוג מהאוניברסיטה הפתוחה, סייר בשטח והוסיף אף הוא מידע על הגיאולוגיה של הכרמל. ד"ר אבי שמידע ופרופ' עמנואל נוי מאיר מהאוניברסיטה העברית סייעו ביעוץ לגבי איסוף המידע הבוטני.

יגאל ספר מקיבוץ יגור ערך עימנו סיור באזור אשדות יגור והוסיף מידע על אחרים ארכיאולוגיים באזור זה.

לכל המוזכרים לעיל נתונה חודתינו וברצוננו לציין שהם אינם אחראים אף לא לחלק מהמידע המתפרסם כאן.

תודה מיוחדת נתונה למר יעקב עולמי מאנשי אגודת הסקר הארכיאולוגי בישראל אשר העמיד לרשותנו מידע שאסף בסקר הארכיאולוגי שביצע בכרמל אף לפני שזה פורסם. לסלמן אבו רוכון, פקח רשות שמורות הטבע, שסייר עמנו בשטח והוסיף מידע, למר ז'ק פיקובסקי מהקרו הקיימת שסייר עמנו בשטח והוסיף מידע על היערות הנטועים, לסלימן אל שיח' מהקרו הקיימת, לסלח מקלדה עובד החי בר בכרמל (רשות שמורות הטבע) ולאבו חלד, בדואי מחורבת מכלול (מעובדי הקרו הקיימת) אשר הוסיפו מידע בעל פה. ולסיום תודה לדני בר-עוז, מנהל הגן הלאומי בכרמל, אשר סייע בחוות דעתו ובעזרים טכניים.

לכולם תודה.

תצורות צומח

חורש של 40-70% כסוי	בחה
חורש מדוכא סבוך	בחה + עצים בודדים
חורש סבוך	גריגה או חורש מדוכא חזק עד גובה של 1.5 מ'
יער או יער דו-קומתי + חורש	גריגה + עצים בודדים
יער פתוח	כחמים של גריגה וחורש, או בחה + חורש
יער פארק	חורש פתוח ומדוכא
	חורש פתוח, עד 40% כיסוי

יחידות-העל הנפוצות בכרמל הן של אלון מצוי, אורן ירושלים, אלון תבור, חרוב מצוי, בר-זית בינוני, אלון חולע, רחמה קוצנית, קידה שעירה ובתוח של עשבונים. יחידות הצומח הנפוצות ביותר שייכות ליחידת-העל של האלון המצוי, הן מופיעות בתצורות שונות של חורש. היחידה שחזירות הופעה היא הגדולה ביותר - אלון מצוי ובר-זית בינוני. היחידה בעלת האופי המזופילי ביותר היא זאת של אלון מצוי + חורש מגוון + מורן החורש. היחידה הנ"ל מופיעה בערוצים באשדות יגור ובאגן הניקוז של נחל גלים, היא יוצרת חורש גבוה, צפוף ומרשים.

יחידת-העל של אורן ירושלים מופיעה על גבי קרטונים מהקנומן העליון ועל חוואר דליה (טורון). יוצרת מצורות של יער, יער דו-קומתי או חורש. בשטחים לאחר שריפה מופיעה בצורה של בחה או גריגה יחד עם לוטם - מצב זמני. בכל יחידות הצומח השייכות ליחידת-העל של האורן מופיעים מינים האופייניים לקרטון: לוטם, לוטמית, צתרה, געדה ממושקת ולעיתים גם כריך אפרפר, חלוקה הררית, געדה מצויה, געדה כרתית, שמשון אזוביוני, אכסף מבריק ועוד.

יחידת-העל של אורן ירושלים כוללת יחידות משנה יובשניות יותר של אורן ורחמה, אורן ואלח מסטיק. יחידות משנה שהמזןפילית ביותר ביניהן היא אורן + אלון + קטלב. זאת האחרונה, יוצרת יער דו-קומתי העשיר לרוב גם במיני סחלבים, דגניים רב-שנתיים ומטפסים. מופיעה בעיקר בערוצים ובמפנים צפוניים.

יחידת-העל של החרוב יוצרת יער פארק ומופיעה בעיקר בשוליים המערביים של הכרמל ובחלקים של הכרמל הנמוך.

יחידת-העל של אלון תבור יוצרת ברוב המקרים יער פארק, מופיעה בשטחים נרחבים בכרמל הנמוך, בשוליים המזרחיים של הכרמל, באגן הניקוז של נחלי מהר"ל, רקפת ונצורה.

אלון מצוי + אלה + ער אציל	אלון מצוי + אלה + ער + אלון חולע
אלון מצוי + לבנה רפואי	אלון מצוי + חרוב מצוי
אלון מצוי + קטלב	אלון מצוי + עוזרר קוצני
אלון מצוי + כליל החורש	אלון מצוי + בר-זית + קטלב
אלון מצוי + אלון תבור	
אורן ירושלים + אלון מצוי	אורן ירושלים + חרוב + אלון מצוי
אורן ירושלים + קטלב	אורן ירושלים + רחמה קוצנית
אורן ירושלים + רחמה + אלון	אורן ירושלים + אלת מסטיק
אורן ירושלים + לוטם	
חרוב מצוי + אלון מצוי	חרוב מצוי + בר-זית
חרוב מצוי + אלת מסטיק	חרוב מצוי + עוזרר
חרוב מצוי + אלון תבור	
אלון תבור + אלון מצוי	אלון תבור + לבנה רפואי
אלון תבור + חרוב	אלון תבור + אלת מסטיק
אלון תבור + אלה א"י	אלון תבור + עשבונים
אלון תבור + עשבונים	לבנה רפואי
קטלב מצוי	קטלב מצוי
עוזרר קוצני	
בר-זית בינוני + אלון מצוי	
בר-זית בינוני ללא אלון מצוי	
זית אירופי	
אלון חולע	
כליל החורש	
ער אציל	
אלה א"י	
אשחר א"י	
אלח מסטיק	
רחמה קוצנית	
קידה שעירה	
לוטם מרווני/שעיר	
סירה קוצנית	
עשבונים	
הרדוף נחלים	
צומח גדות נחלים	

אתרי פריחה בכרמל¹

(מספרי האחרים בהתאם למפת הערכים הבוטניים. מפה מס' 4)

1. שפך נחל נדר, גדות וערוץ - אירוס א"י, כלנית מצויה, חצב מצוי.
2. מצוק הארבעים - נרקיס מצוי, בוצנית אופקית², בן-חצב החורש, בן-חצב יקינחוני, עיריוני צהוב, רקפת מצויה, אירוס הסרגל.
3. מצוק מעל עין חנן - שושן צחור, דורבנית החבור, נרקיס מצוי, בוצנית אופקית, אירוס הסרגל, בן-חצב החורש.
4. מגרסת נשר - דבורנית הדבורה.
5. נחל גלים, גדה דרומית - שושן צחור.
6. מפגש הנחלים גלים ודוריים - שושן צחור.
7. שלוחת ווסיט, קצה מערבי - צבעוני ההרים, כלנית מצויה, סייפן החבואה, נורית אסיה, צהרון מצוי.
8. שלוחת דוריים, קצה צפון מערבי - שושן צחור, סייפן החבואה, בן-סחלב צריפי, דבורנית נאה.
9. חורשת הארבעים - סחלב קדוש, רימונית הלוטס, בן-חצב יקינחוני, אירוס א"י.
10. ראש יובל נחל נשר, ערוץ וגדות - סחלבים, דבורניות³, שום סתורי⁴.
11. גבעת "חכנית מצדה" - דבורנית גדולה, דבורנית הדבורה, דבורנית נאה, דבורנית הקטיפה, דבורנית שחומה, דבורנית דינסמור.
12. מצוק בנחל נשר - שושן צחור.
13. מצוק לילית - בן-חצב החורש.
14. "קיר המטפסים" בנחל ספונים - נרקיס מצוי, רקפת מצויה, ספלול החורש.
15. מדרון מתחת לחורבת לובים - שנק החורש, סחלבן החורש, דבורנית נאה, דבורנית צהובה, דבורנית שחומה, דבורנית דינסמור, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, בן-סחלב צריפי.
16. מצוקי "שויצריה הקטנה" - שושן צחור, בן-חצב החורש.
17. נחל כלח, גדה צפונית - בן-חצב החורש.

¹ הרשימה חלקית ואינה כוללת את כל אתרי הפריחה בכרמל אלא את העיקריים. יצויין

שמינים אחדים פורחים בכל רחבי הכרמל ברוב ימות השנה.

לגבי מועד פריחה, ראה נספח בסוף רשימה זו.

² בוצנית אופקית היא בוצין אופקי על פי פלורה פלסטינה.

³ סחלבים או דבורניות (ללא פרוט שם המין) - הכוונה שבמקום זה צומחים מספר מינים

אך לא דוקא הנדירים.

⁴ שום סתורי - הוא שום ירקרק, חת מין חום הפורח בסתיו ללא עלים (הגדרה של פ. קולמן).

יחידת-העל של בר-זית בינוני מופיעה לרוב כחורש מדוכא או כגריגה. מוגבלת בחפוצה, מופיעה על שטחי טרשים של דולומיט יגור וגייר מוחרקה, לרוב במקומות שסבלו מרעיית יתר וכריחה. לרוב המקומות מלווה הבר-זית בזית אירופי, אלח מסטיק ולעיחים גם חרוב ואלון מצוי.

יחידת-העל של אלון החולע מוגבלת מאד בחפוצה, יוצרת חורש גבוה לא סבוך או יער פארק, לרוב מלווה באלון מצוי, ער אציל ואלה א"י. היחידה מופיעה בעיקר על גבי גיר מוחרקה בחלקים הגבוהים של דרום-מזרח הכרמל: אזור קרן הכרמל, אגן נחל רקפת, רמת השדות שבין עוספיא לקרן הכרמל, אום אל זינת והר סומק.

יחידת-העל של הרחמה הקוצנית יוצרת גריגה, לעיתים צפופה מאד, על גבי קרטונים מהקנומן העליון ועל חוואר דליה (מהטרוון), בדרך כלל בשטחים שהיו במשטר דעייה, כריחה ושריפות במשך תקופה ארוכה (העלמות האורן?). מלוויה האופייניים זהים לאלה של האורן.

יחידת-העל של הקידה השעירה היא גריגה אופיינית המלווה לעיתים בסירה קוצנית. מופיעה לרוב על גבי גיר בשטחים שנפגעו משריפות חוזרות ורעיית יתר לאורך תקופה ממושכת.

בחוף עשבונות מופיעות בעיקר בחלק המזרחי של הכרמל הנמוך על גבי קרטון מהסנון והאיאוקן ועל מחשופים של טוף וולקני.

סיכום

הסקר נותן תמונת מצב קיים, בעקבותיו רצוי לבדוק את החהליכים הקורים בשטח והשפעתם על יחידות הצומח והתצורות. כדי לשמור על המגוון המשפיע גם על בעלי החיים בשטח, על הנוף ועל המטייל, צריך לבחון באילו דרכי מימשק יש להשתמש ואם בכלל.

- 34. אפיק נחל אורן, בין עין-אלון לעין-אורן - בן-חצב החורש.
- 35. מורד צפוני של גבעת וולפסון - סחלב שלש-שיניים, סחלב הגליל, דבורנית נאה, דבורנית שחומה, דבורנית צהובה, דבורנית הדבורה, סחלבן החורש, שנק החורש.
- 36. בשולי הכביש העולה לגבעת וולפסון - בן-חצב החורש.
- 37. ערוץ נחל יגור, למרגלות עין אל בלד - סחלב קדוש, רימונית הלוטס, דבורנית שחומה, דבורנית צהובה, דבורנית דינסמור, דבורנית נאה, דבורנית גדולה.
- 38. פתחת נחל אורן - כלנית מצויה.
- 39. שלוחת כרמיה, קצה מערבי - כלנית מצויה, צבעוני ההרים, נורית אסיה, שפחן מצוי, סייפן התבואה.
- 40. שלוחת כרמיה, מדרון צפוני - שושן צחור.
- 41. מצוק על הגדה הדרומית של נחל אורן - עריוני צהוב, נרקיס מצוי, רקפת מצויה, דורבנית החבור, צבעוני ההרים, בוצינית אופקית.
- 42. שלוחת כרמיה, ביער אורנים בקצה המזרחי - ערבז סוככני, שמשון אזוביוני, אכסף מבריק, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, דבורנית דינסמור, דבורנית שחומה, דבורנית צהובה.
- 43. נחל רקית, גדה דרומית - רימונית הלוטס, סחלבן החורש, שנק החורש, סחלב הגליל, סחלב שלש השיניים, דבורנית גדולה, דבורנית נאה, דבורנית הקטיפה.
- 44. אזור חורבת רקית - כלנית מצויה.
- 45. הר שוקף, פסגת ההר ושלוחה צפון מערבית - אירוס הסרגל, אירוס א"י, צהרון מצוי, צבעוני ההרים, סייפן התבואה, רומוליא צידונית, ערבז סוככני, סחלב פרפרני, סחלב שלש שיניים, דבורנית דינסמור, דבורנית צהובה, דבורנית שחומה.
- 46. הר שוקף, פסגה ומדרום מזרח לפסגה - אירוס הסרגל, ערבז סוככני, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, דבורנית דינסמור, דבורנית צהובה.
- 47. נחל אורן, ממזרח לבקעת אלון - כלנית מצויה.
- 48. שלוחת עין אל עלק - אירוס א"י, צהרון מצוי, כלנית מצויה, דבורניות וסחלבים.
- 49. לאורך השביל המוליך מעין עציון לימין אורד - פעמונית קיפחת, דבורנית גדולה, דבורנית נאה, דבורנית הקטיפה, סחלב שלש השיניים.
- 50. יער נטוע מדרום לנחל דוכן עליון - ערבז סוככני, רימונית הלוטס, סחלב שלש-שיניים, סחלב פרפרני, דבורנית קטיפה, דבורנית צהובה.
- 51. מדרון מצפון מערב לעין שמליה - גביעונית הלבנון, כלנית מצויה, דבורנית צהובה, סחלב פרפרני, סחלב שלש שיניים, דבורנית דינסמור.
- 52. נחל הוד תחתון, גדה דרומית - נרקיס מצוי, צבעוני ההרים, סייפן התבואה, רקפת מצויה, דבורנית צהובה, דבורנית שחומה, דבורנית נאה.

- 18. "רכס טרשים" קצה צפון מערבי - סייפן התבואה, צבעוני ההרים, צהרון מצוי, דבורנית דינסמור, דבורנית שחומה, דבורנית נאה, דודר כחול, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, בן-חסלב צריפי, סחלב הגליל.
 - 19. מצוקים מעל נחל אילנחה - שושן צחור.
 - 20. מצוק מעל נחל כלח - בן-חצב החורש.
 - 21. גבעת ההגנה - סחלב אנטולי, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, סחלב הגליל, סחלבן החורש, דבורנית גדולה, דבורנית נאה, דבורנית דינסמור, דבורנית הקטיפה, דבורנית כחלחלה, דבורנית צהובה, דבורנית שחומה.
 - 22. לאורך השביל המוליך מעין נשר לחניון קטלבים - כלנית מצויה, צבעוני ההרים, נורית אסיה, צהרון מצוי, דודר כחול, רימונית הלוטס, דבורנית הקטיפה, דבורנית שחומה, דבורנית צהובה, דבורנית גדולה, דבורנית נאה, דבורנית דינסמור, סחלב שלוש-שיניים, סחלב פרפרני, סחלבן החורש, שנק החורש.
 - 23. עין נשר - סחלב הגליל, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, סחלבן החורש, דבורנית הקטיפה, דבורנית נאה.
 - 24. חורשה נטועה מצפון למגורי הבודאים - "ערב סרויחת" - אירוס א"י, רומוליא צידונית, דבורנית כחלחלה, דבורנית צהובה, דבורנית דינסמור, דבורנית שחומה, סחלב פרפרני, סחלב שלש-שיניים, סחלב אנטולי.
 - 25. מצוק מגדים - נרקיס מצוי, רקפת מצויה, צהרון מצוי, סייפן התבואה.
 - 26. נחל מתלה באזור השפך, גדה מזרחית - גביעונית הלבנון, נרקיס מצוי, קורנית מקורקפת, זהביח דמשקאית, דבורנית נאה, דבורנית שחומה, דבורנית דינסמור, בן-סחלב צריפי.
 - 27. מצוק בנחל סכר - לע-הארי הגדול.
 - 28. "פרש מטמיר", שלוחה ממערב להר אלון - אירוס הסרגל, צבעוני ההרים, סחלב אנטולי, סחלב שלש-שיניים, סחלב פרפרני, סייפן התבואה, גביעונית הלבנון.
 - 29. מצוקים בגדה הדרומית של נחל יגור - גביעונית הלבנון, דורבנית החבור, שושן צחור, נרקיס מצוי, שום החורשים.¹
 - 30. שביל היערן (נחל יגור גדה מזרחית) - שום החורשים, צבעוני ההרים, סייפן התבואה, בן-סחלב צריפי, סחלב קדוש, סחלב שלש-שיניים, דבורנית נאה, דבורנית דינסמור, דבורנית גדולה.
 - 31. מצוק שושן (על גדת נחל אורן) - שושן צחור.
 - 32. מצוק ישח - עריוני צהוב, גביעונית הלבנון, בוצינית אופקית, נרקיס מצוי, צבעוני ההרים, רקפת מצויה, דורבנית החבור.
 - 33. מורדות גבעת יערות הכרמל (לצד הכביש המוליך לחניון האגם) - כלנית מצויה, נורית אסיה, כרמליח נאה, רקפת מצויה.
- ¹ שום החורשים - הוא שום שחור לפי פ. קולמן

53. נחל הוד מרכזי, גדה דרומית - צבעוני ההרים, סייפן התבואה, נרקיס מצוי, רקפת מצויה, דבורניות.
54. חורבת עלי א-דין - אירוס הסרגל, צבעוני ההרים, כלנית מצויה, סחלב הגליל, סחלב שלש השיניים, דבורנית נאה, דבורנית הקטיפה, זהביח דמשקאית.
55. חורבת חגלון - כלנית מצויה, נורית אסיה, צבעוני ההרים, צהרון מצוי.
56. חורבת דבלה - אירוס הסרגל.
57. שולי חורש מזרום מערב לחורבת עלי א-דין - כלנית מצויה (במספר צבעים).
58. מדרון מדרום לחלק העליון של נחל עדה - כלנית מצויה (במספר צבעים).
59. חורבת עדה - כלנית מצויה (במספר צבעים).
60. שפך נחל עקב (מדרונות) - כלנית מצויה (במספר צבעים).
61. נחל מזר קטע מרכזי - כלנית מצויה, צבעוני ההרים, נורית אסיה, צחרנית משובלת, רקפת מצויה, נרקיס מצוי, סחלב הגליל, סחלב שלש-שיניים, דבורניות.
62. בקעה חשופה מדרום לחרבת חגלון - כלנית מצויה.
63. פסגת הר מהלל - אירוס הסרגל, רקפת מצויה, נרקיס מצוי, צבעוני ההרים.
64. נחל חרובים, אפיק - שושן צחור.
- 65-66. נחל חרובים, גדה מזרחית - שושן צחור.
- 67-69. אזור רמחי מצפון מערב לקרן הכרמל - אירוס הסרגל, כלנית מצויה.
70. רכס מדרום לנחל מערות - כלנית מצויה, נורית אסיה, צבעוני ההרים, סייפן התבואה, צהרון מצוי, סחלבים.
71. אפיק נחל מערות - כלנית מצויה.
72. צפון בקעת מהר"ל, שולי גוש המהלל - כלנית מצויה.
73. נחל חרובים, ערוץ - לע-הארי הגדול.
74. קרן הכרמל - אירוס הסרגל, גביעוניית הלבנון, בוצינית אופקית, בן-חצב יקינחוני, דורבנית החבור, צבעוני ההרים, זהביח דמשקאית, כלנית מצויה.
75. חורבת דרג' והמדרון שממזרח לה - כלנית מצויה.
76. כרם זיתים על גב שלוחת אום-זינח - כלנית מצויה, כרכום חורפי.
77. צפון בקעת שיר - כלנית מצויה.
78. שלוחה מצפון לבקעת מקורה (גב השלוחה והמדרונות) - כלנית מצויה.
79. יער אורן נטוע ממערב לנחל רקפת - נרקיס מצוי, אירוס הסרגל, סייפן התבואה, כלנית מצויה (במספר צבעים), רקפת מצויה.
80. מצוק דונגית (ממערב לנחל רקפת) - נרקיס מצוי, אירוס הסרגל, סייפן התבואה, דונגית ארץ ישראלית.
81. שולי יער נטוע בנחל יוקנעם - כלנית מצויה (במספר צבעים).
82. מדרון דרומי בנחל מהר"ל - תורמוס, כלנית מצויה, נורית אסיה.
83. שלוחה וערוץ רדוד מצפון לנחל מהר"ל - כלנית מצויה, נורית.

84. לצד כביש אליקים - דליח אל כרמל - תורמוס ההרים, כלנית מצויה (במספר צבעים).
85. חניון "שער הכרמל" - נרקיס מצוי, כלנית מצויה (במספר צבעים).
86. נחל תורמוס (ממערב למקורה) - כלנית מצויה, נורית אסיה, תורמוס ההרים.
87. שלוחת חרבת מקורה - כלנית מצויה.
88. חורשת אלוני תבור ממזרח לעופר - כלנית מצויה, סחלב השקיק, נורית אסיה, צבעוני ההרים, דבורנית דינסמור, דבורנית צהובה.
89. בקעת טוף ממערב לעופר - כלנית מצויה.
90. ערוץ ממזרח לעופר - כלנית מצויה.
91. נחל גפן - כלנית מצויה.
92. שולי גבעת טלימון - כלנית מצויה.
93. חורבת חנונה - כלנית מצויה.

פריחה בכרמל - פרוט נחוננים

מין	צורת הופעה	שכיחות	שכיחות	חודשי	בית גידול מועדף	מס' שטח הפריחה במפה (במפה טמונים מקומות פריחה עיקריים בלבד)
אירוס א"י	קבוצות צפופות	מצוי	מצוי	12-2	שטח פתוח מישורי או בעל מדרון מתון	48, 45, 24, 9, 1
אירוס הסרגל	בודדים או קבוצות קטנות	נדיר	נדיר	11-1	כיסוי קרקע קטנים בין סלעים	67, 63, 56, 54, 45, 28, 3, 2
אכסף מבריק	בודדים	נדיר	נדיר	12-3	על גבי קרטון בתצי-צל: הר אלון, בית הישרן, כרמיה, רמת בית אורן, אגן נחל נשר, שלוחה בין ג. המערות לני. כחרון	46, 46, 80, 79, 74, 69
אספליניוס שחור קב' קטנות	מצוי	נדיר	מצוי	נדיר	בקירות ערוצים מוצלים	
אפור קפה	קב' קטנות	נדיר	נדיר	3-5	בערוצים גדולים בתצי-צל. מופיע בנחלים: חרובים, בוסתן, דוכן, ספוננים, כלה.	
בן-חצב החורש מרבדים	קב' ארוכה בודדים או קב' קטנות	נדיר	נדיר	2-5	במצוקים	74, 41, 32, 3, 2
בן-חצב החורש מרבדים	נדיר	נדיר	נדיר	2-3	בין סלעים בד"כ בצל	36, 34, 20, 17, 16, 13, 3, 2
ברוניקה סוריית מרבדים	נפוץ	נפוץ	נפוץ	1-3	טרסות נטושות	
גביעונים חלבונים	בודדים	נדיר	נדיר	1-3	שטח פתוח בין אבנים או סלעים	74, 51, 32, 29, 28, 26
דבורנית גדולה בודדים	קטנות	נדיר	נדיר	3-5	24, 21, 11	49, 43, 37, 22, 21, 11
דבורנית כחלחלה קב' קטנות	קטנות	נדיר	נדיר	3-4	גבעת החגנה בשוליים הצפון-מערביים של עוספיא, בהר מחלל	35, 11, 4
דונגית א"י	קבוצות	נדיר	נדיר	4-5	למרגלות מצוק דונגית	80
דורבנית החבור בודדים או קב' קטנות	קטנות	נדיר	נדיר	5-6	טרשים, אשדות יגור, נחל אורן, מצוקי ישת, ג. רקפת, ג. נצורה, מוחרקה	74, 41, 32, 29, 3
הדס מצוי	גושים צפופים	נדיר	נדיר	5-9	שולחת הזסים, נחל חיק, נחל סכד עליון	

נחל אורן, נחל חוה	6-10	מצוי	נדיר	קבוצות	הדרוף הנתלים
74,54,26	1-2	מצוי	נדיר	קבוצות	זרבייה זמשקאית קב' קטנות
כיסוי קרקע קטנים בין סלעים					
	3-4	נ. ביותח	נ. מאד	קבוצות	חבלבוב השיח
	2	נדיר	נ. ביותח	בודדים	יקניחון מזרחי
	4-6	נ. מאד	נ. מאד	בודדים או קבוצות נ. מאד	כלורה חרוזה
				קטנות	קטנות
					קטנות
	12-3	נפוץ	נפוץ	מרבדים	כלנית מצויה
47,44,39,38,33,22,7,1					
שטחים פתוחים					
60,59,58,57,55,54,51,48	4-5	נ. ביותח	נ. ביותח	קב' קטנה ולילה	כרוב כרתי
79-74,72,71,70,67,62,61					
93-81					

במצוק נחל המערות בין מערת הנחל למערת הגדי	4-5	נדיר	מצוי	משטחים	כריז אפרפר
	2-3	נדיר	מצוי		
על קרטון					
	4-8	נדיר	נ. מאד	קב' קטנות	לע-תארי הגדול
נחל חרובים, מצוק					
73,27					
בנחל סכר					

במדדיו הצפי-מז' של הכרמל בין נ. נשר לנ. בר ובאגן הניקוז של נחל גלים עד מזלג גלים-דוריים, בעיקר בערוצים ובמפנים הצפוניים	1-3	נ. מאד	מצוי	בודדים או קב' קטנות	מורן חרוש
---	-----	--------	------	---------------------	-----------

82,70,61,55,39,33,22,7,88,83	2-4	נפוץ	נפוץ	מרבדים	נורית אסיה
	2-3	נדיר	נדיר	בודדים	נורית הלב
	11-2	מצוי	מצוי	קב' קטנות	נרקיס מצוי
52,41,32,29,26,25,14,3,2					
85,80,79,63,61,53					

על קרטון ברום מעל 450 מ'	2-3	מצוי	נדיר	קבוצות	סחלב אנטולי
88	1-3	מצוי	נדיר	קבוצות	סחלב חשקיק
	3	נדיר	נ. ביותח	קבוצות	סחלב מנוקד

במורדות הערוץ מעל עין אלון נ.א. מרכזי	4-5	נדיר	נדיר	קבוצות	סחלב קדוש
1524/2367					
37,30,9					
על קרטון בשולי שבילים					
וטרטות					

בתורש ובשולי ערוצים 3-4 נדיר מצוי בודדים סמלבו החורש

בשטחים פתוחים 2-4 מצוי מצוי קבוצות קטנות סייפו התבואה

80,79,70,53

41,32,2 מצויים 1-3 מצוי נדיר עירירני צהוב קבוצות

50,46,45,42 על גבי רנדזינה כמעט לבנה 5-6 נדיר נדיר קבוצות קטנות ערבו סוככני

מצוקי ישו 4-10 נדיר מאד נ. מצוי קבוצות קטנות ערירת הביצות

על גבי חלקיקות של "גיר בית אורן" בראש נחל אלון 4-7 נדיר מאד נ. מצוי פואנתי איטלקית קבוצות

במצוקים מעל הדרך החוצה את נחל כלה ומצוק מצפור למצוק ה-40. 4-5 נדיר מאד נ. מצוי קבוצות קטנות פעמורנית אהרונסון

39,32,30,28,22,18,7 2-4 מצוי מצוי בודדים או קבוצות מצוי צבעוני החורים

61,55,54,53,52,45,41 6-10 נדיר מצוי מצוי קבוצות קטנות צפורן משולשל

88,74,70,63 בין עין אלון לעין אורן במטפה הצפוני במטפה הצפוני רב-רגל פשוט

45,24 בחורש פתוח 12-2 נדיר מצוי מצוי קבוצות קטנות רומוליאח צידונית

50,43,37,22,9 אגו נ. נשר, אגו נ. כלה, הר ערקו, כרמייה. 4 נדיר נדיר קבוצות קטנות רימורנית הלרסם

63,32,14,2 במצוקים בעיקר במפנים צפוניים 10-11 נדיר נדיר קבוצות קטנות רקפת מצויה ("מבשרת גשם")

53,52,41,33,32,25,14,2 11-4 נפוץ נפוץ קבוצות קטנות רקפת מצויה

79,63,61 קרטון 5-10 נפוץ קבוצות קטנות רחמה קוצנית

בטורש ובשולי חורש באשדות יגור 4 מאד נ. מצוי קבוצות קטנות שום החורשים*

בטורש ברתם מתלה, רמם בית אורן, מצוקי ישו, נחל אורן 4-6 נדיר קבוצות קטנות שום הכרמל

אגו נחל נשר, נחל ערקו, 10 שלוחה ביד-נ. יגור לנ. סבד שום סמורני** קבוצות קטנות שום סמורני**

* שום החורשים הוא שום שחור לפי פ. קולמן.
 ** שום סמורני הוא שום ירקק לפי פ. קולמן.

31, 29, 19, 16, 12, 8, 6, 5, 3

מצוקים בתאי צל

5

נ. מאד

נ. מאד

קבורות קטנות

שושן צחור

24

66, 65, 64, 40

43, 35, 22, 15

חורש וטולי ערוצים מוצלים

3-5

נדיר

נדיר

בודדים או קב. קטנות

שנק החורש

עין אבו דהר (נחל ווסיט), עין קוס, ח' ג'בע.

נ. בירות מצוי

בודדים

פיקוס השקמה

84, 82

נ. מהר"ל, בקעת מהר"ל, אליקים, מורדות לכידון נחל חות

2-3

מצוי

נדיר

מרבדים

מורמוס החורים

חורש מגוון בערוץ נחל יגור

שושן צחור

יער אורנים, מראה טיפוסי

חלוקה ליחידות נוף ותאורן

הר הכרמל הוא רכס בעל צורת משולש הנשלח כאצבע משדרת ההר המרכזית לצפון-מערב ונוגע בקצהו בים.

גבולות הרכס ברורים למדי: במערב חוף הכרמל אשר המדרון היורד אליו עוצב בתהליכי גידוד ימי. בצפון-מזרח ובמזרח - עמק מפרץ חיפה ועמק יזרעאל. גבול זה נקבע על-ידי קווי העתק. בדרום מזרח - נחל יקנעם, נחל חות ונחל דליה, גבול שנקבע על-ידי נחיתה השכנוח מהקנומן טורון אל קער מנשה. בקצה הדרום-מערבי מצוי רכס זכרון יעקב המהווה מעין "זנב" להר כולו.

משולש הכרמל אינו סימטרי. חלקו הגבוה מצוי בצפון-מזרח והוא רמחי באופיו אך צונח במדרונות חלולים אל הקישון. הנחלים החתורים במדרונות אלו קצרים ותלולים.

לכיוון מערב ודרום-מערב חלה השתפלות הדרגתית והנחלים ארוכים ומחוננים. הגדול בהם, נחל אורן, מבחק את הכרמל לרוחבו ויוצר הפרדה ברורה למדי בין הגוש הגבוה לבין הגושים הנמוכים ממנו שבמרכז ובדרום-מערב.

מקובל לחלק את הכרמל לשלושה גושים עיקריים:

א. הכרמל הגבוה - הוא הרכס הצפון-מזרחי והמזרחי. ציר הרכס בקו פרשת המים של הכרמל, והוא כולל את הר טללים, הר אלון, הר אלה, רום הכרמל, רמת השדוח שממזרח לדלית-אל כרמל ואת קרן הכרמל. רכס זה מתנשא מעל העמקים שממזרח לו, בעוד שבעברו המערבי ההפרדה מהכרמל התיכון ניכרת באופן מקומי בלבד (כגון באזור בקעת אלון ונחל אורן), פסגות הרכס אינן מתנשאות מעל סביבתן הקרובה ולמעשה יוצרות קו רכס רמחי ומחונן.

ב. הכרמל התיכון - רכס היוצר חצי קשת שקצותיה פונים לדרום ולצפון-מערב. כולל את הר ערקן, הר שוקף, הר מהלל והר סומק. רכס זה מנותק מסביבתו הקרובה ומתנשא מעליה בעיקר בקצהו הצפון-מערבי ובקצה הדרומי, בעוד שבמרכזו מצוי מעין אזור גבעות נמוך יותר (עליהן ממוקם הכפר דלית-אל-כרמל) שאינו מופרד מסביבתו חד-משמעית.

ג. הכרמל הנמוך - אזור גבעות נמוכות ובקעות פנימיות ללא כיוון רכסים דומיננטי, הכולל את רכס חגלון, גבעות עופר, אגן נחל מהר"ל, גבעות הקרטון

שמצפון לכביש אליקים-פרדיס, גבעות שפיה-פרדיס, ובקצה הדרומי גבעות זכרון יעקב ורמת הנדיב (אלו האחרונות אינן נכללות בסקר זה).

חלוקה מקובלת זו הינה כוללנית ביותר ומבטאת את המבנה הכללי של הכרמל. על מנת להטיב לתאר את נופו המורכב והמגוון של ההר מפורטת להלן חלוקה לעשרים ושלוש יחידות נוף אשר אחדות מהן מחלקות למספר תת-יחידות או יחידות משנה. יחידות הנוף רחב היחידות נבדלות זו מזו בסך קווי הנוף האופייניים להן בהתייחס למסלע, גיאומורפולוגיה, צומח והשפעת האדם. על פי חלוקה זו מוגש כאן גם התאור המפורט של שטח הסקר (ראה גם מפת יחידות הנוף מפה מס' 2).

יחידת נוף א' - אגן הנחלים נשר וקטיע

הנחלים נשר וקטיע והשלוחות אשר סביבם מהווים את הפינה הצפון-מזרחית של הכרמל. זהו אזור בעל טופוגרפיה חריפה שחלקים אחדים ממנו נותרו בעלי נוף בלתי פגוע בעוד שחלקים אחרים סבלו וטובלים פגיעות קשות מיד האדם.

פעילות טקטונית קדומה והשפעת האדם בהווה גורמים להטרוגניות נופית שלא תמיד ניתנת לאיפיון מדויק. אי לכך עשויים להיות קוי הגבול בין תת-היחידות שנויים במחלוקת.

א.1. נחל קטיע וחלקו התחתון של נחל נשר יוצרים יחדיו גיא עמוק שכיוונו כמעט מזרח מערב. מדרונות הגיא תלולים, והמדרון הדרומי נקטע על-ידי נחל נשר המגיע מדרום.

נופי הצומח בתת-יחידה זו אינם אחידים ומורכבים הן מחורש טבעי מפותח, הצומח בעיקר בערוצים, והן מיערות הנטועים על הגדה הצפונית ובתוך הגיא. התערבות האדם בנופי תת-יחידה זו ניכרת ובאה לידי ביטוי בכבישים, נטיעות ומחצבת הדולומיט שקצה נוסף לשטח המחואר.

א.2. השלוחה הסדוקה היא שלוחה גדולה המצויה ממזרח לאפיק נחל נשר ומתנשאת מעליו ומעל נקודת מפגשו עם נחל קטיע. מדרונה הצפון-מזרחי של השלוחה מהווה המשך למחלול הצפון-מזרחי המחואר ביחידה ה-1 אם כי נמוך ממנו.

א.3. מדרונו המזרחי של הר טללים, היורד לעבר נחל נשר, הינו מדרון דולומיט תלול, עטור בראשו בקו מצוקים לא גבוהים, מעליהם שכבות קרטון רד כשקו

המגע בין שני סוגי המסלע חד וברור. הצומח על מדרון הדולומיט ובערוצים היורדים בו הוא חורש סבוך ומגוון. על שלוחות הקרטון שבראש המדרון קטעי יער טבעי של אורן ירושלים. בתחתית המדרון נפערת מחצבת דולומיט הקוטעת את מאה וחמישים המטרים החתונים של המדרון.

א.4. נחל נשר ויובלו העיקרי הנשפך אליו מדרום-מערב הם ערוצים תלולים, צרים ועמוקים החתורים בין שלוחות גדולות. חלקו התחתון של הנחל, מכביש נשר ועד המחצבה, הוא קניון עמוק וסלעי מדורג במפלים קטנים. השלוחות שבין הערוצים מעוגלות וקרטוניות בראשן. בערך מקו גובה 400 ומטה בנויים המדרונות דולומיט ואף הנחל חתור בסלע זה.

בערוצים צומח חורש אלון מגוון, סבוך וגבוה ועל גב השלוחות צומחים בעיקר יערות טבעיים של אורן ירושלים.

חלקי יחידת נוף א' - תאור מפורט

גיא נחל קטיע

גיא עמוק-שכיוונו כמעט מערב-מזרח. הגיא חתור לאורך קו העתק שכיוונו דומה והוא מנמיך סלעי קרטון הבונים את הגדה הצפונית אל מול סלעי הדולומיט הבונים את הגדה הדרומית. בתוך גיא זה חתורים ערוצי הזרימה של נחל קטיע וחלקו התחתון של נחל נשר.

גדתו הצפונית של הגיא מורכבת משלוחה מדורגת היורדת מזרחה ולה כיפות משנה מקומיות ומספר שלוחות קטנות היורדות לעבר הגיא עצמו. המדרונות היורדים אל הגיא חלילוחם בינונית. על מדרונות אלו כתמי בחה, גריגה ויער פארק של חרוב ואלת מסטיק, אליה נלוים אלון מצוי, אלת א"י, בר-זית בינוני, רחמה קוצנית וקידה שעירה. בחציו המזרחי של המדרון חלקות יער צעיר של אורנים וברושים הנטועים בתוך יער פארק דומה. פה ושם צומחים עצי חרוב ענקיים היוצרים פינות חמד מוצלות.

במרכז הגיא, מדרום לערוץ נחל קטיע מצויה כחף מישורית עליה חלקות חקלאיות. מכחף זו משתפל מזרחה מדרון מתון עליו נטועים אורנים וברושים.

השלוחה הסדוקה

שלוחת דולומיט מאורכת הנשלחת לצפון-מערב. מצויה מצפון-מזרח לנחל נשר ומגיעה עד מפגשו עם נחל קטיע. גב השלוחה צר ומשתפל מחונות לצפון-מערב. המדרון הצפון-מזרחי יורד בחלילות בינונית לכיוון העיירה נשר ומהווה המשך צפוני למדרון המתחיל באשדות יגור. המדרון הדרום-מערבי יורד בחלילות לערוץ נחל נשר.

גב השלוחה והמדרונות טרשיים ביוהר. על המדרון הדרום-מערבי מופיעים משטחי דולומיט סדוקים ו"בלוקים" מרובעים חשופים כמעט מצומח היוצרים נוף מיוחד (אחר מס. 27).

על גב השלוחה צומח חורש נמוך (0.5-1 מ') בכ-40% כיסוי כללי, מורכב מאלון מצוי ובר-זית אליהם נלוים אלח מסטיק, אלה א"י, חרוב, אשחר מנוקד, קידה שעירה, לוטם שעיר ומרווה משולש.

על המדרון הצפון-מזרחי צומח חורש של אלון ובר-זית, נלוים: אלח א"י, חרוב, קידה שעירה, זית, עוזרר, מרווה ולוטם. חורש זה מופיע בכ-60% כיסוי ו-2-3 מ' גובה. במפנה הצפוני גובה החורש 3-4 מ' והוא מכסה 80% מהשטח.

על המדרון הדרום-מערבי צומח חורש אלון מצוי ובר-זית ב-30% כיסוי. על גב השלוחה לאורך כחמש מאות מטר מכביש נשר נמשכת דרך רכב גרועה המוליכה לעמודי מתח גבוה. בסמוך לכביש נשר חוצה את השלוחה הרכבל של המחצבה. בחתמת המדרון הצפון-מערבי מצוק דולומיט שתאורו כאתר מס. 18.

נחל נשר

בראש הנחל שלושה יובלים עיקריים היורדים מאזור פרשת המים. אלו הם ערוצים רחבים ופחוחים שחלילתם בינונית. בערוצים טרסות חקלאיות, חלקן בשימוש פעיל.

בנ.צ. מרכזי 15462-23838 נפגשים כל יובלי ראש הנחל והופכים לערוץ מרכזי אחד. במפגש היובלים שטח בעל צורת משולש חשוף מצומח ועליו שרידי טרסות. שטח זה מוקף בדרך הרכב המגיעה מחניון רקפות ועולה לעבר עוספיה. בקצה הדרום-מזרחי של השטח מצוי עין נשר (אחר מס. 76). ממפגש היובלים ועד הכביש היורד לנחל הנחל מחוץ ורוחב אפיקו 2-4 מ'. המדרונות היורדים אליו חלולים אך מתחננים בקרבת הערוץ. בערך בקו גובה 400 חוצה הנחל את קו המגע בין הקרטון לבין הדולומיט, ומכאן

הגדה הצפונית חלולה, עליה צומח חורש אלון מגוון וסבוכ. במרכז הגיא, במקום המפגש עם נחל נשר מצויה מחצבת הדולומיט של "מחצבי אבן" הפוערת כאן צלקת לבנה וענקית.

בראש הגדה הצפונית עובר כביש המסתיים ללא מוצא מעל העיירה נשר. מסעף של כביש זה יורד לעבר המחצבה. כביש אחר המקשר את המחצבה עם העיירה נשר עובר לאורך חלקו החתון של נחל נשר, גבוה מעל הערוץ. למרגלות המחצבה, מעט מעל אפיק נחל נשר מצוי עין חנו (אחר מס. 17).

ערוץ נחל קטיע

בראשו הערוץ חלול כדי 20 מעלות ואינו עמוק. מדרונות שחלילתם בינונית יורדים אליו מכל הכיוונים. בערוץ סבך של קידה שעירה, רחמה קוצנית, סירה קוצנית, אלח מסטיק, לוטם ומרווה וכן עצי אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י מדוכאים מרעיה, פרטים בודדים מגיעים לגובה של 2-3 מ'. כ-100 מ' במורד הנחל גבוהה צמחיית הערוץ ונוצר חורש של אלון ואלה א"י, ביניהם סבך של כל הצמחים שהוזכרו לעיל. כ-250 מ' מראשו, הערוץ צר כדי 2-3 מ', עומקו 1-2 מ', ובו חורש גבוה המחפה עליו מעל ומורכב מאלון, אלה א"י, קטלב, כליל, לבנה, ער, בז-זית וקיסוסיה. בנ.צ. 15234-24146 נחצה האפיק על-ידי דרך רכב, אולם מראהו אינו משתנה. בנ.צ. 15302-24128 מצויות על הגדות מחצבות נטושות (אחר 1). מכאן ומטה החורש באפיק נמוך וסבוכ. על הגדות נטיעות אורן וברוש היורדות עד סמוך לאפיק.

מדרון צפון-מזרחי של הר טללים

מדרונו הצפון-מזרחי של הר טללים, בקטע שממרגלות האוניברסיטה ועד אזור מצוק הארבעים, הוא מדרון דולומיט חלול בו חתורים ערוצים קצרים ורדודים. בראש המדרון קו מגע בין דולומיט לבין קרטון הבונה את ראש המדרון. קו מגע זה מלווה במצוקי דולומיט (אחרים 3 ו-16). בחלקו הדולומיטי של המדרון צומח חורש מפוחח ויפה, 4-5 מ' גובה ו-80% כיסוי, מורכב מאלון מצוי, אלה א"י וקטלב, אליהם נלווים ער אציל ובר-זית. על חלקי הקרטון צומח יער אורנים. מדרון זה, במפנהו המזרחי, נקטע בחלקו התחתון על-ידי מחצבת הדולומיט היוצרת קיר חצוב בגובה של כ-150 מ'.

ומטה הוא חתור בסלע זה. בערוץ משטחי סלע ודרגשים. בצידי האפיק צומח חורש אלון ואלה א"י גבוה ויפה. באזור קו גובה 397 מופיעים בחורש עצי מורן, ומכאן, הם ועצי קטלב מהווים מלווים עיקריים. מקו גובה 350 ומטה המלווים העיקריים הם מורן וער. שאר המלווים: כליל החורש, בר-זית, ער אציל, אלח מסטיק, קידה שעירה, רתמה קוצנית וקיסוסית.

על גדות הנחל, בחלק הקרטוני צומח יער יפה וגבוה של אורן עם אלון וקטלב. על חלקי הדולומיט של גדות הנחל צומח חורש דליל (20% כיסוי) של אלון מצוי, בר-זית וקידה שעירה. באזורים פתוחים יותר בתחתית של סירה ושפע מרעולים.

מכביש נשר ומטה נחל נשר מצוקי ותלול-גדות. בערוץ הזרימה מפלים, משטחי סלע וגבים. המדרונות החלולים מכוסים חורש מגוון ויפה של אלון מצוי, מורן וער אציל. מלווים: אלה א"י, בר-זית, חרוב, לבנה רפואי, כליל החורש, אחירותם ועוד. מחציתו התחתונה של הנחל מצויה בחחום מחצבת הדולומיט "מחצבי אבן" אשר כרסמה בגדות הנחל ופגעה קשות בנופו.

יובל עיקרי של נחל נשר - נשפך אליו מדרום-מערב באזור הכביש היורד לנשר. בראש ערוץ זה שני יובלים המחחילים כערוצים רחבים חתורים בקרטון ובהם טרסות חקלאיות. מאזור הטרסות ועד מפגשם היובלים תלולים ובחוכם צומח חורש. ממפגש היובלים ומטה הנחל יורד בתלילות בינונית ואפיקו צר. בערך בקו גובה 400 מעבר מקרטון לדולומיט. מכאן ומטה צומח בערוץ חורש אלון ואלה א"י אליהם נלוים ער, מורן, קטלב וקיסוסית. בקטעים אחדים מופיע בתוך חורש זה סבך של לוטם, אחירותם, קידה שעירה וקיסוסית. על המדרונות צומח חורש יפה של אלון מצוי, אלה א"י, קטלב וער אציל אליהם מתוספים אורני בר באזורי הקרטון. לאורך כל הנחל מושלכים באפיק גושי קרטון ענקיים וצמיגי ענק מפסולת מחצבת נשר.

יחידת נוף ב' - אגן נחל גלים

אגן נחל גלים כלוא בין שלוחת דניה, אזור פרשת המים, רכס טרשים ורמת לובים הסוגרים עליו סביב. לאורך האגן, עובר כחוט השדה ערוצו של נחל גלים. האגן סמוך לציר קער שכיוונו צפון מערב - דרום מזרח אשר הוא וסדרת שברים מקומיים מנמיכים גיאולוגית שכבות קרטון הבונות כאן את הנוף. על גבי חלק מהשלוחות המרכזיות ביחידה נותרו מטליות של גיר שוניות.

ב.1. אגן נחל גלים, בחלקו העליון, מורכב מסדרת יובלים הנשפכים לערוץ המרכזי בחלקו השונים. הערוצים צרים ועמוקים, תלולים בחלקיהם העליונים והופכים מתונים עם המעבר מערבה. בין הערוצים שלוחות מאורכות המשחפלות במתינות לכיוון מורד הנחלים. בערוצים ועל תחתית המדרונות צומח חורש אלון, גבוה סבוך ומגוון. על השלוחות הקרטוניות צומח יער אורן ירושלים טבעי, גבוה וסבוך המשחרע עד אזור פרשת המים במזרח ועד נחל נדר בצפון.

ב.2. בחלקו התחתון, נחל גלים הינו ערוץ מתון ההולך ונחשף מצומח ככל שמקדמים מערבה. מצפון יורדות אל קטע זה של הנחל שלוחות מתונות ורחבות בעוד שמדרום יורד אליו מדרון טרשי תלול למדי. הן השלוחות שמצפון והן המדרון שמדרום מכוסים בחורש מדוכא ביותר ובבחה של סירה קוצנית ואלח המסטיק.

חלקי יחידת נוף ב' - האור מפורט

שלוחה למרגלות שכונת דניה

שלוחת קרטון רחבה המשתפלת מתונות דרום-מערבה ומהווה גדה צפון-מערבית לחלקו התחתון של נחל נדר. בראש השלוחה שטח אורנים טבעיים מלווים ברתמה קוצנית, אלח מסטיק, אלון מצוי ועוד.

במרכז השלוחה, בנ.צ. 14980-24080 ראס אל עין. מגורי בדואים בבקחות פת המרוכזות בשחי קבוצות. סביב הבקחות מכוסה כל הצומח כתוצאה מרעיה. האזור הבקחות ומטה שטחים פתוחים עם מעט עצי חרוב וזית.

נחל נדר

מצוי בין שכונת דניה לבין שלוחת מכלול. נשפך לנחל גלים בנ.צ. 14951-24040. ראש הנחל בצד כביש חיפה-עוספיא מול האוניברסיטה. כאן הנחל מתון ולא עמוק. גדותיו מתונות אף הן. בערוץ ועל הגדות צומחים אורנים ושיחי לוטם. לאחר כ-500 מ' מתחיל להופיע בערוץ ועל הגדה הדרומית סבך צומח המורכב מאלון ואלה א"י עם אורן, חרוב, בר-זית, כליל החורש, עוזרר וקיסוסית וכן לוטם ורחמה.

בערוץ ועל הגדה הצפונית שפכי עפר ופסולת בניה, בחי שכונת דניה מגיעים כאן כמעט עד הערוץ.

מעין קנים שבנ.צ. 15031-24120 (אתר מס. 5) מתחילה העמקה של הערוץ. באפיק הזרימה משטחי קרטון עם נארי. האפיק עצמו חשוף מצומח, אך על הגדה הדרומית חורש יפה של אלון, אלה א"י ואורן. בנ.צ. 15000-24015 מפל באפיק. זוהי מדרגת קרטון רחבה שגובהה 6 מ'. שביל עוקף מפל זה מדרום-מזרח. מכאן ומטה הנחל פתוח, גדחו הצפון-מערביה היא משטחי קרטון חלולים עליהם פרטים בודדים של אורן, חרוב ואלת מסטיק. הגדה הדרום-מזרחית דומה, אך מכוסה יותר בצומח. בנ.צ. 14982-24068 מצוי עין קדם (אתר מס. 9). מכאן ומטה הנחל פתוח, באפיק מחשוף טוף ועל גדותיו שרידי טרסות ועצי זית.

שלוחת מכלול

שלוחה רמתית שכיוונה מזרח-מערב והיא מהווה גדה דרומית לנחל נדר. השלוחה ומדרונותיה מכוסים יער אורן טבעי שחלקים ממנו נשרפו. בשטחים השרופים ניכרת נביטת אורנים בתוך סבך לוטם. בחוף שטח חשוף שבמרכז גב השלוחה מצויה חורבת מכלול (אתר מס. 4). בסמוך לחורבה מספר בקתות פח בהן חיה משפחה בדואית.

שלוחת חורבת קדם

שלוחה רחבה המהווה המשך נמוך יותר לשלוחה מכלול בכיוון דרום-מערב. החלקים הגבוהים של שלוחה זו מכוסים יער אורני בר יפים. נמוך יותר מצויים שטחים פתוחים עם סירה קוצנית, אלת מסטיק וקידה שעירה. על המדרונות היורדים לדרום ולדרום-מזרח צומח יער אורן דליל אליו נלווים עצי אלון מצוי, חרוב ואלת המסטיק.

על כיפה קטנה בקצה המערבי של השלוחה מצויה חורבת קדם (אתר מס. 7). נחל מכלול - נשפך לנחל גלים בנ.צ. 15046-24003. הנחל חתור בסלעי קרטון בין שלוחת מכלול לבין שלוחת החי-בר. בראש הנחל שני יובלים עיקריים שראשם סמוך לכביש חיפה-עוספיה מול האוניברסיטה. יובלים אלו צרים וחלולים. בחלקם העליון צומח יער אורנים המלווים ברחמה אלון וקטלב. בהמשך מטה צומח יער שכזה רק על הגדות הצפוניות (מפנה דרום-מזרחי), בעוד שבאפיקים ועל הגדות הדרומיות צומח חורש אלון מצוי ואלה א"י מלווים בקטלב, ער אציל, כליל החורש, בר-זית, לבנה ואחירוטם.

ממפגש היובלים ומטה הנחל מחוץ, חתור בין גדות גבוהות שתליוןן בינונית. באפיק צומח חורש אלון מצוי ואלה א"י, מלווה בבר-זית, לבנה, כליל, ער ואורן. החורש סבך בחלקו. הגדה הצפונית חשופה כמעט מצומח בחלקה התחתון, ומכוסה יער אורן

בחלקה העליון. על הגדה הדרומית חורש של אלון ואלה א"י עם אורן וקטלב, המופיע בכתמים צפופים בצד כתמים דלילים יותר וכתמים חשופים עם משטחי לוטם. על מדרון זה מספר דרדרות אבנים ארוכות כדי 30 מ' ורוחבן 2-5 מ', הנראות כשרידי מחצבות ישנות. כ-500 מ' לפני שפכו לנחל גלים, נשפך אל הנחל יובל נוסף, המגיע מצפון-מזרח. תאור יובל זה כחאור קודמיו. מנקודת המפגש ומטה ערוץ הזרימה חתוך בחוף מדרגות סחף שגובהן 1-4 מ'. בחוף הערוץ חורש לא סבך של אלון מצוי, אלה א"י בר-זית ולבנה, אליהם נלווים אורן, רחמה, אלת מסטיק, חרוב וקידה שעירה.

הגדות תלולות ונושאות חורש דל שהרכבו דומה, על שתי הגדות קוי מצוק כאשר על הגדה המזרחית זהו המשכו של מצוק דימי ועל הגדה המערבית זהו מצוק גיר קטן וקצר. בסמוך לשפך, על הגדה המערבית, עצי זית גדולים בחוף חורש דליל של אלון, אורן, חרוב ואלת מסטיק.

שלוחת החי בר

שלוחת קרטון רמתית ומאורכת המשתפלת מתונות ממזרח למערב. תחומה בצפון ובמערב על ידי נחל מכלול ובדרום על-ידי הנחלים ווסיט וגלים. חלקה המזרחי של השלוחה, מכביש חיפה-עוספיה, ועד אזור החי-בר (ראה להלן) מכוסה ביער אורן טבעי, מפוחת ויפה. האורנים מלווים ברחמה אלון וקטלב. בנ.צ. מרכזי 15168-23899 ממוקמת חחנת האיקלום של החי-בר הכוללת גדרות המאכלסות את החיות השונות ואסם גדול הנראה היטב למרחוק. דרך עפר שנפרצה במיוחד מקשרת בין החנת האיקלום לבין הכביש. מאזור החי-בר ומערבה השלוחה מתרחבת מעט ועל גבה מישור פתוח עם שרידי טרסות ופרטים בודדים של זיחים וחרובים. בין העצים סירה קוצנית, קידה שעירה ואלת מסטיק.

המדרון הדרומי בקטע זה של השלוחה הוא מדרון טרשי וחלול. עליו צומח חורש של אלון מצוי ובר זית בכ-25% כיסוי ו-2-3 מ' גובה. בין העצים סבך קידה שעירה, סירה, מרווה, אלת מסטיק ולוטם, בחלק העליון של המדרון מופיעים גם עצי אורן בודדים. המדרון הצפוני מתואר בחאור נחל מכלול.

נחל ווסיט - נפגש עם נחל כלח בנ.צ. 15142-23948. בראש הנחל שני יובלים הנפגשים בנ.צ. 15218-23961. יובלים אלו הם נחלים מתונים וצרים חתורים בקרטון. גדות הנחלים תלולות, אך לא גבוהות ביותר. בראש היובל הצפוני הצומח מדוכא כתוצאה מרעיית חיות החי-בר בתחנת האיקלום הישנה. בהמשך מטה צומח בצידי ערוץ הזרימה חורש של אלון מצוי ואלה א"י המלווים באלת המסטיק, ער אציל, כליל החורש ולבנה רפואי. החורש מטפס גם על הגדה הדרומית עד 2/3 הגובה,

שלוחות בין נחל כלח לכביש חיפה-עוספיה

המשולש הנוצר בין נחל כלח לבין כביש חיפה-עוספיה ולבין הכביש המוליך לחניון מבוא נחל כלח, הוא שטח המורכב מסדרת שלוחות לא אחידות בצורתן הנוצרות על-ידי התחברותם של יובלי נחל כלח. על השלוחות צומח בדרך כלל יער אורן מלווה בעצי אלון, קטלב ושיחי אלח המסטיק, לוטם וקידה שעירה.

באזור הצפוני מצויים החניונים מצפור הצוק ומבוא נחל כלח, אליהם מוליכים שני כבישים ישנים המחברים לכביש חיפה-עוספיה. באזור החניונים ובעיקר במורדות מערבה שטחים בהם צומח חורש אלון ומלוויו ללא אורנים.

בחלק הדרומי של השטח המחואר שתי כיפות מעוגלות ביניהן אוכף מתון, הדחוקות בין ראש נחל כלח לבין הכביש. על שטח זה בחוף יער אורנים ממוקם משרד רשות הגנים הלאומיים וחניון צמוד לו.

נחל כלח

ראש הנחל בצומח דמון. נ.צ. 15142-23948 נפגש הנחל עם נחל רוסיט ושניהם יוצרים את נחל גלים.

ראשו של הנחל הוא אפיק מתון ופחות, בו טרסות חקלאיות, חלקן נטושות. הטרסות בנויות לכל רוחב האפיק ונמשכות עד נ.צ. 15349-23797 (כאן נשפך מצפון ערוץ קטן שאף בו בנויות טרסות). על הטרסות וביניהן צומחים פרטים בודדים וגדולים של אלון, אלה א"י, אשחר א"י, עוזרר, אלח מסטיק וכליל החורש.

מאזור הטרסות ועד גשר הדרך הישנה לבית אורן (נ.צ. 15269-23865) הערוץ צר וקניוני. באפיק דרגשי סלע ומפלים קטנים ומדורגים. בערוץ ועל גדותיו התלולות חורש גבוה ומפותח של אלון מצוי ואלה א"י, עם ער אציל, קטלב, לבנה, מורן החורש, אלון חולע, בר-זית, עוזרר, אשחר א"י, מטפסים, טחבים, שרכים ועוד.

מאזור נ.צ. 15190-23840 ומטה מחחילים להופיע על הגדות מכוסות החורש קטעי מצוק של גיר מוחרקה. במצוקים צנירים קטנים וכוכים. עליהם צומחים בעונתם בן חצב החורש ושושן צחור.

ומכאן ומעלה צומח יער אורן. על הגדה הצפונית גולש יער האורן נמוך יותר. נ.צ. 15250-23970 מצוי מפל קטן שגובהו כ-2.5 מ'. מכאן ומטה האפיק צר, חתוך בחוד סחף קדום ומגלה משטחי סלע. בחוכו חורש גבוה המכסה עליו למעלה ומורכב בעיקר מאלון, אלה א"י, ער ולבנה רפואי.

בראש היובל הדרומי צומח יער אורן-אלון, כשנלווים אלה א"י, קטלב ולוטם. עצי החורש גבוהים ומגיעים ל-6-8 מ'. בהמשך נעלמים האורנים והחורש המצוי בעיקר בצידי ערוץ הזרימה מורכב מאלון, אלה א"י, קטלב, ער, לבנה, כליל החורש, חרוב, בר-זית, מורן החורש, אוג הבורסקאים ומטפסים. חורש זה מטפס גבוה על הגדה הדרומית, בעוד שעל הגדה הצפונית גולש מלמעלה יער האורן ומגיע כמעט עד לאפיק.

ממפגש היובלים ומטה נחל רוסיט הוא נחל מתון וצר, חתוך בחוף קרטון ומלווה משני צידיו בקו מצוק שגובהו 4-6 מ'. במצוק נפערים מדי פעם צנירים קטנים ולעיתים מופיעים בסלע מעין פיתוחים יפים כתוצאה מפעולת המים.

נ.צ. 15183-23957 מפל שגובהו כ-5 מ'. בראש המפל תקוע גוש סלע גדול (שביל עוקף את המפל מדרום). מהמפל ומטה קטע קניוני צר שרוחבו 4-5 מ' ואורכו כ-50 מ'.

בסמוך למפל נשפך אל הנחל ערוץ קטן המגיע מדרום-מזרח. בערוץ זה טרסות חקלאיות ובוטחן נטוש עם עצי זית וחסאנה. חאור הצומח בנחל כתאור הצומח בשני יובליו המחוארים לעיל.

שלוחות בין יובלי הנחלים כלח וואסיט

יובלי הנחלים כלח וואסיט יוצרים ביניהם שלוש שלוחות מאורכות שכיוונן הכללי מזרח מערב. פני השלוחות רמתיים ומכוסים ביער אורנים גבוה ומפותח. בין האורנים עצי אלון ושיחי רחמה, אלח מסטיק וקידה. רוב שטח השלוחות אינו מצוי בהשפעת פעילות אדם מזה כ-10 שנים, מאחר וגדר החי-בר מונעת את הגישה. כתוצאה מכך מפותח חח היער, מרובים נבטי האורן, עצי אורן צעירים וסבך של רחמה וקידה.

על גב השלוחה שהיא המרכזית, מצויה מערכת של דרכי "סולינג" (דרכים מרוצפות באבנים) שנסללה בשנות ה-30 על-ידי חברת הכשרת הישוב. הדרכים חסרות מוצא והן מכוסות בשיחי לוטם, קידה שעירה ואורנים צעירים.

בנקודת הציון המוזכרת לעיל נחצה הנחל על ידי הדרך הישנה לביח אורן, אזור זה בו הנחל קניוני ומלווה במורדות חלולים ומצוקים מכונה שריצריה הקטנה (אחר מס. 68).

מכאן ומטה לאורך כ-300 מ' הנחל קניוני, חתור בגיר מוחרקה ומלווה במצוקים ובצנירים המצויים כעשרה מטר ויותר מעל האפיק. באפיק מספר מפלים גדולים שגובהם 5-6 מ'. חורש מפותח וגבוה של אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית, ער אציל וקטלב ממלא את האפיק. מקצה קטע זה ומטה הנחל צר אך מתון, חתור לעומק בין גדות חלולות וגבוהות. באפיק מפלים קטנים וגבים על משטחי סלע, בצידו הערוץ חורש יפה כמחואר לעיל. חורש דומה מכסה גם את הגדה הדרומית, בעוד שעל הגדה הצפונית בערך בחצי המדרון מוחלף החורש ביער האורן שעל השלוחות.

בנ.צ. 15137-23921, מפל שגובהו כ-5 מ' ולאחריו קטע קניוני קצר (אחר מס. 35).

יובלי נחל כלח

בנקודת ציון 15310-23837 נשפכים לנחל כלח מצפון-מזרח שני יובלים. הצפוני שבהם הוא ערוץ עמוק ביחס לסביבתו וצר. רוחבו 4-6 מ' וגדותיו חלולות. באפיק חורש סבך של אלון, קטלב, אלה א"י, כליל ואורן.

בין העצים סבך של לוטם, קידה שעירה ואלת המסטיק. היובל הדרומי הוא ערוץ עמוק וצר. רוחבו 4-6 מ'. גדות הנחל חלולות ועליהן (בעיקר על הדרומית) משטחי גיר או נארי היוצרים מעין חלקלקות גבוהות כדי 10 מ'.

באפיק חורש של אלון מצוי, אלה א"י, קטלב, ער אציל וכליל החורש. החורש סבך וגבוה אך המעבר בערוץ, בין גזעים חשופים אפשרי ומומלץ כמסלול ירידה לנחל כלח. החורש מטפס גם על המדרונות עד גובה החלקלקות שהוזכרו.

יובל נוסף נשפך לנחל כלח בנ.צ. 15265-23909. זהו ערוץ מתון וצר בעל גדות חלולות הנושאות עליהן משטחי גיר או נארי. החורש באפיק צפוף.

נחל גלים

חחילתו של הנחל במפגש הנחלים כלח וואסיט ומוצאו מההר בעיירה טירת הכרמל. במפגש הנחלים אזור פתוח ועל הגדה שממזרח שרידי מטע זיחים. מכאן ועד שפך נחל דוריים

הנחל צר, רוחב האפיק 4-5 מ' והוא חתור במשטחי קרטון קשים, פה ושם גושי סלע גדולים ודרגשי סלע.

משני צידי האפיק צומח חורש סבך של אלון מצוי ואלה א"י אליהם נלווים קטלב, ער אציל, כליל החורש, חרוב, קידה שעירה, בר זית, אשחר א"י, לבנה, מורן החורש ועוד. במקומות אחדים יוצר הסבך גג מעל האפיק.

משפך נחל דוריים (נ.צ. 15094-23955) ועד שפך נחל מכלול, הנחל נפתח ומתרחב מעט, רוחב האפיק מגיע ל-6 מ' ורובו חלוקים גדולים, בולדורים ודרגשים. על הגדה הדרומית חורש של אלון מצוי ובר-זית כ-40% כיסוי, גובה העצים 4 מ'. על הגדה הצפונית החורש דליל.

משפך נחל מכלול (נ.צ. 15046-24003) ומטה מתרחב האפיק עד 8 מ' והוא חשוף ברובו מצומח. בנ.צ. 15011-24014 מתחתר לפתע הערוץ בתוך שכבת קרטון קשה ויוצר קטע שאורכו כ-150 מ' עם גדות סלע משופעות, קרקעית סלע ומספר מפלונים, מכתשות ובולדורים.

על הגדה הצפונית בסמוך לשפך נחל מכלול מספר עצי זית, וגבוה מהם במדרון עצי אורן. בהמשך מערבה גדה זו חשופה ולקראת שפך נחל נדר היא נושאת עליה טרסות עם כיסוי דליל של זיחים וחרובים. על הגדה הדרומית חורש אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, וחרוב, דליל ונמוך (20-30% כסוי, 2-3 מ' גובה העצים). בחלקו העליון של המדרון טרשי גיר מוחרקה, ונטיית שכבות ניכרת דרום-מזרחה.

משפך נחל נדר ומטה, הנחל פתוח וחשוף מצומח. גם גדותיו בקטע זה חשופות. באפיק מגורי בדואים ודרך עפר המגיעה מטירת הכרמל.

שלוחת דוריים

שלוחת קרטונית שטוחת גב וחלולת גדות המצויה בין נחל דוריים לבין נחל גלים. על גב השלוחה, בשליש המזרחי, צומחים עצי אורן מהם צעירים וצפופים כנראה כתוצאה מהחדשות עצמית. בין האורנים צומחים אלון מצוי, אלה א"י, אלה מסטיק, רתמה קוצנית ולוטם. במרכז השלוחה שטח ללא אורנים בו חורש נמוך ולא צפוף של אלון מצוי ובר-זית. בקצה הצפון-מערבי של השלוחה, מעל מפגש הנחלים דוריים-גלים, צומח יער אורנים כמחואר לעיל.

לאורד השלוחה עוברת דרך רכב המחקרת לדרך המגיעה מחניון הפיחולים. בקצה המערבי מסתיימת הדרך בטבעת ממנה יורד שביל אל נחל גלים.

נחל דוריים

מקיף את שלוחת דוריים מדרום וממערב ונשפך לנחל גלים בנ.צ. 15094-23955. הנחל מתון, צר וחלול גדות. בראש הנחל סבך צפוף של אורנים, אלונים, לוטם וקידה. לאחר כ-150 מ' מעמיק הערוץ והצומח הופך חורש גבוה ומפוח של אלון מצוי ואלה א"י עם מורן החורש, ער אציל, קטלב, כליל החורש, לבנה רפואי, שלוש מיני האשחר, אחירותם, עצבונת וכן טחבים ושרכים.

גובה העצים 4-6 מ' והם יוצרים חיפוי מלא על הערוץ. ההליכה בערוץ בקטע זה אפשרית בקומה זקופה. בהמשך מטה נפתח מעט החורש ומהברך וצפונה מופיעים קטעים סבוכים וקטעים פתוחים לסרוגין. בקטע זה, על הגדה המזרחית, עצי אורן מהם היורדים עד האפיק.

שלוחת אורנית

שלוחה צרה ומאורכת שכיוונה דרום-מזרח צפון-מערב, מצויה בין נחל גלים לבין נחל אורנית. השלוחה מורכבת מסדרת כיפות מאורכות ואוכפים רדודים ביניהם. שתי הכיפות הדרום-מזרחיות הן כיפות קרטון טרשיות עם מדרונות טרשיים שתלילותם בינונית. על הפסגות ועל המדרון הדרומי אורנים, ביניהם אלון, אלה מסטיק, וסבך לוטם, קידה שעירה וסירה קוצנית. בקצה הצפון-מערבי של השלוחה מצוק גיר מוחרקה הבונה את שתי הכיפות הקיצוניות לכיוון זה ומתנשא ככח מעל מדרונות הקרטון. במצוק זה סדרת מערות מרשימות (ראה אתר מס. 12).

גבעת שיח סולימן

גבעת קרטון מאורכת בין נחל גלים לבין נחל אורנית מצפון-מערב לשלוחת אורנית. גב השלוחה מאורך ומעוגל והמדרונות חלולים. על המדרונות שרידי טרסות וגדרות אבן. הצומח דליל ביוחר ופגוע ממרעה, מורכב בעיקר משיחי אלה מסטיק שטחי בהה של סירה קוצנית ופרטים בודדים של חרוב וזיזה. על הגבעה שרידי מבנים ובור מים (ראה אתר מס. 11).

יחידת נוף ג' - רמת בית אורן

רמת בית אורן היא רמה רחבה המורכבת משתי מדורות טופוגרפיות. המזרחית בנויה קרטון והיא הגבוהה. המערבית נמוכה ממנה ובנויה גיר. כיוון ירידת השלוחות והנחלים הוא מערב וצפון-מערב.

הרמה מנוחקת מסביבה על-ידי נחל אורן ואגן נחל גלים ומסתיימת במערב במדרון המערבי של הכרמל.

ג.1. החלק המזרחי והגבוה של רמת בית אורן מורכב מסדרת שלוחות קרטון מאורכות שכיוונן צפון-מערב דרום-מזרח. נוף השלוחות מעוגל ועל גבן רמות צרות כמעט מישוריות. הגדולה שבשלוחות היא שלוחת לובים, מצויה בצפון היחידה וממנה ודרומה הולכות השלוחות וקטנות. בין השלוחות חתורים נחלים מתונים אך עמוקים. על גבי השלוחות ועל מדרונותיהן יער של אורני ירושלים גדולים ומפוחים. בנקודות מספר נקטע היער על-ידי שטחים שהוכשרו לחקאות. בנחלים צומח חורש אלון סבוך ומפוח.

ג.2. למרגלות השלוחות המחוארות לעיל משתרעת רמת גיר טרשית ביותר המשתפלת מחונות מערבה. הרמה מבוחרת על ידי מספר נחלים היורדים אף הם מערבה. הארוך והעמוק שבנחלים, נחל ספונים, מצוי בצפון הרמה. מכאן ודרומה הולכים הנחלים ומתקצרים. הצומח על פני הרמה מורכב משרידיה העלובים של חברת החרוב ואלת המסטיק. בסמוך לקצה המערבי בולטות מספר גבעות קטנות מעוטרות בקבוצות עצי אורן.

ג.3-4 המחלול המערבי, מחלול הריף התוחם את הרמה במערב. בחלקו הצפוני (4.2) המדרון חלול וטרשי כאשר שני ערוצים קצרים יוצרים בו מפרץ פנימי. בחלקו הדרומי (3.2) מעוטרים חלקים גדולים של המחלול במצוקי גיר.

חלקי יחידת נוף ג' - תאור מפורט

שלוחת לובים

שלוחה קרטונית מאורכת שכיוונה צפון-מערב דרום-מזרח והיא מהווה את הגבול הצפוני של רמת בית אורן. גב השלוחה רמתי, רחב בחלק הדרום-מזרחי וצר בקצה הצפון-מערבי. מהרמה נשלחות שלוחות קצרות הן לצפון-מזרח והן לדרום-מערב. בין

השלוחות נחלים קצרים ורדודים הנשפכים לנחל דוריים במזרח, לנחל אורנית בצפון, לנחל ספונים בדרום ולמישור החוף במערב.

השלוחה ומדרונותיה מכוסים יער אורנים, ביניהם רחמה, אלון מצוי, אלת מסטיק, קידה שעירה ולוטם, ולעיתים גם אלה א"י, בר-זית וקטלב. חלקים גדולים של יער זה נשרפו בעבר מספר פעמים כחוצאה משריפה לא מבוקרת של פסולת במזבלת טירה. בסתיו 1983 נשרפה כליל למעלה ממחצית יער זה. בחלק הדרום-מזרחי, על גב הרמה, שטח נרחב שהיער בו נגדע והוא הוכשר לחקלאות. בפינת שטח זה מצויה חורב לובים (אתר מס. 58) בקצה הצפון-מערבי מסתיים יער האורנים כ-500 מ' לפני קצה השלוחה וכאן משתרע שטח פתוח עליו שרידי טרסות וגדרות אבן עם בחה נמוכה של סירה קוצנית, קידה שעירה ואלת מסטיק ופרטים בוודדים של אורן, חרוב ואלון. על גב השלוחה ועל מדרונה הצפוני עוברות דרכי רכב היוצרות טבעת המקיפה את השלוחה. דרכים אלו מחקשרות לדרכים שבאזור קיבוץ בית אורן.

סדרת שלוחות קצרות שפניהן לים

בין חלקו התחתון של נחל ספונים לבין הקצה הצפון-מערבי של שלוחה לובים מצויה סדרת שלוחות קצרות המשחפלות למערב או לדרום-מערב וחובקות בחצי קשת ערוצים קצרים היורדים מערבה.

חלקיהן המזרחיים של השלוחות עשויים קרטון ועליהם צומח יער אורן שחלקים גדולים ממנו שרופים. החלקים המערביים של השלוחות בנויים גיר, המדרונות טרשיים ביותר ועליהם צומח חורש דליל (10%-20% כיסוי) ונמוך של אלון, חרוב ואלת מסטיק או חרוב ואלת מסטיק בלבד. יתרת השטח מכוסה בחה נמוכה של סירה קוצנית. בערוצים היורדים מכאן מערבה מטעי זיתים לא מטופלים.

בקצה הדרום-מערבי של סדרת שלוחות זאת רמח גיר טרשיה עם כ-40% טרשים על פני השטח. על פני הרמה צומח נמוך ומדוכא (כ-50 ס"מ גובה!) המורכב מאלת מסטיק, חרוב, קידה שעירה, מרוה, צהרה וסירה קוצנית וכן מעט אלון מצוי, זית ובר-זית. רמה זו מסתיימת בדרום בנחל ספונים ובמערב במדרון המערבי של הכרמל.

נחל ספונים

ראש הנחל בנ.צ. 15068-23810. מכאן ועד נ.צ. 15012-23819 יובל צר ומתון חחור בקרטון. ב-350 מ' הראשונים הנחל רדוד, רוחב הערוץ 4-6 מ' ובתוכו סבך חורש אלון מצוי ואלה א"י עם ער אציל, קטלב, קיסוסית, כליל החורש, אחירותם ומעט אורן ועצבונית. הגזעים בערוץ חשופים והמעבר בנחל אפשרי בקומה זקופה תחת גג סבך המחפה מעל. בהמשך מטה הערוץ עמוק יותר ובו מפלים קטנים אחדים. החורש דומה למתואר לעיל אם כי סבוך יותר ובקטעים אחדים המעבר אפשרי בקומה שפופה בלבד. על גדות הערוץ אורנים ביניהם אלון מצוי, אלה א"י, אלת מסטיק, קידה שעירה ורחמה. חלק מחורש זה נשרף ב-1983. בנ.צ. 15012-23819 נפגש היובל המתואר עם יובל נוסף המגיע מדרום-מזרח ובו יורדת דרך רכב המגיעה מאזור קיבוץ בית אורן. מכאן ועד נ.צ. 14910-23860, קצה דרך הרכב, הנחל חחור בקרטון, והוא מתון אך עמוק למדי ותלול גדות. אפיק הזרימה הוא מעין חעלה בעומק 3 מ' וברוחב 4 מ'. צומח הערוץ בקטע זה נשרף בסתיו 1983. על הגדות צומח יער אורנים עם כל הנלווים המוזכרים לעיל. לאורך קטע זה עוברת דרך רכב ישנה שאינה בשימוש רב והצומח כבר מכסה את צידיה. מקצה דרך הרכב ועד נ.צ. 14844-23819 הנחל עדיין חחור בקרטון אך על גדות הצפונות כבר ניכרים מצוקי גיר מוחרקה המשחפלים לעבר הערוץ בקצה הקטע המתואר. ניכרת נטייה שכבות מערבה. באפיק משטחי קרטון חלולים ויפים. הצומח בערוץ הוא חורש של אלון, בר-זית, אלה א"י, ואורן, אליהם נלווים קטלב, ער, חרוב, לבנה, קידה, לוטם ורחמה. הגדה הדרומית חשופה למדי בחלקה העליון ומכוסה יער אורנים בחלקה התחתון. על הגדה הדרומית חורש אלון מצוי, בר-זית ואורן. אליהם נלווים קטלב, אלה א"י, אלת המסטיק, לוטם, קידה שעירה ורחמה. האורנים גדולים ומראם פראי, מופיעים בוודדים או בקבוצות, דומיננטים במראה אך לא שליטים.

מקצה קטע זה ומטה הנחל חחור בגיר מוחרקה, הגדות חלולות ובמקומות אחדים נושאון עליהן קטעי מצוק חלולים המתנשאים לגובה של 3-4 מ'. הערוץ צר כדי 4-6 מ' ובו דרגשי סלע ומדרגות נמוכות. הצומח בערוץ הוא חורש אלון מצוי, אלה א"י וחרוב עם בר-זית ואלת מסטיק. כן מופיעים עצי אורן בוודדים. הגדות טרשיות בעיקרן, עליהן גריגה נמוכה של אלת מסטיק ומרוה משולשת וכן מעט חרוב, אלון מצוי, בר-זית וקידה שעירה בגובה 1 מ'. על הגדה הדרומית מופיעים מעט עצי אורן, קטלב וער אציל. בערוצים קטנים שעל גדה זאת צומח חורש צפוף יותר.

משפך נחל מתלה שבנ.צ. 14813-23800 ומטה הנחל קניוני וצר, חחור בין מצוקי גיר מוחרקה. על הגדה הצפונית כ-80% כיסוי סלע עם מצוקים דרגשים וכוכים. על הגדה הדרומית לאורך כ-200 מ' מתנשא מצוק תלול שגובהו 20-25 מ'. הערוץ צר כדי 2-6 מ' ובו דרגשי סלע ומפלים קטנים. בנקודה אחת מצוי גוש סלע שהתמוטט ויצר מעין גשר

מעל הערוץ. הצומח בקטע ערוץ זה הוא חורש של חרוב ואלון עם אלה א"י, אלה מסטיק ובר-זית. מלווים משניים: לבנה רפואי, זית, קידה שעירה ורחמה קוצנית. אחדים מהחרובים הם פרטים גדולים ביותר ומרשימים.

רכס מחלה

רכס קרטון המורכב משלוש כיפוח עיקריות ביניהן אוכפים רדודים. הכיפוח מסודרות זו בהמשכה של זו ויוצרות חצי קשת שקצותיה במזרח ובצפון-מערב. מורדותיו הצפוניים של הרכס יורדים לנחל ספונים והדרומיים לנחל מחלה. הרכס כולו ומדרונותיו היו מכוסים בעבר ביער אורני בר גדולים ומרשימים במיוחד. מרבית חלקי היער נשרפו בשריפת הענק בסתיו 1983. על הכיפה המזרחית שטחי יער שנגדע ועליהם ממוקמים חלק ממבני המשק של קיבוץ בית אורן. גם בכיפה המרכזית שטח גדוע שהוכשר לחקלאות. על הרכס מספר דרכי רכב העוברות לאורכו ומקיפוח את כיפותיו. דרכים אלו מתקשרות הן לאזור קיבוץ בית אורן והן לדרכים שעל המדרגה התחתונה של רמת בית אורן.

נחל מחלה

ראש הנחל באזור מבני המשק של קיבוץ בית אורן ושפכו לנחל ספונים בנ.צ. 23800-14813. הנחל מתחלק לשני חלקים ברורים. בחלקו העליון, עד נ.צ. 23770-14930 הנחל חתור בין מדרונות הקרטון של המדרגה העליונה של רמת בית אורן ובחלקו התחתון מנ.צ. זו מטה חתור הנחל בסלעי הגיר של המדרגה התחתונה.

בחלק העליון הנחל מתון, יוצר אפיק צר כדי 6-8 מ' בין גדות קרטון חלולות. במרכז האפיק ערוץ זרימה שרוחבו 4 מ'. באפיק חורש יפה ביותר, צפוף וגבוה כדי 5-6 מ' של אלון מצוי ואלה א"י אליהם נלווים אשחר רחב-עלים, בר-זית, קטלב, אחירותם, אורן, רחמה, עוזרר, לבנה ואלת מסטיק. כולט ביותר ריכוז המטפסים מהסוגים זלזלת, קיסוסית, פועה, אספרג, טמוס ויערה המצויים כאן לרוב ויש שהם מכסים עצים עד שני שלישי גובהם. מאזור קו גובה 265 ומטה צומח בערוץ יער אורנים כשהמינים המוזכרים לעיל הופכים לנלווים. מדרונות הנחל מכוסים ביער דליל של אורנים גבוהים, ביניהם כרי לוטס וריכוזי קטלב. רובו של היער נשרף גם הוא ב-1983. לאורך קטע זה של הנחל עוברת בצד אפיק הזרימה דרך רכב המקשרת בין קיבוץ בית אורן לבין דרכי המדרגה הנמוכה של רמת בית אורן. ביציאתו מחוסם המדרגה העליונה הנחל רדוד ביותר והופך לערוץ ממש רק לאחר כ-300 מ'. הערוץ צר, 2-4 מ'

רוחבו ועומקו 2-3 מ' בלבד. חתור בסלעי גיר קשים. בהמשכו מטה הערוץ מעמיק ובאזור קו גובה 135 הוא חתור בין גדות גיר טרשיות שחלילותן בינונית. בערוץ מדרגות סלע ומפלים קטנים שגובהו 3-4 מ' (מצויים בעיקר לאחר פיתול הנחל צפונה) למרגלות המפלים מופיעות בדרך כלל מכחשות עמוקות וגדולות ביותר ביחס לגובה המפל (החופעה בולטת מאוד בנחל זה).

הצומח בערוץ הוא חורש אלון ואלה א"י עם ער, בר-זית, רחמה קיסוסית ועצבונית. במעלה הנחל קטעי קידה סבוכים אך ברוב הקטעים האחרים החורש מצל על הערוץ והעבירות בו סבירה. על המדרונות הטרשיים, במפנה הצפוני 40% כיסוי חורש שגובהו 1-1.5 מ' והוא מורכב מאלון ובר-זית עם זית. מעבר לפיתול וצפונה משחנה ההרכב לזית וקידה שעירה עם אלון ובר-זית.

במפנים הדרומיים גריגה נמוכה המורכבת מקידה שעירה, מרוה, צהרה, אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית (15% כיסוי כללי).

אזור חורבת יונית

אזור חורבת יונית המכונה במפות הר אורן הוא רכס קרטון רמתי מאורך שכיוונו צפון דרום. מורדות הרכס למזרח ולדרום תלולים ביותר ומהווים את גדות נחל אורן. המורדות לצפון ולמערב משחפלים באורח מתון לעבר המדרגה הנמוכה של רמת בית אורן. עיקר הרכס מנוקז צפון-מערב על-ידי יובלי נחל מגדים הדרומי. בין היובלים נוצרות שלוחות צרות המשחפלות מהרכס המתואר. באזור כולו צומחים עצי אורן גדולים ופרטים בודדים של חרוב וקטלב. הרווחים בין העצים גדולים ביותר. השטח הרכס לפני מספר שנים לצורך מרעה ובמהלך הכשרה זו נעקרו עצים ונפתח היער.

בראש המדרונות הפונים לעבר נחל אורן צומח יער אורנים צפוף, גובה העצים 8-10 מ' וביניהם סבך לוטס, רחמה, קידה שעירה ואלת מסטיק. על כיפתו הדרומית של הרכס ממוקמת חורבת יונית (אחר מס. 121).

שלוחות המדרגה התחתונה

המדרגה התחתונה של רמת בית אורן, בקטע שבין נחל ספונים בצפון לבין נחל אורן בדרום, היא רמת גיר טרשיה מורכבת משלוחות רחבות המשחפלות באופן מתון ביותר מערבה לעבר המדרון המערבי של הכרמל. גין השלוחות נחלים רדודים שפניהם מערבה

והם מעמיקים רק בסמוך למדרון המערבי. פני הרמה טרשיים (כ-40% כיסוי של סלע חשוף). בין הסלעים גריגה נמוכה ביותר (0.5-1.5 מ' גובה) ולעיתים סבוכה המורכבת בעיקר מאלת מסטיק וקידה שעירה וכן חרוב, זית, בר-זית, אלון מצוי, צתרה וסירה קוצנית.

על פני הרמה, ובעיקר בקצה המערבי פזורות כיפות קטנות עליהם כחם אורנים קטן. אלו הן נקודת גובה 147, נקודת גובה 188 (מדרון צפון-מערבי) ונקודת גובה 182. על שתיים מהכיפות (נ.ג. 188 - ראש הכיפה, ונ.ג. 203) עצי חרוב נמוכים וכרי אלת מסטיק סבוכים.

בקצה הדרומי של הרמה, מעל מדרון נחל אורן, בנ.צ. מרכזי 14984-23588 מצויה חורש אורנים קטנה, גובה העצים 10-12 וביניהם צומחים עצי חרוב ושיחי אלת מסטיק, קידה וסירה. מראשי הכיפות המחוארות ומקצותיהן המערביים של השלוחות הצפיות יפות לעבר מישור החוף והים. מקצות הרמה הדרומיים הצפיות לעבר גיא נחל אורן.

נחל מגדים

ראשו בשלושה יובלים היורדים מהר אורן ומוצאו מההר בנ.צ. 14765-23700. היובלים שבראש הנחל חחורים בקרטון והם מחונים ורדודים. באפיקים סבך חורש של אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י עם ער אציל, קטלב, חרוב, אורן והרבה קידה שעירה וקיטוסית. בקטעים אחדים החורש סבך ואינו ניתן למעבר ובאחרים החורש מחפה על הערוץ וההליכה נוחה בין גזעים חשופים. על השלוחות הצרות שבין הערוצים יער דליל של אורנים וביניהם אלו מסטיק ומעט אלון, אלה א"י וחרוב. מפגש היובלים ומטה עד נ.צ. 14844-23704 (מקום בו חוצה את הנחל גדר שטח המרעה שמזרח) הנחל מתון ולא עמוק. רוחב הערוץ 2-4 מ' ועומקו כ-3 מ' בלבד. הצומח באפיק כצומח המחואר ביובלים בחוספח יוחר אורנים.

מאזור הגדר ומטה ערוץ הנחל מעמיק מעט יוחר וגדותיו מחונות. בערוץ חורש של אלון מצוי ובר-זית עם אלה א"י וער אציל. עם המעבר מערבה משחנה הרכב החורש לאלון מצוי ובר-זית בלבד. באזור הפתח מופיעה חברת החרוב ואלת המסטיק. בקטעים אחדים החורש סבך ובאחרים פתוח ונוח למעבר.

גדות הנחל טרשיות ועליהן כיסוי דליל של צומח. על הגדה הדרומית: אלון מצוי, בר זית והרבה קידה שעירה. 2-1.5 מ' גובה ו-30% כיסוי. על הגדה הצפונית חורש בהרכב

דומה עם יוחר קידה שעירה. 1 מ' גובה ו-25% כיסוי. במוצאו מההר הנחל קניוני וגדותיו מצוקיות (ראה תאור אתרים 115, 114).

המדרון המערבי

המדרון התוחם את רמת בית אורן במערב הינו מחלול המתנשא לגובה של כ-50-60 מ' מעל מישור החוף.

המחלול רציף בקטע שמצפון לנחל ספונים ודרומה עד נחל אורן וכן בקטע שמעל טירת הכרמל. בקטע שמעל דרום טירת הכרמל קוטעים אותו שני ערוצים קצרים היוצרים בו מעין מפרץ פנימי. חלקו המרכזי של המחלול, מנחל ספונים ועד נחל מגדים הדרומי מעוטר בראשו במצוק גיר זקוף ומאורך. פתחי הנחלים המגיעים לכאן ממזרח יוצרים במצוק קניונים קצרים וחלולים (אתרים 110, 113-115). המדרון טרשי וחשוף כמעט מצומח עצי. הצומח כאן הוא פארק דליל של חברת חרוב ואלת מסטיק וכן בתה של סירה, קידה ועשבונים.

יחידת נוף ד' - פרשת המים

קו רכס גלי בעל שלוש זרועות הנשלחות צפונה, מערבה ודרום-מזרחה. שלוש הזרועות מהוות קו פרשת מים בין שלושת אגני הניקוז העיקריים בצפון הכרמל והם - נחל אורן, נחל גלים והנחלים היורדים לקישון. קו פרשת המים בנוי מסדרה של כיפות מעוגלות שאינן בולטות ביותר מעל סביבתן וביניהן אוכפים רדודים. הכיפות והאוכפים בנויים מסלעי קרטון. על הכיפות והשלוחות הקטנות, וכן בראשי הערוצים, טרסות חקלאיות, רובן נטושות, המעניקות ליחידה זו אופי פתוח שאינו מתקשר למדרונות סבוכי היער והחורש שמשני צידיה.

בנקודות אחרות צומחים בין הטרסות כתמי אורן בר ו/או אורן נטוע. את פרשת המים מנצלים הכבישים המרכזיים בכרמל המקשרים את חיפה עוספיה ואזור בית אורן. צומח כבישים אלה מצויה בדיוק במפגש שלושת זרועות פרשת המים. בזרוע הצפונית מספר נקודות חצפית ואחרים חשובים נציין את העיקריים: גבעת חרובים (אתרים 15-13), חורש הארבעים (אתר 29) ובאר הארבעים (אתר 28).

ד.1. שלוחת טרשים המצויה בקצה הזרוע המערבית של פרשת המים מהווה חריג מהתאור שלעיל. זוהי שלוחה טרשית בנויה ברובה מגיר עם מטליות קרטון קטנות על קו

המדרון הצפון מזרחי

המדרון הצפון-מזרחי של הר הכרמל, מהכביש היורד לעיירה נשר בצפון ועד נחל חוסיפה בדרום, הוא מדרון דולומיט חלול ביותר המחנשא מעל עמק נחל קישון ומהווה גבול ברור לכרמל בחלקו זה.

בקטע שמנחל נחש וצפונה וכן בקטע שמנחל יגור ודרומה יוצר המדרון מחלול חריף הנושא קטעי מצוקים הנראים למרחוק. המחלול מעורף על-ידי נחלים קצרים ותלולים המקבילים זה לזה.

מעל שני חלקי מדרון אלה מחנשאות שלוחות קרטון גדולות שכיוונן צפון-דרום ועיצובן הטופוגרפי מתון. בחלק המרכזי של המדרון חתורים הנחלים יגור, סבך ונחש שהם ארוכים מהאחרים ויוצרים אזור שלוחות גדולות שכיוונן מזרח מערב. גב שתיים, המגדולות שבשלוחות, רמחי ויוצר ניגוד נופי לטופוגרפיה החריפה של המדרונות והערוצים.

המדרונות החלולים והגאיות העמוקים יוצרים אזור של טופוגרפיה חריפה ומגוונת המעניקה לאזור נוף הררי מובהק ויוצרת את אחת מפנינות הנוף היפות בכרמל.

בערך בגובה 400-450 עובר קו מגע בין סלעי הדולומיט הבונים את תחתית המדרון לבין סלעי הקרטון הבונים את חלקו העליון. סלעי הקרטון מעצבים טופוגרפיה מתונה ויוצרים מעין כובע מעל מדרון הדולומיט החלול. הצומח בחלקי המדרון הבנויים דולומיט הוא חורש אלון מצוי ומלווי, המחלק כדלהלן: במפנים הצפוניים, צפון-מערביים וצפון-מזרחיים ובנחלים, חורש סבך ומגוון בכיסוי כללי של 70%-90% ולעיתים אף 100%. גובהו 4-7 מ' והוא כולל אלון מצוי, ער אציל, מורן החורש, אלה א"י, בר-זית, לבנה רפואי, כליל החורש, קטלב ומטפסים שונים. במפנים המזרחיים והדרומיים החורש דל יותר, אחוז הכיסוי הוא 30%-40% וגובה העצים 2-4 מ', ההרכב העיקרי הוא אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, אשחר א"י ואלת המסטיק. בין העצים כתמים פתוחים של מרווה וקידה שעירה וכן קטעי מדרון טרשיים וחשופים.

בחלקיו התחתונים של המדרון צומחים גם עצי חרוב ואלון חבור. לכל אורך המדרון, בערך בקו גובה 380-400 עוברת דרך רכב המכונה דרך היערנים ומקשרת בין כביש נשר לבין קרן הכרמל. בחלקיו השונים של המדרון, מתחח לדרך היערנים עוברים שבילים

הרכס. השלוחה מכוסה בחורש נמוך ומדוכא של אלון, בר-זית ואלת המסטיק. בין העצים משטחי בחה של סירה, לוטם וקידה. על גב הרכס קטעים קטנים של יער אורן טבעי. בקצה הצפון-מזרחי של הרכס כיפה מעוגלת שתאורה דומה אך על מדרונותיה היורדים לנחל כלה חורש סבך ומגוון וקוי מצוקים. על רכס טרשיים ובסביבתו מספר מערות קבורה ומתקני חקלאות קדומים (אחרים 66-61, 101, 100).

יחידת נוף ה' - המדרונות הצפון מזרחיים

גבולו הצפון מזרחי של הכרמל הוא מדרון חלול המחנשא כ-450-500 מ' מעל עמק נחל הקישון ומהווה את אחד הנופים המרשימים ביותר בכרמל. המדרון חלול ממרגלותיו ועד שני שלישי גובהו אך מחמתן ומחעגל בחלקו העליון. שני מורפולוגי זה נגרם על ידי מעבר מסלעי דולומיט קשים בחחית המדרון לסלעי קרטון רכים היוצרים מעין כובע לראש המדרון.

ה.1. חלקו התחתון של המדרון הוא מחלול דולומיט חריף ביותר אשר בנקודות אחדות במחצית גובהו מצוקי דולומיט זקופים היוצרים קו דומיננטי בנוף. את המדרונות מבחרים מספר נחלים חלולים אשר הגדולים שבהם עמוקים וקניוניים. בראש המדרון מספר שלוחות מאורכות הנשלחות מזרחה. בערוצים ועל המדרונות הפונים צפונה וצפון-מערבה צומח חורש אלון מגוון ומפוחח שהוא מהיפים בכרמל.

ה.2-3 בראש המדרון שתי שלוחות קרטון עיקריות שכיוונן צפון-דרום. האחת מצויה מצפון לכפר עוספיה (ה.2) והשניה ממזרח לו (ה.3). גב השלוחות מעוגל ומתון. על שתי השלוחות נטועים יערות אורן וברוש.

ה.4. בין שתי השלוחות המתוארות לעיל, מדרון קרטוני חלול המשתרע מבחי הכפר עוספיה ומטה. על כל המדרון בנויות טרסות חקלאיות שחלקן נטושות, אך באחרות עדיין חקלאות פעילה. נוף המדרונות מהווה ניגוד חריף ומעניין לנוף מחלול הדולומיט המכוסה בחורש סבך.

בנויים היטב עם אבני שפה אשר נבנו כנראה בחקופח המנדט הבריטי. אחדים משבילים אלו מכוסים בסבך.

הנחלים במדרון המחואר (סקירה מצפון לדרום)

נחל לילית - מוצאו מההר בנ.צ. 15588-24010.

תחילת הנחל בערוץ רדוד ביותר אשר ראשו מצוי כ-80 מ' נמוך מדרך היערנים. בהמשכו מטה הנחל חלול ולא עמוק. בערוץ דרגשים ומדרגות סלע.

בנחל צומח חורש של אלון מצוי וער אציל ואליהם נלוים אלה א"י, מורן החורש ועצי קטלב בודדים. החורש גבוה ומחפה על הערוץ מלמעלה, דבר המאפשר מעבר נוה. כ-150 מ' לפני מוצא הנחל מההר החורש סבוך וקוצני.

בערך בקו גובה 180 מצוי על הגדה הדרומית מצוק חביב (אחר מס. 24) אשר מעליו ולמרגלותיו עוברים שני שבילים מנדטוריים החוצים את הנחל. שם הנחל בא לו מקינון של לילית אשר נצפה בעבר במצוק המוזכר.

גיא התהומות - מוצאו מההר בנ.צ. 15615-23964.

בראש הנחל שני יובלים רדודים ביותר שתחילתם בדרך היערנים. בערך מקו גובה 325 ומטה הערוצים תלולים ועמוקים יותר. מפגש היובלים הוא באזור קו גובה 260. מכאן ומטה הערוץ צר כדי 6-4 מ' וחלול ובו מפלים קטנים ודרגשי סלע.

בנ.צ. 15584-23919 שני מפלים מדורגים שגובהם כ-5 מ' כל אחד. שני המפלים יפים למראה ויוצרים פינת חמד.

בנ.צ. 15605-23930 מפל נוסף שגובהו כ-6 מ'.

הצומח בחלקם העליון של יובלי הנחל הוא חורש צפוף וגבוה של אלון ובר-זית אליהם נלוים אלה א"י וקטלב. בהמשך משתנה הרכב החורש לאלון מצוי ומורן, אליהם נלוים אלה א"י, כליל החורש, אשחר רחב-עלים וקיסוסית. לקראת מוצא הנחל מתווספים חרובים. מוצא הנחל בתוך חורשת אורנים הנטועה על מדרונות עם שרידי טרסות.

השביל המנדטורי המוליך מיגור לכביש נשר חוצה את הנחל מעל המפל התחתון ואילו השביל המוליך מכביש נשר לאזור "חניון נופש פעיל" חוצה את הנחל במפגש היובלים המוזכר.

נחל נחש - מוצאו מההר בנ.צ. 15712-23865.

בראש הנחל שני יובלים צרים כדי 6-4 מ' ולא עמוקים. באפיקיהם דרגשים ומדרגות סלע היוצרים מפלים קטנים. ממפגש היובלים ומטה הולך הערוץ ומעמיק ושיפועו מחריף. בערך בקו גובה 250 מחריף שיפוע הנחל עד כ-45⁰, הערוץ עמוק ובו מפלים שגובהם 8-6 מ'. בנ.צ. 15658-23884 מפל שגובהו כ-8 מ' ומעליו בגדה הצפונית מצוי המרכזי שבמצוקי הכתר (אחר מס. 81) לקראת מוצאו מההר מתמתן הנחל ונפחח.

גדות הנחל בדרך כלל גבוהות וחלולות ומעניקות לו אופי קניוני בעיקר בחלק המרכזי. על הגדה הצפונית סדרת מצוקי דולומיט מרשימים המכונים מצוקי הכתר ומתוארים בחאור אחרים מס' 77-81. בנחל צומח חורש המורכב מאלון מצוי, אלה א"י ובר-זית ונלוים ער אציל, כליל החורש, אשחרים, חרוב וקיסוסית. ביובלים שבראש הנחל החורש נמוך, 2-4 מ' ודי פתוח. במרכז הערוץ הראשי מגיע גובה העצים ל-6-7 מ' והם יוצרים סבך המחפה על הערוץ מלמעלה. הנחל ויובליו יפים ומולצים לטיול.

נחל סבך - נשפך לנחל יגור בנ.צ. 15689-23776.

בראש הנחל שלושה יובלים מחונים ופתוחים אשר תחילתם בפרשת המים בסמוך לכביש עוספיה-חיפה. יובלים אלו חתורים בחלקם העליון בקרטון, כאשר הצפוני שבהם עובר באזור נטוע ע"י קק"ל. המרכזי עובר בשטח חשוף בעיקרו עם שרידי טרסות ובערוץ הדרומי טרסות שעל חלקן מטעים מטופלים. בערך בקו גובה 460 עוברים הנחלים להתחתן בדולומיט. מכאן ועד דרך היערנים היובל המרכזי הוא נחל צר ומתון, גדותיו מתונות ונמוכות. באפיק, חורש אלון מצוי לא צפוף הכולל גם קטעים פתוחים לגמרי. היובל הדרומי בקטע שמהמעבר לדולומיט ועד דרך היערנים הוא נחל צר וחלול עם מפלים קטנים באפיק ועם צומח סבוך הכולל אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית וקטלב.

מדרך היערנים ומטה עד מפגשם עם הערוץ הראשי שלושת היובלים צרים וחלולים, ובהם מפלים קטנים בגובה 2-4 מ' וחורש סבוך. שלושת היובלים עבירים ויפים לטיול.

משפך היובלים ועד שפך נחל יגור, הנחל צר כדי 6-4 מ' וחלול, כשגדותיו גבוהות וחלולות אף הן. בערוץ משטחי ודרגשי דולומיט היוצרים גם מפלים קטנים. במקומות אחדים חתור הערוץ בין קטעי קירות סלע זקופים המגיעים ל-3-4 מ' גובה. לקראת שפכו לנחל יגור, בערוץ מספר מפלים גבוהים כדי 6-7 מ'. המפלים ניחנים למעבר או למעקף.

בצידי האפיק צומח חורש סבוך של אלון מצוי, אלה א"י, מורן החורש, כליל החורש, בר-זית, ער אציל, קיסוסית ועוד. החורש יוצר חיפוי מעל הערוץ אך הערוץ עצמו פתוח ונוח להליכה.

נחל יגור

בראש הנחל מספר יובלים חלולים אך רדודים החתורים במדרון הטרסות שלמרגלות הכפר עוספיה. הגדול ביובלים הוא המזרחי שבהם ובראשו מצוי המעין עין אל בלד (אחר מס. 144). מדרן היערנים ומטה הנחל יורד בתלילות, רוחב האפיק 3-6 מ' והוא תחום בחלקים רבים על-ידי קירות דולומיט שגובהם 2-8 מ'. באפיק מפלים קטנים (1-4 מ' גובה) ודרגשי סלע. מעט לפני שפך נחל סבוך שני מפלים שגובהם 7 ו-6 מ', ניתנים למעבר. גדות הנחל גבוהות ותלולות והן מעניקות לו מראה קניוני. בצידי הערוץ צומח חורש סבוך הסוכך גם מעל לערוץ. הרכב החורש: אלון מצוי, אלה א"י, מורן החורש, ער אציל, בר-זית, עוזרר, קטלב, שלושה מיני אשחר, כליל החורש, לבנה רפואי, חרוב ועוד. לקראת מוצא הנחל מההר מתרבים החרובים.

נחל מורנים - מוצאו מההר בנ.צ. 15783-23786.

ראש הנחל במדרון מחון נטוע אורנים. עד קו גובה 300 בערך הנחל מחון ורדוד. מכאן והלאה גדל השיפוע והנחל הופך תלול, עומקו כאן 4-5 מ' וגדותיו מתונות. בקטע זה מפלים קטנים ודרגשי סלע.

בחלק העליון, המתון של הנחל, צומח חורש סבוך המורכב מאלון מצוי ואלה א"י אליהם נלוים בר-זית, קטלב, לבנה רפואי, חרוב, קידה שעירה ומרוה. בקטע התלול של הנחל צומח חורש גבוה המחפה על הערוץ ממעל בעוד שבערוץ עצמו נוף גזעים חשופים ומעבר נוח. החורש כאן מורכב מער אציל ומורן החורש, כשמלוויהם הם אלון מצוי, אלה א"י וקטלב. מגובה 170 בערך ומטה מתמעטים המורנים ומחוספים מעט עצי לבנה.

נחל בר - תאור הנחל דומה לתאור נחל מורנים.

נחל ער - מוצאו מההר בנ.צ. 15835-23678.

תאורו כתאור נחל ג'למי שלהלן.

נחל ג'למי - מוצאו מההר בנ.צ. 15853-23651.

ראש הנחל במדרון מתון מעל דרך היערנים. הנחל כאן מתון ורדוד, מדרן היערנים ומטה גדל שיפוע הערוץ ובו משטחי ודרגשי סלע. באזור קו גובה 330 חוצה את הנחל השביל המנדטורי המוליך דרומה לעבר שביל השעורה. מכאן ומטה הערוץ תלול, מכיל דרגשי סלע ומפלים קטנים שגובהם 1-2 מ'. לקראת תחית המדרון מתמתן שוב שיפוע הערוץ.

הצומח בחלק הערוץ שמעל דרך היערנים הוא חורש לא סבוך של אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית. מדרן היערנים ועד קו גובה 330 הצומח הוא חורש סבוך של אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית וכן מעט לבנה, קטלב וקיסוסית. מקו גובה זה ומטה החורש יוצר חיפוי מעל הערוץ כשבערוץ עצמו נוף גזעים חשופים נוח למעבר, הרכב: אלון מצוי, ער אציל ולבנה רפואי.

נחל חוסיפה - מוצאו מההר בנ.צ. 15893-23608.

ראש הנחל בחלקות החקלאיות שמדרום-מזרח לעוספיה. מדרן היערנים ומטה ולאורך כ-300 מ' הואדי מתון וגדותיו מתונות. בהמשך הנחל תלול יותר, בערוץ מפלים קטנים ומשטחי סלע. לקראת מוצא הנחל המפלים גבוהים ומשטחי הסלע מחרבים. בראש הנחל צומח בצידי הערוץ חורש צפוף של אלון מצוי ואלה א"י בתוספת בר זית, אשחר א"י, אשחר מנוקד-ולבנה. בהמשך מטה מחפה החורש על הערוץ בגג סבך, בעוד שבערוץ נוף גזעים חשופים נוח למעבר. בחלק המרכזי מחוספים לחורש ער אציל, חרוב, אשחר רחב עלים, מעט קטלב ומחרבים הלבנים. לאורך כל הנחל ניכר הבדל בכיסוי הצומח בין שתי גדות הנחל, הגדה הצפונית חשופה יותר מזו הדרומית. לקראת סוף הנחל המדרון הצפוני והמפנה המזרחי של השלוחה אשר מדרום לנחל, טרשיים ומכוסים יער פארק דליל של אלון חבור, אלון מצוי, לבנה רפואי, אלה א"י, חרוב ועוזרר. בשפך הנחל מצויים מתקני אגירה גז הממוקמים על מדרגות עפר שנחצבו במדרון ופצעו בו.

שלוחת מחנה תנועות הנוער

הדרומית מבין שתי שלוחות הקרטון המוזכרות בפתיחה לתאור יחידת נוף זו, מצויה מצפון-מזרח לעוספיה. זוהי שלוחה רחבה שכיוונה הכללי צפון-מערב דרום-מזרח. מדרונות השלוחה תלולים, ואילו גב השלוחה רמחי. השלוחה חחומה על-ידי ראש נחל יגור בדרום-מערב, ערוץ נחל יגור בצפון-מערב והמדרון המזרחי של הכרמל במזרח. על המדרונות צומח חורש של אלון מצוי ואלה א"י עם קטלב, בר-זית, ער אציל ולבנה רפואי. גובה העצים 3-4 מ' והכיסוי הכללי הוא כ-60%. על גב השלוחה יערות נטרעים

שממזרח ומצפון לעוספיה, אך מנוחקים מהם על-ידי הכפר עוספיה ועל-ידי נופי פרשת המים.

1.1 "שלוחת כרבולת" היא רכס מאורד, דו-פסגתי שכיוונו מזרח-מערב והוא תחום מצפוני על-ידי יובל נחל נץ ומדרומו על-ידי נחל אורן. על המדרון הצפוני של הרכס צומח חורש מפותח וסבוך למדי בעוד שעל גב הרכס ועל המדרון הדרומי נטועים יערות אורן וברוש.

2.1 סדרת שלוחות המשתפלות ממרגלות הכפר עוספיה לעבר נחל אורן: השלוחה העיקרית (שלוחת הדסים) תחומה בצפון-מערב על-ידי נחל חיק ובדרום-מזרח על-ידי סדרת יובלי נחל נץ. אלו האחרונים חובקים ביניהם מספר שלוחות נוספות קטנות מהראשונה. המדרונות היורדים מאזור הכפר עוספיה חלולים למדי בחלקם העליון ועליהם שרידי טרסות, גריגה של רחמה קצונית וכתה של סירה. בהמשך מתחמנים המדרונות והופכים רמות כמעט מישוריות המכוסות יערות נטועים של אורן וברוש ומספר רב של דרכי עפר החוצות אותן בכיוונים שונים.

3.1 בין נחל חיק לבין נחל אלון משחרעת שלוחה קרטונית מאורכת ששיאה המצוי בצפונה הוא רום כרמל. מכאן משתפלת השלוחה דרום-מערבה. גב השלוחה יוצר קו לא אחיד המחפצל למספר שלוחות ופסגות משנה בעלות טופוגרפיה מתונה ביותר. המדרונות היורדים אל הנחלים חיק ואלון חלולים. על השלוחה ועל מדרונותיה צומחים בערבוביה יערות נטועים של אורן, ברוש ואקליפטוס בצד יערות של אורן בר. פה ושם משובצים קטעי חורש אלון (בעיקר על המדרונות) וחלקות חשופות שעובדו בעבר.

4.1 הר אלון ורכס דמון הסוגרים את היחידה לצפון-מערב, מהווים יחדיו רכס בעל קו גלי עם פסגות מספר שאינן בולטות ביותר מעל סביבתן הקרובה. פסגות אלו מצויות ברום הזהה כמעט לרום פרשת המים אשר מצפון להן, אחדות גבוהות ממנה כמעט ואחרות נמוכות כמעט. מדרונותיו הדרום-מערביים של הרכס חלולים ומבוטרים על-ידי מספר ערוצים צרים וחלולים שראשיהם בפרשת המים המוזכרת. המדרונות מכוסים בדרך כלל ביער אורני בר גדולים ויפים הנקטע מדי פעם (בעיקר במדרונות היורדים מזמון) על-ידי חלקות יער נטוע. בערוצים שהוזכרו צומח חורש גבוה סבוך ומגוון.

של אורן ואקליפטוס מעורבים כמעט חורש טבעי. נטיעות אורנים, לרבות אורני סלע ואורן קנרי, מצויות גם בראש המדרון המזרחי. כאן הן משולבות לעיתים בחורש אלון טבעי. במרכז גב השלוחה ממוקם מחנה תנועות הנוער. כאן מבני שירותים, מגרש חניה ריק ושטחים למחנאות. המחנה מתפקד לפחות 20 שנה, וכל חח היער שבין העצים רמוס. מצפון למחנה תנועות הנוער ממוקם חניון בית היערן המנוהל על-ידי רשות הגנים הלאומיים. על גב השלוחה, סביב המחנה ובראש המדרון המזרחי מספר דרכי רכב.

השלוחה הצפונית

הצפונית משתי השלוחות שחוארו בפתיחה לפרק זה היא שלוחה רחבה ומאורכת שכיוונה צפון דרום. בצידה המערבי שלוחה קטנה יותר כשהמפריד ביניהם הוא ערוץ הנשפך לנחל נשר. על גב השלוחות ועל מדרונותיהן פסיפס של חלקות נטועות באורן, ברוש ואקליפטוס לעיתים כמעורב ולעיתים בחוף חורש טבעי. במדרון המזרחי של השלוחה הגדולה נותרו מספר שטחים קטנים של חורש טבעי המורכב מאלון מצוי, אלה א"י, בר-זית וקטלב. על המדרון הצפון-מזרחי של השלוחה הקטנה צומח חורש טבעי של אורן וקטלב כאשר במרכזו (נ.צ. מרכזי 15484-23876) ריכוז גדול של עצי קטלב. בערוץ המפריד בין השלוחות וכן בצפון השלוחה הגדולה שרידי טרסות חקלאיות שעובדו בעבר. על פני שתי השלוחות ועל המדרונות רשת ענפה ביותר של דרכי רכב.

מדרון הטרסות למרגלות הכפר עוספיה

המדרון שמצפון-מזרח לכפר עוספיה ולכביש עוספיה-חיפה הוא מדרון קרטוני חלול ביותר ומעורף בערוצים רדודים. המדרון כולו מכוסה בטרסות חקלאיות בנויות היטב אשר חלקן נטושות. על חלקן האחר חקלאות ירקות ומטעים.

מראה הטרסות כשלעצמו, והניגוד בינו לבין המדרון מכוסה החורש אשר מתחתיו יפה ומרשים. יש למצוא דרך להמשיך את הפעילות החקלאית בשטח זה על מנת להבטיח את שימור הטרסות ועל-ידי כך שימור יופיו של נוף זה.

יחידת נוף ר' - הר אלון: הר אלה והשלוחות שמדרום מערב לעוספיה

מרכזו של הכרמל הגבוה, מדרום לפרשת המים, כולל שלוחות וכיפות קרטון, ביניהן נחלים המתנקזים אל נחל אורן. רכסים ושלוחות אלה מהווים המשך דרום-מערבי לשלוחות

נחל דמון

נחל קצר וחלול, ראשו באזור כביש בית אורן-עוספיה, מצפון לכלא דמון. מכאן יורד הנחל דרום-מערבה, ונחצה על-ידי הכביש העולה מנחל אורן באזור מחצבות קדומים. בנקודה זו מבצע הנחל חפנית מערבה וסופו שהוא נשפך לנחל אורן ממערב לגבעת יערות הכרמל (נ.צ. 15108-23681). בראשו הנחל מחון ורדוד. באפיק טרסות חקלאיות שעובדו בעבר הלא רחוק. עצי פרי בודדים עדיין צומחים על טרסות אחרות. הטרסות משתרעות לאורך כ-200 מ' מראש הנחל ומטה. בהמשך צומח באפיק חורש נמוך ודליל של אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית ההופך בהמשך לחורש סבוך יותר של אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל, אחריות ורחמה קוצנית.

גדות הנחל בקטע זה הן מדרונות טרשיים מכוסים בחורש דליל ונמוך של אלון מצוי, בר-זית, אלת מסטיק, אלה א"י, אשחר וסירה. על גדות אלו מצוקי גיר המלוים את הערוץ מעל (ראה תאור אחרים 103 ו-104).

בנ.צ. 15209-23745 חוצה את האפיק דרך רכב המגיעה מצומת ביח אורן. מכאן ומטה הנחל צר וחלול, בעל אופי קניוני ובו צומח חורש מגוון, גבוה וסבוך.

רכס דמון

מורכב משתי שלוחות עיקריות ביניהן ערוץ רדוד. חחום במערב על-ידי נחל דמון ובמזרח על-ידי נחל סכר.

פסגת הרכס היא נ.ג. 472, מצויה בסמוך לכביש בית אורן-עוספיה ממזרח לכלא דמון (נ.צ. 15272-23752). מפסגה זו יורד בחלילות דרומה שלוחה רחבה.

פסגה משנית של הרכס היא זו הנושאת עליה את כלא דמון. מהכלא ולדרום-מערב יורד שלוחה רחבה מחונה בחלקה העליון ותלולה בחחתון. על חלקה העליון של השלוחה המזרחית ובמרכז השלוחה המערבית צומח יער אורן מפותח ויפה. על גב השלוחה המערבית נטוע יער אורני סלע ובמורד שתי השלוחות נטוע יער של אורני סלע, ירושלים וברוטיה.

בחצי גובה המדרונות חוצה את שתי השלוחות דרך רכב המקשרת בין צומת ביח אורן לבין הר אלה. סעיפים של דרך זו יורדים לעבר חורבת אלון ועין אלון.

נחל סכר

נשפך לנחל אורן בנ.צ. 15247-23686.

בראשו חתור הנחל בסמוך לכביש בית אורן-עוספיה ובמקביל לו. בקטע זה הוא רחב (30-20 מ'), מתון ורדוד. באפיק טרסות חקלאיות מעובדות. על גדת הנחל הדרומית צומח חורש המורכב מאלון מצוי וכליל החורש, אליהם נלוים אלה א"י, אלת מסטיק, אורן ורחמה קוצנית. קטע חורש זה עבר זילול וגיזום. מעל החורש המתואר צומחים עצי אורן.

על הגדה הצפונית חורש פתוח, כרי אלת מסטיק ואורנים בודדים. שטח הטרסות מתמשך עד נ.צ. 15316-23770, כאשר לקראת קצהו הדרום-מערבי בנויים סכר גדול ובריכה (ראה אחר מס. 97) מקצה הטרסות ומטה הופך הנחל צר וחלול, הגדות חלולות ומעניקות לנחל אופי קניוני. בערוץ ועל גדות הנחל דרגשי גיר קשים.

באפיק חורש מפותח וגבוה (4-5 מ') המורכב מאלון מצוי, אלה א"י וער אציל. נלוים אחריות, קטלב, לבנה, אורן, רחמה, עצבונית, קיסוסית, זלזלת ועוד. ההליכה באפיק נוחה ומחבצת תחת גג החורש הסוכך מעל.

בנ.צ. 15290-23757 חוצה את האפיק דרך רכב המגיעה מהר אלון. בנ.צ. 15287-23741, משני צידי האפיק מצוקי קרטון (ראה אחר מס. 98). בנ.צ. 15283-23738 מפל קטן באפיק. המפל יוצר מדרגה מדורגת שגובהה כ-3 מ' והיא משתרעת לכל רוחב האפיק.

מכאן הנחל חלול יותר ובצד האפיק מחשוף קרטון פריך שגובהו 4-6 מ'. בערוץ מפלים קטנים ומדרגות סלע. בצידי האפיק צומח חורש המורכב מאלון מצוי, אלה א"י, אורן, ער אציל, קטלב וכן רחמה קוצנית, קידה שעירה, שלהבית, פרע קטן-עלים וכריך אפרפר.

גדות הנחל בקטע זה חלולות, על הגדה המזרחית צומח חורש הדומה בהרכבו לחורש הצומח באפיק, גבוה יותר במעלה המדרון נטועים אורנים. על הגדה המערבית צומח חורש המורכב מאורן, אלון מצוי, רחמה קוצנית, ואלת מסטיק, וביניהם כתמי לוטם ומרוה משולשת.

ב.נ.צ. 15270-23705 חוצה את האפיק דרך הרכב היורדת לחורבת אלון. כחמישים מ' לפני דרך זו מתחמו הערוץ ובו יער אורנים נטוע. יער זה ממשיך במורד הנחל עד שפכו לבקעת אלון.

יובל מזרחי של נחל סכר

יובל של נחל סכר יורד מהר אלון דרום-מערבה ונשפך לנחל סכר ב.נ.צ. 15278-23715. זהו נחל צר וחלול ביותר בעל גדות מחונות ולא גבוהות. באפיק חורש סבך מאוד של אלון מצוי, אליו נלוים קטלב, אלה א"י, רחמה קוצנית, אורן, ער אציל, פרע קטן-עלים, לוטם וכריד. גובה העצים 2-4 מ'.

הר אלון

רכס קרטון בעל מספר פסגות מעוגלות ביניהן אוכפים רדודים. סדרת הפסגות משתרעת מדרום לכביש בית אורן-עוספיה בסמוך לצומת דמון. במערב חחום הרכס על-ידי נחל סכר ובמזרח על-ידי נחל אלון. מורדות ההר דרומה, מערבה ומזרחה תלולים וגבוהים.

אזור הפסגות והאוכפים שביניהם הוא פסיפס של שטחי חקלאות עם גדרות סיקול וטרסות בצד אזורי יער של אורן טבעי, אלו נלוים אלון, אלה א"י ואלת מסטיק. על הפסגות המזרחיות ביותר (בצמוד לכביש) צומח יער אורני ירושלים שניטע ב-1952 ובו ממוקם חניון הר אלון.

מדרונות ההר מכוסים יער אורנים טבעיים אליהם נלוים רחמה ואלון. במדרון הפונה לבקעת אלון מסתיים יער האורנים בערך בקו גובה 390. כאן מצוי לאורך המדרון קו מצוקי גיר קשה ומחחיתו מדרון טוף המכוסה בתה נמוכה של סירה, מרוה, אזוב וזקנו. דרך רכב המוליכה מאזור צומת דמון לצומת בית אורן, עוברת על מדרונות ההר בערך בשני שלישי גובהם.

נחל אלון

ראש הנחל בשני יובלים היורדים מאזור רום הכרמל מערבה, הנחלים רחבים ומחוננים, גדותיהם תלולות אך נמוכות. ביובל הצפוני טרסות חקלאיות נטושות וביובל הדרומי - טרסות מעובדות.

ליובלי הנחל ולנחל עצמו עד אזור נ.צ. 15409-23741 גדות נמוכות וערוץ זרימה כעין תעלה במרכז האפיק. על הגדות, כ-10 מ' מעל האפיק קו מחשוף גיר היוצרים חלקיקות משופעות. הנחל חשוף מצומח עצי מלבד פס עצי חורש המלוים את אפיק הזרימה. החורש כולל אלון מצוי ועוזרר, ובמורד גם ער אציל, קטלב, כליל החורש, אלה א"י ובר-זית. על גדות הנחל בתה של סירה, טיון ואזוב. במעלה המדרונות יערוח אורן.

מנקודת הציון המוזכרת לעיל ומטה, הנחל צר ועמוק, וגדותיו תלולות אף הן. ב.נ.צ. 15400-23738 מפל שגובהו כ-6 מ', ונראה שהוא חלק מדרגש הגיר הקשה המלווה את גדות הנחל ומדרונות ההרים שסביב בערך בקו גובה 400. באפיק הנחל צומח חורש סבך ומגוון. על הגדות יער אורנים מלווה ברחמה, קטלב ואלון. את קטע הנחל הזה עוקף שביל טוב העובר לאורך דרגשי סלע על הגדה המערבית.

מ.נ.צ. 15392-23728 ועד מפגשו עם נחל אלה, חתור הנחל בטוף, אפיק הזרימה צר ועמוק, מעליו כתפיים מחונות המלוות אותו משני צידיו. באפיק צומח חורש סבך של אלון מצוי, אלה א"י, ונלווים ער אציל, קטלב, עוזרר, בר-זית, קיסוסית ועוד. הצומח על הגדות דליל. ב.נ.צ. 15373-23691 מפגש הנחלים אלון ואלה. אזור המפגש פתוח ומוקף בדרגשי גיר בהם חתורים אפיקי הזרימה הרדודים. אזור המפגש חשוף מצומח מלבד פס עצי אלון מצוי, אלה א"י ועוזרר המלוים את האפיקים. כך מראה הנחל עד שפכו לבקעת אלון.

נחל אלה

נשפך לנחל אלון ב.נ.צ. 15373-23691. נחל עמוק ותלול-גדות. ראש הנחל ביערות האורן הנטוע של הר אלה ושלוחת חיק. בהמשכו מטה צומח באפיק חורש אלון מגוון וסבך, על גדות הנחל יער אורנים נטועים ביניהם אורני בר, אלונים, קטלבים וכן אלוני חולע, ער, קטלב ובר-זית.

מאזור נ.צ. 15399-23691 ועד שפכו לנחל אלון, חתור נהחל בטוף, על חחית המדרונות צומחת בתה של סירה ועצי החורש צומחים רק לאורך אפיק הזרימה. על הגדות מעל קו הטרף מצוי קו מצוקי גיר קשים. על הגדה הדרומית כ-50 מ' מעל הערוץ עוברת דרך רכב העולה בחלילות מבקעת אלון לכיוון רום הכרמל.

ראש הנחל בנ.צ. 15426-23723 למרגלות דרך הרכב של הר אלה. על הגדות בראש הנחל אורנים נטועים, ביניהם פרטים בודדים של אורן בר. הערוץ כאן מתון ופחות בר חורש, פגוע מרעיה, של אלון מצוי, אלה א"י ורחמה. לאחר כשלושים מ' האפיק מתחיל להעמיק וגדותיו חלולות. כאן צומח חורש סבך ומגוון של אלון מצוי וער אציל, ומלויהם: קטלב, אלה א"י, בר-זית וקיסוסית. החורש מחפה על הערוץ. בצידי האפיק חורש פתוח המורכב מאורן, רחמה ואלון.

בנ.צ. 15410-23708 מפל שגובהו כ-4 מ'. המפל מצוי בחתית דרגש קשה המכיל הרבה צור ונמשך על שתי גדות בקו גובה אחיד. ממפל זה ומטה הנחל חלול ביותר ולאחר כ-80 מ' מגיעים למפל נוסף. גובה מפל זה כ-4 מ' והוא חלק מדרגש קשה נוסף היוצר מדרגת סלע שמקיפה את הערוץ מסביב. מחתת למפל קטע שאורכו כ-30 מ' בו הערוץ מתרחב והצומח בו הוא סבך נמוך של שיחי רחמה, שלהבית ופטל. אח שני המפלים וקטע הנחל שביניהם עוקף שביל דרוך העובר על הגדה המזרחית.

מכאן ומטה הנחל חלול, ובחוכו חורש גבוה ומפותח. בסמוך לשפכו הנחל מתמתן ומתרחב. לאורך האפיק עצי אלון מצוי ועוזרר ועל הגדות מעט שיחי רחמה קוצנית. בנ.צ. 15399-23691 נשפך יובל זה לנחל אלה.

הר אלה

רכס קטן המחמשד מרום כרמל לדרום-מערב וכלוא בין נחל אלון לנחל אלה. לרכס שתי פסגות עיקריות מחונות ומאורכות, ביניהן אוכף רודד. הפסגה המזרחית (נ.ג. 515 ומסטיק בודדים. מדרום וממערב מקיף את הכיפה יער נטוע של אורני ירושלים ואורני ברוטיה שניטע ב-1952. יער זה משחרע גם על חלקו העליון של המדרון היורד לנחל אלה. על הפסגה המערבית, נ.ג. 505, צומח יער דומה. בשאר חלקי המדרונות הדרומי והמערבי של הרכס צומח יער אורני בר. על גב הרכס עוברת דרך רכב המגיעה מאזור רום כרמל ונגמרת ללא מוצא על הפסגה המערבית.

רום כרמל

נ.ג. 546.6, הנקודה הגבוהה בכרמל (שמו הערבי של המקום "קובעת אל דרוזיה" - כובע הדרוזים).

כיפה עגולה שראשה גולח ויושר לבמה שטוחה גדולה. הכיפה אינה בולטת בהרבה מעל סביבתה ובעיקר לא מעל המשך הרכס לדרום-מערב. מורדותיה המזרחיים של הגבעה מכוסים אורנים נטועים צעירים. על המורדות המערביים צומחת בתה נמוכה של רחמה, סירה ומתנן. במשטח זה פזורים גלי אשפה רבים.

על המדרון הדרומי מצוי קצה היער הנטוע של שלוחת חיק. מהפסגה תצפית בעיקר לצפון ולצפון-מזרח. לכיוונים אחרים סגורה התצפית על-ידי היער הנטוע (ראה אחר מס. 94).

שלוחת חיק

שלוחת קרטון מאורכת שכיוונה צפון-מזרח דרום-מערב והיא כלואה בין נחל חיק בדרום-מזרח לבין הנחלים אלה ואלון בצפון-מערב. גב השלוחה רמחי, רחב במרכז וצר בקצות. מורכב מכיפות מעוגלות ביניהן אוכפים רחבים ומחוננים.

במחציתה הצפון-מזרחית של השלוחה, על גב השלוחה ועל המדרון היורד לנחל חיק, יער אורני ירושלים וברוטית שניטע בשנים 1958-1960. במרכז השלוחה מצויה כיפה מעוגלת, נ.ג. 480, עליה נטועה חורשת אקליפטוסים. ביניהם צומחים שיחי אלת מסטיק, רחמה וסירה. במרכז הגבעה מצויה כיכר חשופה מוקפת בעצי אקליפטוס ובמרכז שלוש עצי אורן גדולים. חלקיה הדרום-מערבי והמערבי של השלוחה הם פטיפס של יערות אורני בר, יערות נטועים, כחמי חורש אלון שרידיים וחלקות חקלאיות נטושות שהותירו שטחים פתוחים.

חתמת המדרון המערבי של השלוחה הוא מדרון טוף חשוף עליו נטועים אורנים צעירים שגידולם אינו מצליח ביותר. על גב השלוחה ועל מדרונותיה רשת דרכי רכב המחקשות לכביש חיפה-עוספיה, לבקעת אלון ולנחל חיק.

ראש הנחל סמוך לכביש ביח אורן-עוספיה ממזרח לרום כרמל ושפכו לבקעה אלון בנ.צ. 15370-23567. ראש הנחל רחב והמדרונות המתונים שסביב יוצרים מעין אמפיתיאטרון. באפיק טרסות חקלאיות נטושות. על המדרונות ועל הטרסות שבנחל נטועים אורנים צעירים. הטרסות נמשכות לאורך כ-270 מ' באפיק. מכאן ומטה רוחב הנחל 20-30 מ' וגדותיו חלולות. באפיק נטועים עצי אורן ואקליפטוס גבוהים. על המדרון המערבי נטועים עצי אורן ועל המזרחי עצי אורן וברוש הנטועים בחוף שרידי יער טבעי של אורן, אלון וקטלב.

בנ.צ. 15471-23662 קצה היער הנטוע באפיק. כאן אפיק הנחל עמוק יותר ובו בוסתן עצי פרי הנטועים על טרסות. בוסתן זה משתרע לאורך כ-280 מ'. על הגדה המזרחית מעל הבוסתן מצוי עין חיק (ראה אתר מס. 139). מהבוסתן ומטה מתמשך קטע צר של הנחל ובו טרסות חקלאיות נטושות. הגדות חלולות, בנויות קרטון עם דרגשי גיר קשים ועליהם יערות אורן נטועים.

מנ.צ. 15425-23613 אפיק הנחל עמוק יותר וצר. ערוץ הזרימה חחור בקרטון ובו דרגשים ומדרגות סלע. באפיק חורש מגוון של אלון מצוי, אלה א"י, אלח מסטיק, וקטלב. נלוים ער אציל, אורן וקיסוסית. המדרונות חלולים ומכוסים בחלקם החחתון בחורש הדומה לזה שבאפיק. במעלה המדרון המערבי יער אורנים נטועים וטבעיים. על המדרון המזרחי חורש צפוף וגבוה של אלון מצוי, אלה א"י וקיסוסית.

בנ.צ. 15412-23603 מחתור ערוץ הזרימה לעומק ויוצר קטע קניוני צר המתחיל במפל שגובהו כ-4 מ' וחחתיו מכחשח המכילה מים כל השנה (ראה אתר מס. 159). הקניון שעומקו 4-6 מ' נמשך לאורך כ-130 מ' ובו מספר גבים. ניתן להלך בתוך הקטע הקניוני חוך כניסה לגבים או לעוקפו בשביל המצוי על הגדה המערבית. מעט אחרי הקניון מפל נוסף באפיק. גובהו כ-4 מ' והוא מכונה מפל הבוע. מכאן ומטה האפיק צר (3-4 מ' רוחב) חחור לעיחים במחשופי קרטון ולעיחים בחוף טרסות סחף קדומות. לאורך האפיק חורש גבוה ויפה של ער אציל, אלון מצוי ואלה א"י. נלוים קטלב, כליל החורש, אלון חולע, אוג הבורסקאים ואחירותם.

בנ.צ. 15380-23583 נפתח הנחל ומתרחב. גדותיו מתונות וסבך החורש מתדלדל. לאורך הנחל מראשו ועד תחילת הקטע הקניוני עוברת דרך רכב המגיעה מכביש עוספיה-חיפה. לדרך זו מספר מסעפים המטפסים אל גדות הנחל. בראש הקניון צומח ממנה עולוח דרכים הן לגדה המערבית והן למזרחית.

רמת קרטון בעלה צורה משולש שקודקודו בסמוך לבחים הקיצוניים של עוספיה ובסיסו במדרון היורד לנחל אורן.

גב הרמה גלי ומשתפל באופן מחוץ לכיוון דרום-מערב. בקצה המערבי סדרת כיפות מעוגלות בולטות אך במעט מעל סביבתן. מרבית חלקי גב הרמה ומדרונותיה מכוסים יערות נטועים של אורני ירושלים, ברוטיה, גלעין וקנרי.

הכיפות שבקצה הדרומי טרשיות ומצמיחות חורש נמוך ומדוכא של אלון מצוי, אלה א"י ואלת המסטיק. כן מצויים כאן שטחים פתוחים שעובדו בעבר. המדרון הדרומי היורד לנחל אורן מכוסה בחורש של אלון מצוי ואלה א"י. נלוים קטלב, בר-זית ועוזרר. גובה החורש 2-4 מ' ואחוז הכיסוי בראש המדרון 40% ובחחית 60%. על גב הרמה משתרעת רשת ענפה של דרכי רכב המחקשות לעוספיה, לנחל חיק ולנחל נץ. בצפון-מזרח הרמה מצויה חורבת חיק (ראה אתר מס. 140).

נחל נץ 1

נשפד לנחל אורן בנ.צ. 15487-23517.

בחלקו העליון הנחל רדוד ומחונן, חתור במדרונות הקרטון החשופים שלמרגלות הכפר עוספיה. בהמשכו מטה נכנס הנחל לשטחי היער הנטוע שבמזרח הרמה המחוארת לעיל.

בנ.צ. מרכזי 15490-23577 מתרחב הנחל במעט בשל שפכו של ערוץ קטן המגיע ממערב. בקטע זה, באפיק ועל המדרונות טרסות חקלאיות המצטרפות לבוסתן קטן בו נותרו עדיין מעט עצי פרי. בבוסתן באר המחוארת כאחר מס. 156.

מהבוסתן ומטה הנחל מחונן וצר, רוחב האפיק 5-6 מ'. גדות הנחל חלולות ולארכן נחשפח שכבת גיר קשה היוצרת משטח משופע שמלווה את הנחל בגובה-מה מעל האפיק. שכבת הגיר נטויה מעט דרומה ומכילה שפע מאובני אקסוגיריות מהן מצוררות.

לאורך הנחל חורש גבוה (3-5 מ') של אלון מצוי ואלה א"י, אליהם נלוים רתמה קוצנית, קטלב, עוזרר, ער אציל ובר-זית. החורש סבוך, מתחלף מדי פעם בכחמי גריגה של רתמה קוצנית, קטעי סלע חשוף וקטעי בחה של סירה. על הגדה המערבית מעל חלקלקח הגיר נטוע יער אורני סלע, מחתח לחלקלקה חורש כמחואר בערוץ. על הגדה המזרחית 40-50% כיסוי של אורן ורתמה אליהם נלוים אלון מצוי ואלה א"י.

מנ.צ. 15491-23547 משחנה צומח המדרונות. על המדרון המערבי מופיע חורש דליל (30% כיסוי) של אלון מצוי ואלה א"י, ביניהם טרשים חשופים. הגדה המזרחית טרשיח ביותר ועליה צומח חורש נמוך ודליל של אלון מצוי ואלה א"י. נלוים עוזרר, אלח מסטיק ובר-זית.

על הגדה המערבית מצויים שני צנירים (אחרים מס' 153, 154). בשפך הנחל בוסחנים ומטעי נשירים.

נחלי נץ 2-4

שלושה נחלים המתנקזים במשותף לנחל אורן. נחל נץ 2 מגיע ממרגלות הכפר עוספיה, ויורד דרומה לעבר נחל אורן. בנ.צ. 15512-23527 מצטרף אליו נחל נץ 4 המגיע ממזרח. נחל נץ 3 מתנקז לנץ 4 בנ.צ. 15550-23547. נחל נץ 2 יורד בחחילה בתלילות במורדות הקרטון שלמרגלות עוספיה, בהמשכו הוא נחל מחון העובר בין גדות קרטון שחלקים מהן חשופים, ובחלקים אחרים יערות נטועים או יערות אורן בר. לאורך כל האפיק בנויות טרסות חקלאיות. בחלק העליון של הנחל מצוי עין חוסיפה (אחר מס' 142).

נחל נץ 3 יורד אף הוא במדרונות הקרטון שלמרגלות עוספיה ובהמשכו מתמתן ומעמיק. בקטע זה נטועות בנחל חורשות אורן וברוש. בראש הנחל זה מצוי עין אל עלק (אחר מס' 143).

נחל נץ 4 מגיע ממערב, מאזור כביש עוספיה-דליח אל כרמל. זהו נחל מחון שלכל אורכו בנויות בו טרסות חקלאיות. על גדה הנחל הצפונית טרסות נטושות ועליהן בתה נמוכה של סירה קוצנית, רתמה קוצנית וקידה שעירה. על הגדה הדרומית צומח חורש צפוף של אלון מצוי ואלה א"י ומלונים אחירותם, קטלב, ער אציל, עוזרר, אורן ולבנה רפואי.

שלוחת "כרבולת"

שלוחה מאורכת שכיוונה מזרח-מערב מצויה בין נחל נץ 4 לבין נחל אורן. על גב השלוחה ועל מדרונה הדרומי נטועות חורשות של עצי אורן ברוטיה וברוש. על המדרון הצפוני והצפון-מערבי צומח חורש צפוף וגבוה של אלון מצוי ואלה א"י אליהם נלוים אחירותם, קטלב, ער, עוזרר, אורן ולבנה. בקצה המזרחי של השלוחה שתי כיפות, המערבית טרשיח ועליה חורש נמוך ומדוכא של אלון מצוי ואלה א"י ומלונים ערוזר, אלח מסטיק, חרוב ובר-זית. על הכיפה המזרחית שרידי טרסות וגדרות חמד. מספר עצי

אלון ובתה של סירה ואלח מסטיק. על המדרון הצפון-מזרחי של כיפה זו מטע זיחים. על גב השלוחה ועל המדרון הדרומי מספר דרכי רכב.

למביט בשלוחה מצפון מחגלה נוף המדרון הצפוני המכוסה בחורש סבוך ובראשו מעין כרבולת של יער נטוע. מכאן שמה של השלוחה.

יחידת נוף ז' - נחל אורן מרכזי ועליון

נחל אורן, הארוך בנחלי הכרמל, ראשיחו ביובלים רדודים שראשיהם סמוכים אל המדרון המזרחי של הכרמל ומוצאו מההר במדרון המערבי. מאזור כביש דליח אל כרמל-עוספיה ומערבה, מתחחר הנחל לעומק ויוצר מערכת של בקעות קטנות וערוצים עמוקים זה בהמשכו של זה. כאן מהווה הנחל גבול חד וברור בין רכסי הכרמל הגבוה לבין רכסי הכרמל המרכזי. מערכת זו של ערוצים ובקעות מהווה יחידת נוף בפני עצמה המתחלקת לארבע חת-יחידות.

ז.1. בקטע הנחל שבין כביש דליח אל כרמל-עוספיה לבין שפך נחל נץ, שני יובלים עיקריים ובמפגשם בקעה קטנה. הן ביובלים והן בבקעה טרסות וחלקות חקלאיות קטנות.

בין הבקעה המוזכרת לעיל לבין בקעת אלון קטע נחל צר וחלול גדות, בערוץ ועל הגדות חורש אלון בדרגות שונות של גובה וכיסוי.

ז.2. בקעת אלון. הינה בקעת טוף רחבה המוקפת במדרונות חלולים מכוסים בדרך כלל ביערות אורן. הבקעה עצמה משובצת בחלקות חקלאיות קטנות.

ז.3. בקטע שבין בקעת אלון לבין המפגש עם נחל דמון, אפיק נחל אורן מפוחל וצר. בקטע זה שני מעיינות שמימיהם זורמים לאורך כמה מאות מטרים ומלווים בצומח מים אופייני.

יחידת נוף ז' - חאור מפורט

בראש נחל אורן שני יובלים עיקריים רחבים ומחוננים. גדות יובלים אלו בנויות מחילופין של גיר מוחרקה וחואר דליה. בערוץ ועל גדותיו טרסות חקלאיות. קטע זה מתייחס על פי הגדרת יחידות הנוף ליחידת נוף י"ב (ראה להלן).

מכביש עוספיה-דליח אל-כרמל ומערבה יורדים שני יובלים של הנחל. הדרומי הוא ערוץ מאוחד של שני היובלים שחוארו לעיל ואילו הצפוני הוא ערוץ עצמאי שתחילתו באזור הכביש.

שני ערוצים אלו מחוברים ורחבים, חתורים בחואר דליה, ובהם טרסות חקלאיות, חלקן מעובדות. גדתו הצפונית של היובל הצפוני מחונה ועליה יערוח אורן נטועים. גדתו הדרומית של היובל הדרומי מחונה אף היא ועליה טרסות חקלאיות נטועות וחלקות יער צעיר נטוע.

בין שני היובלים שלוחה חוארית מחונת מדרונות עליה שרידי חורש נמוך ומדוכא של אלון מצוי ואלה א"י וכן בחה של רחמה, סירה וקידה. במפגש היובלים בקעה קטנה הנוצרת ממפגש יובלים אלו ושפך נחל נץ. בבקעה זו חלקות חקלאיות קטנות, ומטעי נשירים. על המדרון הצפון-מערבי והצפון-מזרחי חורש וטרשים ואילו על המדרון הדרומי טרסות וחלקות אורן נטועות.

מבקעה קטנה זו ומערבה עד בקעת אלון, אפיק נחל אורן צר יוחר ומחונן. גדותיו הבנויות מחילופין של גיר מוחרקה וקרטון ג'ונדיה תלולות ומעניקות לנחל אופי סגור.

בחלקו המזרחי של הערוץ טרסות וחלקות חקלאיות, ואילו בחלקו המערבי צומח חורש של אלון מצוי ואלה א"י, מלוים אגס, עוזרר, אלון חולע ורחמה. על גדת הנחל הצפוני צומח חורש של אלון מצוי, קטלב, בר-זיח ועוזרר. 2-4 מ' גובה, 60% כיסוי בחלק החתונן ו-40% כיסוי בחלק העליון. על הגדה הדרומית חורש סבון ומגוון בגובה 3-5 מ' של אלון מצוי, אלה א"י, ונלוים אלון חולע, קטלב, כליל החורש, ער אציל, אגס סורי, עוזרר, בר זיח ואשחר מנוקד.

על גדה זו מצויים שלושה צנירים (אתרים 162-164). לאורך קטע נחל זה עוברה דרך רכב שהעבירות בה קשה. הדרך מתקשרת במזרח לכביש עוספיה-דליח אל-כרמל דרך היובלים שחוארו לעיל ובמערב לרכים החוצות את בקעת אלון.

בקעת אלון

בקעת טוף רחבה, מוקפת מדרונות תלולים וגבוהים אשר בחלקם החתונן בנויים טוף וחשופים בדרך כלל מצומח עצי. מעל הטוף קו מגע ברור ועקבי בינו לבין הקרטון הבונה את חלקי המדרונות העליונים. חלק זה של המדרונות מכוסה יערות אורן, רובם טבעיים ומיעוטם נטועים. במדרונות שמצפון-מזרח לבקעה מלווה קו המגע במצוק גיר

נמוך אך זקוף המהווה קו שליט בנוף. קרקעית הבקעה משובצת חלקות חקלאיות קטנות היוצרות בה מעין פסיפס המשנה צבעיו בהתאם לעונות השנה, המראה מעניק לבקעה נופך מיוחד.

בקצה המערבי של הבקעה ממוקמת חורבת אלון (אתר מס' 138).

נחל אורן בין בקעת אלון לבין שפך נחל דמון

בקטע זה אפיק הנחל מפותל, מחונן ורחב למדי. במרכזו חחור ערוץ זרימה עמוק יוחר היוצר כעין תעלה.

בתוך האפיק נובעים עין אלון (אתר מס' 136) ועין אורן (אתר מס' 132), היוצרים זרימה חלשה לאורך קטע בן כקילומטר בו צומח סבך הדרופים ופטל.

גדות הנחל בקטע זה תלולות וגבוהות. על הגדה הצפונית יערות אורן נטועים, ואילו על הדרומית יערות אורן טבעיים. בחלקי המדרון החתוננים רצועות של חורש אלונים.

גבעת יערות הכרמל

ממוקמת מצפון לאפיק נחל אורן, מול שפך נחל רקית. הגבעה מנוחקת מסביבחה ובולטת היטב בצורתה המעוגלת. חולשת על סביבחה הקרובה ועל אפיק הנחל על אף היוחה נמוכה מגושי ההרים שמדרום ומצפון לה.

מדרונות הגבעה שונים זה מזה באופיים ובכיסויים. על המדרונות המזרחי והדרומי כחמי בחה נמוכה וחלקות יער צעיר נטוע. על המדרון המזרחי מחשוף גיר מצוקי המהווה גבול בין שתי שכבות קרטון. על המדרון המערבי שטחי יער נטוע ובחחתיחו קטעי מדרון טרשיים. על המדרון הצפון-מערבי צומח חורש מפותח של אלון מצוי, אלה א"י, חרוב, עוזרר ואלת מסטיק.

בראש הגבעה מספר מבנים הקשורים לתולדות ההתיישבות בכרמל (ראה אתר מס' 133).

יחידת נוף ח' - נחל אורן תחתון

חלקו התחתון של נחל אורן הוא גיא עמוק וקניוני, מפותל בחלק המזרחי וישר במערבי. גדות הנחל בנויות דולומיט וגיר והן תלולות וטרשיות. לאורך רוב הגדה

הצפונית ובקטעים אחדים גם בגדה הדרומית ניכר יפה קו המגע בין הדולומיט לבין שכבות הקרטון המורכבות מעליו. על המדרונות המצוקיים צנירים גדולים, מערוח וקטעי מצוק שהגדול שבהם הוא המצוק אשר בפתח הנחל (אתרים 106, 123, 124-127, 129, 178, 182, 183).

קו המגע בין הדולומיט לקרטון ניכר היטב גם בכיסוי הצומח. על סלעי הקרטון צומח יער אורני בר גדולים ומפותחים, בעוד שעל מדרונות הדולומיט המצוקיים חורש של בר-זית ואלון מצוי. על הגדה הצפונית זוהי גריגה דלה של אלון מצוי, בר-זית, קידה שעירה וזית. על הגדה הדרומית באזור מערות ישח, צומח חורש פתוח ומדוכא של אלון מצוי ואלה א"י עם בר-זית, עוזרר, אלח מסטיק ובתה של סירה וקידה. על מורדות שלוחת כרמיה ורכס אצבע צומח חורש סבוכ ומפותח של אלון מצוי, אלה א"י, קטלב ושפע מלווים.

ערוץ הזרימה צר, רוחבו 2-4 מ' ובו חלוקים, אבנים, גושי סלע קטנים ומפלים בגובה 1-2 מ'. בצידי האפיק חורש אלון מצוי ואלה א"י אליהם נלוים ער אציל, קטלב, כליל החורש, בר-זית וחרוב.

בנ.צ. 15030-23690 נשפכים אל הנחל מי ביוב של בית אורן וזורמים בו לאורך כ-700 מ'. המעבר בקטע זה מוגבל ביותר ואינו נעים. בנ.צ. 14961-23567 ממוקמת באפיק חחנח שאיבה. מכאן ומטה מלווה ערוץ הזרימה בשיחי הרדוף הנחלים.

סמוך למוצא הנחל מההר האפיק מתרחב ובו מטעי זיתים ויער פארק פתוח של עצי חרוב גדולים.

על הגדה הדרומית של הנחל סלול כביש צר ומפותל המקשר בין צומח דמון לבין צומח נחל אורן (עחליח). כביש זה כפי שהוא סלול היום אינו מהווה מפגע חזותי קיצוני ומשמש כדרך נוף מרשימה. יש לקוות שבעתיד לא יסלל הכביש מחדש על פי אמות מידה מודרניות, דבר שיגרום לפגיעות מכניות קשות בנוף.

יחידת נוף ט' - רכס ערקן שוקף

רכס דו-פסגתי המחנשא מעל סביבתו ומנותק ממנה על-ידי הנחלים אורן ובוסתן. זהו הרכס העיקרי של הכרמל התיכון ונראה היטב בחצפיות מכיוונים שונים. בצפון-מזרח משתפלים מדרונות הרכס בתלילות לעבר בקעת אלון ובדרום-מערב לעבר הנחלים בוסתן, דוכן ורקיה. מזרחה משתפל הרכס מתונות ומתחבר באמצעות רמה כמעט מישורית לגבעות הכפר דליח אל כרמל.

ט.1. הר ערקן - רכס מאורך שכיוונו צפון-דרום. גב הרכס רמתי ופסגתו בולטת מעליו אך במעט. על רוב חלקי הרכס צומח יער אורנים. בין הר ערקן להר שוקף מפריד אוכף רחב ורדוד.

ט.2. הר שוקף - רכס רמתי שפסגתו בולטת מעליו אך במעט. לצפון ולדרום נשלחות מההר שלוחות המסתיימות במדרונות חלולים. רוב חלקי הרכס ושלוחותיו חשופים מצומח עצי טבעי ותחת זאת מרובים בו שרידי חקלאות ונטיעות של אורנים וברושים.

ט.3. בשיפוליו המזרחיים של הרכס רמה מישורית רחבה הנמוכה בכ-40 מ' מהרכס עצמו. רמה זו מהווה מעבר הדרגתי בין הר שוקף לבין גבעות הכפר דליח אל כרמל. פני הרמה חשופים ועליהם חלקות חקלאיות ופרטים בוודדים של אלון מצוי, עוזרר וחרוב.

חלקי יחידת נוף ט' - תאור מפורט

הר ערקן

רכס מאורך שכיוונו צפון-דרום. קו הרכס רמתי ופסגתו בולטת מעליו אך במעט. בצידי הרכס שלוחות קצרות וחלולות היורדות מערבה לנחל רקית ומזרחה לבקעת אלון. ההר כולו עשוי קרטון כאשר באזור הפסגה "מטליח" גדולה של גיר מוחרקה.

על הרכס ועל מדרונותיו צומח יער אורנים אליהם נלוים אלון, אלה א"י, אלח המסטיק, קטלב, לוטם, צתרה, רתמה וסירה. בתחתית המדרונות היורדים לעבר בקעת אלון רצועות של חורש אלון מצוי, אלה א"י, אורן וקטלב, הצומח בין יער האורנים לבין מדרון הטוף החשוף שמתחתיו. על המדרון שמצפון לפסגה מופיעים בחוף היער כתמים של חורש אלון מצוי, אלה א"י, אלון תולע וקטלב. מצפון לפסגה עצמה שטח מישורי עם חורש פתוח ונמוך של אלון מצוי ואלה א"י וסבך של לוטם.

החצפית מפסגת ההר סגורה על ידי אורנים. נקודות חצפית אחדות צפונה מצויות לאורך השביל העולה אל הפסגה מנחל אורן. נקודת חצפית טובה לדרום-מערב מצויה בנ.ג. 4665, שהיא כיפה קטנה מדרום לפסגה. לאורך כל הרכס עוברת דרך רכב המקשרת בין כביש גבעת וולפסון לבין הר שוקף.

המשכו המערבי של הר ערקן ששיאו הטופוגרפי היא שלוחה צרה הנשלחת למערב. המדרונות מסביב מכוסים ביערות אורן עם אלון מצוי, אלת מסטיק, אשחר א"י, כליל החורש, רחמה קוצנית, קידה שעירה, לוטם וצחרה. בחוף היער כתמים של חורש אלון ללא אורנים.

על הפסגה ממוקם ישוב קטן המורכב ממספר בתים בלבד. אל הגבעה עולה כביש צר ומתפתל המגיע מכביש נחל אורן. לכיוון דרום יורדת מהגבעה דרך רכב המגיעה לנחל רקית.

כחף טוף - חשופה מצומח מצויה על המדרון שמערב לגבעת וולפסון. הכחף נוצרה מבליט סלעי טוף הנחשפים כאן. על השטח המישורי חלקות חקלאיות נטושות ומספר עצי חרוב גדולים. מכאן חצפיות יפות צפונה ומערבה והמקום עצמו מהווה אתר נוף (אתר מס' 131).

נחל רקית

מנקז את מדרונות המערביים של הר ערקן ונשפך לנחל אורן בנ.צ. 15118-23650. בראש הנחל שלושה יובלים צרים ותלולים בתוכם סבך של אלון מצוי, אלה א"י, אחירוותם, ער אציל, קטלב וקידה. על המדרונות יערות אורן סבוכים בהם צומחים גם רחמה, לוטם וקידה. על המדרונות בערך בקו גובה 340 ו-380 מחשופי גיר בקו גובה אחיד המופיעים במצוקים שגובהם 2-4 מ'. ממפגש היובלים ומטה, עד דרך הרכב החוצה את הנחל בנ.צ. 15186-23580, האפיק רחב ובו סבך של לוטם וקידה מלווה באלון מצוי, אלה א"י, קטלב, אורן ואחירוותם.

מנקודת חציית דרך הרכב ועד נ.צ. 15147-23591, מקום בו צומח באפיק אורן גדול, האפיק צר ומוקף מצפון ומדרום על-ידי דרך הרכב המוזכרת. באפיק חורש סבך של אלון מצוי, אחירוותם, קטלב ואורן. מדרונות הנחל בקטע זה תלולים ועליהם יערות של אורן, רחמה וקטלב. מהאורן הגדול ועד חניון האגס הממוקם בשפכו, הנחל מחוץ ופתוח. רוחב ערוץ הזרימה 2-3 מ' והוא חחור בטרשי דולומיט היוצרים בו מפלים קטנים ומדרגות. בצידי האפיק חורש של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, אלת מסטיק ועוזרר. מדרונות הנחל מתונים וטרשיים. עליהם חורש דליל של אלון מצוי ואלה א"י, עם בר-זית, עוזרר, קידה שעירה, חרוב ואלת מסטיק.

הר שוקף

רכס רחב, בנוי ברובו מחואר דליה ובקטעים אחדים מגיר מוחרקה. גב הרכס רמחי ועליו שתי פסגות. נ.ג. 482 היא המזרחית, ונ.ג. 496 היא המערבית ומהווה את פסגת ההר.

מדרונותיו הדרומיים של הרכס יורדים בחלילות בינונית לעבר הנחל בוסתן ובהם חתורים נחלים רדודים וארוכים. לצפון נשלחות מהרכס מספר שלוחות מאורכות המסתיימות במדרונות תלולים היורדים לבקעת אלון.

על המדרון שמדרום לפסגה צומחת חברת אורן, רחמה, 2-4 מ' גובה וכיסוי צפוף. מצפון לפסגה נטיעות צעירות של אורן קנרי. אורן גלעין, ארז ועוד. על רוב שטח המדרונות והפסגה המזרחית בחה של סירה, רחמה, מתנן וכו', או נטיעות צעירות של אורנים וברושים. מפסגת ההר חצפית טובה לכל רוחות השמים (ראה אתר מס' 169). על הרכס ובראש מדרונותיו מספר דרכי רכב המתקשרות צפונה להר ערקן, מערבה לסנטוריום ולרכס כרמיה ומזרחה לדלית אל כרמל.

שלוחה ממערב לפסגה

מפסגת הר שוקף מערבה נשלחת שלוחה מאורכת שמדרונה הצפוני יורד ליובלי נחל רקית. גב השלוחה משתפל מתונות לעבר שלוחת רקית ובעצם קשה לקבוע גבול ברור ביניהם. על השלוחה צומח יער אורן עם רחמה, לוטם וצחרה, ובחלק המערבי גם אלון מצוי, אלה א"י, אלת מסטיק, קטלב, עוזרר, בר-זית ועוד. לאורך השלוחה עובר שביל המסומן באדום ומקשר בין הר שוקף לחורבת רקית. בצד שביל זה מצויה גת גדולה (אתר מס' 171).

פסגה דרומית (השוקף הקטן)

מדרום לפסגת הר שוקף ונמוך ממנה מצויה פסגה קטנה ומעוגלת המחוברת לרכס העיקרי באוכף קטן ורדוד. המדרונות היורדים מכאן דרומה ומערבה תלולים למדי וטרשיים.

על הכיפה נטוע בצפיפות רבה יער צעיר של אורנים. חלקת יער זו מוקפת בדרך רכב טבעית. בשוליים המזרחיים מספר עצי אורן גדולים ויפים שריד למה שהיה על כיפה זו לפני שהשחוללה כאן שריפה.

היער הנטוע בצפיפות והדרך המקיפה אותו יוצרים בראש הגבעה מעין כובע העומד בסתירה לנוף המעוגל.
משולי הכיפה חצפית יפה דרומה ומערבה (אחר מס' 194).

נחל זוטא

ערוץ קטן שראשו ברמח השדוח שבין השוקף לדליח אל-כרמל ושפכו לנחל אורן בנ.צ. 15372-23548. הנחל חתור בסלעי גיר, שיפועו מחוץ ושיפועו גדולו בינוני. המדרונות סלעיים וטרשיים ביותר.

באפיק הצר צומח חורש אלון מצוי ואלה א"י עם בר-זית ועוזרר ומספר פרטים של אלון חולע. על המדרון המערבי צומח חורש דליל ביותר (10% כיסוי) של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י ונלוים חרוב ועוזרר. בין העצים בחה של סירה, קידה ואלח מסטיק. על המדרון המזרחי, בערך עד קו גובה 390, צומח חורש דליל של אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית. נלוים אלון חולע, עוזרר ואשחר א"י. מעל חורש זה מצוקים וצנירים (אחר מס' 166).

יחידת נוף י' - גבעות מערב הכרמל התיכון

אזור זה כלול ברובו באגן הניקוז של הנחלים בוטחו, דוכן והוד. המבנה הטופוגרפי הוא של שלוחות מאורכות שכיוונן בדרך כלל מזרח-מערב או דרום-מזרח צפון-מערב. בין השלוחות, לאורך כל היחידה החורים הנחלים שהוזכרו כשכיוון זרימחם דומה לכיוון השלוחות. המבנה הטופוגרפי מתון במזרח היחידה ומחריף עם המעבר צפון-מערבה בכיוון זרימת הנחלים.

1. י. שלוחת כרמיה ושלוחות הסנטוריום - סדרת שלוחות המהוות מעבר בין גוש ההרים ערקו ושוקף לבין גבעות הכרמל התיכון. בין השלוחות ובשוליהן חתורים נחלים עמוקים. על גב השלוחות ועל עיקר מורדותיהן צומח יער אורנים טבעי ברובו.

2. י. נחל בוטחו עליון - נחל מתון ורחב בעל אופי פתוח. בערוץ ועל גדולתו רצף של טרסות, חלקות עיבוד, מטעים ובעיקר מטעי זיתים.

3. י. הנחלים דוכן ובוטחו - בחלקיהם התחתונים הם נחלים עמוקים, צרים ותלולי גדות המהוים ניגוד טופוגרפי לשלוחות הרמחיות שבצידיהם. בערוצים צומח חורש אלון מצוי סבוך, מגוון וגבוה.

4. י. שטח רמחי קרטוני המצוי ממערב לדליח אל כרמל ומהווה חחילח רמה מאורכת המתמשכת מכאן ועד רכס אצבע במערב.

5. י. יערות ניר עציון - תח יחידה המהווה את מרכז היחידה ומשחרעת על הנמוכה מבין השלוחות שמדרום לנחל בוטחו ועל חלקה המרכזי של הרמה המתמשכת מדליח אל-כרמל במזרח ועד רכס אצבע בצפון-מערב. השלוחות קרטוניות ויוצרות רמות מאורכות. על השלוחות ועל מדרונותיהן נטועים בצפיפות יערות אורן וברוש המוקפים ונחצים על-ידי שפע דרכי רכב.

6. י. המשכה המערבי של השלוחה המרכזית המתוארת ב-5. כאן ממוקמים הישובים ניר עציון ועין הוד והמוסד החינוכי ימין-אורד.

7. י. רכס אצבע - שלוחה הנשלחת לצפון-מערב מהרמה המרכזית הנמשכת לכאן מאזור דליח אל-כרמל. גב השלוחה גלי ומתון ומדרונותיה תלולים. פסגחה מצויה בקצה הצפון-מערבי.

8. י. נחל הוד - סוגר את היחידה לדרום ומנקז את חלקיה הדרומיים. נחל ארוך ומתון רדוד ודי חשוף מצומח בחציו העליון. בחציו התחתון הנחל עמוק יותר ובאפיק חורש מפוחח.

9. י. אזור הגבעות שבין הר מהלל לבין רכס חגלון - אזור גבעי מתון בחלקו הצפוני, ואוסף שלוחות רמחיות משתפלות דרומה בחלק הדרומי רוב שטח תח היחידה נטוע ביערות צעירים ומשופע בדרכי רכב שנפרצו לצורך נטיעה זו. תח יחידה זו עשויה להתקשר הן ליחידת נוף ו' והן ליחידת נוף כ'. אולם כיסוי השטח על ידי יערות נטועים ודרכי רכב הכריע את הכף לטובת יחידה י'.

חלקי יחידת נוף י' - תאור מפורט

שלוחת כרמיה

שלוחת רמחית מאורכת שכיוונה הכללי מזרח-מערב והיא תחומה בצפון על-ידי נחל אורן, בדרום-מזרח על-ידי נחל דוכן ובדרום-מערב על-ידי נחל בוטחו. בחלקה המזרחי של השלוחה בנוי גב הרמה מקרטון ומדרונותיה מדולומיט. קו העתק שכיוונו הכללי צפון-מערב דרום-מזרח עובר במרכזה ומוריד בחלק המערבי סלעי גיר מוחרקה הבונים כאן את גב השלוחה. בין שני החלקים מפריד אזור צר, ממנו יורד צפונה נחל הצינור

החזור על קו השבר המוזכר. על רוב חלקה המזרחי של השלוחה צומח יער אורנים חלקו אורני בר וחלקו אורנים שניטעו ב-1948. בין האורנים צומחים עצי אלון וקטלב ושיחי אלת מסטיק, רחמה, לוטם וצתרה.

במרכז החלק המערבי של השלוחה, שטחים עליהם צומח חורש דל ומדוכא של בר-זית, זית, אלון מצוי, אלת מסטיק, לוטם וקידה שעירה וכן שטח מרכזי בו נטועים אורנים, בין עצי אלון, בר-זית ושיחי אלת מסטיק. במרכז שטח זה מבנה ערבי הרוס ובאר (ראה אחר מספר 177). סביב השטחים שחוארו צומח יער עצי אורן. על גב השלוחה עוברת דרך רכב המגיע מהכביש המוליך לסנטוריום, דרך זו עושה שתי טבעות: אחת סביב כל חלק של השלוחה.

שלוחת רקית ושלוחות הסנטוריום

שתי שלוחות היורדות מהר שוקף מערבה וצפון-מערבה, יוצרות יחדיו נוף גבעי מחוץ עם החפצלויות לשלוחות משנה הנוצרות על-ידי יובלי הנחלים רקית ודוכן. מורדות השלוחות אל הנחלים חלולים בדרך כלל.

על שלוחת רקית המשחפלת צפון-מערבה צומחים יערות עצי אורן אליהם נלוים רחמה ואלון. קטעים אחדים ביערות אלו נראים כנטועים אך אינם מסומנים במפת הנטיעות של קק"ל. יחכו שאלו הן נטיעות מנדטוריות. במרכז השלוחה כתם של חורש אלון וחרוב. כאן ממוקם חניון רקית ובסמוך מצויה חורבת רקית (ראה אתרים מס' 172-175). שלוחת הסנטוריום יורדת בכיוון כללי מערבה כשהיא יוצרת חצי קשת סביב ראש נחל דוכן ומתפצלת לשתי שלוחות עיקריות: האחת בכיוון צפון-מערב והשניה מערבה.

במזרח השלוחה שטח המשחפלת הישר מהר שוקף לעבר ראש נחל דוכן. שטח זה צימח בעבר יער אורנים שנשרף וניטע מחדש ב-1982 מאזור ראש נחל דוכן ומערבה מכוסות השלוחות והכיפות יער אורנים עם אלון מצוי, אלה א"י, אלת מסטיק, לוטם, רחמה, צתרה וקידה. כן צומחים כאן בר-זית, קטלב, עוזרר ואחירוותם.

על השלוחה הדרומית ביותר ממוקם בית הבראה לניצולי השואה (הסנטוריום "יערות הכרמל"). על שלוחת רקית ושלוחות הסנטוריום רשת כבישים שחילחה בכביש העולה לכאן מכביש נחל אורן והמשכה בהתפצלויות כבישים ללא מוצא על השלוחות השונות. חשחית כבישים אלו הם כבישי סולינג מחקופת המנדט הבריטי וכנראה נסללו על-ידי חברת הכשרת הישוב.

נחל דוכן

ראש היובל הצפוני של נחל דוכן חחור בין שלוחת רקית לשלוחת הסנטוריום כשהוא אוסף יובלים משתי השלוחות. כאן חתור הנחל בקרטון כשהוא רדוד ומחונן והמדרונות היורדים אליו תלולים. באפיק ובאפיקי היובלים צומח חורש סבך של אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל, קטלב, בר-זית, אחירוותם וקיסוסית. על המדרונות יערות אורנים. מאזור נ.צ. 15106-23538 ומטה מעמיק האפיק וסבך החורש מחדלל מעט. ההליכה בנחל מקטע זה ומטה נוחה.

בנ.צ. 15051-23502 משטח סלע באפיק ובו שני גבים. בחורף מלאים גבים אלו במים ובהם ראשי קרפדות ואילניות, סרטני בוש, צדפוניות ועוד. הרכב החורש באפיק - אלון מצוי, אלה א"י, לבנה רפואי, ער אציל, קטלב, בר-זית וקידה. על המדרון הצפוני יער אורן עם קידה שעירה, אלון מצוי, רחמה קוצנית, פרע ולוטם. על הגדה הדרומית בחלקה התחתון חורש כמו באפיק, ויער אורנים בחלק העליון.

בנ.צ. 15025-23496 חוצה את הנחל קו שבר שכיוונו צפון מערב דרום-מזרח (המשך השבר צפונה חוצה את שלוחת כרמיה וממשיך בנחל הצינור והר אורן). מקו השבר ומערבה חתור הנחל בגיר מוחרקה. באפיק דרגשי סלע, מפלים קטנים וגבי מים. המדרונות טרשיים ובולטים עליהם קוי מצוקים.

באפיק צומח חורש פתוח של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, קידה שעירה ואחירוותם. על הגדות חורש נמוך ודליל של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, ואלת מסטיק. מעל קו המצוקים צומחים עצי אורן. בנ.צ. 14989-23472 מפל באפיק, גובהו כ-5 מ' וחלקו בנוי כמגלשה. בנ.צ. 14981-23471 מפל נוסף שגם גובהו 5 מ'. באזור זה מחזילים להופיע על גדות הנחל צנירים המתוארים בתאור אתר מס' 190. מאזור הצנירים ועד שפכו לנחל בוסתן, אפיק נחל דוכן צר כדי 2-4 מ' חתור בסלעי גיר קשים ומלווה בקירות סלע זקופים ובדרגשים. בערוץ מפלים קטנים ומדרגות סלע. מדרונות הנחל בקטע זה תלולים. האפיק נקי מצומח אך בצידו צומח חורש של אלון מצוי ובר-זית, אליהם נלוים אלה א"י, חרוב, קטלב, ער, כליל, לבנה, אחירוותם, אורן, קידה, צתרה ולוטם.

נחל דוכן - יובל דרומי

יובלו הדרומי של נחל דוכן יורד מערבה מאוכף רדוד דרומית לפסגת הר שוקף, ונשפך ליובל הראשי בנ.צ. 15045-23495. כאן הנחל רדוד ופתוח, חתור בין מדרונות טרשיים

מכוסים בחורש דל ומדוכא. מנ.צ. 15240-23470 ועד נ.צ. 15200-23468 צומח בנחל חורש צפוף בגובה ממוצע של 3-4 מ' מורכב מאלון מצוי ואלה א"י אליהם נלוים קטלב, בר-זית, עוזר, קידה שעירה, אחירותם ולוטם. חורש כזה צומח גם על הגדה הדרומית בקטע זה. על שאר חלקי המדרונות שסביב, חורש מדוכא של אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י בחוף בחה של סירה, לוטם, אלח המסטיק וצחרה. על המדרונות משני צידי הנחל עקבות שרפה גדולה. בנ.צ. 15191-23469 ממוקמת בערוץ המזבלה של הסנטוריום (ראה תאור מופע מס' 24).

מאזור נ.צ. 15162-23457 הנחל מתון ורדוד. עומק ערוץ הזרימה כ-2 מ' וגדותיו מתונות. בערוץ סבך צפוף וגבוה (2-4 מ') של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י עם כליל החורש, קטלב, לבנה רפואי, אחירותם ואשחר רחב עלים.

בנ.צ. 15068-23479 נשפך אל הנחל הביוב של הסנטוריום. כאן מצטרפים אל הצמחיה פטל, ערבובה וגרגר הנחלים. הצומח כולו גבוה יותר בקטע זה.

על המדרון הדרומי של הנחל נטועים יערות אורן וברוש מלוים בשפע דרכי רכב. המדרון הצפוני טרשי, עליו צומחת בחה של סירה קוצנית, מרוה, קידה שעירה ואלח מסטיק, וכן כתמי חורש דל של אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית. בחלק החתון לפני שפך היובל לנחל הראשי, מופיע על המדרון הצפוני יער אורני בר היורד עד הערוץ.

נחל בוסתן עליון

ערוץ רחב ומחון היורד מאזור הכפר דלית אל-כרמל מערבה. חלקו העליון של הנחל, מאזור ראשו ועד אזור נ.צ. 15180-23390, חתון בקרטון. הערוץ רחב ורדוד. גדות הנחל מתונות, פה ושם מופיעים עליהן דרגשי גיר ומצוקים.

על המדרונות משני צידי האפיק טרסות חקלאיות קדומות וחדשות. רוב שטח הטרסות מנוצל עדיין לחקלאות. מרובים כאן בעיקר מטעי הזיחים, אך מצויים גם גפנים, חאנים, שקדים ושאר נשירים. ככל שמקדמים מערבה קרובים המטעים יותר ויותר אל הערוץ ובאזור שמחורבת שוקף והלאה הם מצויים ממש בסמוך לקו הזרימה. חקלאות הר זו שבחלקה עדיין פעילה, מעניקה לקטע ארץ זה אופי כפרי ומציגה צורת נוף וצורה חיים ההולכים ונעלמים מארצנו.

בראש הנחל, ביובל שמצפון לדלית אל-כרמל מצויה באר המכונה עין שמליה (אתר מס' 214). מעין הקרוי עין שוקף מצוי באפיק בנ.צ. 15289-23850 (אתר מס' 215).

ושני מעיינות קטנים נוספים מצויים בהמשך הנחל מטה (אחרים 219, 220). על הגדה הצפונית, במרכז הקטע המתואר מצויה חורבת שוקף (אחרים 216-218). לאורך הערוץ עוברת דרך רכב המתחילה בכפר דלית אל-כרמל ומגיעה לאזור היערות הנטועים של ניר עציון.

נחל בוסתן תחתון

מאזור נ.צ. 15120-23390 ועד שפך נחל דוכן, נחל בוסתן מחון, בעל ערוץ צר כדי 5-6 מ' ובו מפלים קטנים הנוצרים בדרך כלל על-ידי גושי סלע גדולים המונחים באפיק וכן גבים קטנים המחמלאים בחורף. גדות הנחל מתונות, והן הולכות וגבוהות ככל שמקדמים במורד. משני צידי הערוץ צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית, קידה שעירה, קטלב ונלוים אחירותם, עוזר, אשחר א"י, ער אציל ועוד.

מעל חורש זה במעלה המדרונות צומחים אורנים, כאשר על הגדה הצפונית אלו הם יערות נטועים ואילו על הגדה הדרומית מופיע ברוב החלקים יער אורן טבעי.

בקטע זה של הנחל מצויים שני מעיינות. עין עציון (אתר 223) ועין א-זרקה (אתר 124). בנ.צ. 14957-23444 נשפך נחל דוכן לנחל בוסתן. מכאן ועד שפכו לנחל אורן אפיק נחל בוסתן צר כדי 2-4 מ' ועל קרקעיתו חלוקים. לקראת שפכו לנחל אורן מתמתנים המדרונות בחלקם התחתון ואופי הנחל פתוח יותר. הערוץ חתון בגיר בעוד שגדותיו קרטון וחואר. מעט אחרי שפך נחל דוכן חוצה את הנחל קו שבר ומכאן ומטה גדות הנחל בגיר מוחרקה. בצידי האפיק חורש סבוך של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י וחרוב. נלוים קטלב, אלח מסטיק, כליל החורש, עוזר, ער אציל ועוד.

גדות הנחל יורדות אליו בשיפוע של 30° ומעניקות לו אופי סגור. בקטעים אחדים באמצע קטע הנחל המחואר מרחב האפיק והצומח בצידיו מתדלדל. כאן מופיעים בעיקר קידה שעירה ולוטם.

על הגדה הדרום-מערבית של הנחל צומח בדרך כלל חורש סבוך מפותח ומגוון של אלון מצוי, אלה א"י וער אציל, עם קטלב, כליל החורש, בר-זית ועוד. במרכז קטע הנחל המחואר כתם קרטוני שנשרף וכיום מתחדש בו יער אורן. הגדה הצפון-מזרחית טרשית ועליה חורש דליל ונמוך של אלון מצוי עם חרוב, זית, בר-זית, אלח מסטיק, קידה שעירה וצחרה, או בחה נמוכה של סירה קוצנית ומרוה.

שלוחה מאורכת המחמשת משוליו הדרומיים של רכס השוקף לכיוון מערב. השלוחה רחבה ומורכבת ממספר כיפות רחבות המצויות בקצה הצפוני. מכיפות אלו דרומה חלה השתפלות מתונה של גב הרמה, לעבר נחל בוסתן. חלקה המזרחי של השלוחה - שיפולי הר שוקף - הוא שטח טרשי עליו צומח חורש נמוך ומדוכא ביותר של אלון מצוי ובר-זית אליהם נלוים אלה מסטיק, אלה א"י, קידה שעירה, רתמה קוצנית, לוטם וחרוב. חלקים גדולים של שטח זה נשרפו בעבר ועקבות השריפה ניכרים בצומח.

מהשטח המתואר ומערבה מכוסה השלוחה ביערות אורן (ברוטיה וירושלמי) וברוש אשר ניטעו בשנים 1962-1964. בין יערות אלו נותרו מספר כתמים בודדים של חורש ויער טבעי. בחלקה המרכזי של השלוחה נשרף היער בשטחים גדולים וניטע מחדש ב-1982. על השלוחה רשת ענפה ביותר של דרכי רכב ופסי אש החוצים אותה לאורך ולרוחב. דרכים אלו מתחברות לנחל בוסתן, לדרכים המגיעות מניר עציון ולדרכים המגיעות מאזור הסנטוריום.

רמה ממערב לכפר דליח אל כרמל

ממערב לדליח אל-כרמל משתרעת רמה הכלואה בין נחל בוסתן בצפון וראש נחל מערות בדרום. מערבה משתרעת הרמה לעבר שטח היערות הנטועים שסמוך לניר עציון ואשר יחואר בנפרד.

הרמה קרטונית ומורכבת משלוחות קצרות ביניהן ערוצים קצרים המתנקזים לנחל בוסתן. על גב השלוחות ובראשי הערוצים שרידי חלקות חקלאיות ועומדים בודדים של אורן בר.

יערות נייר עציון

ממזרח לניר עציון ועד השטח המתואר לעיל, משתרעת רמת קרטון גליח החצויה לאורכה על-ידי נחל חגלון. על שטח הרמה והמדרונות היורדים לנחל חגלון ולנחל בוסתן בצפון יערות אורן וברוש שניטעו בשנים 1958-1966, במרכז הרמה שטח נרחב שנשרף וניטע מחדש ב-1980. בין היערות הנטועים ובשטחים השרופים רשת דרכי רכב ענפה וסבוכה המחקשרת לאזור נייר עציון, לדרכי נחל בוסתן ומזרחה לראש נחל המערות. בקצה המערבי של השלוחה אשר מדרום לנחל חגלון ממוקם ישוב ערבי קטן המכונה אבו-אל-היג'ה. כולל מספר בתים ומטעי זיתים המשתרעים על המדרונות שמצפון וממערב לו.

ערוץ מתון וצר חתור בין גדות קרטון וחואר חלולות אך לא גבוהות. ברוב חלקיו העליונים של הנחל, בערוץ ועל המדרונות שרידי יערות נטועים שנשרפו. בחלק המרכזי יערות נטועים של אורן וברוש, לאורך חלקי נחל אלו עוברות מספר דרכי רכב. מנ.צ. 15002-23321 ועד שפכו לנחל הוד, ערוץ הנחל צר ובו צומח חורש גבוה (4-6 מ') של אלון מצוי ואלה א"י. חורש זה עבר דילול וגיזום ע"י קק"ל.

ניר עציון, עין הוד וימין אורד

שני ישובים ומוסד חינוכי הממוקמים על המשכה המערבי של השלוחה הגדולה המתחילה בדליח אל-כרמל ומסתיימת ברכס אצבע. נייר עציון וימין אורד ממוקמים כל אחד על מספר כיפות מעוגלות היוצרות שלוחה מאורכת. עין הוד ממוקם על הקצה המערבי והנמוך יותר של השלוחה היורדת מנייר עציון.

הישובים מוקפים ביערות אורן בר ואורן נטוע בצד חלקות מבוערות ששימשו לחקלאות. על המדרון היורד לנחל הוד מטעי זיתים.

רכס אצבע

שלוחה שכיוונה צפון-מערב והיא מהווה את קצה הרמה הנמשכת מכיוון דליח אל-כרמל. גב הרמה קרטוני, מבנהו גלי ועליו פסגה אחת עיקרית שאינה בולטת בהרבה מעל קו הרכס. מדרונות השלוחה בצפון-מזרח ובצפון בנויים גיר מוחרקה והם תלולים ומעוטרים בקטעי מצוק (ראה אתר מס' 187). המדרונות במערב ובדרום-מערב גיריים אף הם אך מחוונים למדי. על גב השלוחה יער אורני בר שחלקים ממנו נשרפו לא מכבר. על המדרונות היורדים לנחל בוסתן ולנחל אורן צומח חורש אלון סבוך ומפותח. על המדרון המערבי מופיעה חברת חרוב ואלת מסטיק בכיסוי דליל ואילו על המדרון הדרום-מערבי מטעי זיתים.

על הפסגה שבקצה הצפון-מערבי מבנה מרובע המתואר כאחר מס' 186. בראש המדרון הצפוני היורד לנחל אורן מצויה מערת אצבע (אתר מס' 185).

ראש הנחל באזור הדרך היורדת מדליח אל-כרמל לנחל מערות. כאן הנחל רחב ורדוד, בערוץ טרסות חקלאיות נטושות ושרידי חורש דליל ונמוך של אלון מצוי, אלה א"י, אלח מסטיק, בר-זית, כליל החורש, לבנה רפואי, עוזרר וקידה שעירה. מכאן ומטה הנחל יורד בשיפוע מחוץ, האפיק צר והגדות מחונות ולא גבוהות. באפיק צומח חורש כנ"ל. על המדרונות טרשי גיר מוחרקה ומצוקים קטנים. כאן צומח חורש דליל ונמוך ביותר של בר-זית, אלון מצוי, אלח מסטיק וקידה שעירה. בראש הגדה הצפונית חואר דליה ועליו שרידי יער אורנים שנשרף.

בנ.צ. 15172-23254 מצוי על הגדה הדרומית צנר גדול (אחר מס' 240) למרגלות הצנר רצועת חורש סבוך של אלון מצוי ואלה א"י אליהם נלוים ער אציל, בר-זית ועוזרר.

בנ.צ. 15072-23269 שפך ערוץ קטן המגיע מצפון. מכאן ומטה צומח בערוץ חורש דליל של אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י. חורש דומה צומח גם על הגדה הדרומית, אלא שכאן הוא מלווה ע"י ער אציל, קטלב, וקידה שעירה. הגדה הצפונית בקטע זה חשופה מצומח כמעט לגמרי. מנ.צ. 15030-23282 ועד שפך נחל חגלון קטע ערוץ חשוף מצומח ובו הרבה מרעולים.

על הגדה הדרומית בקטע זה מצוקים, צנירים ומערות (אחרים 235, 236, 238). משפך נחל חגלון שבנ.צ. 14990-23310 ומטה הנחל צר וגדותיו חלולות. רוחב אפיק הזרימה 2-4 מ'. בצידו האפיק חורש סבוך של אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית ולבנה. נלוים קטלב וער אציל, מדרונות הנחל גיריים וטרשיים בחלקם החחתון וקרטוניים בחלק העליון, באזור המגע בין הגיר לקרטון קו מצוק גיר אחיד. על חלקי הגיר של המדרון צומח חורש דליל של אלון מצוי, אלה א"י, קטלב ובר-זית. על חלקי הקרטון יערות אורן.

בנ.צ. 14945-23319 מוצר האפיק וגדותיו מצוקיות. כאן יורדות אל האפיק שכבות הקרטון ובהמשכו חחור הנחל בהן. על הגדה הצפונית בקטע זה מטעי זיתים. על הגדה הדרומית יער אורן, רחמה ואלון עם לוטם, קידה ואלח מסטיק.

בנ.צ. 14922-23340 נשפך אל הנחל הביוב של ניר עציון ומימיו זורמים חופשי בערוץ. הצומח נעשה צפוף וסבוך יותר. בנ.צ. 14870-23365 קצה דרך רכב המגיע ממורד הנחל, כאן מחרב הערוץ וגדותיו מתמתנות. באפיק ועל הגדה הדרומית חורש אורנים נטועים.

אזור גבעות ושלוחות המנוקז אל נחל מערות. בצפון השטח גבעות נמוכות ומעוגלות בנויות קרטון בראשיהן וגיר טרשי במדרונותיהן. מכאן ודרומה משחפלות באופן מתון שלוחות רמחיות רחבות. שלוחות אלו בנויות סלעי גיר היוצרים פני שטח טרשיים.

רוב השטח המתואר ניטע ב-1983 באורנים וברושים. לצורך נטיעות אלו נפרצה כאן רשת דרכי רכב ובוצעו עבודות עפר להכשרת השטח לנטיעה.

יחידת נוף י"א - גבעות דליח אל כרמל

הכפר הדרוזי דליח אל-כרמל בנוי על סדרת שלוחות שכיוונן צפון-מערב דרום-מערב ודרום-מזרח. שלוחות אלו מהוות פרשת מים מקומית בין הנחלים אורן, בוסחן, מערות וחרובים. יובלי הנחלים מפרידים את השלוחות מסביבתן באופן חלקי.

בחי הכפר משתרעים על רוב שטח השלוחות ובערוץ רחב היורד לנחל אורן (מרכז הכפר). על יתרת שטח השלוחות ועל מדרונותיהן משתרעים שדות הכפר הנטושים בחלקם.

יחידת נוף י"ב - רמת השדות שממזרח לדליח אל-כרמל

רמה גבעיה המשתרעת מראש המדרון המזרחי ועד אזור כביש עוספיה-דליח אל כרמל. צורתה הטופוגרפית של הרמה מחונה ביותר במזרח ובצפון, זבר המשחנה עם המעבר מערבה. בכיוון זה מעמיקים שני יובלי נחל אורן ויוצרים בצדיהם רכסי גבעות מאורכים ונמוכים. הרמה מורכבת מחילופין של גיר מוחרקה טרשי וקשה עם מטליות חואר וקרטון רכים.

בערוצים הרחבים, על גדותיהם המחונות ובחלקים רבים של גב הגבעות נוף משבצות של טרסות וחלקות עיבוד קטנות, מהן נטושות ומהן מעובדות בפועל. בצפון השטח מטעי זיתים נרחבים בהם עצי זית עתיקים ומרשימים. בין הטרסות קטעי מדרון טרשיים החורגים מנוף המשבצות בחורש הדליל הצומח עליהן. ניכר מעבר מחברות צומח של גיר לחברות של קרטון בהתאם לחילופי המסלע.

יחידת נוף י"ג - המדרון המזרחי

מחלול גבוה המחנשא מעל שולי עמק יזרעאל, בנוי משלוחות צרות וחלולות ביניהן חתורים נחלים צרים וחלולים. בעיקרו בנוי המחלול מסלעי גיר קשים ביניהם משובצות מטליות חואר וקרטון רכים. מספר קוי העתקה עוברים לאורך ולרוחב המדרון גורמים לחוסר אחידות במסלע ולנוף מגוון.

בליח סלעי הקרטון והחואר יוצרת כחפיים משוריות כמעט המצויות בגבהים שונים. על אחדות מהשלוחות כחפיים אלו חשופות מצומח עצי, להוציא מספר פרטים גדולים של אלון חבור וחרוב, המדגישים אותן בנוף ומעניקים ליחידה כולה מראה מגוון ומיוחד.

על שאר חלקי המדרון פסיפס לא אחיד של שטחים חשופים עם שרידי טרסות, שטחי יער פארק של אלון חבור, אלון מצוי, חרוב ולבנה ושטחים בהם צומח חורש אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, ער אציל, לבנה רפואי וחרוב. במחתי המדרון ובראשו מספר חלקות יער נטוע.

בראש המדרון, לאורך כל היחידה, עוברת דרך רכב שהעבירו בה בינונית. קצה האחד של דרך זו באזור חניון תנועות הנוער שממזרח לעוספיה וקצה השני למרגלות קרן הכרמל. דרך אחרת שהעבירו בה קשה ביותר יורדת בפיתולים חדים במדרון התלול אשר למרגלות קרן הכרמל ומגיעה עד חחיתיו.

נחלי יחידת נוף י"ג - חאור מפורט

נחל אלרועי

ראשו באזור שמדרום-מזרח לעוספיה ומוצאו מההר בנ.צ. 15968-23487. בראש הנחל חתור בסלעי גיר הערוץ מתון ורדוד, משני צידיו מדרונות מתונים חשופים ועליהם שרידי טרסות. בנ.צ. 15831-23457 חוצה את הנחל דרך רכב. מכאן ועד קו גובה 350 בערך הנחל רדוד ומתון, הערוץ רחב ובו שרידי טרסות וחרוש מדוכא ונמוך של אלון מצוי, אלה א"י, חרוב ובר-זית. על גדות הנחל בקטע זה שטחים חשופים עם שרידי טרסות וחלקות יער נטוע. מקו גובה 350 ועד קו גובה 210 (בערך) הנחל חתור בסלעי קרטון. באפיק מתון ורחב (6-8 מ' רוחב) ובו חורש צפוף (60-70% כיסוי) וגבוה (3-5 גובה) המורכב מאלון מצוי, אלה א"י ולבנה. נלווים בר-זית, אשחר מנוקד, אשחר א"י, זית, חרוב, ער אציל, מרוה וסירה. בנ.צ. 15909-23484 חוצה הנחל קו מצוקי גיר. מכאן ומטה הנחל חלול, בערוץ מפלים קטנים ודרגשי סלע. החורש בקטע זה

צפוף ומחפה על הערוץ מעל. מורכב מאלון חבור ואלון מצוי, אליהם נלוים אלה א"י, ער אציל, בר-זית, אשחר א"י ומרוה.

באזור מוצאו מההר הנחל מתון ופתוח, רוחב הערוץ 10-15 מ'. בקטע זה יער פארק של אלון חבור ואלה א"י, ביניהם בתה של סירה, מרוה וקידה. מול פתח הנחל שורת פחונים ובקחות המשמשים מגורים לבדואים.

נחל מצודת הבמה

נחל קצר החתור במדרון גירי מדרום למצודת הבמה (אחר מס' 205). מוצאו מההר בנ.צ. 15950-23427. ראש הנחל באזור קו גובה 270, כאן הוא ערוץ רדוד ביותר וחלול, רוחבו 2-3 מ' ובו דרגשי סלע קטנים. מאזור קו גובה 150 בערך הערוץ חלול ביותר ובו מפלים שגובהם 2-3 מ'. גדות הנחל נמוכות ועליהן קטעי מצוקים של גיר מוחרקה. מראש הנחל ועד אזור קו גובה 190 האפיק מקורה בסבך חורש שגובהו 4-5 מ'. עצי חורש זה הם אלון מצוי, אלה א"י אליהם נלוים אלון חבור, ער אציל, לבנה רפואי, עוזרר וכן זיתים וחרובים. מקטע זה ומטה הצומח דליל ביותר, הער נעלם ומופיע חרוב.

במצוק שמדרום לפתח הנחל מערה (אחר מס' 206).

נחל עלי א-דין

לנחל שני יובלים גדולים שראשיהם במדרון המתון אשר מצפון לחורב עלי א-דין (אחר מס' 211) ומפגשם בנ.צ. 15939-23402. מכאן ומטה קטע נחל קצר עד המוצא מההר בנ.צ. 15953-23413.

היובל הצפוני מתחיל בשני יובלים קצרים וחלולים. בצפוני שבהם טרסות נטושות הנמשכות עד כ-100 מ' מחת למפגש שני יובלים אלו. בדרומי משני היובלים צומח חורש צפוף וגבוה (2-4 מ') של אלון מצוי ואלה א"י. ממפגש היובלים ומטה הערוץ צד ותלול ובו צומח חורש גבוה (3-7 מ') של אלון מצוי, אלה א"י ונלווים ער אציל, לבנה רפואי, בר-זית, אחירותם, קטלב וזית. המעבר בחורש זה קל ונוח.

באזור נ.צ. 15812-23380 מתרחב האפיק והחורש נפתח. כאן אזור של טרסות נטושות ובצידיהן פרטים בודדים וגדולים של אלון מצוי, אלה א"י וחרוב. בנ.צ. 23383-15920 חוצה את האפיק השביל המסומן בירוק, אשר מגיע ממצודת הבמה. מכאן ומטה

הנחל תלול וצר ובו חורש גבוה כמחואר לעיל. בנ.צ. 15927-23388 באפיק טרסה גדולה ומרשימה. יתכן ששימשה כסכר (אתר מס' 207). על גדות יובל זה צומח חורש של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, ער אציל, זית, אשחר מנוקד ואחירוהם. חורש זה גבוה וסבך בחלקי המדרון העליונים ובמפנים הצפוניים.

היובל הדרומי תחילתו בשני יובלים עיקריים הנפגשים בנ.צ. 15897-23348 ויובל שלישי קצר יותר מצטרף אליהם בהמשך המדרון.

היובלים צרים וחלולים אך רדודים וגדותיהם מתונות. בערוצים צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י וער אציל, כאשר בחלקים העליונים צומחים גם אלוני תולע ושיחי אחירוהם. החורש מחפה על הערוץ ממעל. ממפגש יובלים אלו ומטה, ערוץ הנחל תלול ותאורו דומה.

מאזור קו גובה 240 (בערך) הנחל מתמחן ומתרחב. רוחב האפיק מגיע ל-20-30 מ' ובו ערוץ זרימה שרחבו 1-2 מ' חתור בדרגשי גיר מוחרקה. בקטע זה צומח חורש דליל (40% כיסוי) של אלון חבור, אלון מצוי, אלה א"י, חרוב, בר-זית ואשחר.

בנ.צ. 15921-23349 חוצה את האפיק השביל המסומן ירוק (ממשך צפונה אל מצודת הבמה). מנקודה זו ומטה הערוץ מתון, רוחבו 4-5 מ' ובו מדרגות סלע ומפלים קטנים. הגדות מתבונות ולא גבוהות. בקטע זה חורש אלון מצוי, אלה א"י ואלון חבור, כשנלווים: ער, לבנה ובר-זית. גובה העצים כ-5 מ'.

בנ.צ. 15936-23385 מפל שגובהו כ-5 מ'. מכאן ומטה הערוץ תלול ביותר ובו מספר מפלים קטנים. הרכב החורש הצומח כאן כמחואר לעיל והוא סוכך על האפיק. ממפגש שני יובליו ומטה ערוץ נחל עלי א-דין תלול והחורש הצומח בו דליל ביותר. במוצא הנחל מההר ממוקמת תחנת שאיבה.

ערוץ חסר שם, צפוני לנחל עדה

ראש הנחל באוכף שמדרום-מזרח לחרבת עלי א-דין ומוצאו מההר בנ.צ. 15976-23320. ראש הנחל באזור של טרסות חקלאיות. כאן ממוקם בוסתן עצי פרי אשר חלקו העליון נראה מטופל והתחתון זנוח. בבוסתן חאנים, שקדים, רימונים, גפנים וזיחים.

מהבוסתן ומטה הערוץ רדוד ביותר וכמעט לא ניכר. עומק ערוץ הזרימה 0.5-1 מ' ורוחבו 1.5-1 מ'. בערך בקו גובה 350 הערוץ מעמיק מעט ושיפועו גדל. בצידי הערוץ

ומעליו חורש סבך של אלון מצוי, אלון תולע, אלה א"י, בר-זית ומעט ער אציל. גובה העצים 4-5 מ'.

בנ.צ. מרכזי 15936-23311 נפתח הנחל לעמק קטן ונסתר. בעמק טרסות בחלק העליון וטרשים בולטים בתחתיתו. כאן צומח יער פארק של אלון תולע, אלון מצוי, חרוב, אלה א"י, בר-זית ואשחר א"י. בין העצים שבילי רעיה של פרות. מהעמק חצפית חלקית לגבעות אלונים-שפרעם. מהעמק המחואר ומטה הנחל תלול ורדוד, בערוץ ועל גדותיו משטחי סלע ומפלים משופעים שגובהם 2-3 מ'. בקטע זה צומח חורש של אלון תולע, אלון מצוי, חרוב, אלה א"י, אשחר א"י וער אציל. החורש מחפה על הערוץ ממעל.

בערך בקו גובה 100 נפתח החורש בערוץ ועל גדותיו הטרסיות פרטים בודדים וגדולים של חרוב ואלון מצוי. על הגדה הדרומית, בתחתית המדרון, יער אורנים נטוע. בפתח הנחל מחצבה נטושה שגודלה 20x15 מ' ועומקה 6-8 מ'.

נחל עדה (=זאדי אום אל-אחמד)

ראשו מדרום לחרבת עלי א-דין (אתר מס' 211) ומוצאו מההר בנ.צ. 15970-23220. בראש הנחל מעין אמפיטיאטרון טופוגרפי מוקף מדרונות תלולים אשר בראשם דרך הרכב המגיעה מצפון וממשיכה לעבר קרן הכרמל. (ממערב לראש הנחל מצויה הצומח בה נפגשות הדרך היוצאת אל כביש הגישה לקרן הכרמל והדרך הממשיכה בראש המדרון אל מרגלות קרן הכרמל).

על המדרונות המקיפים את ראש הנחל צומח חורש צפוף של אלון מצוי ואלה א"י עם בר-זית, ער, אלון תולע ועוד, ואילו באפיק טרסות מעובדות. במרכז שטח הטרסות צומח אלון תולע בודד וגדול. מאזור הטרסות ומטה יורד הנחל במתינות. רוחב האפיק 3-5 מ', הגדות תלולות וגבוהות. בערך בקו גובה 260 גדל שיפוע הנחל, הערוץ מעמיק ובו מפלים שגובהם 2-4 מ'.

עד קו גובה 240 בערך צומח באפיק חורש סבך של אלון מצוי, אלה א"י, אלון תולע, ער אציל, בר-זית ואשחר מנוקד. עם המעבר מטה נעלמים אלוני התולע ומופיעים חרובים. המעבר בחורש סבך זה אפשרי בהליכה שפופה בלבד. בקו גובה 240 נפתח החורש ובערוץ צומחים בעיקר עצי חרוב גדולים ביותר.

על גדות הנחל צומח חורש של אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י כשהוא סבך וגבוה על הגדה הדרומית, אך פתוח ונמוך יותר על הגדה הצפונית. לקראת תחתית הנחל הגדות

נחל לבנה

ראש הערוץ במדרון שממזרח לקרן הכרמל ומוצאו מההר בנ.צ. 15985-23112. הערוץ רדוד ומחונן כמעט לכל אורכו, חתור בסלעי גרטון כאשר גדחו הדרומית בנויה גיר מוחרקה המונחן סטרטיגרפית בשל קו שבר מקומי העובר כאן.

בראשו חתור הנחל במדרון טרשי עליו צומחת בחה של סירה. במקביל לערוץ יורדת דרך הרכב המגיעה מקרן הכרמל. בנ.צ. 15917-23080 חוצה הדרך את הערוץ. מכאן עד נ.צ. 15930-23086 צומח בערוץ חורש גבוה (4-5 מ') של אלון מצוי, לבנה רפואי, אלה א"י, אלון חולע ואשחר א"י. מנ.צ. 15930-23086 ועד נ.צ. 15951-23095 קטע קניוני שעומקו 1-2 מ' ורוחבו כ-1 מ'. בקטע זה הערוץ תלול מבשאר חלקיו. כאן צומח חורש כנ"ל אליו מתוספים שפע עצי לבנה. במרכז קטע זה, בנ.צ. 15944-23086 מתחת הנחל בשכבת טוף היוצרת מחשופים ורודים-ירקוקים. מתחתית קטע זה ומטה הנחל חתור בין מדרונות טרשיים. כאן האפיק חשוף כמעט מצומח עצי, פרט לעצי לבנה ועוזר בודדים. על גדחו הדרומית של הנחל קו מצוקים (אתר 315) אשר מתחתם חורש אלון מצוי, אלה א"י ולבנה רפואי. החורש סבוך וגבוה.

בנ.צ. 15951-23095 מסומן במפה מעין. בנקודה זו נמצא שקע המוקף בקיר אבנים בנוי, ממנו יוצאת תעלה הרוסה. יתכן שזהו המעין שחרב.

יחידת נוף י"ד - המדרונות שממזרח ומדרום לקרן הכרמל

המדרונות שמדרום וממזרח לקרן הכרמל ראשם ברמה מתונת שיפוע ומורדותיהם תלולים הן למזרח והן לדרום. את המדרונות מבחרים נחלים רדודים היורדים מזרחה ודרום מזרחה, תחילה במתינות ומשני שליש גובה המדרון ומטה, בתלילות.

1. בחלקו העליון של המדרון מישור המשתפל מתונות לדרום-מזרח ועליו שרידי טרסות וחלקות עיבוד נטושות (מכונה בלשון סקר זה - רמת נצורה).
2. המדרונות שמקצה המישור המחואר לעיל ומטה, ראשם בשלוחות קצרות ומתונות וחלקיהם התחתונים תלולים למדי. מדרונות אלו חרוצים על-ידי נחלים כמחואר לעיל.

טרשיות וחשופות כמעט מצומח עצי. כאן מופיעים על הגדה הצפונית מצוקים ומערוח (אתר 248) ולמרגלותיהם אלוני תבור גדולים בודדים. בנ.צ. 15958-23248 מתעקל הנחל דרומה ומקיף את גבעת נ.ג. 108 ("גבעת העץ הבודד") הבולטת אל תוך העמק. באוכף שבין גבעה זו לבין מורדות ההר מגורי בדואים.

נחל עקב

ראשו של הנחל באזור מפגש הדרך המגיעה מצפון מאזור השדות עם כביש הגישה לקרן הכרמל. מוצא הנחל מההר בנ.צ. 15962-23210. בראשו הנחל רחב ומחונן. בערוץ טרסות חקלאיות. על הגדות חורש אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית וער אציל.

בנ.צ. 15821-23197 נשפך אל הנחל ערוץ המגיע מדרום. מכאן ומטה הנחל צר ועמוק. בערוץ חורש אלון מצוי, אלה א"י וער אציל. נלווים אלון חולע, בר-זית וקיסוסית. מאזור קו גובה 250 ומטה הנחל תלול ועמוק, בערוץ מפלים קטנים. בקטע זה צומח חורש המחואר לעיל אך פתוח יותר. לקראת מוצאו מההר צומחת באפיק בחה של סירה קוצנית ופרטים בודדים של אלון מצוי, אלה א"י וחרוב.

על גדווחיו התלולות של הנחל צומח חורש אלון מצוי, אלה א"י וער אציל, צפוף בגדה הדרומית ודליל יותר בצפונית. לקראת מוצא הנחל מההר הגדות טרשיות וחשופות מצומח עצי. על הגדה הצפונית בקטע זה - מצוקים (אתר 246). על השלוחה שמצפון לנחל מצויה חורבת עדה (אתרים 247, 246).

נחל מצוק

ראשו מצפון לקרן הכרמל ומוצאו מההר בנ.צ. 15975-23172. בראש הנחל יורד קטע כביש המגיע מכביש הגישה לקרן הכרמל. מכביש זה מתפצלת דרכי רכב צפונה ודרומה. מכאן ומטה הערוץ רדוד ומחונן. בו ועל גדווחיו צומח חורש צפוף וגבוה של אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל, לבנה, בר-זית וחרוב.

בנ.צ. מרכזי 15905-23125 חוצה הנחל מצוק גיר שגובהו 10-12 מ' (אתר מס' 256). סביב המצוק ריכוז יפה במיוחד של חורש כנ"ל. מכאן ומטה יורד הנחל בשטח חשוף מצומח עצי. הצומח כאן הוא בחה של סירה וקידה.

לפני מוצאו מההר מתעקל הערוץ צפונה ואוסף אליו ערוץ נוסף היורד ממערב.

רמת נצורה

רמה מישורית קטנה המהווה מעין כתף טופוגרפית למרגלות פסגת קרן הכרמל. בצפונה הרמה היא מדרון מחוץ ביותר המשתפל דרומה. בדרומה מסתיימת הרמה בשלוחות רחבות ומחונות-שיפוע, ביניהן ראשי ערוצים רחבים ורדודים. על כל שטח הרמה טרסות וחלקות עיבוד רחבות נטושות ברובן. על הטרסות וביניהן צומחים פרטים בוודים וגדולים של אלון תבור, אלון מצוי וחרוב. בחלקה העליון של הרמה ממוקמת חורבת נצורה (אתר מס' 309) מחלקים שונים על פני הרמה תצפיות יפוח לעבר רמות מנשה, עמק יזרעאל וההרים הסובבים אותו.

המדרון המזרחי

קטע המדרון המזרחי הנכלל ביחידת נוף י"ד הוא מדרון תלול, אחיד במבנהו הטופוגרפי ואחיד למדי בתכסיחו. בראש המדרון שלוחות קצרות המסתיימות בכיפות מעוגלות בולטות אך במעט מעל סביבתן. במדרון עצמו חתורים ערוצים רדודים ביותר שרישומם בנוף כמעט ואינו ניכר. על רוב חלקי המדרון ובערוצים צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית וחרוב, כשנלווים זית, אלת מסטיק, קידה שעירה וסירה קוצנית. גובה העצים 3-4 מ' ואחוז הכיסוי הוא 60%. בין העצים שבילי פרוח.

בראש המדרון הופך החורש ליער פארק של אלון תבור ואלון מצוי. אליהם נלווים חרוב, אלה א"י, בר-זית, קידה שעירה ולבנה רפואי. בתחתית המדרון שטחי טרשים חשופים מצומח עצי.

המדרון הדרום מזרחי

המדרון משתפל מרמת נצורה דרום-מזרחה לעבר נחל יקנעם, ראשו במספר שלוחות טרשיות המשתפלות באופן מתון לדרום-מזרח והמשכו מטה במדרון תלול וטרשי. בין השלוחות ולאורך המדרון חתורים נחלים תלולים וצרים היורדים דרום-מזרחה. השליש התחתון של המדרון מכוסה לכל אורכו ביער אורנים נטועים. העצים גדולים והרווחים ביניהם נאותים. מקו היער ומעלה מכוסות השלוחות בחורש נמוך ודליל של אלון מצוי, בר-זית, זית, חרוב, אלה א"י ואלון תבור, בהרכבים שונים וביחסים שונים ביניהם. בין העצים כחמים סבוכים של קידה שעירה, אלת מסטיק וסירה קוצנית.

בראש השלוחות מרובה אלון החבור והוא יוצר כאן יער פארק, במרכז השלוחות מרובים כתמי הגריגה הסבוכים ומעל קו היער מופיעה שוב רצועה צרה של יער פארק. הנחלים החתורים במדרון זה הם נחלים צרים ורדודים, מתונים בחלקם העליון תלולים בחלק התחתון (החל מקו גובה 200-225 ומטה). בקטעים התלולים חתורים הנחלים בין מדרונות טרשיים עם קטעי מצוקים נמוכים. בערוצים בולדרים ומפלים קטנים.

הצומח בנחלים - אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, אלון תבור, אלת מסטיק וקידה שעירה, מופיעים בכחמים סבוכים. ביובלים המערביים צומחים גם ער אציל ולבנה, והחורש כאן סבוך לאורך כל חלקי הערוץ.

דרך רכב עיקרית חוצה את המדרון לאורכו כשהיא מטפסת במחננות ממזרח למערב ומחברת לשני סעיפים העולים צפון-מזרחה לעבר רמת נצורה. מדרך זו יורדות דרומה מספר דרכים המתחברות לכביש נחל יקנעם (ואדי מילק).

השלוחה המערבית

בקצה המערבי של יחידת נוף זו שלוחה רמתית המשתפלת מחונות לדרום-מערב. בצפון-מזרח השלוחה כיפה טרשית מעוגלת ובחלקה הדרומי והדרום-מערבי רמה מישורית המסתיימת בדרום-מערב במחלול של נחל רקפת. על השלוחה צומח חורש של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, אלת מסטיק וכן מעט חרוב ואלון תבור. חורש זה גבוה וצפוף על הגבעה שבצפון-מזרח, והולך ומתדלדל כלפי דרום-מערב. במדרונות היורדים לדרום-מזרח דולל החורש על-ידי קק"ל - באופן אגרסיבי ביותר ומעצים אחדים נותרו בדים דקים בלבד.

פני הרמה שמעל המחלול של נחל רקפת מצמיחים עצים בוודים בלבד ובדרך כלל מכוסים בגריגה נמוכה של אלת מסטיק, קידה שעירה וסירה. דרך רכב היורדת מרמת נצורה חוצה את השלוחה לאורכה בראש המדרון הדרום-מזרחי, ומתחברת לדרך העיקרית המתוארת לעיל.

נחל רקפת מנקז שטח רמחי בעל טופוגרפיה מחונה, המצוי ממערב לקרן הכרמל. בחלקם העליון הערוצים רדודים ומחוננים, אך הולכים ומעמיקים עד הגיעם לגיא המרכזי של הנחל, שהוא העמוק ביותר.

טו.1 שטח רמחי בעל טופוגרפיה מחונה מכוסה חשבץ של חלקות עיבוד וכחמי חורש. שיאי הרמה, קרן הכרמל וגבעת חרבת דובה מצויים במזרח ובולטים אך במעט מעל פני הרמה.

טו.2 נחל רקפת המחנקז לעבר נחל יוקנעם יוצר גיא עמוק אליו מחנקזים היובלים המנקזים את הרמה המתוארת בטו.1. נחלים אלו מועמקים באזור קו גובה 400 והופכים חלולים יותר בכיוון מורדם. בין היובלים שלוחות צרות אשר הן והגאיות העמוקים מעניקים לאזור אופי הררי בעל טופוגרפיה חריפה.

קרן הכרמל

גבעה מעוגלת המתנשאת מעל הרמה של דרום-מזרח הכרמל ומהווה שיא מקומי. מדרונות הגבעה מחוננים בדרך כלל מלבד המדרון המזרחי שהוא חלול ומצוקי. בראש הגבעה בנוי מנזר הכרמליטים (ראה אתר מס' 307). מנקודה זו חצפית היקפית יפה בה נראים רוב חלקי צפון הארץ. המדרונות הפונים לצפון, מזרח ודרום-מזרח מכוסים בחורש צפוף וגבוה של אלון מצוי, ער אציל, אלה א"י, אלון חולע, בר-זית ואשחר א"י. על המדרון הפונה למערב ולדרום-מערב חורש נמוך ודליל של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, זית ואלון חולע וכן סבך של אלת מסטיק, קידה שעירה ולוטס. אל הכרמל מגיע כביש צר ומחפתל שראשיתו בכביש דלית אל כרמל-אליקים.

גבעת חורבת דובה

גבעה מעוגלת מצפון לגבעת קרן הכרמל, המופרדת ממנה על-ידי אוכף צר. מדרונות הגבעה היורדים לצפון, למערב ולדרום מחוננים, ואילו המדרון המזרחי חלול יותר ומהווה ראש למחלול המזרחי של הכרמל. בראש הגבעה מצויה חורבת דובה (אתר מס' 257) על המדרונות הפונים לצפון ולמזרח צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל,

אלון חולע, אשחר א"י ובר-זית. גובה העצים 4-5 מ' והכיסוי הוא 80% במפנה הצפוני ו-40-50% במפנה המזרחי. על המדרונות הפונים למערב ולדרום חשבץ של מדרונות עם טרסות חשופות, כחמי חורש ושטחי יער צעיר נטוע.

רמה בראש יובלי נחל רקפת

מדרום לכביש המוליך לקרן הכרמל משתרע שטח רמחי-גבעי התחום במזרח על-ידי ראש נחל רקפת עליון, ובמערב על-ידי כביש דלית אל-כרמל - אליקים. חלקו המזרחי של השטח, בין ראש נחל רקפת עליון לראש נחל כרד הוא אזור גבעי מתון ביותר עם ערוצים רדודים ומחוננים המתנקזים דרום-מערבה לעבר נחל רקפת. בשטח זה מעין חשבץ של חלקות חקלאיות נטושות ברובן, המצויות בעיקר בראשי הערוצים. בין החלקות כחמי חורש של אלון מצוי, אלה א"י וער אציל הצומחים בעיקר על המדרונות. בחלק המערבי של רמה זו, הטופוגרפיה חריפה מעט יותר, הגבעות בולטות מעל סביבתן, המדרונות חלולים והערוצים עמוקים.

גם בחלק זה פסיפס של חלקות חקלאיות נטושות, מדרונות עם טרסות וכחמי חורש של אלון מצוי ואלה א"י, אליהם נלווים קטלב, אלון חולע, בר-זית וער אציל. בחלק זה מצויה חורבת כרד הממוקמת על גבעה מעוגלת מעל נחל כרד (ראה אתר מס' 258).

השלוחות הנטועות

מאזור קו גובה 400 ומטה מעמיקים הערוצים היורדים לנחל רקפת ויוצרים ביניהם שלוחות צרות ומאורכות היורדות לכיוונים דרום-מערב ודרום-מזרח ויוצרות על ידי כך חצי מעגל המקיף את המפגש העיקרי של היובלים. על גב השלוחות ועל חלק מהמדרונות יערוח אורן ברוטיה, אורן ירושלמי וברוש, שניטעו בשנים 1963-1966.

על רוב חלקי המדרונות הפונים למערב ולצפון-מערב חורש של אלון מצוי, בר-זית ואלת א"י אליהם נלווים אלון חולע, קטלב, ער אציל ואחירותם. גובה העצים 2-4 מ' והכיסוי הוא 60%-80%. על המדרונות הפונים למזרח ולדרום-מזרח חורש שהרכבו כנ"ל אך הוא דליל יותר וכולל כחמי גריגה של אלת מסטיק וקידה שעירה.

את השלוחות והערוצים שביניהן חוצה בערד בקו גובה 300 דרך רכב המקשרת בין רמת נצורה לבין כביש דלית אל כרמל - אליקים ומכונה דרך נוף נחל רקפת (או "דרך

קשח"י). על גב השלוחות, בין היערות הנטועים מספר דרכי רכב המקשרות בין הדרך המחוארת לבין הדרכים החוצות את הרמה שמצפון. בשחיים מהשלוחות יורדות דרכים המתקשרות למפגש היובלים שבראש נחל רקפת.

נחל רקפת עליון (המכונה במפה נחל רקפת)

נשפך לערוץ הראשי של נחל רקפת מצפון-מזרח בנ.צ. 15692-22928. ראש הנחל מצפון-מערב לקרן הכרמל, כאן מעין אגן שמדרונותיו מתונים ועליהם טרסות חקלאיות חלקן מעובדות. על הטרסות פרטים בודדים של אלון מצוי ואלון תולע.

מאזור קו גובה 400 ומטה האפיק צר, רדוד ומחונן. גדותיו חלולות ונמוכות. משני צידי ערוץ הזרימה חורש סבך של אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל, בר-זית ומעט לבנה. גובה העצים 3-4 מ'. על המדרונות חורש דומה הכולל גם אלון תולע.

בנ.צ. 15787-23194 נשפך מצפון-מערב ערוץ נוסף. מכאן ומטה הנחל מתרחב עד כ-30 מ', אפיק הזרימה צר ולא עמוק. בצידי האפיק פרטים בודדים של אלון מצוי, אלון תולע, אלה א"י, ער אציל ועוזרר. על הגדות חורש סבך וגבוה שהרכבו כנ"ל.

בנ.צ. 15768-23043 נחצה הערוץ על-ידי דרך הרכב המוזכרת לעיל. כ-200 מ' דרומה למפגש זה נשפך הנחל לערוץ אחר המגיע ממזרח. שני הערוצים ונוספים הנשפכים אליהם רחבים ומתונים בקטע זה, בהם ועל מדרונותיהם טרסות חקלאיות נטושות.

מאזור נ.צ. 15731-23014 ומטה שוב חתור הנחל בכיוון דרום-מערב. בקטע זה רוחב הערוץ כ-4 מ' והוא יורד במחינות. גדות הנחל חלולות וגבוהות. בערוץ ובצידי חורש דליל של אלון מצוי, אלון תולע, בר-זית, אלה א"י ומעט ער. בין העצים שבילי רעיה של בקר. כ-400 מ' לפני שפכו סוגר החורש על הערוץ בסבך שגובהו 4-5 מ'. הרכב החורש כאן אלון מצוי, אלה א"י, אלון תולע, בר-זית, ער אציל ומעט לבנה. לקראת השפך נעלם אלון החולע ומופיע חרוב.

על גדות הנחל צומח חורש שהרכבו דומה וצפיפותו על הגדה הדרום-מזרחית 30%-40% ואילו על הגדה הצפון-מערבית הוא מופיע בכתמים בין כחמי גריגה של אלח מסטיק וקידה א"י.

בנ.צ. 15710-22950 נשפך ליובל זה יובל נוסף המגיע מצפון-מזרח. זהו ערוץ רחב ורדוד, לאורכו שרידי טרסות חקלאיות עליהן חורש דליל (30% כיסוי) של אלון מצוי,

בר-זית ואלה א"י, אליהם נלווים לבנה רפואי, אשחר א"י ואלון תבור. כ-250 מ' לפני שפכו הערוץ מוצר וחלילוחו גדלה. בקטע זה צומח חורש סבך כמחואר בערוץ הקודם.

נחל כרך

נשפך לנחל רקפת בנ.צ. 15630-22990.

בראש הנחל שני יובלים חתורים בקרטון, אשר על מדרונותיהם שרידי טרסות. ערוץ הזרימה של הנחל ממפגש היובלים ומטה ברור, אך לא עמוק. בערוץ במה של סירה ופרטים בודדים של אלון מצוי, אלון תולע, אלה א"י ועוזרר. מאזור נ.צ. 23146-15676 ועד נ.צ. 15696-23125 צומח באפיק חורש סבך של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, ער אציל, אחירוהם, אלון תולע, קטלב ועוד. מקטע זה ומטה עד מקום חציית-דרך הרכב, האפיק שוב חשוף מצומח עצי. על מדרונותיו החלולים של הנחל, בקטע זה, צומח חורש גבוה (4-5 מ') וסבך (60%-70) של אלון מצוי ואלה א"י, אליהם נלווים אלון תולע, קטלב, ער אציל ואחירוהם.

בנ.צ. 15210-23089 חוצה את הנחל דרך הרכב. מכאן ומטה הנחל מחונן, צר כדי 4-5 מ' ועמוק. גדות הנחל בנויות סלעי גיר, חלילותן בינונית ועליהן קטעי מצוקים. ערוץ הזרימה חתור בדרך כלל בסחף נחלים קדום ובמחשופי טוף. בערוץ צומח חורש סבך המחפה על הערוץ ממעל והרכבו: אלון מצוי, ער אציל, אלה א"י ובר-זית, אליהם נלווים קטלב, אלון תולע, אחירוהם, אשחר א"י, טחבים ומטפסים. כ-350 מ' לפני שפך הערוץ נעלם אלון החולע ומופיע חרוב.

על גדות הנחל צומח חורש של אלון מצוי, ער אציל, אלה א"י ובר-זית, החורש צפוף וסבך על הגדה הדרום-מזרחית ומופיע ב-50%-60 כיסוי בלבד על הגדה הצפון-מערבית.

ערוץ הנשפך לנחל רקפת מצפון, בסמוך לשפכו של נחל כרך

ראש הערוץ באזור חשוף עם שרידי טרסות חקלאיות נטושות. בקטע שמצפון לדרך הרכב הנחל צר ומחונן, בחוכו נטועה חורשת אקליפטוסים. בנ.צ. 15642-23090 חוצה את הנחל דרך הרכב. מכאן ומטה הנחל מחונן אך צר וחלול-גדות. בערוץ צומח חורש סבך של אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית וער מלווה בקידה שעירה וקיסוסית. גובה העצים 2-4 מ'. הסבך מקשה על ההליכה בנחל. על הגדה הדרום-מזרחית צומח חורש גבוה בכ-80% כיסוי של אלון מצוי, אלה א"י וקטלב. נלווים אחירוהם, ער אציל וקידה שעירה. בערוץ קטן

היורד מגדה זו טרסות ומטעי זיתים נטושים. על הגדה הצפון-מערבית נטועים יערות אורן וברוש המשולבים בכתמי חורש שהרכבו כנ"ל.

נחל שנק (נשפך לנחל רקפת מצפון בנ.צ. 15596-22998)

בראש הנחל שני יובלים שראשיהם באזור מחון ופחות עם שרידי טרסות נטושות. הערוץ המערבי הופך צר עם מורדו ובו צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י ובר-זית. נלווים ער אציל ומליסה. על המדרונות חורש של אלון מצוי, אלה א"י, בר-זית ונלווים ער אציל, אלון חולע, אחירותם וקידה שעירה. על הגדה המזרחית גם קטלב בין השליטים. העבירות בערוץ טובה. בנ.צ. 15574-23080 חוצה את הערוץ דרך הרכב. מכאן ומטה הערוץ חלול וצר, החורש סבוך ומורכב מאלון מצוי, ער אציל, בר-זית ואלה א"י. גובה העצים 3-4 מ'. כן צומחים בנחל עצי שקד בקבוצות. לקראת מפגש הנחלים החורש נפתח והעצים נמוכים יותר.

היובל המזרחי מוצר אף הוא מדרום לשטח הטרסות. באפיק צומח חורש של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, מרוה וקידה. על הגדה המזרחית חורש של אלון מצוי, אלה א"י וקטלב, נלווים אחירותם, ער אציל וקידה שעירה. החורש צפוף (70-80% כיסוי). על הגדה המערבית חורש דליל יותר ללא קטלב.

מעט לפני דרך הרכב החוצה את הערוץ בנ.צ. 15602-23086, בנויות בערוץ טרסות ועליהן עצי זית גדולים ביניהם עצי חורש: אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל ואחירותם ומעט אורנים נטועים. מהדרך ודרומה הנחל חלול יותר, גם כאן טרסות עם זיתים ועצי חורש ללא הנטיעות. מפגש הערוצים הוא בנ.צ. 15590-23060. מכאן ומטה הערוץ צר ותלילותו בנינונית. הגדות חלולות ועליהן קטעי מצוק.

בנחל צומח חורש של אלון מצוי, ער אציל, אלה א"י ובר-זית. גובה העצים 3-5 מ'. על הגדה המזרחית צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י וקטלב. אליהם נלווים ער אציל וקידה שעירה. הכיסוי 60% וגובה העצים 3-4 מ'. על הגדה המערבית צומח חורש דליל (כ-40% כיסוי) של אלון מצוי ובר-זית.

נחל רקפת

ממפגש יובליו ומטה הנחל מחון ויוצר גיא עמוק וחלול-גדות. לכל אורך הקטע המחואר משתרע מפעל סולתם והשטח סגור למטיילים. על הגדה הדרום-מערבית שחי שכבות טוף המשחרעות לכל רוחב המדרון ונחשפות היטב באזור מפגש היובלים שבראש הנחל. רוב חלקי גדה זו מכוסים ביער אורנים נטוע. בחלק העליון במרכז הגדה מטע זיתים דליל.

הגדה הצפון-מזרחית גירית ומעוטרת בראשה במצוקים (אחרים 321, 353) למרגלות המצוקים מדרון חלול וטרשי, חשוף בעיקרו מצומח עצי ועליו גריגה נמוכה של קידה ואלת מסטיק.

בחלקה הדרומי של גדה זו מצויה מערת רקפת (אחר 353).

יחידת נוף ט"ז - שלוחת אום אל-זינח

שלוחה רמתית בעלת צורת משולש שבסיסו בדרום וקודקודו בצפון-מערב. מדרונות השלוחה בצפון-מזרח ובדרום חלולים וגבוהים, בעוד שבמערב מעבר הדרגתי לרכס הגבעות שממערב לכביש דליח אל-כרמל - אליקים. על כיפה רחבה בדרום השלוחה משחרעים שרידי הכפר אום אל זינח וכן מערות קבורה ושרידי מחקופות קדומות יותר (אחרים מס' 348-352). כיפה זו והמדרונות הפונים לדרום-מזרח ולצפון-מזרח מכוסים יערות אורן וברוש נטועים.

על גב הרמה, מצפון לשרידי הכפר, כרמי זיתים נרחבים המשחרעים אף ממערב לכביש דליח אל-כרמל - אליקים.

יחידת נוף י"ז - הר מהלל נחל חרובים והר סומק

יחידה המורכבת משלושה אלמנטים שונים זה מזה המחברים לפינה בעלת אופי הררי המצטיינת בעוצמה נופיה, ניחוק מישוב וחחושת בדד למהלך בה. כל אלו מעניקים ליחידה עניין ויחוד. כל חלקי יחידת נוף זו ממוקמים בשטח אימונים של צה"ל, דבר המגביל את הגישה אליהם.

י.ז.1 הר מהלל - מצוי בחלקה הצפון-מערבי של יחידה י.ז. זהו רכס בולט המנוחק מסביבתו ע"י הנחלים מערות וחרובים. פסגת ההר מצויה בצפון הגוש, וממנה ודרומה משתרעות שלוחות רחבות שמדרונותיהן טרשיים וחלולים.

י.ז.2 נחל חרובים - יוצר גיא צר ועמוק בעל גדות גיר חלולות עליהן מצוקים וצנירים. בערוץ ועל חלק מגדותיו צומח חורש מגוון וסבוך. המדרונות החלולים והחורש הסבוך משווים לנחל מראה פראי שרב כוחו להרשים את עין המתבונן בו.

י.ז.3 בדרום-מזרח היחידה משתרעת רמה אשר בצפונה סדרת שלוחות וכיפוח, במרכזו בקעה קטנה וסגורה וגוש גבעות מעוגלות, עליהן נמנה הר סומק, בחלקו הדרומי.

גוש הר מהלל

גוש הררי בעל צורת משולש אשר פסגתו מצויה בצפון והיא בולטת למרחוק ונראית היטב מרוב חלקי הכרמל. מהפסגה ודרומה משתרעות שלוש שלוחות שהגדולה והארוכה שבהן היא המערבית. הרכס כולו בנוי גיר מוחרקה היוצר מדרונות טרשיים. על גב השלוחות ועל פסגת ההר נותרו מטליות של חוואר דליה, קו שבר שכיוונו מערב צפון-מערב - מזרח דרום-מזרח עובר מדרום לפסגה ומנמיד את השכבות הבונות את השלוחות ביחס לשכבות הבונות את הפסגה. פסגת ההר רחבה ומורכבת משתי כיפות ביניהן אוכף רדוד. על הכיפה הצפון-מערבית צומחת גריגה נמוכה של קידה שעירה ורחמה קוצנית, בעוד שעל האוכף ועל רוב שטחה של הפסגה הדרום-מזרחית חלקה חקלאית המעובדת לעיתים. באוכף צומחים שני עצי חרוב הנראים היטב בתצפיות על ההר מכיוונים שונים.

מדרונות ההר חלולים וטרשיים ביותר. בין הסלעים צומח חורש נמוך ומדוכא ביותר של אלון מצוי, בר זית ואלת מסטיק או בתה של אלת מסטיק, סירה וקידה. על חלקיהם התחתונים של המדרונות הצפון-מערביים והמערביים כחמי חורש בצפיפות בינונית (2-4 מ' גובה) של אלון מצוי ואלה א"י עם בר זית, על אציל וקיסוסית. מפסגת ההר תצפית טובה ומרהיבה לכל רוחות השמיים (ראה תאור אחר מס' 264). השלוחות שמדרום להר מופרדות זו מזו בערוצים היורדים דרומה לעבר נחל חרובים. מדרונות השלוחות חלולים וטרשיים ותאורם דומה לתאור מדרונות פסגת ההר. על גב השלוחות חוואר דליה (כמוזכר לעיל) ועליו צומחת גריגה של רחמה קוצנית, מרוה, לוטם, צחרה, מחנן שעיר ואלת מסטיק, וכן פרטים בודדים של אורן, אלון מצוי ואלה א"י.

השלוחה המערבית היא הארוכה בכולם ובקציה הדרומי פסגה רמתית מאורכת, המופרדת מאזור פסגת ההר ע"י אוכף רדוד ורחב. פסגה זו עשויה חוואר דליה והצומח עליה בהחאם. המדרונות חלולים וטרשיים והצומח עליהם כמתואר לעיל. ממערב לפסגה זו מספר שלוחות קטנות המשתפלות מערבה. על שלוחות אלו כחמי חורש של אלון מצוי, חרוב, אלה א"י, לבנה רפואי ואלון תבור וביניהם יער פארק של אלון תבור וחרוב, הצומח על טרסות חקלאיות נטושות.

בקצה הדרום-מערבי של גוש המהלל שלוחה מאורכת שכיוונה מזרח-מערב. גב השלוחה רמתית, ומדרונותיה חלולים וטרשיים. בתחתית המדרונות הצפוניים, היורדים לנחל מערות, מחשופי טוף. על גב השלוחה צומח יער פארק של אלון תבור, חרוב ולבנה, וכן כחמי יער אורנים דליל וחרש אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י. במדרונות הגוש

ההררי המתואר מספר צנירים, מערות, חורבות ובורות מים. ראה תאור אחרים מס' 265-268, 283-286.

נחל חרובים

גיא עמוק ומתפתל שראשו בערוצים מתונים מדרום לדליח אל-כרמל ושפכו לנחל מערות בנ.צ. 14972-22957.

בראש הנחל שני יובלים עיקריים, האחד (ואדי עיסה) מגיע ממזרח, מאזור כביש דליח אל כרמל - אליקים, והשני מגיע מצפון, מאזור דליח אל כרמל. שני יובלים אלו מתונים, חתורים בין מדרונות חלולים אך נמוכים. בערוצים ועל המדרונות טרסות נמוכות.

ביוכל הצפוני מצוי מעין קטן הקרוי עין בנא א-דין (אחר מס' 244). בנ.צ. 23202-15432 נפגשים שני היובלים. מכאן ומטה קטע נחל צר בדרך כלל, ורוחבו 5-6 מ'. באפיק חלוקים, דרגשי סלע וחורש דליל. בקטע שבין נ.צ. 23182-15414 לנ.צ. 23167-15407 שרידי טרסות באפיק ועל המדרונות (בעיקר על המזרחי). המדרונות בקטע זה חלולים ועליהם קטעי מצוקים, צנירים ומערוח (אחרים 263-260). בקטעים הלא סלעיים צומח חורש דליל של אלון מצוי, אלה א"י, קטלב, בר-זית, ער, עוזרר וקידה.

בנ.צ. 23146-15387 נשפך מצפון-מערב ערוץ קטן (נחל אוכף). בשפך ערוץ זה סבך של חורש. בנחל חרובים באזור השפך טרסות נטושות. מכאן ומטה הנחל צר ומתפתל. שיפוע הזרימה מחוץ. הגדות חלולות וגבוהות. בערוץ ועל המדרון המזרחי חורש של אלון מצוי, אלה א"י וקטלב. נלווים ער אציל, אשחר מנוקד, בר-זית, אחירווס, כליל החורש, לבנה ואלת המסטיק. על חלקו החתון של המדרון המערבי צומח חורש דומה, ואילו החלקים העליונים טרשיים ביותר, עליהם בין הסלעים צומח דליל ונמוך המורכב מאלון מצוי וקידה שעירה. נלווים אלה א"י, מרוה וצחרה. בראש גדה זו מספר צנירים (אחרים 285, 286, 290).

בנ.צ. 23078-15304 מוצר האפיק ומשני צידיו מתרוממים מצוקי גיר חלולים. באפיק גושי סלע גדולים היוצרים פה ושם מפלים קטנים. הצומח באפיק בקטע זה: אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל, לבנה רפואי, אחירווס, כליל החורש, אלון חולע ורחמה. מנ.צ. 23018-15260 ומטה צומחים באפיק גם אלונים תבור.

על הגדה הדרום-מזרחית מעל המצוקים צומח חורש סבוך של אלון מצוי, אלה א"י וקטלב. שני צנירים גדולים ויפים מצויים בראש גדה זו (אחרים 288, 289). על הגדה

המערכת צומח יער פארק של אלון חבור, בר-זית, אלון מצוי, לבנה ואשחר. קטעים גדולים על מדרון זה עברו שריפה והם נושאים עליהם שלדים שרופים של אלון חבור וקידה. בנ.צ. 15146-22956 יוצא נחל חרובים אל בקעת מהר"ל ובה הוא זורם כאפיק רדוד ומחון עד שפכו לנחל מערות.

הגבעות שבין ראש נחל חרובים לראש נחל מהר"ל

אזור המוגבל בצפון ע"י יובל נחל חרובים (ואדי עיסה), במערב ע"י נחל חרובים עצמו, במזרח ע"י כביש דליח אל כרמל - אליקים, ובדרום ע"י קו רוחב 23090 בערך. השטח מורכב משלוחות רחבות המשתפלות באופן מתון לדרום. שיאי השטח הם כיפות מעוגלות ומתונות המצויות בצפונן. גב השלוחות עשוי בדרך כלל חואר דליה, ואילו המדרונות חילופין של גיר מוחרקה וקרטון ג'ונדיה בהחאם לשברים קטנים החוצים את האזור במספר כיוונים.

האזור מנוקז לדרום ע"י יובלי נחל מהר"ל שכאן הם צרים ורדודים. על המדרונות הטרשיים צומח חורש מדוכא מרעיה ומכריחה של אלון מצוי, בר-זית, אלח מסטיק, קידה שעירה וסירה קוצנית. בשטחי החואר צומחת גריגה של רחמה קוצנית וקידה שעירה. השטח כולו מלא בשבילים וגללים המעידים על מרעה פעיל. בפניה הצפון-מזרחית נטועה חורשת אורני סלע גדולים המשמשת למטרוח פיקניק.

גבעות ושלוחות בין יובלי ראש נחל מהר"ל

ראש נחל מהר"ל באזור שבין כביש דליח אל כרמל - אליקים לבין בקעת סומקה (ראה להלן). בקטע זה הערוצים מתונים, חתורים בין גבעות ושלוחות עם מדרונות חלולים.

הגבעות והשלוחות אשר בין הערוצים יוצרים נוף מעוגל אך בעל טופוגרפיה חריפה ואופי הררי. המדרונות טרשיים, פה ושם מחגלים מצוקים וצנירים. הצומח על המדרונות הוא חורש המורכב מאלון מצוי, בר זית, אלה א"י, ער אציל, אלח מסטיק וקידה שעירה ביחסי כמות שונים. הכיסוי העצי הוא בדרך כלל 10%-30%. עם כחמים סבוכים יותר בעיקר על המפנים המזרחיים והצפוניים. הצומח על ראשי הכיפות והשלוחות דומה אך דליל ונמוך. החורש בשטח זה סבל קשות מכריחה בלתי פוסקת. בערוצים שרידי טרסות ודרכי רכב גרועות המתקשרות לכביש הסמוך ולבקעת סומקה.

צנירים, מצוקים, מערות ובורות מים בשטח זה ראה אחרים מס' 300-304, 324-326.

בקעת סומקה

בקעה קטנה הסגורה מכל עבריה במדרונות מחונים ולא גבוהים, מנוקזת מערבה ע"י ערוץ צר וחלול - נחל סומקה. רוב שטח הבקעה והמדרונות שמצפון ומצפון-מערב חואריים, ואילו המדרונות שמדרום וממזרח עשויים גיר מוחרקה. על המדרונות החואריים צומחת גריגה של רחמה, צתרה וקידה, ועל המדרונות הגיריים צומח חורש נמוך ודליל של אלון מצוי ובר-זית. רוב שטחה של הבקעה חשוף מצומח, להוציא בתה נמוכה של סירה קוצנית ואזוב מצוי ופרטים בוודים, גדולים ויפים של אלון חבור. הבקעה ומדרונותיה מצויים בחוף שטח אימונים פעיל של צה"ל ועל כן מצויים בה מחקני אימונים שביטויים בשטח הוא תעלות או סוללות עפר ושטחים נרחבים על המדרונות שרופים כתוצאה מירי. על שלוחה קטנה היורדת אל הבקעה מצפון מצויה חורבת סומקה (אחר מס' 295). מסביב לחורבה ולבקעה מצויים מערות קבורה, גמות ובורות מים (אחרים מס' 288, 291-294, 296-300).

גוש הר סומק

גוש גבעי המורכב מחמש כיפות מעוגלות המופרדות זו מזו באוכפים רדודים. הגוש כולו מוגבל במערב ע"י נחל חרובים, בצפון ע"י בקעת סומקה, במזרח ע"י נחל מהר"ל ובדרום ע"י מדרון לא גבוה היורד לעבר יחידת נוף י"ח. מדרונות הגבעות עשויים גיר מוחרקה ואילו על הכיפות חואר דליה. על מדרונות הגיר צומח חורש של אלון מצוי, אלה א"י, ער אציל ובר-זית, גבוה ודי צפוף במפנים הצפוני והמזרחי, ודליל במפנים האחרים. על הכיפות החואריות גריגה של רחמה, צתרה, לוטם, קידה וסירה עם פרטים של עצי אורן. באוכפים שבין הכיפות חלקות חקלאיות נטושות ושרידי טרסות. מהר סומק תצפית טובה בעיקר דרומה (ראה אחר מס' 329). על המדרון שמדרום לפסגת ההר ממוקמת חורבת דרג' (אחרים 327-328).

יחידת נוף י"ח - אגן נחל מהר"ל

יח. 1. את עיקרה של היחידה מהוות שלוחות רחבות המשתפלות מאזור הר סומק בשיפוע מחון ביותר דרום-מערבה. בין השלוחות ערוצים רדודים היורדים לעבר נחל מהר"ל. רצף השלוחות יוצר מעין מישור רחב בעל אופי פתוח. רוב השטח בנוי סלעי גיר היוצרים נוף טרשי מלבד כמה כחמי קרטון המצויים במערב.

על השלוחות ובנחלים צומח חורש אלון בינוני בגובהו ובצפיפותו בו משובצים כחמי יער פארק של אלון חבור וחרוב, וכתמים קרחים עם שרידי חלקות עיבוד, גדרות אבן וגלי סיקול.

יח.2 במזרח תוחמות את היחידה גבעות מעוגלות הגבוהות בכ-50 מ' משאר חלקיה. המדרונות היורדים לנחל מהר"ל מכוסים בדרך כלל בחורש אלון גבוה וצפוף למדי. שאר המדרונות טרשיים וחשופים ויש שניכרים עליהם שרידי טרסה. על גב הגבעה המרכזית ועל המדרון הפונה למזרח נטוע יער אורנים וברושים.

נחל מהר"ל

ראש הנחל, ככחוב לעיל, באזור שבין כביש דליח אל כרמל - אליקים לבין בקעת סומקה. יובלי הנחל באזור זה מחונים ובהם שרידי טרסה וחלקות עיבוד. המדרונות חלולים ועליהם חורש אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, ער אציל, אלח מסטיק וקידה שעירה.

מאזור נ.צ. 1546022978 ועד נ.צ. 15434-22762 הנחל צר, גדותיו חלולות וגבוהות למדי, בנחל ועל גדותיו חורש שהרכבו כנ"ל גבוה וצפוף למדי אך טובל מכריחה מרובה.

מאזור נ.צ. 15432-22734 מחפחל הנחל בהדרגה מערבה, מכאן הוא חתור בין גדות נמוכות ומחונות, מכוסות טרשים וחרש דל.

נ.צ. 15186-22730 מחפחל הנחל דרומה ושוב מערבה. במקום זה הגדות חלולות ובאפיק מספר קבוצות של עצי אלון וחרוב (ראה אתר מס' 364). מכאן ומערבה האפיק מתרחב, גדות הנחל חלולות ועליהן מחשופי טוף. באפיק בקטע זה שני מעיינות קטנים (אתר 363). נ.צ. 15130-22722 נפחח הנחל לבקעת מקורה.

יחידת נוף י"ט - בקעות הכרמל הנמוך

במרכז אזור הגבעות המכונה הכרמל הנמוך מצויה סדרת בקעות נמוכות המבודדות מסביבתן ע"י רכסים וגבעות. בקעות אלו המנוקזות ע"י נחל מערות ונחל מהר"ל יוצרות הפרדה בין רכסי מרכז הכרמל לבין הרכסים המערביים. הבקעות נוצרו כתוצאה מבליית שכבות טוף הנחשפות במדרונותיהן.

יט.1 בצפון היחידה אזור נמוך מסביבתו מוקף רכסים וגבעות. האזור מורכב משלוחות רחבות המשחפלות באופן מתון ביותר לדרום ולזרוע-מערב. בין השלוחות ערוצים רדודים המתנקזים לנחל המערות. על השלוחות הטרשיים ובערוצים הרדודים צומח יער פארק דליל של אלון חבור, אלון מצוי וחרוב. בצפון-מערב מצויה בקעת טוף קטנה המתנקזת מערבה לנחל מזר. הבקעה חשופה מצומח להוציא כחה נמוכה של סירה קוצניח ופרטים מספר של חרוב.

יט.2 בקעת מהר"ל ובקעת מקורה הן שתי בקעות טוף הסמוכות זו לזו ומופרדות זו מזו בפרשת מים נמוכה ביותר.

בקעת מקורה היא בקעה קטנה, חתורה במחשופי טוף שחור, מוקפת במדרונות טוף חלולים המעוטרים בראשיהם במצוקי גיר. עד קו המגע בין הטוף לגיר מכוסים המדרונות בבחה דלה של סירה קוצניח. בקו המצוקים צומח חורש אלון דליל. בבקעה זו ממוקמת חוה חקלאית פרטית וכל שטח הבקעה מנוצל לחקלאות. בקעת מהר"ל היא בקעה רחבה המתנקזת לנחל מערות. על המדרונות המזרחיים והדרומיים מחשופי טוף וחרוב דומה לתאור המדרונות שסביב בקעת מקורה. המדרון המערבי קרטוני ועליו נטוע יער אורנים. כל שטח הבקעה מנוצל לחקלאות והוא מעין פסיפס של חלקות פתוחות ומטעים.

על המדרון שממזרח לפרשת המים שבין הבקעות מצויים מספר אתרים ארכיאולוגיים (אתרים מס' 342-345).

יט.3 מדרום לבקעת מהר"ל משתרעת גבעת שנה. זהו רכס שולחני בעל גב מישורי ומדרונות טוף חלולים מעוטרים בדרגש גיר קשה בחלקם העליון. על גב הגבעה שרידי חלקות, מחמים המוקפים גדרות אבן וגריגה סבוכה של קידה שעירה, אלון מצוי ובר-זית. על המדרון המערבי של הגבעה ועל האוכף הנמוך שמצפון-מערב לה (מפריד בינה לבין בקעת שיר) בנוי המושב כרם מהר"ל. על המדרון המערבי של הגבעה מס' מערות קבורה וחציבות קדומות (אתרים 366, 367).

יט.4 בדרום סוגר את היחידה גיא רחב ומאורך בו זורם נחל מהר"ל המגיע מבקעה מקורה. במרכז הגיא התרחבות לצפון הנוצרת מבליית שכבות טוף ומכונה בקעת שי"ר. גדות הגיא חלולות ונישאות. על חלקים ניכרים של הגדות נטועים יערות אורן. בשולי הבקעה שני מחשופי טוף יפים, הצפוני, הוא השחור, מצוי כנראה בלועו של הר הגעש הקדום (ראה אתרים מס' 369, 340).

בין נחל הוד בצפון לבין נחל מערות בדרום, מצוי רכס נמוך המורכב מסדרת שלוחות שכיוונן מזרח-מערב.

הרכס תחום בין בקעות הטוף שמצפון לבקעת מהר"ל לבין חוף הכרמל. המדרונות המערביים של הרכס מהווים חלק מהמדרון המערבי של הכרמל.

כ.1. סדרת שלוחות צרות ומאורכות הנשלחות למערב. במזרח מחוברות השלוחות זו לזו על ידי רכס נמוך הבנוי מסדרת אוכפים רדודים וכיפוח מעוגלות. רכס זה מתנשא מעל בקעת הטוף שבצפון יחידה יט. שיא הרכס מצוי בצפון ועליו ממוקמת חורבת חגלון (אחר מס' 234). מנקודות שונות על רכס זה ועל השלוחות תצפית יפה לעבר מישור החוף, מבצר עתלית והים.

הרכס המחואר והשלוחות הנשלחות ממנו למערב בנויים סלעי גיר כאשר במקומות אחדים ובעיקר על גב השלוחות, מתגלות מטליות חואר. השלוחות צרות ומאורכות כאשר כל אחת מהן מהווה רכס גלי המשחפל מחונות מערבה. הנחלים שבין השלוחות צרים, אך רדודים ומתונים. מדרונות הגיר טרשיים ביותר. על חלקים ניכרים של המדרונות בעיקר במזרח ובצפון השטח - שרידי טרסות חקלאיות. הצומח על המדרונות הוא בדרך כלל חורש של אלון מצוי, חרוב, בר-זית, אלה א"י, אלח מסטיק, קידה שעירה וסירה קוצנית. חורש זה מופיע כשהוא דליל כדי 20% כיסוי ונמוך כדי 2-3 מ' גובה, ולעיתים כחורש סבך וגבוה מעט יותר. על חלקים נכבדים של המדרונות צומח במקום החורש גריגה סבוכה ונמוכה של קידה שעירה, בר-זית, אלון מצוי, אלח מסטיק וסירה קוצנית. על הכיפות ובחלקי המדרון החוואריים צומחים אורני ירושלים ביניהם סבך של אלח מסטיק, אלון מצוי, קידה שעירה וסירה קוצנית.

הצומח בנחלים דומה כאשר במקומות אחדים צומח בערוצים חורש סבך וגבוה (2-4 מ') שהרכבו אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, חרוב וכן מעט ער אציל וקטלב. המדרונות המערביים של שטח זה טרשיים ביותר, ועליהם צומחים שרידים דלים של חברת חרוב ואלח המסטיק מלווים בסבך קידה שעירה. בצפון המדרון המערבי מצויים גם מטעי זיחים נטושים. בנקודות אחדות על השלוחות מצויים ריכוזים יפים של מאובני נרינאות (אחרים 227, 230, 231). אתרים ארכיאולוגיים בשטח זה ראה בתאור אתרים מס' 232-234, 237, 272, 275-277.

מנקז את בקעת הטוף אשר מדרום לחרבת חגלון ומוצאו מההר בנ.צ. 14703-23159. ערוץ רדוד למדי ורחב כדי 20-30 מ'. שיפוע הנחל מתון. גדות הנחל תלולות ונמוכות. כ-800 מ' לפני מוצאו מההר מתחת הנחל בסלע דולומיט קשה. כאן הערוץ צר ועמוק מבשאר חלקיו. בקטע זה מפלים קטנים ודרגשי סלע. לאורך הנחל קטעי חורש צפוף וגבוה של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, וכן מעט ער אציל ולבנה רפואי. בקטעים אחרים הערוץ פתוח בו גריגה סבוכה של קידה שעירה, אלח מסטיק וסירה קוצנית.

על גדות הצפוניות של הנחל צומחים פרטים בודדים של אלון מצוי, בר-זית ואורן. באזור שלמרגלות נ.ג. 207 ונ.ג. 208, צומח על גדה זו יער אורנים שהוא דליל ופתוח בראש המדרון, וצפוף בתחתית המדרון. על הגדה הדרומית בקטע שמראש הנחל ועד אזור נ.צ. 14900-23170 צומח חורש של אלון מצוי, בר-זית ואלה א"י כשנלוים קטלב, ער אציל ואורן (כיסוי כללי 60% וגובה העצים 2-3 מ'). מנ.צ. זה ומערבה עד נ.צ. 14822-23174 מכוסה הגדה ביער אורנים גדולים, ביניהם גם עצי אלון מצוי, אלה א"י, קטלב ובר-זית. מנקודת ציון זו ומערבה עד פתח הנחל חשופה הגדה הדרומית מעצים ועליה גריגה רבחה כזו על הגדה הצפונית. לאורך הנחל עובר שביל טיול המומלץ בעיקר לחורף ולאביב.

כ.2. חלק זה של יחידת נוף כ' המצוי בין נחל מזר לנחל מערות מורכב מסדרת כיפות קרטון מעוגלות היוצרות רכס בעל שתי זרועות: האחת נשלחת למערב והשניה לדרום. הפינה הצפון-מזרחית של הרכס הזה, נקודות גובה 210, 201, 204 והשלוחות מדרום להן, מכוסות ביער אורני בר גדולים ויפים. ביניהם סבך אורנים צעירים וכן אלון, אלח מסטיק, לוטם וקידה.

הכיפות הדרומיות של הרכס יותר חשופות. כאן צומח יער אורנים דליל ונמוך, כאשר על המדרונות בחה וגריגה של קידה, אלח מסטיק וסירה. החלק המערבי של הרכס הוא רמה הבנויה דולומיט, הודות לקו שבר שכיוונו צפון-מערב דרום-מזרח, המעמיד במערב סלעי דולומיט יגור אל מול סלעי קרטון במזרח. רמה זו טרשית ומכוסה בחורש נמוך ומדוכא של בר-זית, אלון מצוי, חרוב, זית ואלח מסטיק, וכן בקטעים של גריגה סבוכה של קידה שעירה.

חלקו התחתון של נחל מערות הוא קניון שתחילתו בנ.צ. 14938-22945 ופחתו בנ.צ. 14705-23075. לכאן מגיע הנחל לאחר שניקז את האזור שמדרום-מערב לדלית אל-כרמל, אח שולי רכס חגלון, אח בקעת מהר"ל ואח נחל חרובים המתנקז אליו בצפון בקעת מהר"ל.

בקטע הקניוני הנחל מחוץ. רוחבו 20-30 מ' וגדותיו תלולות. באזור נ.צ. 14820-23065 חוצה את הנחל קו שבר שכיוונו צפון-מערב דרום-מזרח. באזור שממזרח לשבר חתור הנחל בסלעי קרטון, ואילו ממערב לשבר בסלעי דולומיט. בקטע זה מעוטרים ראשי הגדות במצוקי דולומיט (ראה אתר מס' 280). בפחח הנחל מצוקי גיר שוניות בהם מספר מערות ששימשו למגורי אדם בתקופת פרה-היסטוריות (אתר 278).

לאורך כל הקטע המתואר נטועה בנחל חורש אקליפטוסים (חלקים ממנה נשרפו בקיץ 1984). הגדה הצפונית של הנחל, בחלקה הקרטוני, מכוסה בחה נמוכה של סירה, קידה, מרווה ואלת מסטיק ועצי אורן הגולשים מראש המדרון בסמוך לקו השבר המתואר לעיל. החלק הבנוי דולומיט, טרשי ועליו צומחת בחה נמוכה של אלח מסטיק, קידה שעירה וסירה קוצנית. נראה שמדרון זה נשרף מספר פעמים.

על הגדה הדרומית צומח חורש דליל של אלון מצוי, בר-זית, אלה א"י, חרוב ואלת מסטיק. כן צומחים כאן עצי זית קטנים ביותר. העצים מכסים 20% משטח המדרון וגובהם 1.5-2 מ'. בין העצים קידה שעירה, אלת מסטיק וסירה קוצנית.

יחידת נוף כ"א - גבעות שלוחית

בין נחל מערות לבין בקעת שי"ר, אוסף של גבעות קרטון מעוגלות היוצרות יחדיו רכס רחב ללא כל פסגה דומיננטית. הרכס מנוקז הן למערב על-ידי מספר נחלים קצרים מקבילים זה לזה, והן דרומה לעבר בקעת שי"ר. השלוחות והכיפות שבצפון השטח (מעל נחל מערות) מכוסות בגריגה נמוכה וסבוכה של קידה שעירה ושלדים שרופים של עצי אורן.

על הגבעות שבמזרח השטח (חרבה כביר) ועל מדרונותיהם צומחת גריגה נמוכה של קידה שעירה, אלת מסטיק, אלון מצוי, בר-זית וזיתים נמוכים. בכל שאר השטח, על הגבעות ועל המדרונות, יערות אורן וברוש שניטעו על ידי קק"ל. בתוך היערות וביניהם עוברים דרכי רכב רבות ופסי בידוד אנכיים בולטים בנוף המדרונות.

בראש שלוחה בדרום-מערב השטח מצוי מגדל חצפית שנבנה על-ידי קק"ל ומכונה מצפה עופר (אתר מס' 339). נקודת חצפית אחרת, לכיוון מזרח, צפון ודרום, מצויה בקצה שלוחה בצפון-מזרח השטח (אתר 331). כן מצויים כאן מספר אתרים ארכיאולוגיים ובעיקר בשוליים המערביים (אתרים 332-338, 341, 370).

יחידת נוף כ"ב - גבעות עופר

השטח שבין בקעת שי"ר לבין מפתח נחל דליה, הוא אזור גבעי נרחב בעל טופוגרפיה מחוונה בדרך כלל מלבד אזור המדרונות היורדים לנחל מהר"ל בצפון והיורדים לחוף הכרמל במערב.

הגבעות בנויות מסלעי גיר טורונים וסלעי קרטון המחלפים ביניהם כתוצאה ממספר שברים גיאולוגיים החוצים את היחידה לאורכה (השפעת שברים אלה על הטופוגרפיה זעומה).

בנקודות אחדות מצויים מחשופי טוף צהוב אשר בלייתם יוצרת בקעות קטנות. בקעות אלו ואפיקי הנחלים הרחבים שבין הגבעות מנוצלים לחקלאות בת ימינו. בצפון השטח ממוקם המושב עופר ובדרומו המוסד החינוכי מאיר שפיה. על המדרונות המערביים ממוקם הכפר הערבי פרדיס. במדרונות אלה פעורות שתי מחצבות גדולות ומחצבה גדולה ביותר מצויה מדרום-מזרח לשפיה.

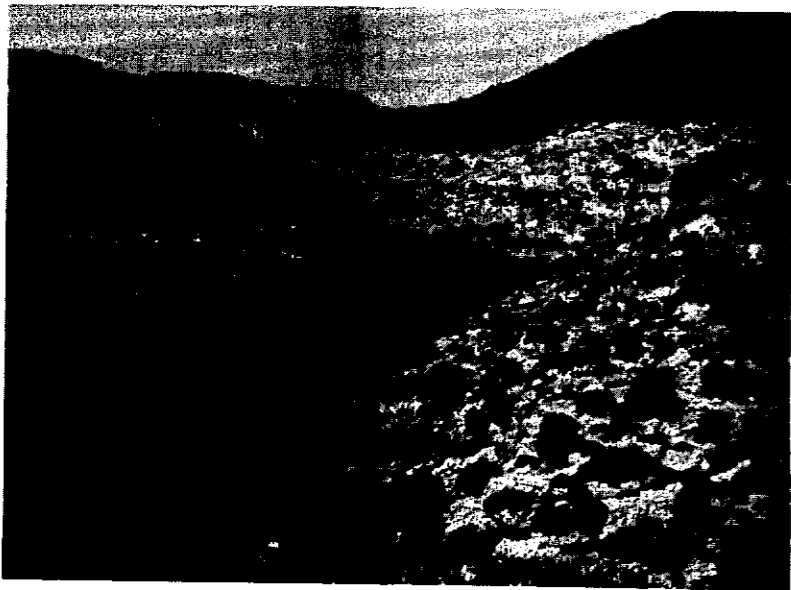
כ.ב.1 הגבעות שבצפון ובמערב בנויות בדרך כלל מקרטון ועליהן נטועים יערות אורן וברוש.

כ.ב.2 במרכז ובמזרח בונים את הגבעות סלעי גיר היוצרים גבעות טרשיות עליהן צומח חורש דליל ונמוך של אלון מצוי, ויער פארק של אלון תבור.

במרחבי גבעות עופר מספר ניכר של אתרים ארכיאולוגיים, אתרי נוף ונקודות חצפית (אתרים 371-387, 398-412, 417-429).

יחידת נוף כ"ג - גבעות הקרטון הדרומית

יחידה זו משתרעת מצפון-מערב לנחל תוח (כביש אליקים-פרדיס) מהווה את אזור הגבול בין הכרמל לבין רמות מנשה. מבנה השטח הוא גבעות ושלוחות שגובהן היחסי אינו רב

מורד נחל אורן, מבט מערבה
יחידת נוף ח'

מצוק מגדים
יחידת נוף ג-3

בקעת אלון, מבט ממזרח
יחידת נוף ז-3

והן יוצרות טופוגרפיה מחונה ונוף מעוגל. הסלע הבונה גבעות אלו הוא קרטון מהסנון והאאוקן המשתייך מבחינה גיאולוגית לאזור רמות מנשה.

על הגבעות, על מדרונותיהן ובערוצים הרחבים שביניהן שרידי חלקות חקלאיות נטרשות ו/או בחת עשבוניים וסירה קוצנית. פה ושם נראה אלון חבור בודד או עוזרר המעיד אולי על מראה השטח בעבר.
אזור הגבעות מהווה חלק משטח אימונים של צה"ל ומרובים בו הדרכים ומחקני האימון היוצרים צלקות בנוף.

אתרים בשטח יחידת נוף זו ראה אתרים מס' 388-397, 413-416.

the 1990s, the number of people with a mental health problem has increased in the UK (Mental Health Act 1983, 1990).

There is a growing awareness of the need to improve the lives of people with mental health problems. The Department of Health (1999) has set out a strategy for mental health care in the UK, which includes a commitment to improve the lives of people with mental health problems.

The aim of this paper is to describe the development of a self-help manual for people with mental health problems.

The paper is organized as follows. First, we describe the background to the development of the manual.

Next, we describe the development of the manual, including the involvement of people with mental health problems.

Finally, we discuss the implications of the development of the manual for mental health care.

Background

The Department of Health (1999) has set out a strategy for mental health care in the UK, which includes a commitment to improve the lives of people with mental health problems. The strategy is based on the following principles:

• People with mental health problems should be treated as individuals, with their own needs and wishes.

• People with mental health problems should be given the opportunity to participate in decisions about their care.

• People with mental health problems should be given the opportunity to live a full and active life.

• People with mental health problems should be given the opportunity to contribute to society.

The Department of Health (1999) has also set out a number of objectives for mental health care, which include:

• To reduce the number of people with mental health problems who are admitted to hospital.

• To improve the quality of life of people with mental health problems.

• To improve the effectiveness of mental health care.

• To improve the support available to people with mental health problems.

The Department of Health (1999) has also set out a number of actions to achieve these objectives, which include:

• To develop self-help materials for people with mental health problems.

• To improve the training of mental health professionals.

• To improve the support available to people with mental health problems.

• To improve the effectiveness of mental health care.

The Department of Health (1999) has also set out a number of measures to improve the lives of people with mental health problems, which include:

• To improve the quality of life of people with mental health problems.

• To improve the effectiveness of mental health care.

• To improve the support available to people with mental health problems.

אתר העונה על שניים מקריטריונים אלה, קיבל דרוג איכותי גבוה, אתר העונה על קריטריון אחד בלבד, קבל דרוג בינוני ואילו דרוג נמוך קבל אתר שאינו עונה אף לא על אחד מהקריטריונים.

בגוף הטכסט מופיע הקיצור - ד.א. דהיינו: דרוג איכותי. מומלץ לקבוע צבע לכל אחת מדרגות האיכות ולצבוע רקע צבעוני לכל סימון אתר במפה בהתאם לדרגת האיכות שלו כפי שהיא מופיעה בטקסט.

הערה: כל נקודות הציון בסקר זה הם על פי רשת ישראל

תאור אתרים נקודתיים

דפים אלו, בצרוף מפת האתרים בכרמל (מפה מס' 5), מהוים תמונה מלאה של האתרים הנקודתיים שתוארו בסקר. קרי: אתרים ארכיאולוגיים, אחרי נוף, מוקדי פעילות אדם, מערות, צנירים, נקודות חצפית וכו'. האתרים מתוארים בכתב ושרטוט מצורף בהתאם לצורך. מספרי האתרים בדפי התאור חואמים את מספריהם על המפה. אחדים מהאתרים נתגלו במהלך עבודת הסקר ואחרים היו ידועים מקודם אך זה להם חאור מפורט ראשון.

רוב האתרים הארכיאולוגיים מופיעים בסקר הארכיאולוגי שנערך על ידי אגודת הסקר הארכיאולוגי בישראל,* ובתאורם בדפים אלו משולב מידע מהסקר הנ"ל. יצוין כי ההבדלים הקיימים בנקודות הציון כפי שהן מופיעות בשני הסקרים הנדונים, נובעים משימוש במפות שונות בעת עבודת השדה. 1:20.000 מיפוי בריטי - בסקר הארכאולוגי לעומת 1:10.000 טופוקדסטריות חדשות - בסקר זה.

לחאור האתרים המופיעים גם בסקר הארכאולוגי, במפות שכבר פורסמו, הוספנו אח מספר האחר כפי שמופיע במפות אלו.

על מנת להקל ולכוון דרכם של המטייל והמתכנן כאחד - דורגו האתרים על פי שלוש דרגות האיכות הבאות:

- א. יפה/מענין במיוחד.
- ב. יפה/מענין.
- ג. רגיל, לא מיוחד.

מיון האתרים לשלוש דרגות אלו נעשה על פי הקריטריונים הבאים:

1. יופי אסטטי ו/או מוקד ענין מנקודת מבטו של המטייל הממוצע.
2. חשיבות מהבחינה הנושאת (ארכיאולוגית, גיאולוגית וכו').
3. דרוג ביחס לאתרים אחרים מאותו סוג בכרמל.

* הסקר הארכיאולוגי של ישראל, מפת דליה, יעקב עולמי, 1981.
הסקר הארכיאולוגי של ישראל, מפת עתלית, אברהם רונן ויעקב עולמי, 1978.
מידע על אתרים שטרם פורסמו נמסר לנו על ידי יעקב עולמי ועל כך נתונה לו תודתנו.

שרידי מחצבה ערביה נטושה המצויים בשני צידי ערוץ נחל קטיע. בגדה הצפונית יצרה החציבה קיר זקוף בגובה 4-6 מ'. בתחתית הקיר כניסות לאולמות חציבה תת קרקעיים קטנים. למרגלות הקיר משטח ודרדרת אבנים גבוהה. בגדה הדרומית קיר חצוב בגובה 4-5 מ' ובו חצובים מספר אולמות גדולים מחוברים ביניהם. חיקר האולם הדרומי ביותר ממוטט ובמקום ההתמוטטות נפער חור עגול גדול. בחזית פחתי האולמות גדרות אבן בנויות ששמשו מכלאות לצאן בחקופה מאוחרת לחציבה. בחלל האולמות שוכנים עטלפי פירות.

ד.א. - ב'

במדרון מתון על גדתו הצפונית של נחל קטיע, מעט מעל דרך הרכב החוצה כאן את הנחל, מצויה מערה קטנה חצובה בקרטון, עומק המערה כ-3 מ', רוחבה כ-4 מ' וגובהה כ-2 מ'. בחזית המערה שרידי בניה. מעל המערה על קטע מישורי במדרון מצויים שרידי בוסתן עם חאנים זקנות וכליל החורש.

ד.א. - ג'

על המדרון שמזרח לאוניברסיטה, בקו המגע בין הדולומיט לקרטון, מצוי מצוק דולומיט. קו המצוק משתפל לכיוון צפון. המצוק מורכב מקטעים זקופים בגובה 5-6 מ' בצד קטעים מדורגים בשיפוע נוח. הצומח במצוק: זוטה לבנה, אלה ארץ-ישראלית, אשבל ארץ ישראלית, שערות שולמית, נרקיס מצוי, טבורית ובלוטת הסלעים. בקצה הצפון מערבי, נ.צ. 15217/24104, מערה לא עמוקה. גובהה כ-3 מ'. רוחבה כ-5 מ' ועומקה כ-1.5 מ'. בפינתה הדרומית שקע בסלע בו מצטברים מי גשמים, מעל המערה כוך קטן ובו קן נטוש של רחם. בין המערה לשפת המצוק ניצב גוש סלע גדול. מהמצוק והמערה נצפים אזור נחל קטיע, מחצבת נשר ועמק מפרץ חיפה.

ד.א. - ב'

על גב שלוחה שמדרום לנחל נדר, בקטע חשוף מאורנים, מצויים שרידי ישוב ערבי קטן. נותרו בסיסי קירות המבנים ונדבך אחד או שניים של אנני הבניה. מחארי המבנים צמודים זה לזה. כ-50 מ' מצפון מזרח לשרידי המבנים מצוי בור מים עם מכסה ברזל. ממזרח לחורבה, על גב השלוחה, ריכוז פחונים בו גרה משפחה בדואית.

ד.א. - ג'

בחוף מפל קטן בערוץ נחל נדר חצובה נקבה בה נובע מעיין. גובה המפל כ-3 מ', עומק הניקבה כ-2 מ' וגודל פחחה 1.5x1 מ'. הנביעה דלה ומימיה נקווים לגומה קטנה. בסלעים שסביב הנביעה מצויים מאובנים יפים של צדפות בצורת מניפה. כ-30 מ' במורד הנחל, צומח על הגדה פרט יפה ורחב גזע של כליל החורש.

ד.א. - ב'

על משטח סלע בערוץ נחל נדר חצובה גת. במקום שרידי משטח דריכה מרובע ובור היקוות מלבני שהוא כנראה הרחבה של גב טבעי בערוץ.

ד.א. - ב'

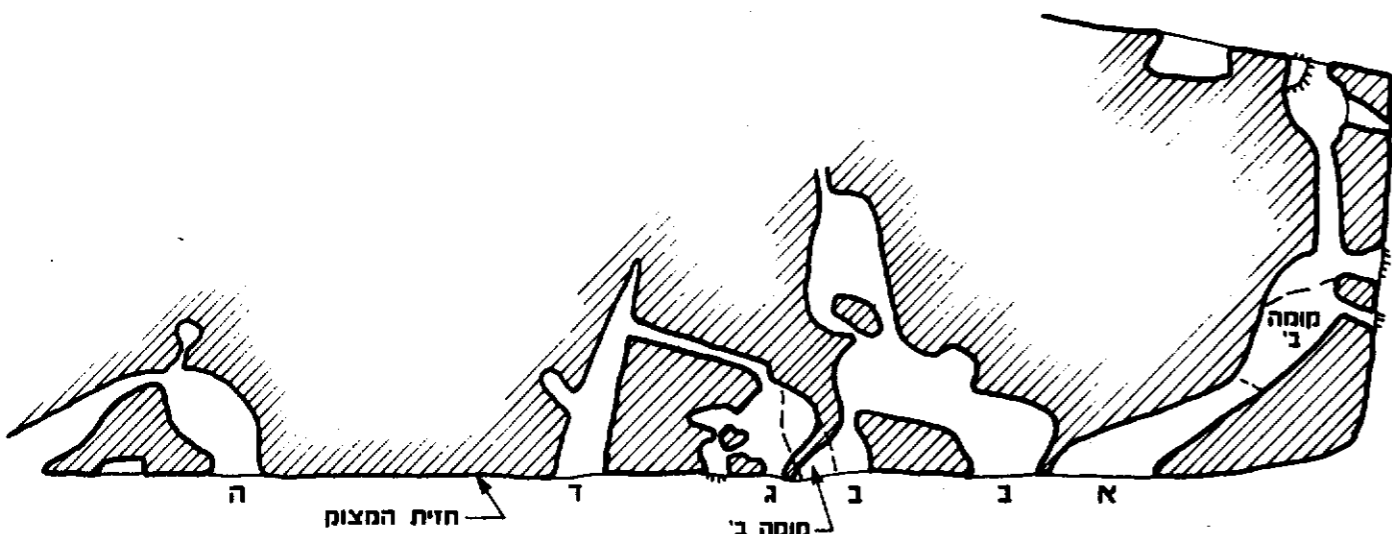
על ראש שלוחה קטנה, מדרום מזרח לשפך נחל נדר משחועים שרידי חורבה הכוללים שרידי קירות הרוסים ביותר וחצרות. בפינה הדרומית של החורבה, בתוך אחת החצרות, מערה חצובה בקרטון וחקרחה נתמכת בעמודים בנויים מאבנים.

ד.א. - ג'

על משטחי קרטון בערוץ נחל נדר שפע נדיר של מאובנים. ריכוז צפוף של מאובנים מהסוגים גריפאה ואורביטולינה. מעט במורד ריכוז גדול של החכי רודיסטים הנראים כטבעות שקועות בסלע.

ד.א. - א'

בראש שלוחה מאורכת המצויה בין נחל גלים לנחל אורניח, מצוי מצוק גיר המתמשך לאורך כ-200 מ' החל בקצה המערבי של השלוחה. המצוק מתנשא לגובה של 10-15 מ' ובו מספר מערות מרשימות.

מערות אורניח, סכמה כללית
אחר - 12

חאור המערות:

א. נ.צ. 14931/24023 - מערה מאורכת החודרת מצד אחד של המצוק לצידו השני. הפתח הצפון מזרחי גבוה ובעל צורה אליפטית והוא נפתח צפון מזרחה לחוף אולם כניסה גדול ורדוד. מהפתח שגובהו 8 מ', מתמשך מסדרון גבוה אשר בקצהו החפצלות לשתי קומות ביניהן מפרידה שכבת ברקציה בה חלקי צור מזווחים ושברי עצמות מלוכדים בנסף. הקומה העליונה גבוהה כדי 5 מ' ומתרחבת למעין אולם מעוגל אשר בקצהו הצפון מערבי "חלונות" קטנים מהם חצפית לעבר נחל גלים וגבעת שיח סולימן. הקומה התחתונה גובהה 1.5-2 מ', אורכה 11 מ' ובסופה מחילה צרה המחייבת זחילה. שתי הקומות נפחחות לאולם רוחבי נמוך שאורכו 6 מ' ובקצהו הצפון מערבי חלון גדול ממנו חצפיות לעבר נחל גלים, גבעת שיח סולימן וטירת הכרמל. מאולם זה נמשך מסדרון גבוה (6 מ') הנפתח לאולם כניסה דרום מערבי. גם לאולם זה חלון צדדי ממנו חצפית לצפון מערב. אורכה הכללי של המערה 42 מ'.

מעין יפה המצוי באפיק נחל נדר כ-450 מ' לפני שפכו לנחל גלים. המעיין נובע על פני שכבת טוף ידקרק למרגלות דרגש גיר שגובהו כ-4 מ'. חלקו המרכזי של הדרגש עשוי מצבור מאובני נרינאות ואילו קצותיו הם חלקי שונית רודיסטים מאובנת. למרגלות חלקו המזרחי של הדרגש מצויות שתי ניקבות מהן יוצאים המים. הניקבה המזרחית פתוחה ואורכה כ-12 מ'. הניקבה הצפונית סגורה במבנה בטון קטן ממנו יוצא צינור מחכת המוביל מים לטירת הכרמל. הצינור עובר על חוואי של אמה מים וצינור חרט קדומים. בחזית הניקבות נוצרה שלולית מים, סביבה צומחים כרפס הביצות וברוניקח המים. על דרגש הגיר שמעל הנביעה חצוב קטע מזדגוח "חליות באויר" שהמשכן מטה היה בנוי או חצוב, ונהרס. כשמונים מטר מהמעין, במורד הוואדי, צומח עץ שקמה ענק, כ-20 מ' גובהו וקוטר גזעו מרשים ביותר.

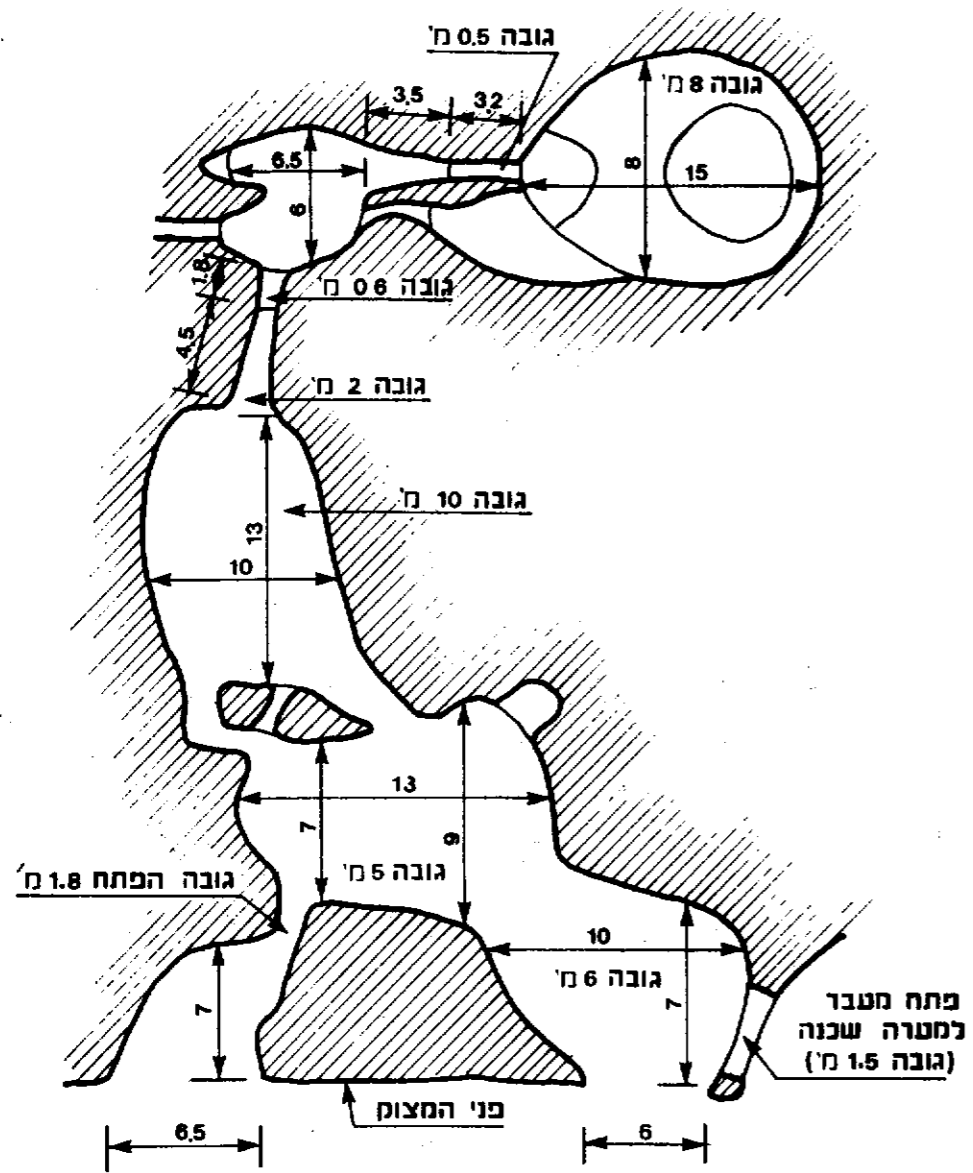
ד.א. - א'

מערה נטיפים קטנה, יפה ופעילה, ברחוב גרשון שופמן אשר בחלקה המערבי של שכונת הוד הכרמל (דניה) בחיפה. הכניסה אל המערה דרך חור בצד הצפון-מזרחי של תקרתה (הפתח סגור במכסה בטון). למערה אולם קטן אחד. מתחתיו יורדים נטיפים (נטיפי "קשיח", "אזני פיל", ואחרים), מרצפתו מזדקרים זקיפים וביניהם גב מים קטן, בצד המערבי מצויה מחילה צרה היורדת אל חוף קרטון פריך. המערה קטנה מאד ומצויה בחוף איזור בנייה - קיים חשש מתמיד להמשך קיומה.

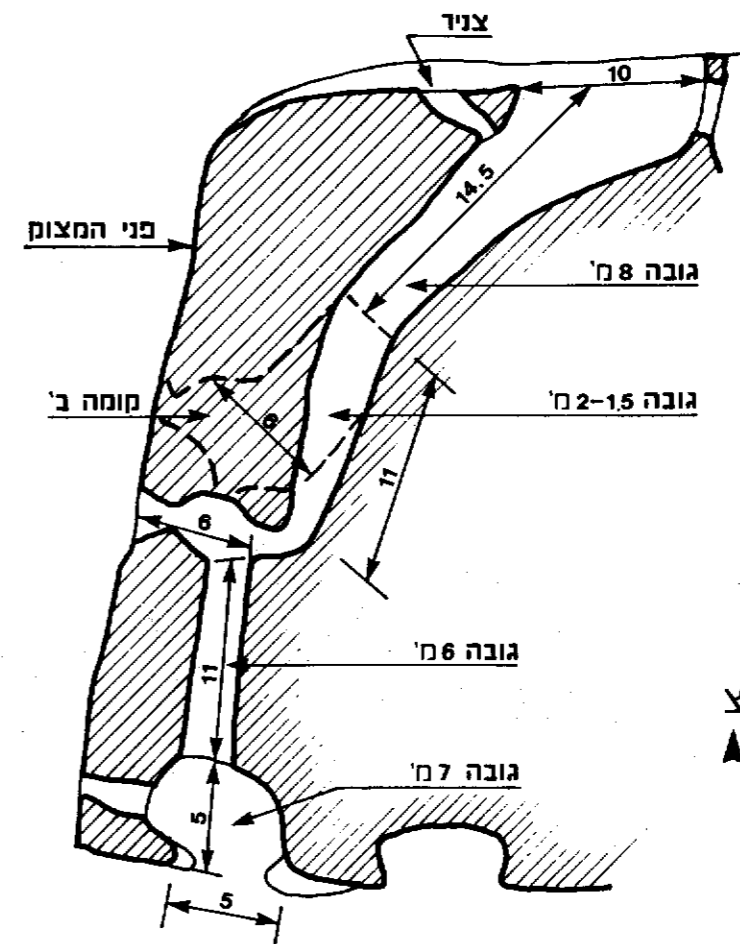
ד.א. - א'

גבעת קרטונית מאורכת המצויה בין נחל אורניח לבין נחל גלים ממערב לרכס אורניח. על גב הגבעה שרידי טרסות, סימני חציבות ושרידי כמה מבנים (בעיקר בחלק המזרחי). נ.צ. 14891/24045 מצוי בור מים דמוי פעמון סתום באבנים. המסלע: קרטון שמיר ביותר בעדשות צור.

ד.א. - ג'

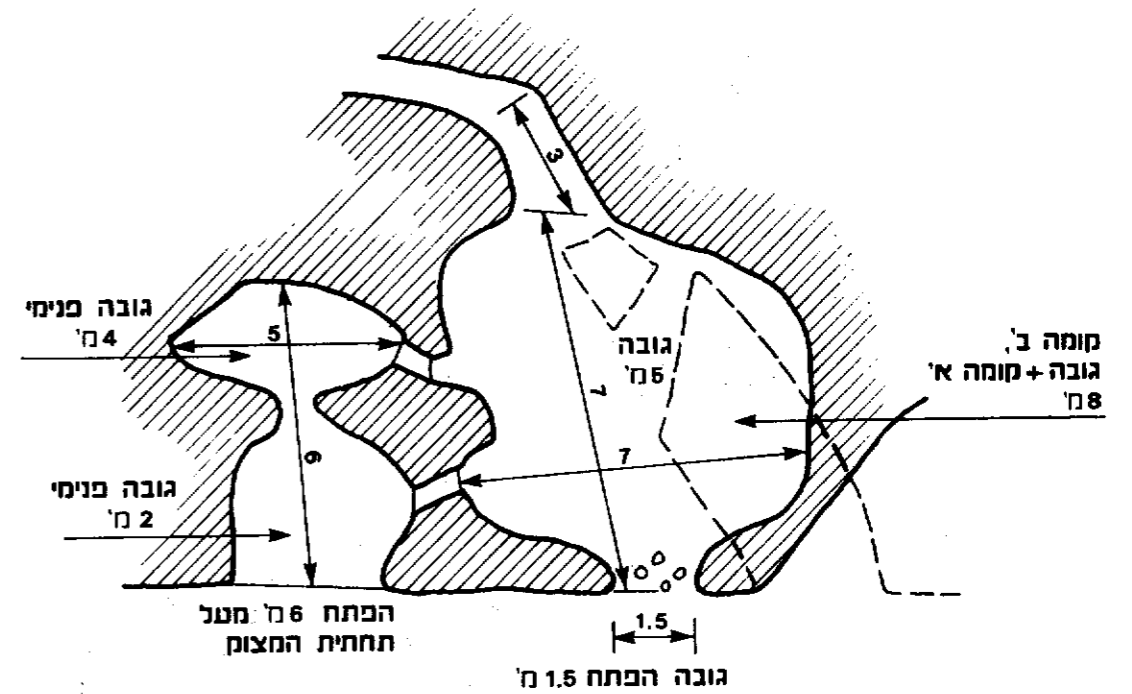
מערה ב' במצוק אורנית

מערה א' במצוק אורנית

ב. נ.צ. 14932/24023 - מערה עם שני פתחים ומספר אולמות פנימיים. פתח מערה זו סמוך לפתחה הצפון מזרחי של מערה א' וביניהם מפרידה מעין "רגל-פיל" אשר תחיה פתח קשתי נמוך. האולם המרכזי במערה זו מורכב משני חללים שאורכם הכולל כ-20 מ', והם יוצרים אולם רחב המקביל לקו המצוק. הפתח המערבי גדול, צורתו קשית וממדיו 6x6 מ'. הפתח המזרחי נמוך וצר (1.8 מ' גובה, 2 מ' רוחב) והוא נפתח לאולם כניסה עם פתח גדול. בפאתו הדרום מזרחיים של האולם המרכזי שני פתחים נמוכים (3 מ' ו-1.5 מ') המרוחקים זה מזה כ-3 מ' ומובילים לאולם פנימי חשוך בעל צורה כדורית שרוחבו 10 מ', עומקו 13 מ' וגובהו 10 מ'. בפאתי אולם זה מחילה נמוכה דרכה ניתן לזחול ולהגיע לשני אולמות פנימיים נוספים ביניהם מערכת מחילות.

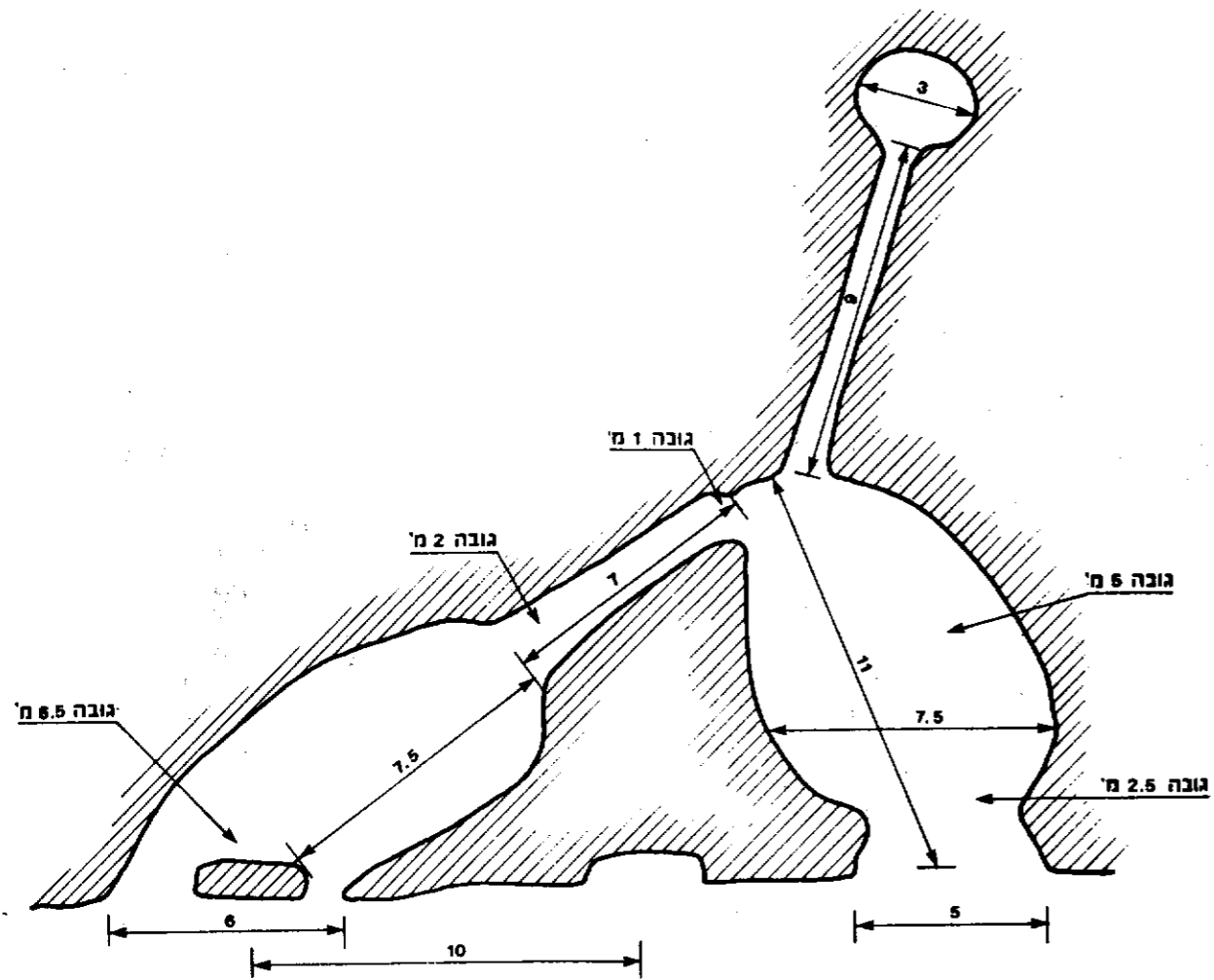
ג. נ.צ. 14934/24024 - מערה בעלת פתח צר ונמוך עם פתח נוסף ב"קומה ב",
 ואולם פנימי גבוה. פתח מערה זו מעוגל וגודלו 1.5x1.5 מ'. מעבר לפתח
 מתרחבת המערה לאולם שרוחבו 7 מ' ועומקו 7 מ'. בקיר המערבי פתח לקומה
 ב' המצויה כ-3 מ' מעל תחתית המערה ויוצרת כעין חדרון צדדי לו פתח
 נוסף בחזית המצוק (מצוי מעל הכניסה המזרחית של מערה ב') בפאתיה
 מוצרת המערה ומסתיימת במחילה צרה שאורכה 13 מ' והיא מחחברת למערה
 ד'. בחקרת החלק האחורי של המערה ברקציה של חלקי צור מזווחים מלוכדים
 בנטף.
 בקיר המזרחי שני פתחים צרים ונמוכים המתחברים למערה קטנה עם שני
 אולמות שעומקה הכללי 6 מ' וגובהה 4-6 מ'. למערה זו פתח בחזית המצוק
 כ-3 מ' ממזרח לפתח מערה ג' וכ-6 מ' מעל תחתית המצוק.

מערה ג' במצוק אורנית

ד. נ.צ. 14936/24022 - מערה צרה ומאורכת שעומקה 21 מ'. רוחב פתחה 4 מ'
 וגובהו 6 מ', המערה מוצרת ומתנמכת כלפי פנים. בקיר המזרחי כוך גדול
 שעומקו 4 מ'. בקיר המערבי, בפאתי המערה, קצה מחילה המתחברת למערה ג'.

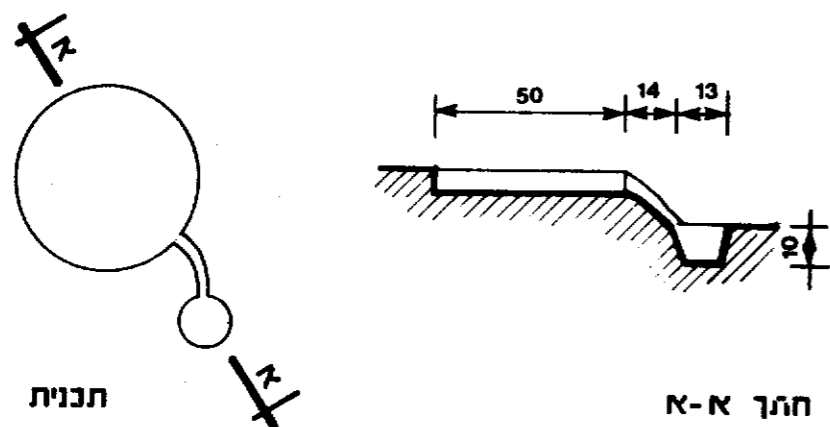
ה. נ.צ. 14941/24021 - שתי מערות מאורכות שפתחיהן מרוחקים זה מזה 20 מ'
 והן מחוברות ביניהן במחילה נמוכה בפאתיהן. בקצה המערה המזרחית מחילה
 צרה שאורכה 9 מ' והיא מסתיימת באולם כדורי קטן.

מערה ה' במצוק אורנית

14. גבעת החרובים (חל אל עדס) - נ.צ. מרכזי 15285/24034.

גבעה קרטונית מדרום לאוניברסיטת חיפה. גב הגבעה משורי וחשוף כמעט מצומח רב שנחי מלבד כחמים בודדים של אלה המסטיק ואזוב מצוי. על הגבעה פזורים שבירי חרטים אשר תוארכו על ידי אנשי הסקר הארכיאולוגי בכרמל כפרסיים עד רומיים. על פי סקר זה נמצאו כאן אף מטבעות. בקצה הצפון מזרחי של הגבעה, בנ.צ. 15290/24038, צומח אורן גדול שנופו כפוף מזרחה בשל הרוחות. על משטח סלע למרגלות האורן, חצובה גת קטנה (בודדה) שהיא שקע מעוגל בקוטר של 50 ס"מ ועומקו 5 ס"מ. מהשקע יוצאה תעלה צרה וקצרה המובילה לגומה קטנה (ספלול) שקוטרה 13 ס"מ. בצד הגת ספלול קטן נוסף.

"בודדה" בגבעת החרובים
אחר - 14

מאזור האורן והגת חצפית יפה לעבר נחל נשר, מחצבת נשר, גבעות אלונים - שפרעם, עמק מפרץ חיפה, המפרץ עצמו והרי הגליל.

ד.א. - א'

15. מערת קבורה - נ.צ. 15294/24030.

במדרון הדרום מזרחי של חל אל עדס, בצד שביל המקיף את הגבעה, חצובה מערת קבורה בעלת פתח מקומר. פנים המערה מעוגל ועומקה כשלושה מטרים.

ד.א. - ג'

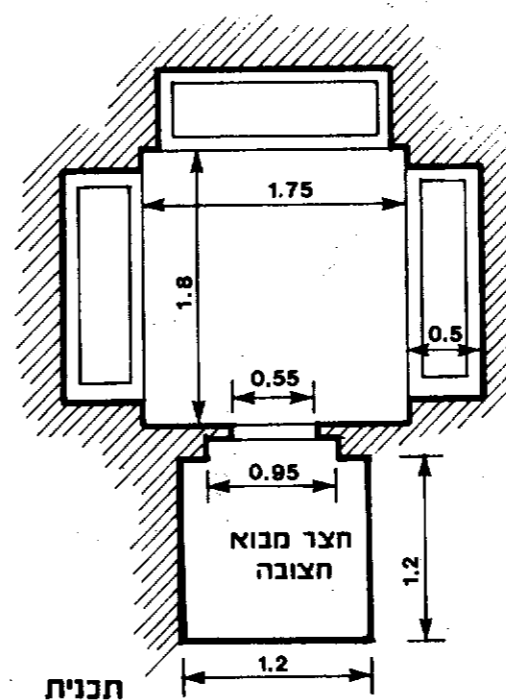
1. נ.צ. 14944/24020 - כ-30 מ' ממזרח למערה ה', כ-6 מ' מעל החתיח המצוק, מצוי כוך קטן שעומקו 2 מ' וגובהו 6 מ'. ממנו מזרחה מתמשך צנר קטן באורך 7 מ', גובה 3 מ' ועומק 2 מ'.

ד.א. (כל המכלול) - א'

13. מערת קבורה - נ.צ. 15260/24022.

בשולי גבעת החרובים, מעט מעל כביש עוספיה-חיפה, חצובה במחשוף סלע קשה מערת קבורה יפה. פתח המערה חצוב בדופן חצר-מבוא מרובעת חצובה בסלע. הפתח מרובע ומעליו מקמר חצוב יפה. מעל הפתח חצוב חריץ למניעת נגר מים לתוך המערה. פנים המערה הוא מרובע בגודל 1.75x1.8 מ' ובדפנותיו מקמרים רדודים עם אגני קבורה חצובים יפה ושמורים היטב. בתוך המערה עומדים בחורף מי גשם ובתוכם בע"ח של שלוליות (סרטני בוץ, צדפוניות, דפניות ועוד).

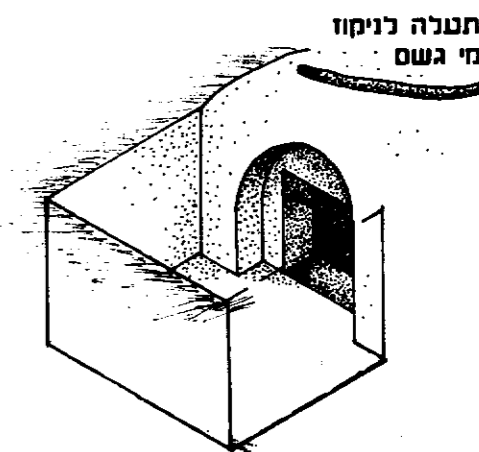
ד.א. - ב'

תכנית

מערת קבורה בגבעת החרובים

אחר - 13

פתח המערה

מצוק המתמשך לאורך כ-450 מ' על המדרון המזרחי של חל אל עדס. המצוק עשוי דולומיט וראשו בקו המגע בין הדולומיט לבין הקרטון שמעליו. במצוק קטעים זקופים שגובהם 5-6 מ' וקטעים מדורגים בשיפוע נוח. בקטעים אחדים צנירים קצרים בהם עמודי נטף. צומח המצוק מגוון וכולל: אלה ארץ ישראלית, בוצינית אופקית, זוטה לבנה, כלוטת הסלעים, אשבל ארץ ישראלית, דנדנה רפואית, פרע צמיר, אירוס הסרגל, חבצלת קטנת פרחים, עריוני צהוב, נרקיס מצוי, כרכומים ועוד.

מהמצוק תצפית יפה על מדרונות נחל נשר, מחצבת נשר, עמק מפרץ חיפה והמפרץ עצמו. לאורך המצוק שביל המחחיל בבאר הארבעים ונמשך עד המצוק אשר במדרון שממזרח לאוניברסיטה (אחר מס. 3).

בפינה הצפונית, ב.נ.צ. 15300/24060 מתחת לשן סלע הבולטת אנכית, מצוי צניר קטן. גובה הצניר 2.5 מ', עומקו 1.5-2 מ' ואורכו 4 מ' בלבד. על הסלעים שמעל הצניר צומחת פעמונית אהרונסון שהיא צמח נדיר בכרמל ובא"י בכלל. מומלץ לבקר במצוק בשבתות, עת המחצבה שמתחתיו אינה פועלת ושאוונה אינו מחריש אוזניים.

ד.א. - א'

למרגלות המחצבה הגדולה שבנחל נשר, בגדתו הצפונית של פיתול הואדי, מצוי מעיין קטן. המעיין נובע בחוף נקבה קטנה החחורה בקיר קרטון זקוף. עומק הניקבה כ-1.5 מ', רוחבה כ-1 מ' וגובהה כ-2 מ'. בקרקעית הניקבה בריכה קטנה בה נקורים המים ובה צומחים גרגר הנחלים, פמוטית ואצות חוטיות. ממקום הנביעה יוצא זרם קטן הנמשך לאורך כמה מטרים על גבי טרסה גבוהה במקצת מערוץ נחל נשר. לאורך קו הזרימה ובסמוך לפתח הניקבה, צומחים טיון דביק, שיחי פטל קדוש, ערבבה שעירה, ברוניקת המים, קנה מצוי ורחבת "דשא ירוק" של גמאיים ופרפרניים.

- אל מקום הנביעה ניחן להגיע בהליכה במעלה נחל נשר מכיוון העיירה נשר, או תוך ירידה בדרדת החלולה שבשפת המחצבה.

ד.א. - ב'

בקצה הצפון מערבי של השלוחה אשר מדרום מזרח למפגש הנחלים נשר-קטיע, מצוי מצוק דולומיט זקוף אשר שפתו העליונה משופעת קלות לדרום מערב. גובה המצוק כ-25 מ' וגובהו המוחלט פוחת לקראת קצהו הצפון מזרחי. ברוב חלקיו המצוק הוא קיר זקוף ואחיד למדי, הקצה הצפון מזרחי מדורג ומפורץ. בחלק הדרום מערבי, כ-3 מ' מעל תחתית המצוק, מצוי צניר מאורך ורדוד. על המצוק צומחים בשפע עריוני צהוב, שושן צחור, נרקיס מצוי, בוצינית אופקית, חבצלת קטנת פרחים ועוד.

ד.א. - ב'

בצידו הדרומי של כביש נשר, בצמוד לחציבה במצוק, מצוי נקיק אנכי צר ועמוק ממנו עולה אויר חם.

ד.א. - ב'

שרידיו של הכפר הערבי יג'ור, בין יגור ונשר. הכפר החקיים עד 1948. בין חלקי קירות ועצי תאנה מצויים גם שרידים מהחקופות הרומית והביזנטית: מערות קבורה וחרסים.

מערות קבורה גדולות מצויות גם בגבעה הצפון-מערבית מעל משטח המגרסה של נשר. חלק מהמערות שמש עד השנים האחרונות למגורי אדם, פרוח ועזים.

ד.א. - ג'

בתחתית מדרון הכרמל כ-1.3 ק"מ מצפון לקיבוץ יגור, על משטח סלע משופע, בחוף חורשת אורנים חצובה גת. הגת מורכבת ממשטח דריכה מלבני ממנו יורדת העלה לבור היקוות מלבני אף הוא. בצד הבור משטח דריכה נוסף, קטן מקודמו ובעל צורה רבועית. משטח זה מחובר לבור ההיקוות על ידי העלה רדודה. בור היקוות נוסף, מלבני, מצוי בצד משטח הדריכה הקטן ומחובר אליו באמצעות צינור חצוב באבן.

ד.א. - ב'

23. מצוק גיא התהומות - נ.צ. מרכזי 15600/23936.

מצוק של דולומיט מרוסק שגובהו כ-25 מ'. המצוק חשוף כמעט מצומח, המינים הגדלים עליו הם בעיקר צמחי סלעים יובשניים יותר: שושנית משורטטת, שרכרד הסלעים, שרכרד ריחני, דנדנה רפואית, טבורית נטויה, כלך מרוקני, זיפנוצה מחוספסת, מציץ סורי ועוד. המצוק בולט מאד בחצפיות מרחוק אל אשדות יגור.

ד.א. - ב'

24. מצוק לילית - נ.צ. 15560/23968.

מצוק דולומיט מעל גדחו הדרום-מזרחית של נחל לילית, בין שני קטעים של השביל המנדטורי זה של יגור-נשר ושביל גיא התהומות. רובו של המצוק עשוי דולומיט מרוסק ומלוכד (ברקציה של שבר), צומח המצוק: מציץ סורי, חבצלת קטנת-פרחים, טבורית נטויה, זלזלת הקנוקנות, בן-חצב החורש, דנדנה רפואית, שרכרד ריחני ועוד. בערוץ למרגלות המצוק חורש מגוון, צפוף ויפה של אלון, מורן, בר-זית, אלה, חרוב ואחרים.

ד.א. - ב'

25. מערת נשרים (מערת אקרא) - נ.צ. 15451/23905.

על גדחו המערבית של נחל נשר מערה גדולה חתורה בדולומיט. המערה שימשה בעבר הלא רחוק כמשכן עדרים.

ד.א. - ג'

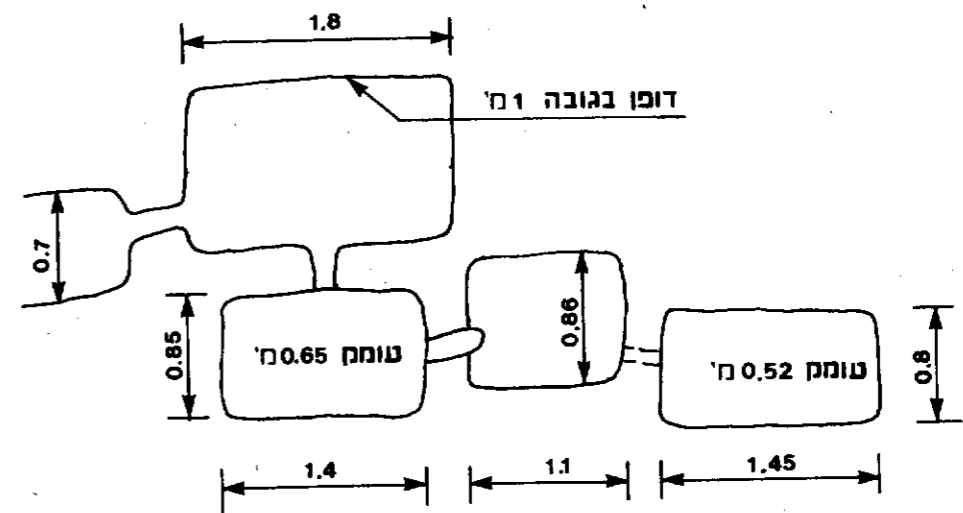
26. "הוטה" בנחל נשר - נ.צ. 15422/23984.

באפיק נחל נשר, כ-3 מ' מדרום לערוץ, בור קרסטי שפתחו מרובע וגודלו 80x60 ס"מ. הבור צר ומאורך ועמקו 87 מ'. בעומק 65 מ' מעבר צר אשר מתחתיו 22 מ' נוספים של חריץ הניתן לירידה. הירידה לבור אפשרית רק באמצעות ציוד מחאים.

ד.א. - ב'

27. השלוחה הסדוקה (אתר נוף) - נ.צ. מרכזי 15389/23996.

שלוחה טרשית מצפון מזרח לנחל נשר. עשויה דולומיט סדוק ביותר עם קארסט מפוחח היוצר לוחות אבן גדולים ביותר המונחים זה על זה ומשחרעים על שטח

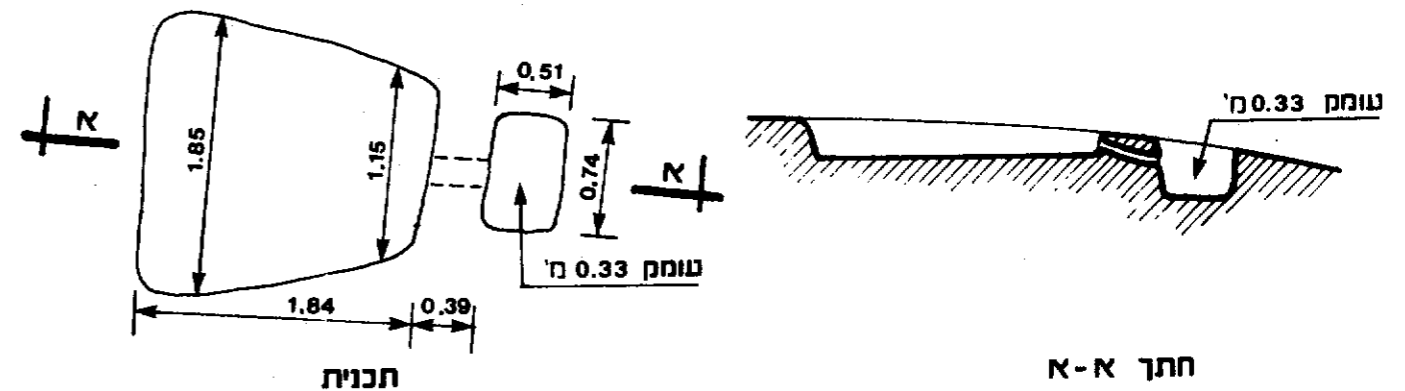

גת, אתר 21

22. גת - נ.צ. 15605/23977.

על גדחו הצפונית של ערוץ קטן, מצפון לקיבוץ יגור, חצובה גת. הגת חצובה במשטח סלע קטן בתוך חורש אורנים, כ-20 מ' מעל חתית מדרון הכרמל. משטח הדריכה טרפזי ורדוד. ממנו מוליך צינור חצוב באבן לבור אגירה מלבני קטן. מצב ההשחמרות טוב למדי.

ד.א. - ב'

גת, אתר 22

ניכר. מדרונות השלוחה לכיוון נחל נשר יוצרים מצוק מדורג אך תלול שגובהו 80-60 מ'. חלקו התחתון של המצוק מכוסה בחורש מגוון בעוד שעל הסלעים החשופים שבחלק העליון צומחים חבצלת קטנת פרחים, זלזלת הקנוקנות ודנדנה רפואית. בסדקים הרבים חיים שפני סלע, קוצנים מצויים וחלזונות יבשה. מגב השלוחה חצפית יפה אל מדרונות נחל נשר ויובליו. כן ניצפת מחצבת הדולומיט שבנחל נשר הנראית מכאן כצלקת גדולה בנוף.

ד.א. - א'

28. באר הארבעים - נ.צ. 15322/23990.

בראש ערוץ שמדרום לחורש הארבעים, מצוי עמק קטן היוצר רחבה שרוחבה כ-40 מ' ואורכה כ-100 מ'. הרחבה משחפלת מתונות מזרחה ובמרכזה באר. עומק הבאר כ-5 מ', רובה חצובה בקרטון וקירותיה עד עומק 2 מ' בנויים אבן. קוטר הפתח 0.6 מ' ועליו מבנה בטון קוביחי שגובהו מעל הקרקע 0.6 מ' וחלק מקירותיו הרוסיים. מי הבאר מחיבשים בסוף הקיץ.

סביב לבאר עצי זית ומשטחי עשב ירוק בחורף ובאביב.

ד.א. - ב'

29. חורשת הארבעים - נ.צ. מרכזי 15308/24002.

חורשת עצי אלון מצוי המשחרעת בראש המדרון היורד לנחל נשר. החורשה מורכבת מעצי ענק, מהם המגיעים לגובה של 6-7 מ' וקוטר גזע 1.5 מ'. העצים זקנים ואחדים מהם כבר שבורי ענפים וממוטטים. המקום טופח ונשמר במשך השנים בשל קדושתו לבני העדה הדרוזית.

חלקה הצפון מערבי של החורשה חשוף מחת יער ומעשבונים בשל רמיסה. החלק הדרומי, שהיה סגור לקהל חקופה ממושכת עשיר בשיחי אלח המסטיק, לוסם, עשבונים ומיני גאופיטים בינוח העצים.

ד.א. - א'

30. תעלות הגנה ובונקרים ישנים - נ.צ. 15354/23975.

על שלוחה קרטונית מצפון לכביש נשר, חפורות תעלות הגנה ומצויים שרידי בונקרים. אלה הם שרידים מחכנית "מצדה בכרמל" מימי מלחמת העולם השנייה.* מקצה השלוחה חצפית יפה אל המפרץ והגליל המערבי. בחלקה הדרומי של השלוחה גדלים גיאופיטים רבים, ביניהם דבורנית גדולה ודבורנית הדבורה.

ד.א. - ב'

31. גבעת "תכנית מצדה"* - נ.צ. 15318/23965.

שלוחה קרטונית מדרום לבאר הארבעים. מורדוניה מכוסים ביער אורן ירושלים דליל. בראש השלוחה ועל מדרונותיה חפורים תעלות הגנה ובונקרים שהם שרידים לתכנית "מצדה בכרמל" מימי מלחמת העולם השנייה.

ד.א. - ב'

32. תעלות הגנה ובונקרים ישנים - נ.צ. 15304/23929.

במדרון מתון שבין שני כבישי הכניסה לשיצריה הקטנה חצובים תעלות הגנה ובונקרים כמתואר לעיל.

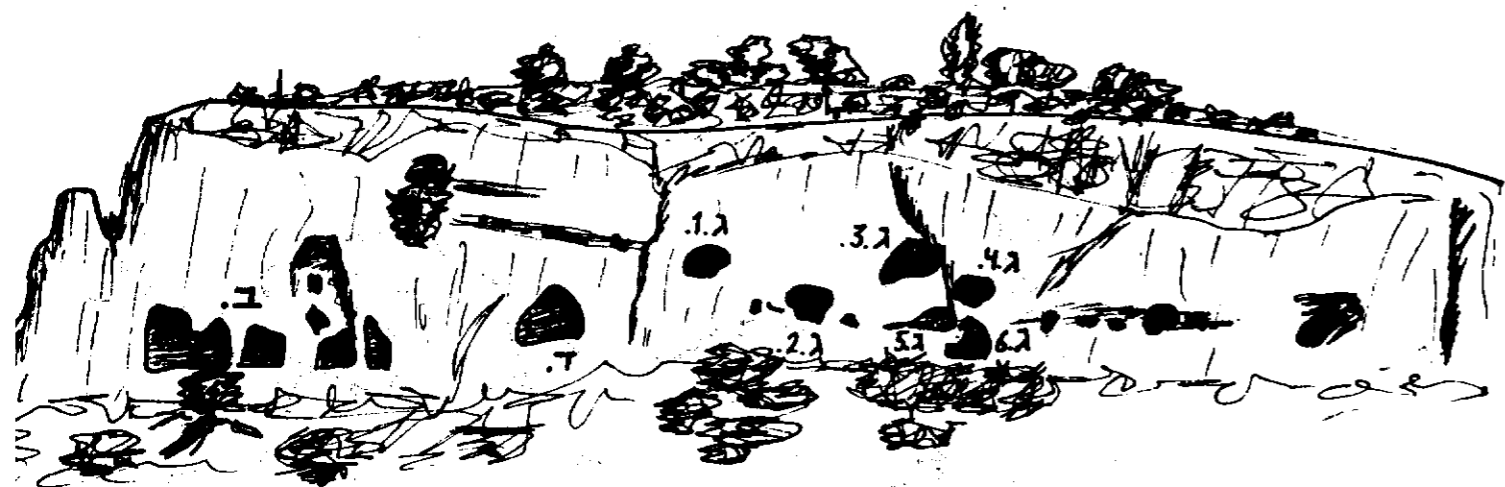
ד.א. - ג'

33. מצפור "נוף", נחל גלים - נ.צ. 15293/23913.

מצפה שהותקן על ידי רשות הגנים הלאומיים בסמוך לחניון מצפור הצוק. מכאן חצפית לעבר השלוחות והערוצים היורדים אל נחל גלים. מרחוק נראה במקוטע היס. התצפית יפה בעיקר בשעת שקיעה.

ד.א. - ב'

* ראה מאמרו של יעקב שביט "מצדה על הכרמל". מתוך: הכרמל אדם ונוף - לקט מאמרים בהוצאת החברה להגנת הטבע.

מצוק ומערות "דימי"

אתר - 37

להלן תאור המערות והכוכים במצוק:

- א. נ.צ. 15070/23995 - בפינה הצפון מערבית של המצוק, כוך-מערה שגובהו כ-6 מ', רוחבו 5-6 מ' ועומקו 4 מ' בלבד. קרקעית הכוך - מדורגת ומשחפלה בכיוון המדרון. בקירות המערה שפע בולבוסי צור.
- ב. נ.צ. 15072/23990. כוך גדול - בקטע הקרטוני של המצוק. לכוך שני פתחים ביניהם עמוד סלע בצורת "רגל פיל". הפתח המערבי גובהו 6 מ' ורוחבו 8 מ'. רוחב הפתח המזרחי 3 מ' וגובהו 4 מ'. בדפנות הכוך שפע עדשות צור קטנות.
- ג. נ.צ. מרכזי 15077/23982 - מכלול מערות "דימי" - חמש מערות סמוכות זו לזו במפלסים שונים. למרגלות המערות משטח סלע אשר הגישה אליו מחייבת טיפוס על קיר שגובהו כ-4 מ'.
- ג.1 - המערה המערבית ביותר היא מערת "דימי". פתחה מעוגל וקוטרו כ-3 מ'. עומק המערה 7 מ' ורוחבה הממוצע כ-4 מ'. בצידו המערבי של הפתח חצובים שלושה פתחים צרים הנראים ספק כחלונות ספק כחרכי יריה. בפאתי המערה חצוב דרגש שינה ומעליו חקוק ציור של סירה. בחלקו הפנימי של הפתח, על הקרקעית חצובות שתי גומות המחוברות ביניהן בחריץ צר. בסמוך לגומות חקוקה

34. עין אבו ד'הר - נ.צ. 15170/23962.

מעייין קטן המצוי כ-4 מ' מעל אפיק נחל ווסיט. המעיין נובע מכוך קטן המצוי מעל מדרגת סלע ולמרגלות מצוק. גובה הכוך - 40 ס"מ ורוחבו 1 מ'. בתוך הכוך - שערות שולמית. המקום ראוי לניקוי וטיפוח. למרגלות המעיין, בתוך אפיק הנחל, צומח עץ שקמה.

ד.א. - ב'

35. המפל החלק בנחל כלח - נ.צ. 15137/23931.

קטע קניוני צר בתוך ערוץ נחל כלח תחתון, הכניסה אליו במפל חלקלק בין שתי מדרגות שגובהו כ-5 מ'. מהמפל (לאורך קטע של כ-20 מ') עובר הערוץ בין קירות חלקים וזקופים.

ד.א. - א'

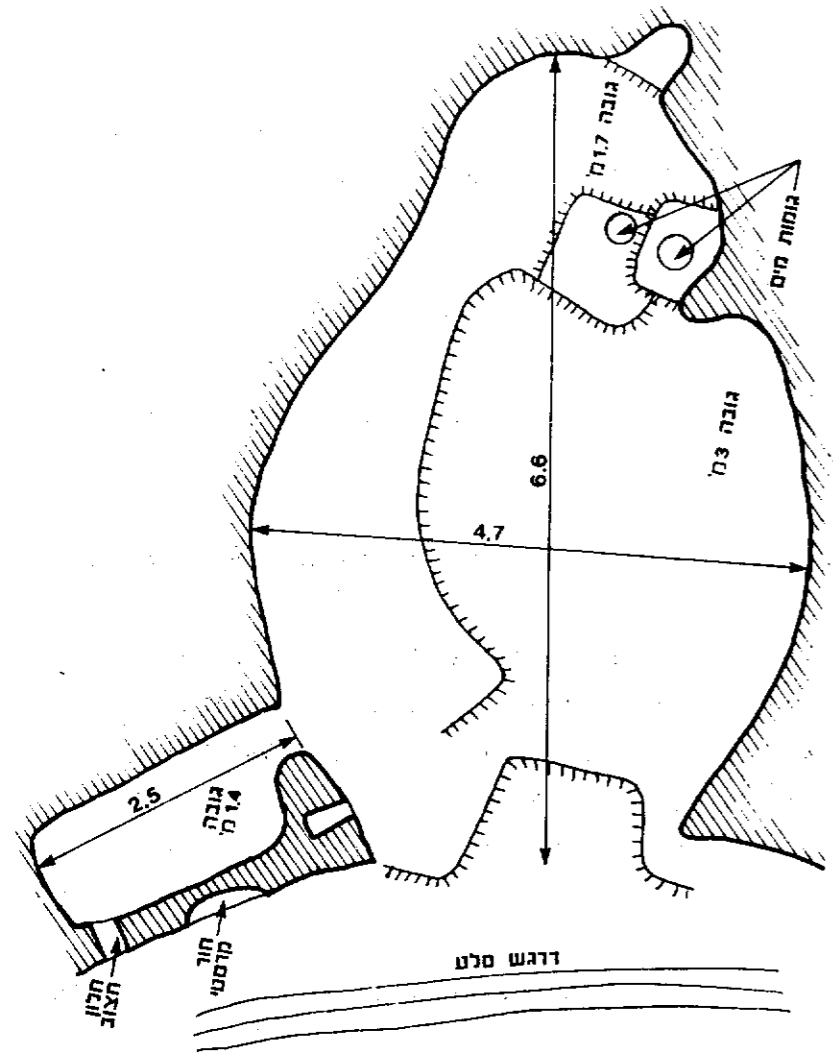
36. מצוק ומערה - נ.צ. 15120/23961.

מצוק גיר קשה הנוצר בשכבה נטויה לדרום מערב. גובה המצוק כ-15 מ' ולו שני מפלסים ברורים. על גבי המפלס התחתון שביל צר המוליך מהקצה הצפון מזרחי של המצוק למערה קטנה המצויה במרכז הקטע העליון של המצוק. רוחב פתח המערה כ-5 מ' וגובהו כ-4 מ'. עומק המערה כ-6 מ' והיא מסתיימת בשתי מחילות נמוכות הנמשכות לעומק של שלושה מטרים נוספים. קוצים, גללים ועקבות טריים מעידים על פעילות דורבנים. על המצוק צומחים מציץ סורי, אשבל ארץ ישראלי, פיגס וגושי אלת מסטיק.

ד.א. - ב'

37. מצוק "דימי" (מצוק ומכלול מערות) -

המצוק מצוי על הגדה הצפון מזרחית של נחל גליס, בפינה הנוצרת על ידי שפך ערוץ המגיע מצפון מזרח. המצוק מעוצב בשכבה עבה ונטויה למזרח של גיר מוחרקה ובקרטון שמיר, עשיר בעדשות צור, הבונה את חלקו התחתון. בקצהו הצפון מערבי גובה המצוק כ-6-7 מ' והוא גובהה בהדרגה לכיוון דרום מזרח, כאן הוא בנוי כולו מגיר מוחרקה. המצוק חלול, מחורץ ומלא בכוכים גדולים, ולאורכו ניכר המגע בין שני סוגי הסלע שהוזכרו.

מערה ג-2 במצוק דימי
אחר 37

ג. 3 - מערה גדולה המצויה ממזרח למערת ג. 2, ובמפלס גבוה ממנה. הגישה למערה - קשה.

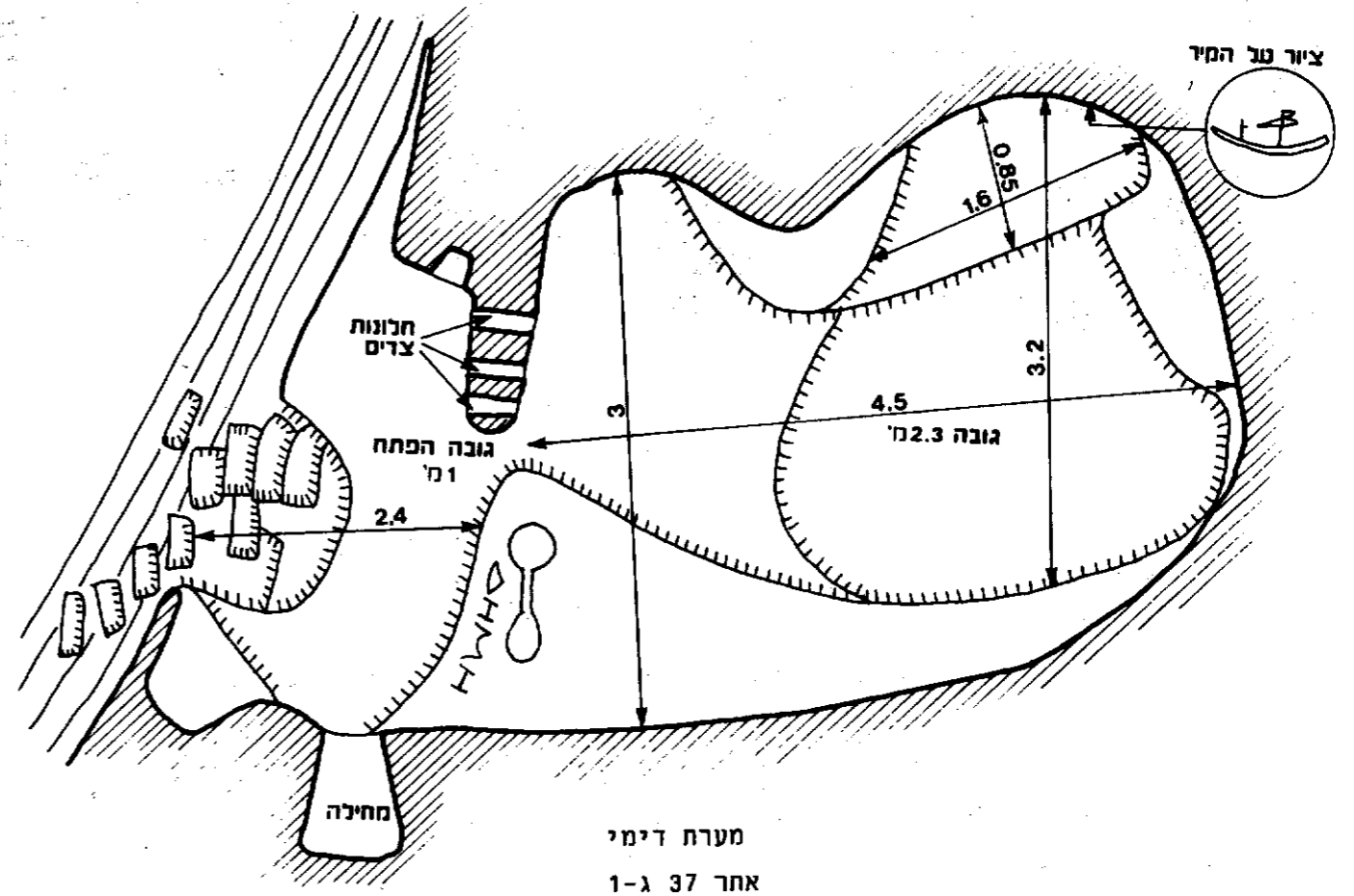
ג. 4 - כוך רחב המצוי ממזרח למערת ג. 3. בדופן המערבית של הכוך חצוב חלון מרובע הפונה מערבה. הגישה לכוך זה קשה ביותר.

ג. 5 - כוך רחב ונמוך המצוי במפלס מרכזי מחתת למערת ג. 2.

ג. 6 - כוך רחב שעומקו 3 מ', רוחבו 4 מ' וגובהו 1.6 מ'. הכוך מצוי במפלס החתהון מחתת למערת ג. 4. בחוך הכוך סמני חציבה.

ד. כ-10 מ' ממערב למכלול המערות ובמפלס נמוך מהן מצוי כוך גדול שגודל פתחו 5x5 מ' ועומקו כ-50 מ'.

כחובת באוחיות יוניחה: $\Delta H M H$ (=דימי). פתח המערה מצוי מעל קיר סלע חלול בו חצובות מדרגות צרות לטיפוס.

מערת דימי
אחר 37 ג-1

ג. 2 - ממזרח למערת "דימי", מעט נמוך ממנה, מערה גדולה שעומקה 6.6 מ' ורוחבה באולם הכניסה 4.7 מ'. בפאתי המערה אולם קטן נוסף המופרד מאולם הכניסה על ידי עמוד של נטף נחלים הצמוד לדופן. בסמוך לעמוד זה שתי גומות חצובות לתוכן מטפטים מים מהתקרה. בסמוך לפתח, מצידו המערבי, חצוב חדרון מרובע קטן שעומקו 2.5 מ' ובדופןו חלון מרובע חצוב וחרר קרסטי אליפטי.

המערות שמשו כפי הנראה למגורי נזירים ביזנטיים עד הכיבוש הפרסי במאה ה-7 לספ"ה. במערות נמצאו על ידי צוות הסקר הארכיאולוגי בכרמל חרסים הלניסטיים, ביזנטיים, ערביים קדומים וערביים מאוחרים.

מראש המצוק ומאזור המערות תצפית יפה ביותר למורד נחל גלים על גדותיו המכוסות חורש יפה, ועד טירת הכרמל והים. אל המצוק ניתן להגיע הן מלמעלה, מאזור חחנת האיקלוס של החי-בר והן מלמטה, מאפיק נחל גלים.

ד.א. - א'

38. מצוק (ערק אל אחמר) - נ.צ. מרכזי 15075/23965.

על הגדה הדרומית של נחל גלים, מול מצוק דימי, מצוי מצוק גיר מוחרקה שגובהו מגיע עד כ-25 מ'. המצוק חלול ובו מספר כוכים המצויים בכשני שלישי הגובה מעל חחית המצוק (הכוכים נבדקו ולא נמצאו מעניינים). למרגלות המצוק צומח חורש אלון מצוי בר-זית וער אציל גבוה ויפה. בחחית המצוק ובחלקו המערבי, צומח שושן צחור.

ד.א. - ב'

39. זוג מערות - נ.צ. 15057/23974.

בחחית מצוק גיר קטן המצוי על גדתו הדרומית של נחל גלים מצויות שתי מערות המרוחקות זו מזו כ-15 מ'. המזרחית צורתה חצי כדור ומידותיה: עומק 3.2 מ', רוחב 3 מ', וגובה כ-3 מ'. קירותיה הפנימיים עשויים קרטון ובה מעט שערות שולמית, מעט טחב וטיפטופים דלים של מים. בחזית מערה זו טרסה עם גדרות חמך בצורת האות ר' אשר חלק מאבניה מכילות צדפות מאובנות מהסוג CHONORODONTA. המערה המערבית אף היא בקרטון ומידותיה: עומק 6 מ', רוחב 9 מ', וגובה 6 מ'. מחת למצוק סבך של אלון, חרוב ומטפסים.

ד.א. - ב'

40. בור סיד - נ.צ. 14997/23945.

בור סיד הממוקם בצד דרך הרכב העוברת לאורך מדרונה הצפונית של שלוחת לובים. הבור בנוי מאבנים וקירותיו עבים. חציו בולט על פני השטח וחציו שקוע בקרקע. בצד הבור דקל קטן ועלוב.

ד.א. - ג'

41. שתי מערות במדרון שממזרח לטירת הכרמל -

נ.צ. 14825/23994 - מערה ברוחב 8 מ' ועומק 5 מ'. גובה המערה 2.5 מ' וגודל הפתח 4x2.5 מ'. סביב המערה בנויה מכלאת עיזים ונראה שהמקום שימש כדיר עד לפני זמן מועט.

נ.צ. 14820/24004 - מערה נוספת קטנה יותר שאף היא שימשה כדיר עיזים (מס. 5, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

ד.א. - ג'

42. מערת חותרים - נ.צ. 14829/23947.

מערה גדולה ונמוכה על מדרון מכוסה צמחיה שרופה מצפון מזרח למזבלת טירת הכרמל. גובה המערה 2-2.5 מ' ורוחבה 8 מ' ועומקה 6 מ'. מעל חלל המערה חקרת סלע דקה ביותר. המערה חחורה בסלע חופי שהושקע בהצפות ים מאוחרות. - המערה שימשה משכן לעדרי צאן עד לפני זמן לא רב. (מס. 9, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

ד.א. - ג'

43. שתי מערות - נ.צ. 14802/23908.

שתי מערות לא עמוקות חחורות בסלע משקע רך. (מס. 15, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

ד.א. - ג'

44. מצוק ומערות (ראס מסליה) - נ.צ. מרכזי 14784/23882.

בפינה הצפון מערבית של הרמה אשר בין נחל ספונים לבין טירת הכרמל, בראש המדרון, מצוי קטע מצוק יפה. גובה המצוק 15-20 מ' ואורכו על כל פיתוליו כ-200 מ'. המצוק מעוצב בגיר קשה והוא מפורץ ומחורץ. במרכז יוצר פיתול המצוק מעין מפרץ פנימי החובק פינה חביבה, במפרץ זה שתי מערות קרסטיות קטנות.

- נ.צ. 14778/23881, בחחית המצוק, מצויה מערה קטנה שעומקה כ-3 מ'. רוחבה כ-5 מ' וגובהה 2 מ'. בחזית המערה טרסה בנויה. מעל המערה מצוי במצוק כוד קטן (מס. 22, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

ד.א. - ב'

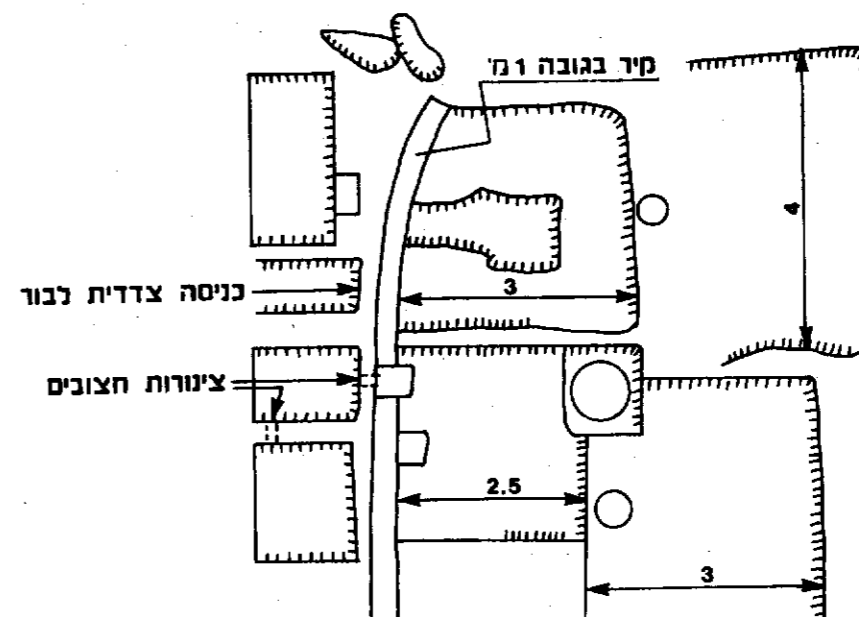
שרידי ישוב המשחרעים למרגלות המדרון המערבי לאורך רצועה בת כ-3/4 ק"מ. השרידים כוללים בורות מים, חציבות, מערות קבורה ומחקנים לא מזוהים והם משחרעים החל מגדר מחנה 137 בצפון וכלה בדרך הכניסה למחצבת ספונים בדרום. השרידים הם מהתקופות הביזנטית והרומית ועליהם שרידי מבנים וחציבות מהתקופה הערבית המאוחרת. (מס. 23, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח עחליה).

פרוט:

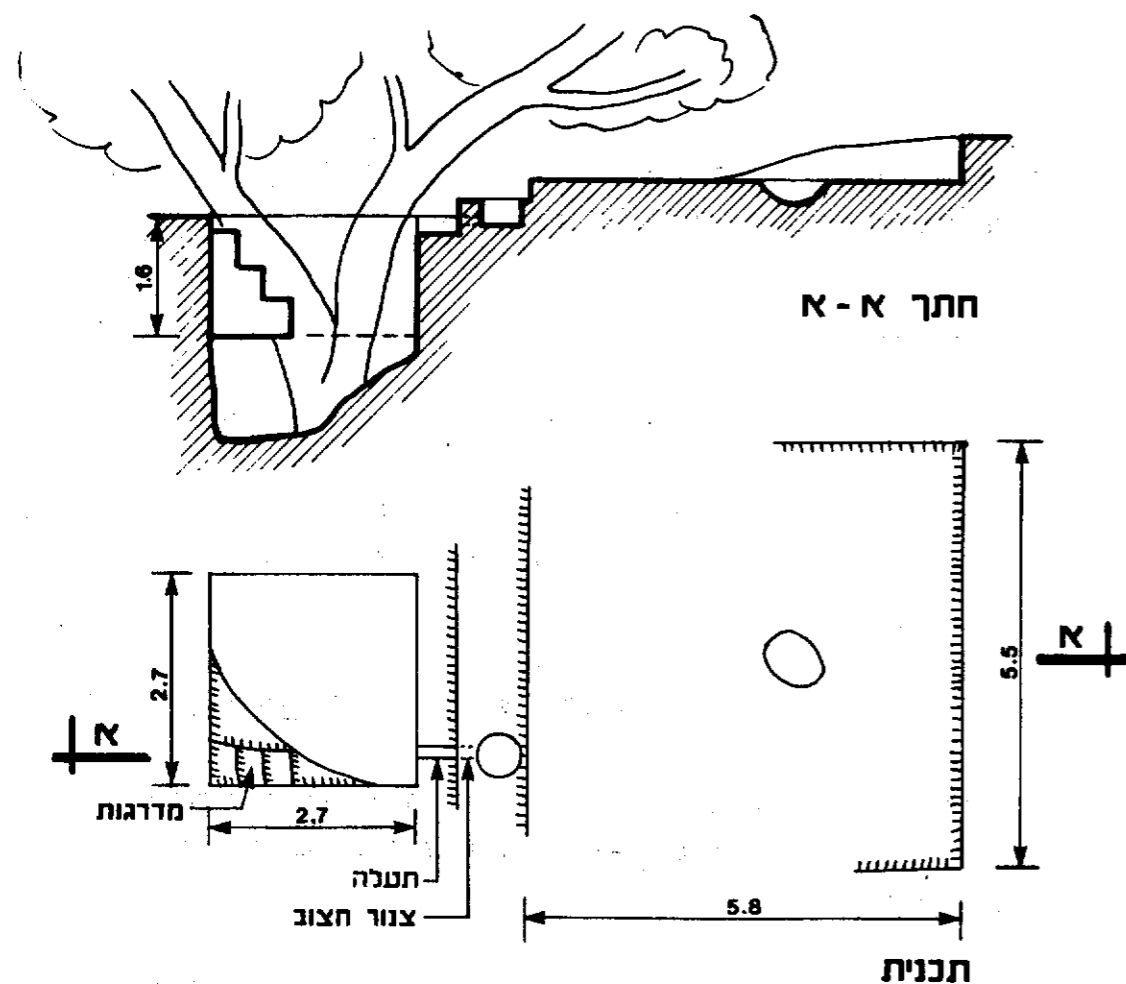
א. בור פעמון וגתוח - נ.צ. 14762/23841.

הבור חצוב במשטח סלע קשה, קוטר פתחו כ-80 ס"מ וסביב הפתח המעוגל חצוב מעין משטח מרובע הנראה כמוחאם להנחת חוליה. בדפנות פי הבור ניכרים שרידי טיח. עומק הבור עד הסוף המלא את רובו כ-2.5 מ' וקוטרו הפנימי כ-5 מ'. לבור פתח כניסה צדדי חצוב בקיר הסלע התוחם את משטח הבור במערב. סביב הבור מערכת חציבות המסתכמות למכלול של ארבעה משטחי דריכה במפלס פי הבור ושלושה בורות הקווח במפלס מדרגה תחתונה. המערכת הרוסה למדי על ידי הבליה ועל ידי פעולות חציבה מאוחרות. סביב מהכלול פזורות אבני פסיפס ואבנים מסוחתות.

ד.א. - ב'

גתות בח' מחלה
אחר 45-א'

גת בח' מחלה
אחר 45-ב'

ב. גת גדולה וחורבן בבור ההיקווח - נ.צ. 14764/23843.

גת ענקית בממדיה. גודל משטח הדריכה 5.8x5.5 מ'. במרכזו גומה חצובה מעוגלת. בקצה המערבי של המשטח חצוב משטח מאורך במפלס הנמוך במעט מהמשטח הגדול, ובו בור שקיעה קטן שקוטרו 0.65 מ', ממנו יוצאת חעלה חצובה המוליכה לבור האיסוף. בשולי החעלה חצובות מגרעות ששמשו לחמיכת קירוי אבן לתעלה. בור האיסוף מרובע, גודלו 2.7x2.7 מ' ועומקו המקורי היה 1.8 מ'. על דפנות הבור שרידי טיח ובקטע שנותר מרצפתו המקורית שרידי רצפת פסיפס. אל הבור יורדות שלוש מדרגות חצובות באבן. קרקעית הבור נפגעה בתקופה מאוחרת על ידי חציבת מערה החודרת לבור ממערב ולמעשה מעמיקה את הבור בעוד כמטר נוסף. בחוף בור האיסוף צומח חרוב גדול ויפה אשר גובהו כ-7 מ' וקוטר נפו כ-10 מ'.

ד.א. - א'

ח. מערת קבורה - נ.צ. 14762/23854.

סחומה ברובה בעפר. בצד הפתח גומחה לגולל. בתוך המערה שני כוכים מקומרים.

ד.א.ג - ג'

ט. בור מים - נ.צ. 14761/23855.

עם תקוני טיח מודרני. עומקו כ-5 מ' וקוטר פתחו כ-80 ס"מ.

ד.א.ג - ג'

י. מערה - נ.צ. 14759/23855.

מערה גדולה חצובה במשקע הרך שבתחתית המדרון. הפתח מוקף בגדרות אבן.

ד.א.ג - ג'

יא. מערת קבורה - נ.צ. 14764/23856.

אל פתח המערה מוביל מבוא חצוב שאורכו כ-4 מ' ורוחבו כ-2 מ'. פתח המערה מרובע ובצידו שקע לגולל. בצידו הפנימי של הפתח שקעים לצירי דלת ושקע לבריח. הפתח סתום ברובו בעפר והכניסה אל המערה אפשרית בזחילה בלבד. חלל המערה גדול. גודלו 2x2 מ' וגובהו כ-2 מ'. בצדי המערה שלושה מקמרי קבורה עם שקתות קבורה שבורות. חקרת המערה וקירותיה נושאים עליהם שרידי טיח ועל קיר המקמר הצפוני שרידי ציור הכולל זר, צלב ועיטורי עלים וגבעולים.

ד.א.א - א'

ציור על קיר מערת קבורה
בח' מתלה

ג. שני בורות - האחד מצוי כ-10 מ' מדרום לגת המוזכרת ועומקו רב. הבור השני מצוי כ-10 מ' מצפון לגת, פי הבור הזה בלוי וממערב מצוי לו פתח כניסה צדדי.

ד.א.ב - ב'

ד. שתי מערות קבורה - נ.צ. 14765/23847.

פתחי המערות הרוסים למדי והן חסרות כוכים פנימיים. בדרומית מבין השתיים נותרה גומחה לאבן גולל.

ד.א.ג - ג'

ה. מתקן לא מזוהה - נ.צ. 14763/23850.

במשטח סלע קשה חצוב משטח מרובע בגודל 3.5x3.5 מ' במרכזו חצוב בור אליפטי שקוטרו 1.2 מ' ועומקו 30-50 ס"מ.

ד.א.ג - ג'

ו. בור פעמון מחובר למערה - נ.צ. 14761/23849.

בור פעמון שפתחו בקוטר 1.2 מ' חצוב אנכית במשטח הסלע. על דופן הבור שרידי טיח עם חרסים ובקרקעיתו מחאר אבנים מוזר, מעוגל וחופף לדפנות הבור. הדופן הדרום מערבית פרוצה למערה חצובה שפתחה פונה למערב. למערה זו שתי כניסות הפעורות בקיר סלע שחוחם אח משטח הבור במערב. חלל המערה רחב כדי 20 מ', עומקו כ-15 מ' וגובהו 1.5-2 מ'. נראה שהמערה שימשה כמחצבה. בקרקעית המערה סימני פעילות ומחילות של דורבנים.

ד.א.ב - ב'

ז. מערה חצובה - נ.צ. 14761/23852.

מערה בגודל 10x15 מ'. על פי שרידי מקמר המצוי בצידה הצפוני של המערה נראה שהייתה זו מערת קבורה שהורחבה בתקופה מאוחרת יותר.

ד.א.ג - ג'

יז. מחאר אבנים מרובע - נ.צ. 14754/23869.

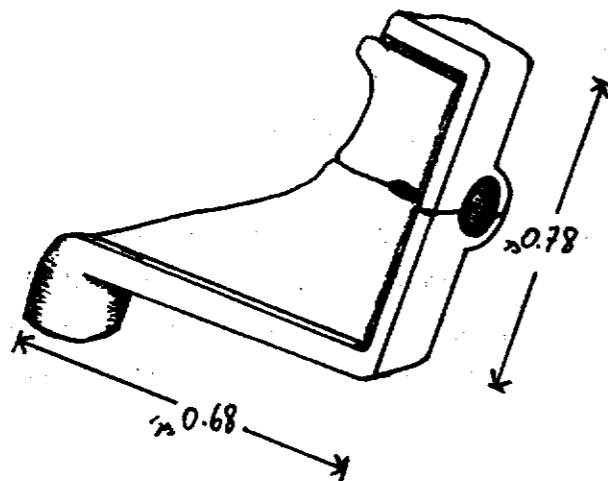
שקע מרובע שעל שפחיו קירות אבן בני נדבך אחד. הקירות בנויים משברי אבנים מסוחחות לרבות שבר דלת של מערת קבורה. נראה שהמחקן חדש יחסית. בצד המחקן מושלך שבר שיש עם שרידי עיטור, אולי כוחרת.

ד.א. - ג'

יח. מערת קבורה - נ.צ. 14756/23872.

בקצה הצפוני של החורבה, בדרגש סלע נמוך חצובה מערת קבורה. למערה פתח מרובע קטן ומעליו מקמר. קרקעית המערה מכוסה בעפר עד כמטר מחתח לחקרה. ניכרים בקירות שלושה כוכים מקומרים. על הקירות שרידי טיח. בפתח שקעים לצירי דלת ולבריה. בסמוך לפתח מונחים שני שברים קטנים של דלת אבן ולמרגלוח מדרגת הסלע שמחתח למערה, מושלכים שני שברים נוספים של אותה דלת.

ד.א. - ב'

שבר דלת של מערת קבורה בח' מתלה
(אחר 45-יח')

יט. מחקן בלחי מוגדר - נ.צ. 14759/23879.

משטח מרובע חצוב בסלע, גודלו 1.2x1.5 מ' ועומקו 10-15 ס"מ. במרכז המשטח חצוב חור עגול שקוטרו 38 ס"מ ועומקו 25 ס"מ. דפנות החור מאונכים. מחוץ למשטח החצוב חור עגול נוסף בעל נחונים דומים.

ד.א. - ג'

יב. מערת קבורה - נ.צ. 14762/23858.

אל פתח המערה מוביל מבוא חצוב, הפתח מרובע וכמעט מושלם. שתי מדרגות חצובות יורדות מהפתח אל חלל המערה, בדפנות חצובים שקעים מקומרים ובהם שקתות קבורה שבורות. על דפנות המערה טיח עבה מכוסה בחזזיות.

ד.א. - ב'

- כ-10 מ' מדרום למערה זו מצויה מערה נוספת שמצב שימורה גרוע.

יג. שרידי מחצבה בחוד ערוץ קטן - נ.צ. 14762/23860.

המחצבה כנראה ערבית.

ד.א. - ג'

יד. בור פעמון גדול שעומקו כ-5 מ' - נ.צ. 14757/23865.

על פתחו מונחת חוליה פי בור גדולה ביותר.

ד.א. - ב'

טו. בור פעמון מטויח - נ.צ. 14756/23870.

חצוב במשקע הרוך שבתחתית המדרון, למרגלוח עץ חרוב, קוטר הפתח 80 ס"מ.

ד.א. - ג'

טז. שרידי בריכת אגירה גדולה - נ.צ. 14755/23856.

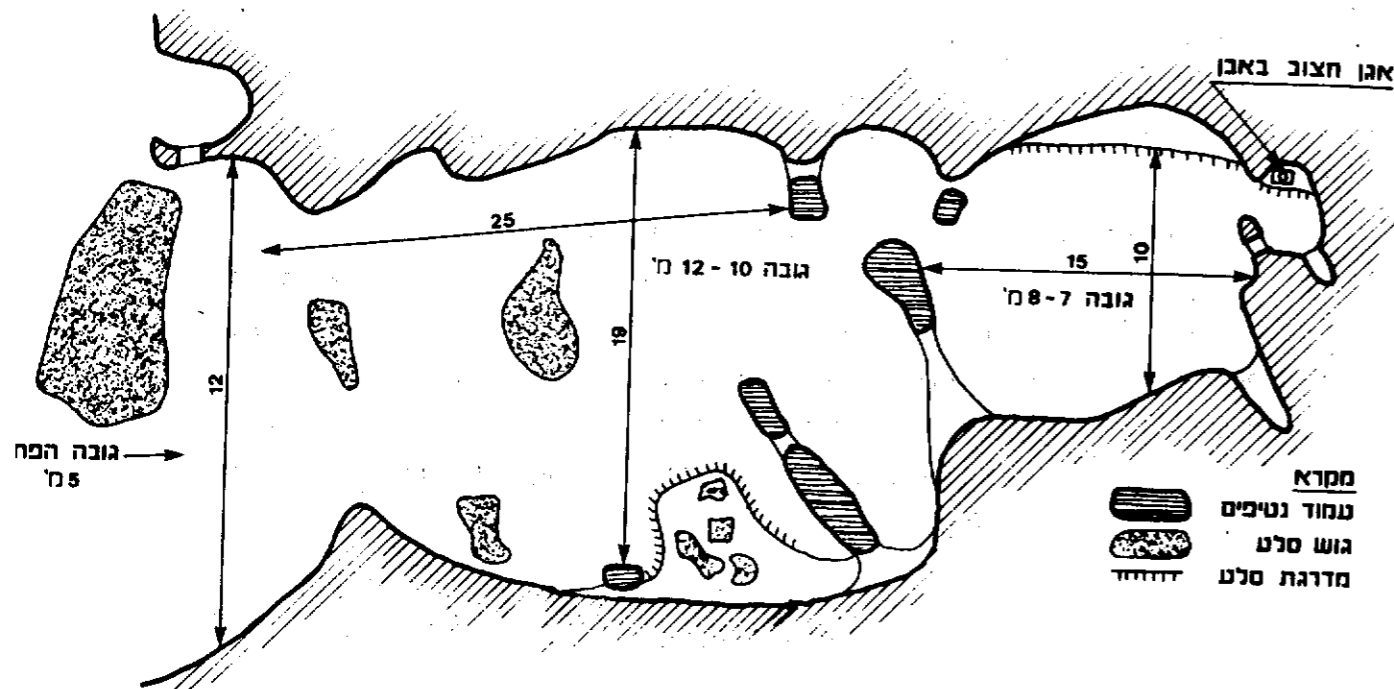
בחלקה הצפוני של החורבה, למרגלוח מדרגת סלע, מצויה בריכת אגירה ששלושה מקירותיה חצובים בסלע והקיר המערבי שכנראה היה בנוי, חסר. גודל הבריכה 6x7 מ' וגובה הקיר שבכיוון המדרון כ-4 מ'. בקיר הצפוני נראים שרידי מדרגות חצובות.

סמוך לבריכה, מצפון לה, חצוב בור פעמון שקוטר פתחו כ-1 מ'.

ד.א. - ב'

מ. שטקליס (1941) וא. רונן (1965-70). הממצאים שנחגלו הם מהתקופות מוסטרית, כבריה, נטופית, נאוליטית, כלקוליטית ושרידים מתקופות היסטוריות. המערה יפה ומרשימה ביותר בעיקר בנטיפיה. (מס. 29, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפח עתליח).

ד.א. - א'

מערת ספונים, אחר 47

48. מערה קטנה בגדח נחל ספונים - נ.צ. 14822/23806

על גדחו הצפוני של נחל ספונים, כ-10 מ' מעל האפיק, מערה המורכבת משני כוכים. הכוך המזרחי עומקו כ-5 מ', גובהו 2 מ' ורוחבו כ-4 מ'. הכוך המערבי קטן יותר וגובהו כמטר בלבד. לפני שני הפתחים דרגש סלע קטן.

ד.א. - ב'

49. האתר הקטור וקיר המטפטים בנחל ספונים - נ.צ. 14802/23799

במחצית הדרך בין מערת ספונים לפתח הנחל, למרגלות מצוק חלול, ישנה מדרגה מעל הערוץ. על מדרגה זאת נמצאו על ידי א. רונן ומ. למדן שרידי פעילותם של בני התרבות המוסטרית והנאוליטית. השרידים כוללים: קיר בנוי בן נדבך אחד, נתזי צור, גלעינים, עצמות בעלי חיים, קליפות ביצים של יען, קוצים של קיפודים וקונכיות.

כ. קטע מרצפח פסיפס - נ.צ. 14743/23862

הקטע מצוי במקום בו מסומנת במפה חרבת מתלה, דרך רכב היוצאת מפרדס סמוך חושפח את הפסיפס, שהוא פשוט ועשוי מאבנים לבנות גסות. כיוון שורות האבנים מחורה צורות גיאומטריות פשוטות. נראה שקטעים נוספים של הרצפה הזאת מכוסים בעפר. בסמוך לפסיפס, בגבול הפרדס, בוצעו עבודות הכשרת קרקע שפגעו בשרידי האחר. ערמות העפר שנערמו בשולי השטח מכילות שפע אבנים מסוחכות, חרסים, שברי כלי זכוכית ושברי רעפים.

ד.א. - ב'

כא. מחצבה קדומה - נ.צ. 14772/23846

על המדרון, מעט מצפון למחצבת ספונים, מצויה מחצבה מרובעת וישרת דפנות. גודל השטח החצוב 15x20 מ' וגובה הקיר הפונה למדרון כ-5 מ'.

ד.א. - ג'

46. שרידי קירות (חומה?) - נ.צ. מרכזי 14814/23884

השרידים מצויים על כיפה טרשית מעל ערוץ קטן היורד לכיוון טירת הכרמל. בראשי המדרונות, במפנים הדרומי והמזרחי, מצויים מחארי שני קירות אבן ישרים היוצרים 90 מעלות ביניהם. הקירות כפולים וביניהם מלוי אבנים. עובי הקירות כ-80 ס"מ וגובה ההשתמרות אף הוא כ-80 ס"מ.

ד.א. - ג'

47. מערת ספונים (ערק אל ברוד) - נ.צ. 14828/23806

מערה גדולה ויפה ביותר המצויה על גדחו הדרומית של נחל ספונים, בקטע מצוק חלול, כ-10 מ' מעל הערוץ. פתח המערה קשתי ורחב ביותר, רוחבו 12 מ' וגובהו 5 מ'. חלקו המזרחי מוסחר על ידי גוש סלע גדול. למערה שני אולמות. הקדמי רוחבו 19 מ', עומקו 25 מ' וגובהו 10-12 מ'. בפאתיו סדרת עמודי נטיפים יפים ביותר הסוגרים על האולם הפנימי. זה האחרון עמוק כדי 15 מ', רוחבו 10 מ' וגובהו 7-8 מ'. בקצהו הדרום מזרחי כוץ פנימי, בצידו מטפטים מים הנקוים לאגן חצוב באבן קטנה. בפאתי האולם הפנימי מספר כוכים קטנים מהם נמשכות מחילות קצרות בקרטון. במערה נערכו חפירות ארכאולוגיות על ידי

53. אחר ארכיאולוגי וחצפיה - נ.צ. 14845/23807.

האחר מצוי בראש גבעה מעוגלת הבולטת מעט מעל הרמה אשר מדרום לנחל ספונים. על פסגה הגבעה, בחוף סבך שיחים (אלח המסטיק, קידה שעירה וחרוב), מצוי מתאר אבנים מרובע אשר חללו הפנימי מלא באבנים. בראש המדרון הצפוני של הגבעה מצויים שרידי חומה אבנים ארוכה. מראש הגבעה חצפיה יפה למעלה נחל ספונים והמדרונות מכוסי האורן אשר בראש הנחל. במערב מתגלה חצפיה יפה על מורד הנחל וגדותיו הטרשיות והמצוקיות. רחוק יותר במערב, נראים משור החוף, חוף היס ומבצר עתלית (מס. 31, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתלית).

ד.א. (החצפיה) - א'

ד.א. (האחר) - ג'

54. מערה - נ.צ. 14845/23818.

כ-15 מ' מעל אפיק נחל ספונים, על גדתו הדרומית, מצויה מערה קטנה. עומקה 5 מ', רוחבה 3 מ' וגובהה 2.5 מ'. בפאחי המערה מחילה שאורכה כ-18 מ'. בחזית המערה בנויה טרסה קטנה (מס. 27, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתלית).

ד.א. - ב'

55. מצוק יפה על גדת נחל ספונים - נ.צ. מרכזי 14860/23835.

על גדתו הצפונית של נחל ספונים, קטע מצוק יפה המתמשך לאורך של כ-250 מ'. גובה המצוק 10-15 מ'. בפינתו המזרחית כוך קטן המצוי כ-5 מ' מעל תחתית המצוק. במרכז המצוק, קטע קיר זקוף בעל גוון אדמדם. בחצי גובה הקיר מצויים שני כוכים קטנים ואחד נוסף (בו שוכן דורבן), מצוי ממש למרגלות קיר זה. מראש המצוק ואף ממרגלותיו חצפיה יפה ביותר לאפיק נחל ספונים הנראה מכאן עמוק ובעל נוף פראי. כן נראים מישור החוף, היס ומבצר עתלית.

ד.א. - ב'

56. מחצבה נטושה - נ.צ. 14885/23855.

על גדתו הצפונית של נחל ספונים, מעט ממערב למפגש שנים מיובליו הראשיים, מצויה מחצבה ערבית נטושה. לאורך ראש המדרון קיר חצוב בגובה 3-6 מ' ובאורך

חלקו המערבי של המצוק שמעל האחר הקטור מכוסה בסבך צפוף ביותר של מטפסים: ספלול, טמוס, זלזלת, קיסוסיה, פואה ויערה. בערוץ למרגלות קיר המטפסים נוצר מחסה סלע מעניין, גוש סלע ענק נחק מהגדה הצפונית של הנחל. המחסה הוא לרוחב כל הערוץ, בחקרתו יש קנון של סנונית המערות, ומעליו חיה קבוצה של שפני סלע.

ד.א. כל המכלול - ב'

50. "בור הירונים" מערה קרסטית עם פתחים אנכיים - נ.צ. 14842/23810.

בחלקו העליון של המדרון אשר מדרום לנחל ספונים, מזרחית לערוץ קטן היורד במדרון זה, מצויה מערה קרסטית גדולה ביותר. המערה מורכבת מאולם גדול ומאורך המשופע כשיפוע המדרון. לאולם זה חמישה פתחים אנכיים דמויי פירים, כשהפתח הדרומי הוא הגדול שבהם. קרקעית המערה מצויה כ-16 מ' נמוך משפת הפתחים והירידה אליה אפשרית רק בעזרת ציוד טיפוס מחאים. במערה עטלפים ויוני סלע. (מס. 30, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתלית).

ד.א. - א'

51. מערה ספונים המזרחית - נ.צ. 14837/23812.

על גדתו הדרומית של נחל ספונים מצוי כוך שגובהו כ-4 מ' ועומקו כ-1.5 מ'. הכוך המוסתר מעט על ידי עץ חרוב, הינו כנראה, שריד למערה שהתמוטטה. בפאחי הכוך קטע סחוס במשקע גירני המלכד בחוכו עצמות ושברי צור. למרגלות הכוך גוש סלע עשוי מאותו חומר ובו עצמות בעלי חיים גדולות וברורות. הממצאים שכאן הם כנראה מהתקופה הנטופית. (מס. 28, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתלית).

ד.א. - א'

52. כוך בגדת נחל ספונים - נ.צ. 14841/23815.

בגדתו הדרומית של נחל ספונים, כ-15 מ' מעל הערוץ, מצוי מחשוף סלע בו כוך גדול. עומק הכוך כ-5 מ', גובהו כ-2 מ' ורוחבו כ-2 מ'. פתח הכוך מצוי מעל דרגש סלע שגובהו כ-2 מ' והוא מוסתר בסבך אלון, בר זית וקיסוסית. כ-4 מ' מעל כוך זה, בראש ערוץ קטנטן מצוי כוך קטן נוסף.

ד.א. - ג'

100 מ'. בצד הקיר ערמות רבות של אבנים קטנות. המחצבה תפקדה כנראה עוד בתקופת המנדט הבריטי. בחחום המחצבה חיים שפני סלע.

ד.א.ג - ג'

57. תצפיות - נ.צ. 14901/23821 ונ.צ. 14887/23825.

משתי נקודות על דרך הרכב המקיפה את רכס מחלה נשקפות תצפיות יפות לכיוון מערב. מרחוק נראים הים, מישור החוף ומבצר עתלית. אח חזית התמונה מרכיב הנוף הפראי של המדרגה החתונה של רמת בית-אורון, לרבות הערוצים העמוקים של הנחלים ספונים, מחלה ומגדים. יחרונן של תצפיות אלו במראה הפראי והאווירה של נופי טבע שמעניק להן נוף הרמה.

ד.א.א - א'

58. חורבת לובים - נ.צ. מרכזי 15039/23844.

על גבי כיפה מעוגלת המצויה על גדות הצפונית של נחל ספונים, משחרעים שרידי חורבה. החורבה תופסת שטח של כ-100x150 מ' והיא מכילה שרידי קירות אבן עבים ונמוכים הנראים כבניה ערבית. גובה השתמרות הקירות 80-100 ס"מ. בשטח החורבה שני בורות דמויי פעמון, האחד במרכז והשני בקצה הדרום מערבי. זה האחרון מכוסה בחולית פי בור יפה ביותר. סביב החורבה, על גב הגבעה ובמדרון הדרומי, שרידי טרסות רבות.

ד.א.ב - ב'

59. מערה למרגלות חורבת לובים - נ.צ. 15044/23835.

במדרון שמדרום לחורבה מערה חצובה בסלע קרטוני, עומקה כ-5 מ', ורוחבה כ-8 מ', וגובהה כ-1.5 מ'. למערה שני פתחים הנראים חצובים ובחזיתה בנויה טרסה. בתוך המערה קורות עץ וסימנים המעידים כי שימשה בעבר משכן לעדדים.

ד.א.ג - ג'

60. מערה מדרום מזרח לחורבת לובים - נ.צ. 15068/23821.

על גדת יובל של נחל ספונים, מדרום מזרח לחרבת לובים, מצויה מערה קטנה דומה במימדיה למערה הקודמת (מס. 59). בצד פתח המערה סימני חציבה ובחוף המערה סימני התמוטטות חלקים מהתקרה.

ד.א.ג - ג'

61. מצוק וממל של בית בד - נ.צ. 15170/23802.

בפינה הצפון מערבית של "רכס טרשים", כ-20 מ' מעל הקטע המישורי שבראש נחל דוריים מצוי מצוק גיר קטן. אורך המצוק כ-150 מ' וגובהו כ-5 מ'. פני המצוק מלאים בכוכים, נקיקים וחריצים קרסטיים. על מדרגה במצוק, בנקודת הציון המוזכרת, מונח גלגל אבן שבור הנראה כממל של בית בד שנחצב במקום ולא נלקח. בקטע המצוק שמעל גלגל האבן - שתי מחילות שאורך כל אחת מהן 6-8 מ' וגובהן כ-60 ס"מ.

ד.א.ג - ג'

62. גת - נ.צ. 15220/23806.

על משטח סלע במדרון הצפוני של "רכס טרשים", מעט מדרום לקו מתח גבוה, מצויה גת במצב השתמרות גרוע. משטח הדריכה ברור וגודלו 4x3 מ'. אגן ההיקוות סתום בעפר.

ד.א.ג - ג'

63. חציבות קדומות ושלולית חורף - נ.צ. 15229/23820.

מעל אוכף רדוד מצפון לרכס טרשים, שטח עם שרידי חציבות קדומות. בחוף שקע חצוב נוצרת שלולית חורף גדולה בה גדלים ראשני סלמנדרה, סרטני בוק, זחלי שפיריות ועוד.

ד.א.ב - ב'

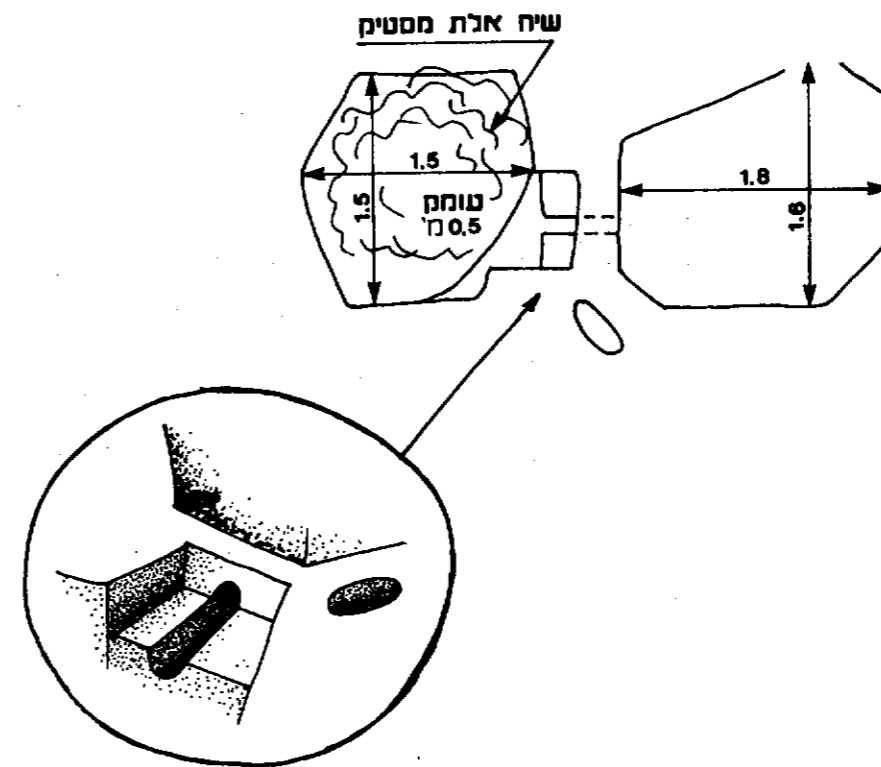
64. בריכת אגירה - נ.צ. 15228/23824.

בריכה גדולה הבנויה על שרידי חציבות אבן קדומות. קירות הבריכה עבים עד כדי 80 ס"מ והם בנויים אבן ומטויחים בצידם הפנימי. מהפינה הצפון מזרחית יורד אל פנים הבריכה גרם מדרגות. גודל הבריכה 5x8 מ' ועומקה כ-5 מ'. הבריכה נבנתה על ידי משפחת קרמן ושימשה אוחס עד שנות ה-40 של מאה זו. בחוף הבריכה עומדים מים כמעט כל השנה ומהווים בית גידול לצפרדעים, אילניות, צדפוניות, דפניות ולעיתים גם לנחשי מים וראשני סלמנדרה. סביב הבריכה ניכרת פעילות של צפרי שיר הבאות לשחות.

ד.א.ב - ב'

על המדרון הדרומי של גבעה טרשיה, מעט מעל אוכף רדוד שמצפון לביח קרמן מצויה גת. הגת חצובה על משטח סלע לא גדול, שטח הדריכה בעל צורה לא סימטרית והוא חצוב במשופע לכיוון אגן ההיקרות. גודלו 1.6x1.8 מ'. בדופן משטח הדריכה חצוב חור המוליך דרך תעלה קצרה לאגן היקרות שגודלו 1.5x1.5 מ', ועומקו 0.5 מ'. באגן ההיקרות צומח שיח אלח מסטיק הממלא את רובו.

ד.א. - ב'

גת, אחר 65

בגדה המערבית של ערוץ קטן היורד לנחל כלח (נחל אילנחה), חציבה קדומה מוסתרת בעץ אלון. בדופן המחצבה מערת קבורה סחומה ברובה. במדרון שמעל נקודה זאת שתי חציבות נוספות. בגדה שממול (המזרחית) חצובה בסלע חצר מרובעת ללא מערות קבורה.

ד.א. - ג'

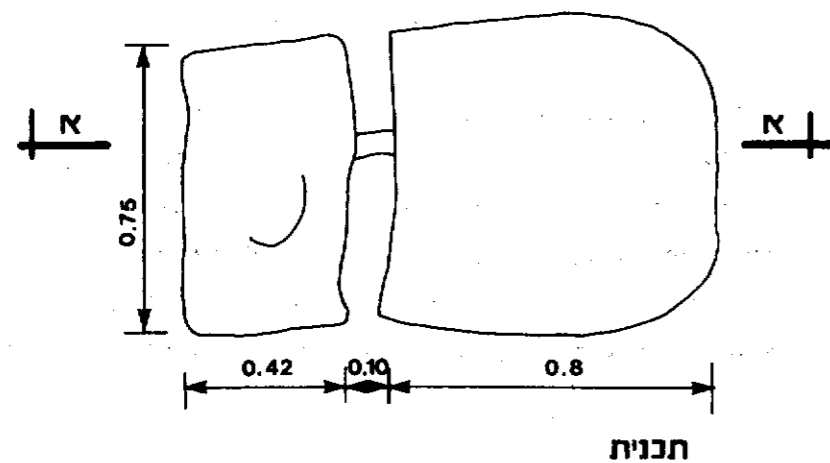
מערה קרסטית המצויה במצוק גיר קשה כ-20 מ' מעל ערוץ קטן הנשפך לנחל כלח. חלל המערה גדול, עומקה כ-12 מ' וגובהה כ-8 מ'. הקרקעית מכוסה שכבת גללי עיזים מחוכה בולטים גושי סלע גדולים העשויים גבישי קלציט. בקירות ובתקרת המערה נטיפים לא פעילים. בחזית המערה טרסה מכוסה גללי עיזים ומסביבה מושלכים פחים חלודים ושברי קרשים. המערה שימשה בעבר הלא רחוק משכן לעדרים. המקום ראוי לניקוי וטיפוח.

ד.א. - ב'

חלקו המרכזי של נחל כלח. קטע בו האפיק עמוק וצר, חחור בין גושי מצוק וצנירים "טובלים" בקטעי חורש גבוה ומגוון ביותר. הנחל חחור כאן בגיר "מוחרקה" קשה היוצר מצוקים וצנירים מרשימים. באפיק מפלים שגובהם מגיע ל-5-8 מ'. על המצוקים פורחים בהתאם לעונה שושן צחור, בן-חצב החורש, בן חצב יקינטוני ועוד. כן ניכרת במצוקים פעילות של שפני סלע. חחילת הקטע המתואר כבר בשפך הערוץ של מערת דמון (נ.צ. 15291/23838) ונמשך לאורך 350-400 מ'. במרכזו (נ.צ. 15258/23865) נחצה האפיק על ידי דרך רכב ישנה העוברת על גבי גשר. שיא יופיו של האזור מצוי במורד הנחל מעבר לגשר. הדרך המוזכרת היא דרך הרכב הישנה שהובילה לגבעת יערוח הכרמל ותפקדה עד 1942. כיום מהווה הדרך שביל טיול בו ניתן להלך אל המקום הן מצפון מזרח מחניון "מבוא נחל כלח" והן מזרעם מערב מ"חניון הפתולים". כן ניתן להגיע לכאן תוך הליכה במורד נחל כלח החל מראשו שבאזור צומח דמון.

ד.א. - א'

מערה גדולה המצויה גבוה על גדתו הצפון מזרחית של נחל כלח מעל שויצריה הקטנה. למערה אולם מרכזי שרוחבו 7.5 מ', עומקו 8.5 מ' וגובהו משתנה בין 2.5 ל-4.5 מ'. בפאתי המערה, בצידה המערבי, כוך פנימי גדול שרוחבו 3.8 מ', עומקו 3 מ' וגובהו כ-2 מ'. רצפת המערה משופעת לכיוון הפחה. בחזית טרסה

תכנית

חתך א-א

גח, אתר 72

73. בריכת מים - נ.צ. 15344/23872.

בשולי מטע נשירים הנטוע בצד מסעדת בוסתן הכרמל, מצויה בריכה בנויה אבן ומטויחת בבטון. גודלה 10x8 מ' ועומקה כ-4 מ'. נראה שהבריכה בנויה על שרידי חציבות קדומות. כיום מלאה הבריכה באשפה.

ד.א. - ג

74. מכלאת צאן נטושה - נ.צ. 15336/23848.

בתוך יער אורנים על גדות הצפונית של ערוץ הנשפך לנחל כלה מצויה מערה קרטון לא גדולה. על פתח המערה בנוים מבנה אבן וגדרות פח.

ד.א. - ג

מכוסה גללי עיזים וקוצי גדילן. מפתח המערה חצפית יפה על שויצריה הקטנה, מורד נחל כלה ומרחוק רמת בית אורן וקיבוץ בית אורן, (המערה שימשה כדיר עד 1974).

ד.א. - ב

70. צניר - נ.צ. 15262/23881.

על גדות הדרום מזרחית של ערוץ קטן המחנקז לנחל כלה מצוי צניר שציר האורך שלו משופע מערבה. גובה חלקו המזרחי של הצניר 7 מ' והוא הולך ופוחת עד כדי 3 מ' בחלק המערבי. עומקו 3 מ' בחלק המזרחי ופוחת עד הופכו חסר גג בחלק המערבי. קרקעית הצניר היא משטח סלע רחב המשתפל לכיוון הערוץ. בחלק המזרחי שני כוכים המחברים ביניהם במחילה ומהווים "קומה שניה" לקרקעית הצניר. לצניר ניתן להגיע הן חוד ירידה ממצפור הצוק שמעליו והן חוד ירידה בערוץ מכיוון חניון "מבוא נחל כלה".

ד.א. - א

71. "מצפור הצוק" - נ.צ. 15270/23879.

מצפור מעל קצה מצוק גיר שעל גדת נחל כלה. נקודת התצפית מוקפת מעקה ברזל שהוחקן על ידי רשות הגנים הלאומיים. מכאן תצפית יפה ביותר בעיקר מערבה, נראים מצוקי נחל כלה, מורד נחל גלים וגדות המכוסות חורש יפה. כן נראים מדרום לנחל שלוחות הקרטון המכוסות יערות אורנים.

ד.א. - א

72. גת - נ.צ. 15269/23889.

גת קטנטנה חצובה על משטח סלע בגדת אפיק היורד לנחל כלה. משטח הדריכה מרובע חצוב לעומק 5 ס"מ, ממנו מוליכה חעלה רדודה לבור היקוות מלבני שקירותיו אלכסוניים ויוצרים חלל פנימי רחב מהפתח. ברצפת הבור שרידי שקע קטן מעוגל.

ד.א. - ב

גבעת קרטונית ממזרח לכביש חיפה-עוספיה. הגבעה עטויה יער אורנים גדולים ויפיים. ביניהם צומח חת-יער דליל המורכב מרחמה, אלון מצוי ואלת מסטיק. בחדשים פברואר-מרץ פורחים במקום עשרה מיני סחלבים. בין עצי האורן ממוקם חניון עם מתקנים לפיקניק. בקצה המזרחי של הגבעה מוצבת אנדרטה לזכר פעולות ארגון ההגנה בחיפה. מהאנדרטה וסביבה תצפית יפה לאגן נחל נשר על מדרונותיו המיוערים. מרחוק נראים עמק מפרץ חיפה והרי הגליל.

ד.א. - ב'

76. עין נשר (עין אל בידה) - נ.צ. 15478/23828.

מעין קטן המצוי במפגש שניים מיובליו העליונים של נחל נשר, באזור בו נחצה הערוץ על ידי דרך רכב. מעל הדרך, גומה מעוגלת אשר חלקה הדרומי חצוב בקרטון וחלקה הצפוני בנוי אבן. קוטר הגומה כ-2 מ' ועומקה כ-1.5 מ'. המים יוצאים מנקבה קטנה ועומדים בגומה במשך כל השנה. בסוף הקיץ גובהם כ-0.5 מ'. במי הבריכה חיים ראשני סלמנדרה ופשפשים שטגביים. מעליה צומח שיח פטל גדול. בסמוך שקחות לצאן העשויים מחצאי חביות. מצפון לדרך הרכב, במורד הערוץ, שתי גומות נוספות בעלות מימדים דומים. במי גומות אלו צומח רבות וסביבן צומחים גרגר הנחלים וברוניקה המים. המקום משמש להשקית עדרים ועל כן אינו נקי ומטופח ביותר.

ד.א. - ב'

77. מצוק הכתר העליון - נ.צ. 15652/23838.

מצוק דולומיט המצוי בקצה שלוחה מצפון לנחל נחש. גובה המצוק כ-3 מ' בלבד והוא חובק את ראש השלוחה ממזרח ומדרום. מרחבת סלע שבראש המצוק תצפית נפלאה למדרון הדרומי מכוסה החורש של נחל נחש. בצפון נראים: מפרץ חיפה, הקריות, עכו ורכס הסולם. בצפון מזרח הרי הגליל העליון ובמזרח עמק מפרץ חיפה, גבעות אלונים שפרעם, רכסי הגליל התחתון והרי נצרת.

ד.א. - א'

- בחלקו התחתון של המצוק, במפנה המזרחי, מצוי פתח נמוך של מערה חצובה, הפתח סתום ברובו בעפר. בחזית המערה קיר אבנים בנוי. המקום נחפר על ידי יגאל טפר מיגור ונמצאו בו חרסים פרסיים.

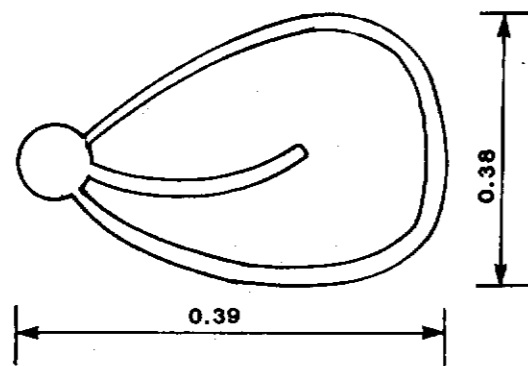
ד.א. - ג'

78. בודדה, גת קטנה - נ.צ. 15643/23837.

על משטח סלע בעורפס של מצוקי הכתר מצוי מחקן המורכב מחריץ לא עמוק המתווה צורה אליפטית מחודדת שאורכה 39 ס"מ. בקצה האליפטית גומה בקוטר 10 ס"מ ועומק 3 ס"מ.

המחקן שימש כנראה לעשית יין בכמות קטנה או לעצירת שמן מכמות קטנה של זיחים, וזאת על מנת לבחון בשלוחם (אליבא ד'יגאל טפר).

ד.א. - א'

"בודדה" על מצוקי הכתר
אחר 78

79. גת - נ.צ. 15652/23844.

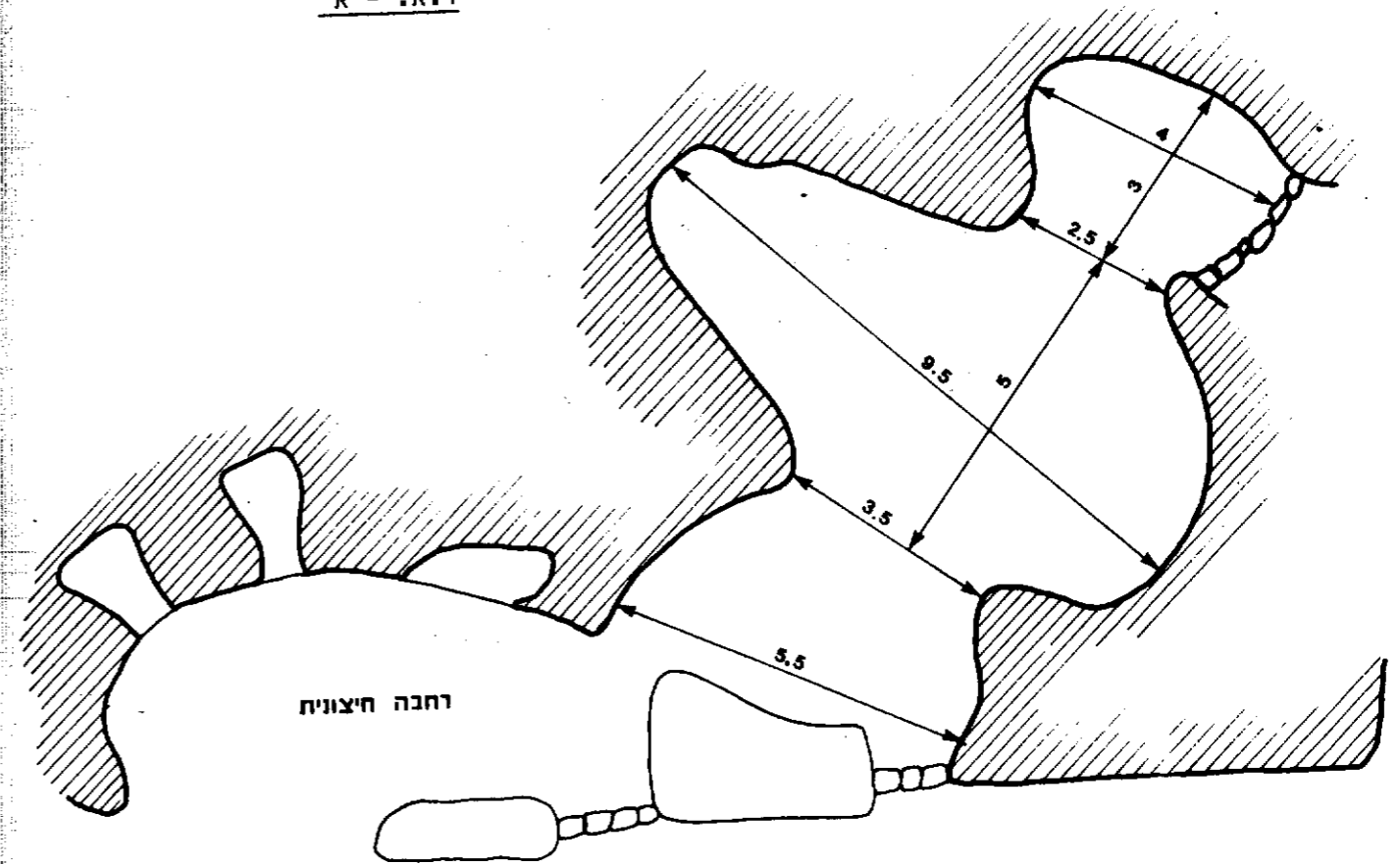
על שלוחה מצפון מזרח למצוק הכתר העליון, בתוך סכך חורש, מצויה גת בעלת אגן היקוות ענק שגודלו 2x1.8 מ' ועומקו בצד הפונה למורד 1.1 מ'. מתוך הסכך מבצבץ קצה משטח דריכה וחור חצוב המחבר בינו לבין אגן ההיקוות. קרקעית אגן ההיקוות מכוסה סחף ועלים.

ד.א. - ב'

בקצה הצפוני של מצוק דולומיט היוצר את המפלס השני (מלמעלה) של מצוקי הכתר, מצויה מערה גדולה שפתחה אינו נראה מרחוק. חלל המערה מורכב משלושה חללים אליפטיים ביניהם מעברים קשתיים. החלל המרכזי הוא הגדול, אורכו 9.5 מ', רוחבו 5 מ' וציר האורך שלו ניצב לציר המערה. גודל החלל הצפון מזרחי 3x4 מ' ואילו החלל הדרום מערבי, שהוא גם חלל הכניסה, נוצר בין המצוק לבין גוש הנשען עליו. בקיר המזרחי של החלל הפנימי פתח הסחוס עד 2/3 גובהו בקיר אבנים בנוי. הפתח הראשי פונה מערבה ונפתח לרחבה חיצונית שגודלה 8x5 מ'.

ממערב למערה, בדופן הרחבה, שני כוכים שעומקם כ-2 מ' וכ-4 מ' מעל הרחבה כוך קשתי נוסף. סביב המערה והגומחות פזורים חרסים אשר זוהו על ידי יגאל טפר כהלינסטיים ורומיים (י. טפר וס. אבו-רוכון, "שמורת אשדות יגור", טבע וארץ כ"ה, 3, 1983).

ד.א. - א'

"המערה הנסחרת"

אתר 80

- נ.צ. 15660/23839 - ממערב למערה הנסחרת, בחוף גוש סלע נמוך המוסתר בסבך שיחים, מצויה מערה קטנה שמידותיה: רוחב 5 מ', עומק 4 מ' וגובה 1.5 מ'. למערה שני פתחים הפונים דרום מזרחה.

ד.א. - ג'

81. מצוק הכתר החתחון -

מצוק דולומיט גדול ומרשים החצוי לשניים במרכזו על ידי ערוץ חלול. החלק המזרחי מקיף את השלוחה מדרום וממזרח ומתחלק לשלושה מפלסים ברורים. גובה המצוק בכל מפלס 20-25 מ'.

צומח על המצוק: צפורן משולשל, זיפנוצה, שכרון, מציץ ושקד. במפלס המרכזי של החלק המזרחי מספר מערות.

- נ.צ. 15673/23844 - מערת הצבר (השם על פי מילנר), במפנה המזרחי של המצוק, הבנוי כאן מברקציה יפה ומעניינת, מערה עם שני פתחים. הפתח החתחון צר ונמוך ואילו העליון רחב ובחזיתו מדרגת סלע מוגבהת. פנים המערה חלל גלילי שגובהו כ-5 מ' ובסיסו בקוטר 3 מ'. בחזית המערה שכבות של גללי עיזים. ממדפי הסלע שבחזית חצפית יפה לעבר מדרונות נחל נחש, קיבוץ יגור, עמק מפרץ חיפה, גבעות אלונים שפרעם והרי נצרה.

- נ.צ. 15673/23834 - במפנה הדרום מזרחי שתי מערות סמוכות. למערה המזרחית שני פתחים הנראים כחצובים ביניהם עמוד אבן. גובהה 10 מ', רוחבה 7.5 מ' ועומקה 12 מ'. במערה שוכנים עטלפי פרי ועטלפי חרקים בכמות גדולה. המערה המערבית היא שקע במצוק שגובהו 8 מ', רוחבו 5 מ' ועומקו 6 מ'. בשתי המערות מכוסה הקרקעית בשכבות גללי עיזים ובחזיתן שפכים של גללים ואפר. המקום היה מאוכלס עד שנת 1979 על ידי משפחה בדואית.

- במפלס העליון, בקטע שמעל שחי המערות, מצוי צנור רדוד ביותר היוצר פינה חביבה עם חצפית יפה. גם כאן סימני פעילות רועים.

למרגלות מפלס המערות עובר שביל מנדטורי המחבר בין שביל נחל נחש לבין שביל יגור-נשר. השביל נוח להליכה ומשלב לאורכו חצפיות מרשימות.

ד.א. - (כל המכלול) - א'

84. מערה במצוק נמוך מצפון לאפיק נחל יגור - נ.צ. 15706/23820.

על גדתו הצפונית של נחל יגור, בקטע הסמוך לפתחו, מצוי מצוק קטן שגובהו כ-10 מ'. בתחתית מצוק זה, כ-30 מ' מעל האפיק, מצויה מערה גדולה. גובה הפתח כ-2 מ' ורוחבו כ-1.5 מ'. פנים המערה הוא אולם גדול שעומקו כ-8 מ' וגובהו 6-7 מ'. בחלל המערה שוכנים שפע עטלפי פרי. בצד מערה זו כוך קטן נוסף.

ד.א. - ב'

85. מערת קבורה מחקופת ה-MB1 - נ.צ. 15736/23830.

בשולי קיבוץ יגור, בצלע הדרומית של פתח נחל יגור, מצויה מערת קבורה החצובה בקרטון רד. במערה שלושה חללים, חלל מבוא ושני חדרי קבורה. במקום נמצאו על ידי י. טפר מיגור שני שלדים וכן כלי חרס, ראש חץ, מגרדים, מרזעים, מקבת וחרוזים. הממצא החומרי משייך את המערה לתקופת הברונזה החיכונה - 1 (ראה: י. טפר וס. אבו-רוכון, שמורת אשדות יגור, טבע וארץ, כ"ה - 3).

ד.א. - ב'

86. הוטה ג'ין - נ.צ. 15665/23801.

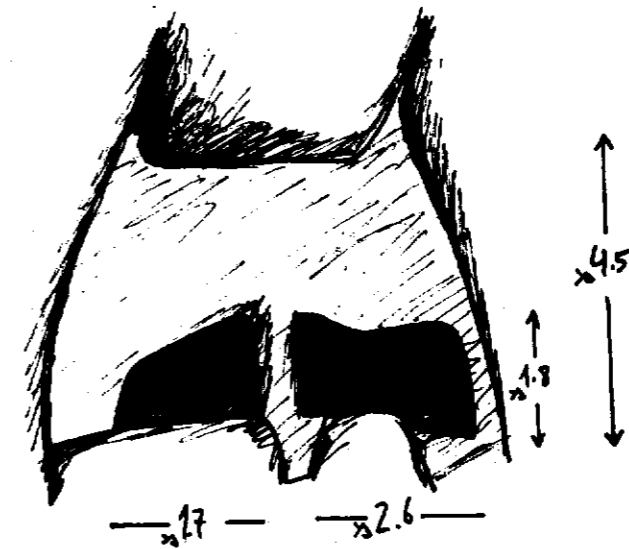
על שלוחה שמדרום לנחל נחש, בצידו של השביל המנדטורי, מצויה מערה אנכית שהיא מעין חור קרסטי צר ועמוק ממנו עולה אויר חם.

ד.א. - ב'

87. נקודת חצפית - נ.צ. 15672/23796.

בקצה המזרחי של השלוחה אשר בין נחל סבך לנחל נחש, מצויה נקודת חצפית מעולה. קצה השלוחה מכוסה חורש נמוך וסבוך של אלון מצוי, בר זית וזית. בין העצים מבצבצים גושי סלע דולומיט עליהם ניחן לעמוד ולהנחית מחצפית נפלאה. בסמוך נראים מדרונות נחל סבך ונחל יגור המכוסים חורש צפוף ומתוים נוף פראי. במזרח ובצפון מזרח נראים עמק מפרץ חיפה, גבעות אלונים-שפרעם, הרי נצרת, רכס חורעון, רכס יודפת ומרחוק הרי הגליל העליון. בצפון נראים משור החוף והעיר עכו.

ד.א. - א'

מערה במצוק הכחך החחתון
אחר 81

82. שרידי מבנים (חרבת נחל נחש) - נ.צ. 15686/23857.

על גב שלוחה נמוכה מצפון לפתח נחל נחש שרידי מבנים מסודרים בשלושה אגפים סביב חצר מרכזית. בכל אגף שני חדרים מרובעים דומים זה לזה בגודלם. עובי הקירות כ-80 ס"מ וגובה השתמרותם המקסימלי כ-1.3 מ'. במקום נמצאו על ידי יגאל טפר מיגור חרסים הלניסטיים-רומיים וחרסים דרוזיים מהמאה ה-15. על פי יגאל טפר זהו האתר בו השתכנה משפחת ווהב, חלוצת הדרוזים בכרמל, לפני עלוה לשכון בעוספיה (ראה "שמורת אשדות יגור", י. טפר וס. אבו-רוכון, טבע וארץ כ"ה - 3, 1983).

ד.א. - ג'

83. שרידי מבנים (חרבת ווהב) - נ.צ. 15705/23839.

על גב שלוחה נמוכה שבין פחחי הנחלים נחש ויגור (מכונה "ההר הקרח" על ידי אנשי יגור). במקום מבנה מרכזי שגודלו 10x10 מ' והוא נחצה לשתי יחידות מלבניות מקבילות. בצידו שתי יחידות נוספות. האחת רבועית והשניה מלבנית. מצב השתמרות הקירות גרוע. בסמוך למבנים בריכת מים שגודלה 5x2.5 מ' ועומקה 3 מ'. בסמוך גם מערה חצובה שגודל פתחה 5x7 מ' ועומקה 4 מ'. במקום נמצאו חרסים הלניסטיים רומיים. על פי מילנן זהו אתר ההתיישבות של משפחת ווהב (ראה תאור אחר 82).

ד.א. - ג'

88. מצוק ומכלול מערות -

על גדתו הצפונית של נחל יגור, מצפון מזרח למפגשו עם נחל סבך, מצוק יפה ביותר המחלק לשני מפלסים ברורים. גובה המפלס התחתון כ-75 מ' וגובה העליון כ-25 מ'. שני קטעי המצוק זקופים וחלולים. ביניהם מפרידה מזרחה רחבה, עליה עובר שביל יפה להליכה, מלווה בתצפיות יפות, המקשר בין נחל סבך לבין פתח נחל יגור. במצוק העליון מספר מערות וכוכים:

- נ.צ. 15690/23794 - שקע אנכי היוצר מעין מפרץ קטן במצוק. בשני צידי השקע, כ-15 מ' מעל תחתית המצוק מצויות שתי מערות קטנות הניבטות אחת אל השניה. המערה הדרום מערבית מעוגלת וקוטר פתחה כ-1.2 מ'. גובה הפנימי 1.5 מ', רחבה 2.5 מ' ועמקה כ-1.5 מ'. בדופן המערה "חלון" קטן המשקיף לערוץ הנחל. בחוף המערה נמצאו שברי חרס קטנים, שברי צור ועצמות בעלי חיים. המערה שממול לא נבדקה אך בתצפית מהמערה הראשונה נראתה קטנה וריקה. הגישה לשתי מערות אלו אפשרית רק על ידי גלישה בחבל מראש המצוק.

- נ.צ. 15688/23789 - בגובה של כ-5 מ' מעל תחתית המצוק מערה אליה ניתן לטפס מלמטה. רוחב המערה שני מטר ועומקה שישה. על קרקעית המערה גללי שפנים ועצמות בעלי חיים קטנים.

- נ.צ. 15689/23786 - בתחתית המצוק, מערה קטנה בעלת צורה חצי עיגול. רוחב הפתח 5.5 מ' וגובהו 1.8 מ'. עומק המערה כ-5.5 מ', וקרקעיתה מכוסה גללי עזים. בסמוך, מצפון מזרח לפתח המערה מצוי מחסה נטוש לעדרי עזים הערשה שימוש בקיר המצוק ובקיר אבנים בנוי.

- נ.צ. 15688/23783 - בתחתית המצוק מערה עם פתח קטן שגודלו 1x1 מ'. מעבר לפתח המערה מתרחבת (בעיקר שמאלה), עמקה 3 מ', גובהה 3 מ'; רוחבה 7.5 מ' והיא מלאה גללי עיזים. מעל מערה זו שתיים נוספות. הראשונה כ-8 מ' מעל תחתית המצוק. גובהה כ-4 מ' ועמקה כ-2.5 מ'. רוחב המערה כ-2.5 מ' ורוחב פתחה צר מזאת. על קרקעית המערה גללי שפנים ועצמות בעלי חיים. המערה העליונה מבין השלוש היא כוד קטן וריק המצוי כ-15 מ' מעל תחתית המצוק. לשתי המערות העליונות ניתן להגיע רק על ידי גלישה בחבל מראש המצוק.

- נ.צ. 15695/23805 - בקצה הצפון מזרחי של המצוק התחתון כ-10-12 מ' מעל תחתית המצוק, מצויים שני כוכים, האחד מעל השני (באלכסון). הכוד התחתון עומקו כ-3 מ' וקוטר פתחו המעוגל כ-2 מ'. על קרקעית המערה מורבדת שכבת אדמה. במערה נמצאו שברי כד חרס ועצמות בעלי חיים קטנים. הכוד העליון הוא מעין גומה כדורית קטנה מזו אשר מתחתיה. הגישה לכוכים אלו אפשרית רק על ידי גלישה בחבל מראש המצוק.

ד.א. של כל המכלול - א'

89. מצוק על גדתו הדרומית של נחל יגור -

מצוק שגובהו 20-25 מ' ותחתיתו כ-50 מ' מעל ערוץ הנחל. המצוק מוקף בחורש סבך והגישה אליו קשה. מעל המצוק עובר השביל המנדטורי המוליך לראש נחל יגור. משמעותו של המצוק בנוף מסתכמת במראהו היפה בתצפית מהגדה שממול.

- נ.צ. 15702/23780 - חריץ אנכי במצוק היוצר מעין מערה גבוהה וצרה. במערה זו אוכלוסיה גדולה של עטלפי פרי.

ד.א. - ב'

90. מצפור בר יהודה - נ.צ. 15757/23704.

מצפה מותקן, עם רחבת צפיה מוקפת מעקה אבן. החצפיה לצדדים מוגבלת בשל יער האורנים הנטוע מסביב.

בצפון מזרח נראים עמק מפרץ חיפה, גבעות אלונים שפרעם והרי הגליל.

ד.א. - ג'

91. כבשן סיד - נ.צ. 15713/23723.

בצד שביל הדרוזים בנוי כבשן סיד עגול, קוטרו כ-3.5 מ' וקירותיו בנויים אבנים מסותחות.

ד.א. - ג'

92. חצפית מראש שביל הדרוזים - נ.צ. 15701/23714.

בנקודת המוצא של שביל הדרוזים מדרך היערנים, מצפון ל"ביח השומר", תצפית רחבה ויפה אל המפרץ, הגליל המערבי, עמק מפרץ חיפה, גבעות אלונים שפרעם, גוש הר מירון, הרי יודפת, הרי נצרת, התבור ועוד.

ד.א. - א'

93. מערה ששימשה כדיר - נ.צ. 15550/23759.

על גדתו הצפונית של יובל נחל סבד, למרגלות חורש אורנים נטועים, מערה קטנה בקרטון. בפתח המערה שער ירוק עשוי מעץ. המערה שימשה כדיר בעבר הלא רחוק.

ד.א. - ג'

94. רום כרמל - נ.ג. 546 - נ.צ. 15498/23728.

הפסגה הגבוהה ביותר בכרמל, מצויה מצפון מערב לעוספיה. הפסגה שטוחה כחוצאה מיישור מכני בעבר. החצפית מכאן לדרום סגורה בשל יערות נטועים של עצי אורן. בכיוון צפון מזרח תצפית באיכות בינונית. בחלק הקרוב נראים בחיה המערביים של עוספיה בניהם מבצבץ נוף מדרונות הכרמל. מרחוק נראים הרי הגליל העליון והתחתון. המקום מזוהם בגלי אשפה ויחודו אך בהיותו פסגת הכרמל.

ד.א. - ב'

95. מצפור "יד לבנים" - נ.צ. 15360/23800.

בשולי חורש אורנים מצפון מערב לצומח דמון, מצויה אנדרטה העשויה מלוחות אבן גדולים המוצבים בצורת "דולמן". מהאנדרטה תצפית יפה אל הנחלים כלח וגלים.

ד.א. - ב'

96. בריכת אגירה - נ.צ. 15332/23795.

על גבעה מעוגלת מצפון לכביש צומח דמון-ביח אורן בריכת אגירה בנויה אבן. הבריכה שייכת למשפחת קרמן.

ד.א. - ג'

97. שרידי סכר ובריכת אגירה - נ.צ. 15322/23775.

סכר ובריכה בנויים אבן ובטון בראש נחל סכר אשר שמו בא לו מסכר זה. הסכר והבריכה הוקמו על ידי משפחת קרמן על גבי שרידי מחצבה קטנה. גובה הסכר 5 מ' עוביו כ-1.2 מ' והוא מהווה קיר של בריכה בגודל 20x20 מ'. חתית הבריכה מתמלאת מי גשמים הנוחרים בה עד סוף הקיץ ומאפשרים קיום עולם חי עשיר הכולל: ראשני סלמנדרה, אילניות, קרפדות, צפרדעים, סרטני בוץ, פלנרוביס, פשפשים שט-גבים, סביבוניות, זחלי שפיריות, נחשי מים וצפורי שיר הבאות לשחות. על קירות הבריכה שיחים בודדים של אלת המסטיק וריכוזים יפים של זוטה לבנה. בצד הבריכה שני מבנים נטושים.

ד.א. - ב'

98. מצוק בנחל סכר - נ.צ. 15284/23737.

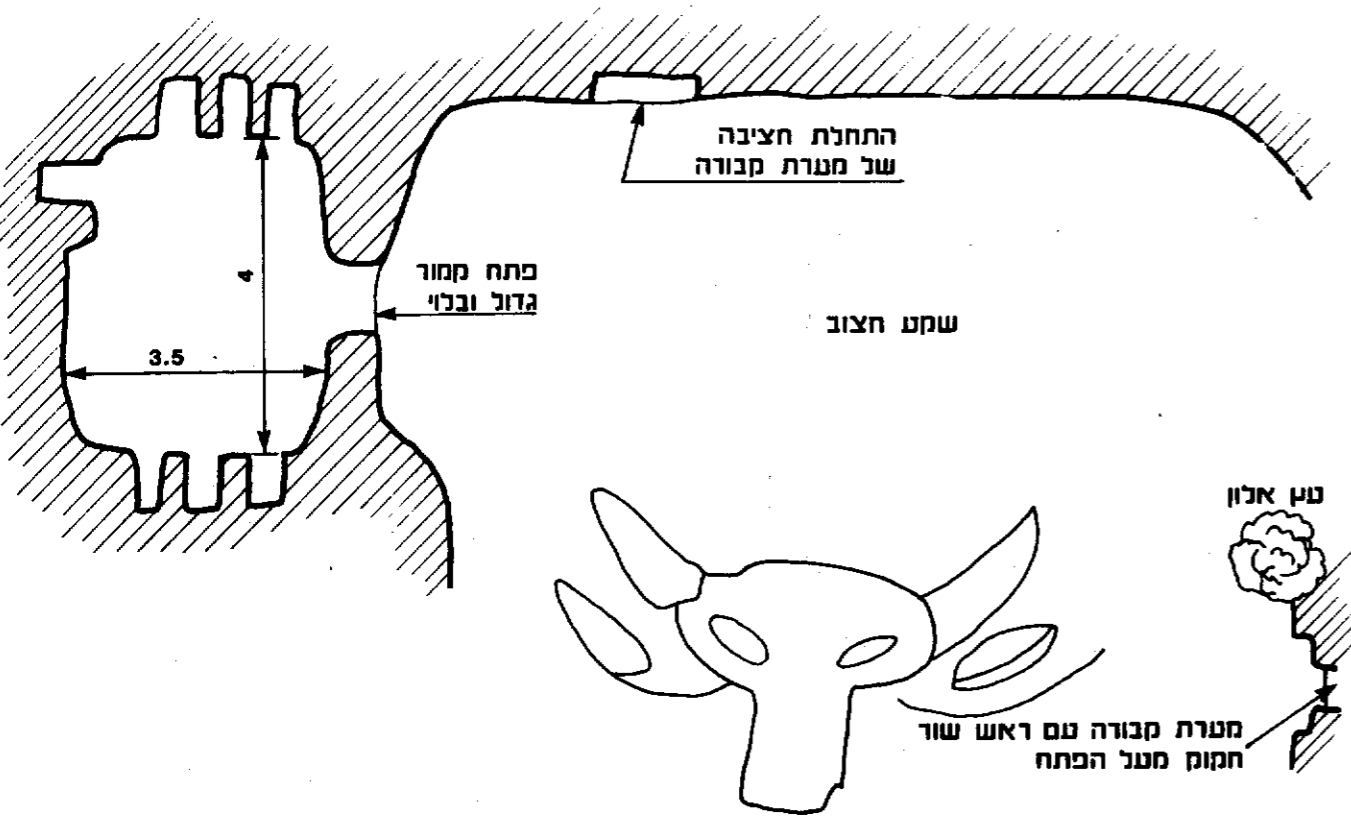
מצוק קרטוני של 8-10 מ' בגדה הצפון-מערבית של נחל סכר. במצוק עצמו ובערוץ שמתחתיו יש שפע של מאובנים. צומח במצוק: לע - הארי הגדול, כלך מרוקני, אלה א"י, זקנן שעיר, געדה כרחית ודבשיח קטנה.

ד.א. - ב'

99. מערת קבורה - נ.צ. 15240/23786.

על גדתו הצפון מערבית של נחל דמון, סמוך לכביש, חצובה מערת קבורה משונה בצורתה. פתח המערה אינו סימטרי, וצלעו השמאלית (במבט מבחוץ) חודרת באלכסון לתחתית חלל הפתח. פנים המערה טרפזי ובשלושת הדפנות כוכי קבורה לא סימטריים וחסרי צורה מוגדרת. בכל כוץ אגן קבורה. הפינה הדרומית של חקרת המערה נחצבה סמוך מדי לפני השטח החיצוני והבליה יצרה כאן חור גדול.

ד.א. - ב'

אתר 100

101. מערות קבורה - נ.צ. 15213/23790.

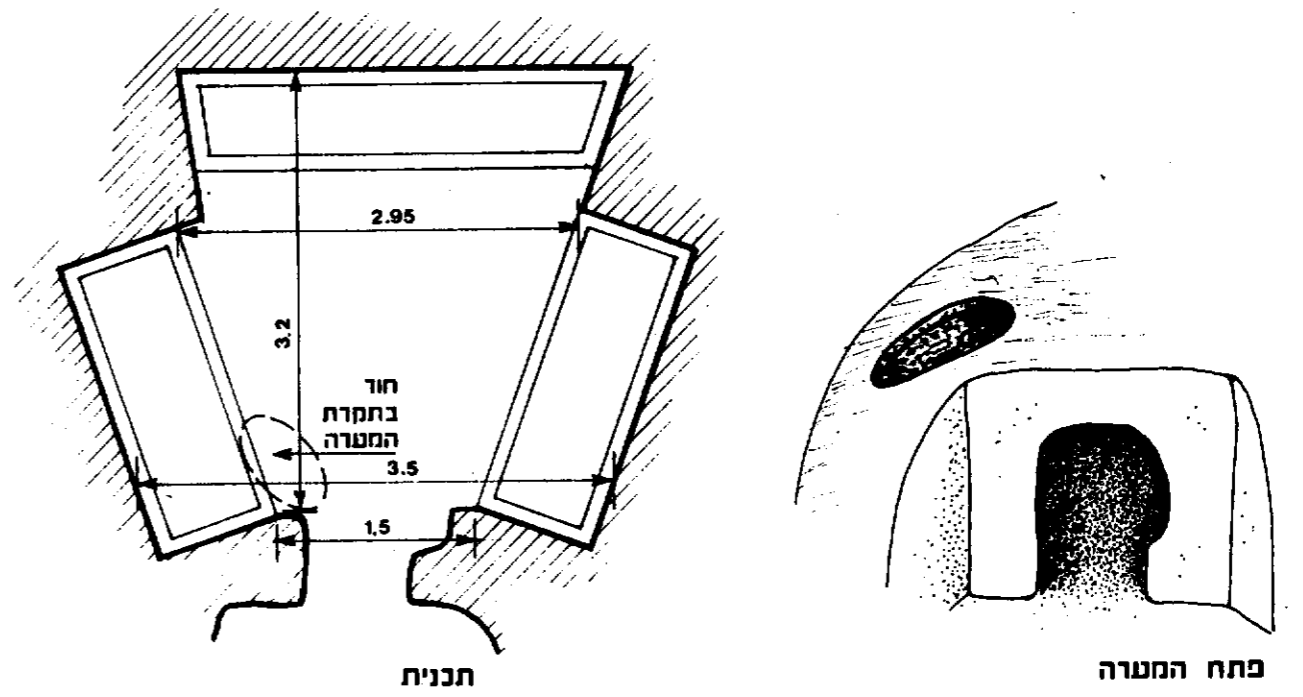
במדרון הדרומי של רכס טרשים, מזרם מזרח לשיא הרכס מצויות מערות קבורה.

א. בנקודת הציון המוזכרת חצובה מערה יפה במיוחד. חלל המערה גדול, בשני צידי חצובים אגני קבורה ופאתיו חצוב כוך מקומר עם שלושה אגני קבורה בצידי קירותיו. אגני הקבורה במערה זו מרשימים בשלמוחם. במשקוף שבפתח המערה חצוב שקע לציר דלת ובמזוזה שקע לבריה. בפנים המערה, בסמוך לפתח מוטלים שני שברים של דלת אבן עליה מובלט ריבוע לקישוט.

ד.א. - א'

ב. כ-20 מ' מצפון מזרח למערה המוזכרת בתוך חצר חצובה ומוסתרת בסבך אלון וקיסוסית, מצויה מערה נוספת. בפאתי המערה ובדופן המערבית כוכי קבורה מקומרים המכילים שלושה אגני קבורה כל אחד. בדופן המזרחית כוך מקומר לא עמוק ובו אגן אחד. אגני הקבורה במערה זו שבורים בחלקם. פתח המערה חצוב בחוף שקע מקומר ובמזוזה שקע לבריה.

ד.א. - ב'

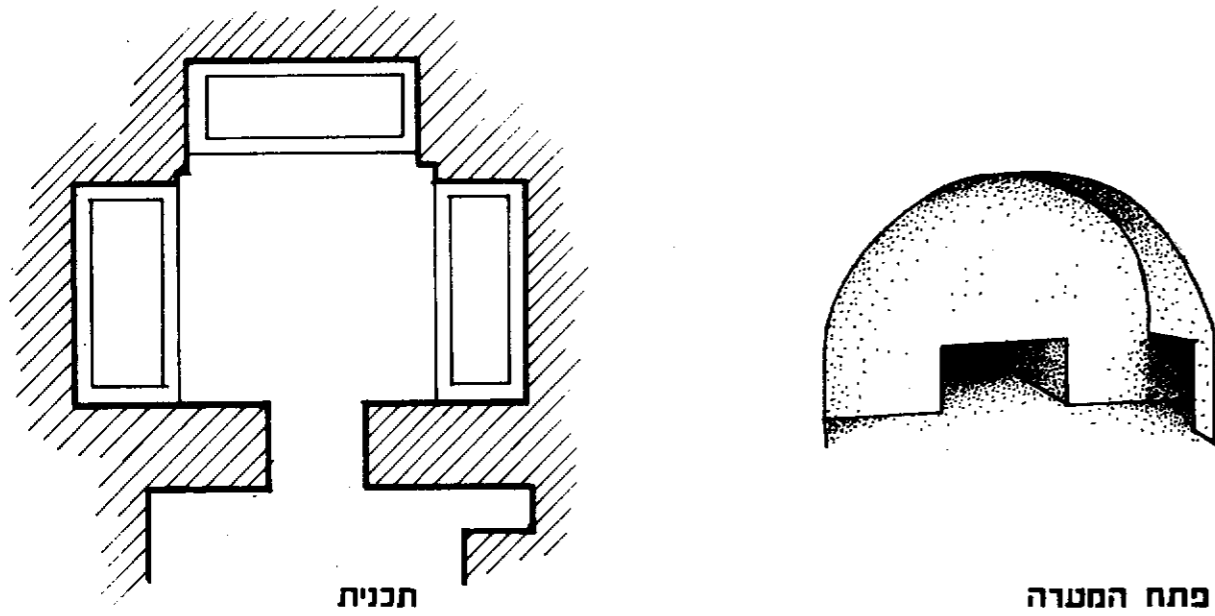
מערת קבורה בנ. דמון אתר 99

100. מערת קבורה - נ.צ. 15230/23790.

בפינה הדרום מזרחית של "רכס טרשים" בסמוך לכביש הכניסה לביה משפחת קרמן חצובה בסלע חצר קבורה בגודל 6x8 מ'. החציבה גסה ולא מושלמת. בפינה הצפון מערבית חצובה מערת קבורה עם פתח גדול מקומר. חלל המערה גדול, עומקה 3.5 מ', רוחבה 4 מ' וגובהה 2 מ'. לאורך הקירות הצדדיים כוכים קטנים ונמוכים. בפינה הדרום מזרחית של החצר, מאחורי אלון קטן, מצויה מערה נוספת אשר פתחה סתום ברובה. מעל הפתח חקוק ראש שור יפה.

ד.א. - א'

ג. כ-10 מ' מדרום מזרח למערה א', מצויה מערה נוספת בעלת שלושה כוכי קבורה מקומרים קטנים עם אגן קבורה ברזל בכל אחד מהם. פתח המערה סתום עד חציו בעפר. בצד הפתח ניכר שקע חצוב לאבן גולל.

מערת קבורה, אחר 101-ג'

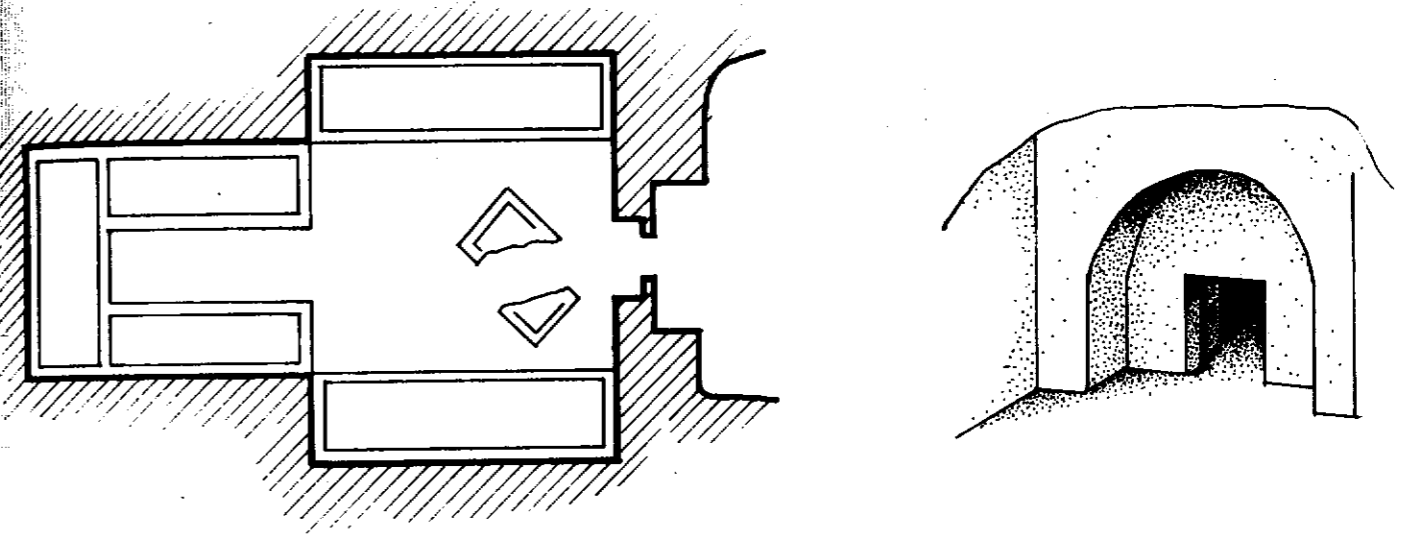
102. מערות קבורה - נ.צ. 15230/23768.

במשטח אבן משופע, כ-100 מ' ממזרח לחומה כלא דמון, חצובה שלוש מערות קבורה. הדרומית שבהן מורכבת מאולם מרכזי ושלושה מקמרים רדודים בהם שרידי שקחוח קבורה. פתח המערה גדול ומקומר. המערה, פתחה ודפנוניה בלויים ביותר.

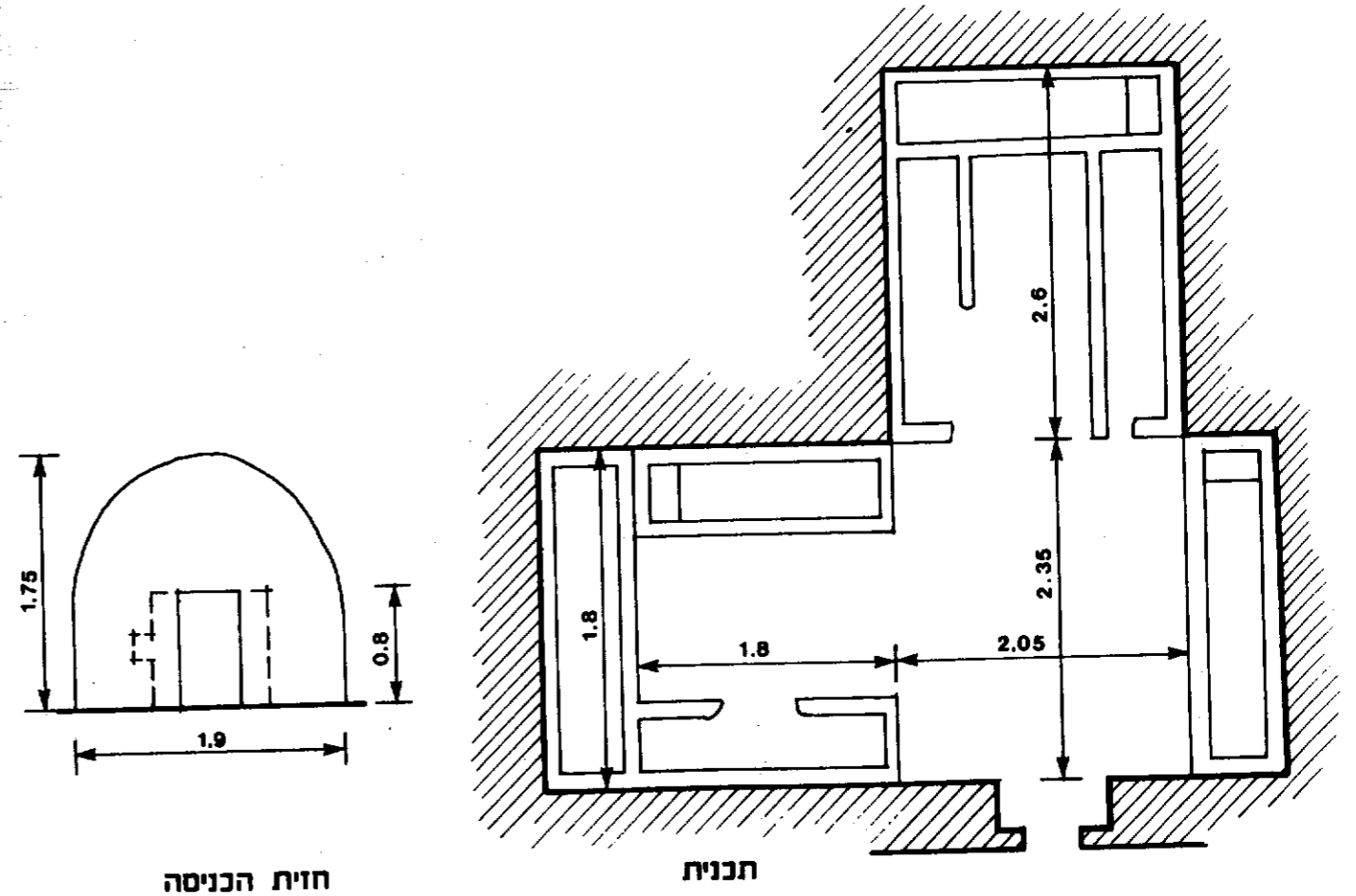
המערה המרכזית מבין השלוש (המזרחית שבהן) חצובה יפה. הפתח מקומר. בחוד המערה חלל מרכזי ובצידיו שלושה מקמרים לא עמוקים. על משטח הסלע מעל הפתח, חצוב חריץ היורד באלכסון ונועד למנוע כניסת מי גשם אל תוך המערה.

המערה הצפונית ממוטטת באזור הפתח. בחלל המערה ההרוס ניתן להבחין במקמר שמאלי, במקמר עורפי ובמקמר ימני שחציו הרוס. במקמרים הצדדיים ניכרים שרידי אגני קבורה לרוחב המקמר ובעורפו ניכרים שרידי שניים או שלושה אגנים החצובים לעומק המקמר. גם על מערה זו חצוב חריץ לניקוז מי גשם.

ד.א. - ב'

מערת קבורה אחר 101-א'

מערת קבורה אחר 101-ב'

103. מצוק על הגדה המזרחית של נחל דמון - נ.צ. מרכזי 15218/23770.

מצוק גיר קשה שגובהו כ-6 מ' ואורכו כ-25 מ'. בראש המצוק צנר קטן מאורך ובתחתית המצוק צנר נוסף שגובהו כ-2 מ'. שני הצנרים אינם מקבילים לשפוע הערוץ אלא עוקבים את כיוון השכבות.

ד.א. - ג'

104. מצוק על הגדה הצפון מערבית של נחל דמון -

זהו מצוק גיר קשה המורכב משני מפלסים ברורים ביניהם קטע מזרון טרשי שגובהו 10-15 מ'. גובה המצוק העליון 5-6 מ' ובו קו צנרים לא עמוקים. גובה המצוק התחתון 5-6 מ' ואורכו כ-150 מ'. לאורכו קו צנרים לא אחיד, גובה הצנרים עד 2.5 מ'.

- נ.צ. 15212/23770 - מערה קטנה במצוק העליון. עומקה 3 מ', גובהה 2 מ' ורוחבה 5-6 מ'.

- נ.צ. 15203/23764 - בתחתית המצוק התחתון מערה שפתחה מצוי בחוף שקע במצוק אשר עומקו 3 מ' וגובהו 4 מ'. רוחב פתח המערה 0.5 מ' וגובהו 0.8 מ'. מפתח זה נכנסים לאולם נרחב המתפצל לשני אולמות צדדיים. בחזית המערה דרגש עליו שיירי גדר חיל ופחים וכן שכבות גללי עיזים המעידים על עברו של המקום.

- כ-3 מ' ממערב למערה מצויים שרידי דיר שהוא גדרת אבן הבנויה סביב צנר שגובהו כ-3 מ'.

ד.א. - ב'

105. ביר פאד'ל - נ.צ. 14996/23755.

בחלקו העליון של נחל מתלה, בחוף הערוץ, מצויה באר חרבה. עומק הבאר כ-3 מ' וקירותיה בנויים אבן. הבאר מכוסה לחלוטין בסבך שיחי פטל. (מס. 51, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליה).

ד.א. - ג'

106. צנרים בפיחול נחל אורן - נ.צ. מרכזי 14993/23711.

על הגדה הצפון מזרחית של הפיחול הגדול של נחל אורן, כ-70 מ' מעל הערוץ, מצוי קו צנרים יפה ביותר שאורכו הכללי כ-200 מ'. בקצה הדרום מערבי צנר שאורכו 15 מ' וגובהו המקסימלי 5 מ'. עומקו המירבי של הצנר 4 מ' אך רובו רדוד ומגיע ל-2 מ' עומק בלבד. מזרחה לצנר זה מצויים שני צנרים קטנים ביותר ומזרחה להם שני צנרים שאורכם 20 ו-27 מ', גובהם הממוצע 4 מ' ועומקם 3 מ'.

בקצה המזרחי מצוי צנר ענק ומרשים ביותר. אורכו 45 מ' ובמרכזו קטע שגובהו 7 מ' ועומקו 5 מ'. מעל קטע זה מתנשא גג בולט וגדול המעניק לצנר את יופיו. כל הצנרים מצויים על קו אחד המשתפל מתונות דרום מערבה.

ד.א. - א'

107. מערה - נ.צ. 14940/23722.

בגדתו הדרומית של ערוץ רדוד המהווה אח ראש נחל מגדים צפון, בסמוך לדרך הרכב - מערה חצובה בקרטון. רוחבה הפנימי כ-9 מ', עומקה 4 מ' וגובהה 1.5 מ'.

- ממערב למערה מצויה קבוצה של עצי כליל החורש גדולים ויפים.

ד.א. - ג'

108. ים של בית בד - נ.צ. 14889/23718.

על גב שלוחה מחונה מצפון לערוץ נחל מגדים, מצוי ים של בית בד חצוב בסלע מקומי. הים שלם כמעט לגמרי, קוטר 2 מ', במרכזו חור מרובע ובשוליו שפה מורמת. בצד הים שרידי מבנה מרובע שגודלו 3x4 מ' ממנו נותרו כשלושה נדבכים בלבד. (מס. 50, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עתליה).

ד.א. - א'

109. מערה קטנה על גדת נחל מחלה - נ.צ. 14825/23775.

על גדתו הדרום מערבית של נחל מחלה, ממש בקטע בו מתחל הנחל צפונה, מצויה מערה קטנה. המערה ממוקמת בחוף מעין מפרץ פנימי בגוש סלע. עומקה כ-4 מ', ורוחבה כ-3 מטר. גובה המערה כ-2 מטר בפחחה ומצטמצם כלפי פנים. רצפת המערה

משופעת כלפי הפחח. מעל המערה במעמקי פרץ הסלע מצוי כוך קטן נוסף. בחזית המערה טרסה בנויה.

ד.א. - ב'

110. מצוק מגדים -

חלק מהמצוק המערבי של הכרמל בקטע שבין שפך נחל ספונים לשפך נחל מגדים. המצוק עשוי גיר שוניות מחצורת מוחרקה, והוא רצוף ואחיד כמעט לכל אורכו. גובהו משחנה בין 5 מ' ל-25 מ' ובו כוכי המסה קרסטיים, מערות, דרגשי סלע וגושי סלע שהחמוטטו. על המצוק צומח אופייני: מציץ סורי, שכרון, אשבל א"י, זוטה לבנה, כתלה, כלך, טבורית, שושנתיח, מלקולמיה, נרקיס, שרכך סלעים, שרכך ריחני, אלה א"י, אלת מסטיק וחרוב. למרגלות המצוק מדרון משופע חשוף ברובו מצומח עם פרטים בוודים של חרוב, אלת מסטיק, אלון ובר זית. בין העצים - צומח עשבונני. מנקודות אחדות בראש המצוק תצפיות יפות לעבר מישור החוף, הכרמל והים.

מערות וכוכים במצוק:

א. נ.צ. 14766/23804 - נקיק בעל שני פתחים. האחד אופקי מצוי למרגלות דרגש ופונה צפון מערבה. ממנו נמשכת מחילה שעומקה כ-4 מ' רוחבה מטר אחד וגובה מטר אחד. בקצה המחילה פתח אנכי היוצר ארובה שגובהה כ-3 מ' וקוטרה כ-6 מ'. המחילה מהווה משכן לשפני סלע.

ב. נ.צ. 14765/23802 - כוך גדול ורדוד המצוי בחצי גובה המצוק בפינתו הצפון מערבית. גובה הכוך כשני מטר ומידות קרקעיתו 1.5x1.5 מ'. נראה מרשים מרחוק בלבד.

ג. נ.צ. 14765/23802. חריץ מרשים היורד מערבה בקטע בו שקע במצוק. אורך החריץ כ-20 מ' רוחבו ועומקו כמטר אחד. על דפנות החריץ גושים גדולים של זלזלת.

ד. נ.צ. 14763/23799. מערה בעלת שני פתחים. האחד מעל השני. עומק המערה כ-5 מ' וקרקעיתה מכוסה גללי שפנים. כשני מטר מזרחה לפתח המערה, מצוי סדק קטן בו נראים זקיפים ונטיפים (מס. 36, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

ה. נ.צ. 14764/23792 - כוך רחב ומחילה בהמשכו. פתח הכוך פונה לצפון מערב מערב. רוחבו כ-6 מ' גובהו כ-3 מ' ועומקו כ-3 מ'. בפאתי הכוך מחילה המחפצלת לשני סעיפים אורך הסעיף האחד כ-2 מ'. הסעיף השני צר ועומקו כ-5 מ'. במחילוח גללי שפנים ודרבן.

ו. נ.צ. 14763/23788. צניר קטן. אורכו כ-5 מ', עומקו המירבי כמטר אחד וגובהו כמטר אחד.

ז. נ.צ. 14767/23776. מערת מתלה (מסיליה). המערה הרוסה, בתוכה ועל המדרון שתחיה גושי ברקציה המכילה כלי צור ועצמות מתקופת הפלאולית התיכון. בין העצמות שזוהו עצמות יחמור וצבי (מס. 37, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

ח. נ.צ. 14767/23773. מערה רדודה שפתחה בעל צורת הספרה שמונה.

ט. נ.צ. 14770/23767. מערה שפתחה מוסתר עלידי חרוב גדול. מידותיה: 9x7x4 מ', על קירותיה מעט נטיפים, קו של סנונית-המערות ומחילה של דרבן. במערה נמצאו נתזי צור, עצמות וחרסים ביזנטיים וערביים. (מס. 39, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

דרוג איכותי של כל המכלול - א'

111. בית בד - נ.צ. 14757/23787.

על המדרון שלמרגלות מצוק מגדים מצויים שרידים מעניינים של בית בד. זהו משטח מרובע חצוב בסלע עם קירות אנכיים במזרחו ודרומו. במרכז המשטח חצוב ים שקוטרו 1.7 מ' ומצב השתמרותו גרוע. בסמוך לדופן הדרומית מתקן למעצרת המורכב משקע לקורה בקיר הזקוף ושקע עגול עם חריץ היקפי סביבו ברצפת הסלע. למחקן מחוספים עוד שקע מרובע 1.1x1 מ' חצוב ברצפה ושקע קטן בקיר הצדדי. מעט מזרחה לבית הבד מתקן נוסף הנראה כגח שחיפקודה שונה עם השנים. המתקן מורכב ממשטח גדול, 3x2.5 מ', חצוב בסלע, למרגלותיו משטח נוסף נמוך ממנו ב-1.6 מ', אליו יורדות מדרגות החצובות בדופן הדרומית. בקרקעית המשטח חצוב מרובע בגודל 1.1x0.6 מ' ממנו יוצאת תעלה קצרה המוליכה לשקע עגול שקוטרו 0.32 מ'. בקיר המזרחי שלמרגלות המשטח העליון חצוב שקע מרובע.

ד.א. - א'

113. אחר נוף בשפך נחל מגדים הצפוני - נ.צ. מרכזי 14780/23740.

נחל מגדים בסמוך לשפכו, מחחר בתוך מצוק גיר השוניות, ויוצר קטע קצר של קניון זקוף קירות עם מספר מפלים. המצוקים, המפלים ועצי החרוב והאלון אשר בערוץ, יוצרים פינת חמד. במצוק, שמדרום לפתח שתי מערות קטנות. (מס. 41, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

ד.א. - א'

114. מערות - נ.צ. 14784/23707.

במצוק שעל גדותו הצפונית של נחל מגדים (דרום), בסמוך לפתחו, מצויים שלושה פתחי מערות. עומק המערה המערבית כ-5 מ', גובהה כ-4 מ' ורוחבה כ-4 מ'. מערה זו מחוברת בפאתיה למערה המרכזית שגודלה דומה, צירי שתי המערות יוצרים ביניהם זווית של 45° . גודל המערה המזרחית דומה לשתי האחרות והיא מחוברת אליהן באמצעות כוך קטן וצר המצוי כמטר מעל הקרקעית. בחזית המערה המערבית מעין מרפסת קטנה ממנה נשקף המראה היפה של ערוץ נחל מגדים וגדותיו המצוקיות. כן נראים משור החוף והים. הגישה אל המערות מערוץ הנחל נוחה.

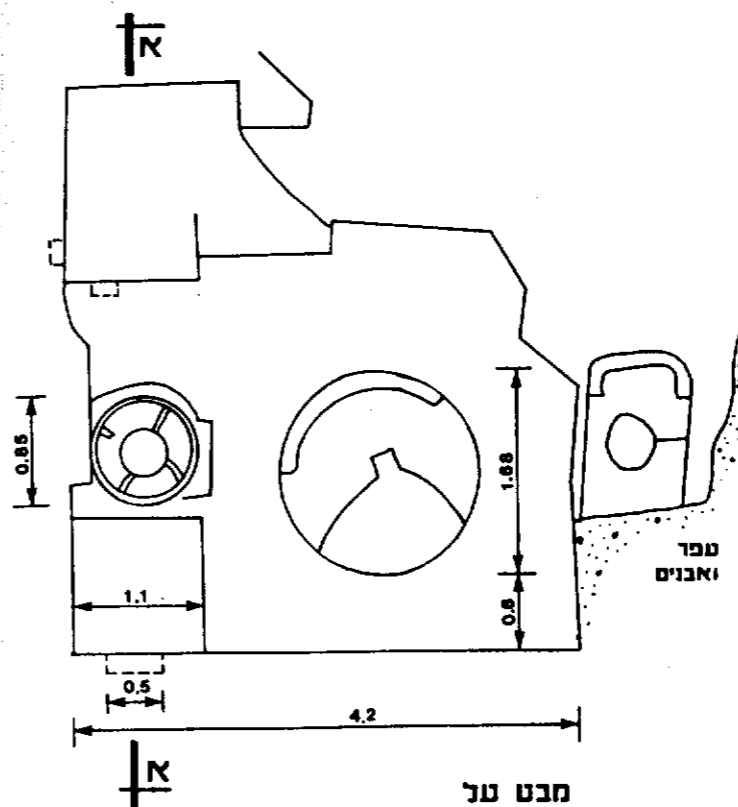
כ-10 מ' ממזרח למערות, חתור במצוק נקיק צר שגובהו כ-15 מ' ועומקו משתנה, בראש הנקיק כוך גבוה (6 מ' גובה) ולא עמוק (כ-3 מ'). בכוך שפע גללי שפנים ויונים. (מס. 44, 45, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

ד.א. - א'

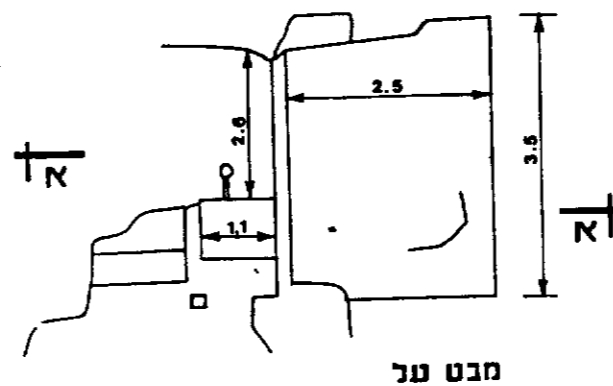
115. מערה - נ.צ. 14779/23707.

מערה במצוק מצפון לנחל מגדים הדרומי, בסמוך לפתחו. פתח המערה הוא כוך קטן ומעוגל שקוטרו כ-1.5 מ'. (הפתח מצוי בין כמה כוכים נוספים). בפנים מחרחבת המערה לאולם שגובהו כ-3-4 מ', רוחבו 8 מ' ועומקו 6 מ'. בפאתי האולם מחילה שגובהה כגובה האולם ועומקה כ-8 מ'. המחילה מוצרת ומונמכת כלפי פנים.

ד.א. - ב'

בית-בד (מצוק מגדים)
אחר מס. 111

מתקן ליד בית-הבד (מגדים)
אחר מס. 111

112. שני בורות מים - נ.צ. 14758/23762 ונ.צ. 14758/23753.
שני הבורות סחומים בסחף ועל דפנוניהם שרידי טיח.

ד.א. - ג'

116. מצוק בגדה הדרומית של נחל מגדים - נ.צ. מרכזי 14786/23702.

בגדתו הדרומית של נחל מגדים, בסמוך לפתחו, קטע מצוק גבוה וקצר. גובהו כ-30 מ' ואורכו כ-40 מ'. במרכז המצוק קטע זקוף שקוע מעט ויוצר מעין מפרץ. בקטע זה מספר כוכים קטנים, שקועים בכמה מפלסים. למרגלות המצוק דרגש סלע רחב.

(מס. 46, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתלית).

ד.א. - ב'

117. תצפית מוגבלת - נ.צ. 14818/23696.

כיפה מעוגלת בולטת מעט על גב הרמה שמדרום לערוץ נחל מגדים. הכיפה מכוסה בשיחי קידה שעירה, אלה מסטיק ועצי חרוב בודדים. הצומח מגביל הראיה ומאפשר חצפיות רק מפינות אחדות. טובה בעיקר החצפית לדרום מערב. בכיוון זה נראים מישור החוף, הים ומבצר עתלית.

ד.א. - ב'

118. תצפית מוגבלת - נ.צ. 14835/23665.

כיפה מעוגלת בולטת מעט מעל גב הרמה שמעל המצוק המערבי. על הגבעה שיחי אלה מסטיק וחרובים בודדים. מפינות שונות בין השיחים נשקפת תצפית מוגבלת, מזרחה - לנוף הרמה שממערב לבית אורן. מערבה - למשור החוף, הים ומבצר עתלית.

ד.א. - ב'

119. גת, "בודדה" - נ.צ. 14822/23605.

בשפוליה הדרומיים של גבעה קטנה המכונה חל אל-בטה, על גבי משטח סלע קטן, חקוק חריץ היוצר מעגל שקוטרו כ-40 ס"מ והוא מחובר לגומה קטנה מעוגלת. נראה כי המחקן שימש כגח קטנה (אחר מס. 61, מפת עתלית, בסקר הארכיאולוגי בכרמל).

ד.א. - ב'

120. בור - נ.צ. 14832/23600.

באוכף רדוד בצד דרך רכב העוברת כאן, מצוי בור מים זמוי פעמון. פתח הבור מרובע וגודלו 1x1 מ'. קוטרו הפנימי של הבור כ-5 מ' ולפתחו חצי עומקו סתום בעפר.

ד.א. - ג'

121. חורבת יונית - נ.צ. 14960/23630.

חורבה עלובה בקצה הדרומי של רמת בית-אורן. החורבה מצוינת בשטח על ידי עץ אורן גדול ויפה. מצפון וממערב לאורן מעט שרידי מבנים ואבנים מסוחרות פזורות בין ובתוך שיחי אלה מסטיק, רחמה וקידה. כ-10 מ' מצפון לאורן. מצוי בור, בתחתיתו הסתעפות לשני כוכים קטנים. (מס. 62, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתלית).

ד.א. - ג'

122. תצפית מחרבת יונית - נ.צ. 14961/23631.

ממרגלות האורן הגדול של חורבת יונית, תצפית צפונה לעבר גוש ההרים ערקן ושוקף, הר אלון, גבעת יערות הכרמל וקטע מכביש נחל אורן.

ד.א. - ב'

123. מצוק השושן הצחור - נ.צ. מרכזי 15013/23666.

מצוק דולומיטי בגדה הדרום-דרום-מערבית של נחל אורן מדרום-מערב לנפתול הגדול. במאי פורח שושן צחור במצוק.

ד.א. - ב'

124. צנירים על גדת נחל אורן - נ.צ. מרכזי 15002/23620.

על גדתו הצפונית של נחל אורן, בערך בגובה הכביש אשר על הגדה הדרומית, מצוי קו צנירים ארוך המורכב מכמה קטעים. אורך הקטע המזרחי כ-30 מ', גובהו 3 מ' ועומקו המקסימלי 1.5 מ'. ציר הצניר, בקטע זה, משתפל קלות מערבה. הקטע המרכזי מצוי במפלס הנמוך בכ-4 מ' מהראשון. אורכו כ-25 מ', גובהו 2-3 מ' ועומקו משתנה בין 0.5 ל-1 מ'.

128. שרידי מבנים - נ.צ. 15050/23600.

שרידי מבנים על שלוחה צרה מזרוע למערות ישח. במרכז מתאר ברור של מבנה מרובע ממנו נותר רק הבסיס. מסביב שרידי מבנים נוספים הרוסים ביותר.

ד.א.ג - ג'

129. מצוק ומערות ישח - נ.צ. (קצה מזרחי) 15050/23604.

מצוק דולומיט שגובהו 10-12 מ' מתמשך לאורך כ-350 מ' על גדתו הדרומית של נחל אורן. במצוק מערות וצנירים.

- נ.צ. 15050/23604 - מערת ישח - מערה גדולה המצויה בקצהו המזרחי של המצוק. פתח המערה קשתי, גובהו 4 מ' ורוחבו 7 מ'. עומק המערה 13 מ' ורוחבה משתנה חליפות בין 4 מ' ל-8 מ'. בפאתיה כוכים צדדיים היוצרים חלל ברוחב כללי של 15 מ'. גובה המערה 3-4 מ'. על קרקעיתה שכבה עבה ביותר של גללי עיזים ופרות. בחזית טרסה מוקפת גדר חיל ועליה שכבה עבה ביותר של גללים ושפך גבוה של גללים יורד ממנה אל המדרון.

- בסמוך למערה שרידי מבנה אבן קטן שממדיו 4x7 מ' ובמרכזו קשת אבן החוצה אחר לאורכו. המבנה בנוי בחלקו אבני גויל ובחלקו אבני גזית מסותחות יפה.

- נ.צ. מרכזי 15048/23604. צניר ארוך המצוי בחתית המצוק ומתמשך לאורך כ-50 מ' מערבה ממערת ישח. גובהו המקסימלי 2.5 מ' ועומקו משתנה בין 0.5 מ' בחלקו המזרחי ל-3.5 מ' בחלקו המערבי. בחלק העמוק מטפטים מים מחקרת הצניר וגוש נטף גדול מחרומם מהרצפה עד כ-0.5 מ' נוספים.

- נ.צ. 15044/23605. מערה רוחבית עם שני פתחים מצויה כ-5 מ' נמוך מראש המצוק וכ-4 מ' מעל תחתימו. המימד הארוך של מערה זו מקביל לקו המצוק ואורכו 17.5 מ'. רוחב המערה משתנה בין 9.5 מ' לבין 2.5 מ'. למערה שני פתחים שהמרחק ביניהם 7 מ'. הפתח המזרחי קטן ומעוגל, מאחוריו אולם כדורי המופרד מהחלל העיקרי על ידי הצרות קלה של המערה. הפתח המערבי קשתי וגדול. כ-4.5 מ' מאחוריו עמוד אבן רחב היוצר שני פתחים פנימיים לאולם המרכזי.

על קרקעית המערה שכבת גללים עבה ביותר.

אורך הקטע המערבי כ-40 מ', גובהו 1.5-2.5 מ' ועומקו הממוצע 1 מ', במרכזו קטע קצר שעומקו 3 מ'.

כ-40 מ' מערבה מצוי צניר קטן שאורכו 6 מ', גובהו 3 מ' ועומקו 1.5 מ'. כל המכלול נראה היטב מכביש נחל אורן.

ד.א.ב - ב'

125. צנירים רדודים על גדת נחל אורן - נ.צ. מרכזי 14980/23597.

קו צנירים מקוטע ורדוד המשתרע לאורך כ-150 מ' על גדתו הצפונית של נחל אורן. קו הצנירים המחפלת אנכית בהתאם לפיחולי השכבה, בדרך כלל רדוד ביותר ורק בקטעים בודדים עומקו כ-2 מ' וגובהו כ-3 מ'. למרגלותיו עובר שביל טיול המקשר בין בית אורן לנחל אורן (מסומן בכחול).

ד.א.ג - ג'

126. צניר על גדתו הדרומית של נחל אורן - נ.צ. 14988/23591.

על הגדה הדרומית של הנחל, מעט נמוך מהכביש, מצוי צניר יפה. אורכו כ-50 מ', גובהו 4-5 מ' ועומקו 2-3 מ'. בנקודות אחדות מצויים כתמי טרוורטין וזקיפים קטנים. הצניר מוקף בחורש סבוך אותו יש לחצות עת עולים אליו מערוץ הנחל. במאי פורח במצוק שושן צחור.

ד.א.א - א'

127. מצוק - המהווה המשך למצוק מערות ישח - נ.צ. מרכזי 15004/23586.

על גדתו הדרומית של נחל אורן, כהמשכו המערבי של מצוק מערות ישח, משתרע מצוק דולומיט. המצוק אינו אחיד אך בולט יפה, גובהו הממוצע כ-10 מ', קטעים אחדים מדורגים ומורכבים ממספר מפלסים. לאורך המצוק קו צנירים לא עמוקים ובנקודות אחדות כוכים קרסטיים ונטף נחלים. צומח המצוק: שערות שולמית, ערידה הביצות, עריוני צהוב, חבצלת קטנת פרחים, נרקיס מצוי, זוטת לבנה, אשבל א"י, שכרון זהוב ועוד. כן מקננים במצוק תנשמות ובזים.

ד.א.א - א'

לאורך המצוק עובר שביל המגיע לכאן משלוחת כרמיה, בחלק המזרחי עובר השביל על גב המצוק, יורד אל מרגלותיו בנקיק צר וממשיך מערבה למרגלותיו.

ד.א. - א'

130. חצפיה - נ.צ. 15110/23595.

ממזרח למערת ישח, על השביל הירוק המוליך מרקית לישח, נקודת חצפיה טובה לצפון ולצפון מערב. החצפיה מצויה על גג דולומיט יגור במגעו עם הטוף המגוון של רקית.

בחצפיה נראים גבעת וולפסון, מפגש הנחלים רקית-אורן וחניון רקית, גבעת יערות הכרמל, קיבוץ בית-אורן והנפתול הגדול של נחל אורן. מחצפיה זו ניתן לראות יפה את ההבדל בין חברות הצומח הגדלות על קרטון לבין אלו הגדלות על דולומיט. כן ניתן להבחין בהעתק המזרחי של הורסט בית-אורן.

ד.א. - ב'

131. מחשוף טוף, אחר נוף וחצפיה - נ.צ. מרכזי 15155/23620.

כתף בהר מדרום מערב לגבעת וולפסון. את הכתף יוצרת בליח שכבת טוף צבעוני. הטוף נחשף יפה במדרון שממזרח לכתף בצידי דרך רכב שנחצבה על מדרון זה. על גבי הכתף שרידי חלקות חקלאיות ומספר עצי חרוב ואלון גדולים ומרשימים. מכאן חצפיה יפה לצפון ומערב. נראים גבעת יערות הכרמל, רמת בית אורן וקיבוץ בית אורן. גדתו הצפונית של נחל אורן ושפד נחל רקית לנחל אורן.

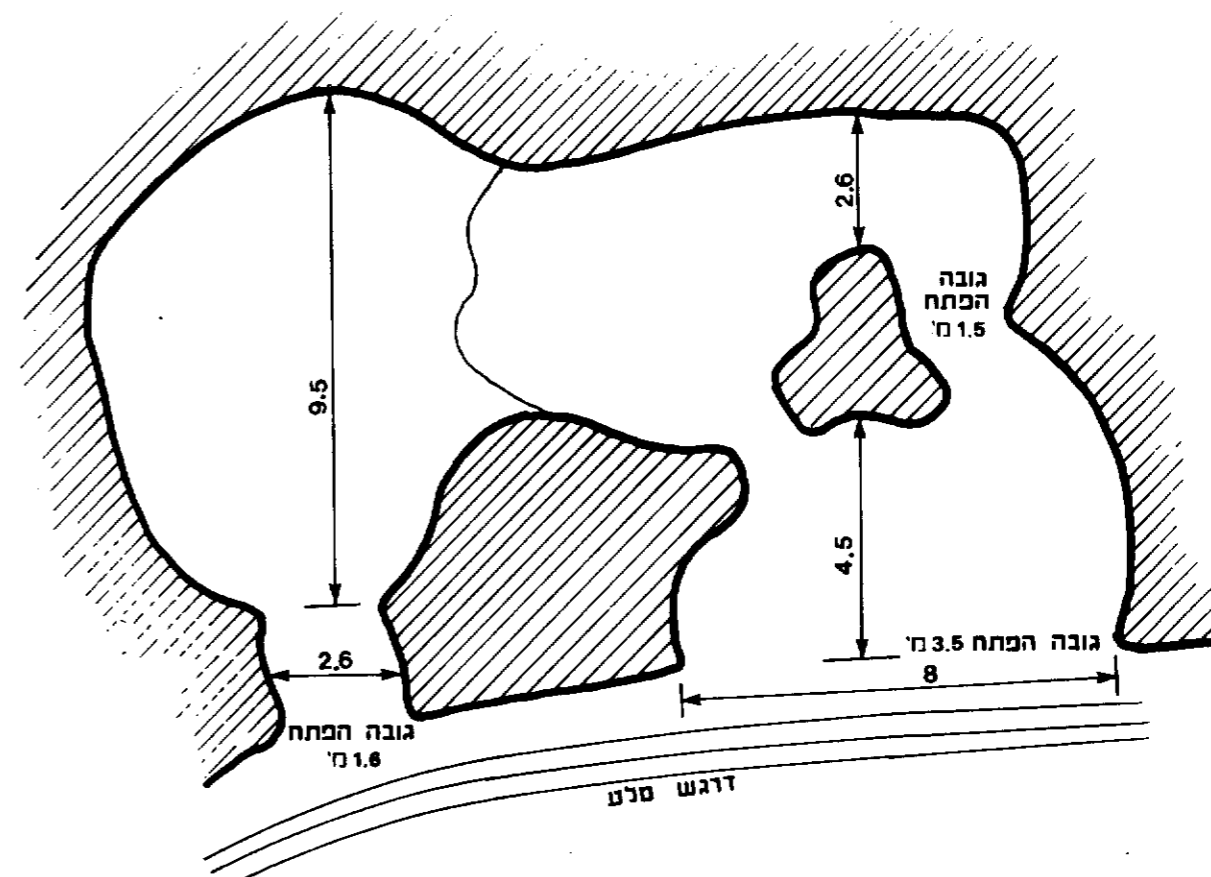
ד.א. - ב'

132. עין אורן -

באפיק נחל אורן, בקטע שבין נ.צ. 15178/23683 לבין נ.צ. 15159/23658, זורמים מים בכל ימות השנה. שכבת הטוף אשר חחת האפיק מתקרבת כאן לפני השטח והמים הנישאים עליה מבצבצים וזורמים בין חלוקי הנחל. בעונת הגשמים יש שהקטע לאורכו זורמים המים, ארוך מהמצוין.

האפיק בקטע זה צר, רוחב קו הזרימה 2-3 מ' ובו חלוקים ואבנים. משני צידי האפיק ומעליו סבך שיחי הרדוף ופטל. פה ושם צומח עץ חאנה, אלון או חרוב.

לאורך רוב הקטע ניתן להלך בסמוך למים. בצידי הצפון מערבי של האפיק, מחוץ לסבך, עובר שביל טיול המסומן באדום.

מערה במצוק ישח אחר - 129

נ.צ. 15040/23604. מערת קומוחיים - בקטע בו גובה המצוק כ-10 מ', מצויות שתי מערות זו מעל זו. התחתונה מצויה כ-2 מ' מעל תחתית המצוק. פתחה מעוגל, רוחבו 2.1 מ' וגובהו זהה. פנים המערה כדורי, עומקה 8 מ', רוחבה 8 מ' וגובהה הממוצע 4 מ'. על הקרקעית גללי עיזים. מעל מערה זו, שריצפה בעובי מטר מפרידה ביניהם, מצוי כוץ רחבי שעומקו 2 מ', רוחבו 3 מ' וגובהו 3 מ'. באותו מפלס, מעט ממערב, מצוי כוץ נוסף שרוחבו 4 מ', עומקו 2 מ' וגובהו 3 מ'.

חלקו המערבי של המצוק מצוי במפלס נמוך מעט ממפלס החלק המזרחי. גובהו הממוצע 8 מ' ולאורכו צניר יפה המשחנה במידותיו ומגוון בצורתו. קטעים אחדים עמוקים כדי 3 מ' וגובהם כדי 3 מ'. קטעים אחרים רדודים ונמוכים. לאורך הצניר זקיפים ונטיפים קטנים היוצרים עמודים, ביניהם חללים יפים ונטיפים מהם מטפטפים מים. צומח במצוק: נרקיס מצוי, עריוני צהוב, ולריאנה אטלקית, שקד מצוי, חבצלת קטנה פרחים ועוד.

- נ.צ. 15175/23704 - בצד המזרחי של המחצבות חצובה מערה כדורית עם פתח גדול מעוגל. חפקידה אינו ברור.

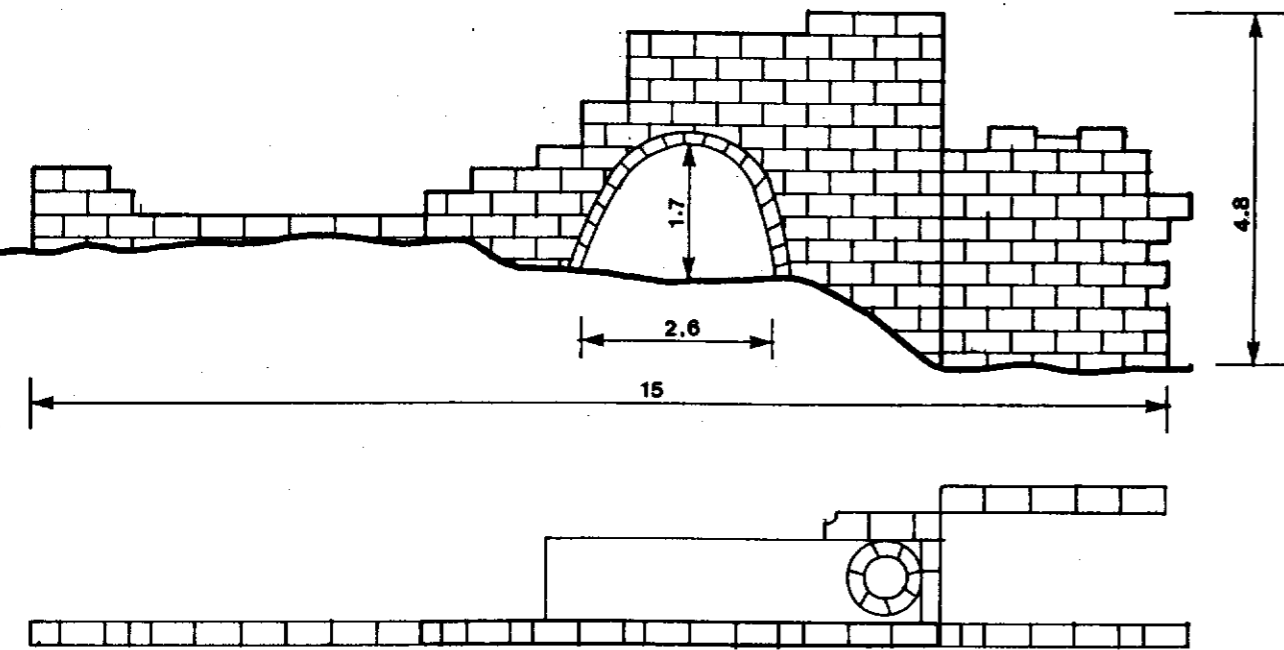
- נ.צ. 15175/23701 - ממזרח לפיתול הכביש, על דרגש מוגבה חצוב ים של בית בד. קוטרו 1.8 מ' וגובהו מעל הקרקע 0.5 מ'. בשוליים שפה מורמת ובמרכזו בליטה עם חור מרובע. הים סדוק אך מראהו הכללי מושלם ויפה.
ד.א. (כל המכלול) - א'

- נ.צ. 15175/23695 - בראש ערוץ היורד מהמחצבות מזרחה לכיוון נחל אורן מצויה גת הרוסה למדי. בור ההיקוות גדול 2.6x2.4 מ' וחלקו המערבי הרוס. בחוכו צומחים חרוב ואלון מצוי. בצידו הדרומי של הבור נראים בקושי שרידים של משטח דריכה.

ד.א. - ג'

135. שרידי טחנת קמח בנחל אורן - נ.צ. 15192/23696.

מצפון לערוץ נחל אורן ובצמוד לו מצויים שרידי טחנת קמח שתפקדה עד תחילת מאה זאה. הטחנה הופעלה על ידי מים שזרמו לכאן באמה מעין אלון. מהטחנה

טחנת הקמח בנחל אורן, אחר 135

קטע הנחל המחואר מסתיים באגם מלאכותי המצוי בנ.צ. 15165/23658. האגם נחפר על ידי רשות הגנים הלאומיים ומכיל בחורף מי שטפונות.
ד.א. - א'

133. גבעת יערוח הכרמל - נ.צ. 15159/23682.

גבעה מעוגלת מנותקת מסביבתה על ידי נחל אורן המקיף אותה מדרום ונחל דמון היורד לכאן מצפון מזרח. בראש הגבעה מבנים הרוסים הבנויים סביב חצר פנימית. המבנים נבנו בתחילת שנות השלושים כתחנת נוטרים. מאוחר יותר שמש המקום כבסיס אימונים של ההגנה וכנקודה אליה עלה קיבוץ בית-אורן בראשית דרכו. כיום המבנים עזובים ומשמשים כמחסן של רשות הגנים הלאומיים. סביב המבנים פזורות אבנים מסוחחות, פריטים ארכיטקטוניים וחרסים רבים מחקופת הברונזה הקדומה ועד ימינו.

מהדרך ההקפית שסביב הפסגה חצפיות לגוש הר אלון, בקעת אלון, מורדות הר ערקן, בדרום רכס כרמיה ובמערב מורד נחל אורן. על מדרונות הגבעה נטועים אורנים צעירים שבעתיד יסתירו את החצפית.

ד.א. - ב'

134. מחצבות קדומים - נ.צ. מרכזי 15175/23703.

בצד פיתול חריף של כביש עתלית-בית אורן, בתוך דרגש גיר קשה (גיר בית אורן) מצויה מחצבה קדומה שהותירה מדרגות בגדלים ובכיוונים שונים. בדפנות המדרגות ניכרים חריצים רדודים אלכסוניים שהותירה פעולת החציבה. החציבות משתרעות על שטח נרחב משני צידי ערוץ נחל דמון היורד לכאן מצפון מזרח.

בשלוש נקודות בחלק המזרחי הותירו החציבות קיר זקוף מעוגל החובק חלל במרכזו גוש סלע קובייתי. צורה משונה זו נחשבה כמזבח עד השנים האחרונות. כיום מקובל שכאן נחצבו מהסלע עמודים מעוגלים דוגמת העמוד השרוע מדרום למחקן המחואר, בין חרוב גדול לבין ים של בית בד המחואר בהמשך.

- נ.צ. 15170/23706 - בצד המערבי של המחצבות, ממש בצד הכביש חצובה מערת קבורה גדולה עם שני מקמרי קבורה. האחד בפאתיה והשניה בצידה הימני. נראים שרידים הרוסים ביותר של אגני קבורה. פתח המערה נפגע על ידי הבליה ואולי אף על ידי עבודות סלילת הכביש וצורתו המקורית השתבשה לחלוטין.

139. עין חיק - נ.צ. 15467/23660.

מעין המצוי על גדות המזרחית של נחל חיק כ-10 מ' מעל אפיק הזרימה. המים נובעים מחוף גומחה קטנה בקיר קרטון. הגומחה מצויה למרגלות תאנה גדולה ובפתחה טחבים ושערות שולמית. המים זורמים מהגומחה בתעלה בטון שאורכה כ-2.5 מ' ונופלים בזרזיף דק לבריכת בטון שגודלה 2.5x2.5 מ' ועומקה 2 מ'. חלקים מקירות הבריכה שבורים. מי המעין טובים לשחיה אך מזדהמים בתעלה ובבריכה. במי הבריכה חיים ראשני סלמנדרה, זחלי שפיריות מודדי המים, פשפשים שט-גביים ועוד.

מעל המעין דרגש קרטון שחלקו נראה כקיר תמד של טרסה, על קיר זה צומחים שיחי פטל, עצי תאנה ואלה ארץ ישראלית. למרגלות המעין בוסתן מטופח השייך לדרוזי מעוספיה.

המקום כולו חביב ביותר ושווה נקיון וטיפוח.

ד.א. - ב'

140. חורב חיק - נ.צ. מרכזי 15495/23665.

חורבה דלת שרידים המשחרעת על ראש גבעה מעוגלת בולטת אך במעט מעל קו הרכס אשר ממזרח לנחל חיק. הפסגה מוקפת גדרות סיקול ביניהן חלקות חרושות. שפע שברי חרסים פזורים בכל עבר. בין האבנים הבונות את הגדרות שפע מאובנים (בעיקר גרפאות).

ענינו של המקום בחציפת הנשקפת ממנו. בצפון נראים ראש נחל חיק והשכונה המערבית של עוספיה. במערב - מדרונות נחל חיק המיוערים באורנים. בדרום - הר ערקן והר שוקף. בדרום מזרח - הר מהלל, הכפר דלית אל כרמל וברקע רמות מנשה והרי אמיר. במזרח מהווה גב ההר שבין דלית אל כרמל לעוספיה את קו האופק.

ד.א. - ב'

141. בור מים - נ.צ. 15523/23695.

על גדות הצפוניות של ערוץ הנשפך לנחל חיק, בור מים מקורה במבנה בטון.

ד.א. - ג'

נותרה קשת אבן וקיר שנשא עליו אח האמה עד נקודת נפילת המים. כן נותרה הארובה בה נפלו המים, פתח יציאת המים ושני קירות מחרר המכונות. נראה שהמבנה כולו היה גבוה מהשרידים שנותרו.

ד.א. - ב'

136. עין אלון - נ.צ. 15248/23687.

מעין בנחל אורן המורכב מכמה מכלולים. בנקודת הציון המצוינת, באפיק הואדי, נביעה אחת הנקוית לגב קטן פתוח ואח מקורה במכסה בטון ממנו יוצא צנור מחכת. בצד נביעות אלו, מצפון לאפיק הזרימה - מבנה בטון שגובהו 1.2 מ' ולו מכסה ברזל. מבנה זה יושב על נביעה נוספת. כ-50 מ' במורד הנחל, מבנה ומחנקי שאיבה מודרניים השואבים מים לכלא דמון. בערוץ צומחים שיחי הרדוף ופטל קדוש. על משטחי סלע בצידי הערוץ פורח בחודש פברואר בן חצב החורש.

ד.א. - ב'

137. גח קטנה - נ.צ. 15241/23651.

על המדרון הצפוני של הר ערקן, בצד השביל המקשר בין הפסגה לכביש גבעת וולפסון, מצויה גח קטנה (בודדה). הגח חצובה בסלע, ולה משטח דריכה שגודלו 100x80 ס"מ ובצידו אגן היקוות קטן.

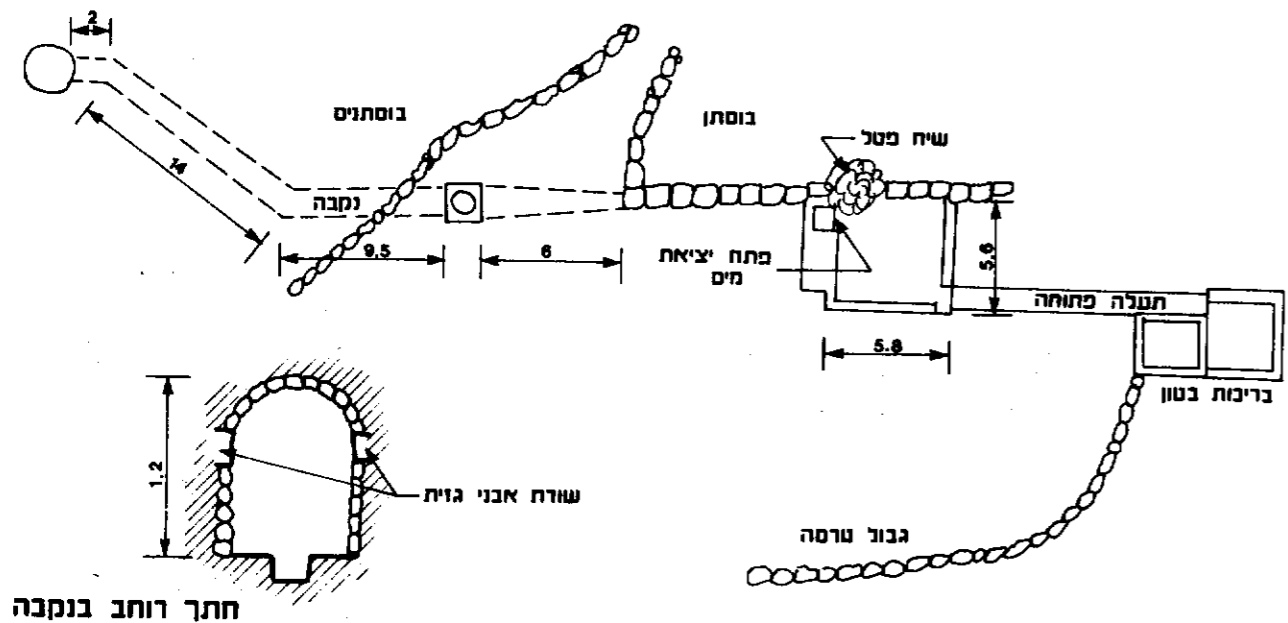
ד.א. - ב'

138. חורב אלון - נ.צ. 15272/23664 (חרבת זראעה/חרבת א-סית-חדרה).

שרידי ישוב המצויים על גבעה קטנה בקצה המערבי של בקעת אלון. הגבעה מחנשאת כדי 6-7 מ' מעל החלקות של בקעת אלון ובקצה הדרומי חחומה על ידי ערוץ נחל אורן. על הגבעה שרידי טרסות, קירות תמד וגדרות סקול. על פי הסקר הארכיאולוגי בכרמל נמצאו כאן חרסים המעידים על פעילות בחקופות - הכנענית, פרסית, יוונית, רומית-ביזנטית וממלוכית. החלקות הקטנות שבין הגדרות נראות כאילו עובדו בחקופות לא רחוקות.

בראש הגבעה ובמורדה הצפוני שני עצי חרוב גדולים ויפים (גובהם 4-5 מ') הנראים למרחוק. יחודה של החורבה בהשתלבות באוירה הפסטורלית של בקעת אלון.

ד.א. - ב'

עין אל-בלד, אתר 144

145. חרבת אספנה - נ.צ. מרכזי 15883/23694.

על גבעה נמוכה הסמוכה לתחתיח המדרון המערבי, מצפון למשטח ג' למי, מצויה החורבה. במרכז שטח של כ-50x50 מ' שנחשף בחפירות ארכיאולוגיות שנערכו כאן בשנות ה-60. על פני השטח משטחי סלע, חציבות ומחארי קירות המשתלבים בחציבות. הקירות הבנויים בחלקם מאבני כורכר ובחלקם מאבני גיר מתנשאים לגובה של 1-1.5 מ' ואחדים מהם מתוים מחארים ברורים של מבנים קטנים. בראש הגבעה מחקנים הכוללים ים של בית בד, שני בסיסי מעצרות, גח גדולה ועוד מחקנים לא מזוהים. בשטח פזורים חרסים מהתקופות הרומית והביזנטית ושפע שברי ונטיפי זכוכית (בחפירות נתגלה כאן כבשן זכוכית). הים המוזכר חצוב באבן המקומית אך נראה שתוקן מאוחר לבניתו על ידי הנחת גלגל אבן במרכז ומילוי הרווח שבין הגלגל לבין שפת הים באבנים מסוחכות.

142. עין חוספיה - נ.צ. 15546/23623.

בחד ערוץ נחל נק-2, באזור טרסות מעובדות, למרגלות קיר תומך של אחת הטרסות מצויה בריכת בטון גדולה אליה נשפך זרזיף דק של מים היוצא מהקיר שמעל.

ד.א. - ג'

143. עין אל עלק - נ.צ. 15580/23607.

מעין הנובע בשוליים הדרום מערביים של עוספיה. מקום הנביעה בחלל מעוגל ממנו מובילה ניקבה בנויה שאורכה כ-7 מ'. פתח הניקבה בקיר אבן חדש ולאחרונה נסגר בדלת מחכת ירוקה. בעבר זרמו מכאן המים בחלת בטון צרה החוצה אח הכביש הסמוך לקיר. הכביש, הקיר ודלת המחכת גרמו לשנוי פני המקום ביחס לתאורים מן העבר. הדרוזים מיחסים למי המעין סגולות כנגד עקרות.

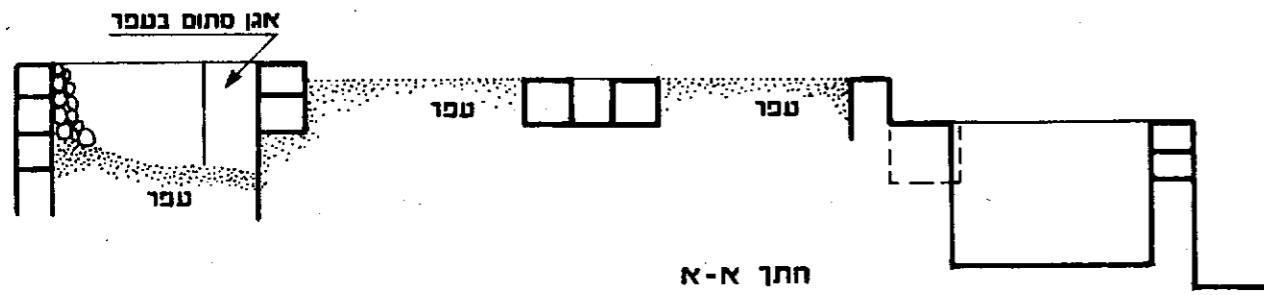
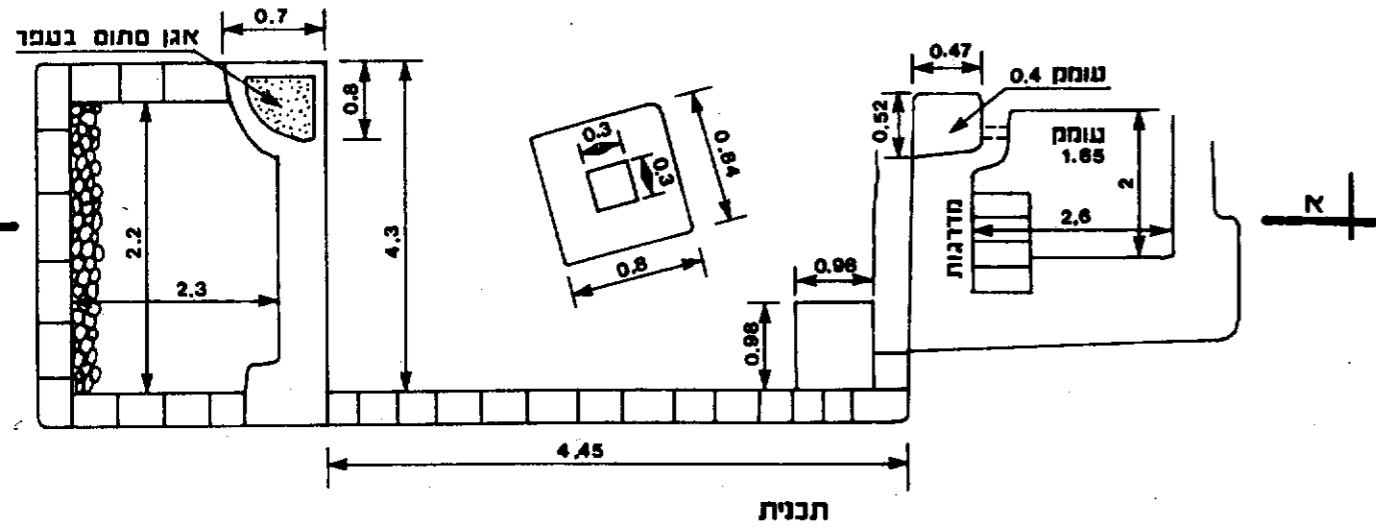
ד.א. - ב'

144. עין אל בלד - נ.צ. 15701/23613.

המעין הראשי של עוספיה, מצוי בחלקו העליון של היובל הראשי של נחל יגור. במקום בריכת אבן קדומה עם שרידי טיח המכיל חרסים. הבריכה משופצת בבטון ורובה סתומה בבוע וטינופת. אל הבריכה זורמים מים מצינור אבן שהוא קצה של ניקבה ארוכה. כ-25 מ' דרומה מהבריכה מצוי פתח כניסה לניקבה הנמשכת מכאן עוד כ-30 מ' במעלה המדרון. כ-10 מ' מצפון לבריכה מצויות שתי בריכות בטון יבשות מהן יורד צינור המגיע לבוסתן קטן. סביב המעין טרסות חשופות ששימשו לגידול ירקות. מעל לנקודת יציאת המים צומח שיח פטל גדול, בבוע שבבריכה העליונה צומחות אצות וצמחי ברוניקה המים, במימיה ראשני סלמנדרות, זחלי יחושים מצויצים, שטגביים ועלוקות. המקום מטונף ומוזנח אך ראוי לנקוי וטיפוח.

ד.א. - א'

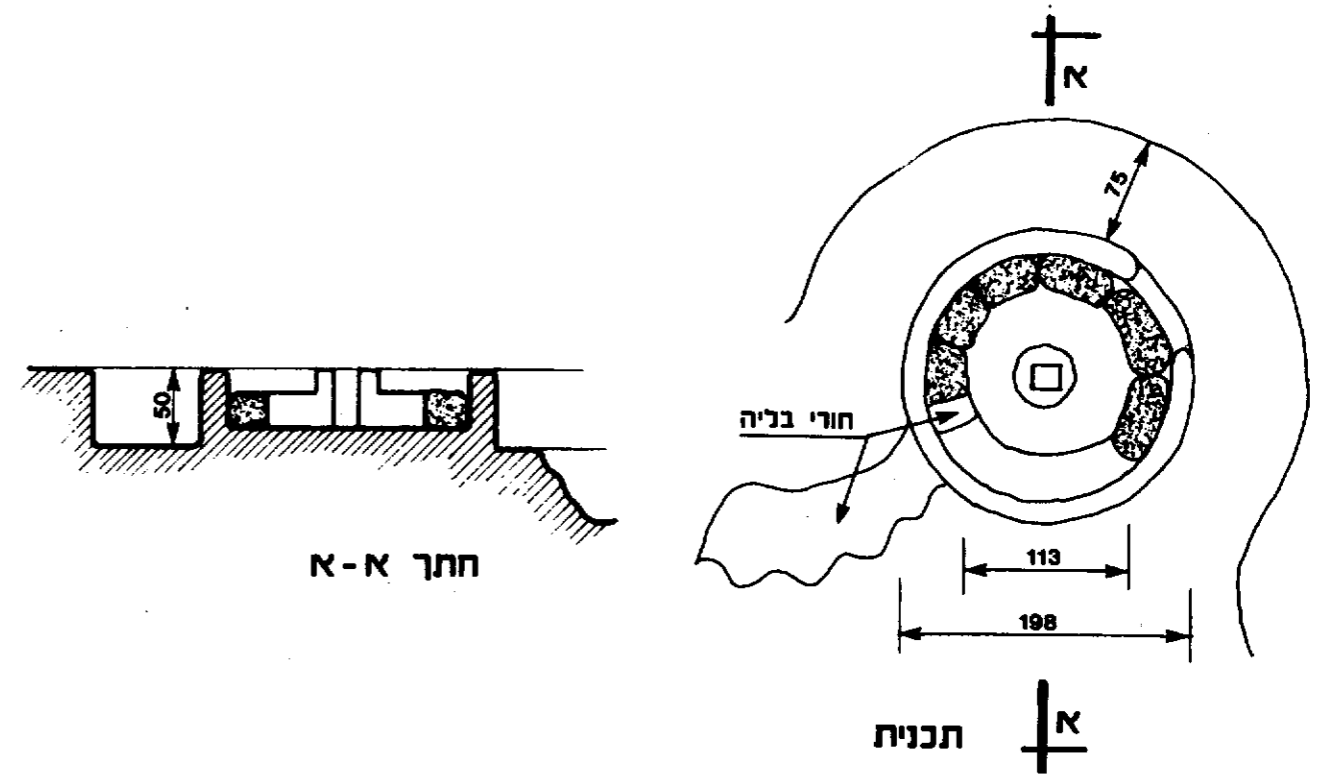
הגת שהוזכרה לעיל הינה גח גדולה ביותר, לה בור היקוות שחלקו חצוב וחלקו בנוי ואליו יורדות ארבע מדרגות. משטח הדריכה מצוי על מעין טרסה בנויה ובמרכזו מונחת אבן מרובעת עם חור מרכזי מרובע ושקע פנימי בדופנו. בצמוד לגח מתקן לא מזוהה המורכב משקע מרובע גדול שדפנותיו בנויים ובפינתו אגן קטן נוסף.

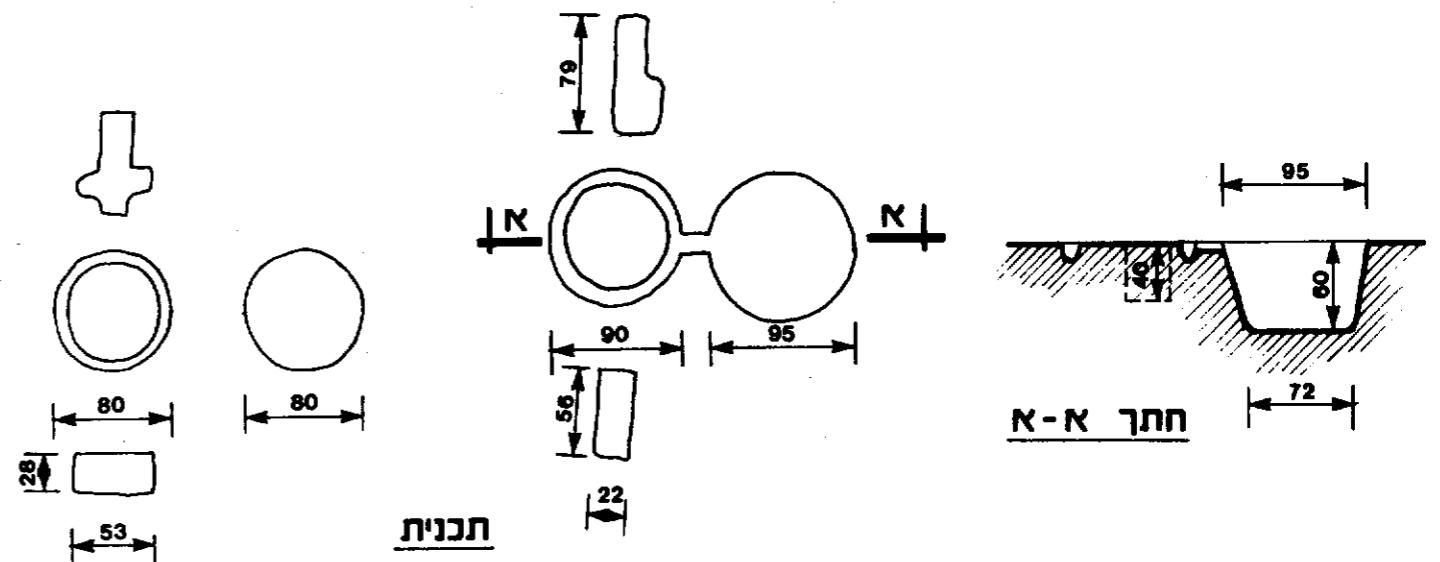
גח בח' אספנה, אחר 145

- בראש הגבעה, ממזרח לחורבה, מבנה מגורים נטוש ששימש מגורי קצינים בריטיים אשר שרחו במשטח המנדט.

- בנ.צ. 15886/23705, מצפון מזרח לחורבה עץ אלה אטלנטיה גדול ומרשים ביותר. גובהו כ-7 מ'.

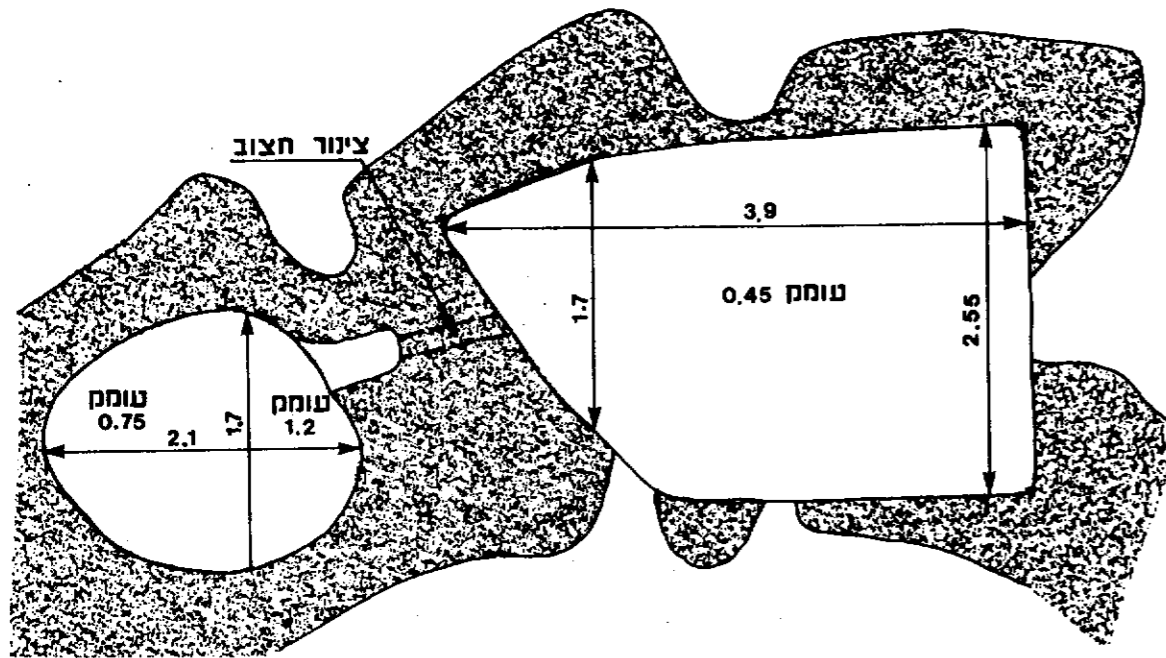
ים של ביח בר בח' אספנה
אחר 145

בסיסי מעצרות בח' אספנה
אחר 145

על גב שלוחת כרבולת שבין נחל אורן לנחל נץ-4, בצד דרך רכב ללא מוצא, מצויה גח החצובה במחשוף של גיר קשה. משטח הדריכה הוא טרפז מאורך ובסיסו הפונה לבור ההקרות מחרוד. אורכו 3.9 מ' ורוחבו המקסימלי 2.55 מ'. המשטח חצוב לעומק הסלע ואחת מדפנותיו פרוצה. בדופן המערבית קדוח חור המוביל לבור היקוות גדול בעל צורה אליפטית אשר גודלו 1.7x2.1 מ' ועומקו 0.75 מ'. הגת יפה ושמורה היטב.

ד.א. - א'

גח, אחר 149

בקצה שלוחה שבין נחל נץ-2 לנחל נץ-4, נקודת חצפית יפה על נוף החלקות הזעירות והבוטחנים שבבקעה הקטנה אשר במפגש הנחלים אורן ונץ. על המדרונות נראות יפה טרסות שחלקן מעובדות. בקו האופק נראית דליח אל כרמל.

ד.א. - ב'

נ.צ. 15882/23716 - במדרון הצפוני של הגבעה חצובה בקרטון מערת קבורה. פתחה הרוס לגמרי. חללה הפנימי מרובע, בעורפו שני כוכים מאורכים וכך נוסף בכל אחד מהקירות הצדדיים.

ד.א. - ג'

נ.צ. 15882/23719 - במדרון הצפון מערבי של הגבעה חצוב פיר שעומקו 5-6 מ'. זהו, כנראה, קבר מחקופת הברונזה החיכונה (MB-1).

ד.א. - ב'

נ.צ. 15883/23720 - בסמוך לכביש המוליך למשטרת ג'למי, חצובות במחשוף קרטון שלוש מערות קבורה. המערות הרוסות ביותר ובתוכן ניכרים שרידי כוכים מקומרים ואגני קבורה.

ד.א. - ג'

מצוק בולט במדרון הצפון-מזרחי של שלוחה המפרידה בין נחל חוסיפה לנחל ג'למי. בעורף המצוק עובר שביל השעורה, הדרך העתיקה מעוספייא לג'למי. מהמצוק חצפית יפה אל גבעות אלונים שפרעם, עמק מפרץ חיפה ועמק יזרעאל.

ד.א. - ב'

על גדתו הצפונית של נחל חוסיפה, בחוף מצוק דולומיט שגובהו הממוצע 6-7 מ' מצוי צניר קטן. אורכו כ-20 מ' ועומקו פחות ממטר. שן סלע הבולטת בפינת המצוק יוצרת קטע צניר עמוק. בכך קטן בצד הצניר שרידי קן של רחס. מכאן חצפית יפה על מדרונות נחל חוסיפה, עמק מפרץ חיפה וגבעות אלונים שפרעם.

ד.א. - ב'

שרידי חורבה המצויים בקצה שלוחה שמזרח לעוספיה. על פני כיפה משורית מספר גדרות סיקול וחלקות שעובדו בעבר. שפע חרסים פזורים בשטח. מכאן חצפית טובה לעמק יזרעאל, עמק מפרץ חיפה והרי הגליל.

ד.א. - ג'

151. צנר - נ.צ. 15524/23527.

צנר יפה על גדות הדרומית של נחל נץ-4 מעט לפני מפגשו עם נץ-2, כ-15 מ' מעל הערוץ. הצנר הוא חלק ממחשוף גיר קשה בחוף המדרון הקרטוני. גובה הצנר כ-4 מ', עומקו כ-3 מ' ואורכו 6.5 מ' (אורך המצוק כולו כ-15 מ'). הצנר מוקף חורש סבך ויפה של אלון ואלה והוא בולט מחוכו ונראה למרחוק. מהצנר מראה יפה של החלקות אשר בבקעה שבמפגש הנחלים. בולטים בנוף מספר אלוני חולע גדולים בין החלקות המעובדות.

ד.א. - ב'

152. צנר - נ.צ. 15518/23522.

על המדרון שממזרח למפגש הנחלים נץ-4 ונץ-2, כ-30 מטר מעל ערוצי הנחלים מצוי צנר לא גדול. גובהו 3.5 מ', אורכו 5 מ' ועומקו כ-2 מ' בלבד. מכאן נראית יפה הבקעה אשר במפגש הנחלים אורך נץ.

ד.א. - ג'

153. צנר - נ.צ. 15489/23530.

על גדות המערבית של נחל נץ-1, בחוף מחשוף גיר קשה הבולט על גדת הנחל, מצוי צנר ארוך. הצנר מפותל ואופקית ומשתפל דרומה עם קו השכבה בשפוע חלול משפוע הואדי. ברוב קטעיו הצנר רדוד מלבד בשני קטעים עמוקים כדי 2.5 מ'. גובה הצנר וגובה המצוק כ-5 מ'.

ד.א. - ב'

154. צנר - נ.צ. 15490/23545.

על גדות המערבית של נחל נץ-1, בסמוך לערוץ בחוף מחשוף גיר קשה (דרגש הגריפאוח) הנחשף לאורך גדת הנחל, מצוי צנר קטן. אורכו כ-6 מ' ועומקו 1.5-2 מ'. מתחת לצנר נחשף קרטון פריך המצוי מתחת למחשוף הגיר.

ד.א. - ג'

155. אתר גיאולוגי ואתר נוף - נ.צ. 15499/23578.

במדרון המזרחי של נחל נץ-1 מצוק גבוה היוצר מכתש חלול-גדות בגדת הואדי. המצוק בנוי ברובו קרטון וחלקו העליון גיר קשה שהוא חלק מ"דרגש הגריפאוח" הנחשף לאורך הנחל מכאן ומטה.

קרקעית המכתש היא שקע חסר ניקוז, בו שרידי טרסות, מעט עצי פרי וסבך של אלונים, גפנים, אוג הבורסקאים, עצי ער אציל והרבה קיסוסית. בקצה הדרומי סגור השקע על ידי בלוקים של גיר קשה שבורים ומנוחקים מהמצוק על ידי שני חריצים עמוקים.

במצוק ובגושי הגיר שפע נדיר של מאובנים. בקרטון בעיקר אורביטולינוח ובגיר בעיקר גריפאוח. במרכזו של המצוק הגבוה מצוי קן נטוש של דורס. המצוק, שפע המאובנים, סבך הצומח והקרירות הנעימה שבתוכו, עושים את המקום לפינת חמד יפה ביותר.

ד.א. - א'

156. באר - נ.צ. 15496/23578.

בחוף בוסתן בערוץ נחל נץ-1, באר שעומקה 5 מ'. על פתח הבאר חקרת בטון ובה פתח שאיבה מרובע.

ד.א. - ג'

157. אתר ארכיאולוגי לא מזוהה - נ.צ. 15432/23580.

בשולי גבעה מעוגלת, על גבול חלקה חקלאית מחאר אבנים מרובע בעל קירות בגובה 0.5-1 מ'. הקירות תוחמים חלל שגודלו 3x4 מ' והוא מלא באבנים.

ד.א. - ג'

158. נקודת תצפית - נ.צ. 15423/23583.

נ.ג. 477 היא גבעה מעוגלת בולטת אך במעט מעל קו הרכס שממזרח לנחל חיק. על הפסגה פזורים אורנים ושיחי רחמה המסתירים תצפית ממרכז הפסגה, אך מנקודות מספר בשוליה תצפיות חביבות. נראים: גדותו הצפון-מערבית של נחל חיק, רמת בית אורן וקיבוץ בית אורן, הר ערקו ובקעת אלון ובצפון חורבת חיק ועוספיה. על פני השלוחה גושים אחדים של הדס.

ד.א. - ג'

159. מפל ומכתשת בנחל חיק - נ.צ. 15412/23603.

נחל חיק בחלקו התחתון הינו צר וקניוני. בנקודת הציון המוזכרת מתחת הערוץ לעומק בתוך מחשוף גיר קשה ויוצר קטע קניוני שאורכו כ-130 מ'. תחילת הקטע במפל קטן שגובהו כ-4 מ' ותחתיו מכתשת גדולה המכילה מי גשמים. קירות הקניון נמוכים אך חלקים ומשופעים בתלילות. לאורך הקטע הקניוני מספר גבים.

ד.א. - א'

160. מצוק יפה - נ.צ. 15403/23587.

על גדתו המזרחית של נחל חיק מעל הקטע הקניוני של הנחל, מצוי גוש סלע מצוקי הבולט מחוץ סכך החורש. גובה המצוק כ-20 מ' והוא דו-מפלסי. בתחתיתו קו צנירים יפה. גובה הצנירים כאן כגובה קומת אדם ממוצע. מעל הצנירים מחנשא מצוק אחד שגובהו כ-8 מ' ומעליו קו צנירים נוסף. גובה הצניר כאן כשני מטר, בקצהו הצפוני מערה קטנה שעומקה כשני מטר ורוחבה דומה. צומח המצוק מגוון כולל אשבל א"י, זוטה לבנה, חבצלת קטנה פרחים, דבשית קטנה, כלך מרוקני, אלה ארץ ישראלית ולריאנה אטלקית, ואוג הבורסקאים. מסביב למצוק חורש סבוך גבוה ויפה של אלון אלה עם ער, קטלב ואלון חולע. אל מרגלות המצוק מוביל שביל רועים המחחיל בסמוך לשפך נחל חיק ועולה מחונות אל גב השלוחה שמעל המצוק.

המצוק יוצר פינת חמד הראויה לשלוב בטיול בנחל חיק.

ד.א. - א'

161. "מצפה הטופים" - נ.צ. 15360/23602.

באוכף קטן בין חורשות אורנים דרגש גיר קשה המורכב על שכבת הטוף האופינית לגדות בקעת אלון. הטוף מופיע כאן מתחת לגיר במחשוף עבה המשתרע על כל המדרון שמחת לנקודת התצפית. מהדרגש המוזכר תצפית צפון מערבה לעבר בקעת אלון וחלקות העיבוד הקטנות שבה, כן נראים חורבת אלון, הר אלון, הר ערקו ומרחוק קיבוץ ביח אורן. דרומית-מזרחית למצפה גדל אורן גדול ויפה, גובהו כ-18 מ', קוטר נפו 16 מ'.

ד.א. - ב'

162. צניר - נ.צ. 15417/23528.

על גדתו הדרומית של נחל אורן, צניר שאורכו כ-11 מ', גובהו 3.5 מ' ועומקו כ-3 מ'. הצניר חתור בשכבת גיר קשה הנטויה מזרחה ומשחפלת עד גובה הערוץ.

ד.א. - ב'

163. צניר - נ.צ. 15411/23526.

צניר קטן על גדתו הדרומית של נחל אורן. אורך הצניר 6 מ', גובהו 1 מ' ועומקו כ-0.8 מ'.

ד.א. - ג'

164. צניר - נ.צ. 15398/23527.

על גדתו הדרומית של נחל אורן צניר קטן שהוא חלק ממצוק גיר קשה הבולט מסבך החורש. אורך הצניר כ-2 מ', גובהו כ-1.5 מ' ועומקו כ-0.8 מ' בלבד. משני צידי הצניר, מעט מעליו, שני צנירים קטנים נוספים.

ד.א. - ג'

165. חציבה קדומה ובור סיד - נ.צ. 15380/23496.

על שלוחה מחונה ממזרח לנחל זוטה, מצויה נקודת חציבה קדומה היוצרת חצר מרובעת, 15x10 מ' גודלה, וכמטר אחד עומקה. בפינה בור סיד שנבנה כנראה מאוחר לחציבה.

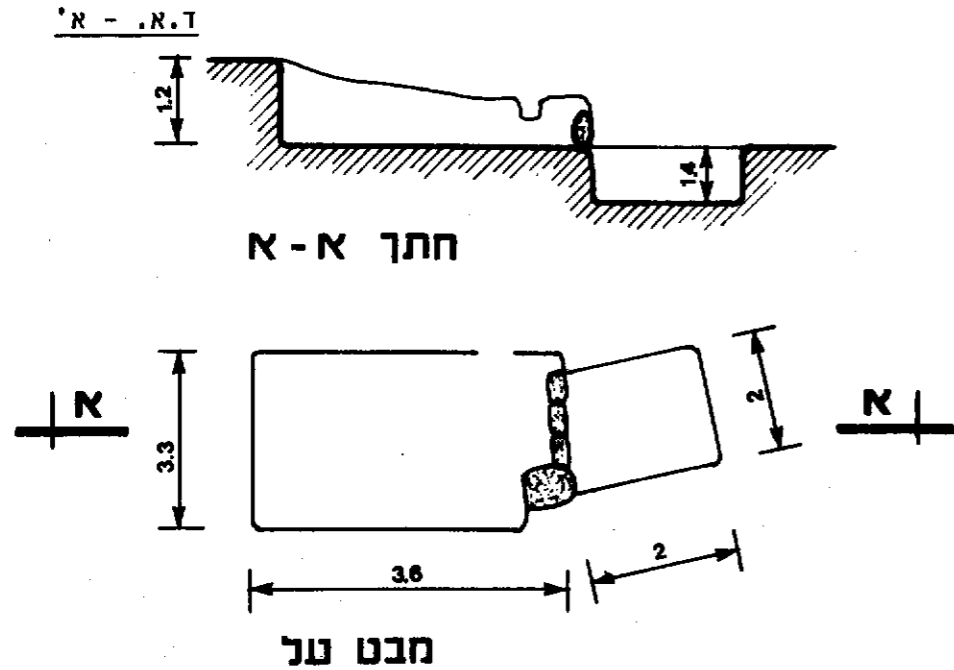
ד.א. - ג'

166. מצוקים וצנירים בנחל "זוטה" -

על גדתו המזרחית של נחל זוטה (ערוץ קטן הנשפך לנחל אורן בנ.צ. 15372/23545), באזור קו גובה 390, קו מצוק בולט בין טרשי גיר מוחרקה הבונים את המדרון. גובה המצוק בין שניים לשישה מטר הוא מתמשך לאורך כל הנחל (כ-300 מ'). לאורך המצוק קו צנירים שגובהם משתנה, במקומות אחדים מצויים שני צנירים זה מעל גבי זה. בנ.צ. 15372/23527 - צניר קטן ויפה, גובהו כ-1.5 מ' ועומקו כ-80 ס"מ.

171. גח - נ.צ. 15222/23535.

על מדרון צפוני של שלוחה מצפון מערב לפסגת הר שוקף, גח יפה החצובה במשטח סלע. לגת משטח דריכה חצוב שגודלו 3.6X3.3 ובור היקוות מרובע שעומקו 1.4 מ'. הגח יפה ומצב השחמרוחה טוב. מעט מעל הגח עובר השביל המוליך מהר שוקף לנחל רקית (מסומן באדום).

גח (על שלוחה בין רקית לשוקף) - אחר 171

172. מערת קבורה - נ.צ. 15175/23549.

בגדתו המזרחית של אוכף רדוד, ממזרח לחורבת רקית, חצובה מערת קבורה יפה ומעניינת ביותר. אל פתח המערה מוביל מבוא חצוב באבן שאורכו 8.2 מ' ורוחבו הממוצע 1.7 מ'. הפתח מרובע ומעליו מקמר חצוב יפה. על קיר החזית, מעל הפתח, חקוקה "טבולה אנסטה" עם רוזטה במרכזה וכתובת באותיות יוניות מעליה. בצידי הפתח שתי רוזטות נוספות. חלל המערה קובייתי וגודלו 2.45X2.55 מ'. בקיר השמאלי ובקיר האחורי מקמרים עם אגני קבורה בעוד שבקיר הימני שלושה כוכי קבורה נמוכים ומאורכים. בקיר העורפי, מעל אגן הקבורה ובניצב לו חצוב כוך מרובע שעומקו 1.9 מ' ובחזיתו פתח מסוחרת יפה עם שקע לציר דלת ועם שקע לבריאח.

ד.א. - א'

ב.נ.צ. 15363/23518 - צניר גדול ומרשים שגובהו כ-3 מ' ועומקו כמטר אחד, בפינתו הצפונית שקע עמוק יותר המגיע לכדי שני מטר עומק.

לאורך גדת הנחל, מתחת ומעל הצנירים לסרוגין, עובר שביל חביב לטיול.

ד.א. - ב'

167. צניר - נ.צ. 15302/23521.

על גדתו הדרום מזרחית של ערוץ קטן הנשפך לבקעת אלון מכיוון הר שוקף מצוי צניר לא עמוק שאורכו כ-25 מ'.

ד.א. - ב'

168. חצפית - ממרגלות האורן הגדול בהר שוקף - נ.צ. 15285/23505.

בראש המדרון הצפוני של הר שוקף, צומח אורן ענק, כ-7 מ' גובהו וכ-10 מ' רוחב נופו. ממרגלות האורן חצפית יפה צפונה לעבר בקעת אלון, דליח אל כרמל, עוספיה וצפון הכרמל הגבוה.

ד.א. - א'

169. פסגת הר שוקף - נ.צ. 15270/23488.

פסגה מעוגלת בולטת אך במעט מעל קו הרכס. זו הנקודה הגבוהה ביותר ברכסי הכרמל החיכוך (497 מ' מעל פני הים). בחצפית ממנה נראים כל חלקי הכרמל, מזכרון יעקב בדרום ועד חיפה בצפון. מעתליח במערב ועד קרן הכרמל במזרח. החצפית לכיוון דרום ודרום מזרח מופרעת על ידי עצי אורן נטועים. מצפון לפיסגה נטיעות אורן צעירות, אשר יסתירו החצפית בכיוון זה בעתיד. יש לטפל בהפרעות אלו מאחר וזו נקודת חצפית יחודית.

ד.א. - א'

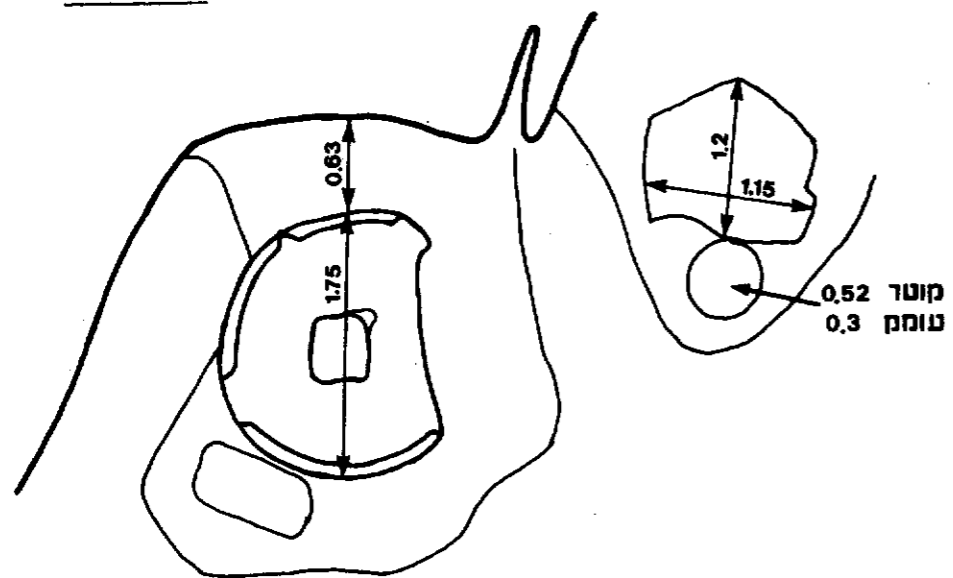
170. חצפית מכיפה דרומית להר ערקן - נ.צ. 15247/23581.

מדרום לפסגת השוקף מצויה כיפה קטנה עליה קבוצת אורני בר גדולים ויפים. ממרגלות האורנים חצפית יפה דרום מערבה, נראים פתח נחל אורן, אזור ניר עציון, מישור החוף ועתליח.

ד.א. - ב'

ממזרח לחורבה רקית, מעט מצפון למערת הקבורה שחוארה לעיל, (מס. 172), חצוב ים של בית בד. קוטרו 1.75 מ' וגובהו מעל משטח הסלע 0.45 מ'. במרכז היס שרידי חור מרובע פגוע מבליה. בשולי היס שרידים של שפה מורמח בלוייה אף היא מפעילות קרטטית. למרגלות היס, בצמוד אליו, חצוב במשטח הסלע שקע מרובע. על משטח סלע סמוך לים חצובה גת קטנה עם משטח דריכה לא סימטרי שגודלו 1.2x1.15 מ' ובור הקוות עגול שקוטרו 0.52 מ' ועומקו 0.3 מ'.

ד.א. - ב'

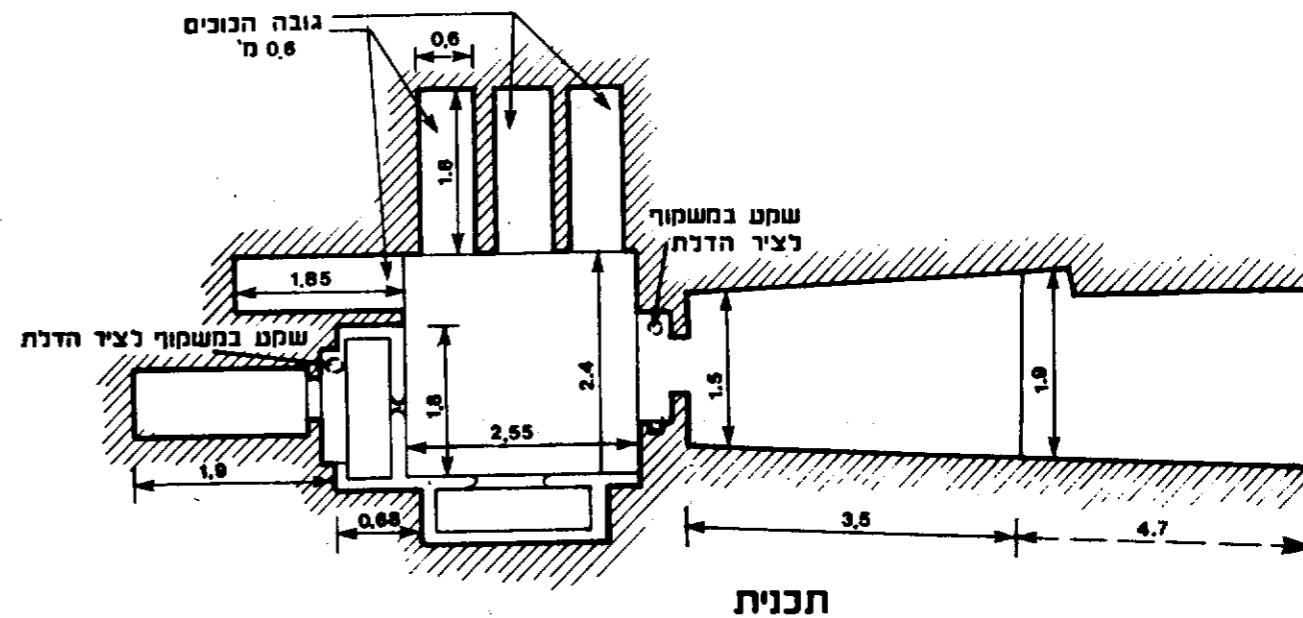

אתר 173

חורבה הממוקמת על גבעה קטנה ונמוכה, כ-200 מ' צפון מזרחה מהמקום המסומן במפה כחורבה רקית. על הגבעה ועל מדרונותיה שרידי מבנים, קירות בני נדבך אחד או שניים של אבנים מסוחכות. בין השרידים ניכרת מזוזה אחת ניצבת. חלק מהשרידים פזורים במדרון הצפוני כשהם מוסתרים בין עצי החורש. המקום שופע שברי חרסים וזכוכית.

ממזרח למרכז החורבה בריכה מכוסה עפר ולידה שבר של שוקת. בפניה הצפון מערבית של החורבה, למרגלות החל העיקרי, מונח ים ענק של בית בד מוסתר בעצי החורש. קוטרו 1.95 ועוביו 65 ס"מ. בשוליו מגרעת היוצרת מדרגה מסביב למשטח העליון.

ד.א. - ב'

תכנית

MAREINOVIN IHMION
הכתובת על הפתח

מערת קבורה, חורבה רקית
אתר 172

מצויה מערת התמוטטות. גושי סלע שניחקו מהמצוק הוחזרו אחריהם כוך גדול שגובהו 5 מ' ועומקו כ-2-6 מ'. בפחח המערה צומח חרוב גדול ובפינה המערבית מונחים גושי סלע היוצרים מתחתם מחילה קטנה. על המדרון החלול שלמרגלות המערה, שרידי טרסות בנויות עם עצי זית וחרוב. המערה, גושי הסלע המנותקים מהמצוק, עץ החרוב וסבך הצומח שמסביב, יוצרים פינת חמד קטנה וחביבה. (מס. 76, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח עחליח).

ד.א. - ב'

179. תצפית מרכז כרמיה - נ.צ. 14863/23532.

מהקצה המערבי של שלוחת כרמיה, בראשו של מצוק גירי קשה עם קארסט מפותח, חצפית מרשימה ביותר אל מפתח נחל אורן ומבצר עחליח. בעורף הנקודה כתם חורש צפוף של אלון מצוי, ער אציל ובר-זית בינוני.

ד.א. - א'

180. כבשני סיד - נ.צ. 14859/23558.

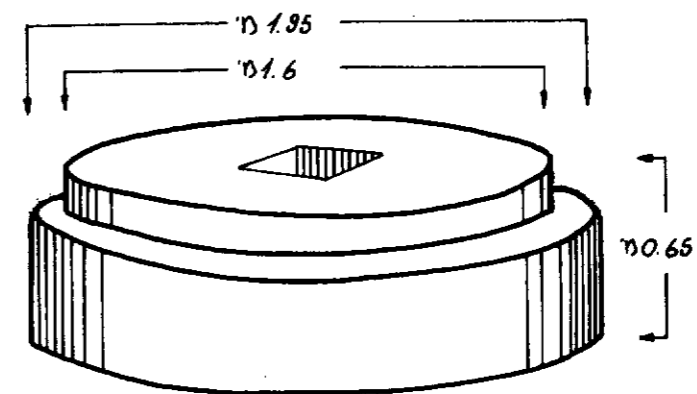
בצידו הצפוני של הכביש בנחל אורן, על שפולי המדרון, בנויים שני כבשני סיד גדולים סמוכים זה לזה. הכבשנים בנויים אבן. המזרחי שלם למדי, גובהו 5.8 מ', קוטרו 4.7 מ' ועובי הקירות 0.8 מ'. המערבי קוטרו 3.8 מ' והוא הרוס למדי. בקיר הפונה לכביש נראה פחח יפה בראשו קשת אבנים. בצד הכבשנים צומח דקל בודד.

ד.א. - ב'

181. חצפית - נ.צ. 14865/23586.

בקצה הדרומי של חורשת אורני בר יפים, מעל המצוק שבגדה הדרומית של נחל אורן, נשקפת חצפית יפה ביותר לעבר ערוצי נחל אורן ונחל בוסתן. על גדותיהם המכוסות בסבך חורש וקטעי מצוק. כן נראים מכאן גב רכס כרמיה, הבחים של ימיו אורד ובדרום מערב קטע ממשור החוף והים.

ד.א. - א'

אחר 174

175. בסיס מעצרת של בית בד - נ.צ. 15155/23554.

בלב חניון רקית, בצידו של עץ המסתיר אותו מעט, מונח בסיס שלם של מעצרת בית בד.

ד.א. - ג'

176. גת - נ.צ. 15062/23563.

בחלקו הצפוני של חניון כרמיה, בין האורנים, מצויה גת במצב השחמרות גרוע. ניכרים משטח דריכה ואגן היקרות לא שלם.

ד.א. - ג'

177. מבנה ערבי הרוס ובאר - נ.צ. 14948/23520.

על גב רכס כרמיה, בין אורנים וברושים נטועים ועצי חורש טבעי, מבנה ערבי הרוס ולו שני חדרים. בסמוך למבנה באר מקורה בבטון ובמכסה פח. מי הבאר מרובים גם בסוף הקיץ.

ד.א. - ג'

178. מערת כרמיה - נ.צ. 14884/23545.

על מורדותיה הצפוניים של שלוחת כרמיה, במדרון שמעל נחל אורן, בולט מתוך סבך החורש מצוק גיר "מוחרקה" שאורכו כקילומטר. בחלקו המערבי של המצוק

גדתו הצפונית של נחל אורן, בקטע הסמוך לפתחו, עטורה במצוק גיר מרשים. אורך המצוק כ-400 מ' וגובהו ברוב חלקיו 25-30 מ'. גובהו מעל הערוץ כ-80 מ' בקצהו המערבי וכ-100 מ' בקצה המזרחי. אחדים מקטעי המצוק זקופים וחלולים וחלקים אחרים מדורגים. לאורכו מספר מערות גדולות אך לא עמוקות וכוכים קטנים. באחדים גללי עזים. (מס. 74, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח). מרשימה היא מערה השקועה בחריץ גדול בנצ. 14800/23563, פתח מערה זו פונה לדרום מזרח ומוסתר על ידי חרוב. גובה הפתח כ-4 מ' ורוחבו 3 מ'. מאחוריו אולם שעומקו כ-4 מ' ממנו ממשיך כוך צר שאורכו 3 מ'. במערה ובכוך נטיפים קטנים ודקים (מס. 75, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח). למרגלות הקטע המזרחי של המצוק מצוי קטע מצוק קטן ובו מערה קטנה ורדודה.

ד.א. - א'

מערה גדולה על גדתו הצפונית של נחל אורן, כ-15 מ' מעל הכביש. פתח המערה מקומר, גובהו כ-8 מ' ורוחבו בסיסו כ-10 מ'. עומק המערה כ-15 מ' ומימדיה הפנימיים קטנים כלפי פנים. בחזית המערה טרסה שנחפרה בחלקה על ידי מ. שטקליס. כלי נחזי הצור שנמצאו כאן הם מהתקופות: כנענית, נטופית ונאוליטית. משחי האחרונות נמצאו גם שרידי מבנים, שלדים וחפצי אומנות. המערה משמשת היום כדיר לגדיים של משפחה בדואית המחגורת בסמוך. למרגלות המערה, במפלס הכביש שפע נחזי צור וגלעינים. באוהו מקום מצויה אבן מרובעת שבמרכזה חור אנכי עגול (ספלול). (מס. 70, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

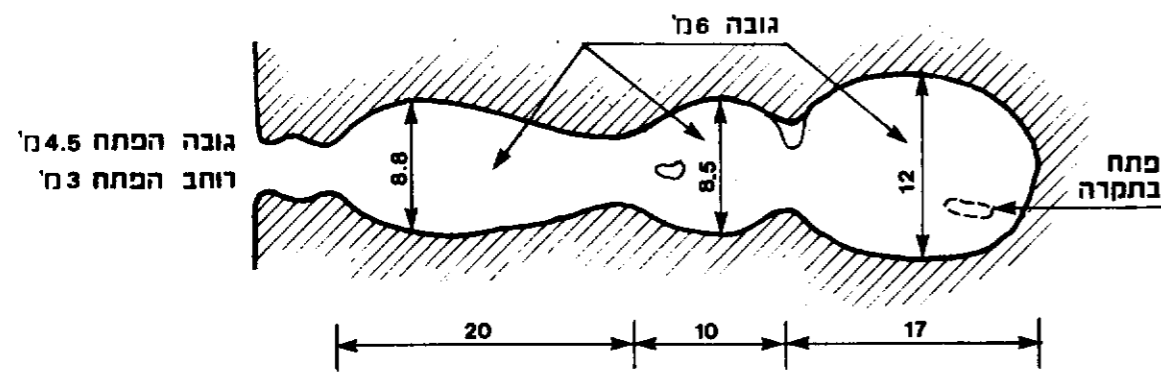
ד.א. - ב'

מקצהו המערבי של רכס אצבע, במקום בו עובר השביל המוליך למערת אצבע, חצפית יפה מערבה למישור החוף, קו החוף, מבצר עתליח והים. צפונה ודרומה נראים יפה מורדותיו המערביים של הכרמל.

ד.א. - א'

על גדתו הדרומית של נחל אורן, בסמוך לפתחו, מצוק גיר קשה בולט יפה על המדרון. במצוק מערה קארסטיה גדולה בעלת פתח אליפטי שגובהו 4.5 מ' ורוחבו 3 מ'. בדופן המערבית תלכיד עצמות ונחזי צור. המערה מורכבת משלושה אולמות כדוריים מסודרים בטור ונפרדים האחד מהשני במעברים מעוגלים. שני האולמות הפנימיים חשוכים. בחקרת האולם הפנימי ביותר ארובה צרה המחדירה אור קלוש מלמעלה. באולם המרכזי מעט נטיפים על הקירות והחברה. קרקעית המערה משופעת חזק לכיוון המדרון ובחדרים הפנימיים מגיע השיפוע עד כדי 20°-30°. באולם הכניסה נמצאו ממצאים פרה היסטוריים מהפלאוליט העליון ומהנאוליט. (מס. 71, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

ד.א. - א'

מערת אצבע. אחר מס. 185

על פסגתו הצפון מערבית של רכס אצבע בין עצי אורן גדולים בנוי מבנה מרובע שגודלו 10x10 מ'. קירותיו כפולים ובנויים היטב. גובהם כ-1 מ'. חפוד המבנה אינו ברור אך חלוח הקשר הישנוח שהפורוח סביב הפסגה, קושרות אוהו אולי לתכנית מצדה בכרמל. (מס. 73, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת עתליח).

ד.א. - ג'

187. מצוק על גדת נחל בוסתן - נ.צ. 14865/23500.

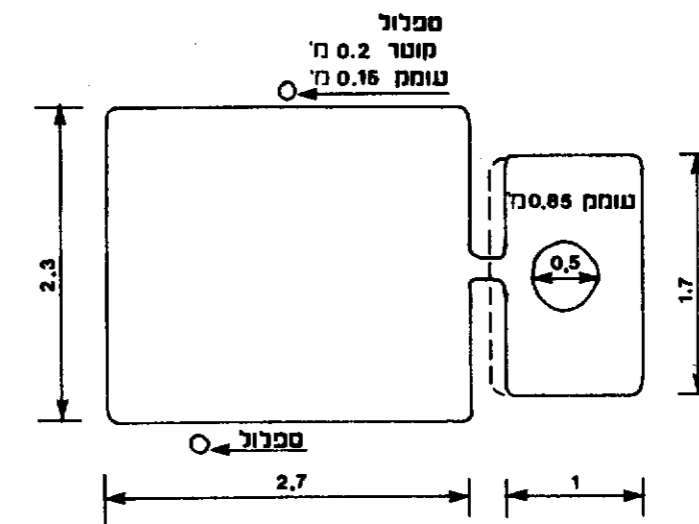
על גדתו הדרום מערבית של נחל בוסתן, נסמוך לשפכו מצוי מצוק יפה מגיר מוחרקה. המצוק מורכב משלושה מפלסים שגובה כל אחד מהם כ-10 מ'. למרגלות המצוק ובצידו חורש אלון מצוי סבוך ורב מלויים.

ד.א. - ב'

188. גת ברכס אצבע - נ.צ. 14860/23474.

בקצה דרך טרקטורים בחלקו המזרחי של רכס אצבע, בשטח המתחדש לאחר שריפה, חצובה גת. משטח הדריכה 2.30x2.70 מ' משופע מעט מזרחה. עומק בור השקיעה 85 ס"מ. משני צידי משטח הדריכה גומוח בקוטר 20 ס"מ ועומק 15 ס"מ (מס. 92 - סקר ארכיאולוגי בכרמל מפת עתליח).

ד.א. - ב'

גת ברכס אצבע
אחר 188

189. חצפית - נ.צ. 14962/23480.

מעל הקצה הצפוני של שלוחה הנשלחת דרומה מרכס כרמיה בצד פיתול של דרך רכב העוברת על שלוחה זו, נקודת חצפית יפה. מכאן נראים ערוצי נחל דוכן

ונחל בוסתן, ניר עציון וימין אורד, משור החוף, היס ומבצר עתליח. בדרום מזרח נראים הר מהלל והכפר זליח אל כרמל.

ד.א. - א'

190. צנירי נחל דוכן -

נחל דוכן, בקטע שלפני שפכו לנחל בוסתן, חתור בין מדרונות חלולים עם קטעי מצוק. על שתי הגדות מספר צנירים יפים. על הגדה הצפונית שני קוי צנירים עיקריים, האחד בסביבת קו גובה 175 והשני בערך בקו גובה 210.

א. נ.צ. 14966/23460 - צניר יפה בקטע מדרון מצוקי כ-30 מ' מעל הערוץ. אורך הצניר כ-15 מ', עומקו כ-4-1.5 מ', גובהו כ-2 מ'. במרכז הצניר עמוד נטף יפה המתחבר לתקרה ולקרקעית. בסמוך לו עמוד נוסף היורד מהתקרה ונקטע.

ב. נ.צ. 14970/23460 - כעשרה מטרים מזרחה ומעט נמוך מצניר א', מצוי צניר ארוך ומפותל הנראה כחריץ רדוד השקוע בחלקו העליון של קטע מצוק זקוף. אורך הצניר כ-40 מ'.

ג. נ.צ. 14973/23471 - כ-50 מ' מעל הערוץ מצוי צניר עמוק ביותר הנראה כמערה מאורכת. עומקו 4-5 מ', גובהו 2 מ' ואורכו 15 מ'. משני צידיו מתמשכים צנירים רדודים.

ד. נ.צ. 14988/23474 - ממזרח לפיתול הנחל, כ-20 מ' מעל הערוץ, מצוי צניר שצורתו כעין חצי עדשה. אורכו 8 מ', חקרתו קשתית וגובהו המקסימלי 5 מ'. עומק הצניר 2-3 מ'.

ה. נ.צ. 14991/23476 - כ-10 מ' מעל צניר ד' ומעט מזרחה לו מצוי צניר ארוך ורדוד. אורכו 35-40 מ' וגובהו 3 מ'. חלקו העמוק ביותר מצוי במערבו ומגיע ל-3 מ' עומק.

הגדה הדרומית של הנחל היא מצוק מדורג כמעט רצוף שחחתיתו בערוץ וקצהו באזור קו גובה 210. גם בגדה זו צנירים בשני מפלסים עיקריים.

ריכוז יפה זה של צנירים, האפיק הקניוני שלמרגלותיהם והצומח מהווים פינה יחודית יפה ביותר (מס. 97, סקר ארכאולוגי בכר ד.א. - א')

191. מבנה ערבי נטוש - נ.צ. 15029/23436.

בתוך חורש אורנים צעירים, מדרום לדרך רכב שעל גדת נחל בור ערבי בודד, בן חדר אחד, גדול וגבוה. גג הבית עשוי פח ונראי המבנה שרידי חושות ובקתות הרוסות מאבן וחומר. כן מצויי כא תאנה ותמר בודד.

ד.א. - ג'

192. מבנה, בוסתן ובור מים - נ.צ. 15179/23455.

על גבי שלוחה שבין נחל דוכן לנחל בוסתן מצוי בוסתן של עצי למשפחה דרוזית מדלית אל-כרמל. הבוסתן נפגע בשריפה שכיחה האיזור. בתוך הבוסתן מבנה אבן קטן ובסמוך לו בור מים משופע פעמון, עומקו כ-5 מ' והוא מטויח בטיח מודרני. סביב פי הבור מבטון.

ד.א. - ג'

193. גת בהר שוקף - נ.צ. 15193/23490.

גת קטנה לצד הדרך העולה מאיזור הסנטוריום "יערות הכרמל" אל בור ההיקוות 2.13 מ' והוא סתום בעפר. מרזב מוליך ממשטח הדר ד.א. - ג'

194. נקודת תצפית - נ.צ. 15243/23449 (= השוקף הקטן)

פסגה מעוגלת על רכס הר שוקף, מדרום מערב לפסגת ההר. על הפס וברוש צעירות וצפופות. שטח הנטיעה מוקף בדרך רכב טבעתית. מערביה של טבעת הדרך נשקפת תצפית יפה לנחל בוסתן ומדרונות הזיתים, אזור הגבעות שבין הנחלים הוד ובוסתן, ניר עציון ו בצפון מערב רכס כרמיה ורחוק במערב מישור החוף והים.

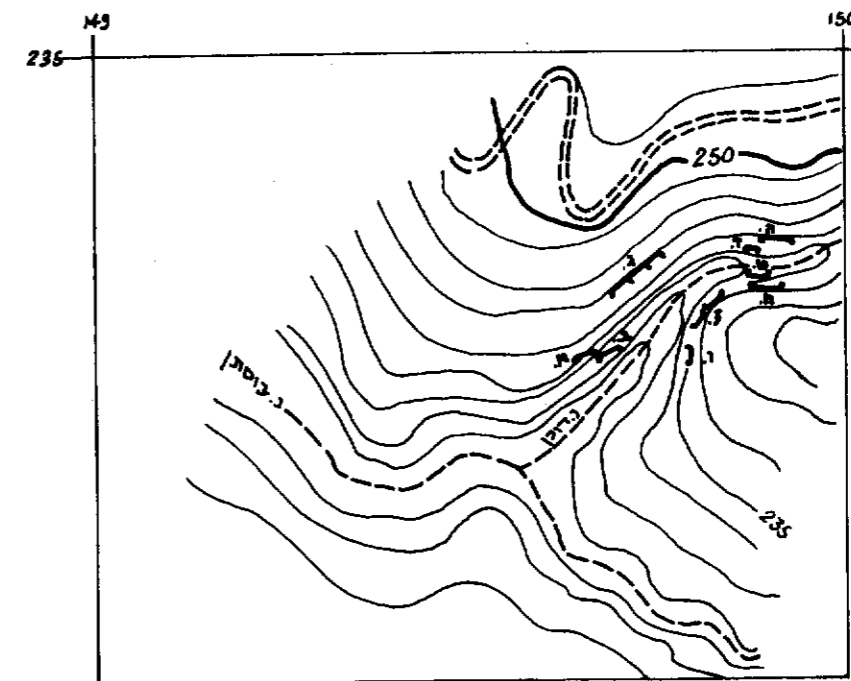
ד.א. - א'

ו. נ.צ. 14979/23460 - במפנה מערבי על מדרון היורד לכחף, צניר קטן בעל צורת חצי עדשה. אורכו כ-7 מ', רוחבו המקסימלי (במרכז) 4 מ' וגובהו המקסימלי 3 מ'.

ז. נ.צ. 14982/23467 - צניר ארוך בעל שני חלקים המצוי כ-60 מ' מעל הערוץ. בין שני חלקי הצניר קיר סלע המפרידם חלקית זה מזה. החלק המערבי קטן, אורכו כ-7 מ', גובהו המירבי 3 מ' ועומקו במרכז 4 מ'. ברצפת הצניר חצובות מספר גומות קטנות עגולות. אורך החלק המזרחי 35 מ', ואף הוא מחלק לשני חלקים וגובהם 3-4 מ', גם ברצפת חלק זה חצובות גומות מעוגלות. 20 מהן מרוכזות במרכז בקטע בו מתרוממח הקרקעית לעבר התקרה.

ח. נ.צ. 14990/23469 - מזרחה לפיחול הואדי, בקו גבוה זהה לצניר ז', מצוי צניר נוסף שאף הוא מתחלק לשניים. הקטע המערבי הוא בעל צורת חצי עדשה, אורכו 8 מ', גובהו המירבי 3 מ' ועומקו 3 מ'. בקרקעית חצובה גומה חרוטית שקוטרה כ-30 ס"מ ועומקה כ-25 ס"מ. החלק המזרחי הוא צניר ארוך ונמוך ביותר. אורכו כ-15 מ', עומקו 2-2.5 מ' וגובהו 0.6-0.7 מ'.

ט. נ.צ. 14990/23471 - צניר שאורכו 15 מ' עומקו 3-4 מ' וגובהו 1-1.5 מ'. ברצפתו חצובות מספר גומות קטנות כבשאר הצנירים. חמש מהן מסודרות במעגל שבמרכזו גומה שישית.

מפת צנירי נחל דוכן, אחר מס. 190

בצד הדרך מהר שוקף לדליח אל כרמל, חרוב בודד בולט בשטח החשוף, בצד העץ מבנה אבן מרובע שגודלו 3x2 מ'. גובה ההשתמרות בצד הפונה למדרון (דרומה) כ-1.5 מ'. תפקוד המבנה אינו ברור. יתכן שזהו מקום מקודש שנשכח.

ד.א. - ג'

בחלקו העליון של ערוץ הנשפך לנחל אורן מדרום, גוסחן נטוש. טרסות בנויות יפה על המדרונות ובערוץ הנחל, עליהן שפע עצי פרי מוזנחים. בצד המזרחי, על גדת הנחל מצוי מבנה דו קומתי בנוי אבן ובטון. המבנה נטוש. בסמוך לגדה המערבית, צמוד לקיר חמך של טרסה מצויה ברכת אגירה מטויחת. גודלה 3x5 מ' ועומקה 3 מ'. הבריכה אוגרת מי גשמים. כ-250 מ' במורד הנחל, על הגדה המערבית קבוצה קטנה וציורית של ברושים. הפינה כולה חביבה וראויה לטיפול (שימור נוף הטרסות והבוסחנים).

ד.א. - ב'

שרידי גת גדולה על גבעה טרשית המפרידה בין שני יובלי נחל אורן ומכונה "באב אל הווה". הגת במצב השתמרות גרוע ומכוסה ברובה בעצי חורש. בור ההיקוות גדול ועגול. קוטרו 2.3 מ', קירותיו אנכיים ועומקו 1.4 מ'. צמוד לו ממזרח בור שיקוע מרובע שגודלו 0.7x0.45 ועומקו 0.35 מ'. בין הבורות דופן נמוכה ובה חעלח קישור קצרה. שני הבורות בלויים מפעילות קרסטיה. משטח הדריכה הרוס לחלוטין ומכוסה שיחים ועפר. ניכרת בברור רק פינה חצובה אחת בסמוך לבור השקיעה.

ד.א. - ג'

בחלקו העליון של נחל אורן, ממזרח לכביש עוספיה-דליח אל כרמל קטע נחל צר עם גדות חלולות עליהן שני מפלסי מצוקים שגובהם 5-10 מ' וביניהם שטחי טרשים. במצוקים צנירים לא עמוקים וקטעי מצוק תלולים היוצרים פינות ציוריות.

אל מרכז קטע זה מובילה מהכביש דרך רכב קצרה לאורכה מצבורי אשפה. מומלץ לנקות פינה זו ולטפחה.

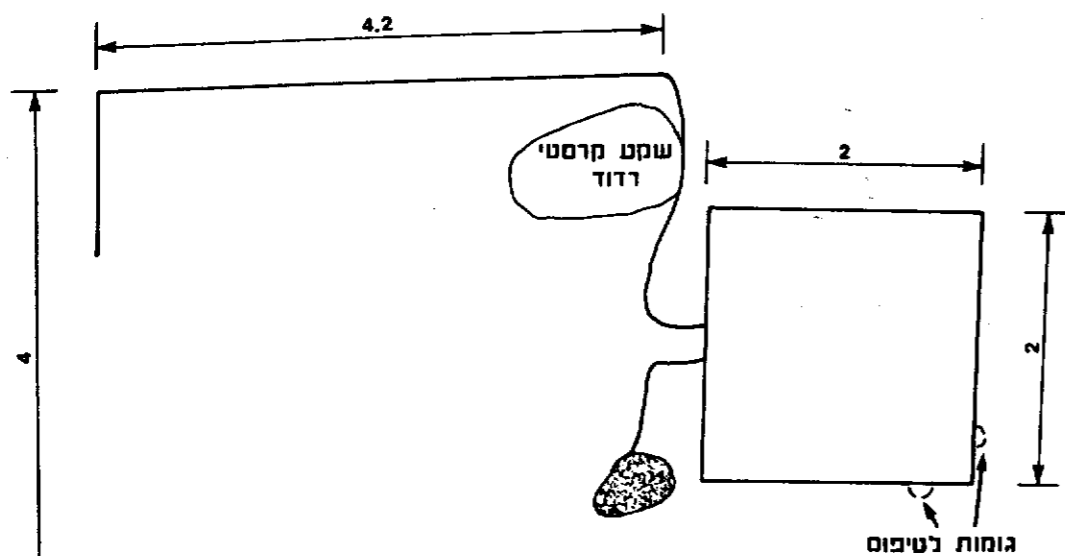
ד.א. - ב'

במעלה נחל אורן, בצד דרך הרכב, מונח ים יפה של בית בד עשוי מאבן עגולה שקוטרה 2.5 מ' ועוביה כ-1 מ'. במרכז חור מרובע מושלם.

ד.א. - ג'

גת ממערב לחרבת מעצרה, חצובה על משטח סלע בפינה הצפון מערבית של קטע המדרון הטרשי. ממשטח הדריכה נותרו רק חלק מהדפנות. גודלו 4x4.2 מ' ובשוליו המערביים שפה מורמת ותעלה המובילה לבור ההקוות. החעלה והשפה המורמת בלויים ומטושטשים ביותר. בור ההיקוות מרובע, גודלו 2x2 מ' ועומקו 1.5 מ'. בשחים מדפנותיו שקעים לטיפוס החוצה.

ד.א. - ב'

מבט טל

גת, אחר 200

201. חרבת מעצרה - נ.צ. מרכזי 15793/23414.

חורבה הרוסה לחלוטין על גבעה מכוסה טרשי גיר מוחרקה ובולטת יפה מעל אזור הגבול המזרחי של אזור השדות. במרכז הגבעה מתאר אבנים מרובע בגודל 12X10 מ' הרוס לחלוטין. על פי ממצאי הסקר הארכיאולוגי נמצאו כאן חרסים רומיים-ביזנטיים.

מהגבעה תצפית חביבה לנוף הסביבה הקרובה.

ד.א. - ג'

202. שרידי מחצבה עתיקה - נ.צ. 15923/23482.

על המדרון המזרחי, בחוף חורש אלון-אלה מדרום לנחל אלרועי, מצוי קיר חצוב שאורכו כ-20 מ' וגובהו כמטר אחד. סביבו פזורה אבנים מסותחות.

ד.א. - ג'

203. כבשני סיד - נ.צ. 15959/23465.

כבשני סיד גדולים בנויים אבן למרגלות מצודת הבמה. הכבשנים עבדו עד שנוח ה-30.

ד.א. - ב'

204. בור פעמון - נ.צ. 15934/23453.

במדרון שמצפון מזרח למצודת הבמה חצוב בור פעמון בעל פתח מעוגל. עומקו עד העפר הממלא אותו 2 מ', על הדפנות ניכר טיח עבה המכסה עדיין את רוב שטחו. מעל הבור חצוב משטח מלבני סתום בעפר. גודלו 2.05X2.10 מ' ועומקו 20 ס"מ. המשטח מחובר לבור על ידי שני נקבים החצובים בדופן הבור. קוטר כל נקב 20 ס"מ והמרחק ביניהם 35 ס"מ. חפוד המחקן אינו ברור.

* כ-40 מ' מצפון לבור, בשולי יער האורנים, מצויה מערת קבורה הרוסה המשמשת היום כדיר עיזים.

ד.א. - ב'

205. מצודת הבמה (=חורבת קלעה) - נ.צ. 15925/23436.

גבעה בולטת על המדרון המזרחי תחומה במזרח ובדרום במצוק גיר שגובהו כ-8 מ'. על גבי הגבעה מעין במה שטוחה שצידה המערבי חחום בקיר הבנוי מאבני ענק. בפינה הצפון מערבית קבוצה של ארבעה אלוני תבור יפים ומעט נמוך מהם מערה קטנה. בין ה"במה" והמדרון שממערב, אוכף רדוד נושא שרידי מבנים הרוסים ביותר. למרגלות הפינה הדרום מערבית של ה"במה" בנויה בריכה בחוכה צומחת חאנה. כ-50 מ' מה"במה" באותו כיוון מצוי בור פעמון ושתי חוליות מושלכות בקירבתו.

מראש הגבעה תצפית יפה אל הקישון, עמק מפרץ חיפה, עמק זבולון וגבעות אלונים שפרעם.

במערב מתנשא מדרון טרשי שם שרידי טרסות ויער פארק דליל של אלון חבור, אלון מצוי, אלה ארצישראלית ולבנה רפואי.

* נ.צ. 15931/23449 - על המדרון שלמרגלות ה"במה" מונח ים של בית בד, חלקו שבור. קוטר הים 1.74 מ' וסביבו שפה מוגבהת.

ד.א. - א'

206. מערה - נ.צ. 15934/23428.

במצוק שמדרום לנחל מצודת הבמה, בסמוך לשפכו, מערה שגובהה הפנימי 6-7 מ'. גודל הפתח 2X3 מ' ובצידו "חלון" קטן סתום בקיר אבנים. בחזית המערה רחבה מגודרת. הרחבה והמערה מלאות גללי עיזים ולמרגלותיהם שפך גבוה של גללים. בחוף המערה אוכלוסיה קטנה של עטלפים.

ד.א. - ב'

207. סכר-חומה בערוץ נחל עלי-א-דין - נ.צ. 15927/23388.

באפיק נחל עלי-א-דין חומה הבנויה מאבנים גדולות ויוצרת טרסה. נראה ששימשה כסכר.

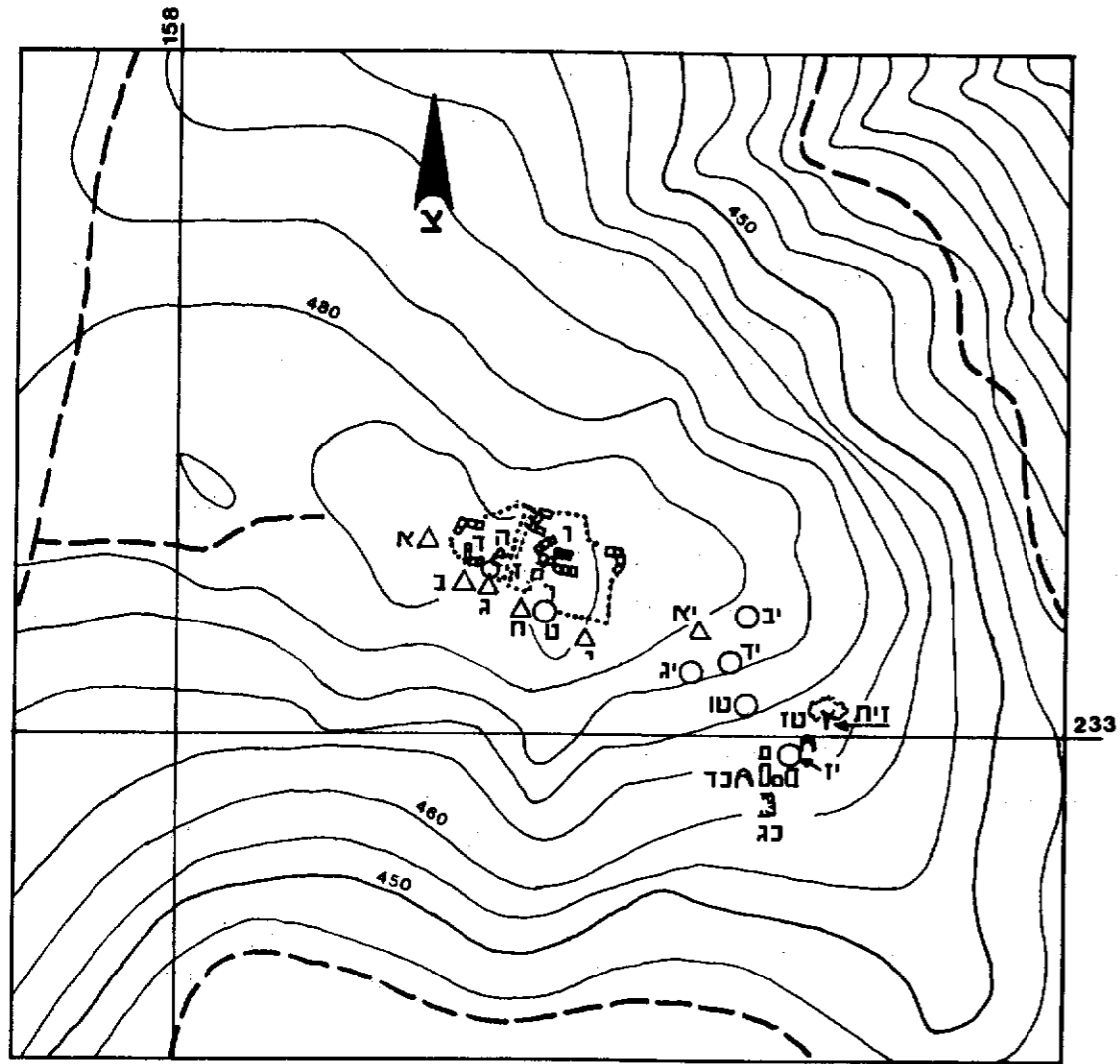
ד.א. - ג'

208. בור פעמון - נ.צ. 15913/23386.

בור לא מרשים, על גדתו הצפונית של יובל נחל עלי-א-דין.

ד.א. - ג'

⊠	מחצבה	△	מתקן
⌒	מערת קבורה	○	בור מים בטל צורת פעמון
⋯	שטח החורבה	⊠	קיר מסיבי 3-6 ודבכים
---	דרך רכב	—	משקוף שלם
		□	בור מים מרובע
- קנ"מ 1:5000

חרבת עלי-א-דין
אחר 211

ב. נ.צ. 15820/23310 - מעט מדרום לגבול שטח המבנים באגף המערבי של החורבה, מונחת אבן עגולה שקוטרה 1.2 מ', במרכז חור מרובע שבשתיים מדפנותיו מגרעות פנימיות.

209. מערה - נ.צ. 15915/23379.

על גדתו הדרומית של יובל נחל עלי-א-דין, בסלע קרטון רד, מערה שעומקה כ-2 מ', רוחבה 3 מ' וגובהה 1.5 מ'.

ד.א. - ג'

210. מחילה אנכית - נ.צ. 15954/23357.

בקטע מצוקי בתחמת המדרון המזרחי, מדרום לשפך נחל עלי-א-דין, מצויה מערה אנכית שנוצרה בין המדרון לבין גוש סלע. אורכה כ-15 מ' ולה פתח עליון ופתח תחתון. ממנה מסתעפות מחילות קצרות לצדדים. המחילות כולן רחבות ונוחות למעבר.

ד.א. - ב'

211. חרבת עלי-א-דין - נ.צ. מרכזי 15825/23310.

חורבה גדולה ומרשימה המשחרעת על כ-4.5 דונם באזור שבראש המדרון המזרחי של הכרמל. החורבה ממוקמת על גבעה רמתית דו-פסגתית, על הפסגה המזרחית שפע שרידי מבנים, מתקנים וחרסים רומיים-ביזנטיים. במרכז החורבה ניכר רחוב ראשי שכיוונו צפון-צפון-מזרח, דרום-דרום-מערב, אורכו 55 מ' והוא מוצר ומתפתל לקראת קצהו הצפון-צפון-מזרחי, שם הוא מסתיים במבנה פינחי בנוי יפה מאבנים גדולות. משני צידי הרחוב, ובעיקר בחלק המזרחי, מצויים מתארי קירוח, שרידי קירות בני 3-6 נדבכים (בנויים מאבנים מסוחרות שגודלן 60x70x50 ס"מ) בורות מים ומתקנים. באחדים מהמבנים עדיין ניצבות מזוזות בצידי הפתחים ובנקודה אחת באגף המזרחי עדיין ניצב על כנו פתח שלם עם מזוזות ומשקוף. סביב החורבה, בעיקר במדרונות המזרחיים והצפון מזרחיים, שרידי טרסות חקלאיות.

אחרים בשטח החורבה:

א. נ.צ. 15815/23313 - על הגבעה המערבית, מעט מדרום מערב לפסגתה חצוב בסלע ארון קבורה שמלאכת הכנתו לא הסתיימה והוא לא נוחק מהסלע. מידותיו הפנימיות 0.48x1.69 מ' ועומקו 0.48 מ'.

ג. נ.צ. 15821/23310 - בגבול הדרומי של החורבה, באגפה המערבי, מונחת אבן מעוגלת שקוטרה 1.5 מ', שקועה במאוזן בקרקע. במרכז האבן חור מרובע (50X50 ס"מ) שבאחד מדפנותיו מגרעה פנימית.

ד. ארבעה מטר מצפון לאבן העגולה, בחוף שטח החורבות מצוי בור מים סתום.

ה. נ.צ. 15821/23311 - בחוף שטח המבנים, באגף המערבי, ניצבת אבן ממל עגולה, קוטרה 1.26 מ', עוביה 45 ס"מ ובמרכזה חור מרובע (20X20 ס"מ) החודר מצד לצד.

ו. נ.צ. 15825/23311 - באגף המזרחי של שטח החורבה, בין שרידי קירות וגלי אבנים מצויים שרידיו של מבנה גבוה הבולטים כדי 3-4 מ' מעל פני החורבה. באגף המזרחי של המבנה, בחדר שבקומת הקרקע מצוי פתח שלם עם משקוף ומזוזות.

ז. נ.צ. 15825/23310 - בין חורבות המבנים באגף המזרחי של החורבה, מצוי בור מרובע שגודלו 2.7X2.2 מ' ועומקו המירבי, עד האבנים הממלאות אותו 2.4 מ'. על דפנות הבור שרידי טיח, בחוכו מושלכות משקולות אבן של בית בד.

ח. נ.צ. 15824/23309 - בגבול שטח החורבה, מדרום לאגף המזרחי, חצוב בור מרובע שגודלו 1.2X1.72 מ' ועומקו 1 מ'. אל הבור יורדות שתי מדרגות ודופנו המזרחי פרוצה לחלל סמוך.

ט. נ.צ. 15825/23309 - בגבול שטח החורבה, מדרום לאגף המזרחי מצוי בור מים עם פתח עגול, סתום.

י. בסמוך לפינה הדרום מזרחית של שטח החורבה, מונחת שוקת שבורה שנחצבה מחוף עמוד אבן מחורף.

* * *

מדרום מזרח לשטח המבנים מצויים בורות מים, בריכות מחצבות וגת. פרוט להלן:

יא. נ.צ. 15835/23307 - גת במצב שימור גרוע, מצויה בשטח של חורש דליל ממזרח-דרום-מזרח לשטח החורבות. בור ההיקוות מרובע וסתום בעפר. גודלו

יב. נ.צ. 15838/23308 - בור מלבני שגודלו 1.2X2.8 מ' סתום בעפר עד כ-3 מ' נמוך מפתחו. על פני הבור נותרו פלטות אבן שהיו את הקירוי ובמרכזו חולית פי בור מרובעת, עם חור מעוגל, מגרעת למכסה ושקעים לצירים ולבריח.

יג. נ.צ. 15835/23304 - בור בעל צורת פעמון, מצוי על גבול קרחת קטנה בחורש הדליל מדרום מזרח לשטח החורבה. על פי הבור מונחת חוליה גדולה חצובה יפה אך בלוייה.

יד. נ.צ. 15837/23305 - בור בעל פתח עגול, סתום. בצידו שני פתחי בורות נוספים מסודרים בטור. יתכן שאלו שלושה פתחים של אותו בור שהתמוטט ונסחם.

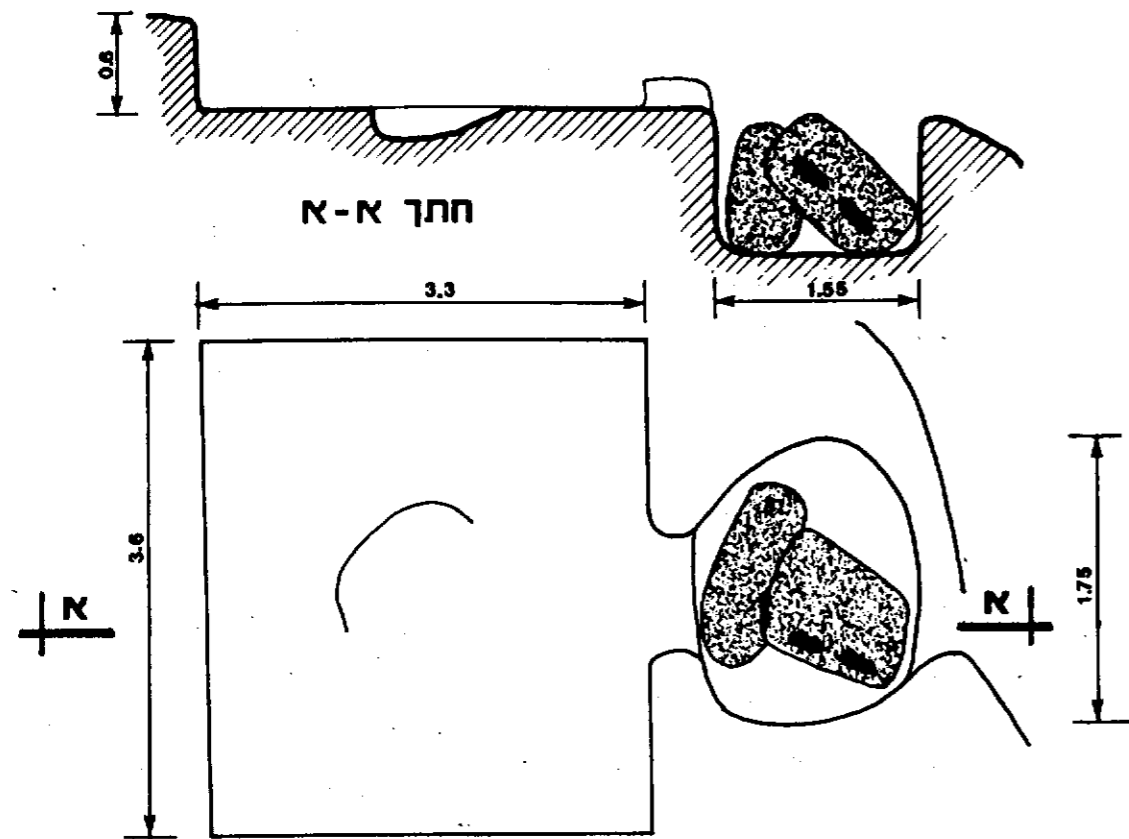
טו. נ.צ. 15838/23302 - בור מים בעל פתח עגול, סתום.

טז. נ.צ. 15842/23300 - מערה קטנה חצובה בדרגש סלע נמוך. בחוף המערה לא ניכרים כוכים אך היא נראית כמערת קבורה.

יז. נ.צ. 15841/23299 - בור מים בעל צורת פעמון עם פתח עגול בקוטר 1 מ'. עומקו עד העפר והאבנים הממלאים אותו - 3 מ'. בסמוך מושלכים שני שברים של חולית פי הבור.

יח. כ-6 מ' מצפון לבור הפעמון (י"ז) מצוי בור מרובע קטן, רובו סתום בעפר. גודלו 4.5X2.8 מ' ועומקו המירבי 1.45 מ'. בראשי קירות הבור חצובים שקעים מרובעים ששמשו כבסיסים לקירוי. בחוף הבור צומחים עצי חורש.

יט. כ-3 מ' מדרום לבור הפעמון (י"ז) חצוב בור מרובע גדול שקרקעיתו מכוסה עפר ובחוכו צומח סבך של עצי חורש לרבות ער אציל. גודל הבור 6X7.3 מ' ועומקו 3 מ'. מהפינה הצפון מערבית יורדות אל הבור שבע מדרגות חצובות באבן ובראשי קירותיו שקעים מרובעים שהיוו בסיס לקירוי.

גת, אתר 212

213. גת - נ.צ. 15689/23292.

על מדרון טרשי שבגדח יובל של נחל אורן, למרגלות גבעה עם נטיעות צעירות, חצובה גת. משטח הדריכה מרובע, חצוב יפה, וגודלו 2.6x2.7 מ'. מהמשטח יוצאת חעלה שאורכה 1 מ' המוליכה לבור היקוות ריבועי. עומק הבור 1.1 מ' ורובו מכוסה בשיח אלת מסטיק הצומח מדופנו.

ד.א. - ב'

כ. ממערב לבור י"ט, בצמוד לו, מצוי בור מרובע נוסף שגודלו 4.2x3.6 מ'. על פניו בור זה שיירי טיח והקיר הדרומי שלו מזגבה בבניה מאבנים מסותחות. גם בבור זה צומח סבך של אלון מצוי, אלה א"י וער אציל.

כא. ממערב לבור כ', כשהוא מופרד ממנו על ידי קיר דק חצוב בסלע, מצוי בור מרובע גדול, חלקו סתום בעפר. גודלו 8x6 מ'.

כב. מצפון לבור כ"א חצוב בור מרובע קטן. גודלו 3x3.2 מ' ועומקו 3.2 מ'. בתוך הבור צומח ער אציל.

כג. מזרוע לבורו כ' ו-כ"א מצויה מחצבה גדולה שיצרה שקע מרובע בגודל 10x8 מ' וגובה קירותיה 3-3.5 מ'.

כד. נ.צ. 15838/23297 - ממערב לבורות המרובעים שתוארו לעיל, חצובה בדרגש סלע נמוך חצר ובה שתי מערות. הצפופנית נראית כמערות קבורה. פתחה קמור אך חסר סיגנון. גודל חללה הפנימי 6x6 מ' וגובהו 2 מ'. בקירות הצדדיים כוכים שעומקם מטר אחד. המערה המערבית סתומה בעפר.

כה. נ.צ. 15824/23321 - בור מים בעל צורת פעמון ופתח מרובע מצוי בתוך חלקה מעובדת כ-120 מ' מצפון לחורבה. הבור סתום באבנים.

חורבה עלי-א-דין עשירה בשריזים וממצאים. מומלץ לבצע בה עבודות ניקוי ושחזור, פתיחת שבילים ושילוט לרווחת הציבור.

ד.א. - א'

212. גת - נ.צ. 15727/23340.

בשוליים הדרומיים של גבעה טרשיה (גבעה 511) מעל ראש יובל של נחל אורן חצובה גת גדולה. משטח הדריכה גדול 3x3.6 מ' גדותיו חצובות ושלמות בכל צדדיו, גובהן בעורף כ-60 ס"מ ובצד בור ההיקוות כ-20 ס"מ. במרכז המשטח שקע ספק חצוב ספק חוצר בליה. בור ההיקוות מעוגל ועומקו כ-60 ס"מ. בבור מושלכים שני שברים של עמוד ביזנטי (עם חריצים בצדדים), וסבך של בר-זיח וקיטוסית מסחיר את הקרקעית.

ד.א. - א'

בעזרת משאבה ומימיה משמשים להשקיה. בצד הנביעה חלקת ירקות וכעשרה מטר מהנביעה, במורד הנחל, מספר עצי צפצפה יפים. על הגדה הדרומית מצוק גיר קשה, גבוה ויפה המכונה "ערק אל אסי".

ד.א. - ב'

216. חלקה הצפון מזרחי של חורבת שוקף - נ.צ. מרכזי 15265/23376.

קצה שלוחה המצויה מצפון מזרח לחורבת שוקף ומחרומה באופן ניכר מעל ערוץ נחל בוסתן. על השלוחה מטעי זיתים מטופחים ביניהם שרידי קירות, קירות תמך וטרסות קדומות. חרסים הלניסטיים רומיים וביזנטיים פזורים סביב. במרכז השטח מצוק גירי שגובהו כ-4 מ', אורכו כ-100 מ' והוא חוגר את קצה השלוחה ממערב ומדרום. במפנה הדרומי של המצוק, שלוש מערות שהתמוטטו. המערה המערבית היא הגדולה והשלמה מכולן, עומקה כ-3.5 מ' ולה שני פתחים. גובה הפתח הגדול 1.5 מ' ורוחבו 2.5 מ', בחזיתו צומחת חאנה. פתח נוסף קטן, מצוי בחצי גובה המצוק כ-4 מ' ממערב לפתח הגדול. במערה המזרחית, ניכרים על אחד הקירות שרידי טיח המרמז אולי על היות המערות בורות מים שהתמוטטו.

ד.א. - ב'

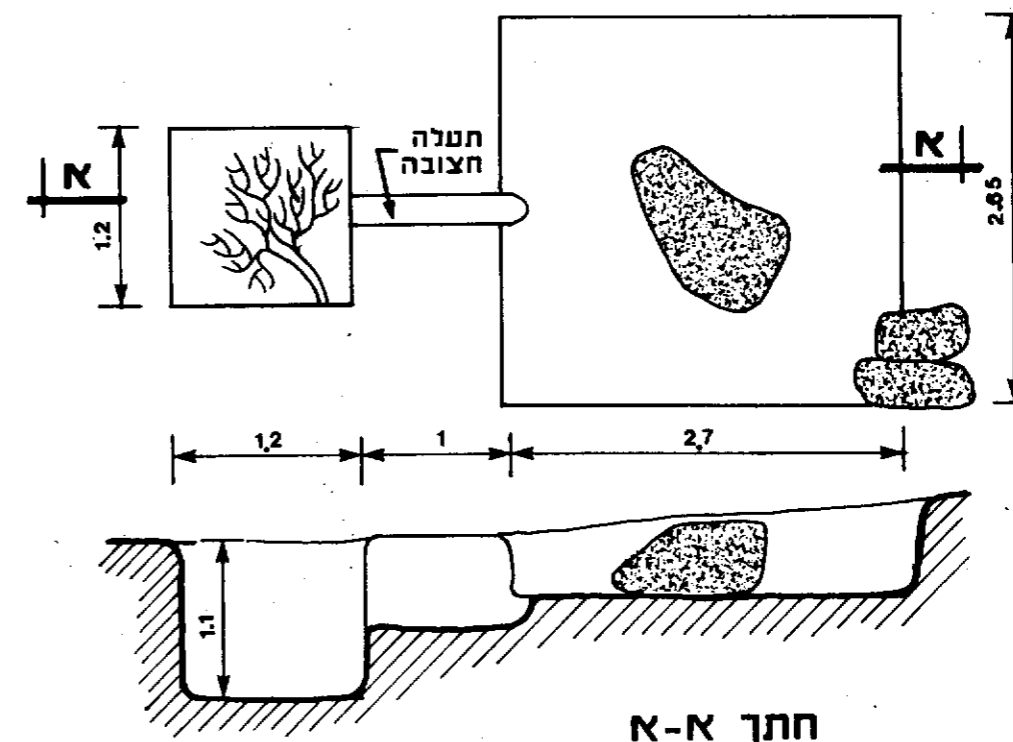
217. חציבות ומערות קבורה - נ.צ. 15257/23392.

על גדה המערבית של ערוץ קטן ממערב לחורבת שוקף, מצויים שרידי מחצבה קדומה ובקירותיה שתי מערות קבורה. החציבה הותירה קירות זקופים בגובה 3-5 מ' עם קטעי מדרגות טיפוסיות. בקירות, שתי מערות קבורה שהמרחק ביניהן כ-30 מ'. המערה הדרומית חצובה יפה, עם קמרון מעל הפתח המרובע וצלב מלטה חקוק מעליו.

חלל המערה קוביתי, מידותיו 2.3x2.3 מ' ובדפנוח מקמרי קבורה יפים. במקמר השמאלי ובזה שבקיר האחורי - אגני קבורה. בימני חסר האגן ונראה שלא הושלם. במזוזה הפתח שקע לבריח ובמשקוף הפנימי שקע לציר הדלת. המערה הצפונית בלוייה והרוסה למדי, פתחה פגוע מבליה ומורחב מגודלו המקורי. בקיר האחורי שלושה כוכי קבורה צרים ונמוכים. בקירות הצדדיים, בכל אחד, כוך קבורה צר בצד מקמר עם אגן קבורה. מצב ההשתמרות הפנימי אף הוא גרוע. בחזית מערה זו מספר עצי זית. מערבה למערות מצוי צנר רדוד.

ד.א. - ב'

חבט טל

חתך א-א

גח, אחר 213

214. עין שמאליה - נ.צ. 15419/23289.

בצפוני משני היובלים שבראש נחל בוסתן, בין מטעי זיתים וגדרות צבר, חפורה באר שעומקה כ-5 מ' וקירותיה בנויים אבן. בחורף של שנה גשומה מגיע מפלס המים כמעט עד פי הבאר, בסוף הקיץ יש שמפלס המים יורד עד הקרקעית. ליד הבאר שקחות העשויות מחצאי חביות וגדרת צאן מאוכלסת. מי הבאר משמשים כיום להשקית עדרים בלבד. אל הבאר מחכנסים שבילים הן מדלית אל כרמל והן ממורדות הר שוקף. כן מגיעה לכאן דרך רכב בדרגת עבירות ג', שתחילתה בביח אוליפנט שבדלית אל כרמל.

ד.א. - ב'

215. עין שוקף - נ.צ. 15289/23350.

מעין באפיק נחל בוסתן. הנביעה סגורה במבנה בטון בנוי בחוף הקרקע. פתח המבנה סגור בדלת ברזל אליה יורדות מדרגות בטון. כשלושה מטר מערבה מצויה בריכת בטון מלאה מים דלוחים המגיעים בצינור חת קרקעי מהנביעה ומשמשים להשקית עדרים. על גבי טרסה במעלה הנחל בנויה בריכת בטון אותה ממלאים

220. נביעה קטנה בנחל בוסתן - נ.צ. 15174/23388.

באפיק נחל בוסתן בסמוך לנקודה בה חוצה אותו דרך רכב, מצויה נביעה קטנה. זהו שקע מדופן באבנים ובו מים דלוחים. מעבר לדרך הרכב, במורד הערוץ מדרגת סלע ועצי חרוב היוצרים באפיק פינה מוצלח וחביבה למראה. בגדה הנחל הצפונית קטע מצוק גיר שגובהו כ-4 מ'.

ד.א. - ב'

221. מערת קבורה וקבר מרובע - נ.צ. 15126/23352.

בצד דרך הרכב שעל גב הרכס בין נחל בוסתן לנחל חגלון, מעבר למצבה קטנה, מצוי זרגש גיר מוסתר בסבך של שיחי פטל, אלח המסטיק וקיטוסית. בחזית הדרגש חצובה מערת קבורה. על גבי הדרגש חצוב קבר מרובע מכוסה בלוחות אבן.

ד.א. - ב'

222. חורבן בוסתן - נ.צ. מרכזי 15091/23368.

חורבה הרוסה ביותר המשתרעת על שטח שהוכשר לנטיעה באמצעים אגרוטכניים ואף ניטע בברושים (כ-0.5 מ' גובהם ביום הסקר). הכשרה השטח העלימה לחלוטין את השרידים אשר תוארו על ידי צוות הסקר הארכיאולוגי בכרמל. במדרון הצפוני ניכרים שרידי טרסות וקירות תמך. כן מושלכים כאן חוליות פי בור וממל של בית בד.

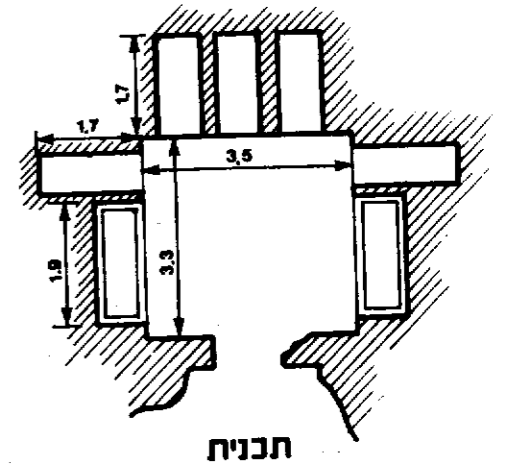
ד.א. - ג'

223. עין עציון - נ.צ. 15049/23402.

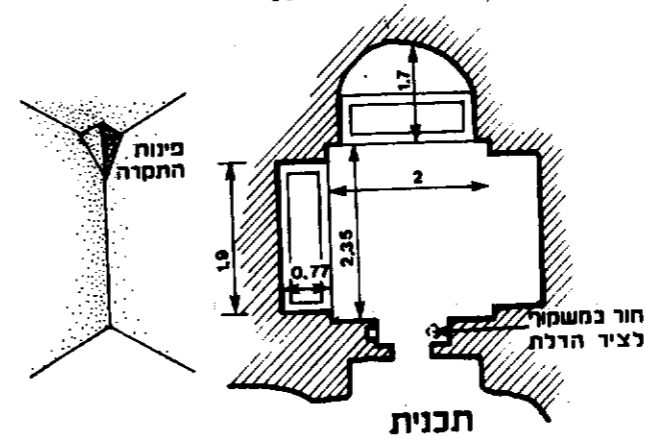
מעין קטן בנחל בוסתן. בערוץ ריכוז גדול של שיחי פטל ועצי תאנה. בתוך סבך הפטל "שלולית" רדודה שגובהה 1x0 מ' ובה מים מעופשים. על הגדה הצפונית, מעל הנביעה נפגשים דרך רכב וקו אש אנכי חלול היוצרים "קרחת" במדרון.

ד.א. - ג'

מערה צפונית

מערה דרומית

תכנית

תכנית

פתח המערה

מערות קבורה (ממערב לח' שוקף) אתר 217

218. חרבת שוקף - נ.צ. מרכזי 15255/23376.

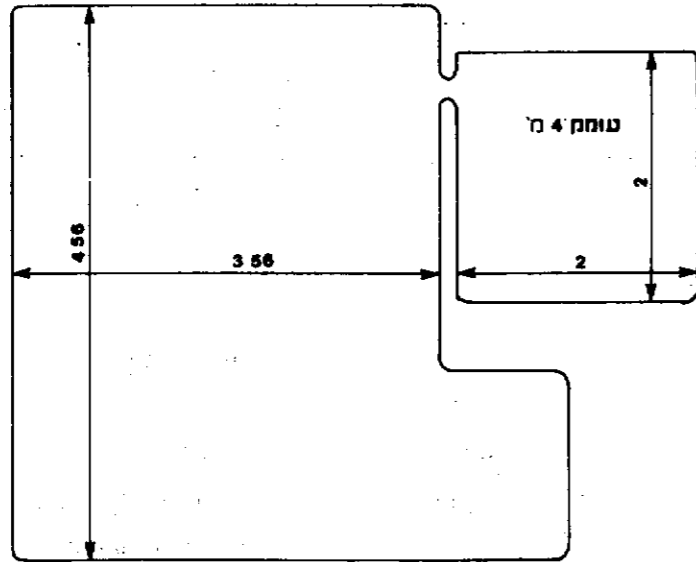
חורבה הממוקמת על גבעה עגולה המחרוממת מעט מעל אפיק נחל בוסתן. על הגבעה מטע זיתים, בין העצים שרידי קירות וגדרות סיקול. במרכז החורבה מונח בסיס מעצרח של בית בד. חרסים הלניסטיים, רומיים, ביזנטיים וערבים נמצאו כאן על ידי צוות הסקר הארכיאולוגי. הדרוזים ישבו במקום עד 1840.

ד.א. - ב'

219. נביעה קטנה בנחל בוסתן - נ.צ. 15206/23388.

בתוך מטע זיתים על גדה הדרומית של נחל בוסתן, כ-25 מ' מהאפיק, מצוי מעין קטן הנובע בתוך בור קטן מדופן באבנים. מהנביעה יוצא תוואי של תעלה הרוסה המוביל לעבר הערוץ. בערוץ בנקודה זו, סבך של פטל.

ד.א. - ב'

גת, אתר 226

227. ריכוזי מאובנים - נ.צ. 14890/23308 ונ.צ. 14824/23332.

בשתי נקודות הציון המוזכרות בולטים על פני השטח גושי סלע בהם ועליהם ריכוז מרשים של מאובנים מצוררים, בעיקר נרינאות.

ד.א. - א'

228. חצפיה - נ.צ. 14754/23288.

בקצה שלוחה מאורכת בולטת כיפה מעוגלת עליה קבוצה קטנה של ארני ירושלים הצומחים כאן בר. משולי קבוצת העצים חצפית יפה מערבה לעבר מישור החוף, היס ומבצר עתלית.

ד.א. - ב'

229. חצפית - נ.צ. 14797/23290.

מראש המדרון המזרחי של אוכף מתון, חצפית יפה מערבה על משור החוף, עתלית, נוה ים, מבצר עתלית והים.

ד.א. - ב'

224. עין א-זרקה - נ.צ. 15012/23409.

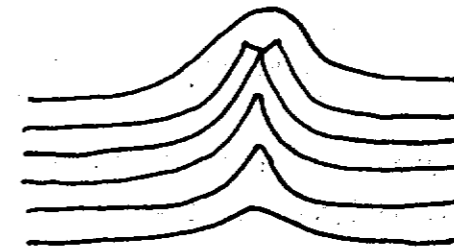
מעין קטן שנחל בוסחן. המעיין נובע לחוף בור עגול על טרסה, כ-20 מ' מדרום לערוץ הזרימה. עומק הבור כ-1.2 מ' וגודלו 1.5x2 מ', גובה המים בסוף הקיץ כ-40 ס"מ ובתוכם שפע אצות וחרקי מים. ליד הנביעה ובערוץ שמחתיה צומחים ערבבה שעירה, פטל, ורד הכלב וגומא.

ד.א. - ב'

225. אתר גאולוגי - נ.צ. 14945/23319.

בנקודה זו צר ערוץ נחל הוד וגדתו הדרומית היא קיר סלע זקוף. בקיר זה ניכר שיכוב ברור ובמרכזו קימוט ושכבה מקומיים מעניינים ביותר (ראה שרטוט). באפיק, מעל נקודה זו שרידי מבנה מרובע וטרסות עיבוד נטושות.

ד.א. - ב'

קימוט שכבות נחל הוד

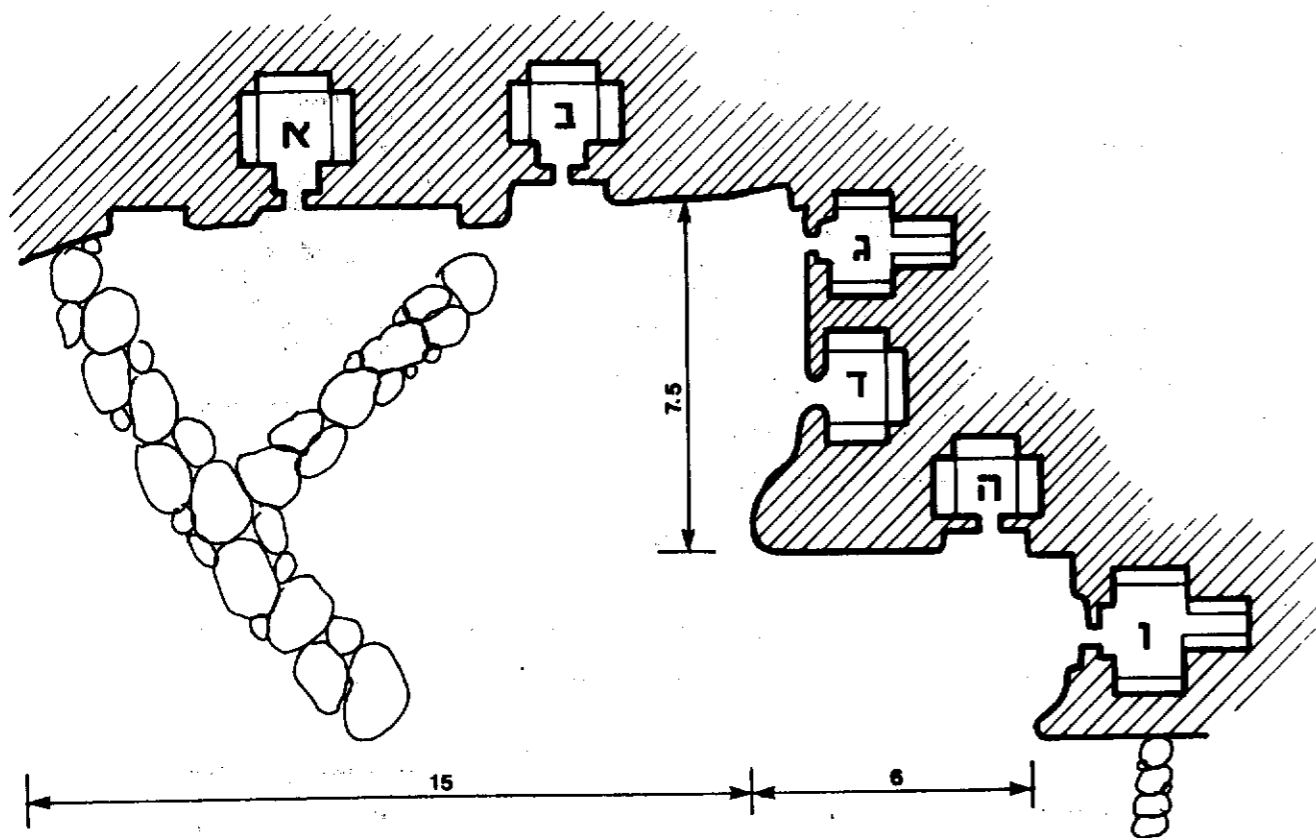
אתר 225

226. גת - נ.צ. 14904/23354.

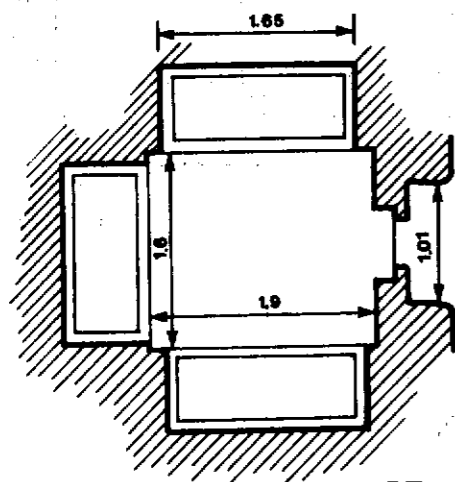
במחצית המדרון שלמרגלות ניר עציון, בצד דרך רכב המגיעה לכאן מעין הוד, חצובה גת. לגת משטח דריכה גדול ובור איסוף שהועמק עד כדי 4 מ', וכנראה שימש כבור מים. בחלקו העליון של הבור ניכרים שרידי טיח.

ד.א. - ג'

השנייה מזרוע, מונחת דלה אבן שבורה וזלת נוספת מונחת בתוך אגן קבורה במערה השנייה בצפון.

מערת קבורה בחורבת חגלון חכנית כלליה

חכנית

מערת קבורה בח' חגלון

אחר 233-א'

פתח המערה

230. ריכוז מאובנים - נ.צ. 14806/23274.

בחלקו העליון של מדרון דרומי, בשטח מכוסה גריגה של קידה שעירה, נחשפה שכבת סלע המורכבת מרסק שוניות ושפע מאובנים מצוררים. נראים בעיקר נרינאות ומעט רודיסטים. המאובנים כמעט מושלמים ובולטים יפה בגוון חום-אדמדם בתוך ומחוד הסלע שגונו לבן-אפור.

ד.א. - ב'

231. ריכוז מאובנים - נ.צ. 14800/23252.

במרכז אורף מחוץ מכוסה טרשים, בולט מחשוף של רסק שוניות עם שפע מאובנים מצוררים של נרינאות, מעט רודיסטים וצדפות. גוף המאובנים חום אדמדם והם בולטים יפה על פני הסלע שצבעו לבן-אפור.

ד.א. - ב'

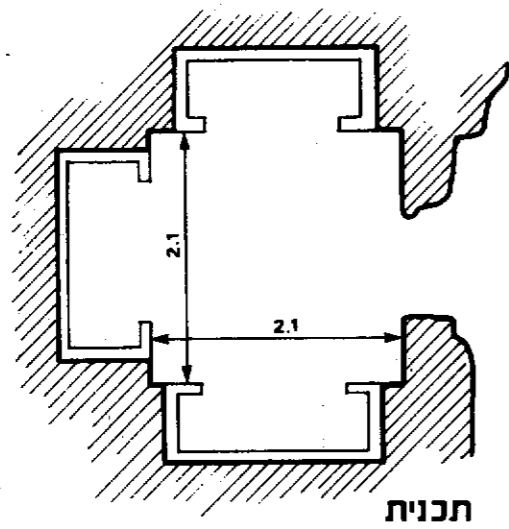
232. גח - נ.צ. 14953/23222.

בשוליים הדרום מזרחיים של השלוחה המחמשכת דרום מערבה מחורבת חגלון, חצובה גח. רוב חלקי הגח מכוסים בצמחיה. חשוף בור היקוות מרובע שגודלו 1.9x1.9 מ' וחלקו סתום בעפר. בצידו המזרחי בור שקיעה מרובע (0.8x0.6 מ') אליו מוליכה תעלה המגיעה כנראה ממשטח דריכה אשר לא נראה קשר בינו לבין בור ההיקוות. תעלה שנייה מגיעה הישר אל בור ההיקוות כנראה אף היא ממשטח הדריכה. המשטח כולו מוסתר תחת עץ אורן ושיחי אלח המסטיק ואין להבחין בפרטיו מלבד פינה חצובה אחת המצויה בסמוך לבור ההיקוות.

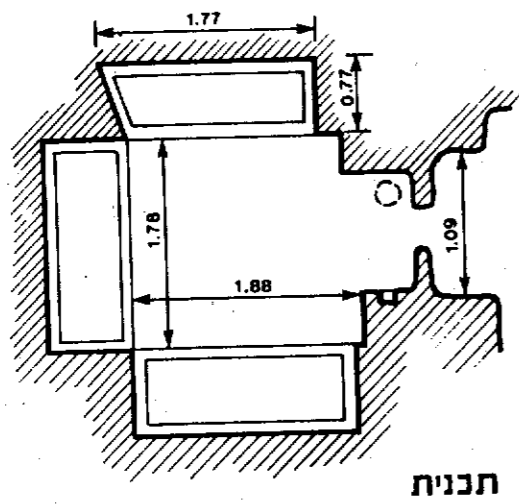
ד.א. - ג'

233. מערות קבורה - נ.צ. 14959/23218.

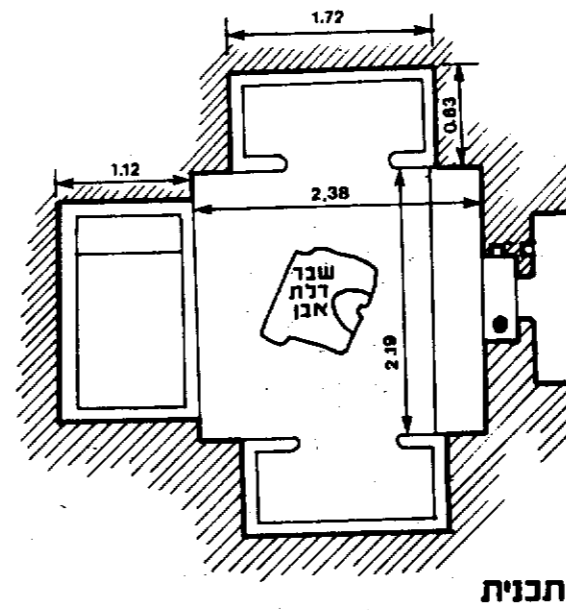
מזרוע לחורבת חגלון, על מדרון מחוץ במפנה דרום מזרחי, שרידי מחצבה קדומה ומערות קבורה. זהו קיר חצוב בסלע באורך 15 מ' המחפחל שלוש פעמים בזויות ישרות ויוצר עוד שלוש צלעות שאורכן 7.5, 6 ו-2 מ', בקירות חצובות שש מערות קבורה וניכרת החחלת חציבה של מערה שביעית. בארבע מן המערות אולמוח פנימיים רבועים ובצידיהם מקמרים ואגני קבורה מקבילים לקירות. במערה השלישית מזרוע ובקיצונית מצפון חצובים בקירות העורפיים כוכים מקומרים המהויים המשך לחלל המערה בהם אגני קבורה ניצבים לקיר החזית. בתוך המערה

מערת קבורה בח' חגלון
אתר 233-ד'

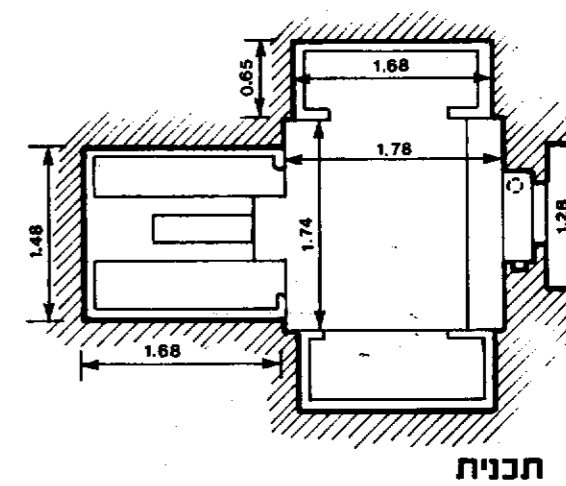
מערת קבורה בח' חגלון
אתר 233-ה'

מערת קבורה בח' חגלון
אתר 233-ב'

מערת קבורה בח' חגלון
אתר 233-ג'

235. מערה - נ.צ. 15015/23283.

במצוק קטן על גדתו הדרומית של נחל הוד מערה שרוחבה כ-6.5 מ' ועומקה 6 מ'. הפתח קטן ומעוגל, קוטרו כ-1.8 מ' והוא מצוי כ-3 מ' מעל תחתית המצוק. כ-20 מ' נמוך מהמערה ארבעה צנירים קטנים חתורים על קו המשכי אחד.

ד.א. - ב'

236. מצוק ומערה - נ.צ. 15028/23275.

על גדתו הדרומית של נחל הוד, קטע מצוק שגובהו כ-4 מ', במצוק מערה קטנה שעומקה כ-3 מ' וגובהה 2 מ'. בצידה מספר כוכים קטנים וצניר שגובהו 3 מ'.

ד.א. - ג'

237. גח - נ.צ. 15035/23260.

על משטח גיר בשולי אוכף מחון, מדרום לנחל הוד, חצובה גח קטנה. משטח הדריכה שמחארו ברור, גודלו 2.5x3 מ' ובשוליו בור מרובע סחום בעפר.

ד.א. - ג'

238. צניר - נ.צ. 15051/23258.

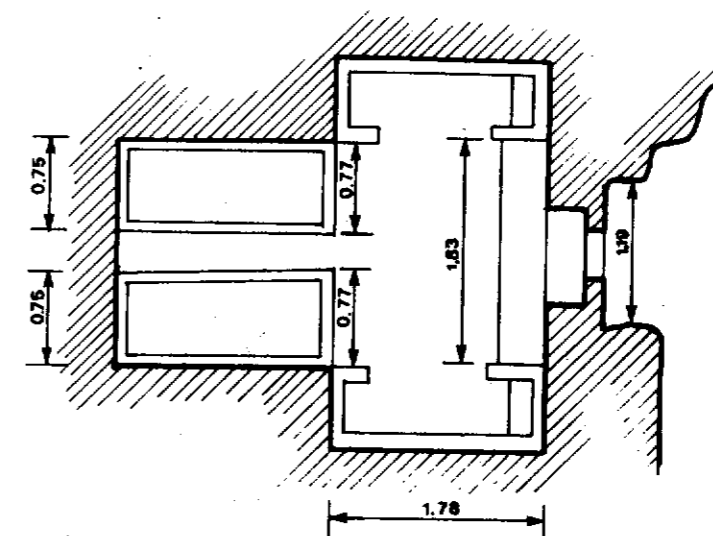
על גדתו הדרומית של נחל הוד מצוי צניר קטן ולא מעניין. גובהו כ-4 מ' ואורכו כ-15 מ'. עומקו 1.5 מ' בחלק המערבי ו-0.8 מ' בלבד בחלק המזרחי. הצניר מוקף בחורש סבוף.

ד.א. - ג'

239. נקודת תצפית מדרום לנחל הוד - נ.צ. 15128/23223.

כיפה קרטונית מתונה בתוך שטח טרשי מאד של גיר מוחרקה. מראש הכיפה תצפית יפה אל נחל הוד, חגלון, שולי בקעת מהר"ל, והר מהלל. השטח נשרף בסוף שנות ה-70. חלקו הוכשר לנטיעה ונטע במינים שונים של אורן. כאשר יגדלו האורנים הנ"ל - לא חיה תצפית!

ד.א. - ב'

תכנית

מערות קבורה בח' חגלון
אחר 233-1'

234. חורבת חגלון (חג'לה) - נ.צ. 14975/23248.

על גב שלוחה מדרום לנחל הוד, חורבה המשתרעת על שטח שגודלו 60x200 מ'. במרכז השטח ובמזרחו מתארי מבנים מרובעים מהם נותר אך נדבך אחד שקוע בקרקע. במזרח החורבה, סמוך לקו הרכס מערה חצובה. סביבה שרידי מבנים וגדרות צאן חדשה יחסיח אך נטושה.

במערב החורבה, בנ.צ. 14965/23246 חצוב בור מים דמוי פעמון עם פתח צר. עומקו כ-7 מ' ודפנותיו מטויחות בטיח עם חרסים. מעט ממערב לבור מצויים שרידי מבנה שחלקו חצוב בסלע. באחד מגלי האבנים במבנה זה נמצא שבר של משקוף עם שרידי עיטורים.

מערה ממרכז החורבה, חצוב בור פעמון נוסף ועליו חולית פי בור גדולה. על פי ממצאי הסקר הארכאולוגי בכרמל, החרסים הפזורים בחורבה הם רומיים וביזנטיים.

- בחוף יער האורן שממזרח לחורבה מצוי בית קברות ערבי (יחכן דרוזי), (מס. 119, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפח עחליח).

ד.א. - ב'

על גדות הדרומית של נחל הוד מצוי צניר גדול שאורכו 18 מ'. חקרת הצניר קשחת, גובהה במרכז 6 מ' ובשוליים 1.5-2 מ'. עומק הצניר במרכזו 3.5 מ' ובשוליים 1 מ'. מתחת לצניר קטע חורש סבוך ויפה.

ד.א. - א'

על גדות הצפונית של נחל המערות, בקטע שמצפון להר מהלל מצוי צניר החתור במרכזו של מצוק גיר קשה. גובה הצניר כ-3 מ' ואורכו כ-15 מ'. בקצה המזרחי מערה קטנה.

על מנת להגיע לצניר זה יש לטפס על קיר סלע לא גבוה.

ד.א. - ב'

בגדה הדרום מזרחית של נחל מערות, מעל הערוץ, מצויה מערה קרסטית קטנה המשמשת כדיר עיזים. בחזית המערה גדרה משיחים יבשים וקוצים.

ד.א. - ג'

חורבה על גבעה מעוגלת הבולטת מעט מעל הסביבה שבין הר מהלל לדליה אל-כרמל. הגבעה מוקפת שטחי חקלאות קטנים חלקם מעובדים. על הגבעה שתי קבוצות קטנות של אורני ירושלים ושני פרטים של ארון הסלע. על גב הגבעה ובעיקר בחלק הדרומי, סוקלו והוכשרו שטחים בשנים האחרונות, דבר שגרם להרס ולהעלמות חלק מהמצאים המוזכרים בסקר הארכאולוגי בכרמל. בראש המדרון הצפוני סימני חציבות ובור חצוב מרובע שטויח מחדש בתקופה מודרנית כנראה לשימוש הרועים. בין החציבות שתי מערות קבורה, האחת עם מקמרים וכוכים פנימיים ואחת שמלאכת חציבתה לא הושלמה והיא כוללת רק מסדרון כניסה צר. במורד המדרון ארבע מערות קבורה נוספות מסודרות בשני מפלטים, פחח אחת המערות סתום בעפר עד תקרתו.

מראש הגבעה חצפית חביבה לסביבה הקרובה.

ד.א. - ב'

מעין קטן על גדות המערבית של יובל היורד לנחל חרובים. בחוף מחשוף של חואר בור מדופן באבנים, סחום ברובו ובו מים מעופשים עם אצות וזחלי יחושים.

ד.א. - ג'

בגדה הצפונית של נחל עקב, מעט מתחת לדרך הרכב, מצוי בור קרסטי גדול אשר פתחו מוקף גושי סלע. גודל הפתח 2x4 מ' ושפתו הצפונית גבוהה מהדרומית. עומק הבור כ-15 מ' וקוטרו הפנימי 10-12 מ'. הירידה לבור אפשרית בחבל בלבד. בעבר התקיימה בבור אוכלוסיית עטלפי פרי אשר הושמדה בפעולות הדברה.

ד.א. - ב'

למרגלות מצוק קטן על מדרון שמדרום מערב לחורבת עדה, מצויה מערה קטנה שעומקה כ-3 מ' ורוחבה כשנים וחצי מ'. בדפנותיה שני כוכים לא עמוקים. פתח המערה רחב אך בשוליו ניכרים שרידי קשח חצובה שעיטרה את הכניסה. למרגלות המצוק מצוי שביל, חלקו בנוי, המוליך מנחל עקב לחורבת עדה.

ד.א. - ב'

בשטח חשוף מצומח על גבי כחף קרטונית היוצרת משטח נרחב משופע מעט מזרחה, פזורים שרידי קירות, טרסות נרחבות, חלקות חקלאיות נטושות ומצבורי אבנים מסותחות. פה ושם צומחים פרטים בודדים של אלון חבור, אלון מצוי, אלה א"י ולבנה רפואי. בשטח מספר אתרים נקודתיים מעניינים:

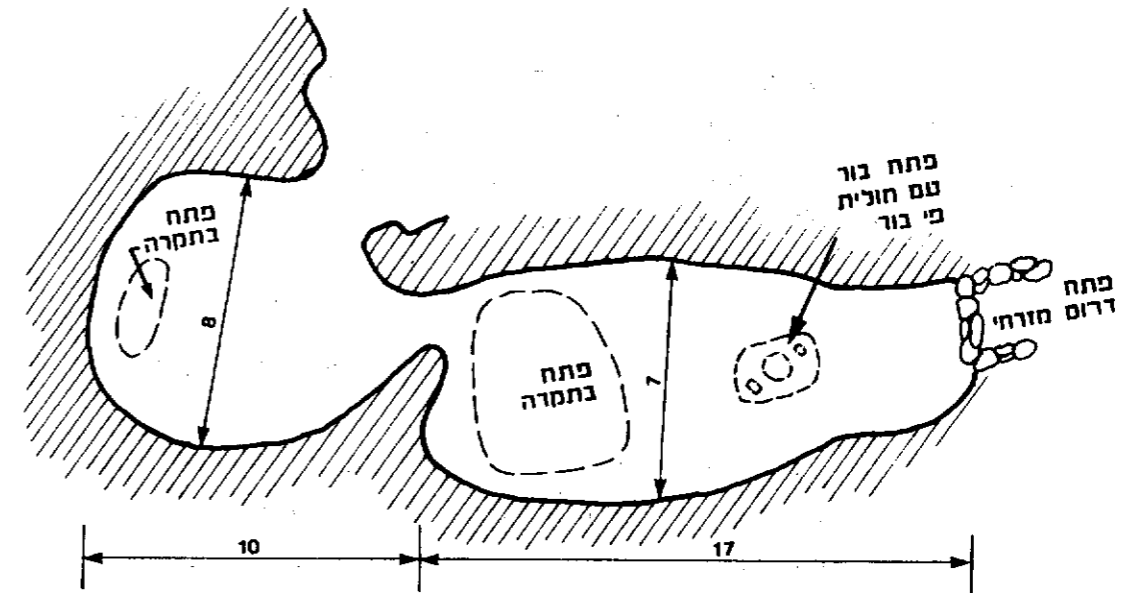
א. נ.צ. מרכזי 15887/23217 - בדרום השטח החשוף, על שטח מצומצם,

ריכוזי אבנים חלקן מסותחות. במקום ניכרים מחארים בודדים של קירות ופינות מבנים בהם נדבך אבנים אחד או שניים. כן אובחנו שתי מזוזות מונחות לא באתרן. סביב ריכוז האבנים קבוצות עצי חורש צפופים.

ב. מריכוז האבנים ולכיוון דרום מערב, בראש המדרון היורד לערוץ קטן סמוך, מצוי בור מים סחום ומספר פתחי מערות חצובות, סתומות אף הן.

ג. נ.צ. 15883/23210 - מדרום למצבור האבנים שהוזכר לעיל, מצוי בור כמעט אנכי המוליך למערת קבורה חצובה בקרטון. במערה שלושה כוכי קבורה שדופן האחד מהם נחמד באבן מסוחמת.

ד. נ.צ. מרכזי 15893/23222 - מערה מאורכת בעלת מספר פתחים. נראה שחבורו כאן בור מים אחד או יותר עם מערת קבורה. בחלק הצפון מערבי של המערה אולם מעוגל בעל פתח כניסה מכיוון מזרח הנראה כפתח מערת קבורה שהורחב. בחקרת האולם נפער פתח עגול הנראה כתוצאה התמוטטות. מאולם זה מעבר דרום מזרחה לאולם נוסף אשר בחקרתו פתח ממוטט בקוטר 2 מ' ופתח חצוב יפה של בור מים. על פתח הבור מונחה חוליה פי בור ובדפנותיו ניכרים סימני טיח. בקצה הדרום מזרחי אולם נוסף קטן ונמוך הקשור לאולם המרכזי על ידי מעבר קשתי נמוך ופתח יציאה בקצהו הדרום מזרחי. פתח זה חצוב בחוף מעין בור מדופן בקירות אבן. כל החללים והפתחים חצובים בקרטון די רך אשר חרס ודאי לשנויים בצורתם המקורית.

בור מערה בחורבת עדה (מבט על)

אתר 247

ה. כ-5 מ' מצפון לפתח הדרום מזרחי של המערה שתוארה לעיל, חשוף קטע של קולומבריום. זהו קיר חצוב במעוגל היוצר קשת שאורך מיחרה 4.8 מ' והיא מהווה בערך 1/3 מעגל. גובהו המקסימלי של הקיר החשוף 1.8 מ'. בחוף הקיר חצובים כוכים קטנים מרובעים מסודרים בשורות. בקטע החשוף ביותר נראות חמש שורות כוכים. שאר חלקי הקולומבריום מכוסים בעפר.

ו. כ-13 מ' צפונה לפתח בור המים חצובה מערת קבורה לה פתח מרובע ללא מקמר מעליו. פנים המערה סתום בעפר עד כמטר מתחת לחקרתו. ניכרים פתחים של כוכי קבורה מאורכים ניצבים לקירות, שלושה בקיר הצפוני ואחד בדרומי. בקיר הערפי התבלו קירות הכוכים או נהרסו במתכוון ויצרו חלל המהווה המשך לחלל המערה.

ז. נ.צ. 15896/23219 - כ-30 מ' מזרחית דרום-מזרחית לבור המים חצובה מערת קבורה נוספת. פתחה מרובע ללא מקמר מעליו והוא סתום עד כדי חצי גובהו. פנים המערה סתום בעפר עד כ-0.8 מ' מתחת לחקרתו. לא ניכרים כוכים או אגני קבורה. בקיר הדרומי כוך עמוק, שנוצר בהתמוטטות חלק מהקיר.

ח. נ.צ. 15907/23218 - במורד השלוחה, במדרון היורד לעבר נחל עקב, מערת קבורה המוסחרת תחת אלון חבור גדול. פתח המערה סתום בעפר, נראה מקמר חצוב יפה ותחתיו פתח ממוטט.

משטח החורבה תצפית יפה ביותר צפונה ודרומה לנוף המדרונות המזרחיים וכן מזרחה לגבעות אלונים שפרעם, עמק יזרעאל ובדרום למושבה יקנעם.

ד.א. - ב'

248. מצוקי נחל עדה (ואדי אום אל אחמד) -

על גדה הצפונית של נחל עדה, בערך בחצי המרחק בין ראש הואדי לבין פתחו, מצוי מצוק גיר היוצר מעין מפרץ במדרון בצורת שליש מעגל. גובה המצוק בצידו כ-10 מ' ובמרכזו כ-25 מ'. למרגלותיו נוצרת רחבה משופעת לכיוון הואדי עליה צומחת בתה נמוכה של סירה קוצניח ופרטים בודדים של אלון מצוי, אלון חבור, אלח מסטיק ופרט גדול ויפה במיוחד של אלון תולע. במצוק צומחים זקנו שעיר, מציץ סורי, שכרון זהוב, אלה א"י, צפורן משולשל ועוד. כן מהווה המצוק ביח גידול לשפנים, יוני סלע, בזים מצויים וזוג אוחים. במצוק חמש מערות וכוכים:

- נ.צ. 15909/23278 - בחלקו המזרחי של המצוק, במקום בו הוא יוצר מעין פינה, מצויה מערה קטנה ששני פתחיה מצויים ממש בתחתית המצוק. עומק המערה כ-2 מ' וגובהה כ-2.5 מ'.

250. מבנה נטוש - נ.צ. 15962/23188.

מדרום לפתח נחל עקב, על מדרון מחוץ, ניצב מבנה נטוש בנוי אבן ובטון ובו פרוזדור ושלושה חדרים.

ד.א.ג

251. שלוש מערות קבורה - נ.צ. 15961/23180.

על מדרון במפנה מזרחי, מדרום לפתח נחל עקב, שלוש מערות קבורה זו בצד זו. המערה הדרומית גודלה 3x3 מ' ולה שני כוכי קבורה. שתי המערות הצפוניות מחוברות ביניהן. נראה שפתחי המערות הורחבו בזמנים מאוחרים.

ד.א.ג

252. שרידי מחצבה מחקופת המנדט - נ.צ. 15959/23165.

ד.א.ג

253. כבשני סיד נטושים - נ.צ. 15960/23150.

ד.א.ג

254. גח - נ.צ. 15960/23122.

בחתימת המדרון שמזרח למוחרקה, חצובה גת בעלת צורה לא שגרתית. בצמוד למדרגת סלע חצוב משטח כמעט מלבני שגודלו 1.75x1.65 מ', בקצהו הצפון מזרחי חצוב בור מעוגל שקוטרו 0.5 מ' ועומקו 0.22 מ'. אל הבור מוליכה תעלה החוצה את המשטח באלכסון. בפינה הצפון מערבית של המשטח חצובים שלושה ספלולים. בצמוד למשטח, מצפון לו ובמפלס נמוך יותר, חצוב בור אליפטי המסתיים בקטע קוביחי חצוב בקיר סלע אנכי. יחכן שזהו בור היקוות אם כי נראה גדול מדי ביחס למשטח.

ד.א.ב

נ.צ. 15904/23278 - במפרץ המצוי במרכז המצוק מערה עם ארובה. הכניסה למערה היא כוך שעומקו כ-1.5 מ', רוחבו 2 מ' וגובהו 1 מ'. מעבר לכוך הכניסה מערה שגובהה 4 מ' ולה פתח בחקרתה. המערה מלאה גללי שפנים.

15900/23276 - כוך קטן, עומקו כ-1 מ' וגובהו 2 מ'. הכוך מצוי כ-5 מ' מעל תחתית המצוק ובו גללי עיזים.

15893/23271 - בחלקו המערבי של המצוק, במקום בו הוא מתעקל דרומה מצויה מערה ענקית ומרשימה ביותר שעומקה כ-20 מ', גובהה כ-8 מ' ורוחבה כ-10 מ'. רצפת המערה מכוסה גללי עיזים ובכניסה אליה שרידי גדרת צאן.

נ.צ. 15893/23266 - בקצה הדרום מערבי של המצוק, מערה שהכניסה אליה היא כוך בעומק כ-1.5 מ', גובהו 5 מ' ורוחבו 3 מ'. מכוך זה מסתעפות שלוש מחילות גבוהות, אורך שתיים מהן 3 מ' ו-4 מ'. אורך השלישית כ-10 מ' וחקרתה מתנמכת כלפי פנים. המערה כולה מלאה גללי עיזים.

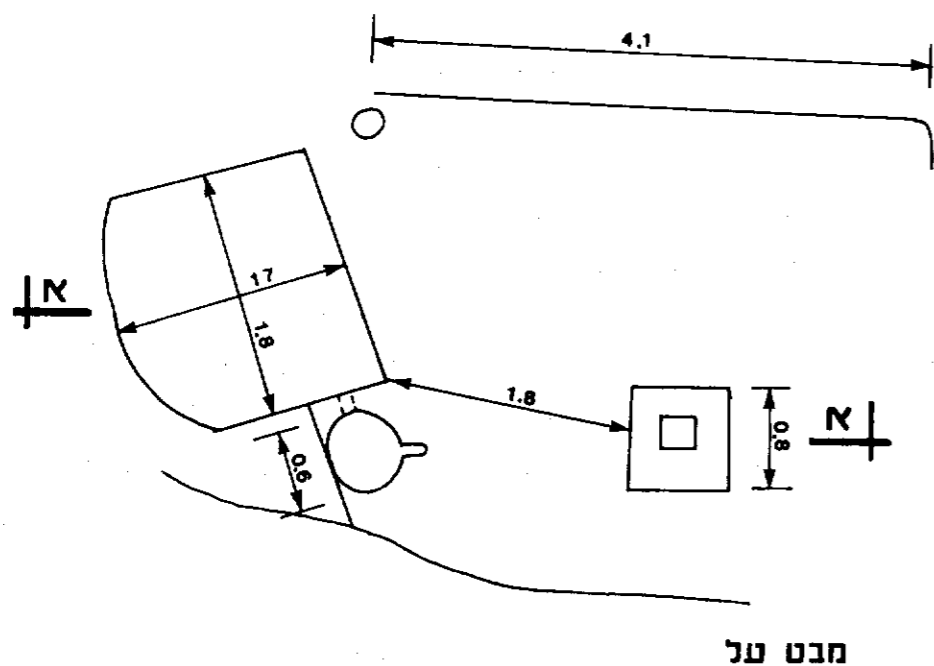
מראש המצוק ומנקודות למרגלותיו תצפית יפה ביותר לעמק יזרעאל, גבעות טבעון, מגדל-העמק, הרי נצרת, ראש הר תבור, גבעת המורה, הגלבוע, אום אל-פחם, שולי רמות מנשה והמושבה יוקנעם, החוררען וגוש הר מירון. למצוק זה ניתן להגיע הן מאפיק נחל עדה והן מדרך היערנים חוף ירידה במדרון אל ראש המצוק ומכאן אל מרגלותיו בקטע מדורג ונוח אשר במרכזו.

ד.א.א

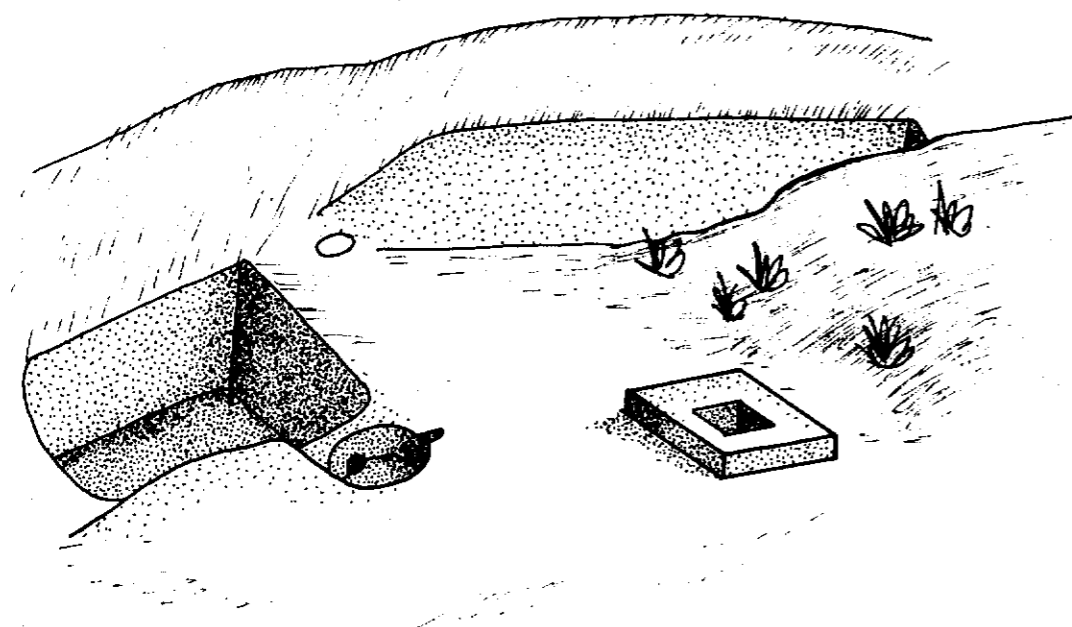
249. מצוקי נחל עקב - נ.צ. מרכזי 15921/23211.

מצוק על גדותו הצפונית של נחל עקב, לא רחוק מפתחו. המצוק אינו אחיד. בקצהו המערבי קטע זקוף שגובהו כ-15 מ', שאר חלקיו מחורצים ומבוותרים ובהם מצויים מספר כוכים לא מרשימים במיוחד. לאורך תחתית המצוק צומחים מספר עצי חרוב גדולים. במרכז המצוק מצוי קן גדול של עקב עיטי. למרגלות המצוק מדרון משופע, אבני ביותר עליו צומחים פרטים בודדים של חרוב, אלה ואלון.

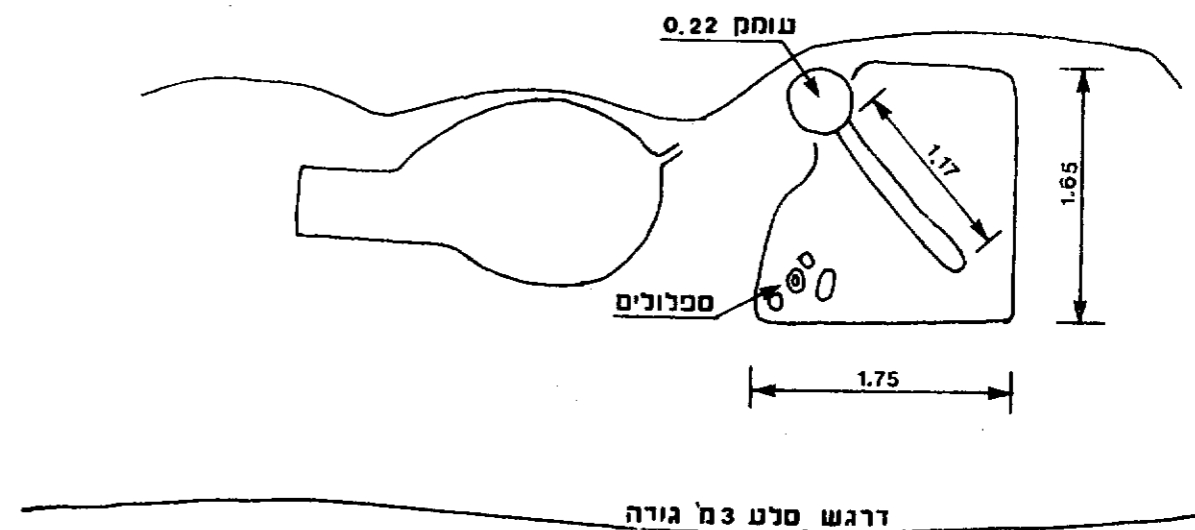
ד.א.ב

גת, אתר 255

אתר 255 - מראה כללי

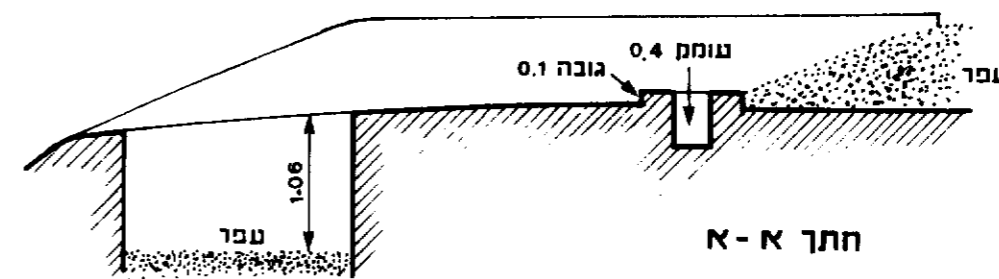
מבט על

גת - אתר 254

255. גת - נ.צ. 15964/23108.

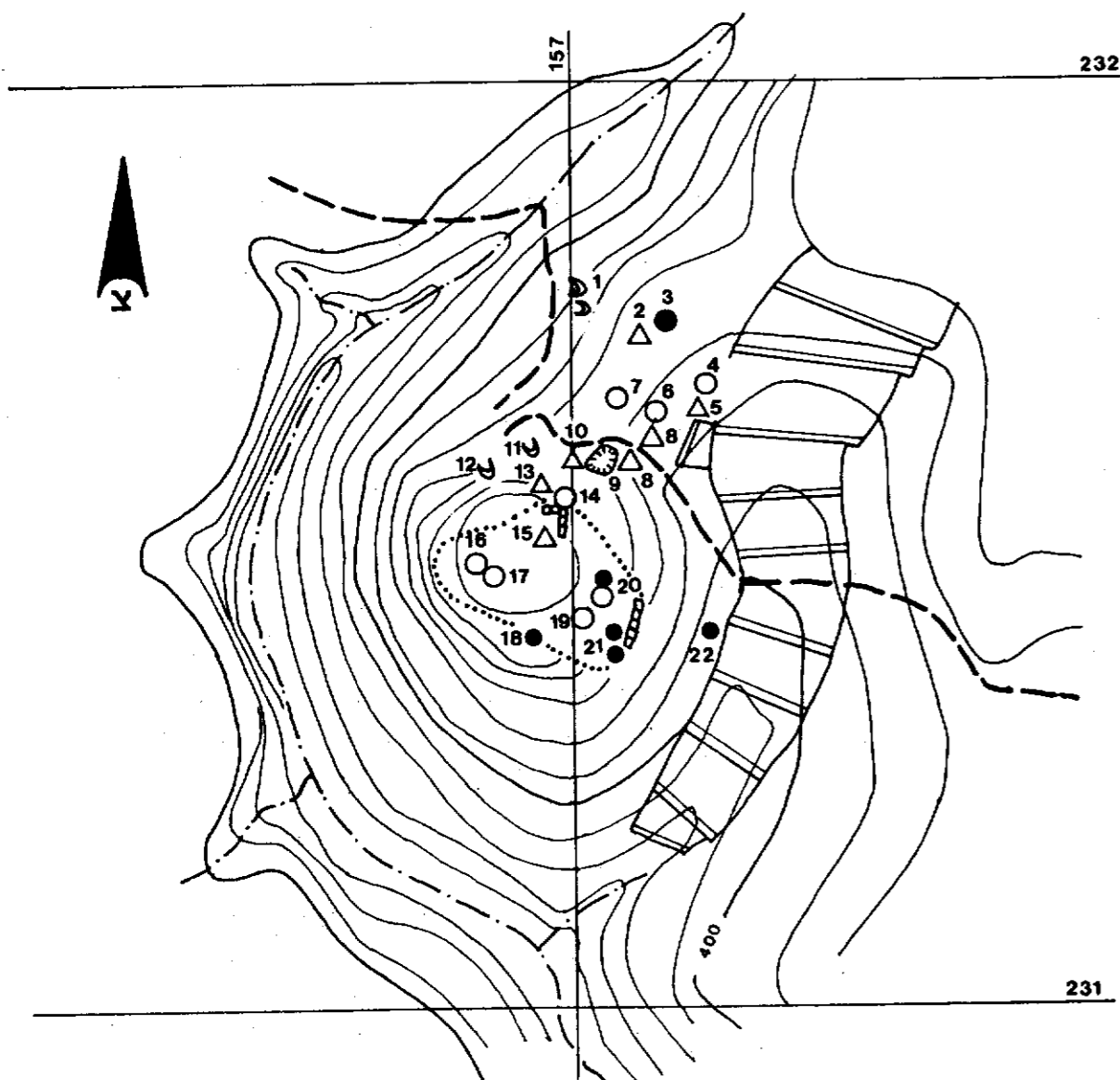
בחחית המדרון שממזרח למוחרקה, בגוש סלע טרשי הנמצא למרגלות דרך רכב, חצובה גת מעניינת במיוחד. בור ההיקוות מרובע וגדול (1.7x1.8) בצידו בור שקיעה עגול הקשור אליו בצינור חצוב בסלע. גבולות משטח הדריכה אינם ברורים מלבד הצלע המזרחית שאורכה כ-4 מ'. בשולי המשטח (ויחכן שבאמצעו) חצוב מחקר המורכב ממשטח ריבועי שצלעותיו 0.8x0.9 מ', מוגבה כ-10 ס"מ על המשטח ובמרכזו חצוב חור מרובע שעומקו 0.4 מ'.

ד.א. - א'

חתך א-א

גת - אתר 255 (ראה שרטוט נוסף בעמוד הבא)

	טרסות	A	מערת קבורה
	שטח החורבה	●	חלק של בית בד
	דרך רכב	○	בור מים
	ערוץ נחל	△	מתקן
		⊗	מחצבה

חורבת כרד, אחר 258

על ראש גבעה מעוגלת הבולטת יפה בסביבתה ועל מדרונותיה, משתרעת חורבה שעיקרה מחארי קירות וגלי אבנים. ניכרים קירות אבן בני נדבך אחד ובמקומות

במרכז ערוץ קטן המחחר מצפון מזרח למוחרקה, מצוק גיר קשה היוצר מפל בערוץ ונמשך אף על גדותיו. גובה המצוק 10-12 מ', אורכו כ-200 מ' ורוב חלקיו זקופים ותלולים. בנקודות מספר חריצים ונקיקים קטנים. למרגלות המצוק חורש נהדר של אלון מצוי, ער אציל, אלה ארצישראלית, בלוויח לבנה רפואי, אלון חבור, חרוב וקיסוסית. חורש בהרכב דומה צומח אף מעל המצוק. על המצוק עצמו צומחים מציץ סורי, כוציניח אופקית, חבצלה קטנת פרחים, דנדנה רפואית, כחלה חריפה, זוטה לבנה ועוד. המצוק והחורש היפה שסביבו יוצרים פינת חמד ראויה לציון.

ד.א. - א'

על פסגה גבעה מעוגלת, בולטת אך במעט מעל קו הרכס, שרידי חורבה המשחרעים על שטח נרחב. פסגה הגבעה מכוסה חורש אלון, אלה ארץ ישראלית וער אציל. בין העצים שרידי מבנים מהם נותרו 3-4 נדבכים של אבנים מסותתות יפה. בין המבנים מזוזות, משקופים, בורות מים וחלקי בתי בד. בשטח החורבה וסביבה שפע חרסים רומיים וביזנטיים ושברי זכוכית. קשה להבחין בתכנית האחר.

- ב.נ.צ. 15849/23159, בשטח החורבה חפורה באר שעומקה כ-5 מ' וקוטרה 5 מ'.

- בפניה הדרום מערבית של החורבה, מצוי סרקופג עם פתחים יפים בצדדים באבן. הסרקופג אינו מנותק מהסלע הטבעי ונראה שמלאכת חציבתו לא הסתיימה.

- ב.נ.צ. 15826/23176 כ-200 מ' מצפון מערב למרכז החורבה, חצובה גת. גודל משטח הדריכה 2x2.3 מ' וגודל בור האיסוף 1.3x2 מ', ביניהם מקשרת תעלה רדודה.

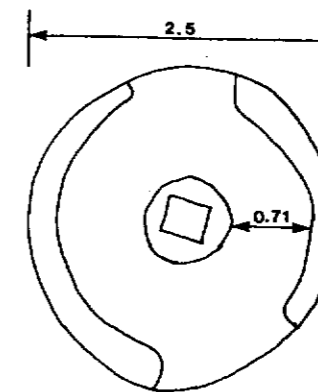
משולי הגבעה תצפיות יפות לעמקים, לגלבוץ ולהרי הגליל העליון והחחתון. האתר ראוי לניקוי, שיקום וטיפוח.

ד.א. - א'

בודדים אף שלושה וארבעה נדבכים. הקירות בנויים היטב מאבנים מסותחות. רוב חלקי החורבה חבויים בסבך חורש של אלון מצוי, ער, אלה ארץ ישראלית ובר-זית. קשה להבחין בתכנית האתר.

מהקצה הדרומי של הגבעה חצפית יפה למורד נחל כרד, מדרונות הנחל מכוסים החורש, שלוחת אום-אל-זינת ומרחוק רמות מנשה. על הגבעה, על מדרונותיה ועל האוכף הרדוד שמצפון לה, מצויים בורות מים, מערות קבורה ושרידי מחקנים כמפורט להלן:

1. נ.צ. 15702/23166 - מערת קבורה. במדרון שמעל דרך הרכב, במפנה צפון מערבי, חצובה מערת קבורה עם פתח מרובע ומעליו מקמר לא עמוק. חלל המערה הוא כוך מלבני מאורך ובקיר הצפוני כוך נוסף שחציבתו לא הסתיימה. מעט מדרום למערה זו מצויה מערה נוספת הרוסה ביותר.
2. נ.צ. 15704/23165 - בשוליים הצפוניים של האוכף הגדול אשר מצפון לגבעת החורבה, מחארי שלושה קירות של מבנה מרובע מהם נותר נדבך אחד של אבנים שקועות בקרקע. בשטח המבנה פזורות אבני פסיפס מרובות ועמוד מחורץ שוכב בסמוד. במקום מצויות שתי אבנים עגולות שקוטרו 1.4 מ' ובמרכז כל אחת מהן חור מרובע שעומקו 55 ס"מ ובדפנותיו מגרעות פנימיות.
3. נ.צ. 15707/23166 - ים של בית בד. בשוליו הצפוניים של האוכף אשר מצפון לגבעת החורבה, מוקף בעצי חורש, מונח ים גדול של בית בד. קוטרו 2.5 מ' ובהקיפו שפה מורמת בעובי 20 ס"מ, שבורה במקומות אחדים. במרכז חור מרובע שאף סביבו בולטת שפה מורמת חצובה באבן ויוצרת מחאר מרובע.

ים של בית בד בח' כרד, אתר 3-258 מבט על

4. נ.צ. 15709/23161 - בור. בשוליים הצפון מזרחיים של האוכף אשר מצפון לגבעת החורבה, בשולי שטח הטרוסות שבערוץ, חצוב בור מים. פתחו מרובע 2x2 מ' ופנימו מלבן בגודל 3.5x2.5 מ'. עומק הבור עד העפר והאבנים המכסים את קרקעיתו 4.5 מ'. דפנות הבור והפתח מטויחים בטיח מודרני ושפת הפתח בנויה אבנים ובטון הנראים חדשים.

5. נ.צ. 15709/23160 - מתקן חצוב. כ-10 מ' מדרום מערב לבור המתואר בסעיף 4, חצוב בור מרובע שגודלו 2.9x2.6 מ'. הבור סתום רובו בעפר ועל דפנותיו ניכרים שרידי טיח עדין. יתכן שזהו בור היקרות של גת. על שפתו הצפונית של הבור בנוי קיר חמך של טרסה אשר יתכן שמכסה על משטח הדריכה. מעל הדופן המערבית חצוב משטח קטן שגם על דפנותיו ניתן להבחין בשיירי טיח.

6. נ.צ. 15706/23159 - בור מים מרובע, מצוי בשפוליים המזרחיים של האוכף אשר מצפון לגבעת החורבה. מידותיו 5.7x5 מ' ועומקו עד העפר המכסה את הקרקעית, 2.2 מ'. בכל אחת מדפנות האורך חצובים שני שקעים מרובעים שפאותיהם הפנימיות אלכסוניות. שקעים אלו שימשו כנראה כבסיס לקשתות. במרכז הדופן הצפונית שקע מרובע בו חצובות מדרגות. בדופן הדרומית שקע דומה ללא מדרגות.

7. נ.צ. 15703/23160 - בור מים מרובע, המצוי במרכז האוכף שמצפון לגבעת החורבה. גודלו 5.8x4 מ' ועומקו 5 מ'. בחלק העליון של דפנותיו חצובים שקעים מרובעים ומשטחים אלכסוניים ששימשו כפי הנראה כבסיסים לתומכי התקרה. על דפנות הבור שיירי טיח עם חרסים. בסמוך לבור מעט מצפון-מערב לו, מצוי משטח עגול, לא מושלם, שקוטרו 12 מ'. בחלקים מהיקפו קירות זקופים חצובים בסלע בגובה 30-50 ס"מ. יתכן שזוהי גורן.

8. נ.צ. 15705/23156 ונ.צ. 15704/23155. בשוליו הדרום מזרחיים של האוכף, מונחות שתי אבנים מרובעות גדולות המרוחקות כ-10 מ' זו מזו. במשטח העליון של כל אחת חצוב חור מרובע שעומקו 45 ס"מ, ובדפנותיו מגרעות פנימיות. סביב המשטח העליון חצובה מדרגה היקפית לא עמוקה. גודל האבן הצפונית 1.4x1.8 מ' ועוביה 80 ס"מ. גודל האבן הדרומית 1.45x1.75 מ' ועוביה 85 ס"מ.

9. נ.צ. 15701/23155 - מחצבה קדומה שיצרה בור רדוד המשחרע על שטח של כ-15X10 מ'. הבור מוקף קיר אבן ודופנו המזרחית בנויה אבנים. כנראה שמש כמכלאה בחקופה מאוחרת לחציבה.

10. נ.צ. 15700/23156 - מחקן. בחלקו התחתון של המדרון הצפוני של גבעת החורבה, מצוי מחקן הנראה כגת. זהו בור מרובע בגודל 3.2X3.3 מ' ועומקו המירבי עד העפר המכסה את הקרקעית 82 ס"מ. על דפנותיו שיירי טיח. מדרום לבור מצוי משטח גדול, 5X6 מ' המופרד מהבור על ידי שפה חצובה בסלע. בעפר הממלא את המשטח ואת הבור אבני פסיפס מרובות.

11. נ.צ. 15697/23156 - שחי מערות קבורה מצויות בתחתית המדרון הצפון מערבי של גבעת החורבה, בדפנותיו של שקע מרובע חצוב בגודל 3X4 מ'. המערות הרוסות, פתחיהן וחללן הורחבו והן שימשו כפי הנראה כדיר עיזים.

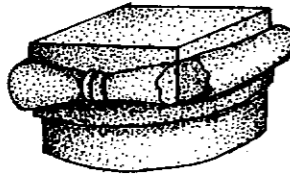
12. נ.צ. 15694/23154 - מערת קבורה חצובה בקיר מחצבה קדומה בתחתית המדרון הצפון מערבי של גבעת החורבה. פתחה מקומר ובלוי, מעליו ניכרים שרידי מקמר. בארבע פינות החלל הפנימי מצויים כוכי קבורה מאורכים ובקיר העורפי נראים שרידים עלובים של אגן קבורה. במרכז המערה שקע מרובע להנחת העצמות.

13. נ.צ. 15699/23154. על המדרון הצפוני בין עצי החורש, חצוב שקע מלבני שגודלו 1.7X2.8 מ' ועומקו המירבי 73 ס"מ. לחוף השקע יורדות מהדופן הדרומית שחי מדרגות. תפקוד המחקן אינו ברור.

14. נ.צ. 15700/23152 - בור המצוי בשולי כתם חורש בצפון מזרח הגבעה, למרגלות פתח מבנה (ממנו נותרו שני קירות עבים בני ארבעה נדבכים הבנויים יפה). הבור מלבני, עומקו 5 מ' ומימדיו הפנימיים 2.5X4 מ'. בחלקו העליון הבור הוא בעל צורת פעמון ועל פתחו העגול מונחת חוליה מרובעת, חצובה יפה, עם פתח עגול, מגרעת מרובעת למכסה ושקעים לצירים ולבריה. על דפנות הבור נותרו שיירי טיח.

- כ-10 מ' מדרום לבור זה, על אותו קו גובה, מצוי בור נוסף בעל נתונים דומים אך ללא חוליה על פיו.

15. נ.צ. 15698/23150. בחוף סבך חורש, בסמוך לשטח פתוח שבגבול החורש מונח מחקן העשוי אבן עגולה בקוטר 1 מ' במרכזה חור עגול ובשוליה שני חריצים אנכיים עמוקים (ראה חאור ושרטוט בסעיף 20). המחקן בלוי למדי. בחוף החורש, סמוך לנקודת הציון המוזכרת מונחת כותרת אבן של עמוד עם פיתוחים הניכרים עדיין חרף הבליה.

כותרת של עמוד ח' כרך
אתר 15-258

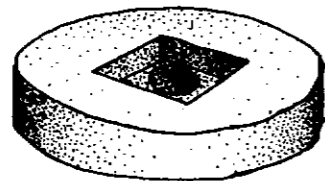
16. נ.צ. 15694/23149 - בור מים וחוליה. בשולי החורש, למרגלות קיר אבנים המוסתר על ידי הסבך, מצוי בור פעמון סתום והרוס בחלקו אשר על פיו מונחת חוליה חצובה יפה. החוליה נותרה "חלוייה באויר" בצידה האחד בשל התמוטטות פי הבור.

17. נ.צ. 15695/23149 - חוליה פי בור. כ-10 מ' מדרום מזרח לבור המחואר לעיל, בחוף צבר אבנים מונחת חוליה פי בור גדולה ויפה. לא ניתן לראות אם היא מונחת על בור סתום או שנגררה לכאן מבור סמוך.

18. נ.צ. 15697/23143 - ים שבור של בית בד. בשטח מישורי חשוף מצומח, בדרום גבעת החורבה, מונח ים של בית בד שבור לכמה חלקים. רדיוס הים 1.1 מ'. במרכזו ניתן להבחין בחור מרובע סביבו שפה מורמת ובשולי הים ניתן להבחין בשרידי מעקה אבן שהקיף אותו.

19. נ.צ. 15701/23144 - בורות מים. בחלקה הדרום מזרחי של החורבה מצוי בור פעמון הרוס וסתום. בצידו בור מרובע הרוס אף הוא. על דפנות הבור שיירי טיח.

20. נ.צ. 15703/23146 - בור פעמון ובסיסי מעצרת. בחוף החורש במזרח בגבעה מצוי בור פעמון שפתחו בנוי מאבנים עד עומק 1 מ'. על שפת הבור מונחים שני בסיסי מעצרת, האחד מונח ממש על שפת הבור והשני מונח עליו.

אבן ממל בח' כרך
אחר 21-258

22. נ.צ. 15710/23144 - אבן ממל. בתחנית המדרון המזרחי, בשולי שטח הטרסות שבערוץ, מונחת אבן עגולה גדולה, שקוטרה 1.85 מ' ועוביה 50 ס"מ. במרכז האבן חצוב חור עגול שאינו חודר עד צידה השני. ד.א. - כל המכלול - א'

259. צנר - נ.צ. 15484/23141.

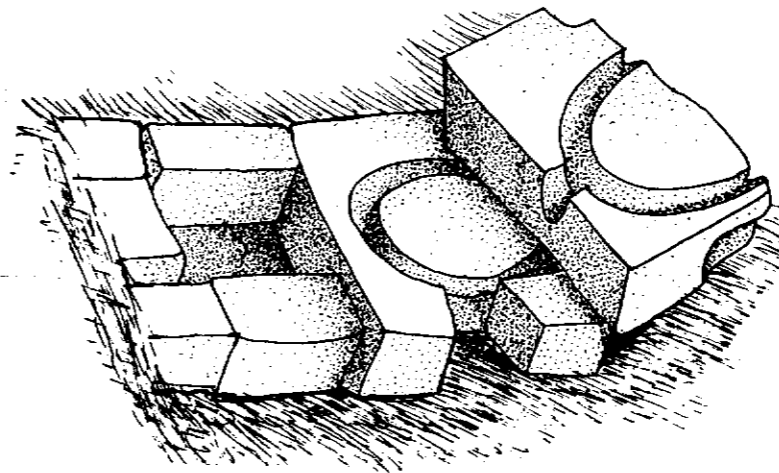
על מדרון במפנה דרום מזרחי, בראש ערוץ היורד לנחל מהר"ל, מצוי קטע מצוק ובו צנר קטן. אורך הצנר כ-10 מ', גובהו כ-2.5 מ' ועומקו כמטר וחצי בלבד. משני צידיו מתמשך מצוק נמוך. מהצנר ומגגו חצפיה יפה לעבר הגבעות והערוצים שממזרח להר סומק (יובלי נחל מהר"ל), שלוחת אום-אל-זינת וחצפיה נרחבת על רמות מנשה. ד.א. - ב'

260. כוכים בגדת נחל חרובים - נ.צ. מרכזי 15408/23181.

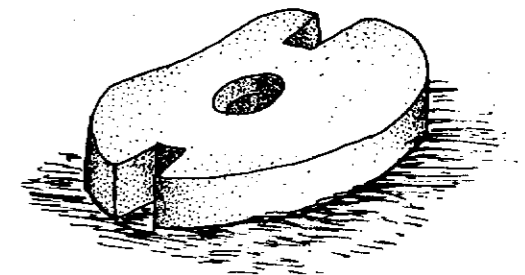
על גדתו הצפון-מערבית של נחל חרובים, בקטע מצוק שגובהו כ-15 מ', שחי מערכות של כוכים מרוחקות כ-30 מ' זו מזו. הצפוניות מורכבת ממחילה גלילית בתחנית המצוק. קוטר פתחה כ-60 ס"מ ואורכה כ-6 מ'. אליה יורדות מהחקרה שתי מחילות שלא ניחן לעבור דרכן. כ-8 מ' מעל מחילה זו כוך לא עמוק. המערכת הדרומית מורכבת משני כוכים קטנים המצויים כ-8 מ' מעל תחנית המצוק. באחד קו גדול ונטוש של דורס כל שהוא. ד.א. - ג'

בסיסי המעצרת עשויים כל אחד מלוח אבן בעובי 45 ס"מ אשר על פניו חצוב חריץ עגול בעומק 8 ס"מ וקוטר 80 ס"מ ממנו יוצאת תעלה קצרה המוליכה לשפח האבן. בקצות כל אחד מהלוחות מצוי חריץ אנכי עמוק בצד אחד ושרידי חריץ דומה בצד השני.

- כ-3 מ' מצפון לבור, בתוך קרחת קטנה בחורש, מונח מחקן מאבן עגולה בקוטר 1 מ'. במרכז האבן חור עגול שעומקו 23 ס"מ ובשולי האבן שני חריצים אנכיים עמוקים.

בסיסי מעצרות ובור בח' כרך
אחר 20-258

מחקן בח' כרך
אחר 20-258

21. 15703/23142 - שרידי מבנה ואבני ממל. בשוליים המזרחיים של הגבעה, כמעט בראש המדרון, מצוי קיר אבנים מסיבי שנותר לגובה 1 מ'. על פי שרידי קירות קטנים הניצבים לקיר זה נראה שהיה זה מבנה גדול על גבול השטח הבנוי של החורבה. בקצה הדרומי של הקיר מונחת במאוזן אבן ממל עגולה בקוטר 1.1 מ' ועובי 32 ס"מ. במרכז האבן שקע מרובע שעומקו 7 ס"מ ובהמשכו חור עגול העובר לצידה השני של האבן. אבן ממל דומה נשענת על גל אבנים כ-10 מ' צפונה לראשונה. באבן זו ניחן לראות שהחור העגול שבמרכזה מסתיים בשני קצותיו בשקע מרובע החצוב בפני האבן.

261. מצוק וצנירים על גדת נחל חרובים - נ.צ. מרכזי 15420/23182.

על גדתו הדרום מזרחית של נחל חרובים, מצוק מדורג שאורכו כ-150 מ' וגובהו המירבי 25 מ'. המצוק משופע כלפי צפון וקטעים ממנו "טובלים" בכחמי חורש. בתחתית המצוק, בקצה הצפוני צניר קטן ורדוד. במרכז המצוק, בנקודת הציון שהוזכרה לעיל, צניר קטן ונחמד שצורתו כחצי עדשה. חלקו הדרומי גבוה מהצפוני וקרקעיתו משופעת מעט כלפי צפון. אורך הצניר 11 מ', גובהו המירבי 2.2 מ', ועומקו המירבי 3 מ'. בקרקעית חצובות שתי גומות כדוריות, האחת בקוטר 30 ס"מ וקוטר השניה כ-10 ס"מ.

בקצה הדרומי-העליון של המצוק, צניר גבוה כדי 6-7 מ' ורדוד ביותר.

ד.א. - ב'

262. צניר - נ.צ. 15416/23190.

על גדתו הצפונית מערבית של נחל חרובים, בקצה הצפוני של המצוק בו מצויים הכוכים שתוארו לעיל (מס. 260), מצוי צניר יפה. אורכו 25 מ' וקרקעיתו גבוהה 2-3 מ' מעל תחתית המצוק. הצניר מחלק לשני חלקים ביניהם מפריד קיר סלע צר. אורך החלק הצפוני 10 מ', גובהו 1.8 מ', עומקו 1-2 מ' וגגו בולט כ-2 מ' נוספים. החלק הדרומי, אורכו 15 מ', גובהו 5 מ' ובו שני קטעים עמוקים כדי 3-4 מ'. בקצה חלק זה שני כוכים רדודים.

ד.א. - ב'

263. שני צנירים וכוך על גדת נחל חרובים -

על גדתו הצפון מערבית של נחל חרובים, בראש הקטע המצוקי ולפני התמתנות המדרון לקראת ראשו, מצויים שני צנירים וכוך על קו גובה אחד.

א. נ.צ. 15405/23182. צניר רדוד שאורכו 20 מ', גובהו המירבי 3 מ', ועומקו המירבי 2.5 מ'. קצות הצניר רדודים ביותר.

ד.א. - ג'

ב. נ.צ. 15402/23179. כוך בעל צורת חצי עדשה. רוחבו 4 מ', עומקו 4 מ' וגובהו כ-3 מ'.

ד.א. - ג'

ג. נ.צ. 15399/23175. צניר שאורכו 30 מ', גובהו המירבי 4.5 מ' ועומקו המירבי 3.5 מ'. בקצותיו הצניר רדוד ונמוך, למרגלותיו משטח סלע משופע עם הרבה אשבל א"י וזוטה לבנה. מהצניר חצפית יפה דרומה למורד נחל חרובים והר סומק וצפון מזרחה למעלה נחל חרובים והכפר דליח אל-כרמל.

ד.א. - ב'

264. פסגת הר מהלל - נ.צ. 15323/23186.

פסגת רכס הבולט יפה בנוף שטביבו. מרכבת משחי פסגות מעוגלות ביניהן אוכף רדוד. על הפסגה הדרום מזרחית ובשטח האוכף חלקה שהוכשרה לעיבוד. הפסגה הצפון מערבית טרשיח. באוכף שני עצי חרוב גדולים הנראים למרחוק. מנקודות שונות על שתי הפסגות והאוכף חצפיות מרהיבות המשלימות חמונת נוף של 360⁰ מסביב. מרשימות במיוחד החצפית לדרום על נופיו הפראיים של נחל חרובים ורמות מנשה ברקע והחצפית לדרום מערב על אזור בקעת מהר"ל וגבעות עופר כשמרחוק נראים מישור החוף והים. במערב נראה הרכס של חורבת חגלון ונחל המערות. בצפון נראית דליח אל-כרמל ובמזרח אזור השדות של הכפר.

ד.א. - א'

265. בור מים - נ.צ. 15268/23138.

באוכף רדוד שמדרום מערב לפסגת הר מהלל, בור מים שקוטרו כ-2.5 מ' ועומקו כ-1.5 מ'. קירות הבור בנויים אבן ומטויחים בבטון. הבור יבש וחלקו סהום בעפר ואבנים.

ד.א. - ג'

266. חורבת מבנה בודד - נ.צ. 15259/23121.

על המורדות המערביים של הגוש הדרומי ברכס המהלל, שרידי בית ערבי ממנו השתמרו רק חלקיהם התחתונים של הקירות.

ד.א. - ג'

267. אתר נוף - נ.צ. 15241/23105.

על שלוחה קטנה הבולטת מעט על המורדות המערביים של הגוש הדרומי ברכס המהלל, ארבעה אורנים גדולים. גובהם כ-12 מ' ונופיהם גבוהים. בין העצים

פינה חשופה מצומח ומוצלת ממנה נשקפים אפיק נחל המערות, צפון בקעת מהר"ל והגבעות התוחמות את הכרמל במערב. תחת העצים וסביבם אבנים עם מאובנים מרובים.

ד.א. - א'

268. חורבה וצניר (חרבת אבו חרב) -

בשפולים המערביים של הגוש הדרומי של הר מהלל, על גבי שלוחה מחונה היוצרת כחף, פזורים שרידי חורבה ובעורפה צניר גדול. פירוט:

- נ.צ. מרכזי 15228/23102 - צניר גדול ובור מים בתוכו
בעורף החורבה צניר גדול שאורכו כ-45 מ', הצניר מפותל אופקית ויוצר בטן הבולטת במרכז. גובהו משתנה בין 2 ל-8 מ', ולו קטעים עמוקים כדי 4 מ' בצד קטעים רדודים שעומקם מטר אחד.
במרכז הצניר שקע כדורי גדול שבקרקעיתו בור בצורת חרוט הפוך. קוטר הבור כ-4 מ' ועומקו מקרקעית הצניר 1.3 מ'. אל הבור מוליכה תעלה החצובה בקרקעית הצניר. אורכה 5.5 מ' ולא ברור אם הוליכה מים לבור מאחר וקצה התעלה נמוך מעט משפח הבור. בבור סימני עמידת מים בחורף.

ד.א. - א'

- נ.צ. 15224/23112 - למרגלות הצניר ומעט מצפון לו, על שטח מישורי שגודלו 200x150 מ', פרושים שרידי מבנים, כנראה חוה ערבית, בנויים ממעט אבנים מסותחות והרבה אבני גויל. בחלק מהמבנים נותרו שני נדבכים ובאחדים חמישה ואף עשרה נדבכים. בין החורבות וסביבן, שרידי גדרות, טרסות, משוכות צב, חרובים גדולים ופרטים בודדים של דימון ותאנה.

ד.א. - ב'

- נ.צ. 15230/23121 - במשטח סלע, מעט מצפון לחורבה, חצוב בור מרובע ישר קירות שגודלו 1.32x1.52 מ' ועומקו 1.15 מ'. בפינה הדרום מזרחית של קרקעית הבור חצוב שקע מרובע שעומקו 10 ס"מ וגודלו 0.4x0.5 מ'. סביב הבור משטח סלע מישורי אשר בשוליו ספק נראים דפנות חצובות. יתכן שזוהי גח.

ד.א. - ב'

- נ.צ. 15234/23125 - בקצה הצפוני של שלוחת החורבה מצויה מחצבה קדומה היוצרת בור שעומקו 2-3 מ' וגודלו 12x6 מ'. בדפנות, מדרגות שנוחרו מהחציבה וחריצים אלכסוניים טיפוסיים. דופן הפינה הצפונית הרוסה ובמדרון שמעליה ערמת אבנים מזווחות המעידה על חציבה ערבית.

ד.א. - ג'

- נ.צ. 15240/23114 - צניר קטן נוסף.

ד.א. - ג'

- על השלוחה שממערב לחורבה פזורים ארבעה בורות מים:

א. נ.צ. 15210/23121 - במרכז השלוחה, בתוך יער אורנים חצוב בור פעמון מושלם שעומקו כ-6 מ'. קוטר הפתח 1 מ'. דפנות הבור מטויחות בטיח חדש. מעל הפתח בנוי מבנה בטון מעוגל והפתח מכוסה במכסה פח. בחזית הבור מעין שוקת אליה מגיעות תעלות ניקוז וממנה מתנקזים המים אל הבור. הבור מחזיק מים בחורף.

ב. נ.צ. 15198/23123 - בשוליים המערביים של השלוחה, בור פעמון זהה במידותיו למחואר לעיל. מעליו מבנה בטון ריבועי עם פתח עגול מכוסה פח. בחזית פתח לקליטת המים אליו מגיעות שתי תעלות ניקוז הרוסות משני עברי הגבעה.

ג. נ.צ. 15215/23110 - בור גלילי בקוטר 2 מ' ובעומק 4 מ'. על דפנותיו טיח בטון וסביב פתחו משטח בטון.

ד. נ.צ. 15210/23108 - בור פעמון מעליו משטח בטון ושוקת לקליטת מי גשמים והחדרתם לבור.

ד.א. - ב'

269. שרידי מבנה - נ.צ. 15145/23133.

על גדת ערוץ קטן הנשפך לנחל מערות, שרידי מבנה מלבני הרוס הנראה כערבי וחפקידו אינו ברור. גודלו 2x6 מ' וגובה השתמרות הקירות 0.5-1 מ'. בחוד המבנה שרידי קיר-מחיצה.

ד.א. - ג'

270. מחאר אבנים עגול - נ.צ. 15123/23135.

על גב שלוחה מחונה מצפון לנחל מערות, מבנה מעוגל שתיפקודו אינו ברור. קוטר המבנה כ-4 מ', וגובהו כ-0.8 מ'. הקירות בנויים היטב מאבנים לא מסותמות ובחלק המזרחי ניכרים שרידי פחח. פנים המבנה מלא במפולח אבנים.

ד.א. - ג'

271. גת (?) - נ.צ. 14927/23145.

בקצה מזרחי של שטח חשוף, בתוך יער אורנים, חצוב בור מרובע שגודלו 1.2x1.5 מ'. בצידו הצפוני של הבור שרידים עלובים של משטח דריכה(?) נראה שזוהי גת הרוסה אך אין בטחון בדבר.

ד.א. - ג'

272. מחקן לא מוגדר - נ.צ. 14922/23196.

על דרגש גיר קשה, חצוב שקע מרובע שגודלו 1.5x1.5 מ' ועומקו כ-0.7 מ'. בסמוך לו נראה משטח ספק חצוב. ייתכן שזו גת במצב השתמרות גרוע ביותר.

ד.א. - ג'

273. בור - נ.צ. 14918/23146.

ממערב לקרחת יער קטנה, בגבולות יער אורנים, מצוי בור פעמון סחום כמעט לגמרי.

ד.א. - ג'

274. בור פעמון - נ.צ. 14853/23147.

בשולי מחשוף של טוף צהוב, בין שני יובלי נחל כליל (נשפך לנחל מערות), חצוב בור פעמון גדול. ליד פחח הבור מונחת חולית פי בור גדולה דמוית קוביה.

ד.א. - ג'

275. צמד בארות - נ.צ. 14743/23200.

שתי בארות באפיק הערוץ שממזרח לחרבח מזר, בקטע רחב של האפיק, למרגלות מפל-מדרגה שגובהו 1.5 מ'. שתי הבארות צמודות זו לזו וחרבות בסחף באזור של קו מגע בין קרטון לדולומיט. קוטר האחח 0.75 מ' ועומקה 5 מ'. קוטר השניה 90 ס"מ ועומקה 6.7 מ'. בשתיהן גובה המים (בקיץ 1983) מגיע עד 3.8 מ' מחת לשפת הפחח. קירות שתי הבארות בנויים אבן. מטביב שקחות מפח וחלקי פחיס. ניכר פעילות עדרים דלה. על הגדה הדרומית מספר עצי חרוב גדולים ורבי צל המוסיפים יופי למקום. (מס. 117 סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

ד.א. - א'

276. כבשן סיד - נ.צ. 14731/23202.

על הגדה הצפונית של הערוץ אשר ממזרח לחרבח מזר כ-15 מ' מצפון לאפיק, בנוי כבשן סיד. קוטרו 5 מ'. קטע מהקיר הצפוני חצוב בסלע הקרטון ושאר הקירות בנויים אבן. גובה השרדות הקירות בצפון הבור 1.5 מ' ובדרומו כ-60 ס"מ. (מס. 117, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת עחליח).

ד.א. - ג'

277. חרבת מזר - נ.צ. מרכזי 14710/23197.

חרבות הכפר אל-מזר המשתרעים על שטח של כ-100x200 מ' על מדרון במפנה הצפוני בסמוך לפחח ערוץ קטן. חלק נוסף של החורבה משתרע על כ-200x150 מ' מצפון לפחח הערוץ. בשטח החורבה שרידי מבנים חרבים עד בסיסם, גדרות אבן ומצבורי אבני גויל. כן מצויים כאן משוכות צבר, עצי חרוב ומספר עצי חוח מניבים. לא ניכרים שרידים קדומים או חרסים ולא נמצאו הממצאים המחוארים בסקר הארכאולוגי. חרסים רבים פזורים בשטחי המטעים הצעירים הגובלים בחורבה.

ד.א. - ג'

278. מערות הכרמל (מערות נחל המערות) - נ.צ. מרכזי 14713/23072.

פתחו של נחל המערות מעוטר במצוקים גבוהים העשויים סלע גיר קשה בלתי משוכב שהוא גלעין של שוניה רודיסטים מאובנת. מאובני צדפות אלו ניכרים היטב במצוק ולמרגלותיו. במצוק שמדרום לפחח הנחל, מערות קרסטיה: מערת התנור (טבון) - המערבית בין המערות. למערה 3 חדרים, החיצוני - חקרתו נהרסה,

המערה המזרחית מכונה מערת חרוב. מימדיה דומים למימדי המערה המערבית ופתחה מצוי כ-1.5 מ' מעל חתית המצוק.
(מס. 142, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח עחליח).

ד.א. - ב'

281. גדרה ונקודת תצפית - נ.צ. 15030/23038.

בראש גבעה מעוגלת הבולטת מעל סביבחה, מצויה מכלאה לבהמות, מבנה עץ וסימני בניה חדשה בבטון.

מראש הגבעה תצפית מקומית יפה, בצפון - רכס חגלון ובקעת הטוף שמדרום לו, בצפון מזרח - הר מהלל, במזרח - הר סומק. בדרום - בקעת מהר"ל, גבעת שנה וגבעות עופר.

ד.א. - (התצפית) ב'

282. בור סיד - נ.צ. 15069/23086.

בצידו הצפוני של ערוץ נחל מערות, בור סיד מעוגל שחלקו העליון בנוי אבן והחתון חצוב בסלע. בצד הבור ניכר פתח ניפוח שלם וברור.

ד.א. - ג'

283. בורות מים - נ.צ. 15197/23085.

בראש ערוץ קטן היורד מערבה אל נחל מערות, חצוב בקרטון בור פעמון בעל פחח עגול בקוטר 80 ס"מ. עומק הבור כ-5 מ'. בסמוך לפחח שוקת מלבנית בנויה אבן אליה מתנקזות שתי תעלות ניקוז משני עברי השלוחה (שרידי האחת נראים היטב בשוליים הצפוניים של השלוחה). הבור מכיל מים וסביבו ניכרים סימני פעילות של עדרים.

כ-5 מ' מצפון לבור זה מצוי בור נוסף שפחחו ממוטט. קוטרו הפנימי כ-4 מ' ועומקו עד העפר המכסה את תחתיו כ-3 מ'.

ד.א. - ב'

284. מערה ודיר - נ.צ. 15282/23098.

על גדתו המערבית של ערוץ הנשפך לנחל חרובים מכלאת עיזים נטושה המנצלת צניר עמוק שנראה כאילו הועמק בחציבה. גובהו כ-2 מ' ועומקו כ-5 מ'. בפחח

התיכון מקורה בחלקו ובו נערכה עיקר החפירה, הפנימי בעל ארובה. עובי שכבות הישוב הפרהיסטורי (כ-100,000 שנה) מגיע ל-20 מ'.

מערת הנחל (אל-ואד) - המערה הקרובה ביותר לחניון. אולם הכניסה רחב ומואר, בקירותיו שפע של מאובני רודיסטים. על רצפתו מונח ספלול אבן שבור. מאחורי האולם פרוזדור צר וגבוה, 70 מ' אורכו, על קירותיו וחפציו מעט נטיפים.

במערה נמצאו כלים, נחזים ועצמות מהתרבות המוסטרית, העחליתית והנטופית. על גבי הטרסה שבפתח המערה: קיר בנוי, ספלולים חצובים וביח קברות נטופי בו נמצאו 60 שלדים. מערת הגדי (סחול): המערה נמצאת בגדה הדרומית מעל ערוץ נחל המערות. חקרת המערה נהרסה, על קרקעיתה נמצאו 10 שלדים מוסטריים וכלים.

פרוט בנושא זה ראה:

1. מדריך ישראל, עמקי הצפון - כרמל - שומרון, הוצאת "כח" ומשרד הבטחון ההוצאה לאור, 1978, עמודים 151-154.
2. מדריך למבקר במערות הכרמל, א. רוני, הוצאת המועצה האיזורית חוף הכרמל 1975.
3. סקר ארכיאולוגי בכרמל, א. רוני וי. עולמי, מפח עחליח, אחרים 135-140.

על הגדה הצפונית שן סלע בולטת המהווה חלק מהשנייה המאובנת שחוארה לעיל. מהשן וצפונה ממשיך מצוק דומה. מראש שן הסלע תצפית יפה אל המצוק שבגדה הדרומית ואל חוף הכרמל.

ד.א. - א'

279. גח - נ.צ. 14737/23026.

בראש מדרון מערבי מדרום לנחל המערות חצובה גח שמצב השתמרותה גרוע. גודל משטח הדריכה 3x3 מ' ועומקו 10-15 ס"מ. בקצהו המערבי בור היקוות שגודלו 0.7x1 מ' והוא מכוסה בשיחים.

ד.א. - ג'

280. מצוק ומערות - נ.צ. מרכזי 14794/23053.

על גדתו הדרומית של נחל מערות מצוק דולומיט קשה שאורכו כ-200 מ' וגובהו משתנה בין 5 מ' ל-10 מ'. למרגלותיו מדרון טרשי עם כתמי חורש סבך. במצוק שתי מערות המרוחקות זו מזו כ-100 מ'. המערה המערבית מצויה כ-4 מ' מעל תחתית המצוק, עומקה 4-5 מ', גובהה 2.5 מ' ורוחבה 4 מ'. בפאתיה כוך המצוי במפלס גבוה מהקרקעית ובו זקיפים מנטף נחלים (לא פעיל ולא מרשים).

הצניר קיר בנוי אבן המותיר שני פתחי כניסה. בחזית חצר קטנה מוקפת גדר אבן. פנים הצניר והחצר מכוסים שכבות גללי עיזים. בסלעים שסביב ובדפנות הצניר מצבור יפה ביותר של מאובנים.

ד.א. - ב' (בשל המאובנים)

285. קו צנירים נמוכים - נ.צ. 15315/23104.

על גדתו הצפון מערבית של נחל חרובים, כ-60 מ' מעל הערוץ, מצוי צניר מאורך ונמוך. אורכו כ-35 מ', גובהו כ-1.5 מ' והוא אינו עמוק.

ד.א. - ג'

286. צניר קטן - נ.צ. 15331/23098.

על גדתו הצפון מערבית של נחל חרובים, במפנה דרומי, מצוי צניר קטן. גובהו כ-3 מ', עומקו כ-2 מ' ועומקו כ-6 מ'. לא מרשים.

ד.א. - ג'

287. צניר גדול ויפה ביותר - נ.צ. 15312/23065.

על גדתו המזרחית של נחל חרובים, במדרון שבקצה שלוחה מערבית לחורבת סומקה, מצוי צניר מרשים ביותר. גובהו נע בין 2 מ' ל-4 מ', עומקו כ-1.5-2 מ' ואורכו כ-50 מ'. בקצה הצפוני קטע שעומקו מגיע עד 4 מ'. במקומות אחדים מצויים על קירות הצניר טיפופי מים ונטיפי טרורטין. בשליש הדרומי, בקיר הפנימי של הצניר מצוי כווד שעומקו כ-3 מ'. ריצפת הצניר משתפלה מערבה ויוצרת משטח סלע רחב ומשופע למרגלות הצניר.

במצוק שמעל - קינון של עקב.

מהצניר נשקף מראה יפה ופראי של מורד נחל חרובים. ניתן להגיע לצניר תוך ירידה מראש הגבעה שממזרח לו (אתר מס. 288) או תוך הליכה דרומה בשני שליש גובה המדרון מאזור מערות הקבורה (אתר מס. 291).

ד.א. - א'

288. המחחס בגבעה הקטומה - נ.צ. מרכזי 15325/23065.

על פסגה אליפטית בקצה המערבי של שלוחה טרשית מצוי מתאר אבנים המתווה קו חומה או קיר חמד המקיף את הפסגה ממזרח ומצפון מערב. על פי ממצאי הסקר הארכיאולוגי זהו אתר מהתקופות הפרסית וההלניסטית. מקצה הדרום מערבי של

הפסגה תצפית יפה ביותר למורד נחל חרובים על גדותיו היוצרות נוף פראי יפה. כן נראים הר סומק ובקעת מהר"ל. האתר משמש כיעד באימוני צה"ל באזור והוא זרוע מטרות דמוח ותרמילי כדורים.

ד.א. - (התצפית) ב'

289. צניר גדול - נ.צ. 15316/23035.

על גדתו המזרחית של נחל חרובים, בקצה המערבי של שלוחה קטנה, מצוי צניר ארוך שאורכו כ-40 מ' ורוחבו משתנה מ-2 מ' עד 4 מ'. הצניר אינו עמוק מלבד בקצהו הדרום מערבי שם מצוי קטע שעומקו כ-3 מ' וגובהו כ-4 מ'. מהצניר תצפית לנחל חרובים, מזונו הטרשי של רכס מהלל, ובדרום מערב בקעת מהר"ל. אל הצניר ניתן להגיע בקלות תוך ירידה מהשלוחה שבמערבה הוא מצוי.

ד.א. - ב'

290. צניר יפה - נ.צ. 15355/23092.

על גדתו הצפון מערבית של נחל חרובים, כ-20 מ' מעל הערוץ, מצוי צניר נחמד. גובהו כ-4 מ', עומקו כ-2 מ' ואורכו כ-8 מ'. למרגלותיו קטע חורש סבוך ויפה. בסמוך לצניר זה מצוי צניר נוסף קטן ולא מרשים.

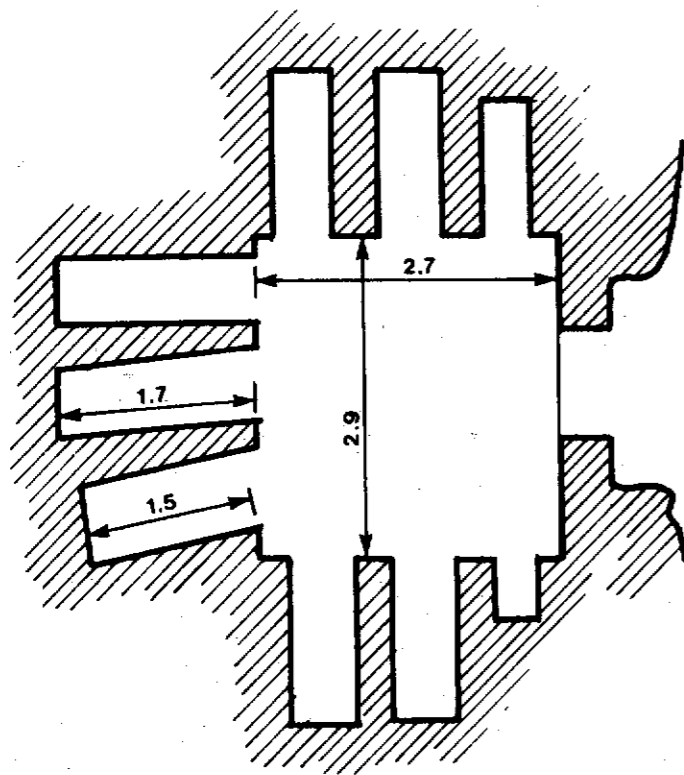
ד.א. - ב'

291. מכלול מערות קבורה -

על גדתו הדרום מזרחית של נחל חרובים, למרגלות מכלול המערות והגת המחוארים בהמשך (אחרים 292 ו-293) מצויות מספר מערות קבורה:

א. נ.צ. 15376/23089 - חצר מרובעת בגודל 15x8 מ' חצויה לרוחבה בשרידי גדר אבן ומכוסה גללי עיזים. שלושה מקירותיה חצובים בסלע ובהם מערות קבורה. בכל אחד מהקירות הצדדיים מערת קבורה בלזיה ודי הרוסה. בקיר העורפי (דרום מזרחי) מערת קבורה הרוסה ומערה נוספת עם פתח מעוגל בלוי ומעליו מקמר ענק שגובהו 1.8 מ', ורוחבו 1.8 מ'. פנים מערה זאת הוא ריבוע ללא כוכי קבורה. בחזית המערה מושלכים שני שברים של דלחות אבן מעוטרת יפה. לא נראה שדלחות אלו שימשו את המערות המחוארות.

ב. נ.צ. 15375/23086 - מערה בודדת חצובה בקיר סלע לא גבוה. פתחה מרובע ומעליו מקמר. פנים המערה ריבועי ובכל אחד מקירותיה מקמר עם אגן קבורה מקביל לקיר.

מערת קבורה בח' סומקה
אתר 291-ד

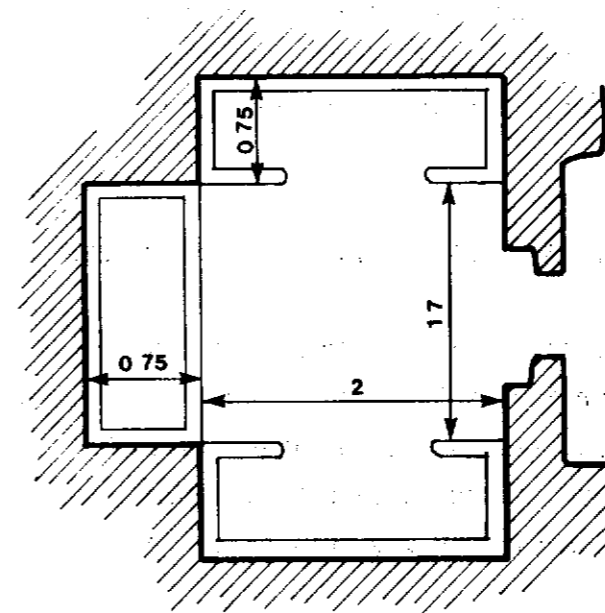
292. מכלול מערות קבורה -

בראש המדרון הדרום מזרחי של נחל חרובים, מצפון מערב לחורבה סומקה, מחשוף סלע קשה וחשוף הנראה למרחוק, על גב המחשוף עובר תואי קדום של שביל המקשר בין דליח אל כרמל וסומקה. בחזיתו הצפון מערבית של המחשוף מדרגת סלע בגובה 2 מ' ובה מערות קבורה.

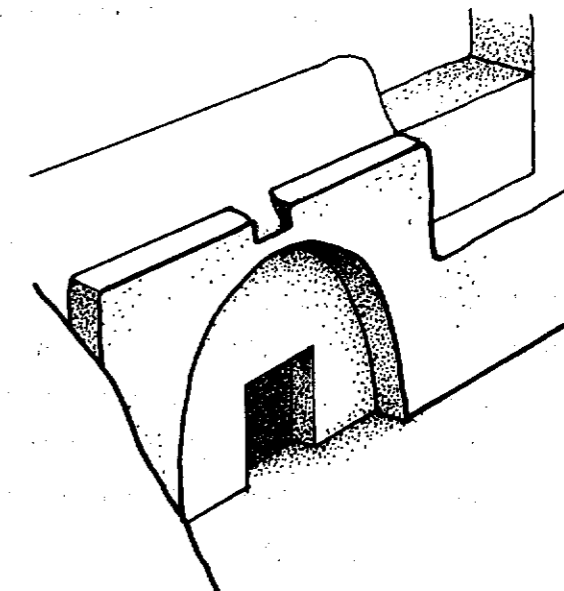
א. נ.צ. 15381/23088 - מערה עם פתח בלוי מוסתר מעט על ידי חרוב בגודל שיח. חלל המערה מרובע, בקיר הימני והעורפי כוכי קבורה מאורכים ניצבים לקירות. בקיר השמאלי מקמר עם אגן קבורה.

ב. מערה מותחלת שמלאכת חציבתה לא נסתיימה.

ג. נ.צ. 15383/23090 - מערה מעניינת ביותר עם פתח מרובע ומעליו מקמר. בשני צידי המקמר חקוקות בקיר הסלע מנורות בעלות שבעה קנים. חלל המערה ריבועי, בדופן השמאלית ובדופן העורפית כוכי קבורה גדולים עם חקרה קמורה, בכל אחד מהם שלושה אגני קבורה. בקיר הימני ניכרת התחלת חציבה של כוך.

תכנית

פתח המערה

מערת קבורה בח' סומקה, אתר 291-ב'

ג. נ.צ. 15371/23086 - חצר חצובה בסלע ברוחב 8 מ', מוקפת עצי תורש. בקיר העורפי חצובה מערת קבורה בודדת, בלוייה ביותר שפתחה כבר אבן את צורתו המקורית. בתוכה כוכים קמורים עמוקים למדי אך אין ניכרים בהם אגני קבורה.

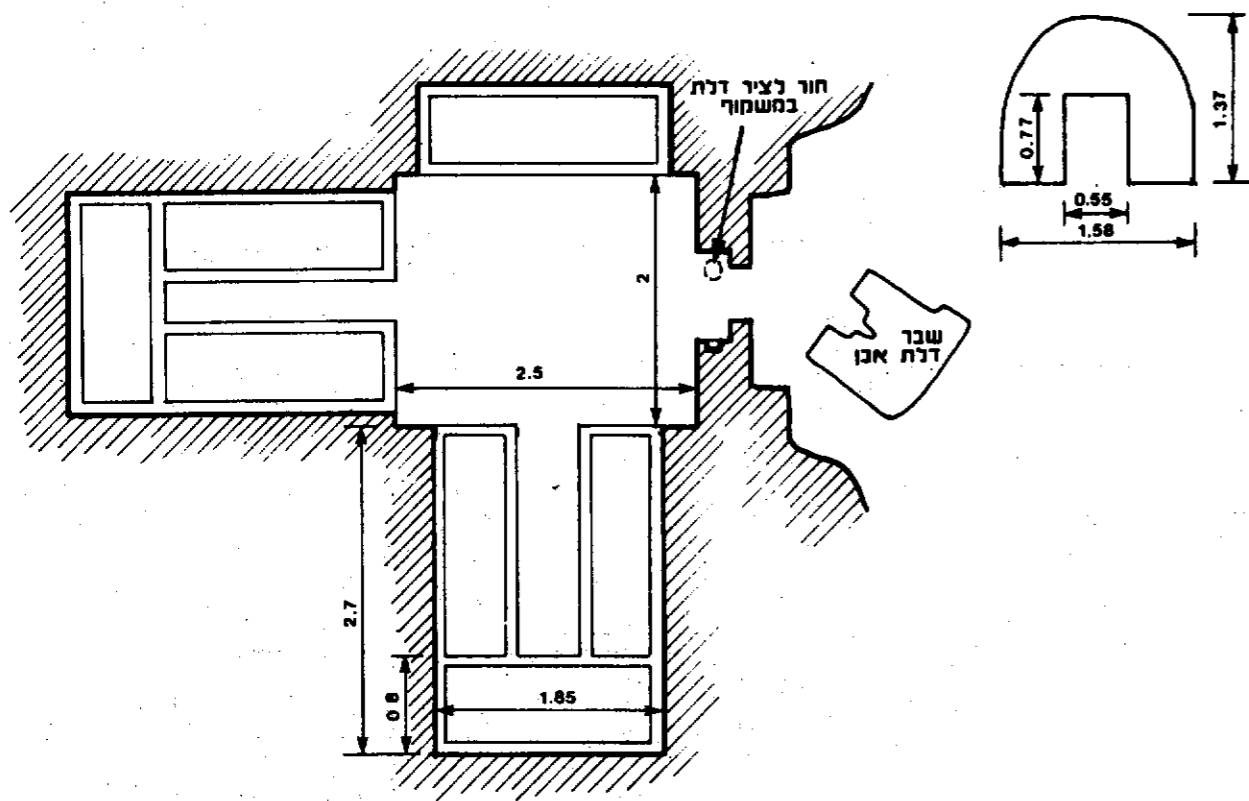
ד. בצמוד לחצר המתוארת לעיל (סעיף ג') בתוך סכך חורש חצובה מערה נוספת. פתחה מרובע ומעליו מקמר חצוב יפה. חלל המערה מרובע ובכל אחד מקירותיה שלושה כוכי קבורה מאורכים חצובים בניצב לקירות.

ה. נ.צ. 15362/23087 - מזרחה למערות ג' ו-ד', ומעט נמוך מהן, חצובה חצר אבן מרובעת. בקיר העורפי חצובה מערת קבורה בלוייה ביותר. פתחה קשתי ובתוכה ניכרים שרידי כוכי קבורה מאורכים ניצבים לקירות.

ד.א. - ב'

ד. נ.צ. 15384/23093 - מערת קבורה יפה עם פתח מלבני ומעליו מקמר. בחזית מונחת דלת אבן שבורה. פנים המערה ריבועי, בדופן השמאלית ובדופן העורפית כוכים גדולים קמורי חקרה עם שלושה אגני קבורה בכל אחד מהם. בדופן השמאלית מקמר עם אגן בודד מקביל לקיר. בחורף עומדים במערה מים ובהם ראשני סלמנדרה.

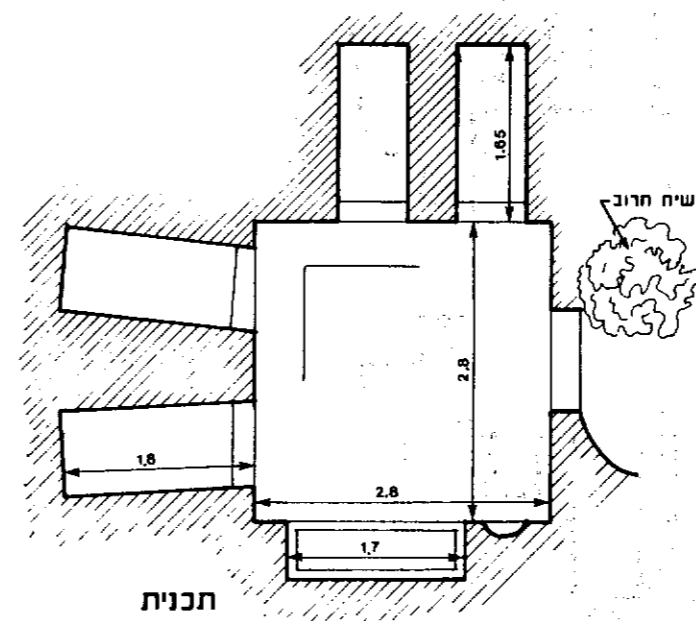
א.א. - א

מערת קבורה בח' סומקה, אתר 292-ד'

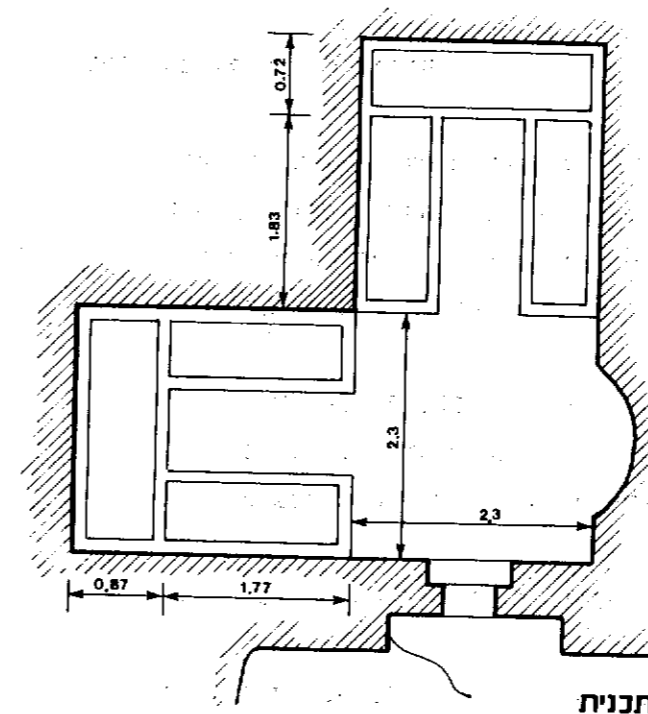
293. גח - נ.צ. 15380/23085

בקצהו הדרומי של מחשוף הסלע המחואר לעיל (מס. 292) חצובה גת גדולה בעלת שני בורות היקוות, שלושה משטחי דריכה ובור יקב. בור ההיקוות הדרומי גדול 3.4x2.3 מ' ועומקו 1.7 מ'. בצמוד לדופן הדרומית חצובות שתי מדרגות. בקרקעית, למרגלות הדופן המזרחית, חצוב שקע ריבועי.

תכנית

מערת קבורה בח' סומקה
אתר 292-א

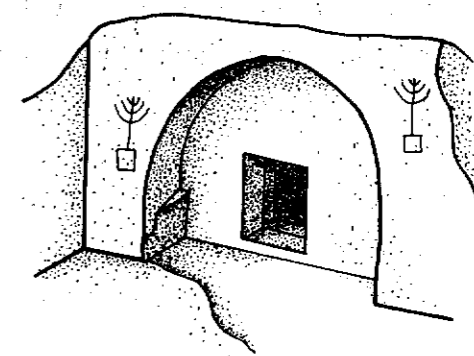

תכנית

מערת המנורות בח' סומקה
אתר 292-ג

כניס המערה

פתח המערה

במשטח סלע המצוי באוכף רדוד מצפון מערב לחורבה סומקה, חצוב בור מים. עומקו כ-4 מ' ורוחבו כ-5 מ'. פתח הבור מקורה בבטון וסביבו שקתוח מחצאי חביות. הבור מכיל מים וסביבו סימני פעילות של עדרים.

ד.א. - ב'

חורבה גדולה המשתרעת על גב שלוחה ועל מורדותיה הדרומי והמערבי. בשטח החורבה שרידי מבנים, בסיסי קירות ומתארי אבנים, הכל במצב השתמרות גרוע. בין השרידים גם שתי מערות, במרכז החורבה שרידי בית כנסת שנחפר בקיץ 1983 על ידי ד"ר שמעון דר. בחפירות נחגלו שלושה פתחים בחזית המבנה כאשר מהגדול נותרה מזוזה זקופה. בחוף אולם בית הכנסת שתי שורות עמודים מהם שנותרו זקופים. בסמוך מושלך שבר משקוף.

בית הכנסת והמנורות החקוקות במערת הקבורה (אחר מס. 292) הם מהשרידים היהודיים היחידים בכרמל. ממערב לבית הכנסת נחשף בית-כד מרשים ומצפון מזרח מבני תעשיה. בכל השטח מפוזרים עמודי אבן מחורצים.

ד.א. - א'

בשוליים הדרום מערביים של בקעה קטנה המצויה מדרום לחורבת סומקה, חצר חצובה במדרון הסלעי ובה פתחי ארבע מערות קבורה. פתח המערה המרכזית ממוטט. המערות פגועות כתוצאה משימוש בהן כיעד לאימונים באש חיה.

ד.א. - ג'

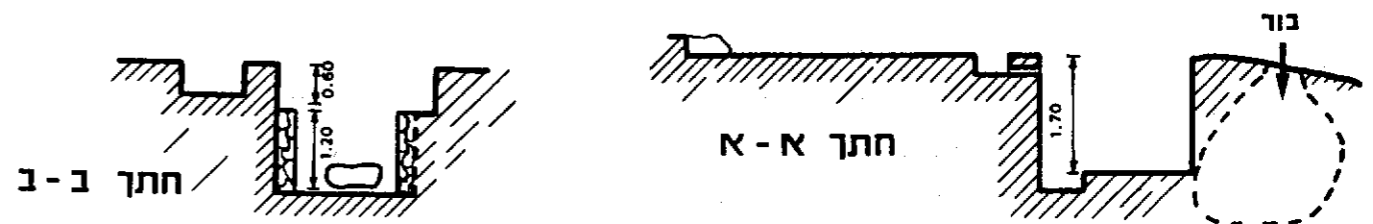
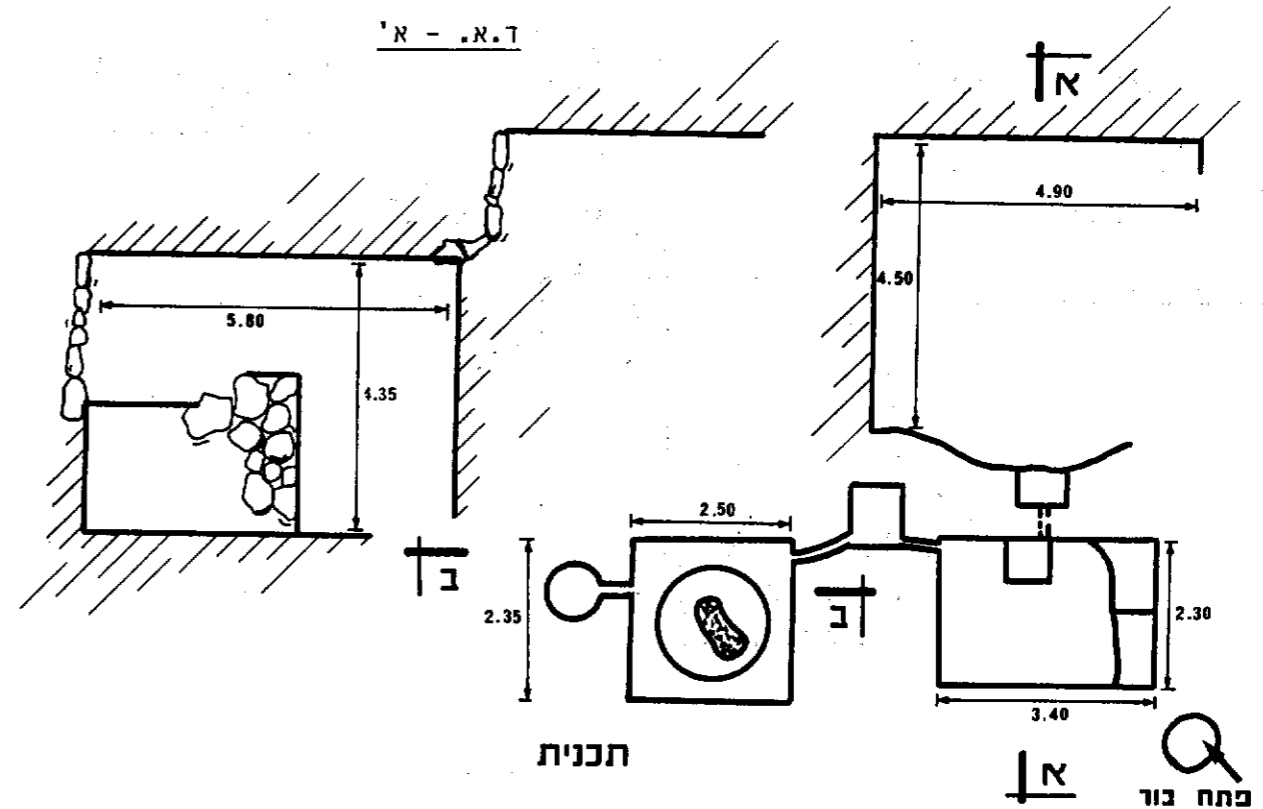
בגדת ערוץ קטן ורדוד היורד לבקעה שמדרום לחורבת סומקה, מצויים מחצבה קדומה ומערות קבורה. המחצבה מורכבת מחצר מלבנית בגודל 6x9 מ' ומקיר חצוב המתמשך ממנה מערבה. בקיר המזרחי של החצר חצובה מערת קבורה עם פתח מפואר ופנים עלוב יוחר. סביב הפתח הריבועי מגולפים באבן פיתוחים וקישוטים ומעליו חקוקים שור ואריה הרוסים למדי אך יפים ביותר.

במזוזה חור לבריח עם פתח חיצוני לפתיחה מבחוץ. חלל המערה ריבועי ובקירותיו כוכי קבורה מאורכים ניצבים לקירות וחצובים ללא סימטריה. בקיר הימני אגן קבורה שבור חצוב במקביל לקיר. קרקעית המערה מכוסה בגללי עיזים. בפינת החצר חצובה מערה נוספת בלוייה והרוסה. בקיר החצוב שממערב לחצר מערה גדולה, פתחה בלוי אך בשוליו ניכרים שרידי פיתוחים באבן. חלל המערה בלוי ביותר ובו שרידי כוכי קבורה ניצבים לקירות.

ד.א. - א'

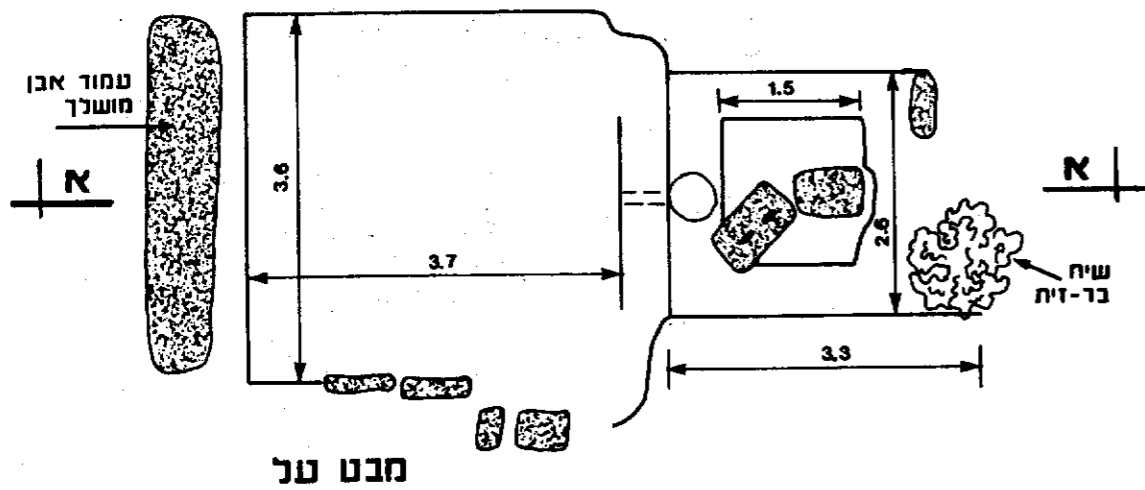
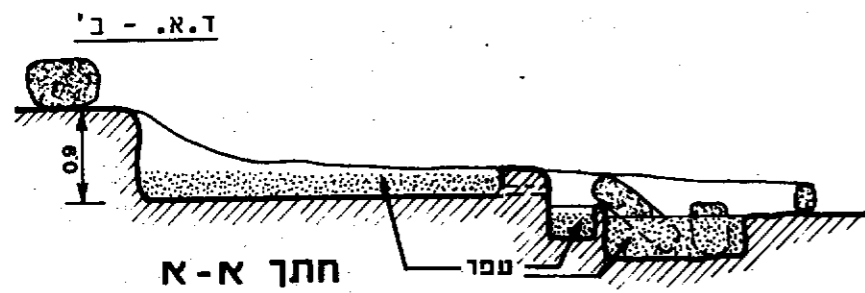
בצמוד לבור ההיקוות חצוב בור שקיעה ריבועי קטן המחובר אליו בצינור חצוב. ממזרח לבור זה שרידי משטח דריכה שגודלו 4.5x4.9 מ'. בור היקוות נוסף מצוי מצפון לראשון. הבור מלבני, גודלו 2.3x2.5 מ' ועומקו 1.2 מ'. בור זה תפקד בשלב מאוחר כמחקן כלשהו ולצורך זה הקטינו את חללו ובנו בו בור מעוגל. בין שני בורות ההיקוות, בור שקיעה מלבני המחובר אל שניהם בחללות. מצפון לבור הצפוני בור שקיעה נוסף, מעוגל, מחובר אליו בחעלה. בחללות ובצינור החצובים ניכרים שרידי צינורות חרס.

סמוך לבור הצפוני שרידי שני משטחי דריכה גדולים. בפינה הדרום מערבית של המכלול חצוב בור פעמון ששימש כנראה כיקב.

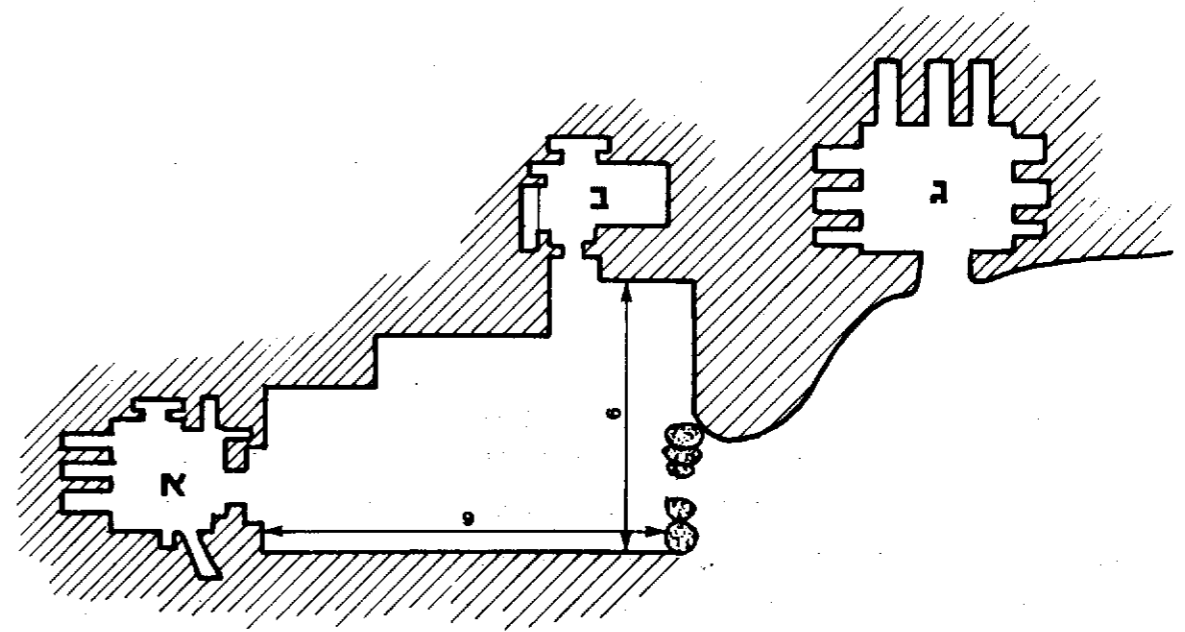
גח בחרבת סומקה - אתר 293

על מדרון מערבי של שלוחה המצויה ממזרח לסומקה חצובה גח. למשטח הדריכה שתי דפנות חצובות באבן ודופן שלישית שכנראה היחה בנויה. גודלו 3.7x3.6 מ'. בקצהו אגן היקוות המורכב מבור מרובע בגודל 1.6x1.5 מ' חצוב בתוך בור גדול יותר שגודלו 2.6x3.3 מ'. במדרגה הנוצרת בין שני הבורות חצוב בור שקיעה עגול אליו מוליך צינור החצוב בדופן משטח הדריכה. הבור והמשטח מכוסים בעפר. בתוך הבור מונח שבר של עמוד מחורץ ועמוד נוסף מונח בצד משטח הדריכה.

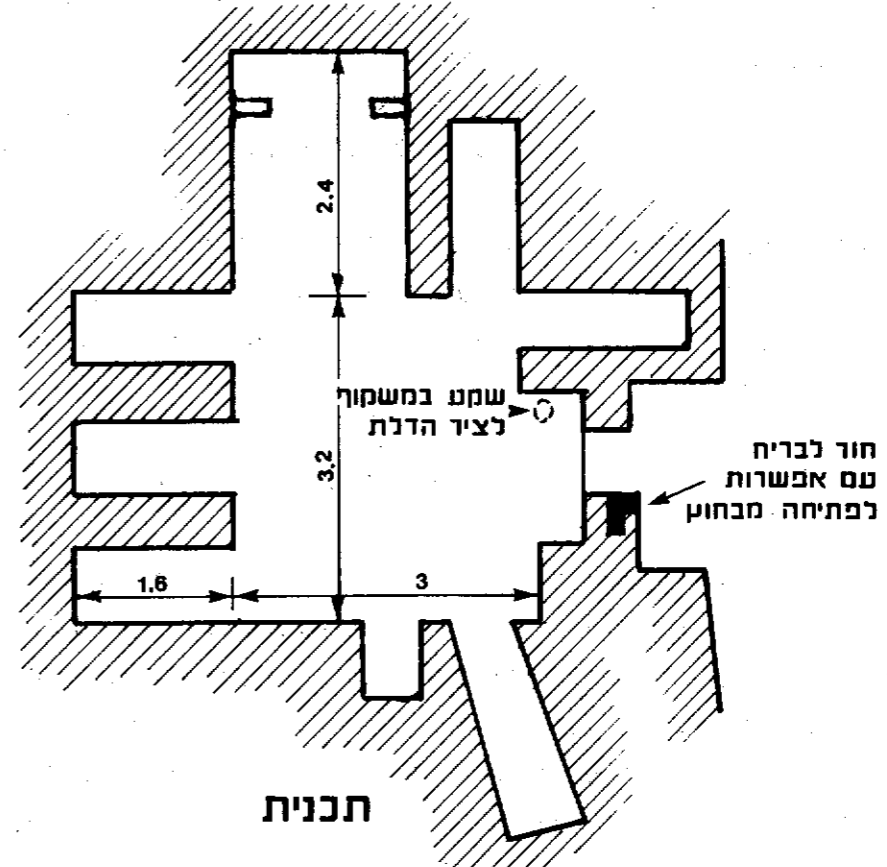

גח, אחר 298

באוכף מתון ממזרח לסומקה, בסמוך לדרך הרכב חצובה גח מעניינת במיוחד. בור ההיקוות מרובע ועמוק, אליו יורדות שלוש מדרגות מעוגלות. בינו לבין משטח הדריכה חצוב בור שקיעה מלבני מחובר לבור ההיקוות על ידי צינור חצוב באבן

מערת "השור והאריה" ומערות הקבורה הסמוכות לה (סכמה כללית) - אחר 297

תכנית

מערת "השור והאריה" אחר 297-א

301. מצוק קטן - נ.צ. 15460/23025.

על מדרון במפנה מזרחי, בתוך חורש יפה, מצוי מצוק קטן ונמוך. גובהו כ-3 מ' ואורכו כ-15 מ'. בחלקו הצפוני צניר רדוד ביותר ובחלקו הדרומי מערה קטנה שעומקה כ-3 מ' וקוטר פתחה כ-1.2 מ'.

ד.א. - ג'

302. צניר - נ.צ. 15489/23068.

צניר יפה המצוי על מדרון טרשי במפנה צפון מערבי. אורכו כ-15 מ', גובהו בחלק החיצוני כ-2.5 מ' ובפנימי כ-0.5 מ'. עומקו כ-3 מ'. הצניר מצוי בין מחשופי סלע מצוקיים וקטעי חורש.

ד.א. - ב'

303. צניר קטן - נ.צ. 15532/23049.

על מדרון עם קטעי מצוקים, המצוי על גדות הדרום מזרחית של יובל נחל מהר"ל, בתוך מחשוף סלע דו מפלטי מצוי צניר שאורכו כ-8 מ', גובהו המקסימלי כ-3 מ' ועומקו במרכזו בלבד כ-1.5 מ'.

ד.א. - ג'

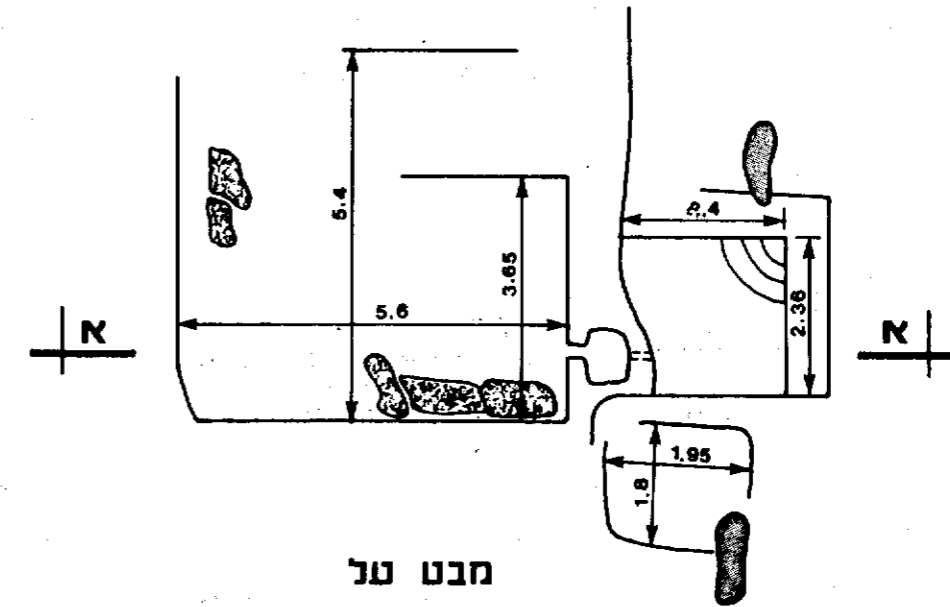
304. בור מים מקורה (ביר חאג' עבד אל ג'הני) - נ.צ. 15544/23059.

בראש יובל של נחל מהר"ל, בסמוך לכביש מצוי בור מים מלבני גדול. 15x7 מ' גודלו והוא חצוב בסלע לעומק של 3.7 מ'. מעליו חקרה מקומרת, הרוסה בחלקה. הבור מכיל מים אפילו בסוף הקיץ ומשמש להשקית עדרים (פני המים ביוני 1983 2 מ' מעל הקרקעית).

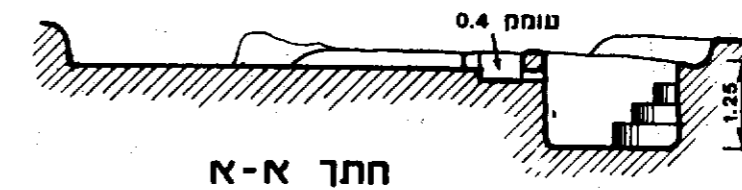
ד.א. - א'

ולמשטח הדריכה על ידי תעלה חצובה. גבולות משטח הדריכה מטושטשים ומכוסים עפר אך ניתן להבחין במשטח קטן חצוב בתוך משטח גדול. ממזרח למשטח חציבות לא ברורות (משטח דריכה נוסף?) על גוש סלע מוגבה בצמוד לבור ההיקרות ממערב חצוב משטח קטן נוסף שלא ברור לאן ניקוזו. בסמוך למשטח הדריכה מונחים שני עמודי אבן מחורצים.

ד.א. - א'

חבט טל

חתך א-א

גת ממזרח לסומקה

אתר 299

300. בור-מערה - נ.צ. 15466/23075.

במקום בו חוצה הדרך לסומקה ערוץ היורד דרומה, מצויה מערה חצובה בתוך בור קטן. גודל המערה 2x2 מ' וגובהה כ-2 מ'. יתכן שזו מערת קבורה הרוסה.

ד.א. - ג'

307. קרן הכרמל (מוחרקה) - נ.צ. 15856/23091.

פסגה טרשיית בולטת (474 מ' מעל פני הים) בראשה מנזר של מסדר הכרמליטים. המנזר והכנסייה נבנו במקום בו, על פי המסורות העממיות, התרחש המאבק בין אליהו לנביאי הבעל (מלכים א' - י"ח). מגג המנזר תצפית הקפית מרהיבה על כל צפון א"י: כרמל, גליל, חרמון, גולן, עמק יזרעאל, גלבוע, גלעד, רמח מנשה, הרי אמיר, צפון השומרון וחוף השרון. תצפית דומה אך מקוטעת ניתן לעשות לאורך שביל המקיף את המנזר.

המדרון המזרחי של קרן הכרמל הוא מצוק מרשים של גיר מוחרקה עליו חיים שפני סלע ובזים. המדרון הצפוני והמערבי מחונים יותר ומכוסים בחורש גבוה ומגוון של אלון חולע עם אלון מצוי וער אציל ומינים רבים נוספים. בטרשים קרוב לפסגה צומחים: אירוס הסרגל, גביעוניח הלבנון, בוציניח אופקית, בן-חצב יקינחוני, עיריוני צהוב, נרקיס מצוי, זהבית ומשקאית ועוד.

ד.א. - א'

308. בור סיד - נ.צ. 15852/23071.

במדרון שמדרום למוחרקה, בצד קבוצת אורנים גדולים, מצוי בור סיד עגול שמור יפה. קירות הבור עבים ובנויים אבן.

ד.א. - ב'

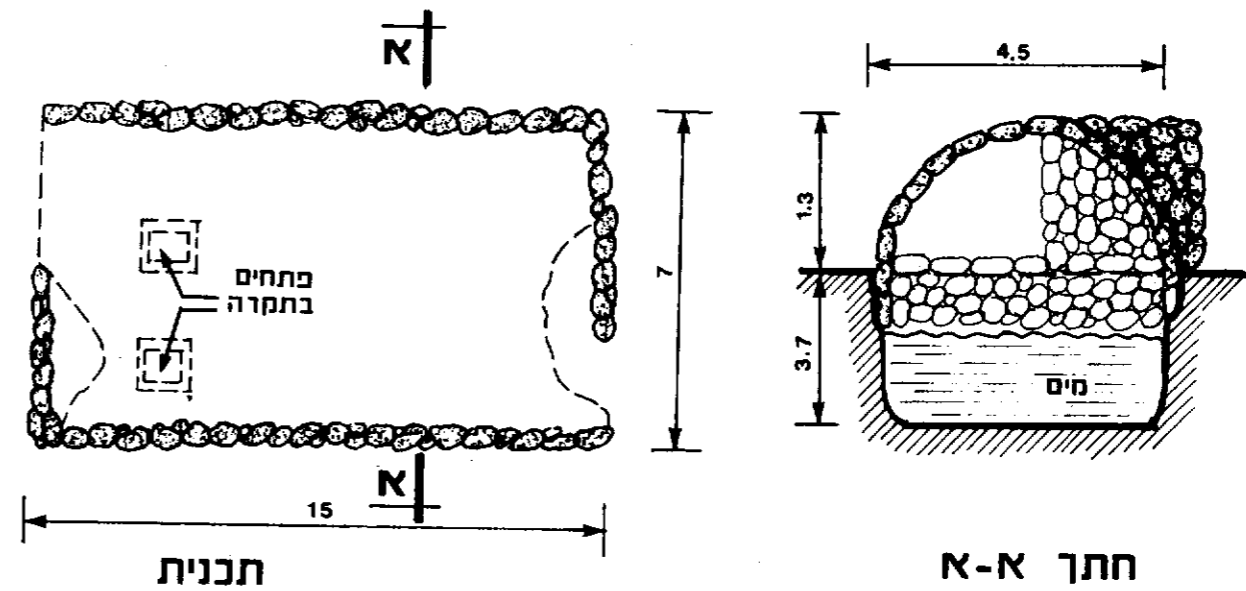
309. חורבת מנצורה (נצורה) -

במדרון שמדרום למוחרקה כחף מחונה ורחבה; טרסות רחבות, שרידי קירות תמך וחלקות חקלאיות בלתי מעובדות. בקצה הדרומי של כחף זו מצויים עיקר ממצאי החורבה. בכל השטח פזורים חרסים, שברי זכוכית ונטיפות.

נ.צ. 15859/23027 מצויים מבנים מרובעים, מכוסים עפר ללא שום קיר בולט על פני השטח. מזוזה אחת ושני עמודים ניצבים בין השרידים. בפניה הדרומית של גוש עפר גבוה מעט מסביבתו מצוי מתאר מעוגל. במדרון הדרום מערבי זרוק ממל של בית בד. מצפון לגוש שרידים זה מצוי בור פעמון עמוק ומושלם, סביב פתחו שרידי בניה באבן והפחח מכוסה באבנים.

נ.צ. 15878/23027 בפניה הדרום מזרחית של השטח, מצויים שרידי בית קברות מוסלמי. נותרו רק מתארי האבנים האליפטיים המסמנים את תחומי הקברים.

ד.א. - ב'

בור עבד אל ג'הני - אתר 304

305. מצוק וצניר - נ.צ. מרכזי 15579/23058.

מצוק גיר על גדתו המערבית של יובל נחל רקפת. גובה המצוק 3-5 מ', אורכו כ-50 מ' ולו שני חלקים משני צידי דרך נחל רקפת. שכבות המצוק משופעות באופן ניכר לכיוון דרום מערב. בקטע שממערב לדרך מצוי צניר רדוד שאורכו כ-15 מ' וגובהו 2-3 מ'. צומח במצוק: אלה א"י, חבצלת קטנה פרחים, בוציניח אופקית, עיריוני צהוב, זוטה לבנה, בלוטת הסלעים, טבורית נטויה וכלך מרוקני. כן מופיעים פרטים בודדים של אלת המסטיק, ער אציל ובר זיח. המדרון שמסביב למצוק חלול וסלעי ועליו חורש סבוך.

ד.א. - ב'

306. מצוק וצנירים - נ.צ. מרכזי 15712/23052.

על הגדה הדרום מזרחית של נחל כרד, מצוק מדורג ולא אחיד עם קטעים שגובהם המקסימלי 3-4 מ'. מתחתיו מדרון חלול מכוסה חורש סבוך. במצוק ארבעה צנירים קטנים. האחד מצוי בקצה הצפוני בחצי גובה המצוק, זהו צניר קטן שאורכו כ-3.5 מ', גובהו כ-2.5 מ' ועומקו כ-2 מ'. צניר שני מצוי במרכז המצוק, מימדיו דומים לשל הראשון ורובו מכוסה בחורש. צניר שלישי, קטן ביותר, מצוי כ-50 מ' מדרום לצניר השני. בקצה הדרומי, בקטע מצוק מבודד מצוי צניר רביעי שאורכו כ-3 מ', גובהו כ-1.5 מ' ועומקו כ-2 מ'. צניר זה מוסתר כולו בעצי החורש.

ד.א. - ב'

310. מערת קבורה - נ.צ. 15884/23015.

על מדרון של שלוחה קטנה שמדרום מזרח לחורבת נצורה, מערת קבורה. פתח המערה מצוי בשקע שעומקו כמטר. הפתח הרוט ובצידי שרידים של מקמר ושקע לאבן גולל. גודל פנים המערה 5x5 מ', כ-30 מ' מצפון למערה סימני התחלה של חציבת מערה נוספת.

ד.א.ג - ג'

311. שרידי מבנה מדרום מזרח לחורבת מנצורה - נ.צ. 15884/23023.

על מדרון של ערוץ מדרום מזרח לחורבת נצורה מצויים שרידי שלושה קירות של מבנה מרובע. הקירות בנויים אבן עם חומר מילוט. על הקירות שרידי טיח המכיל חרסים ושברי זכוכית. עובי הקירות כ-60 ס"מ וגובה ההשתמרות המקסימלי 3.5 מ'. מימדי המבנה 8x5.5 מ'. בקיר המזרחי ניכרים בסיסיהן של שלוש קשתות החקרה.

ד.א.ג - ג'

312. מערה קטנה - נ.צ. 15906/23035.

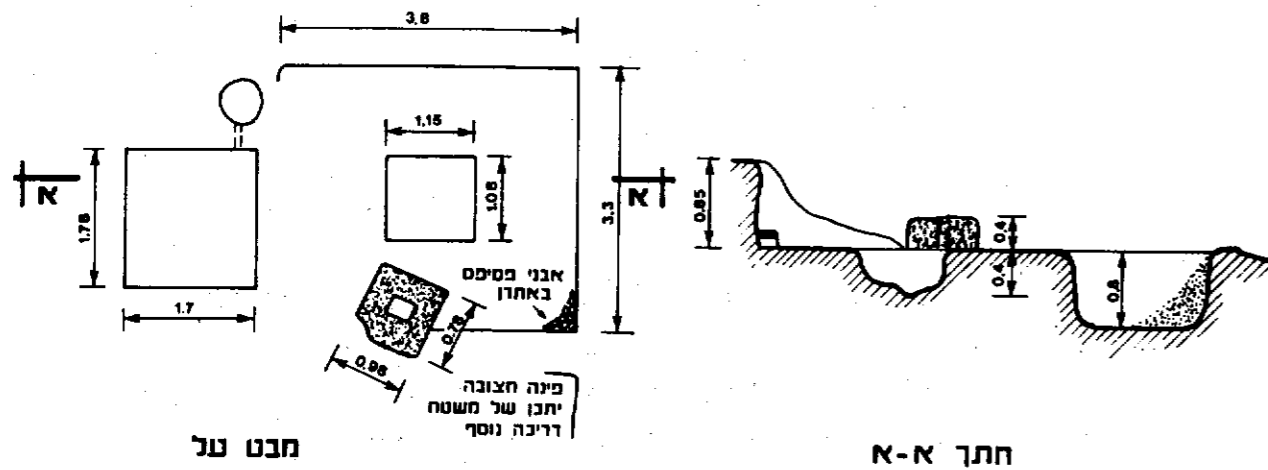
במפנה הצפון מזרחי של שלוחה המצויה מדרום למוחרקה, מערה קטנה חצובה בסלע קרטון-חורארי. רוחב המערה כ-5 מ' וגובהה 1.5 מ'. עומקה כ-4 מ' ובפאתיה נמשכת מחילה שאורכה כ-3 מ'. במערה סימני שמוש על ידי רועים.

ד.א.ג - ג'

313. גת - נ.צ. 15925/23047.

בשוליים הדרום מזרחיים של כיפה טרשית המצויה מדרום מזרח למוחרקה, על משטח סלע בתוך חורש נמוך, חצובה גת. בור ההיקוות מרובע. גודלו 1.7x1.78 מ' ועומקו 0.8 מ'. בצידי בור שקיעה עגול המחובר אליו בצינור חצוב בסלע. גודל משטח הדריכה 3.3x3.8 מ' וצלעו הפונה לבור ההיקוות איננה ברורה. במרכז המשטח בור מרובע בעומק 40 ס"מ שנראה ספק חצוב ספק בור בלוי. מתוך בור זה הוצאה אבן מרובעת שעוביה 40 ס"מ ובמרכזה חור מרובע העובר בה מצד לצד. האבן מונחת בצד המשטח. בפינת המשטח קטע של אבני פסיפס אשר נותרו מחוברות לקרקעיתו. בעפר שכיסה את המשטח ואת בור ההיקוות נתגלו שפע אבני פסיפס נוספות.

ד.א.א - א'

גת, אחר - 313

314. ביר מנסורה - נ.צ. 15899/23083.

על המדרון שממזרח למוחרקה, בסמוך לפיתול של דרך הרכב היורדת מזרחה, מצויה באר. לבאר קירות בנויים מאבן, עומקה כ-4 מ' וקוטרה 2 מ', בסוף הקיץ דלה כמות המים והאבנים שעל הקרקעית מבצבצות. ממערב ומצפון מערב חוגר את הבאר מחשוף טוף אפור ירקרק עם עורקי קלציט. מסביב פזורות אבני בזלת בוודות.

ד.א.ב - ב'

315. מצוק נחל לבנה - נ.צ. מרכזי 15945/23088.

על גדתו הדרומית של הערוץ היורד מזרחה מביר מנסורה, מצוי מצוק גיר מוחרקה המורכב מכמה גושים. הקטע המערבי קרוב לערוץ הנחל ואינו אחיד בגובהו. קטע זה מוקף חורש אלון מצוי, אלה א"י וער אציל בלויית לבנה רפואי, בר-זיח וחרוב. החלק המזרחי אחיד במראהו ובגובהו המגיע לכ-30 מ'. בשני הקטעים גושי סלע גדולים הבולטים כדי 10-15 מ' מעל המצוק. במצוק עצמו צומח מצוקים עשיר ומגוון. המצוק והחורש שסביבו יוצרים פינת נוף יפה ביותר.

ד.א.א - א'

310. מערת קבורה - נ.צ. 15884/23015.

על מדרון של שלוחה קטנה שמדרום מזרח לחורבת נצורה, מערת קבורה. פתח המערה מצוי בשקע שעומקו כמטר. הפתח הרוס ובצידי שרידים של מקמר ושקע לאבן גולל. גודל פנים המערה 5x5 מ', כ-30 מ' מצפון למערה סימני החחלה של חציבת מערה נוספת.

ד.א.ג - ג'

311. שרידי מבנה מדרום מזרח לחורבת מנצורה - נ.צ. 15884/23023.

על מדרון של ערוץ מדרום מזרח לחורבת נצורה מצויים שרידי שלושה קירות של מבנה מרובע. הקירות בנויים אבן עם חומר מילוט. על הקירות שרידי טיח המכיל חרסים ושברי זכוכית. עובי הקירות כ-60 ס"מ וגובה ההשתמרות המקסימלי 3.5 מ'. מימדי המבנה 8x5.5 מ'. בקיר המזרחי ניכרים בסיסיהן של שלוש קשתות החקרה.

ד.א.ג - ג'

312. מערה קטנה - נ.צ. 15906/23035.

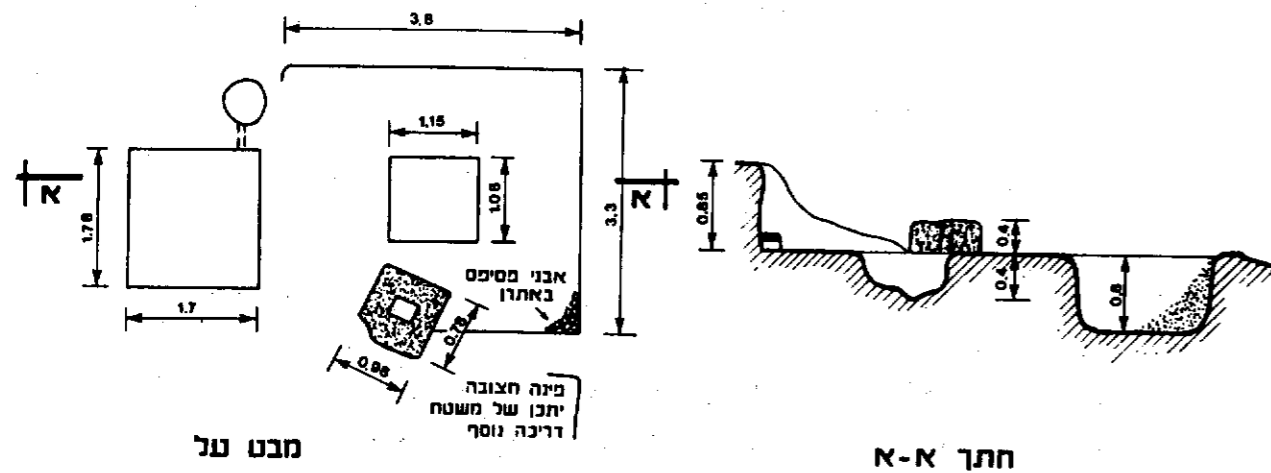
במפנה הצפון מזרחי של שלוחה המצויה מדרום למוחרקה, מערה קטנה חצובה בסלע קרטון-חוארי. רוחב המערה כ-5 מ' וגובהה 1.5 מ'. עומקה כ-4 מ' ובפאתיה נמשכת מחילה שאורכה כ-3 מ'. במערה סימני שמוש על ידי רועים.

ד.א.ג - ג'

313. גת - נ.צ. 15925/23047.

בשוליים הדרום מזרחיים של כיפה טרשית המצויה מדרום מזרח למוחרקה, על משטח סלע בחוף חורש נמוך, חצובה גת. בור ההיקוות מרובע. גודלו 1.7x1.78 מ' ועומקו 0.8 מ'. בצידי בור שקיעה עגול המחובר אליו בצינור חצוב בסלע. גודל משטח הדריכה 3.3x3.8 מ' וצלעו הפונה לבור ההיקוות איננה ברורה. במרכז המשטח בור מרובע בעומק 40 ס"מ שנראה ספק חצוב ספק בור בלוי. מחוף בור זה הוצאה אבן מרובעת שעוביה 40 ס"מ ובמרכזה חור מרובע העובר בה מצד לצד. האבן מונחת בצד המשטח. בפינה המשטח קטע קטן של אבני פסיפס אשר נוחרו מחוברות לקרקעיתו. בעפר שכיסה את המשטח ואח בור ההיקוות נתגלו שפע אבני פסיפס נוספות.

ד.א.א - א'

גת, אתר - 313

314. ביר מנסורה - נ.צ. 15899/23083.

על המדרון שממזרח למוחרקה, בסמוך לפיתול של דרך הרכב היורדת מזרחה, מצויה באר. לבאר קירות בנויים מאבן, עומקה כ-4 מ' וקוטרה 2 מ', בסוף הקיץ דלה כמות המים והאבנים שעל הקרקעית מבצבצות. ממערב ומצפון מערב חוגר את הבאר מחשוף טוף אפור ירקק עם עורקי קלציט. מסביב פזורות אבני בזלת בודדות.

ד.א.ב - ב'

315. מצוק נחל לבנה - נ.צ. מרכזי 15945/23088.

על גדתו הדרומית של הערוץ היורד מזרחה מביר מנסורה, מצוי מצוק גיר מוחרקה המורכב מכמה גושים. הקטע המערבי קרוב לערוץ הנחל ואינו אחיד בגובהו. קטע זה מוקף חורש אלון מצוי, אלה א"י וער אציל בלוי לבנה רפואי, בר-זית וחרוב. החלק המזרחי אחיד במראהו ובגובהו המגיע לכ-30 מ'. בשני הקטעים גושי סלע גדולים הבולטים כדי 10-15 מ' מעל המצוק. במצוק עצמו צומח מצוקים עשיר ומגוון.

המצוק והחורש שסביבו יוצרים פינת נוף יפה ביותר.

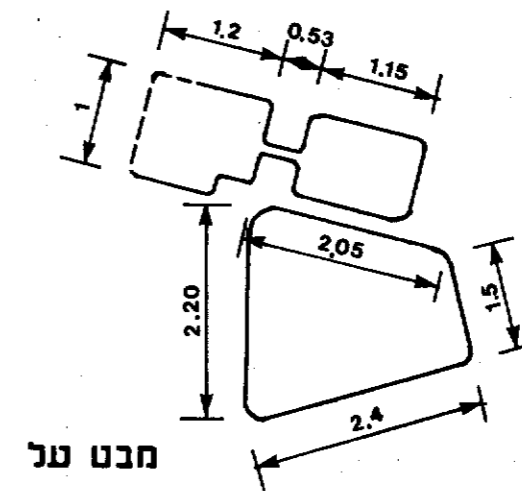
ד.א.א - א'

על מדרון טרשי ממזרח למוחרקה מחילה קטנה שגודל פתחה 0.6x0.4 מ' ואורכה כ-10 מ'. בקצה המחילה נקיק אנכי צר בלתי ניתן למעבר ממנו יוצא אור חם. בפחח המערה צומחים טחבים וחשפונית עדינה.

ד.א. - ב'

על הגדה הדרומית של נחל יוקנעם, בתוך יער אורנים נטוע, מצויה קרחת קטנה ובה משטח סלע היוצר מדרגה בגובה 2 מ' לכיוון דרום. על המשטח חצובה גת המורכבת ממשטח דריכה טרפזי, בור שקיעה מלבני ובור היקוות מלבני. לא נראה קשר בין משטח הדריכה לבין בור השקיעה. מזה האחרון יוצאת תעלה חצובה המוליכה לבור ההיקוות. כל חלקי הגת מכוסים עפר וצמחיה המסתירים את פרטיהם. במדרגת הסלע שלמרגלות המשטח חצובה מערה קטנה אשר יתכן ששימשה כיקב. מעליה חצובה בסלע מעין ידית לאחיזה או לקשירת חבל. בצד הגת חציבות נוספות בלתי ברורות. (מס. 16, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

גת, אתר 317

על מדרונה המזרחי של שלוחה היורדת מדרום לחורבת מנסורה, כוכים קטנים חצובים בסלע רך. הדרומי מבין הכוכים ממוטט ובחזיתו גדרת אבן נמוכה. תפקוד הכוכים אינו ברור.

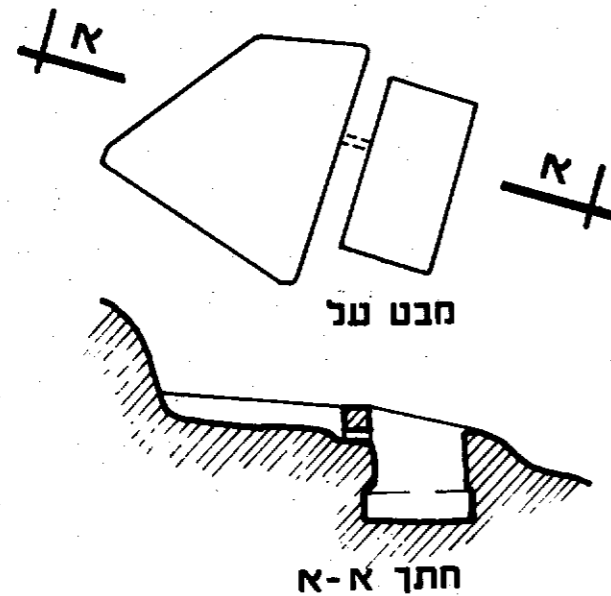
ד.א. - ג'

משני צידי דרך רכב העוברת על שלוחה שבין המוחרקה לנחל רקפת, מצויות במספר נקודות חציבות קדומות שיצרו שקעים ישרי קירות. (מס. 15, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

בקצה קטע מדרון מתון שמחמת למצוק, (אתר מס. 321), מצויה גת יפה. משטח הדריכה חצוב יפה והוא בעל צורת טרפז. בדופןו חצוב חור שהוליך את התירוש לבור היקוות מלבני שעומקו כ-0.8 מ' וגודלו 1.2x0.7 מ'. דפנות הבור אלכסוניות ויוצרות חלל פנימי רחב מהפתח. (מס. 12, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

גת, אתר 320

שלושה עמודי נטיפים יפים מהם שניים גדולים ועבים (כ-70 ס"מ קוטר) והשלישי דק ועדין. רצפת המערה מכוסה שכבות גללי עיזים ובחזיתה שרידי גדרת צאן. בתוך המערה אוכלוסיה קטנה של עטלפי חרקים. חזית המערה פגומה מירי. (מס. 7, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

325. מצוק - נ.צ. מרכזי 15503/22991.

מצוק בולט מעל מדרון חשוף במפנה דרומי. אורכו לפחות 40 מ' וגובהו 3-4 מ'. המצוק הוא חלק משכבה הנטויה קלות למערב-דרום-מערב. במצוק מספר כוכים ושקעים אך לא מערות כפי שנדמה מרחוק.

ד.א. - ג'

326. מצוק - נ.צ. 15475/23000.

קטע מצוק בולט מתוך סבך החורש, מצפון מזרח למפגש של שני יובלי נחל מהר"ל. גובה המצוק 4-5 מ' ואורכו כ-30 מ'. במצוק חריצים וכוכים אך לא מערות. מתחתיו קו צניר נמוך ורדוד.

ד.א. - ג'

327. בור מים במערת קבורה - נ.צ. 15354/22912.

על מדרון מתון מדרום מזרח לחורבת דרג' מצויה מחצבה קדומה היוצרת בור לא סימטרי שגודלו 8x4 מ' ועומקו כ-1.5 מ'. בקיר הצפון מזרחי חצובה מערת קבורה. המכלול כולו הפך לבור מים בשימוש משני על ידי טיוח קירות המערה והמחצבה, בניח קיר המגביה את הדופן הדרומית של המחצבה וקידוח פתח בגג המערה.

ד.א. - ב'

328. חורבת דרג' - נ.צ. מרכזי 15342/22920.

על כתף קטנה מדרום להר סומק מצויות חורבותיו של כפר ערבי קטן נטוש. הכפר הערבי בנוי על שרידי חורבה רומית-ביזנטית ובניינו בנויים בחלקם מאבני החורבה הקדומה.

במרכז החורבה בור מים עמוק מקורה ובו עדיין עומדים מים. בפינה הדרום מערבית של החורבה בור מים נוסף ולידו בריכה חצובה בסלע. על המדרון שמדרום

321. מצוק ומערות (ערק אל נטיפ) - נ.צ. מרכזי 15663/22955.

על גדתו הצפון מזרחית של נחל רקפת, לאורך הקטע שבין נחל כרד ליובל הקרוי במפות נחל רקפת, משחרע מצוק שגובהו 4-6 מ', המצוק הוא קיר רצוף עם כוכים וחריצים קרסטיים.

בחלק הדרומי, במפלס נמוך יותר, מצוי קטע מצוק קטן נוסף.

- נ.צ. 15652/22961 - בקצה הצפוני של המצוק מצויות שתי מערות רחבות ולא עמוקות. בחזיתן גדרת צאן זנוחה. (מס. 12, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

322. מחשוף טוף בנחל רקפת - נ.צ. 15610/22973.

במדרון שמעל מפגש יובלי נחל רקפת, נחשפת שכבת טוף בגובה 40 מ'. הטוף מגוון כהה ובתוכו מופיעים עורקי קלציט.

ד.א. - ב'

323. גת ומצוק - נ.צ. 15526/22946.

בראש מדרון נמוך במפנה דרום מזרחי מצוי קו מצוק נמוך, 2-3 מ' גובהו וכ-100 מ' אורכו. בחלקים אחדים ניכר שקע אורכי דמוי צניר רדוד.

נ.צ. 15527/22948, על גב המצוק בקצהו הצפון מזרחי, חצוב בור מרובע גדול. אורכו כ-2.5 מ', רוחבו 1 מ' ועומקו כ-0.8 מ'. בצד הבור שרידים מטושטשים של משטח. נראה שזוהי גת.

על פי שרידי הבוץ היבש נראה שהמקום מהווה שלולית חורף טובה. (מס. 9, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

324. מערה - נ.צ. 15508/22998.

בתחתית מדרון במפנה דרום מזרחי, מצויה מערה יפה. פתחה קטן וחבוי, רוחבו כשני מטרים, גובהו כמטר וחצי והוא נמוך מעט ממפלס המדרון. פנים המערה כדורי, קוטרה כ-14 מ' וגובהה משתנה משלושה לחמישה מטרים. בפאתי המערה

בינו לבין סלע האם, קוטר 1.6 מ' והחור שבמרכזו הורחב כנראה עד קוטר של כ-80 ס"מ.
כ-30 מ' מדרום מזרח לנקודת הטריג מצוי שקע חצוב בצורה מלבנית. גודלו 0.5x1 מ'.

ד.א. - ב'

333. חורבנות בית ערבי ובור מים - נ.צ. 14702/22973.

בחתימת המדרון המערבי של שלוחה מאורכת, מעט מעל דרך רכב העוברת כאן, מצויים הריסותיו של מבנה ערבי ובחזיתו בריכת מים. הבריכה מלבנית 5x3 מ' גודלה, תחתייה חצובה בסלע ומעל החציבה קירות אבן שנוחרו עד גובה של 2 מ'. סביב המבנה עצי חרוב גדולים, עצי שקד ונטיעות אורנים צעירים.

- נ.צ. 14706/22973 - כ-50 מ' במעלה המדרון חצוב בור בעל פתח מרובע בגודל 1x1 מ'. עובי הפתח כ-1 מ' ומעבר לו חלה התרחבות של החלל הפנימי. רוב הבור סתום בעפר ואבנים.

ד.א. - ג'

334. חורבה ואחר נוף - נ.צ. 14703/22955.

בפינה הדרום מערבית של השלוחה המוזכרת לעיל, מצויות חורבותיו של בית ערבי גדול מוקף בעצי אורן גדולים ויפים במיוחד (10-12 מ' גובה), ביניהם פרטים בודדים של אלון, חרוב, אלח מסטיק, אשר ומעט כליל החורש. דרך עפר קצרה מוליכה לכאן מהדרך הראשית. בצד הדרך חצוב בור בעל צורת פעמון שעומקו כ-3.5 מ', קוטר פתחו כ-0.5 מ' והוא מקורה בבטון. מעל הפתח מונחת קוביית בטון גדולה חלולה (יתכן ששימשה כשוקת). הפינה כולה חביבה ביותר וראויה לטיפוח כאחד פיקניק נקודתי.

ד.א. - ב'

335. מכלול שרידים ומתקנים -

בחתימת מדרון מערבי של שלוחה מאורכת מצפון לחורבת ג'בע, מצויים שרידי מבנים ומתקנים המשתרעים לרוחב כל המדרון. השרידים מצויים בתוך סבך של שיחי אלח מסטיק, משוכות צבר, אלונים, אורנים ועצי חרוב.

מזרח לחורבה בור שלישי ואף לידו בריכה חצובה בסלע. גודלה 3x3 מ'. סביב החורבה שרידי גדרות אבן, גדרות חמך של טרסות ומשוכות צבר. עצי זית וחרוב גדולים פזורים על פני החלקות מסביב.
(מס. 6, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

329. חצפית מפסגת הר סומק - נ.צ. מרכזי 15336/22948.

פסגה רחבה מעוגלת אשר החצפית ממנה מוגבלת בשל סבך השיחים המכסה אותה. מהשוליים הדרומיים חצפית טובה לעבר בקעת מהר"ל, נחל מהר"ל, בקעת מקורה, חורבת דרג', אזור הגבעות של הכרמל הנמוך ורמות מנשה.

ד.א. - ב'

330. צניר - נ.צ. 15185/22987.

על גדתו הצפונית של נחל חרובים, לא רחוק משפכו לבקעת מהר"ל, מצוי צניר קטן שגובהו כ-3 מ'. כשני מטר מעל תחנית הצניר מצויים כוכים קטנים. נראים כאן סימני קינון וידוע כי ב-1978 נצפה כאן קינון של בזים וחנשמות.

ד.א. - ג'

331. נקודת חצפית - נ.צ. 14900/22960.

מקצה צפון מזרחי של שלוחה אשר מעל נחל מערות, מאזור בו מתפתח דרך הרכב שעל גב השלוחה, חצפית יפה. נראים רכס חגלון, הר שוקף, הר מהלל והר סומק ומבט יפה על בקעת מהר"ל.

ד.א. - ב'

332. חורבת כביר - נ.צ. מרכזי 14874/22914.

כיפה מעוגלת בולטת אך במעט מעל השלוחה הרמתית אשר מצפון מערב לכרם-מהר"ל. פני הגבעה מכוסים סבך קידה ופרטים בודדים של אלון, בר-זית, זית, אלח מסטיק, חרוב ואורן. בראש הגבעה גל אבנים ועליו חבית עם סימון נקודת הטריג 962.

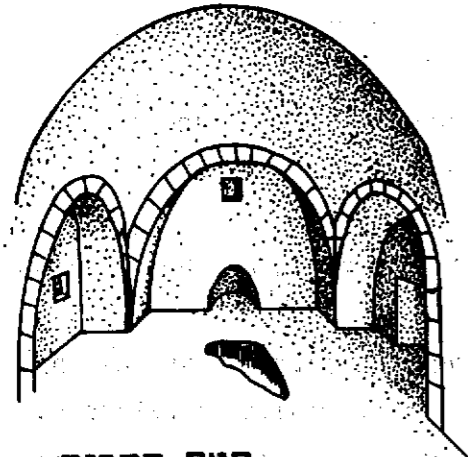
כ-20 מ' מדרום לטריג, למרגלות עץ אלון, מצוי ים של בית בד אשר משוליו נחצבה אבן מלבנית. סמוך לים שתי גומות מעוגלות בקוטר 50 ס"מ. כ-20 מ' נוספים דרומה מצוי ים נוסף של בית בד. ים זה חצוב באחרו וניכר מעבר שנחצב

ח. נ.צ. 14698/22916 - בור בעל צורת פעמון סחוס בעפר ואבנים עד כמטר וחצי מתחת לפתחו. הפתח עגול וקוטרו 70-80 ס"מ.

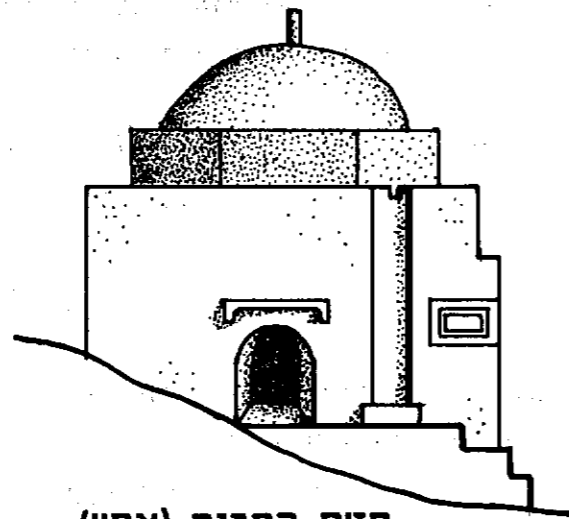
ד.א. - ג'

336. קבר שיח' עמיר - נ.צ. 14699/22893.

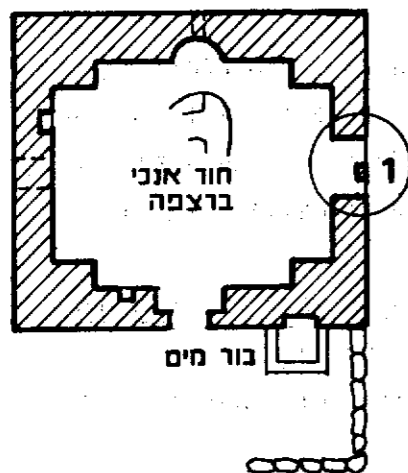
בחדר יער אורנים נטועים, במחציה גובה המדרון המערבי של שלוחה קטנה, בנוי קבר שיח' יפה ומעניין. זהו מבנה מרובע בנוי אבני כורכר עם גג כיפתי אשר בראשו מזדקר עמוד קטן. בחזית קשחת היוצרות חללים נוספים בקירות. חלון גדול קרוע בקיר המערבי. פתח המבנה מצוי בקיר הצפוני ומחרב קטן בקיר

פנים המבנה

חזית המבנה (צפון)

תכנית

פרט 1

קבר שיח' עמיר (חרבה ג' בע)

אתר 336

א. נ.צ. 14699/22939 - בפינה הצפון מערבית של המדרון חצוב בור פעמון שעומקו 4 מ'. פתחו מעוגל וקוטרו 70-80 ס"מ, עליו בנוי מאבנים מסוחכות ריבוע המשמש כחולית פי הבור.

ד.א. - ב'

ב. נ.צ. 14697/22936 - שרידי קבוצת מבנים ערביים בכמה מפלסים המשתרעים על שטח של לפחות 20x40 מ'. בחלק העליון של החורבות, על משטח סלע, חצוב משטח מרובע הנראה כמשטח דריכה של גח. בור ההיקוות חסר.

ד.א. - ג'

ג. נ.צ. 14695/22931 - בסמוך לקבוצת עצי חרוב, חצוב פתח של מערה קבורה אשר בחזיתו עדיין ניכר המבוא החצוב. חלל המערה נחצב והורחב למימדים של 7 מ' רוחב ו-6 מ' עומק.

ד.א. - ג'

ד. נ.צ. 14695/22926 - כ-40 מ' מדרום לפתח המערה שהוזכרה לעיל, מצוי בור סיד הרוס למדי. קוטרו כ-5 מ', חלקו המזרחי חצוב בקרטון ושאר חלקיו בנויים אבן. הקיר שבכיוון המורד, הרוס.

ד.א. - ג'

ה. נ.צ. 14697/22920 - בפינה הדרום מערבית של המדרון, מצויים שרידי מבנים ערביים הרוסים ביותר. סביבם <UCHMJ> ופתחי מערות שנחצבו בסלע הרד.

ד.א. - ג'

ו. כ-30 מ' מדרום לקבוצת המבנים ההרוסים (סעיף ה'), מצויה גת שחלקיה מכוסים בצומח. מחוץ הסבך מבצבץ קטע מבור היקוות מרובע ומעט מעליו חצוב בור שקיעה עגול. משטח הדריכה נסחר בסבך.

ד.א. - ג'

ז. מעט מדרום לגת המוזכרת (סעיף ו'), מצויה מערת קבורה בלזיה והרוסה ביותר. פתחה כבר אבד את צורתו המקורית אך במזוזה ניכר עדיין שקע לבריח. בחוף המערה כוכים קמורים עם אגני קבורה מקבילים לקירות ובלזיים ביותר.

ד.א. - ג'

הדרומי. ברצפת המבנה, סמוך למחרב מצוי חור דרכו ניתן להבחין במבוא תח
 קרקעי המוליך כנראה לקבר. על גג המבנה כיפה וסביבה מרוב אבן המתנקז
 לבור פעמון שעומקו כ-4 מ' החצוב בחזית המבנה סמוך לפתח.
 מבנה הקבר מתואר בכתיבו של מילנן (1906) היודע לספר כי המבנה שופץ ב-1817
 על ידי אחמד אל חמודי בן לאחת המשפחות החזקות שחיו בכפר ג'בע.

ד.א. - א'

* למרגלות קבר השיח', כ-3 מ' מצפון מערב לו, חצובה בסלע מערה גדולה
 שפתחה מוקף קירות אבן.

* נ.צ. 14697/22890 מדרום לקבר השיח', בקצה הדרומי של פס האש העובר
 כאן, חצובה מערת קבורה עם פתח מקומר הרוס וחלל פנימי בלוי ומורחב.

* על המדרון שלמרגלות הקבר פזורים שרידי מבנים ומשוכות צבר גדולות
 המהוים את שרידי חלקו הצפוני של הכפר ג'בע.

337. שרידים ומחקנים בחרבת ג'בע - חלק דרומי.

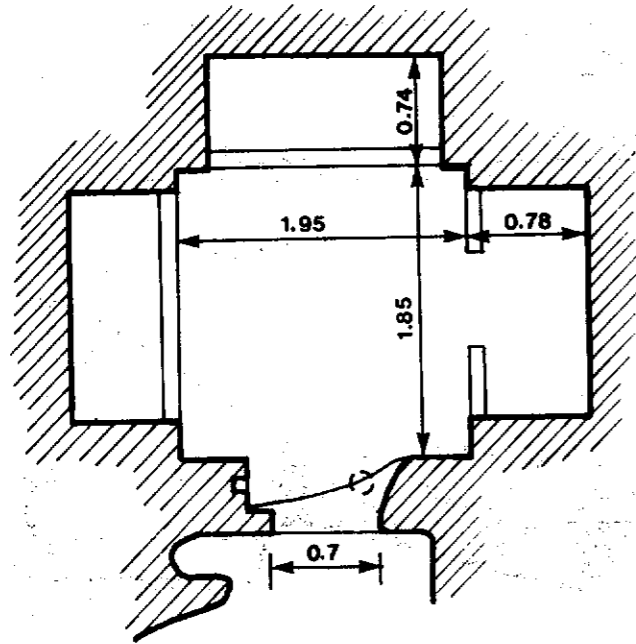
בתחתית המדרון המערבי של השלוחה עליה בנוי מצפה עופר, בעיקר באזור נ.צ.
 14655/22864, פזורים שרידיו של הכפר הערבי ג'בע. ניכרים שרידי מבנים
 בודדים מהם נותרו בסיסים וקירות בגובה מקסימלי של 2-1 מ'.
 מכאן וצפונה מצויים מספר שרידים ומחקנים קדומים יותר.

א. נ.צ. 14658/22868 - גת. על משטח סלע המשופע מעט מערבה חצוב בור
 מרובע דוד שגודלו 2.05x2.05 מ' ועומקו המירבי 60 ס"מ בלבד. בצמוד
 לו ממזרח סימנים מטושטשים של משטח דריכה ואולי שניים. על שפת הבור
 ניכרת חעלה חצובה שקישרה בינו לבין משטח הדריכה.

ב. מערת קבורה. כ-30 מ' מדרום מזרח לגח מצויה מערת קבורה עם פתח מרובע
 בלוי למדי ובצידו חור לאבן גולל. הפתח סתום כדי 4/3 מגובהו באבנים
 ועפר. בהצצה פנימה ניתן להבחין בשרידי כוכים מקומרים בקירות.

ג. נ.צ. 14660/22871. סדרת חציבות הנראות כגת. זהו בור מרובע שגודלו
 1.8x2.1 מ', סתום בעפר ובצומח. מעליו סימנים מטושטשים של מה שנראה
 כמשטחי דריכה הניכרים בפירוטיהם החצובות. בצד בור ההיקוות חצובים שני
 ספולולים.

ד. מערת קבורה. 10 מ' ממזרח לגח המחוארח בסעיף ג', חצובה מערת קבורה עם
 פתח מרובע, מעליו מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. בחלק הפנימי של הפתח
 חור לציר דלח וחור לבריח. פנים המערה ריבועי ובקירות כוכים קמורים
 בהם שרידים לאגני קבורה. הפתח ופנים המערה בלויים למדי.

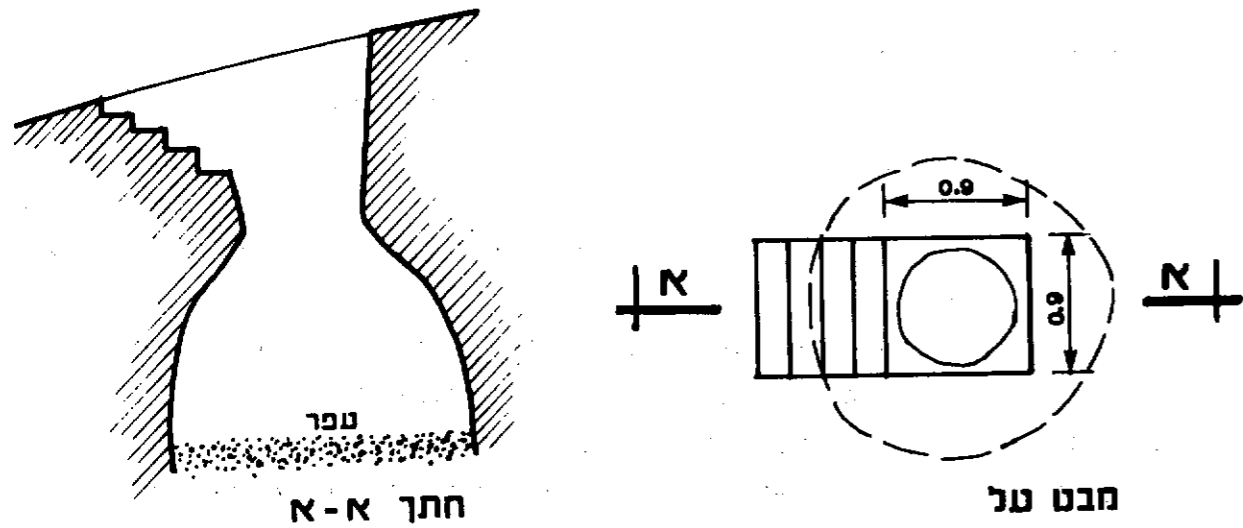
מערת קבורה בח' גבע
 אתר 337-ד'

ה. מערת קבורה. כ-10 מ' מדרום למערה המוזכרת לעיל, מערה נוספת שפתחה
 סתום. ניכרים ראשו של מקמר וראש פתח מרובע.

ו. נ.צ. 14662/22868 - מערת קבורה. כ-30 מ' דרום מזרחית למערה הקודמת
 חצובה מערה נוספת עם פתח מרובע בלוי ומעליו מקמר. הפתח והמערה
 סתומים בעפר עד כ-80 ס"מ מחתח לחקרה.

ז. נ.צ. 14659/22865 - מערת קבורה עם פתח מלבני שמשקופו קמור ומעליו
 חצוב מקמר. הפתח סתום על ידי שיח צבר ואינו ניתן לגישה.

ח. נ.צ. 14663/22871 - בור מרובע שלושה מקירותיו חצובים באבן ואילו
 הקיר המערבי בנוי מאבנים. בעומק 1.75 מ' מתרחבים קירות הבור למעין
 חריץ רחב המקיף מסביב. בעומק 2.75 מ' הבור סתום בעפר. בחזית

בור מים מדרום למצפה עופר, אחר 338

339. מצפה עופר - נ.צ. 14701/22851.

מגדל חצפית שנבנה על ידי ק"ל על הקצה המערבי של שלוחת שלוחית. מראש המגדל חצפית על כל חוף הכרמל, המורדות המערביים של הכרמל מחיפה ועד זכרון יעקב, גבעות עופר, הר מהלל, הר שוקף, בית אורן ורכסי הכרמל הגבוהה. אל המצפה ניתן להגיע ברכב בדרך עפר טובה המסתעפת מכביש הכניסה לכרם מהר"ל או בעליה קצרה ברגל מחניון יער אחאטורק.

ד.א. - א'

340. הר הגעש של בקעת שיר - נ.צ. מרכזי 14900/22850.

בערוץ קצר המצוי מצפון מערב למושב כרם מהר"ל, מצויים מחשוף טוף שחור בלתי משוכב עם עורקי קלציט מרובים. המחשופים פרושים על גדות הערוץ ובונים גבעות קטנות וערוצים קטנים בתוכו. בקידוחים שנעשו כאן על ידי גאולוגים הוברר שעומק הטוף עשרות מטרים ולדעתם זהו לוע של הר געש קדום.

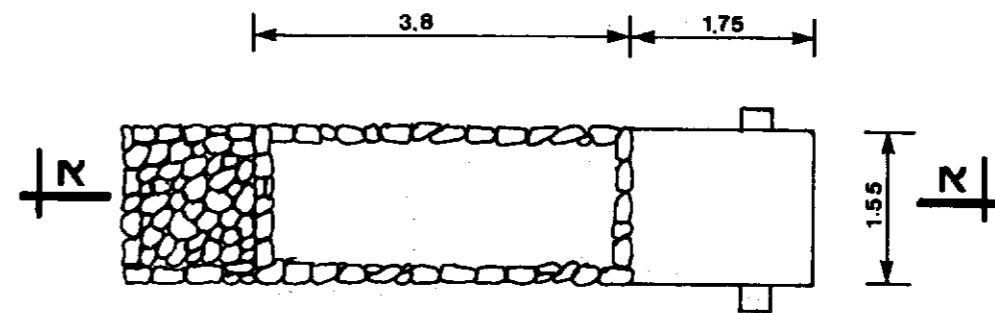
ד.א. - א'

341. מערות קבורה ובורות מים - נ.צ. מרכזי 14913/22861.

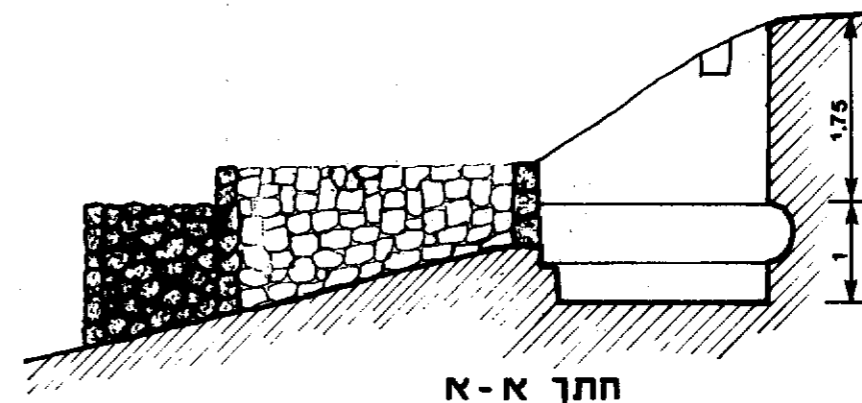
במשטחי סלע שעל שלוחה משורית מצפון מערב לכרם מהר"ל, חצובות מספר מערות קבורה. רובן סתומות, חלקן הרוסות ורק באחדות ניתן להבחין בכוכים קמורים. אחדות מהמערות שימשו מאוחר יותר כבורות מים וכעדות לכך משמשים חורים מעוגלים שנחצבו בתקרה.

המערביה, בהמשך לקיר הבנוי מצויים שרידי מבנה אבן מלבני. חפוד המחקן אינו ברור.

ד.א. (כל המכלול) - ב'

מבט טל

חתך א-א

מחקן בח' ג' בע

אחר 337 ח'

338. בור מים - נ.צ. 14672/22841.

בשליש גובה המדרון שמדרום מערב למצפה עופר, בחוף יער אורנים נטועים, חצוב בור פעמון שעומקו עד העפר המכסה את קרקעיתו כ-4 מ'. פתחו עגול בחלקו הפנימי ומרובע בגודל 90x90 בחלק החיצוני. הפתח מתרחב לצורת מלבן הנמשך לכיוון מערב ויוצר מעין מבוא בו חצובות 5 מדרגות היורדות אל הפתח.

ד.א. - ב'

באזור נקודת הציון המוזכרת חצובים גם שני קברי ארגז מלבניים. בשטח משוכוה צבר ושרידי בוסחן חאנים.

ד.א. - ב'

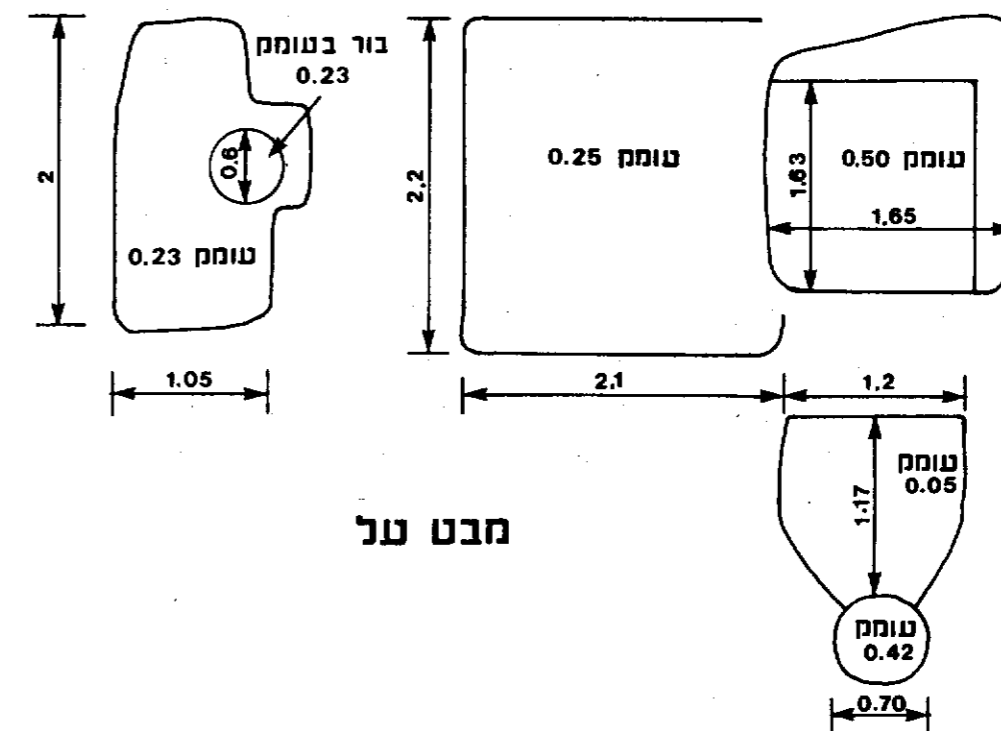
342. מחצבה קדומה - נ.צ. 15081/22824.

בשטח טרשי מיסורי, מצפון לבקעת מקורה, מצוי אתר חציבה קדום שהוחזר בור חצוב בעל צורה לא רגולרית. אורכו 18 מ', רוחבו המירבי 5 מ' ועומקו המירבי 3 מ'. בקירות הבור מדרגות חציבה אופיניות. בחורף עומדים בבור זה מים המכילים חי האופייני לשלוליות חורף. בצד השלולית צומח דמסון כוכבני שהוא צמח חד שנתי נדיר למדי.

ד.א. - ג'

343. גחוח - נ.צ. 15085/22833.

על שלוחה סלעית מחונה במשטח סלע רחב כ-50 מ' מצפון לאתר 342, חצובות שלוש גחוח.

חבט טל

גחוח, אתר 343

לגת העליונה משטח דריכה בגודל 2x1 מ' ובעומק 23 ס"מ, במרכז המשטח, צמוד לפאה הדרומית, חצוב שקע מעוגל שקוטרו 0.5 מ'. נראה שזהו בור היקוות. כ-1.5 מ' מדרום לגת זו מצויה גת שניה עם משטח דריכה בגודל 2.1x2.2 מ' חצוב לעומק 25 ס"מ, ובור היקוות מרובע שגודלו 1.6x1.6 מ'. כמטר ממערב לגת זו חצובה גת שלישייה בעלת משטח דריכה משולש שגודלו 1.2x1.2 מ', ואגן היקוות בצורה גומה קטנה בקוטר 70 ס"מ ועומק 0.4 מ'.

ד.א. - ב'

344. "האתר הישראלי" - נ.צ. 15105/22825.

על שטח נרחב שגודלו 100x150 מ', על גב רמה מצפון מזרח לבקעת מקורה, משחרעים שרידי גדרות ומבנים. בקצה המערבי, על שפח מדרון הטוף מצוי גל אבנים ענק הנראה למרחוק. גובהו כ-5 מ' וקוטרו לפחות 10 מ'. בפינת הדרומית נראה בברור קטע קיר בנוי מכוסה במפולח אבנים. מסביב פזורים שרידי חומות וגדרות אבן חלקם עדיין בנויים יפה. בכמה פינות מצויים גלי אבנים הנראים כהתמוטטות של מגדל. על אחת הגדרות מצוי אגן שבור חצוב באבן. על פי הסקר הארכיאולוגי בכרמל נמצאו כאן חרסים מהתקופה הכנענית המיכונה והישראלית

(מס. 20, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

מראש גל האבנים הגדול תצפית נרחבת, בצפון נראה הר מהלל, בצפון מערב רכס חגלון ואזור נחל מערות. במערב בקעת מהר"ל, בדרום מערב גבעת שנה, בקעת מקורה וצפון גבעות עופר. במזרח שטח הגבעות שבאגן מהר"ל ובצפון מזרח הר סומק וחורבת דרג'.

למרגלות האתר נ.צ. 15091/22823 גדלה אלה אטלנטית גדולה, גובה 4.5 מ' וקוטר נרפה 7 מ'.

ד.א. - א'

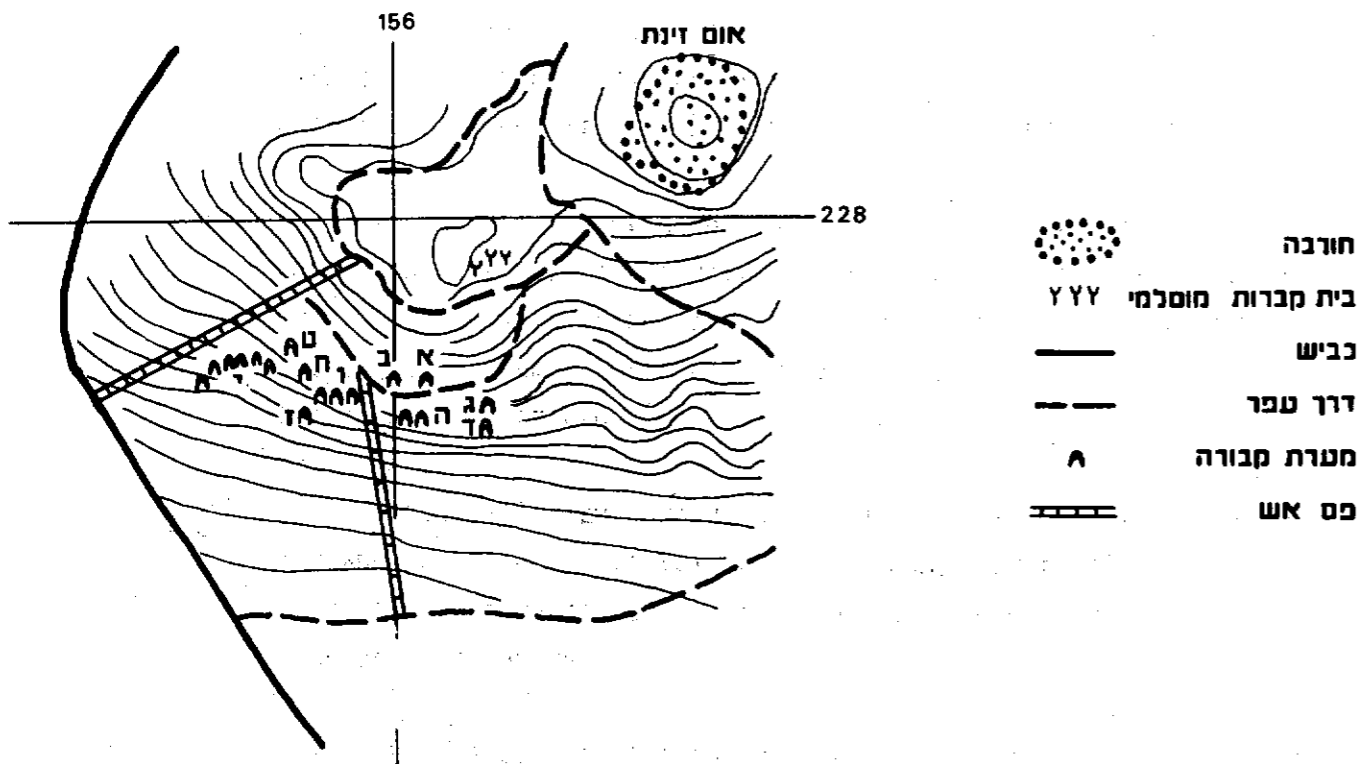
345. גת - נ.צ. 15123/22816.

בתחתית המדרון המזרחי של גבעת אתר מס. 344, מצויים גושי סלע קובייתיים. על אחד מהם חצובה גת קטנה. משטח הדריכה מכוסה עפר, שפתו הגובלת בבור האיסוף מוגבהה. נקב מוביל ממשטח הדריכה אל משטח משופע וממנו לבור האיסוף. בור האיסוף דמוי טרפז ועומקו כ-30 ס"מ.

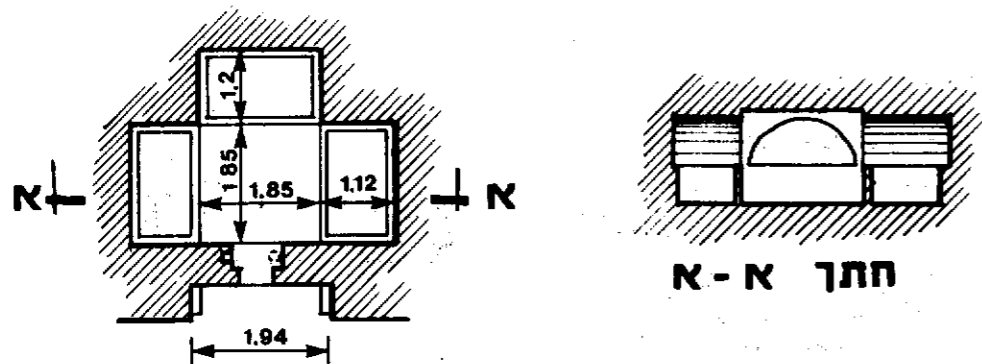
(מס. 20, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

א. נ.צ. 15605/22779. בצד דרך הרכב מערת קבורה שפחה סתום עד כמחצית גובהו. הפתח מרובע ואין מקמר חצוב מעליו אלא מעין קשת חקוקה באבן. במשקוף הפנימי שני חורים לצירי דלת (אחד בכל צד), ובמזוזה שקע לבריח. פנים המערה סתום בעפר עד 50-80 ס"מ מהתקרה ואין להבחין במבנים פנימיים.

מפת "מערות אליקים", אחר 349

מערת קבורה "במערות אליקים",
אחר 349 - ב'

346. בור מים (ביר אל סראר) - נ.צ. 15486/22861.

מעט מצפון למפגש שני יובלים של נחל מהר"ל, על טרסת סחף מוגבהת, חפור בור מים גדול. עומקו כ-7 מ' וקוטרו כ-5 מ'. פתח הבור מקורה בתקרת בטון דקה ובה שני פתחים. הבור יבש. (מס. 23, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

347. אום אל קודור (חרבה ותצפית) - נ.צ. 15551/22843.

חורבה על גבעה קטנה אך בולטת ממערב לאום אל זינת, פרט לשברי חרסים ביזנטיים וערביים, אין מבחינים בשרידים על פני השטח. איזור החורבה סוקל ונטע באורנים וברושים. מהפסגה - תצפית אל רמות מנשה ודרום הכרמל. (מס. 24, במפת דליה, סקר ארכיאולוגי בכרמל).

ד.א. - ב'

348. שרידי ביח הקברות של אום-אל-זינת - נ.צ. מרכזי 15608/22794.

שיירי קברים מוסלמיים המשחרעים על שטח משורי שגודלו 100x50 מ'. בין הקברים צומח אירוס ארם נהריים.

- ממערב לבית הקברות, בנ.צ. 15602/22795 מצוי בור פעמון שפתחו סגור בשוקת החצובה באבן.
- מזרוע מערב לבית הקברות, בנ.צ. 15603/22791 - מונחת אבן עגולה שבמרכזה חור מרובע עם מגרעות פנימיות.
- על המדרונות הדרומי והמערבי של גבעת בית הקברות טרסות וחלקות עיבוד נטושות.

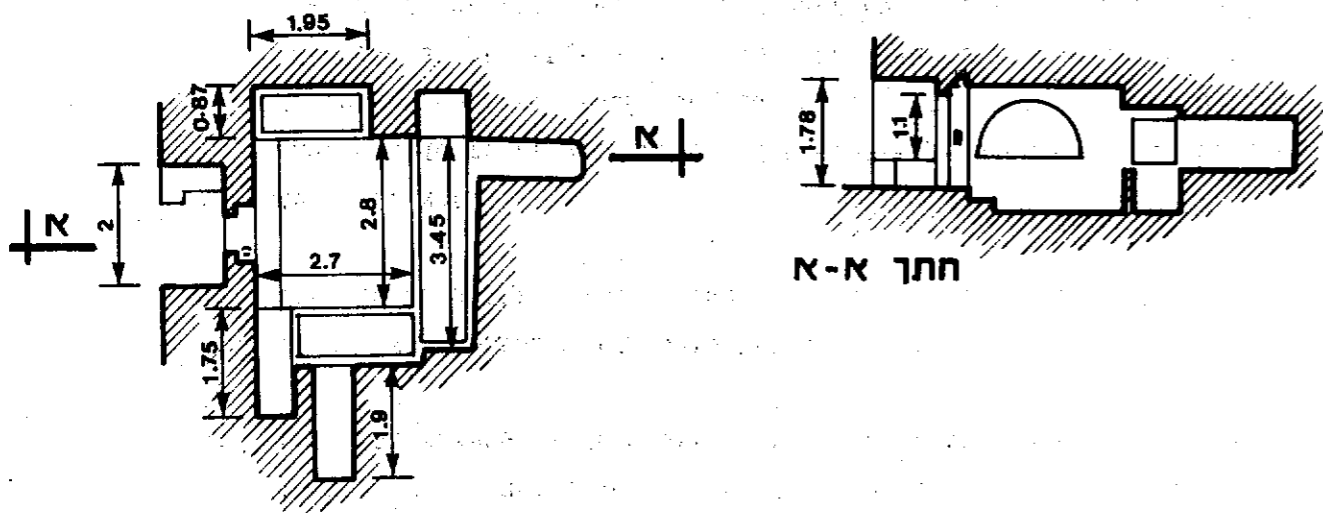
ד.א. - ג'

349. מערות אליקים (מערות קבורה באום-אל-זינת) -

במדרון הדרומי של הגבעה המערבית באום-אל-זינת, בין עצי אורן נטועים, חצובות מערות קבורה מרובות (מס. 40, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ו'-1. המערה המזרחית חצובה בקיר סלע שגובהו כ-2 מ'. למערה פתח ריבועי קטן שרוחבו 0.55 מ' והוא סתום בדובו בעפר. מעל הפתח חצוב מקמר גדול שרוחבו 1.9 מ' ועוביו 0.85 מ'. מעל הפתח חקוקה כתובת בח שלוש שורות בכחב עברז קדום. חלל המערה ריבועי, בכל אחד מהקירות חצוב כוד קמור עם אגן קבורה ובקיר השמאלי (מערבי) חצוב גם כוד מאורך ניצב לקיר.

ו'-2. כ-7 מ' ממזרח למערה ו'1, באוחו מחשוף סלע, חצובה מערה גדולה ויפה ביותר. פתחה מלבן גבוה ומעליו מקמר גדול במיוחד. חלל המערה ריבועי ובקירות חצובים אגני קבורה משולבים בכוכים מאורכים ניצבים לקירות. קירות המערה נראים מחוררים בשל שפע המאובנים שבסלע ובשל הבליה. על קרקעית המערה שכבות גללי עיזים המכסים אותה עד גובה מעקי האגנים.

תכנית

מערת קבורה ב"מערות אליקים"
אחר 349-ו'2.

ו'-3. כ-7 מ' ממערב למערה ו'2, באוחו מחשוף סלע שגובהו כאן כ-5 מ', חצובה מערה גדולה עם מקמר ענק ופתח מרובע גדול ביותר שיחנך והורחב מאוחר לחציבתו המקורית. בקירות הפנימיים, לדבות קיר החזית, חצובים כוכים מאורכים ניצבים לקירות, בקירות הצדדיים חצובים גם כוכים מקומרים עם אגני קבורה. הקרקעית מכוסה גללי עיזים.

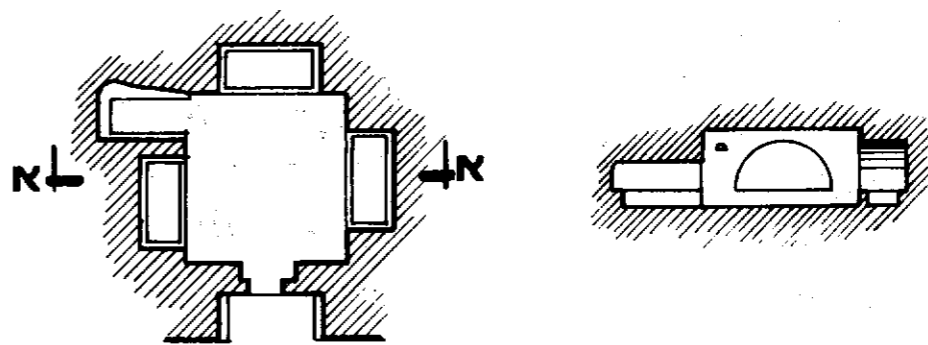
ב. נ.צ. 15600/22779 - מערה גדולה חצובה בקיר סלע זקוף שגובהו 3 מ'. בקצה רחבה חשופה הנראית היטב מכביש אליקים. מעל הפתח מקמר גבוה. פנים המערה ריבועי, בקירות חצובים כוכים קמורים, עמוקים כדי 1-1.2 מ' ובכל אחד מהם אגן קבורה מקביל לקיר. הקרקעית מכוסה גללי עיזים עד גובה מעקי האגנים.

ג. נ.צ. 15612/22775 - כ-25 מ' מדרום לדרך הרכב, בתוך יער אורנים צעירים, מערת קבורה חצובה בדרגש סלע נמוך. פתח המערה סתום כמעט לחלוטין. ניתן להבחין בראש מקמר שעוביו 0.85 מ' ובראש פתח מרובע.

ד. נ.צ. 15612/22774 - כ-10 מ' מדרום למערה ג', בתוך אוחו יער אורנים, צמד מערות חצובות בתוך חצר מרובעת שאורכה 4.5 מ' ורוחבה 3 מ'. פתחי המערות סתומים עד כ-40 ס"מ מחת למשקוף והכניסה בלתי אפשרית. במערה המערבית ניתן להבחין בקושי רב, בשלושה כוכים קמורים עם אגני קבורה שבורים מקבילים לקירות.

ה. נ.צ. 15602/22774 - צמד מערות, חצובות בתחנית קיר סלע שגובהו כ-4 מ'. פתח אחת המערות מוסתר לחלוטין על ידי שיח צבר, ניתן להבחין רק בפתח מרובע ללא מקמר מעליו. פתח המערה השנייה סתום בעפר, ניתן להבחין בפתח מרובע ומקמר מעליו.

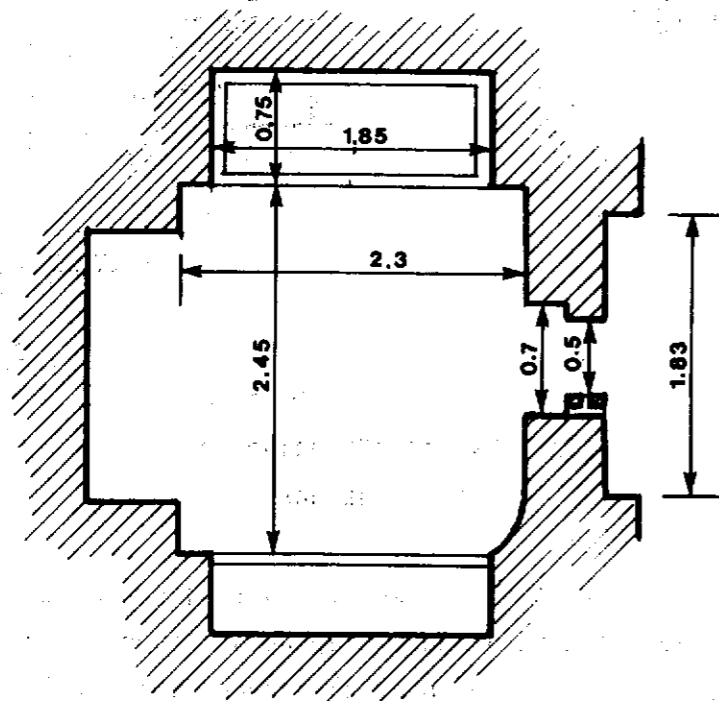
ו. נ.צ. 15592/22777 - כ-30 מ' ממערב למערה ב', נמוך מדרך הרכב, חצובות שלוש מערות קבורה ערוכות בשורה:

מערת קבורה "במערות אליקים"
אחר 349 - ו'1.

י.2. מערה סתומה לחלוטין נראה רק מקמר ממנו חשופים כ-50 ס"מ.

י.3. מערה עם פתח ריבועי ומעליו מקמר בגובה 1.64 מ'. חתית הפתח מכוסה באבנים. במזוזה השמאלית חור לבריה עם פתח לחזית לשם פתיחה מבחוץ. פנים המערה ריבועי ובקירותיה כוכים קמורים עם אגני קבורה. בתוך המערה ריכוז עצמות אדם של לפחות שלושה אנשים, שבורות ובלויות. ביניהן שברי שחי גולגולות.

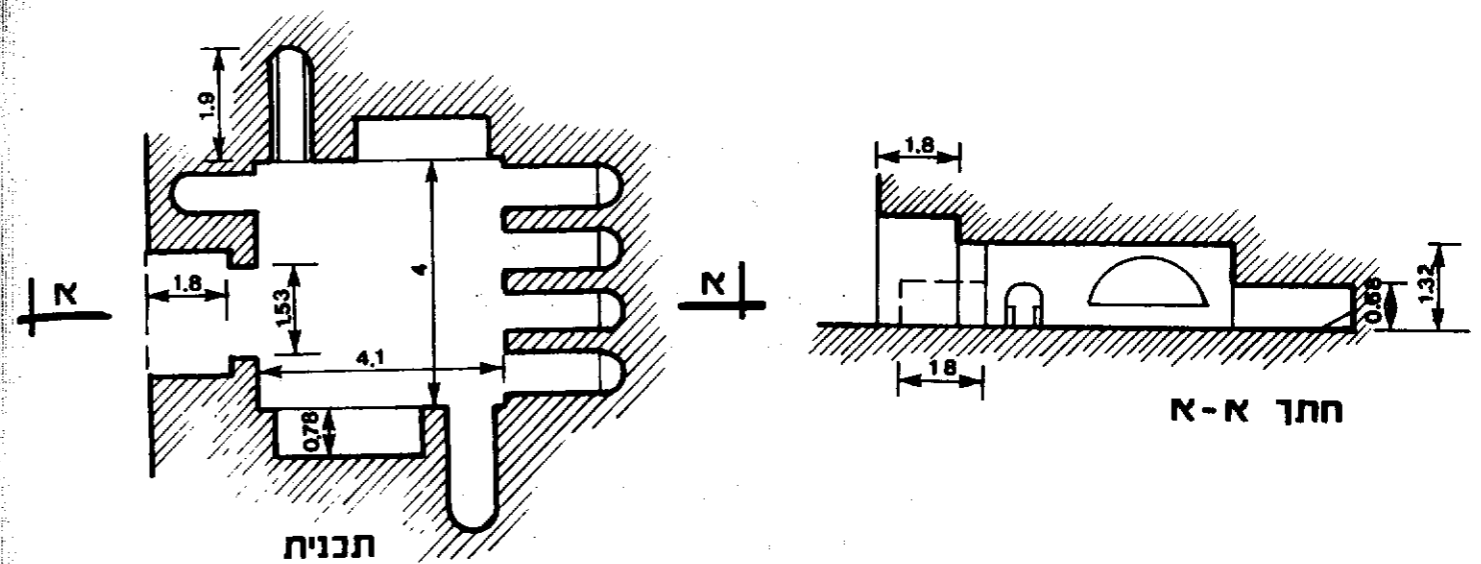

תכנית

מערת קבורה ב"מערות אליקים"
אתר 349 י-3.

י.4. מערה עם פתח סחום כמעט לגמרי. נראה ראש פתח מרובע ומעליו מקמר. סביב המקמר חצוב דרגש שעוביו כ-15 ס"מ והוא מהווה מעין מסגרת.

י.5. מערה יפה עם פתח סחום עד חציו. המשקוף והמזוזות בנויים מאבנים מסותתות שהותאמו לפתח החצוב. בפח שבר דלת התקוע בצידו ופחות כלפי פנים. במזוזה חור לבריה. בתוך המערה שלושה כוכים מקומרים עם אגני קבורה.

מערת קבורה ב"מערות אליקים"
אתר 349 ו-3.

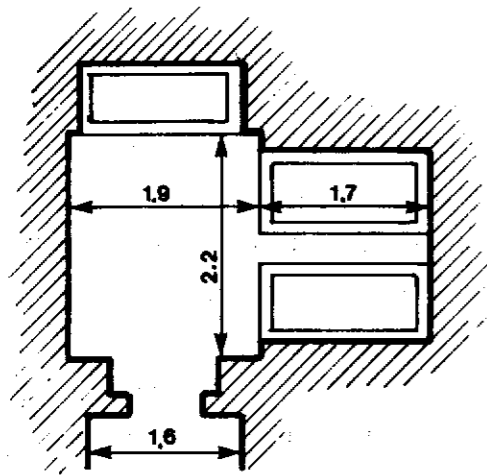
ז. נ.צ. 15588/22776. כ-18 מ' מזרוב-מערב למערה ו'3, בדרגש סלע נמוך חצובה מערה קטנה ובלויה. ניכר מקמר מעל הפתח וריבוע הפתח נראה בלוי או שהורחב בתקופה מאוחרת. חלל המערה הוא ריבוע 2x2 מ'. בקיר העורפי מקמר שלם עם שרידי אגן קבורה. בקירות הצדדיים מקמרים קטנים והרוסים עם שרידי אגנים.

ח. נ.צ. 15590/22780 - מערה סחומה בקיר סלע שגובהו 3 מ'. ניכר מקמר גבוה וראשו של פתח מרובע סחום באבנים ועפר.

ט. נ.צ. 15587/22784 - מערה חצובה בדרגש סלע נמוך. למערה פתח מלבני סחום עד חציו ומעליו מקמר גדול. בתוך המערה שלושה כוכים קמורים עם שרידי אגני קבורה המקבילים לקירות. המערה בלוייה למדי.

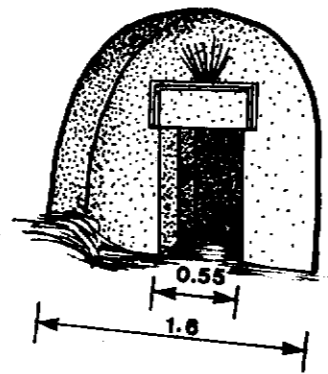
י. נ.צ. מרכזי 15583/22781 - כ-150 מ' ממערב לדרך הרכב, בתוך יער אורנים צעירים, חצובים שני קירות היוצרים מעין חצר שאורכה כ-30 מ'. בקירות אלו חצובות שבע מערות קבורה ושמינית סחומה לחלוטין או מוחללה. להלן תאורן ממזרח למערב:

י.1. בקצה המזרחי ביותר של הקיר הארוך, בקטע בו גובה פחות ממטר אחד, מערה המכוסה כולה עפר, אבנים ומחטי אורן. ניתן להבחין רק בראש המקמר שמעל הפתח.

תכנית

אחר 349, י' 6-

פתח המערה

350. חרבח אום-אל-זינת - נ.צ. מרכזי 15637/22813.

שרידי הכפר הערבי הנטוש אום-אל-זינת. השרידים העיקריים פזורים על גבעה ומורדותיה והם כוללים שרידי קירות הרוסים לגמרי ושברי עמודים ומשקופים מבטון. פה ושם ניכר תואי של רחוב צר. בראש הגבעה, בנקודת הציון המוזכרת, מצוי בור מים גדול אשר דפנותיו מטויחות. נראה ערבי. לבור פתח מרובע בתקרתו וחור שנבקע בצידו. כחמישים מטר ממערב-צפון-מערב לבור זה מצוי בור נוסף, דומה, אשר תקרתו התמוטטה. בשולי החורבות נותרו עצי פרי אחדים הכוללים תאנים, רימונים, שקדים ועצי חוח.

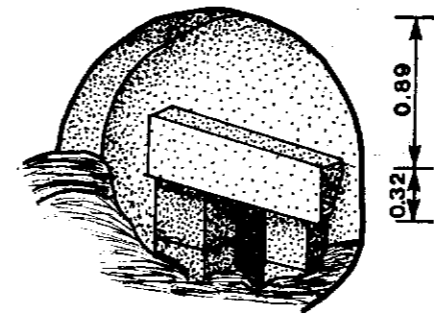
על מורדות הגבעה נטיעות אורנים, ברושים ואקליפטוסים, רובם צעירים וגובהם 2-3 מ'. החצפית מראש הגבעה חסומה על ידי הנטיעות. (מס. 25, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח דליה).

ד.א. - ג'

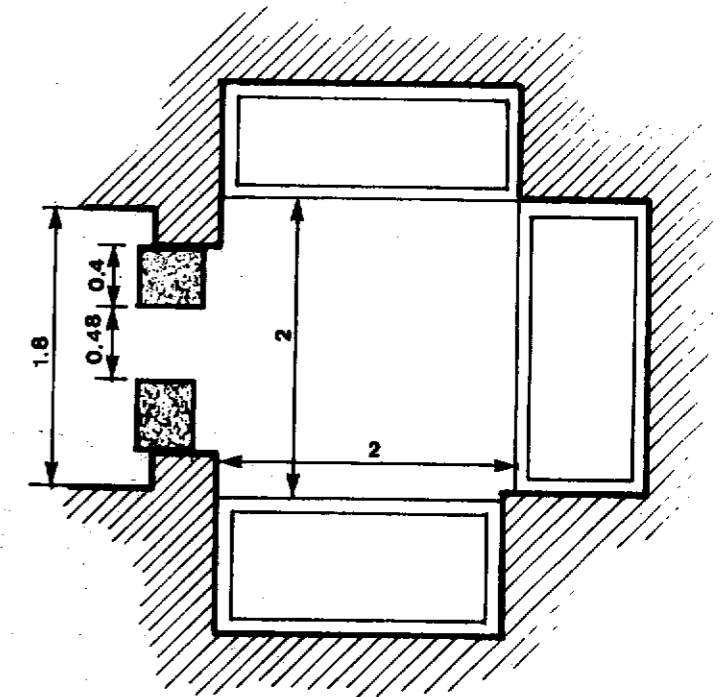
351. בור - נ.צ. 15653/22828.

מצפון לדרך הרכב המקיפה את חרבח אום-אל-זינת מצפון, בין עצים נטועים, חצוב בסלע בור מרובע. פתחו מצוי בצידו וממנו יורדות מדרגות אל פנים הבור. פתח קטן נוסף מצוי בפינה התיקרה ובו צינור חרס. על קירות הבור שרידי טיח. הקרקעית מכוסה עפר. מצב השחמרות הבור גרוע וחפקודו אינו ברור.

ד.א. - ג'

פתח המערה

תכנית

מערת קבורה ב"מערות אליקים"

אחר 349 י' 5-

י' 6. בפינה הצפון מערבית של החצר, חצובה מערה יפה. מעל הפתח חקוק מלבן ומעליו מניפת קוים. בפתח ניכרים חור לציר הדלת וחור לבריה. בתוך המערה כוד מקומר עם אגן קבורה מקביל לקיר וכוד נוסף עם שני אגנים ניצבים לקיר. בחלק הפנימי של קיר החזית חצובות משני צידי הפתח גומחות מרובעות קטנות לנר או פכית שמן. במערה מושלכות עצמות אדם.

י' 7. ממש בפינה הנוצרת במפגש שני הקירות החצובים, חצוב מקמר עבה ביותר אך לא נראה פתח מערה.

י' 8. בצלע המערבית של החצר, חצובה מערה סחומה לגמרי. נראה ראש המקמר וקצה פתח מרובע.

ד.א. כל המכלול - א'

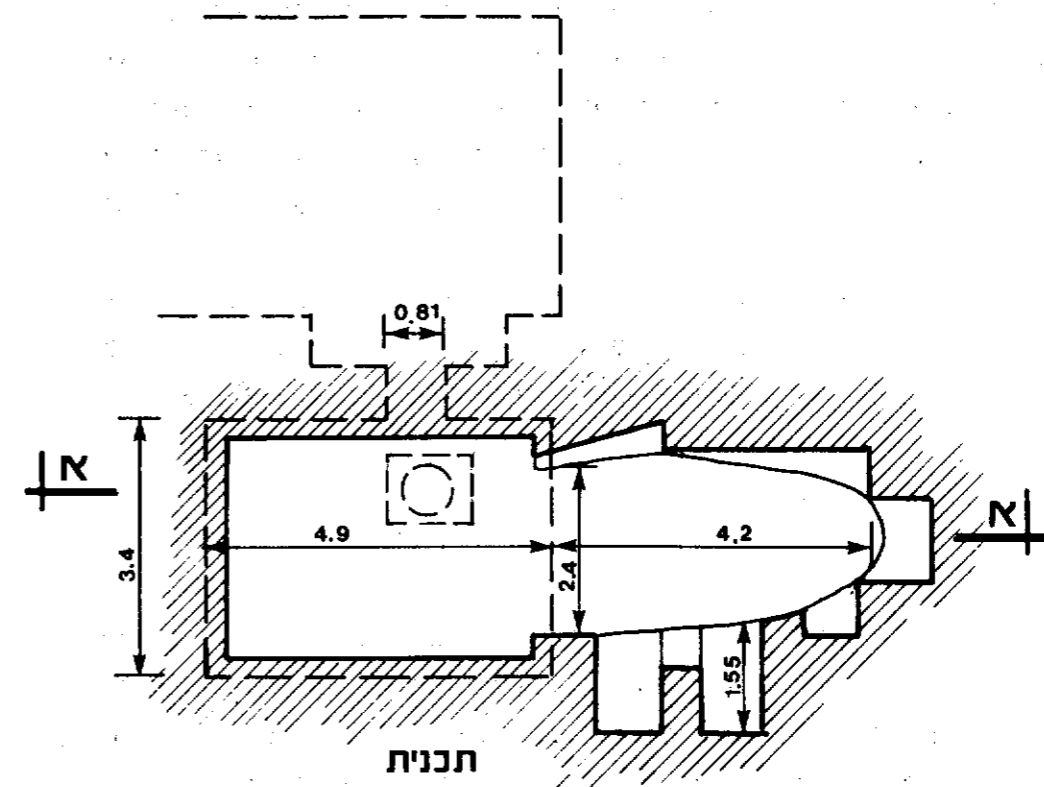
בראש גבעה שממזרח לחורבת אוס-אל-זינת המרכזית, מצוי ריכוז שרידים של מבנים ערביים. קירות הרוסים ביותר, עמודי בטון ומשקופים. הגבעה מוקפת בנטיעות. סביבה מספר אתרים קדומים המתוארים להלן. (מס. 25, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח דליה).

ד.א. - ג'

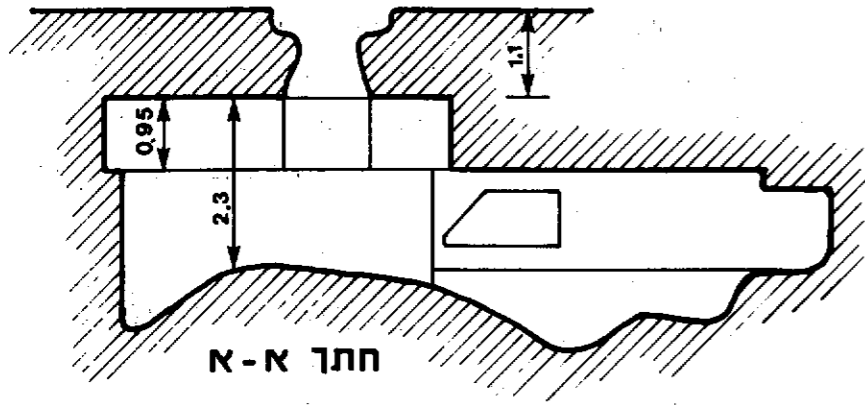
א. נ.צ. 15682/22821 - בור מים (?)

מצפון לחורבות שתוארו לעיל, על גב השלוחה בחוף יער אורנים נטוע, מצוי בור מים הנראה כחצוב בחוף מערת קבורה. חלל הבור מרובע ולו פתח עליון מעוגל ופתח צדדי המצוי כמטר מעל הקרקעית. הפתח הצדדי נפתח לחצר - מבוא מרובעת חצובה בסלע. סביב הקירות הפנימיים של הבור בגובה הפתח הצדדי, חצוב ורגש צר. בקיר השמאלי (מערבי) כוך גדול שאורכו 4.2 מ' ורוחבו 2.4 מ'. בדפנותיו שרידי כוכים קטנים הנראים ככוכי קבורה. ברצפת הבור והכוך ניכר שהועמקה.

ד.א. - ב'

בור מים במערת קבורה - אתר 352 א'

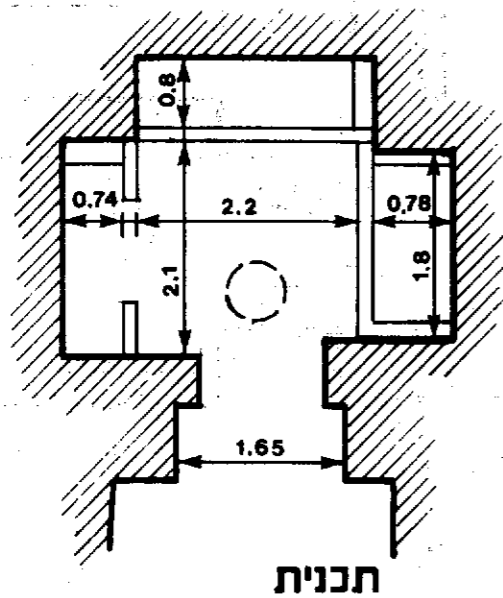

בור מים במערת קבורה - אתר 352 א'

ב. נ.צ. 15679/22818 - מערת קבורה

בצמוד לדרך הרכב שלמרגלוחיה המערביים של גבעת החורבות, חצובה מערת קבורה. פתחה רחב ובלוי, מעליו מקמר. חלל המערה ריבועי ובצידיו מקמרים עם אגני קבורה שבורים מקבילים לקירות. במקרת המערה חצוב חור עגול ונראה כי שמה כבור מים בשימוש משני.

ד.א. - ב'

מערת קבורה בח' אוס-אל-זינת מזרח
אתר 352-ב'

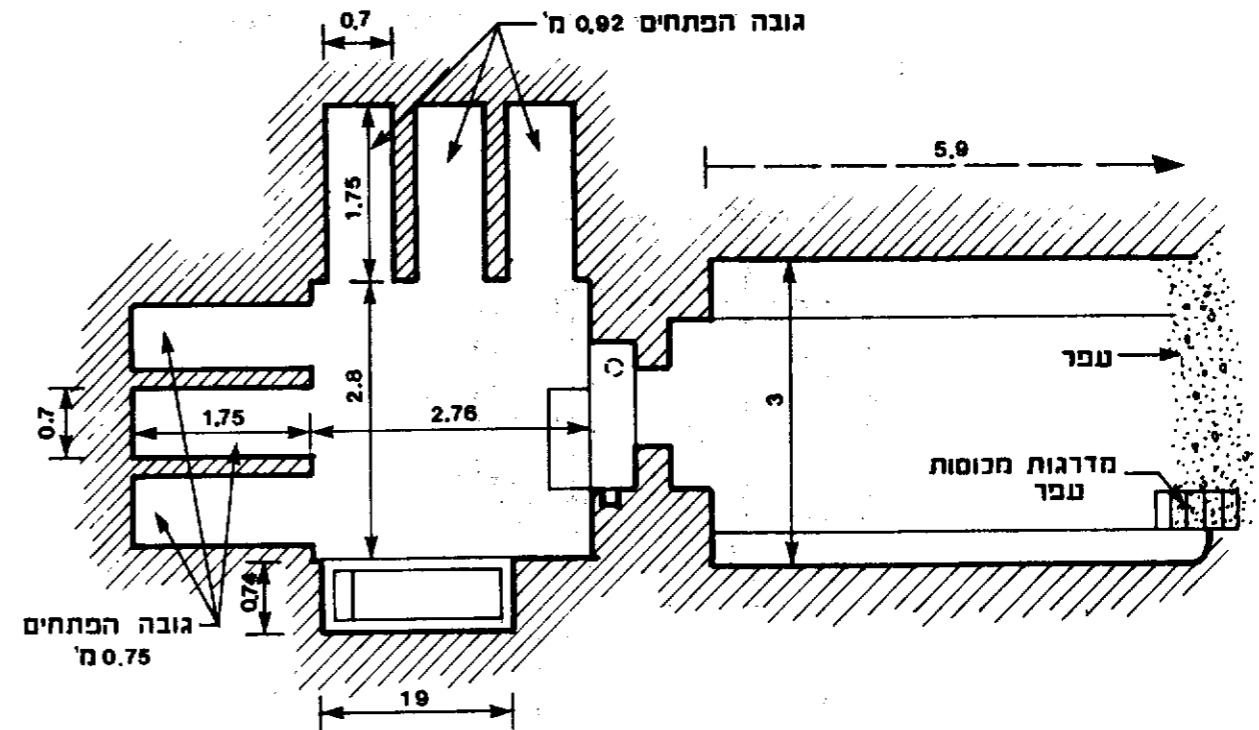
ג. בסמוך למערה המחוארת לעיל (סעיף ב'), כ-6 מ' מדרום לה, חצובה מערת קבורה נוספת. פתח המערה מרובע סתום ברובו ומעליו מקמר. חלל המערה דומה בגודלו למערה הקודמת. בכל אחד מהקירות הפנימיים שני כוכי קבורה ניצבים לכיוון הקיר. פתחי הכוכים מרובעים מלבד אלו החצובים בקיר הימני (דרומי) שהם קמורים.

ד.א. - ג'

ד. נ.צ. 15679/22816 - מערת קבורה

בסמוך לדרך הרכב ממש ממערב לגבעת החורבות חצובה מערת קבורה שפחה מעוטר. המערה חצובה בדופן המזרחית של חצר-מבוא מאורכת. בקצה המערבי של החצר גרם מדרגות מכוסה עפר, היורד אליה. פתח המערה מרובע וסביבו פסים מובלטים המקיפים אותו כעיטור. מעליו קישוטים בצורת עיגולים מובלטים. מהפתח מוליכות אל פנים המערה מדרגות. חלל המערה ריבועי ובשניים מדפנותיו כוכי קבורה מאורכים ניצבים לקירות. בקיר השמאלי (צפוני) מקמר עם אגן קבורה מקביל לקיר.

ד.א. - א'

מערת קבורה בחרבת אוס-אל-זינת מזרח

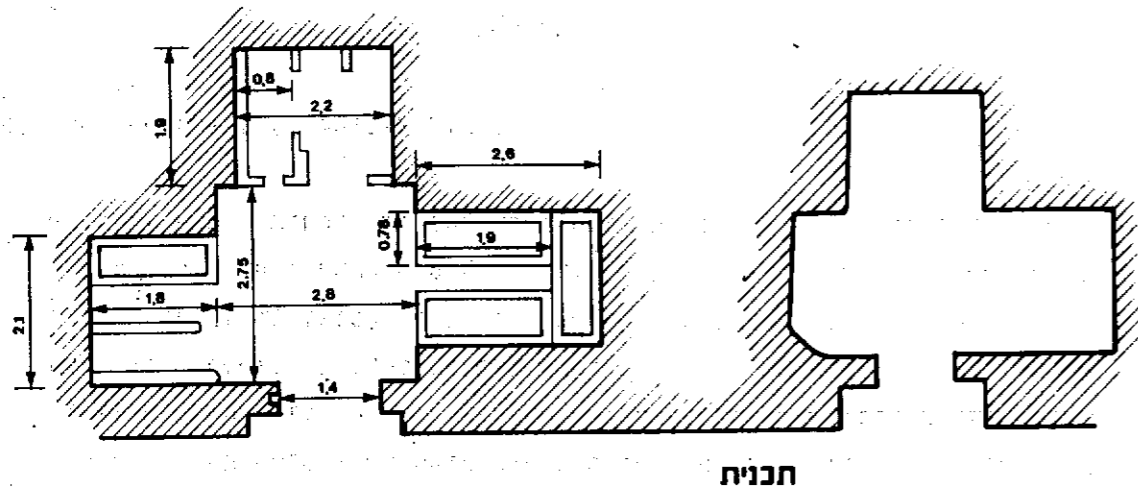
אתר 352-ד'

ה. מדרום למערה ד', בצמוד לה, חצובה חצר מלבנית גדולה שאורכה 9 מ', ורוחבה 5 מ'. בקיר הפונה למדרון חצובה מערת קבורה אחת שפחה מוסתר בסבך קיסוסיח. בתוך החצר צומחת חאנה צעירה.

ד.א. - ג'

ו. כ-5 מ' צפון מזרחה למערה ד', מעט במעלה המדרון, מצויה חצר רחבה 11x11 מ' גודלה, בעלת שני קירות חצובים בסלע ושניים בנויים אבן. בקיר המזרחי שתי מערות קבורה ואחת שחציבה לא הושלמה. למערה הדרומית ביותר פתח מרובע עם מקמר מעליו. בתוך המערה חלל מרכזי ממנו מסתעפים כוכים גדולים, לא נראים אגני קבורה. למערה המרכזית פתח רחב ביותר ומעליו מקמר. בתוך המערה חלל רבועי ממנו מסתעפים שלושה כוכים קמורים שעומקם 1.9 מ' ובכל אחד מהם שלושה אגני קבורה. באחד האגנים מושלכות עצמות רגליים ושברי אגן של אדם.

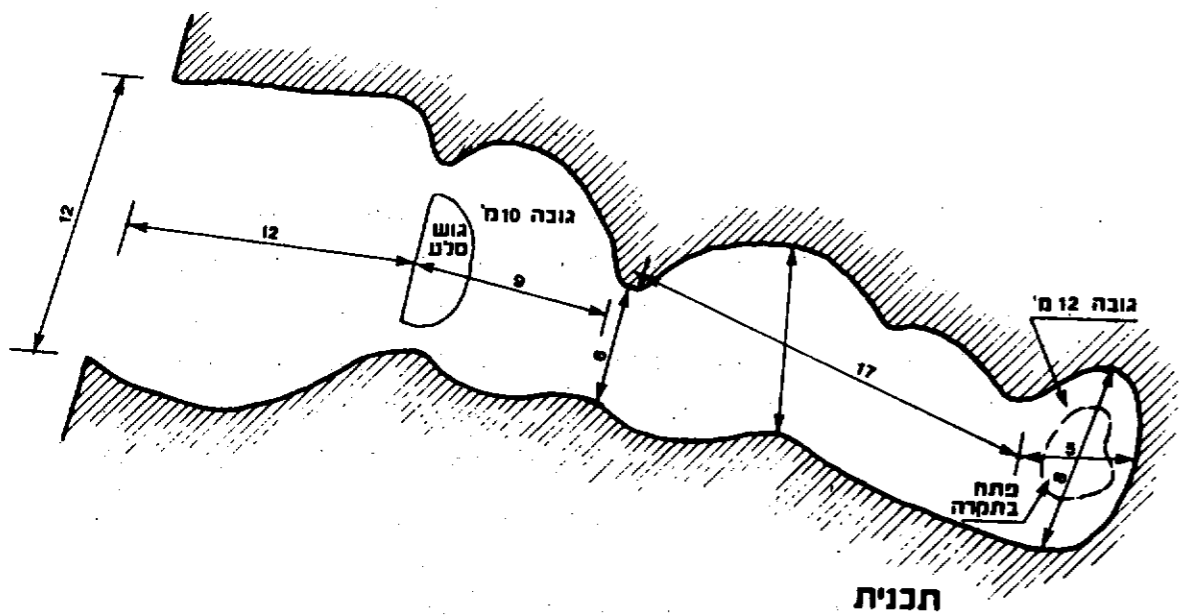
ד.א. - ב'

מערות קבורה בחרבת אוס-אל-זינת מזרח

אתר 352 ו'

ז. כ-7 מ' מזרחה למערה א', מעט מעליה במדרון, חצובה מערת קבורה נוספת. בחזיתה חצובה חצר מבוא שרוחבה 2.1 מ'. הפתח מרובע ומעליו מקמר. סימני הבליה ניכרים בו אך חציבתו המקורית מעניינת. חלל המערה ריבועי

מערת רקפת
אחר 353

354. מצוק - נ.צ. 15757/22794.

ממערב לפתח נחל רקפת, על מדרון טרשי נטוע אורנים, מצוי מצוק גיר קשה. גובהו המקסימלי 6 מ' ואורכו כ-15 מ'. במצוק שני כוכים קטנים. האחד במפנה הדרום מזרחי, עומקו כ-2 מ', רוחבו הפנימי כ-3 מ' וגובהו 1.5 מ'. כוך נוסף קטן מקודמו מצוי במפנה הצפון מזרחי כ-3 מ' מעל תחתית המצוק. בסדק שבצד כוך זה נצפה קינון של חנשמח. צומח המצוק: אלה א"י, בלוטת הסלעים, בוצינית אופקית, חבצלת קטנת פרחים, מציץ סורי, כלך מרוקני, טמוס מזרחי, דנדנה רפואית, נרקיס מצוי, אירוס הסרגל ועוד.

ד.א. - ב'

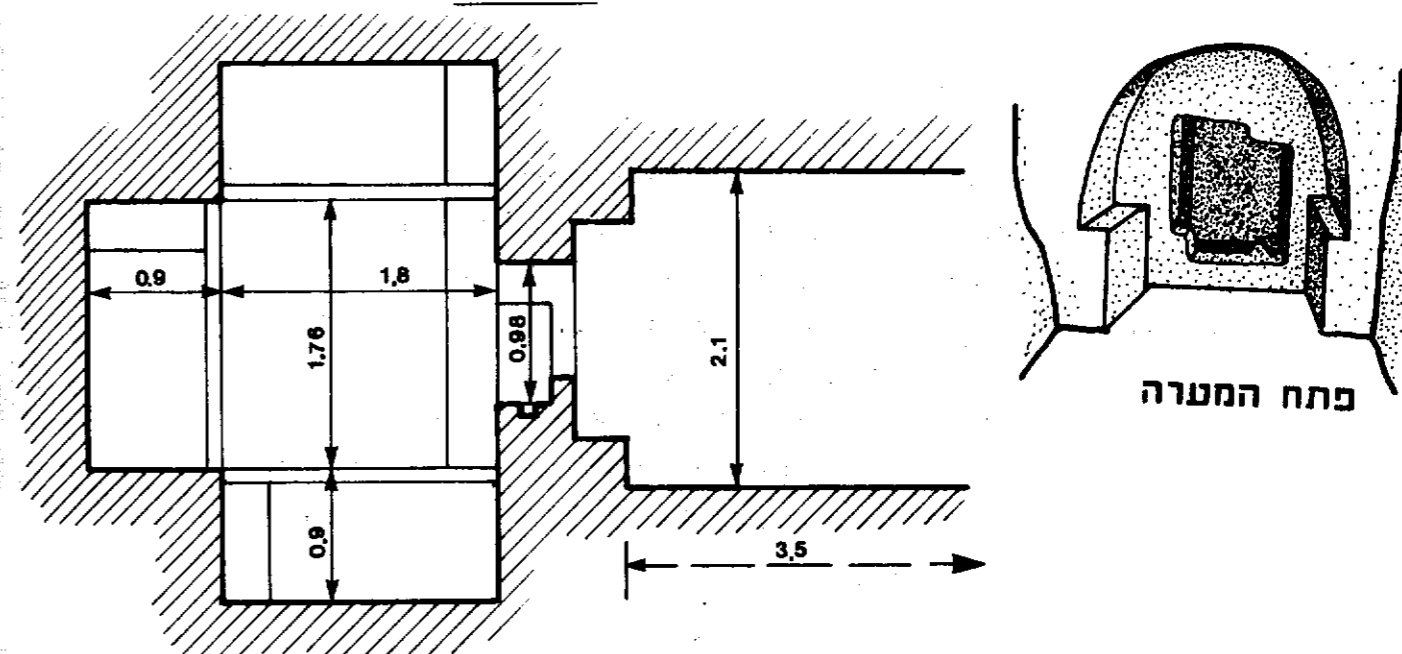
355. גח - נ.צ. 15765/22785.

על מדרון ממערב לפתח נחל רקפת מצויה גח גדולה והרוסה. לגת משטח דריכה שגודלו 3x3.5 מ' חצוב בסלע. בצמוד לו בור היקוות שעומקו כ-0.8 מ' וגודלו 1.5x4.5 מ'. בתוך הבור צומח אורן.

ד.א. - ג'

ובשלושה הקירות הפנימיים חצובים מקמרים עם אגני קבורה מקבילים לקירות.

ד.א. - ב'

מערת קבורה באום-אל-זינת-מזרח
אחר 352 ז'

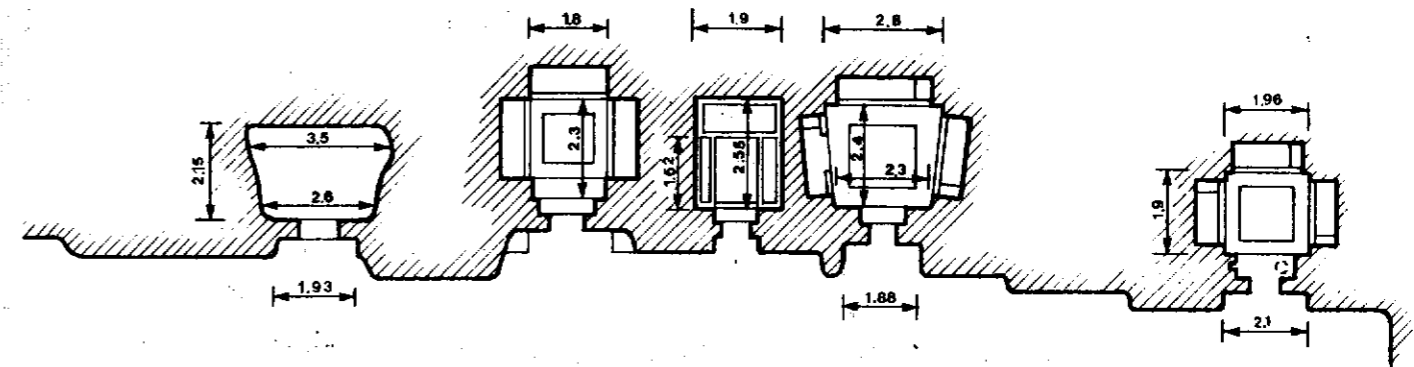
353. מערת רקפת - נ.צ. 15753/22884.

על גדות הצפון מזרחית של נחל רקפת מצוי מצוק גיר יפה שגובהו כ-25 מ' והוא מורכב מכמה קטעים המחמשים לאורך הגדה. במצוק זה מערה גדולה שפתחה קשחית. רוחב הפתח 12 מ' וגובהו כ-10 מ'. המערה מורכבת מארבעה אולמות מאורכים בעלי צורת פעמון, ביניהם מעברים קשחיים נמוכים מהחברה. גובה האולמות 10-12 מ' והם מסודרים בטור. בתקרת האולם העורפי חור גדול המחדיר אור למערה. באולם המרכזי מטפטים מים מהחברה. באולם הכניסה סלע גדול ניצב לרוחב המערה כ-12 מ' מהפתח. לפניו ומאחוריו סימני חפירות ארכיאולוגיות שנערכו כאן. על קירות כל האולמות עמודי נטף ונטיפים לא מרשימים. בתוך המערה שוכנת אוכלוסייה עטלפי פרי המונה מספר עשרות פרטים. בפתח המערה חלכיד של נחזי צור גלעינים ועצמות מלוכדים בנטף מערות. במערה נמצאו כלים ונתזים מהתרבות המוסטרית, הכבאריה והנטופית. בשכבה הנטופית נמצאו גם כברים. (מס. 27, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - א'

בתוך יער אורנים נטועים בשטח חניון שער הכרמל, מצויה מחצבה קדומה שיצרה קיר חצוב שאורכו 15 מ'. בקיר זה חצובות חמש מערות קבורה. לכולן פתחים מרובעים עם מקמרים מעליהם. חלל המערה הצפונית ביותר הוא בעל צורה טרפזית וחסר כוכים או אגני קבורה. בארבע המערות האחרות חצובים כוכים מקומרים ואגני קבורה. פנים המערות נוקה מעפר ובשלוש מהן ניכר דרגש סלע חצוב שגובהו כ-20 ס"מ המקיף את החלל הפנימי.

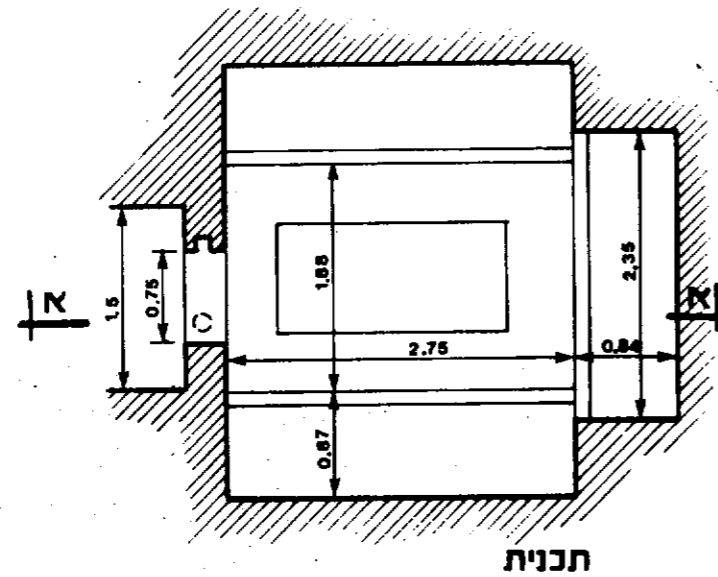
ד.א. - א'

מערות קבורה בחניון שער הכרמל
אחר 356

בגדת ערוץ רדוד, בחלקו המערבי של חניון שער הכרמל, חצובה מערת קבורה בודדת בעלת פתח ריבועי ומעליו מקמר. חלל המערה ריבועי וקרקעיתו נמוכה מסף הפתח. בקירות שלושה כוכים מקומרים בהם אגני קבורה המקבילים לקירות. בחלקו הפנימי של הפתח ניכרים שקע לציר הדלת ושקע לבריח.

ד.א. - ב'

תכנית

חתך א-א

מערות קבורה בחניון שער הכרמל
אחר 357

חורבה הרוסה ביותר המשחרעת על גבעה מאורכת מדרום לאום-אל-זינת. על הגבעה שרידי מבנים ומתארים לא ברורים מהם נותרו שרידים הרוסים ביותר. בקצה הצפון מזרחי, בנ.צ. 15642/22734 חצובים שני קברי ארגז לא מושלמים, בצידם מחקו שהוא אבן מעוגלת במרכז חור מרובע עם מגרעות פנימיות. במדרון הצפוני של הגבעה מערות חצובות. בחורבה שפע חרסים ושברי זכוכית. (מס. 41, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח דליה).

ד.א. - ג'

על גדתו המזרחית של נחל מהר"ל, כ-15 מ' גבוה מהערוץ, חצוב בור מים. פתח הבור מצוי למרגלות שיח אלה מסטיק ועץ אלון, והוא בנוי מאבנים בצורת מרובע. לבור צורה פעמון, עומקו 6-7 מ' וקוטרו כ-5 מ'. בחתית הבור מעט מים והוא משמש להשקית עדרים. (מס. 36, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפח דליה).

ד.א. - ב'

במדרון מחון הפונה דרומה, בצד דרך רכב גרועה חצוב בור מים סחוס ברובו.

ד.א. - ג'

361. מערה מטאביל - נ.צ. 15293/22706.

מערה במחשוף גיר בגדה הצפונית של נחל מהר"ל. רוחב הפתח כ-12 מ' וגובהו 4 מ'. גובה פנים המערה 2 מ', בתוך המערה ארבעה כוכים שעומקם כ-3 מ'. בתקרת הכוך המזרחי ארובה סחומה באבנים. בחזית המערה טרסה הרוסה. המערה שימשה כמכלאח עיזים והיום משמשת כ"יעד" באימוני צה"ל. (מס. 35, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

362. שרידי מבנים - נ.צ. 15157/22710.

בסמוך לשפך נחל מהר"ל לבקעת מקורה, מצויים שרידי מבני אבן ורצפות בטון. בערוץ עצמו מכלאח בקר נטושה.

ד.א. - ג'

363. חמילות בערוץ נחל מהר"ל (עיון אל מולחה) - נ.צ. 15175/22720 ו-15181/22723.

בנקודות הציון המוזכרות, חפורות באפיק הנחל גומות מעוגלות שדפנותיהן בנויות מאבנים. בשתי הגומות מים בגובה 1 מ' ונראה שהן משמשות להשקיית עדרי בקר הרועים בסביבה. (מס. 33, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

364. נפתול בנחל מהר"ל - נ.צ. 15189/22737.

כ-600 מ' לפני שפכו לבקעת מקורה, יוצר נחל מהר"ל פיחול חריף דרומה ופיחול נוסף מערבה. בקטע המפותל הנחל צר כדי 15 מ' וגדותיו חלולות. בגדה הדרומית מצוק גיר קשה שגובהו כ-4 מ'. לאורך הקטע המחואר פרטים גדולים של חרוב, אלון ואלה ארץ ישראלית הצומחים בקבוצות קטנות ויוצרים פינות חמד מוצלות.

ד.א. - ב'

365. מצוק - נ.צ. 15128/22788.

מצוק גיר קשה המצוי מעל מדרון הטוף בצפון מזרח בקעת מקורה. גובה המצוק 6-7 מ' ומתחתיו מפולת גושי סלע גדולים, מזרוחים, ביניהם צומחים אלונים ואלות. פינה נחמדה.

ד.א. - ב'

366. ברכות מים חצובות - נ.צ. 14980/22781.

בראש המדרון המערבי של גבעת שנה, חצובות שלוש בריכות מרובעות שגודל הגדולה שבהן 10x6 מ' ועומקה 5 מ'. על הקירות שרידי טיח ובראשי הקירות חצובים שקעים מרובעים שהיוו את בסיס הקירוי (קורות עץ או קשתות אבן).

ד.א. - ב'

367. מערות קבורה בשולי גבעת שנה - נ.צ. מרכזי 14962/22770.

במדרון המערבי של גבעת שנה, בעורף החצרות של בתי כרם מהר"ל, חצובות כשמונה מערות קבורה. חלקן הרוסות וחלקן הפכו בורוח מים על ידי סחימת הפתח בבטון וחציבת חור עגול בתקרה.

ד.א. - ב'

368. מסגד איגזים - נ.צ. 14928/22791.

מסגד בתחומי מושב כרם מהר"ל. המסגד משולב בחצר מלבנית בעלת שחי כניסוח: מדרום ומצפון-מזרח. החלק המערבי של החצר מקורה בגג העשוי כיפוח ונשען על עמודים. המסגד עצמו מצוי בקיר הדרומי של החצר. מעל דלח הכניסה קבוע לוח שיש עם כתובת הקדשה בערבית: "המסגד נבנה מחדש על ידי מסעוד ראש משפחת מהדי ב-1236 להג'רה". הכתובת הנוכחית נקבעה במקומה של כתובת קודמת ששרידיה עדיין נראים.

אל גג המסגד עולים בגרם מדרגות מחפחל שהכניסה אליו נמצאת בקיר הדרומי של החצר. מגג המסגד חצפיה מרשימה אל מחשוף הטוף השחור של בקעת שי"ר, אל בקעת מהר"ל, גבעת שנה, מפתח נחל חרובים, הר מהלל, הר שוקף וגבעות עופר.

ד.א. - א'

369. מחשוף הטוף המגוון - נ.צ. 14822/22765.

ממערב לכרם מהר"ל בגדה הצפונית של בקעת שיר מצויה מחצבה נטושה. פעולות החציבה יצרו מכחש קטן סגור משלושה כיוונים אשר בקירותיו נחשפות שכבות של טוף מגוון. טוף זה הורבד בשולי הר הגעש שלועו מצוי מצפון למושב כרם מהר"ל. (אחר מס. 340). בחוף המכחש נטיעות אורן צעירות.

ד.א. - א'

370. בור מים - נ.צ. 14745/22730.

בחוף יער אורנים נטוע, סמוך לדרך עפר העוברת מצפון לכביש הכניסה לכרם מהר"ל, חצוב בור זמוי פעמון. פתחו רחב כדי 1.2 מ' קוטר ועומקו 3 מ'. בקרקעית ניכרת העמקה נוספת שיצרה שקע מרובע.

ד.א. - ג'

371. כבשן סיד - נ.צ. 14744/22682.

מצוי בערוץ שמצפון לעין ע'זל.

ד.א. - ג'

372. עין ע'זל - גבעה צפונית - נ.צ. מרכזי 14726/22661.

גבעה מעוגלת בולטת מעט מעל סביבתה מצפון לכביש המוליך למושב עופר. על הגבעה שרידי מבנים הרוסים לחלוטין מכוסים בסכך קוצים וצומח חורבות. על פי הסקר הארכיאולוגי נמצאו כאן שרידי טיח וחרסים ביזנטיים. במדרון המערבי נותר מבנה מלבני גדול, בהיקף הגבעה שרידי עצי בוסתן הכוללים: חאנים, תותים, שקדים, רימונים, חרובים ומשוכות צבר. מסביב לגבעה נטיעות צעירות של אורן וברוש.

- נ.צ. 14737/22667 - בצפון הגבעה בין ההריסות מצוי בור פעמון שפתחו הורחב וקטרו כיום 2 מ'. הבור סתום בחלקו בעפר ואבנים.

- נ.צ. 14731/22649 - בתחנית המדרון הדרומי של הגבעה כ-10 מ' מצפון לכביש בור מרובע גדול שמידותיו 4x4 מ' ועומקו כ-6.5 מ'. תחנית הבור חצובה בסלע וחלקים מקירותיו בנויים אבן. מעל הבור תקרת בטון בה פתח מרובע. ביוני 1983 עמדו בבור מים בגובה 1 מ'.

ד.א. - ב'

373. עין ע'זל חלק דרומי -

בערוץ שמדרום לכביש ומדרום לגבעה המחוארת ב-372, מצויים שרידים נוספים של הכפר. בין אורנים נטועים שגובהם 8-10 מ' מצויים שרידי מבנים הכוללים חלקי קירות, פתחים עם משקופי אבן וקשתות אבן שנותרו בבנין. בחלקו העליון של הערוץ, בסמוך לכביש, מצויה נביעה קטנה היוצרת זרימה לארוך כ-5 מ'. בצידה צמחי מים כברוניקח המים וגרגר הנחלים.

- נ.צ. 14722/22639 - קבר שיח' שהדה. מבנה הקבר בנוי בראש הערוץ על גדות הדרומית. זהו מבנה אבן ריבועי שמידותיו החיצוניים 6x6 מ' ולו חדר אחד. הפתח מצוי בקיר המזרחי ומעליו עמוד שיש קדום המהווה משקוף. בקירות המערבי והצפוני חלונות ובקיר הדרומי מחרב קטן. תקרת המבנה כיפחית. בפניה הפנימית הדרום מערבית שרידי מבנה קטן הרוס, יחכן קבר.

- נ.צ. מרכזי 14728/22630 - שרידי בית קברות מוסלמי. בשטח מישורי שגודלו 100x100 מ', מדרום לקבר השיח' פזורים בצפיפות קברים מוסלמיים מהם אחדים בנויים בטון. בשטח בית הקברות שני מבנים קטנים מרובעים (קברים נוצריים?). בפניה הצפון מערבית של בית הקברות שני עצי מיש דרומי ובין המצבות אירוס ארם-נהריים.

ד.א. (כל המכלול) - ב'

374. בריכת מים ותצפית - נ.צ. 14704/22633.

על פסגת הגבעה שמדרום מערב לעין ע'זל, שטח חשוף מנטיעות עם גזעי אורנים שרופים ונטיעות צעירות ביניהם וריכוזי נרקיסים. מסביב שרידי טרסות וגדרות אבן. על הפסגה המזרחית של הגבעה (בנקודת הציון המוזכרת), בנויה בריכת מים מבטון, רוב חלקיה שקועים בקרקע ומכוסים עפר. על פני השטח נראה גג הבריכה וצינורות איורור מברזל. מהפסגה המערבית תצפית המוגבלת לצפון מערב. נראים מישור החוף, עתלית והים.

ד.א. (התצפית) - ב'

כ-10 מ' מדרום לבאר המוזכרת בהמשך (אחר מס. 379), על משטח סלע, חצוב משטח מעוגל שקוטרו 0.5 מ' ועומקו 5-6 ס"מ. בקצהו גומה מעוגלת שקוטרה 25 ס"מ ועומקה דומה.

ד.א. - ב'

379. באר - נ.צ. 14736/22639.

בשטח מוגבה מדרום לכביש המוליך לעופר, חצובה בסלע באר שקוטרה 1.2 מ', על פיה מבנה בטון קוביחי בולט מעט מעל הקרקע וגודלו 3x3 מ'. במרכז המבנה פתח מרובע. הבאר יבשה.

ד.א. - ג'

380. חצפית מוגבלת - נ.צ. 14863/22686.

מקצה שלוחה מעל בקעת שיר, חצפית מוגבלת לגבעות שמסביב להר מהלל והר שוקף.

ד.א. - ג'

381. נקודת חצפית - נ.צ. 14912/22691.

נקודת חצפית יפה מדרג רכב בשולי שלוחה. בחצפית נראים יפה בקעת שיר, מחשופי הטוף, מושב כרם מהר"ל ומרחוק שולי בקעת מהר"ל.

ד.א. - ג'

382. מערת קבורה הרוסה - נ.צ. 15015/22635.

במדרון מתון מדרום מערב לחורבת מקורה, מצויה מערת קבורה עם חקרה ממוטטת. בקירות ניכרים עדיין כוכי קבורה. בחזית גדרה מרובעת חדשה יחסית ומסביב שרידי חציבות וגדרות אבן. (מס. 47, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

383. מחקן הנראה כגת - נ.צ. 15030/22613.

על דרגש סלע מדרום לחורבת מקורה, חצוב בור מרובע שגודלו 1x1.5 מ', ועומקו כ-1.5 מ'. יתכן שזוהי גת למרות שלא ניכרים שרידי משטח הדריכה.

ד.א. - ג'

375. אתר בלתי מוגדר - נ.צ. 14709/22625.

בין אורנים נטרעים על גב הרכס שמדרום לעין ע'זל, כ-40 מ' ממזרח לדרך הרכב החוצה את הרכס לרוחבו, מצוי מבנה עגול ונמוך בנוי מאבנים, קוטרו 4 מ' וגובהו 1 מ'. בצידו חצוב בור עגול בקוטר 2 מ' ועומק 1 מ', קרקעיתו מכוסה עפר ותפקודו אינו ברור.

ד.א. - ג'

376. בית קברות קטן - נ.צ. 14710/22631.

בחלקה המזרחי של הגבעה המוזכרת ב-374 ממזרח לדרך הרכב, מצוי שטח קטן מגודר, מוקף באורנים ובתוכו שבעה קברים יהודיים ישנים למדי וגניזה ריקה בנויה בטון (זהו בית קברות ישן של עופר).

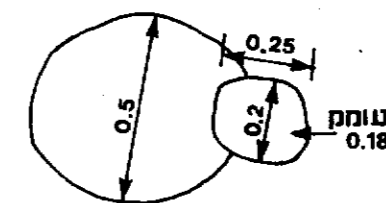
ד.א. - ב'

377. שרידי מבנה - נ.צ. 14710/22633.

בשפולים המזרחיים של הגבעה המוזכרת ב-374, ממזרח לדרך רכב החוצה אותה לרוחבה, מצויים שרידי מבנה מאורך רב חדרים שהיה בנוי אבן ובטון. נראה ששייך לכפר עין ע'זל.

ד.א. - ג'

378. גת קטנה (בוודה) - נ.צ. 14736/22638.

סכנו

בוודה מדרום לבאר בעין ע'זל

אתר 378

384. קבוצת אלוני חבור (אחר נוף) - נ.צ. מרכזי 15035/22602.

על גבעה מאורכת, בולטת מעט מעל סביבתה, המצויה מדרום למקורה, צומחת קבוצת אלוני חבור גדולים ויפים. גובה העצים 5-7 מ' והם פרושים ברצועה מאורכת שכיוונה צפון מזרח דרום מערב. בין העצים שטחים פתוחים עם אלת מסטיק, קידה שעירה והרבה עשבוניים. בחורף פורחים כאן מיני חד שנתיים וגאופיטים ביניהם: כלנית מצויה, נורית אסיה, רקפת מצויה, סחלב השקיק, סחלב פרפרני, דבורנית צהובה, דבורנית דינסמור, דבורנית שחומה ועוד. בקצה המזרחי של קבוצת העצים שטח מישורי עם סימני חציבות קדומות ושחי מערות קטנות. זוהי פינת חמד ראויה לשימור וטיפוח.

(מס. 47, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - א'

385. מערה - נ.צ. 15036/22613.

בדרגש גיר מדרום לחרבת מקורה, מערה הנראית חצובה. רוחב המערה כ-2.5 מ', גובהה כ-1.5 מ' ועומקה כ-3 מ'. התקרה משחפלת כלפי פנים עד נוגעה בקרקעית.

ד.א. - ג'

386. חרבת אל מקורה - נ.צ. מרכזי 15051/22656.

באוכף רדוד ביותר על גב שלוחה שמדרום לבקעת מקורה, מצויים שרידים מועטים של חורבה. ניכרים בעיקר שרידי גדרות אבן התוחמות שטחים פתוחים עם פרטים בודדים של אלון חבור, חרוב ולבנה. במזרח החורבה שרידי מבנה הרוס לחלוטין ממנו נותרו מתארי קירות ואבנים מסותחות. במרכז החורבה מבנה מרובע קטן שגובהו 1.2 מ' ורוחבו 1 מ'. בעורף המבנה גל אבנים ובחזיתו פתח עם מזוזות ומשקוף מאבנים מסותחות. לפני הפתח אבן מעוגלת עם חור מרובע במרכזה (המבנה מוגדר כמאוזוליאום על ידי אנשי הסקר הארכיאולוגי בכרמל, מס. 46, מפת דליה).

מהחורבה חצפית יפה דרומה לעבר גבעת אלוני החבור (אחר מס. 384), וצפונה לעבר בקעת מקורה, הר סומק, הר מהלל ורכס חגלון.

ד.א. - ב'

387. עין אל מקורה - נ.צ. 15066/22678.

על המדרון הדרומי של עמק מקורה, בקו המגע בין הגיר לטוף, נובע מעין קטן. המים יוצאים מצינור מטויה קדום הרוס למדי וזורמים בתעלות פתוחות לבריכת מים ישנה שגודלה 3x4 מ'. בסמוך שני בחים המשמשים למגורי משפחה בדואית. מסביב עצי בוסתן וערוגות לירקות, נמוך יותר במדרון מטע זיתים.

ד.א. - א'

388. חרבת קומבזה (קפוז) - נ.צ. מרכזי 15286/22640.

שרידי חורבה בין שחי פסגות נמוכות של גבעה מתונח-מורדות. כוללים שרידי קירות, גדרות אבן, שרידי מבנה עם גג בטון הרוס ועץ חות בודד. על פי הסקר הארכיאולוגי בכרמל השרידים הם ערביים בלבד.

(מס. 50, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

- נ.צ. 15282/22647 - מצוי בור מים חצוב בצורת פעמון אשר פתחו מרובע ובנוי אבן. עומק הבור כ-5 מ' ובקרקעיתו מעט מים. בסמוך מונחים דלי וחבל המעידים על שימוש במי הבור.

- במדרון הצפון מזרחי של הגבעה מטע זיתים קטן עם עצים עבי גזע.

- מגבעת החורבה חצפית להר מהלל, הר סומק, גבעת שנה וגבעות עופר. במזרח נראות הגבעות החשופות של שטח האימונים של צה"ל.

ד.א. - ג'

389. מבנה ריבועי קדום - נ.צ. 15380/22680.

על גדה צפונית של יובל רדוד של נחל מהר"ל, מבנה מרובע בנוי מאבנים גדולות ביותר, שטוחות ובלתי מסותחות. גובהו כ-2 מ' וגודלו בערך 2.5x2.5 מ'. פנים המבנה סחוס במפולת אבנים ביניהן גדולות ביותר. אבן שטוחה גדולה במיוחד מונחת על הקיר הדרומי.

(מס. 51, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

390. גח - נ.צ. 15500/22670.

על גבעת קרטון מאורכת שכיוונה מזרח מערב, מצויה גח. הגח חצובה במשטח קשה של נארי בצד חפירות לצרכי אמונים של צה"ל, גודל בור ההיקוות 0.8x1.5 מ' ורובו סתום באבנים. משטח הדריכה טרפזי, גודלו בערך 3x4 מ' ורובו בלוי ומטושטש.
(מס. 52, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

391. עין יואח - נ.צ. 15570/22545.

נביעה קטנה באפיק נחל תוח מצפון מערב לכביש אליקים-פרודיס. באפיק כתם צומח מים המורכב מקנה מצוי, סוף, ערבובה שעירה, נענה משובלת, פרעושיית משלשל, גומא ארוך, דוחן זוחל, אשבל ביצות ואגמון. בקיץ הנביעה יבשה, בחורף עומדים מים בין הצמחים.

ד.א. - ב'

392. מעין - נ.צ. 15545/22515.

ריכוז נביעות בערוץ נחל תוח בצד כביש אליקים-פרודיס. באפיק רצועה ארוכה כדי 50-60 מ' של צומח מים כמוזכר לעיל וגושי פטל. במרכז נקודה בה עומדים מים עכורים וקרקע בוצית. סביב המים צומחים גם גרגר הנחלים, כרפסת הביצות ורבנה רפואית. בחוף המים חיים צבי ביצה.

ד.א. - ב'

393. באר - נ.צ. 15345/22553.

במדרון דרומי של ערוץ רדוד, מדרום לחרבת קטינה, חפורה באר מרובעת שגודלה 1.2x1.2 מ' ועומקה עד הבוץ הממלא אוחה כ-2 מ'. דפנות הבאר בנויות אבני גויל. הבאר יבשה.

- על המדרון שמדרום לבאר מצויים שרידים דלים של ביח קברות מוסלמי (מס. 64, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

394. חרבת קטינה - נ.צ. מרכזי 15335/22572.

חרובה בראש גבעת קרטון מעוגלת עם מדרונות מחוניים. בשטח החורבה גלי אבנים מסוחתות. אבני גויל ומתארי קירות הרוסים ביוחר. כפינה צפון מזרחית גדרת אבן חדשה יחסית. כ-50 מ' צפון מזרחה לגדרה, באוכף רדוד ביוחר, מונחת אבן מעוגלת בקוטר 1.2 מ' ובמרכזה חור מרובע עם מגרעות פנימיות. בשדה החרוש, כ-100 מ' ממזרח לחורבה, מונחים שברי ממל. (מס. 63, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

395. חרבת נגוס - נ.צ. 15260/22574.

בשוליים הצפוניים של כיפה קרטונית מצויים שרידי מבנה או שניים הרוסים ביוחר. נותרו רק מספר מתארי קירות ועמוד אחד זקוף שגובהו 0.8 מ'. מהחרובה חצפית יפה צפונה (מס. 62, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

396. נקודת חצפית - נ.צ. 15175/22577.

מראש אחת הכיפות אשר בראש שלוחה קרטונית, חצפית יפה. בצפון מערב גבעת שנה, בקעת מקורה ובצפון מזרח הר מהלל והר סומק. הרחק בצפון נראה הר שוקף. בסביבה הקרובה נוף גבעות מעוגלות וערוצים רחבים.

ד.א. - א'

397. כבשן סיד - נ.צ. 15138/22533.

בשוליים הדרום מזרחיים של שלוחה קרטונית, בנוי על המדרון כבשן סיד מעוגל. קירותיו ההרוסים למדי בנויים אבן ושוליהם בולטים מעל המדרון. קוטר הבור כ-2.5 מ', עומקו כ-2 מ' ובתוכו צומח האנה קטנה.
(מס. 61, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

גבעה חשופה עם שרידי חלקות עיבוד. סימני חציבות קדומות ושלושה עצי דקל קטנים. מראש הגבעה תצפית לסביבה הקרובה.

ד.א. - ג'

399. גת - נ.צ. 15048/22581

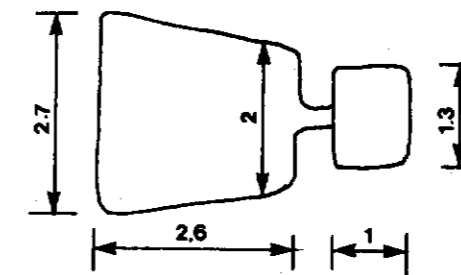
בחוף שטח טרשי, בין אלוני חבור שמדרום לדרך רכב, חצובה גת. משטח הדריכה רדוד וגודלו 3.1x2.45 מ'. בור ההיקוות מלבני, גודלו 1.2x1.6 מ' והוא סחום בעפר. בצד הבור שקע רדוד נוסף המהווה המשך למשטח הדריכה או שהוא שריד לבור שקיעה.

ד.א. - ג'

400. גת - נ.צ. 14953/22572

על גבעה נמוכה ממזרח למושב עופר חצובה גת. משטח הדריכה טרפזי, בור השקיעה מרובע וסחום בחלקו בעפר. בין המשטח לבור מקשר מרזב קטן ורדוד.

ד.א. - ב'

גת, אתר 400

401. ברכת מים - נ.צ. 14952/22531

על גבעה מעוגלת ממזרח למושב עופר, ניצב בריכת מים מודרנית. בשוליים הצפון מזרחיים ניצבים שני בתים ערביים הרוסים. בצד הבתים שני בורות מים יפים אשר על פתחיהם מבני אבן עגולים בולטים כ-0.6 מ' מעל הקרקע. מנקודות שונות בהיקף הגבעה תצפיות יפות. בצפון נראים הר מהלל, הר שוקף והכרמל

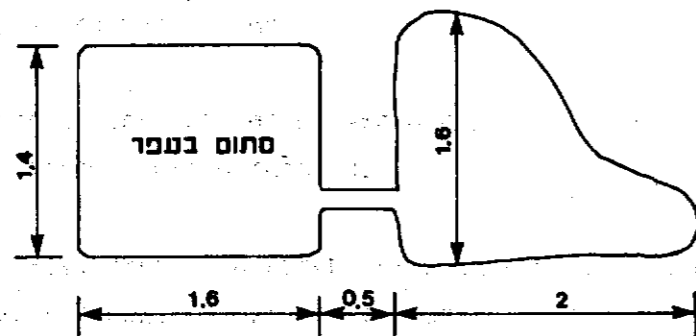
הגבוה. בדרום מערב נראית המושבה זכרון יעקב ובסביבה הקרובה נוף גבעות גלי.

ד.א. - ב'

402. גת - נ.צ. 14914/22519

במדרון דרום מזרחי של גבעה אשר ממזרח למושב עופר, חצובה גת. משטח הדריכה רדוד ומטושטש. בור השקיעה מרובע וסחום כמעט כליל בעפר ובצומח. בין המשטח לבור מקשר מרזב חצוב בסלע שאורכו כ-50 ס"מ.

ד.א. - ג'

גת, אתר 402

403. מערת הפעמון - נ.צ. 14785/22569

בחלקו העליון של נחל שמרי, במצוק גירי בגדה הדרומית, מצויה מערה יפה ביותר. רוחב פתח המערה 2 מ', גובהו 2.5 מ' והוא מצוי בפאתי כוך גדול שמימדיו 4 מ' גובה, 5 מ' רוחב ו-2 מ' עומק. פנים המערה הוא אולם גדול דמוי פעמון שגובהו כ-10 מ' וקוטרו כ-8 מ'. בתקרה פתח צר ומאורך המחדיר פנימה אור. בפאתי האולם כוך שעומקו 6 מ', גובהו 3 מ' ורוחב פתחו כ-4 מ'. בחלק זה של המערה החקיימה אוכלוסייה עטלפי פרי עד השמדתה בפעולות הדברה ב-1981. הגישה הנוחה למערה - מאיזור הטוף הצהוב על דרך עין ע'זל-טלימון.

ד.א. - א'

על כחף קטנה בגבול בין הכרמל למישור החוף, בגדה הצפונית של נחל שמרי מצויים שרידי ישוב ערבי קטן הבנוי על שרידים קדומים יותר. במרכז מבנה אבן עם שני חדרים מקורים על ידי קשתות ופתוחים בצידיהם, מידותיו 5x12 מ', מסביב שרידים עלובים ביותר של קירות ומשוכות צבר. במחשוף קרטון שבעורף המבנה, חצובות מערות. האחת מצויה מצפון מערב למבנה ומימדיה 6 מ' רוחב וכ-4 מ' עומק. המערה שמדרום מזרח למבנה גדולה ביותר. גובהה 4 מ', עומקה 8 מ' ורוחבה 10 מ' ולה שני פתחים נמוכים. בצידה מערה קטנה שעומקה כ-4 מ'. בחזית מערות אלו עץ תאנה ומשוכות צבר. כ-20 מ' דרומה מכאן מערה נוספת אשר גם בחזיתה תאנה.

ד.א. - ב'

למרגלות המדרון המערבי של השלוחה אשר מדרום לנחל שמרי, לאורך דרך רכב העוברת כאן, פזורים שרידים ומחקנים:

א. נ.צ. 14661/22590 - גת גדולה חצובה בתחתית מדרון במפנה צפון-מערבי מעט מעל דרך רכב. לגת בור היקוות מרובע שמימדיו 2.3x2.3 מ' ועומקו בכיוון מעלה המדרון 1.2 מ', ובצד המורד 0.5 מ' בלבד. משטח הדריכה חצוב בצידו המזרחי של הבור במקביל לקו הגובה. אורכו 4.7 מ', רוחבו 1.8 מ' וגדתו הצפונית חסרה. פני המשטח בלויים ביותר. בסמוך לגת, מעט במורד המדרון, חצוב בור מרובע נוסף שגודלו 2.4x2.2 מ' ועומקו עד העפר המכסה את קרקעיתו כ-1 מ'. בתוך הבור צומח שיח אלון מצוי המסחיר את רובו. החיפוקד אינו ברור.

ד.א. - ב'

ב. נ.צ. 14662/22590 - כ-10 מ' ממזרח לגת חצובה מערת קבורה אשר בחזיתה מבוא חצוב ישר קירות. פנים המערה הורחב.

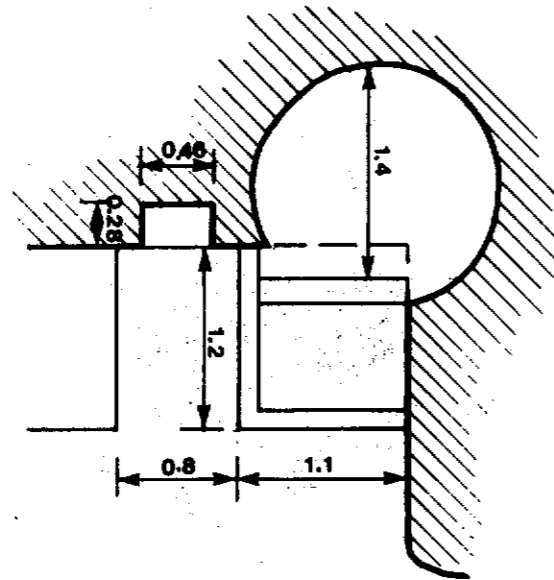
ד.א. - ג'

ג. נ.צ. 14655/22590 - בפניה הצפון מערבית של המדרון, ממש בסמוך לדרך הרכב, מצויה מערת קבורה עם פתח סחום ומעליו מקמר.

ד.א. - ג'

ד. נ.צ. 14651/22585 - מעט מעל דרך הרכב, במפנה מערבי, חצובה מערה כדורית שקוטרה 1.4 מ' וקרקעיתה עמוקה מפני הקרקע. בחזית חצוב בסלע ריבוע מבוא המורכב מקיר אנכי בגובה 1.5 מ' ומשני מעקים הסוגרים לצפון ולמערב. במעקה המערבי קדוח חור אופקי. בצד פתח המערה חצובה גומחה בעלח ראש קמור. תיפקוד ומטרת המחקן אינם ברורים.

ד.א. - ב'

מחקן מדרום לח' שמרי

אחר 405 ד'

ה. נ.צ. 14651/22584 - במדרגה המוגבהת מעט מעל דרך הרכב חצוב בור פעמון אשר על פתחו תקרת בטון מרובעת. הפתח סחום באבן גדולה.

ד.א. - ב'

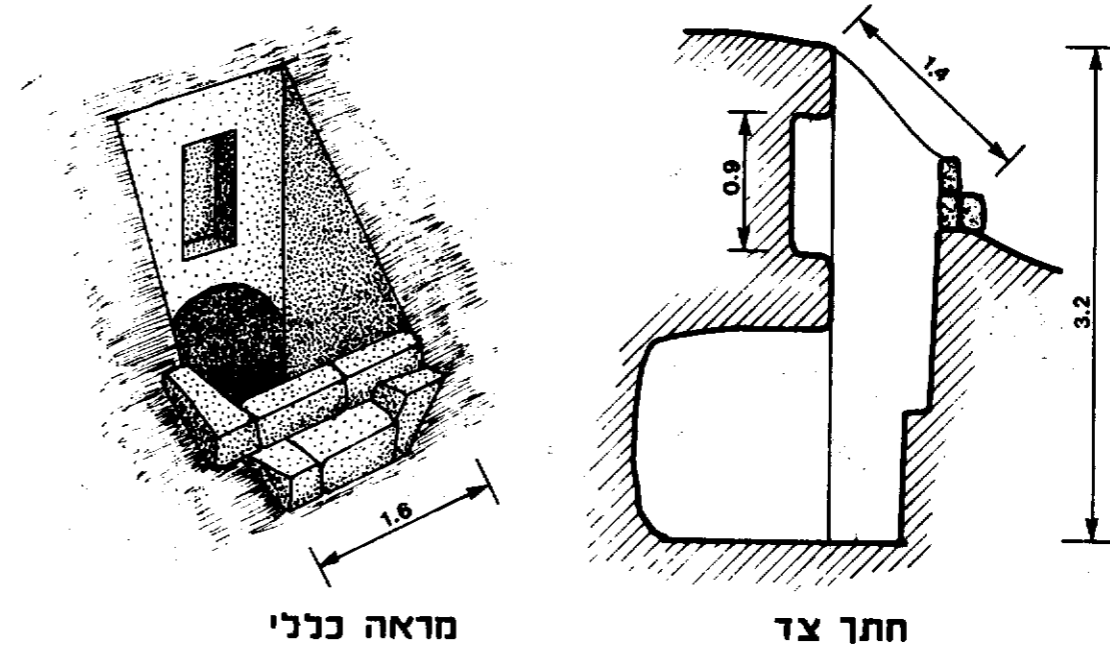
ו. נ.צ. 14650/22580 - ממש בצד דרך הרכב חצוב פיר אנכי שעומקו 3.2 מ'. בדופן המזרחית חצובה מערה כדורית קטנה שעומקה 1 מ'. בראש הדופן המערבית של הפיר בנוי קיר נמוך מאבני כורכר מסוחרות מחחיתו נראות מדרגות שהובילו פנימה בעבר. מעל פתח המערה, חצובה בדופן הפיר גומחה מלבנית שעומקה כ-20 ס"מ ומימדיה 0.5x0.9 מ'. חפוקד המחקן אינו ברור.

ד.א. - ב'

ז. לכל רוחב המדרון, מעל דרך הרכב, שפע סימני חציבות ופתחי מערות חציבה מהם ממוטטים. המערה הגדולה ביותר מצויה בנ.צ. מרכזי 14655/22586.

אורכה כ-4 מ' ועומקה משתנה בין 2 מ' ל-4 מ'. בשתי נקודות מצויות ערמות גדולות של צנפוח הנשמח.

ד.א.ב - ב'

מתקן מדרום לח' שמרי
אתר 405 ג'

ח. נ.צ. 14655/22561 - מעל דרך הרכב בנויים על המדרון שני מבני אבן ערביים מהם נותרו הקירות בלבד.

ד.א.ג - ג'

ט. מחתת לדרך הרכב בקטע שבין המערות לבין שרידי שני המבנים, פזורים שרידים רבים של מבנים ערביים, שרידי טרסות, חציבות, משוכות צבר ומערות החצובות במשקע הרך הבונה את תחתית המדרון.

ד.א.ג - ג'

י. נ.צ. 14651/25559 - למרגלות דרך הרכב, בקטע שתחת שרידי שני המבנים, חצוב מחקן לא מוגדר המורכב ממשטח שגודלו 2x2.5 מ' חצוב בסלע. במשטח,

בצמוד לדופן, חצוב בור עגול, ישר דפנוח שקוטרו 0.8 מ' ועומקו 0.25

ד.א.ג - ג'

יא. בטרסה מעל הדרך שבשולי השדות מוטל בסיס של מעצרת (נצפה מהדרך).

406. חורבת שיע (?) - נ.צ. 14684/22419.

המקום בו מסומנת החורבה במפות, מכוסה בנטיעות צעירות. בין העצים אין כל שרידים מלבד חציבה במשטח סלע הנראית כגת הרוסה ומערה קטנה בשולי אותו משטח.

ד.א.ג - ג'

407. שרידי חורבה דלים (יחכן חרבת שיע) - נ.צ. 14676/22395.

על שטח מישורי בקצה המערבי של שלוחה מתונה, פזורים שרידי קירוח ושרידי חציבות. במרכז חצוב בור מרובע שגודלו 2.5x1 מ' ועומקו כ-1.2 מ'. חפוקו אינו ברור. בשוליים הדרום מזרחיים מערה חצובה בקרטון. עומקה כ-3 מ', רוחבה כ-4 מ' וגובהה 1 מ' בלבד. משולי החורבה חצפית סבירה למישור החוף והים.

ד.א.ג - ג'

408. נקודת חצפית ובור סיד - נ.צ. 15041/22435.

גבעה מעוגלת אשר על פסגתה חלקוח עיבוד נטושות ועל מדרונותיה יער-פארק של אלון תבור ואלון מצוי. מראש הגבעה חצפית מוגבלת לעבר מושב עופר, הר שוקף, הר מהלל, הר סומק, אליקים, בת שלמה, והר חודשן. על הפסגה בור סיד הרוס שקוטרו 4 מ' וקירותיו בנויים אבן.

ד.א.ב - ב'

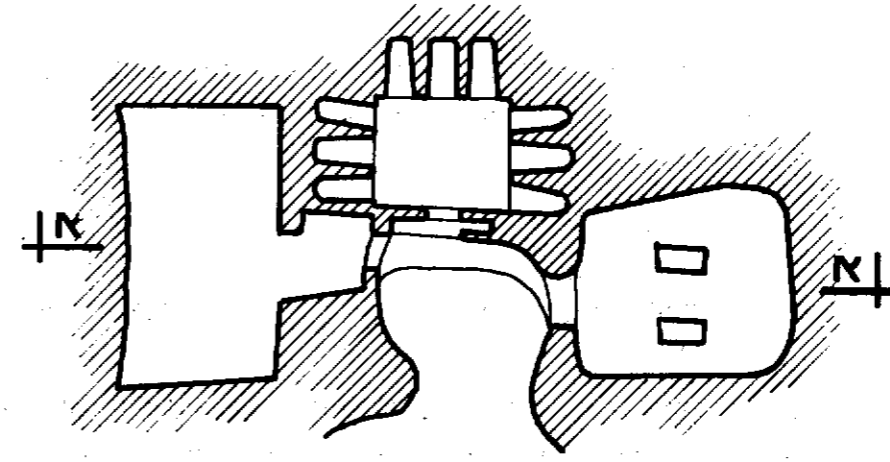
409. מערות קבורה - נ.צ. 15061/22440.

במדרון דרום מזרחי, ממערב לשטח חורבת חנה, תחת עץ חאנה גדול, חצובות שלוש מערות קבורה. המערות מסודרות בצורת האות ח' סביב חצר מבוא קטנה. המערה הימנית (צפון מערבית) היא חלל כמעט מרובע בגודל 4x3 מ' אשר במרכזו חצובים שני עמודי חמיכה מאבן. חלל המערה המרכזית מרובע אף הוא, גודלו 2x2.5 מ'

ובכל אחד מקירותיו שלושה כוכי קבורה נמוכים וצרים. המערה השמאלית (דרום מזרחית), היא אולם ענק שגודלו 4x6 מ' וגובהו כ-4 מ'. בפתחו חדר מבוא קטן וממנו יורד אל המערה מדרון עפר חלול. נראה שזוהי מערת קבורה שהורחבה ושימשה כבור מים.

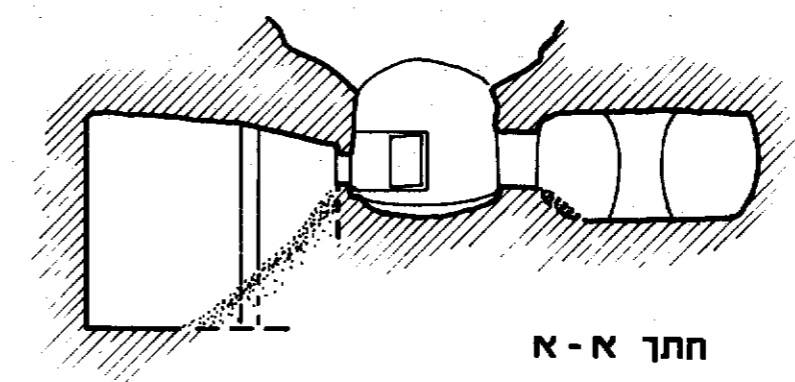
(מס. 78, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

תכנית

מערת קבורה בח' חנה
אחר 409

חתך א-א

מערת קבורה בח' חנה
חתך צד

- כ-10 מ' מעל קבוצת מערות זו מצויה מערת קבורה נוספת חצובה יפה, עם מעל הפתח וכוכי קבורה בדפנותיה.

ד.א. - ב'

- מעט מערבה למערות אלו מצויות מספר מערות קבורה נוספות אשר הורחבו ושימשו כמכלאות לצאן.

ד.א. - ג'

410. גח - נ.צ. 15056/22425.

במדרון בעל מפנה מזרחי, ממערב לחרבת חנה, חצובה גח. גודל משטח הדריכה 2.3x2.3 מ' והוא חצוב לעומק 15-20 ס"מ. ממנו מובילה תעלה קצרה לבור היקוות מלבני מכוסה בעפר ובצומח. (מס. 77, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

411. שרידי חורבה (חרבת חנה) - נ.צ. מרכזי 15078/22439.

בשטח זה מחוארת על ידי אנשי הסקר הארכיאולוגי חורבה. כיום נטוע כאן כרם צעיר אשר בשטחו פזורות אבנים מסותחות. בצפון הכרם מצוי גל גדול של אבנין ועפר ובו שפע אבנים מסותחות. נראה שאלו שרידיה האחרונים של החורבה אשר נערמו כאן בעת הכשרת השטח לנטיעת הכרם. בנקודת הציון המוזכרת, בסמוך לגדר המזרחית של הכרם, מונח מחקר העשוי מאג מעוגלת שקוטרה 1.2 מ' ועוביה 1.2 מ' ובמרכזו חור מעוגל סתום בעפר. יחכן שזהו בסיס למכבש שמן (מס. 78, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

412. גח - נ.צ. 15089/22486.

על גבי שלוחה סלעית קטנה החודרת כלשרו לתוך כרם מצפון לצומח דרכים (בח-שלמה - עופר), חצובה גח. משטח הדריכה מרובע, גודלו 3x2.5 מ' ועומקו 30-40 ס"מ. עומק בור ההיקוות כ-1 מ'. ומידותיו 1.9x2 מ'. זוהי גח יפה אך אותה הבליה והקרטט כבר ניכרים בה היטב. (מס. 79, סקר ארכיאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ב'

416. חרבת כיפה - נ.צ. 15087/22400.

גבעה קרטונית חשופה עם כיפה רחבה ומשורית. על גבעה זו מסומנת במפות חורבת כיפה ממנה נותרו בשטח רק גל אבנים בולט ומספר קברים ערביים. מהגבעה תצפית לבח שלמה, אליקים והר חורשן.
(מס. 80, סקר ארכאולוגי בכרמל, מפת דליה).

ד.א. - ג'

417. אתר נוף - נ.צ. 15041/22360.

בראש מדרון חשוף הפונה דרום מזרחה צומחים זה בצד זה אלון תבור וחרוב ענקיים. מסביבם גושי קרטון גדולים. העצים נראים היטב למרחוק ומהם חצפית יפה לעבר בת שלמה והר חורשן. זוהי פינה חביבה ויחודית בסביבה החשופה.

ד.א. - ב'

418. חרבת חנונה - נ.צ. מרכזי 14966/22354.

על גבי גבעה עגולה עם מורדות מחונים, מצויה החורבה. במרכזה גדר אבן הרוסה החוצה אותה לכל אורכה מצפון לדרום. ממערב לגדר ריכוז צפוף של גלי אבנים, מתארי קירות ושרידי מבנים הרוסים. ממזרח לגדר האבן בית קברות מוסלמי הרוס ונטוש. בשטח בית הקברות שלושה בורות מים שניים מהם סתומים עד כמטר מפחם, והשלישי עמוק ויפה. שני בורות נוספים מצויים באזור שבין בית הקברות לבין גדר האבן, עומקם 5 מ' ופתח האחד מהם מוסחר בשיחי צלף וכחלה. בפניה הצפון מערבית של החורבה מצויים עוד שלושה בורות שפתחיהם סתומים. בדרום החורבה מצוי בור חשיעי שהוא עמוק ויפה ומתוכו צומח עץ תאנה גדול.

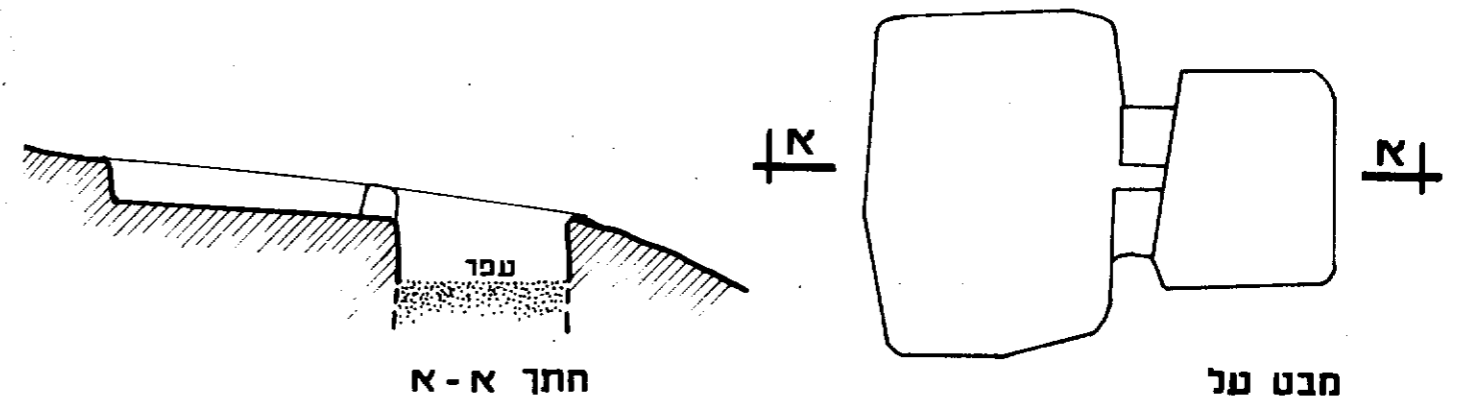
בצפון החורבה דוגש גיר קשה ונמוך בו חצובות לפחות ארבע מערות קבורה שפתחיהם סתומים בעפר. שלוש מערות מוסחרות מאחורי סבך פטל ובפתח הרביעי צומח תאנה.

מהחורבה תצפית לעבר מושב עופר, אליקים, הר חורשן ובת שלמה.

ד.א. - ב'

419. חורבת טלימון - נ.צ. 14795/22346.

על גב גבעה מעוגלת מצפון לשפיה מצויים שרידים מועטים הכוללים מספר מתארי

גת, אתר 412

413. בור סיד - נ.צ. 15339/22399.

בשטח מישורי, מדרום לאפיק נחל תוח, בנוי בור סיד. הבור מעוגל, קירותיו בנויים אבן וקצוחיהם בולטים מעל פני הקרקע. קוטרו כ-2.5 מ' עומקו כ-3 מ'. בחוד הבור צומחת תאנה מניבה.

ד.א. - ב'

414. באר באפיק - נ.צ. 15401/22412.

באפיק נחל תוח חפורה באר שקוטרה מטר אחד ומפלט מימה מגיע עד כמטר מתחת לפתחה. קירות הבאר סביב הפתח בנויים בטון. בצד הבאר שוקת בטון גדולה וסימני מרבץ עדרים. עצי ערבה, אבפיריון הביצות, הרדוף, שנית גדולה ופרעושיה צומחים באפיק, בצידי הבאר ולאורך כקילומטר ממנה ומטה.

ד.א. - ב'

415. עין תוח -

קטע של כ-250 מ' לאורך נחל תוח, החל מנ.צ. 15488/22450 ובמורד הנחל, בו צומחים עצי ערבה גדולים וצומח מים. בראש הקטע כמה גומות חפורות באפיק ובהן מים. לאורך האפיק עצי ערבה גדולים ביותר, שיחי פטל ומעט הרדוף. חלקו הגדול של הקטע נשרף לאחרונה והעצים ניצבים חרוכים וחלקם מתים. באפיק יש התחדשות של ערברבה שעירה, פרעושיה משלשלת, נענה משובלת, שנית גדולה, שנית מחפתלת, גומא ארוך, ליסימכיה מסופקת, ערידת הביצות, לכיד קוצני, אשבל הביצות, ורבנה רפואית, פטל קדוש והרדוף הנחלים. פינה זו הייתה יפה ביותר בטרם נשרפה ובאם תחאושש, תהווה מקום ראוי לטיפוח.

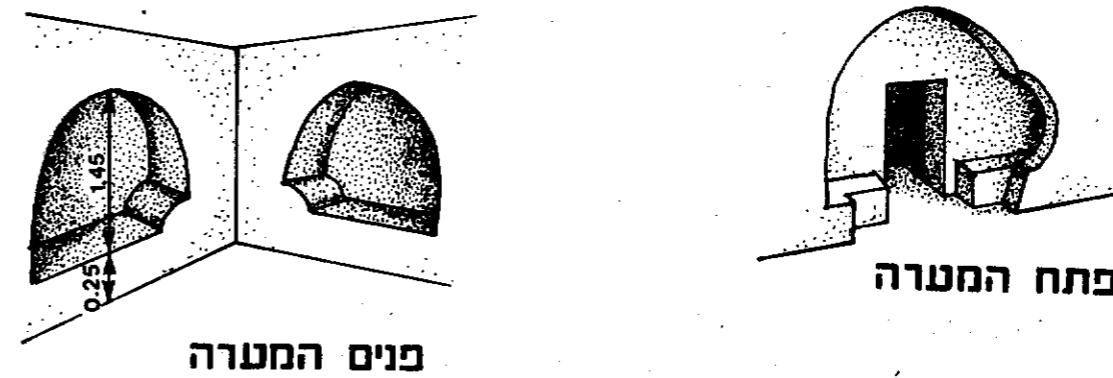
ד.א. - א'

קירות סביבם פזורים אבני גזית, משקולות של בית בד ומזוזות. מהקצה הדרומי על הגבעה חצפית מקומית דרומה.

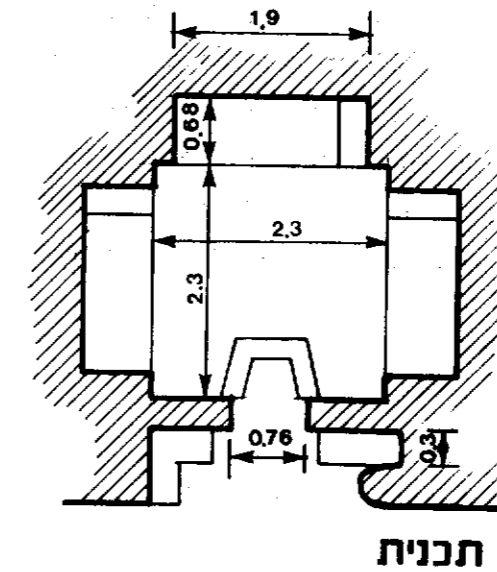
ד.א. - ג'

420. סדרת מחצבות קדומות ומערות קבורה - אום א-טוס

במדרון המערבי, מצפון לכפר פרדיס, מצויות ארבע מחצבות קדומות ובהן מערות קבורה:

פנים המטרה

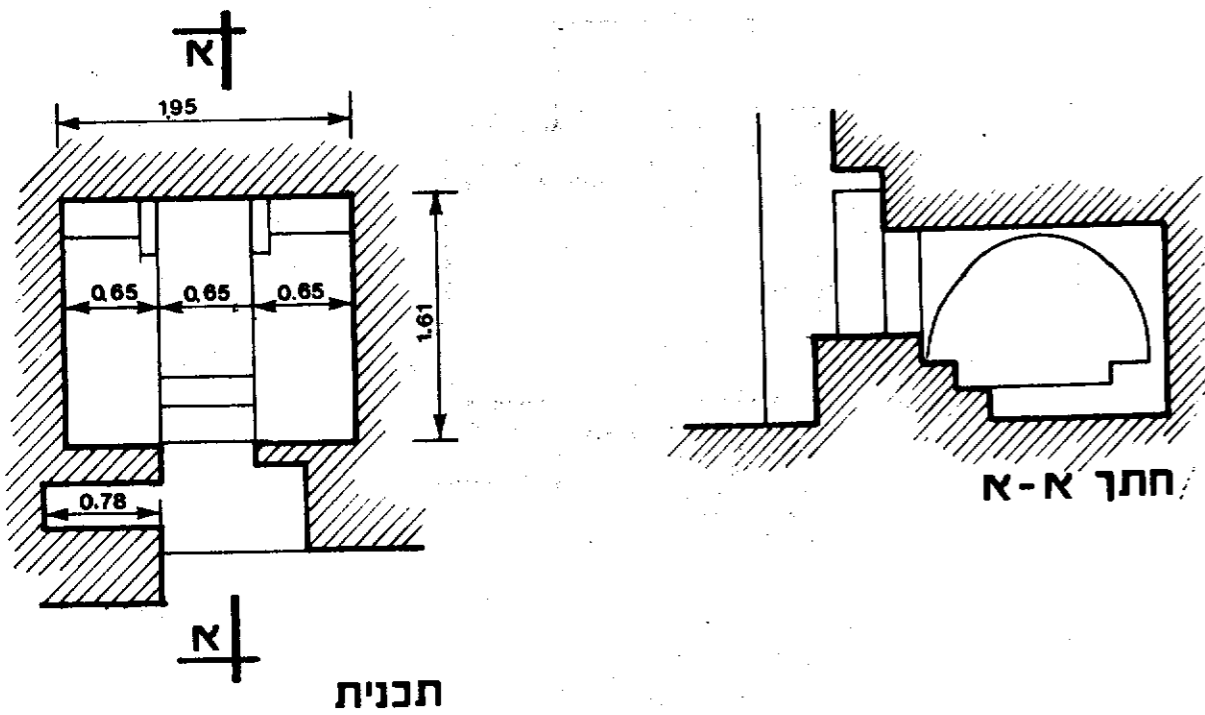
תכנית

מערות קבורה אום א-טוס, אתר 420 ב-1

א. נ.צ. מרכזי 14605/22373 - מחצבה קדומה שיצרה קיר זקוף בגובה 6 מ' וחצר בגודל 12x15 מ'. בזפנות החצר מדרגות חציבה טיפוסיות. למרגלות הקיר העורפי חצוב בור מרובע שגודלו 1.13x1.7 מ' ורובו מכוסה בעפר.

ב. נ.צ. מרכזי 14606/22367 - מחצבה קדומה שיצרה קיר זקוף בגובה 6 מ' ואורך 50 מ' ושני קירות הסוגרים מצפון ומדרום את הרחבה שלפני הקיר. במחצבה זו חצובות ארבע מערות קבורה:

ב'1. ממש במרכז הקיר העורפי חצובה מערה עם פתח ריבועי גדול מעליו מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. פנים המערה נמוך מהפתח ואליה מובילות שתי מדרגות. בקירות הפנימיים כוכים קמורים ובחוכם דרגשים להנחת המח הנראים כאגני קבורה שבורי מעקים. בכל דרגש חצובה מדרגה למראשות המח.

תכנית

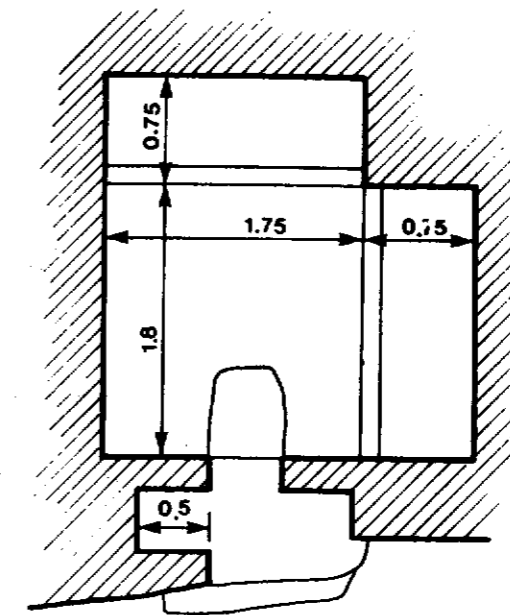
מערות קבורה אום א-טוס
אתר 420 ב-2

ב'2. כ-5 מ' מדרום למערה 1, חצובה מערה קטנה. פתחה המרובע מוגבה כ-0.5 מ' מעל תחתית המצוק. מעליו מקמר ובצידו שקע לאבן גולל.

פנים המערה נמוך מהפתח ואליו יורדות שתי מדרגות. בקירות הצדדיים כוכים קמורים עם אגני קבורה שבורי מעקים. בין הכוכים נותר מעין מסדרון צר המהווה את החלל המרכזי במערה.

ב' 3. מערה שלישית חצובה בסמוך לפינה הדרומית של המחצבה. פתח המערה חצוב כ-1.5 מ' מעל תחתית המצוק. מעל הפתח מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. פנים המערה נמוך מהפתח בכ-75 ס"מ. בקיר העורפי ובקיר הימני (הדרומי) חצובים כוכים קמורים עם אגני קבורה מקבילים לקירוח.

ב' 4. מערה רביעית מצויה בחצר מרובעת החצובה בדרום המחצבה המתוארת. פתח מערה זו סחוס ברובו, מעליו מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. פנים המערה סחוס אף הוא בעפר וניתן להבחין בו בשלושה כוכים קמורים.

מערת קבורה אום א-טוט
אחר 420 ב-3

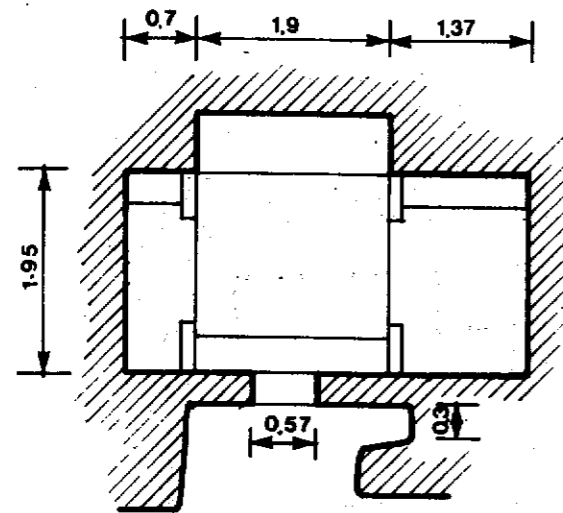
ג. נ.צ. מרכזי 14605/22359 - מדרום למחצבה המתוארת בסעיף 2 מצויה מחצבה קדומה נוספת שאורכה 30 מ' ורוחבה 12 מ'. בתוכה בנוי מבנה בטון מרובע הנראה כבריטי. במחצבה זו שתי מערות קבורה:

ג' 1.

בקיר חצוב הפונה לדרום חצובה מערה עם פתח מלבני מעליו מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. פנים המערה נמוך מהפתח בכ-70 ס"מ. בקירות הפנימיים כוכים קמורים ובהם דרגשים להנחת המת. שרידי מעקים מראים כי דרגשים אלו היו אגני קבורה. הכוך הימני (מזרחי) רחב כדי 1.37 מ' ובו מקום לשתי גויות.

ג' 2.

בחלקה הדרומי של המחצבה, בקיר העורפי, חצובה מערה שניה. פתחה המרובע שקוע בעפר עד חציו. מעליו מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. פנים המערה ריבועי, גודלו 1.8x2.25 מ' והוא נמוך בכ-0.5 מ' מהפתח. בקירוח הפנימיים כוכים קמורים עם שרידי אגני קבורה. בכוך השמאלי (צפוני) שני אגנים צמודים זה לזה אשר המעקה המפריד ביניהם נותר באחרו ואילו המעקה הפונה למרכז המערה חסר.

מערת קבורה אום א-טוט
אחר 420 ג-1

ד. נ.צ. 14604/22352 - סוגרת לדרום את סדרת המחצבות מחצבה קטנה נוספת. ממדיה 25x15 מ' וגובה קירותיה 3 מ'. בקירות מדרגות חציבה טיפוסיות. בקיר העורפי של מחצבה זו שתי מערות קבורה:

המערה נמוך מהפתח. בקירות כוכים קמורים עם אגני קבורה. האגן שבקיר העורפי שבור.

ד.א. (כל המכלול) - א'

421. בור מים - נ.צ. 14595/22356.

בקטע מישורי שלמרגלות המדרון עם המערות, חצוב בור בעל צורה פעמון. פתח הבור מרובע ובנוי מאבנים. על הפתח מונח ממל של בית בד המשמש כחולית פי בור. קוטר הממל 1.25 מ' ועוביו 40 ס"מ.

ד.א. - ב'

422. מחקנים חצובים -

א. נ.צ. 14600/22352 - למרגלות חצר המערות הדרומית ביוחר (אחר מס. 420-ד), חצוב בור מרובע שגודלו 3.9x4.5 מ' ועומקו עד העפר המכסה את הקרקעית 0.9 מ'. בקיר המערבי חצובות שלוש מדרגות. מסביב סימני חציבה לא ברורים.

ב. נ.צ. 14597/22352 - כ-10 מ' מערביה לבור המתואר לעיל, חצוב בור מרובע נוסף שגודלו 6x5 מ' ועומקו בצד של מעלה המדרון 1 מ'. במשטח שמעליו חצובים שלושה שקעים מרובעים קטנים.

ד.א. - ב'

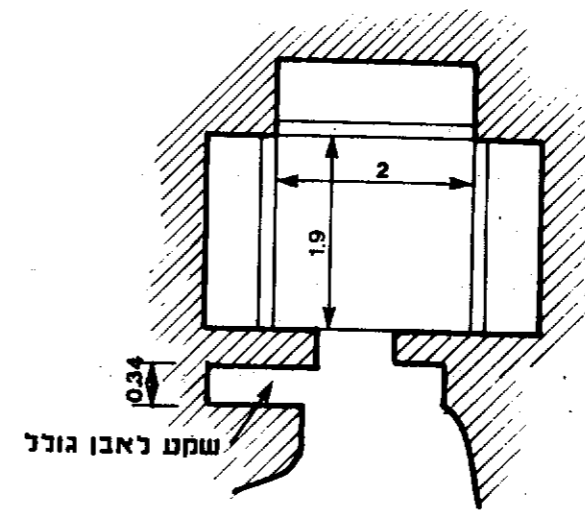
423. מערות קבורה - נ.צ. מרכזי 14599/22339.

בשוליים הצפוניים של הכפר פרדיס, מעל פיתול של כביש פנימי, מצוי קיר סלע שנוצר מחציבות קדומות. בקיר שלוש מערות קבורה ורביעית ממוטטת. שחיים מהמערות סמוכות זו לזו ומצויות בדרום הקיר, פתחיהן מרובעים וגדולים במיוחד (1.3x1.3 מ'), ויחכך שהורחבו מאוחר לחציבתם המקורית. מעל הפתחים מקמרים שאחד מהם גדול במיוחד ומימדיו 1.9x1.9 מ'. בקירות הפנימיים של מערות אלה כוכים קמורים עם אגני קבורה.

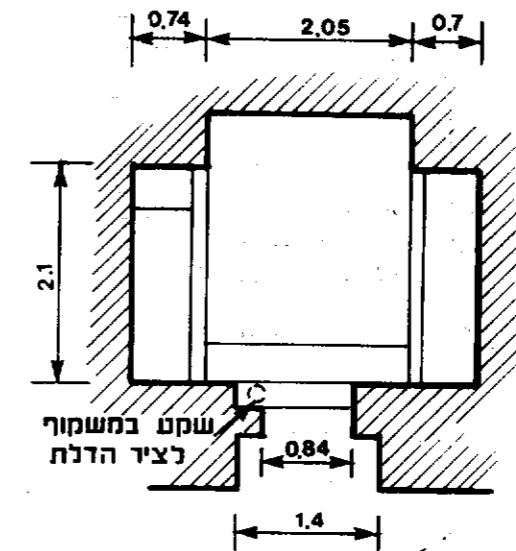
בחלק הצפוני של הקיר מערה עם פתח מרובע רגיל בגודלו ומעליו מקמר. בחוף מערה זו שני כוכים קמורים עם אגני קבורה. בסמוך מערה ממוטטת לחלוטין.

ד.א. - ב'

ד' 1. לצפונית מבין שתי המערות, פתח מרובע מעליו חצוב מקמר ובצידו שקע לאבן גולל. חלל המערה ריבועי ובקירות הפנימיים כוכים קמורים עם אגני קבורה המקבילים לקירות.

מערת קבורה אום א-טוס
אחר 420-ד 1

מערת קבורה אום א-טוס
אחר 420-ד 2

ד' 2. כ-5 מ' מדרום למערה 1, מצויה מערה עם פתח מרובע ומעליו מקמר. במערה זו שקע לאבן גולל אך קיימים שקעים לציר דלת ולבריח. חלל

426. מצוק - נ.צ. מרכזי 14875/22292.

במפנה הצפוני של הגבעה המחוארח לעיל, כ-50 מ' מעל הערוץ שמצפונה, מצוי מצוק קטן שגובהו המקסימלי 10 מ' ובו כוכים קטנים ולא עמוקים.

ד.א. - ג'

427. מצוק - נ.צ. מרכזי 14884/22296.

בחתימת המדרון ממזרח לשני המצוקים המוזכרים לעיל, מצוי מצוק שאורכו כ-50 מ' וגובהו 4-5 מ'. סימני חציבה הניכרים במצוק מעידים על פעילות חציבה קדומה במקום.

ד.א. - ג'

428. תצפית מבריכת המים של שפיה - נ.צ. 14714/22204.

על גבעה שמצפון מערב לכפר הנוער מאיר-שפיה בנויה בריכת מים. מראש הבריכה תצפית יפה לכל הכיוונים. בצפון נראים דכס הכרמל הגבוה, הר מהלל, והר שוקף וכן גבעות הכרמל הנמוך. בצפון מזרח נראית קרן הכרמל ובדרום מזרח רמות מנשה. בדרום נראית המושבה זכרון יעקב ובמערב נראה קטע ממישור החוף והים.

ד.א. - א'

429. חרבת שפיה - נ.צ. מרכזי 14767/22126.

בראש גבעה המצויה בקצה הדרומי של שלוחת שפיה, מצויים שרידיה של חורבה הרוסה ביותר. תלוליות עפר ומחארי קירות בודדים מעידים על הריסות הבתים. בקצה הדרומי של החורבה משוכות צבר. במדרון המערבי מונחים אבן ממל של בית בד ואגן אבן אליפטי עם שרידי פסיפס על קרקעיתו.

ד.א. - ג'

- נ.צ. 14765/22152 מערת קבורה. בראש המדרון המערבי של השלוחה, מצפון לחורבה, חצובה מערת קבורה. פתח המערה חצוב בדופן המזרחית של חצר מרובעת קטנה מוסתרת בחלקה על ידי שיח אלה א"י. הפתח מרובע ומעליו מקמר. חלל המערה גדול 4.82x4.4 מ' ובכל אחד מדפנותיו הפנימיות חצובים ארבעה כוכים מאורכים בעלי חתך ריבועי ואורך כל אחד מהם כ-2.3 מ'.

ד.א. - ב'

424. חרבת אום א-טוט (חורבת טוטים) - נ.צ. מרכזי 14613/22317.

על שלוחה המצויה מעל הכפר פרדיס וסוגרת את בקעת אום א-טוט בכיוון מערב, מצויים שרידים של חורבה. במרכז משטח מפולס אשר בשוליו שרידי גדרות ובמרכזו שקעים הנראים כבורות מים סחומים.

- כ-20 מ' מהקצה הדרום מזרחי של הריבוע חצובים בסמיכות זה לזה שני קברים מרובעים אשר בשוליהם הפנימיים מגרעת להנחת המכסים. בחוף המזרחי שבהם מונחים שבני המכסה.

- נ.צ. 14607/22315 - מדרום מערב לחורבה שרידי מחצבה קדומה, הרוסה למדי ומלאה שפוכת חדשה של אבנים.

- נ.צ. 14627/22301 - מדרום מזרח לחורבה חצוב משטח עגול שקוטרו 6 מ'. במרכזו חצוב בור מרובע בגודל 1x1 מ' ובעומק 30 ס"מ, רובו סחוס בעפר. החפוקד אינו ברור.

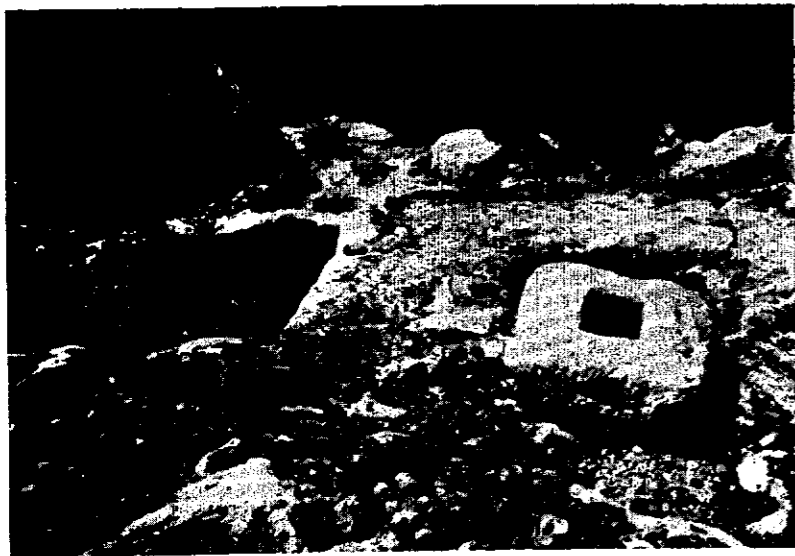
- מדרום לחורבה סוגר את השלוחה מצוק גיר קשה שאורכו כ-250 מ' וגובהו כ-10 מ'. בחלקים גדולים של המצוק ניכרים שרידי חציבה ובחזיתו תעלה רחבה בעומק 1.5 מ' המעידה אף היא על פעילות חציבה קדומה במקום.

ד.א. - ג'

425. מצוק - נ.צ. מרכזי 14862/22289 (בגבעת הצנירים המדומים)

בשוליים הצפון מערביים של גבעה מעוגלת מצוי מצוק גיר קשה משופע מעט דרום מערבה שאורכו 150 מ' וגובהו משחנה בין 3 ל-4 מ'. במערב המצוק קו צנירים רדודים שגובהם 2 מ' ועומקם 0.8-1 מ'. בקצה המערבי הצניר עמוק כדי 1.2-1 מ' ובו שני כוכים קטנים. מהמצוק תצפית לחורבת טלימון ולעמק נטוע הכרמים שלמרגלותיה. קו הצנירים נראה מרשים בתצפית מטלימון.

ד.א. - ב'

גח - ממזרח לקרן הכרמל
אחר 313

גח - אחר מס' 212

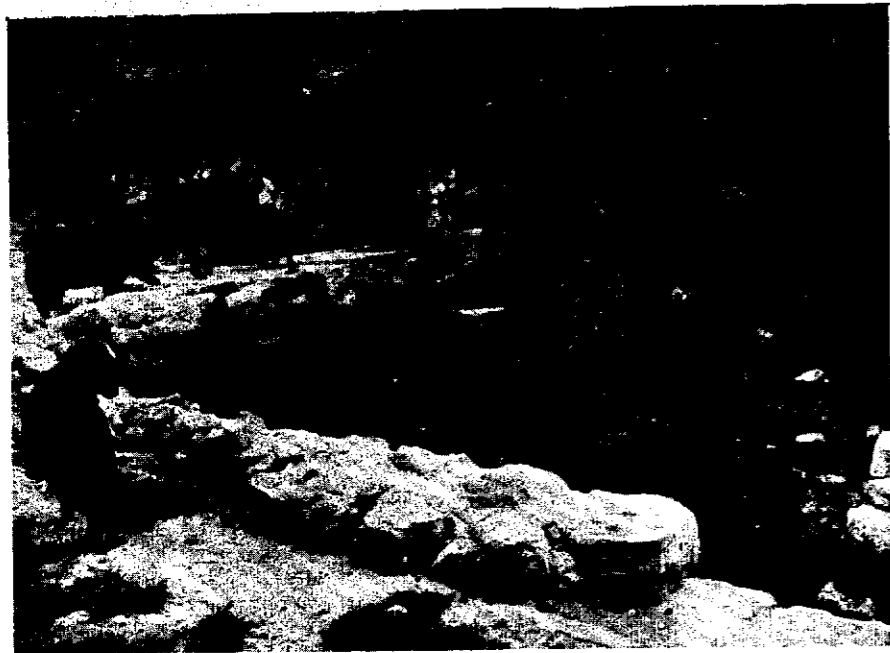
"בודהה" בגבעת החרובים
אחר מס' 14

- נ.צ. 14763/22145 מערות קבורה. במדרון המערבי מצפון לחורבה חצובות שתי מערות קבורה סמוכות זו לזו. פתחי שתיהן מרובעים ומעליהם מקמרים. בצידו הימני של כל אחד מהפתחים המקמר פגום ונראה שהיו כאן שקעים לאבני גולל. חללי המערות מרובעים ובדפנות כוכים מקומרים עם אגני קבורה.

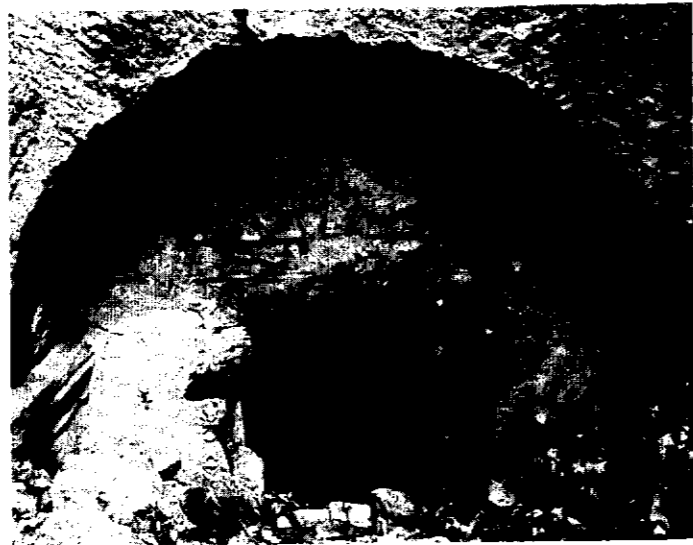
ד.א. - ב'

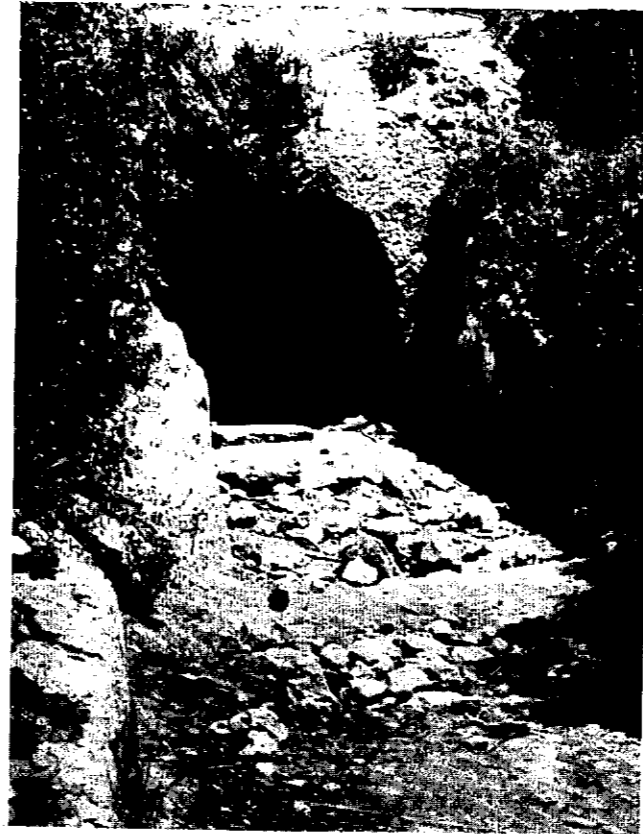
יס של בית בד במחצבות קדומים.
אתר 134

עין אל בלד
אתר 144

מערת "השרר והאריה"
חרבת סומקה אתר 297

מנורות שבעה קנים בפחח מערת קבורה
חרבת סומקה, אתר 292-ג'
מערת קבורה בחורבת רקית
אתר 172

מערות קבורה בחניון שער הכרמל
אתר 356

מפגעים בטבע ובנוף

הכרמל, למרות שרוב שטחו הוא גן לאומי מוכרז הכולל גם שמורות טבע, סובל מפגיעות רבות ושונות בערכי טבע ונוף. מיקום ההר בסמוך לאזורי ישוב, קיומם של ישובים במרכזו ובשוליו וכן הפוטנציאל הטמון בהר לכרייה וחציבה והמשיכה שיש באזורים פתוחים ליזמים ומפתחים, כל אלו יוצרים לחץ רב, נגודי אינטרסים והחוצאה פגיעות בערכי טבע ונוף.

ריבוי הרשויות הממונות על חלקים שונים של השטח, שתי רשויות הקשורות בניהול ערכי טבע ונוף ומספר רשויות מוניציפליות, אינו מאפשר טיפול כולל ומקיף בבעיות ומעכב את פיתוחן.

נדון תחילה בבעיות השונות לפרטיהן: (רשימת מפגעים מפורטת ראה בסוף דיון זה).

מחצבות - בתחומי הכרמל מצויות שש מחצבות גדולות. מחצבת "נשר" בחרייבה, מחצבת "מחצבי אבן" בנחל נשר, מחצבת "אבן וסיד" בפתח נחל ספונים, המחצבה בשפיה המתחלקת לשתי מחצבות ענק, מחצבות בין פרדיס לעין אילה ומחצבת ג'למי. כל מחצבה כזו, גדולה כקטנה, יוצרת צלקת לבנה ועמוקה במדרונות ההר ומהווה מפגע חזותי ומקור לאבק המכסה בלבן את צמחית הסביבה.

רוב המחצבות פועלות בשטח זה כבר זמן רב ועם השנים מוגשות בקשות להרחבת שטחי החציבה ולהגדלת השטח הפגוע. בדרך כלל קשה לרשויות שמירת הטבע וניהול הנוף לעמוד בפרץ וההרחבה מאושרת. כך קרה ב-1976 במחצבה בנחל ספונים, ב-1977 במחצבת "מחצבי אבן" בנחל נשר ובשנים האחרונות אושרה מחצבת שפיה ב' הגדולה מקודמתה. בימים אלו הועלתה בקשה להרחבה נוספת של המחצבה בנחל נשר ורשויות שמירת הטבע יועמדו שוב במבחן. המחצבות מהוות פגיעה חזותית קשה בנופי הכרמל והן בגדר סחירה רעיונית מוחלטת לגן לאומי ושמירת טבע.

משמסתיימת חציבה בשטח מסוים, נותרת הצלקת ושיקומה עד כדי העלמה המוחלט בנוף אינו אפשרי. במחצבת נשר שבחרייבה הסתיימה עבודת החציבה ומאחר והשטח בזכיון פרטי, מתוכנן במקום כפר נופש ומרכז ספורט פעיל שגם הם סותרים את רוח הפיעלות והפיחוח המחאימים לשטח טיולים ונופש בחיק הטבע כמו הגן הלאומי בכרמל. מחצבות מנצלות משאבי טבע לצרכים כלכליים לרווחת הציבור. טיול ונופש בחיק הטבע אף הם ניצול משאבי טבע לצרכי הציבור ולא ניתן למצות שני צרכים אלו משטח אחד. הכרמל הוכרז כגן לאומי שמטרתו טיול ונופש ואין לנגוס בשטחיו למטרות הסותרות שימוש זה.

זרימת שפכים - בששה מנחלי הכרמל מוזרמים שפכי ביוב מיישובים המצויים על ההר. הנחלים הם: הוד, כוסתן, דוכן, דמון, אורן וספונים. השפכים הם מהישובים: בית אורן, ניר עציון, ימין אורד, כלא דמון ובית ההבראה "יערות הכרמל" (הסנטוריום). הזרמת מי ביוב בנחלים גורמת לשינוי בצומח הנחל ולשיבושים באיזון האקולוגי אך

צניר בערוץ היורד לנחל כלח

אתר מס' 70

מערת רקפת

אתר מס' 353

מערות אורנית

אתר מס' 12 (מערות א', ב')

מפגעים בטבע ובנוף

הכרמל, למרות שרוב שטחו הוא גן לאומי מוכרז הכולל גם שמורות טבע, סובל מפגיעות רבות ושונות בערכי טבע ונוף. מיקום ההר בסמוך לאזורי ישוב, קיומם של ישובים במרכז ובשוליו וכן הפוטנציאל הטמון בהר לכרייה וחציבה והמשיכה שיש באזורים פתוחים ליזמים ומפתחים, כל אלו יוצרים לחץ רב, נגודי אינטרסים והתוצאה פגיעות בערכי טבע ונוף.

ריבוי הרשויות הממונות על חלקים שונים של השטח, שתי רשויות הקשורות בניהול ערכי טבע ונוף ומספר רשויות מוניציפליות, אינו מאפשר טיפול כולל ומקיף בבעיות ומעכב את פיתוחן.

נדרו חחילה בבעיות השונות לפרטיהן: (רשימת מפגעים מפורטת ראה בסוף דיון זה).

מחצבות - בתחומי הכרמל מצויות שש מחצבות גדולות. מחצבת "נשר" בחרייבה, מחצבת "מחצבי אבן" בנחל נשר, מחצבת "אבן וסיד" בפחח נחל ספונים, המחצבה בשפיה המתחלקת לשתי מחצבות ענק, מחצבות בין פרדיס לעין אילה ומחצבת ג'למי. כל מחצבה כזו, גדולה כקטנה, יוצרת צלקת לבנה ועמוקה במדרונות ההר ומהווה מפגע חזותי ומקור לאבק המכסה בלבן את צמחייה הסביבה.

רוב המחצבות פועלות בשטח זה כבר זמן רב ועם השנים מוגשות בקשות להרחבת שטחי החציבה ולהגדלת השטח הפגוע. בדרך כלל קשה לרשויות שמירת הטבע וניהול הנוף לעמוד בפרץ וההרחבה מאושרת. כך קרה ב-1976 במחצבה בנחל ספונים, ב-1977 במחצבת "מחצבי אבן" בנחל נשר ובשנים האחרונות אושרה מחצבת שפיה ב' הגדולה מקודמתה. בימים אלו הועלתה בקשה להרחבה נוספת של המחצבה בנחל נשר ורשויות שמירת הטבע יועמדו שוב במבחן. המחצבות מהוות פגיעה חזותית קשה בנופי הכרמל והן בגדר סחירה רעיונית מוחלטת לגן לאומי ושמירת טבע.

משמסתיימת חציבה בשטח מסוים, נותרת הצלקת ושיקומה עד כדי העלמה המוחלט בנוף אינו אפשרי. במחצבת נשר שבחרייבה הסתיימה עבודת החציבה ומאחר והשטח בזכיון פרטי מתוכנן במקום כפר נופש ומרכז ספורט פעיל שגם הם סותרים את רוח הפיעלות והפיתוח המחאימים לשטח טיולים ונופש בחיק הטבע כמו הגן הלאומי בכרמל. מחצבות מנצלות משאבי טבע לצרכים כלכליים לרווחה הציבורי. טיול ונופש בחיק הטבע אף הם ניצול משאבי טבע לצרכי הציבור ולא ניתן למצות שני צרכים אלו משטח אחד. הכרמל הוכרז כגן לאומי שמטרתו טיול ונופש ואין לנגוס בשטחיו למטרות הסותרות שימוש זה.

זרימת שפכים - בששה מנחלי הכרמל מוזרמים שפכי ביוב מישובים המצויים על ההר. הנחלים הם: הוד, בוסתן, דוכן, דמון, אורן וספונים. השפכים הם מהישובים: בית אורן, ניר עציון, ימין אורן, כלא דמון ובית ההבראה "יערות הכרמל" (הסנטוריום). הזרמת מי ביוב בנחלים גורמת לשינוי בצומח הנחל ולשיבושים באיזון האקולוגי אך

צניר בערוץ היורד לנחל כלח

אתר מס' 70

מערת רקפת

אתר מס' 353

מערות אורניח

אתר מס' 12 (מערות א', ב')

הנזקים המידיים הם מניעת מעבר מטיילים בערוץ (בשל סירחון ולכלוך) וסכנת זיהום מי התהום. בנחל אורן למשל זורמים השפכים עד למרחק של כקילומטר מעל נקודת שאיבה למי שחיה. סכנת זיהום המים מעולם לא נבדקה ביסודיות ונראה כי ההתייחסות אליה כרגע כאל לא קיימת...

קיימות שתי חוכניות לפתרון בעיות אלו. בקיבוץ בית אורן מחוכנתת הקמת מתקן לטיהור חלקי אולם מתקן זה אינו מוקם בשל מחסור בכספים. חכנית אחרת למערכת בירב וטיהור מרכזית לישובים עוספיה, דליח אל כרמל, ניר עציון, ימין אורד והסנטוריום מעולם לא חרגה משלבי החיכנון הראשוניים. מצב זה נמשך כבר שנים רבות וערוצי הנחלים ממשיכים להזדהם.

מזבלות ומצבורי אשפה - בהעדר פתרון ריכוזי לפינוי האשפה ופיקוח יעיל על השלכת פסולת בכרמל, פזורים ברחבי האזור מזבלות מקומיות וריכוזי אשפה ופסולת. מצבורי האשפה הבלתי חוקיים מצויים בעיקר סביב הכפרים הדרוזיים (רום כרמל, צידי הכביש בין עוספיה לדליח אל כרמל, כביש הכניסה לקרן הכרמל ועוד). אך גם מדרום לשטח השיפוט של העיר חיפה. כאן מדובר בעיקר בערמות של פסולת בנין בצידי כביש דניה-נשר, אשר מושלכות כאן על ידי קבלני בנין מחיפה והסביבה. גם המזבלות המוסדרות אינן פותרות את הבעיה מאחר והטיפול בהן לקוי. פסולת מועפת על ידי הרוח ומכסה שטחים סמוכים ושרפת הפסולת גרמה לא אחת לשריפות ענק ביערות הכרמל. נזכיר רק את השרפות המרובות שהחילתן במזבלת טירת הכרמל ואת השרפות שנגרמו משריפת אשפה במזבלת הסנטוריום.

הפתרון היחיד לבעיות אלו הוא מקום מרכזי לפינוי אשפה לכל ישובי הכרמל וטיפול נאות ומבוקר במזבלה מרכזית כזו למניעת שריפות ופיזור פסולת.

שריפות - בקיץ חשופים יערות הכרמל לסכנת שריפות. שטחים נרחבים כבר נשרפו ברמת בית אורן (מצפון ומערב לקיבוץ) במורדות הר שוקף, באזור הגבעי שבין נחל דוכן לנחל הוד (יערות ניר עציון) בנחל מערות וסביבותיו, ביובלי נחל מהר"ל וכן באזור הר סומק, נחל חרובים חתון ובגבעות עופר.

בדרך כלל פוגעות השריפות ביערות האורן הטבעיים והנטועים כאחד. שריפות אלו נגרמות מהזנחת מדורות על ידי מטיילים, משרפה לא מבוקרת של אשפה במזבלות, משימוש באש בישובים שעל הכרמל, מירי בטחוני אימונים של צה"ל ויחכן שגם מהצתות. לפתרון בעיה זו יש לפעול הן למניעת השרפות והן לכיבויין המהיר. אחדות מהסיבות לשריפות ניחוח למניעה - טיפול נכון במזבלות, הגבלת הירי בטחוני האמונים והסברה למטיילים כיצד לטפל במדורות. אך נראה ששריפות לא המנענה לחלוטין ויש לשכלל המערכות לכיבויין המהיר. יש לבדוק הוספת נקודות מילוי מים לכבאות, הצבת כבאית בכוננות קבועה בכרמל בימי הקיץ ובעיקר בדיקה יסודית של כיבוי בעזרת מטוסים בשל קשיי העבירות בשטחי ההר.

כריית אדמה - בשנים האחרונות, בהן החקלאות הדרוזית שעל ההר הולכת ומצטמצמת, החלו בעלי קרקעות לכרות אדמה מחלקותיהם ולמוכרה לצרכי גינון ועציצים. הכרייה מחבצת גם בשטחים שאינם פרטיים. כרייה זו אינה חוקית מאחר וכל כרייה לרבות בשטח פרטי חייבת באישור כחוק. מעשה זה שנעשה באופן פרוע מותר בורות וצלקות המכערות את הנוף ועלולות לגרום לסחיפת קרקע באזורים הקרובים לערוצי נחלים. מניעת החופעה אפשרית רק על ידי פיקוח אינטנסיבי והטלת עונשים כבדים על האשמים. נושא זה הוא בטיפולו של מנהל מקרקעי ישראל החסר מנגנוני פיקוח וענישה יעילים. נראה שעל כל הגופים הקשורים בכרמל ליצור ביחד מנגנון פיקוח מקומי.

כריחה ומרעה - חושבי הכרמל, הדרוזים והבדואים, היום כבעבר, נוהגים לכרות עצי מעצי החורש לצורך הכנת פחמים ולהסקה. כן מחזיקים חושבים אלו עדרי עיזים וכבשים הרועים ברחבי הכרמל. הרועה הבדואי או הדרוזי נוהג לשבור ולכרות ענפים מהעצים על מנת לסייע לעיזיו בהשגת המזון, וכן להצית את החורש כדי לעודד צומח חד שנתי. חופעות אלו הרווחות באזורינו מקדמת דנא גורמות להרס החורש ולזיכוי. כך, בשטחים נרחבים בכרמל הנוף חשוף מצומח או מכוסה בחורש נמוך, דליל ומדוכא. נזכיר את אזור הר מהלל והר סומק, ראש המדרון ממזרח לדליח אל כרמל, שטחים מדרום לקרן הכרמל, שטחים מצפון לאליקים, ושטחים מדרום וממזרח למושב עופר. עדות לאפשרות האחרת משמש האזור של "אשדות יגור" (המדרון הצפון מזרחי של הכרמל) אשר היה שמורת יער כבר בתקופת המנדט הבריטי והיום הוא מכוסה בחורש גבוה ומפורח. על מנת לאפשר התאוששות החורש, בשטחי הכרמל יש לצמצם למינימום הפגיעה בו. נראה שיש לעשות הכל למניעת החופעה, אם על ידי פיקוח ואם על ידי איסור מכירת עצי הסקה ופחמים מעצי החורש (כתופעה ארצית). את המרעה הפרוע לא ניתן אולי למנוע לחלוטין, אך יש לצמצמו למינימום על ידי פיקוח על גודל העדר והגבלתו לשטחים מסוימים שיוקצו לכך. הטיפול בבעיות אלו קשה במיוחד מאחר והכריחה והרעה הם עיסוקים מסורתיים ומשמשים לפרנסתם של חלק מהתושבים. לכן יש ללמוד את הבעיה ביסודיות גם מהצד החברתי ולטפל בה בהתאם.

פגיעות בבעלי חיים - שתי קבוצות של בעלי חיים המצויות בכרמל סובלות מפגיעות מכוונות חוזרות ונשנות. אלו הם העטלפים וטורפים - בעיקר חנים. עטלפים החיים במערות מתמינים לעטלפים גדולים אוכלי פרי וקטנים אוכלי חרקים. בשל נזקים לחקלאות שבשולי ההר הכריז האגף להגנת הצומח של משרד החקלאות מלחמת חורמה נגד עטלפי הפרי. ההדברה מתבצעת בדרך של איטום פתחי המערות ומילוי חלל המערה באדי לינדר (גמקסן). ההדברה מתבצעת גם במערות בהן אוכלוסיית עטלפי הפרי קטנה ביותר. הנפגעים הישירים הם עטלפי הפרי אך נפגעים גם עטלפי חרקים המועילים לחקלאי בטורפם עשים וחרקים שונים.

ברוב המערות הגדולות בכרמל (חלקן בתוך שמורות טבע כמו מערת אצבע, מערות נחל המערות, מערות נחל יגור ועוד) מחקיימת פעילות הדברה כבר משנות השבעים. הדברה זו מסוכנת גם למטיילים מאחר וידוע שהרעל המשמש להדברה הוא חומר מסרטן. רעל זה מתפרק באוויר החופשי במשך שבועיים וזמן ארוך הרבה יותר בתנאים של מערה סגורה. מאחר והכרמל הוא אזור טיולים וכזה יעודו לא יתכן שתסגרנה מערות בפני מטיילים.

חנים רבים חיים בכרמל וקיומם אינו רק על צייד אלא גם ממזון שהם מוצאים במזבלות. בשל החשש מכלבת ובשל טענה של אנשי קיבוץ בית אורן שהחנים טורפים כבשים, בוצעו בכרמל ב-1976 וב-1977 הרעלות המוניות של חנים תוך שימוש בסטרקנין. הרעלות כאלו אינן סלקטיביות ועלולות לגרום גם לסדרת הרעלות משניות בהתאם לשרשרת המזון. היום שוב התרבו החנים ברחבי הכרמל ורשות שמורות הטבע מנסה לפתור את הבעיה על ידי צייד מבוקר ונוהג זה עשוי למנוע את הצורך בהרעלות. צבאים הם אוכלוסייה נוספת שנפגעת על ידי פעילות האדם בכרמל. הצבאים חיים בעיקר בדרום מזרח הכרמל והפגיעה בהם מתבטאת בצמצום שטחי המחיה שלהם על ידי פעילות אימונים של צה"ל וגידור שטחים למרעה.

שטחי אימונים - שטחים גדולים במרכז הכרמל וברומו משמשים כשטחי אימונים של צה"ל. שטח אימונים גדול משתרע מצפון לאליקים ומגיע למעשה עד מדרום לדליח אל כרמל. שטח אחר מצוי מצפון לבקעת מהר"ל ממערב להר מהלל ולאחרונה חוברו שני שטחים אלו בצו של אלוף הפיקוד. שטחי האימונים סוגרים שטחים נכבדים מהכרמל בפני מטיילים מחד וגורמים לפגיעות בטבע ובנוף (שריפות בעיקר) מאידך. מקובל על כולנו שצרכי הבטחון מחייבים קיום שטח אימונים אולם עם ישראל זקוק באותה מידה לשטחי נופש וטיול. אם הוסכם שהכרמל הוא שטח שיעודו טיול ונופש ובהתאם לתפיסתנו יש להרחיב את הגן הלאומי עד גבולו הדרומי של הכרמל, הרי ששטחי האימונים אינם במקומם ויש לעשות הכל על מנת להעבירם אל מחוץ לכרמל או לצמצמם. יצויין שמבחינת סדרי העדיפויות לפי שטחים פוטנציאליים לנופש וטיול, הרי שיש תחילה לבטל את שטח שבאזור חורבן סומקה - הר סומק ואת שטח האש בצפון בקעת מהר"ל.

כביש עוקף הכפרים הדרוזיים - זהו כביש מתוכנן שיחצה את הכרמל לאורכו ויעקוף את הכפרים הדרוזיים. הכביש היה חלק מתכנית ארצית לכבישים וככביש ארצי תוכנן בסטנדרטים גבוהים כלומר תואי ברוחב 100 מ', סיבובים ושיפועים מתונים שפרושם חציבות מרובות וסוללות גבוהות. בנתיים הוצא הכביש מתוכנית המתאר הארצית לכבישים אך אין לדעת מה צופן העתיד מאחר והכרמל ברובו הוא גן לאומי ויעודו הנאת הציבור מהטבע והנוף, יש להתאים גם את דרכי התנועה בו לשימושים אלו. דרכים

בכרמל צריכות להיות בסטנדרטים נמוכים - משחלבות בנוף ולא דרכים רחבות עם סוללות גבוהות וחציבות עמוקות המנתקות את הנוסע מהנוף. כביש זה, לעת עתה, הוא בגדר חכנית בלבד ועדיין ניתן לנסות ולמנוע סלילתו תוך מציאת פתרון מקומי לעקיפת הכפרים הדרוזיים.

לסיכום

רבות הן הבעיות הקשורות בפגיעה בטבע ובנוף הכרמל. הטיפול בכל אחת מהן הוא לכאורה מעניינה של רשות מסוימת ולא מעניינה של אחרת. הרשויות והגופים הקשורים בכרמל הם רשות הגנים הלאומיים, רשות שמורות הטבע, הקרן הקיימת, מנהל מקרקעי ישראל, צה"ל, והרשויות המקומיות. במצב כפי שהוא כיום נראה שפתרון כל הבעיות יתכן רק אם ירוכזו המרץ והמשאבים של כל הנוגעים בדבר לגוף משותף שיטפל במרוכז בכל הבעיות ללא ניגודי אינטרסים וללא חלוקת העוגה התקציבית. צעד שני חשוב לא פחות הוא הכנת חכנית כוללת לכל הכרמל תוך קביעת מדיניות ניהול השטח, הגדרת יעודי שטחים, קביעת מדיניות טיפול בבעיות החושבים המקומיים ופתרון כללי לבעיות שהוזכרו לעיל.

רשימת המפגעים בכרמל

(מספרי התאורים חואמים למספרי הסימונים במפת המפגעים. מפה מס' 6).

1. מצבורי אשפה ופסולת בנין בסמוך לכניסה לכביש דניה-נשר. השלכת הפסולת במקום נמשכת בפועל.
 2. מצבורי אשפה ופסולת בנין בצידי הכביש המוליך למחצבת נשר. השלכת הפסולת במקום מחרחשת בפועל.
 3. מזבלת רשות הגנים הלאומיים. ממוקמת באזור חשוף לרוח ופסולת של מוצרי נייר פלסטיק וניילון מחפזת למרחק רב, בעיקר בכיוון מזרח.
 4. מחצבת נשר - מחצבת דולומיט הפועלת מאז שנות ה-60. קיר המחצבה מתנשא לגובה של כ-180 מ' ואורכו כקילומטר אחד. קיר זה מכרסם במדרון מכוסה החורש שלמרגלות האוניברסיטה ובערוץ נחל נשר. עבודת החציבה עברה את גבול שמורת הטבע שמדרום ועחה היא נוגסת בתחומי השמורה.
 5. בתחית המדרון, מדרום לעיריה נשר, מצויה מחצבת נשר הישנה ומחנקי גריסה. המחצבה אינה פעילה אך הותירה צלקת פעורה במדרון ההר.
 6. מזבלת טירת הכרמל. מזבלה גדולה ומטופלת גרוע. הפסולת מועפת על ידי הרוח ומחפזת הרחק למזרח. שריפת הפסולת ללא השגחה יוצרת סכנת שריפות וגרמה כבר בעבר למספר שריפות גדולות אשר עקבותיהן נראות היטב במדרון ועל השלוחות אשר ממזרח למזבלה.
 7. מחצבת חריבה, מחצבת קירטון הפועלת במקום מאז שנות ה-20. צלקת לבנה המשתרעת על שטח של כ-100 דונם.
 8. מחצבת נחל ספונים, מחצבה קטנה היוצרת צלקת בנוף המדרון המערבי ונראית היטב מכביש החוף. המחצבה מתרחבת את אט ומאימת לכרסם בגבול שמורת הטבע שמעל.
 9. שטח שנשרף בשרפת הענק בקיץ 1983. חלקים משטח זה נשרפו כבר מספר פעמים בעבר. השריפה השמידה יער אורני בר מהיפים בכרמל.
 10. מזבלת קיבוץ בית אורן, מפגע מקומי בלבד.
 11. מי הביוב של כלא זמון מוזרמים באופן חופשי בערוץ קטן היורד מהכלא לכיוון מערב. הזרימה נמשכת לאורך כ-200 מ' ובעונת החורף אף יותר.
 12. מצבורי פסולת ואשפה סביב רוס הכרמל. מצבור אחד מצוי בעורף הגבעה, מצד דרום מערב, מצבור זה כמעט אינו פעיל עוד אך הוא משתרע על שטח גדול ומהווה מפגע חזותי.
- שני מצבורים אחרים מצויים בסמוך לכביש מצפון מזרח לרום כרמל ובהם נשמכת השלכת הפסולת.

13. מי הביוב של קיבוץ בית אורן מוזרמים באופן חופשי על המדרון שמדרום מערב לקיבוץ. מכאן זורמים המים בחוף אפיק נחל אורן לאורך כקילומטר ויוצרים קטע ארוך של שלוליות מי ביוב המונעות את אפשרות הטיול בנחל.
- סכנת החילחול של מי הביוב אל מי החהום לא נבדקה, אך יצוין שבמורד הנחל מצויה חחנת שאיבה של מים לשתייה.
14. נטיעות צעירות על המדרונות המזרחי והדרומי של גבעת יערות הכרמל. הנטיעה צפופה וכוללת עצי ברוש, כשיגדלו עצים אלו ישברו את צורתה המעוגלת של הגבעה המהווה יחוד נופי בולט בסביבה.
15. באפיק נחל אורן, בקטע שבין עין אלון לתחנת הקמח נטועים משני צידי הערוץ עצי אורן צעירים. הנטיעות אינן משתלבות בנוף הנחל ובנוף החורש שעל הגדות וצומח הנחלים שבאפיק.
16. ברושים נטועים בחוף חורש אלון מפוחח ויפה, הנטיעות בולטות מעל נוף עצי החורש ומהוות חריג מוזר הבולט למרחוק.
17. סביב "מצפה בר יהודה" נטוע יער צפוף המסתיר את הנוף ומקשה על התצפית ממצפה זה.
18. מיכלי גז כדוריים של בחי הזיקוק ממוקמים כאן על טרסות ענק החצובות במדרון. החציבות פצעו בנוף המדרון ואף הדרו לתחומי הגן הלאומי.
19. שטח אורני בר שנשרף לפני מספר שנים. כיום מכוסה השטח בסבך לוטם צהרה רתמה וקידה שעירה. ניכרת התחדשות של עצי האורן.
20. מזבלה המשמשת את ימין-אורד. המזבלה מצויה בשטח פתוח והפסולת מפוזרת על שטח נרחב מסביב. כנראה ששריפת הפסולת במזבלה זו היא שגרמה לשריפת השטח שמצפון.
21. מי הביוב של ימין אורד מוזרמים על גבי המדרון שמצפון למוסד ולאורך כמה מאות מטרים בחוף ערוץ נחל בוסתן. זהו מפגע חזותי ותברואתי.
22. מי הביוב של הסנטוריום מוזרמים אחת לשבועיים (לאחר טיהור ראשוני) בערוץ נחל דוכן.
23. שטח אורני בר שנשרף במהלך שנות השבעים. רוב השטח הוכשר בכלים כבדים וניטע מחדש.
24. מזבלת הסנטוריום ממוקמת בחוף ערוץ ואינה מהווה מפגע חזותי אולם הבערת הפסולת באופן בלתי מבוקר גרמה למספר שריפות על השלוחות שמשני עבריה.
25. שטח שנשרף, חלקו היה יער נטוע וחלקו חורש טבעי. דרום השטח כבר ניטע מחדש.
26. כיפה מדרום מערב להר שוקף. על הכיפה נטועים עצי אורן צפופים ביותר ומוקפים בדרך אש. משיגדלו העצים יצרו מעין "כובע" לראש הכיפה וישברו את צורתה המעוגלת האופינית.

27. פסגת הר שוקף, אחת מנקודות החצפית-היפות בכרמל. החצפית מופרעת על ידי עצי אורן הנטועים מדרום ומדרום מזרח לפסגה. מצפון מזרח נטועים עצי אורן צעירים אשר יסגרו את החצפית בכיוון זה כשיגדלו.
28. מצבור קטן של אשפה ופסולת. אינו פעיל ביותר אך מהווה מפגע חזותי בנוף הפתוח של האזור.
29. מצבורי אשפה ופסולת בצידי דרך עפר היורדת לנחל אורן.
30. משטח שיושר בכלים כבדים, בראש המדרון, מיועד אולי לבניה. בולט למרחוק, כצלקת לבנה בנוף.
31. מצבורי אשפה גדולים ופעילים בתוך ערוץ נחל אורן. קטע נחל זה הוא בעל גדות מצוקיות היוצרות פינת נוף יפה שמצבור האשפה מכער אותה ומונע גישה.
32. מזבלת הכפר עוספיה. מזבלה פתוחה אשר הרוח מעיפה ממנה ומזרחה פסולת המחפזת בכל השטח סביב.
33. מי הביוב של מושב ניר עציון מוזרמים על פני המדרון שמדרום לשוב ולאורך של כחצי קילומטר באפיק נחל הוד. הדבר מהווה מפגע חברואתי ואסתטי.
- אפשרות הטיול בנחל הוד מוגבלת בשל מפגע זה.
34. שטח של יער נטוע שנשרף לפני מספר שנים.
35. שטח נרחב המשתרע על שלוחות וערוצים. יער נטוע שכיסה את השטח נשרף במהלך שנות ה-70. השטח נותר חשוף בחלקו ובחלקו ניטע מחדש. הנטיעות אינן נעשות על פי חכנון כללי לשיקום השטח ולהפיכתו לאזור נופש ופיקניק.
36. מזבלת דלית אל כרמל. מבחינה אסטחית מהווה המזבלה מפגע מקומי בלבד אולם יוצרת סכנת שריפות בשל שריפת אשפה בלתי מבוקרת המחבצעת בה. לאורך הדרך אל המזבלה פזורים מצבורי אשפה ופסולת רבים ביותר.
37. מצבורי אשפה בצידי כביש הכניסה לקרן הכרמל. מפגע חזותי חמור במיוחד לאור העובדה שקרן הכרמל הוא אתר מהמבוקרים ביותר בכרמל.
38. שטחים מישוריים ששימשו בעבר לחקלאות וכיום מתבצעת בהם כריית אדמה בלתי חוקית. כרייה זו מוחירה את השטח מצולק ושסוע על ידי בורות ומהמורות. בנוסף למפגע החזותי עלול הדבר לגרום לסחף קרקע בערוצים.
39. משטח עפר מוגבה שהוקם לצורך קידוחי נפט ונותר באחרו.
40. שטח רמתי שנשרף ב-1974. בשריפה זו נשרפו בעיקר אורני בר. כיום מכוסה השטח גריגה של קידה שעירה ונבטי אורן.
41. גבעות קירטון וערוצים מצפון לנחל מערות. בשטח זה נשרף בקיץ 1984 יער אורני בר גדולים ויפים.
42. יער אורנים קטן שנשרף כתוצאה מירי אימונים של צה"ל.
43. מדרון שעבר שריפה. בשטח שלדים שרופים של אלון חבור וקידה שעירה.
44. גב שלוחה ומדרון שנשרפו כתוצאה מירי אימונים של צה"ל.

45. מחקן אימונים המורכב תעלות חפורות וסוללות עפר. גב השלוחה חשוף מצומח כתוצאה מעבודות עפר.
46. מחקן אימונים המורכב מסוללת עפר מוגבהת המקיפה שטח עגול. מסביב לסוללה נגרף העפר ופני שטח נרחב נותרו חשופים.
47. גב שלוחה ומדרון שרופים כתוצאה מירי אימונים של צה"ל.
48. ערוצים מחוננים שבעבר היו בהם טרסות חקלאיות וכיום מתבצעת בהם כריית אדמה בלתי חוקית.
49. שטח מישורי בראש ערוצים היורדים לדרום-מזרח. פני השטח חפורים ומצולקים כתוצאה מכריית אדמה בלתי חוקית.
50. מדרון מדרום מזרח לנחל חרובים, עבר שריפה בזמן בלתי ידוע.
51. מחקני אימונים של צה"ל שכוסו בעפר והוחירו צלקות לבנות על גב השלוחות. בקצה הדרומי שטח קטן שנשרף.
52. מחצבה נטושה על המדרון הדרומי של גבעת שנה.
53. כיפה שרופה בראש שלוחה. בשטח היה קודם השריפה יער אורנים נטוע.
54. כיפה שרופה. על פניה נבטי אורן, אלח מסטיק ואלון.
55. שטח בו פזורים מחקני אימונים של צה"ל. המתקנים כוללים שטחים מיושרים, תעלות, סוללות עפר ושטחים שמפניהם נגרף העפר.
56. מחצבת עין אילה. מכרסמת במדרון המערבי של הכרמל.
57. מזבלת הכפר פרדיס, מצויה בקצה בקעת אום א-טוט. המזבלה פתוחה והפסולת מפוזרת סביב. פסולת קלה מועפת ברוח ומחפזת בשטח הסמוך.
58. מחצבת שפיה. מחצבת קירטון המשתרעת על שטח ענק, מכרסמת במדרונות הגבעות ומפזרת אבק רב מסביב.

מסלולי טיול

בקובץ זה מחוברים 88 מסלולי טיול. חלקם מסומנים בשטח (בסימון שבילים מקובל), חלקם לא מסומנים אך מטיילים ומוכרים. אחרים מומלצים אך בפועל כמעט אין מטיילים בהם (עד היום).

כל אחד מהמסלולים שורטט במפת המסלולים (מפה מס' 8) ומוספר בהתאם למספרו בקובץ. בתיאור המסלולים מופיע סעיף של אתרים, המספרים הרשומים ליד כל אתר הם מספריהם ברשימת האתרים הנקודתיים ובמפה המלווה אותה.

המסלולים דורגו לפי 3 דרגות איכות והמלצה למטייל:

דרוג - א: מסלול מרשים, מגוון ומעניין לכל אורכו ובכל עונות השנה.

דרוג - ב: המסלול בחלקו מתאים לדרוג - א' אך כלולים בו גם קטנים פחות מגוונים ומרשימים.

דרוג - ג: מסלול פחות מרשים, ובדרך כלל זה תוואי המקשר בין מסלולים שדרוגם א' או ב', או תוואי המוביל אל אחרים נקודתיים בעלי עניין.

ציון הדרוג מופיע בסוף תאור המסלול בצורה הבאה: דרוג א', דרוג ב' ודרוג ג'.

1. נחל נדר
=====

תחילת המסלול: בחניון טללים (מול האוניברסיטה), נ.צ. 15182/24093.

סוף המסלול: במזלג הנחלים גלים ונדר, נ.צ. 14945/24041 (משם במרד נחל גלים עד טירת הכרמל כ-1/2 שעה).

סימון התוואי: שחור.

אורך המסלול: 2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-3 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 100-460 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכניסה לחניון טללים יורדים אל דרך סולינג בגדה הדרומית של נחל נדר, ממנה מסתעף, שביל במדרון בין נחל נדר לחורבת מכלול. השביל חוצה שטח מישורי עליו התגלה שפע של נחזי צור, ויורד אל נחל נדר, באזור עין קנים. מעין קנים ועד עין קדם ההליכה בערוץ הנחל. השביל יוצא מהערוץ על גבי אמת מים והמשכו בחוף כרם זיתים מעל הערוץ. בערוץ גדולה שקמה גדולה ומתגלים מחשופי טוף. מערבה למזלג הנחלים נדר-גלים גולש השביל לתוך נחל גלים.

מסלע: קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור, גיר שוניות + רודיסטים ונרינאות, טוף וולקני.

צומח: יער אורן ירושלים ורחמה קוצנית. בתת סירה, רחמה, מרווה משולשת, אלת מסטיק ועוזרר. אחו של עשבונים + פארק דליל של חרוב ואורן. חורש "טוב" של אלון, בר-זית, אלה, לבנה, כליל ואורן. כרם זיתים עתיקים + חרובים בוודים.

צמחים מיוחדים: כליל חורש גדול בעין קנים. שקמה נהדרת למרגלות עין קדם, מספר עצי אורן גדולים ומרשימים לאורך המסלול. משטחי אירוס א"י וכלניות בין עין קדם לנחל גלים.

אתרים נקודתיים במסלול: עין קנים (5), גח באפיק נחל נדר (6), ריכוזי מאובנים (8), עין קדם (9).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת קדם (7), מערות אורנית (12).

חניונים: חניון טללים.

מפגעים: פסולת בניין משכונת דניה חוסמת למעשה את חלקו העליון של נחל נדר. שריפה (חוצאות שריפה בקיץ 82 ניכרות היטב במדרון המערבי והדרום-מערבי של שלוחת מכלול), כריחה ופגיעה בעצי זית באזור עין קדם.

נושאים: פרשת המים, שוניות, מאובנים, סוגי מסלע, וולקניזם, מעיין שכבה, כלי צור, אמת מים, מרעה, שקמה, חברת אורן ירושלים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים:

מערות אורנית - גבעת שייך סולימן - טירת הכרמל.

נחל גלים - וסיט - אוניברסיטה (מעגלי), נחל גלים - כלח.

נחל קטיע (חוצה פרשת מים)

עין קדם - ראס אל עין - דניה

עין קדם - חורבת קדם - חורבת מכלול.

דרוג - א'

תחילת המסלול: בחניון כלניות, מול הכניסה הדרום-מזרחית לאוניברסיטה.
נ.צ. 15228/24042.

סוף המסלול: בחניון טללים, מול מגדל אשכול, נ.צ. 15180/24088.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, לאורך התוואי יש שלטי הכוונה אחדים (עשויים מעץ).

אורך המסלול: כ- 1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1/2 שעה.

קושי: קל.

מהלך המסלול: השביל יורד מחניון כלניות במקביל ליובלו הצפוני של נחל וסיט עד סמוך לגדר החיבר. משם צפון-מערבה, כמעט בקו גובה אחיד (חוצה את השביל הירוק היורד לנחל וסיט) חוצה את יובלי נחל מכלול ועולה אל חניון טללים. לאורך השביל מפוזרים מחקני ספורט אחדים.

מסלע: קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור.

צומח: יער אורן ורחמה + אלון, קטלב ואלת מסטיק.

צמחים מיוחדים: דבורניות, סחלבים, סחלבן, שנק, רימונית הלוטס, סייפן, צבעוני, דרדר כחול.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: חורשת ה-40 (29), גבעת חרובים (15-13), תחנת האיקלום של החיבר.

נקודות תצפית: לאורך המסלול תצפיות אל אגן הניקוז של נחל גלים, בית אורן, טירת הכרמל והים.

חניונים: כלניות, טללים.

נושאים: חברת אורן ירושלים, צומח קרטונים, פריחה, גיאופיטים, מטפסים, פטריות, מכרסמים, אגן ניקוז של נחל, קו פרשת מים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל נדר, נחל וסיט, דרך החיבר - "שויצריה הקטנה". חורשת ה-40, מצוק ה-40, נחל קטיע.

דרוג ב'

3. נחל וסיט (=גלים עליון)
=====

תחילת המסלול: בכניסה לחניון הכלניות (מול הכניסה הדרום-מזרחית של האוניברסיטה), נ.צ. 15228/24042.

סוף המסלול: במזלג הנחלים גלים - כלח, נ.צ. 15140/23946 (משם במורד נחל גלים לטירה או במעלה נחל כלח).

סימון התוואי: ירוק.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול בממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. כולל ירידה במדרגות סלע אחדות. לאחר גשם הגבים מלאים במים ומשטחי הסלע חלקלקים. הפרשי רום: 200-450 מ' מעל פני-הים.

מהלך המסלול: מהחניון יורדים בשביל רועים, חוצים תחילה את שביל צב"ר, ולאחר מכן גם את הורד המובילה לחיבר. בהמשך עוברים בסמוך לדיר נטוש ושרידי בוסתן, יורדים ביובל קטן של נחל וסיט וגולשים עמו לנחל וסיט. ממשיכים בערוץ עד מזלג הנחלים גלים-כלח.

מסלע: קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור, דרגשי גיר בית אורן.

צומח: יער אורן, רחמה ואלון. חורש "טוב" של אלון, אלה, ער ואחרים.

צמחים מיוחדים: דבורנית נאה, דבורנית גדולה, סחלבן, שנק, רימונית הלוטס, מורן החורש, אוג הבורסקאים. שקמה למרגלות עין אבו-דהר.

אתרים נקודתיים: עמוד נטף נחלים בנ.צ. 15185/23957. עין אבו דהר (34).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: תחנת האיקלום של החיבר נ.צ. 15158/23980. מצוקי דימי (37).

נקודות חצפית: מהשביל המוביל לדיר הנטוש חצפית על כל אגן הניקוז של נחל גלים.

חניונים: חניון כלניות.

נושאים: גיאומורפולוגיה, נחלים, צנירים, קער דמון-טירה, חברות צומח, מטפסים, "שולחנות אכילה", סחלבים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל גלים-טירה, נחל כלח - חניון "שויצריה הקטנה", שלוחת דוריים - דרך בית אורן, נחל גלים - נחל נדר - אוניברסיטה.

דרוג - א'

"דרך החיבר"
=====

4.

תחילת המסלול: על כביש חיפה-עוספייא, כ-300 מ' ממזרח לכניסה הדרום-מזרחית של האוניברסיטה. נ.צ. 15253/24022.

סוף המסלול: חניון "שויצריה הקטנה" נ.צ. 15270/23902.

סימון התוואי: שחור.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1/2 שעה.

קושי המסלול: קל. רוב המסלול - דרך עפר. הדרך חשופה לשמש. הפרשי רום: 400-440 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הליכה בדרך עפר המסתעפת מכביש חיפה - עוספייא לדרום-מזרח (הדרך הראשונה המסתעפת מהכביש דרומית-מזרחית לאוניברסיטה). הדרך עוברת

בין הכביש לבין הגדר המקיפה את החיבר (מעל תחנת האיקלום הישנה), וחוצה את חלקם העליון של שלושה מיובליו של נחל וסיט. הדרך מסתיימת בחניון מבוא נחל כלח על כביש הכניסה לחניון "שויצריה הקטנה".

מסלע: קרטון עוספייא, גיר בית-אורן, קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור.

צומח: יער אורן ירושלים ורחמה קוצנית. יער פארק של חרוב, אורן ואלח מסטיק. בתח סירה קוצנית ועשבונניים. חורש אלון ובר-זית. יער אורן, אלון וקטלב.

צמחים מיוחדים: בן-חצב יקינטוני, כלניות, סייפן, סחלבים, דבורניות, שנק, סחלבן, רימונית הלוטם, כריך אפרפר.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורש ה-40 (29), בונקר של חוכנית "מצדה" (32), תעלוח הגנה של חוכנית "מצדה" (31), גבעת חרובים (13-15), בודדה וצניר בגיא הנעלם (72, 70), מצפור הצוק (71), מצוקי נחל כלח (68).

חניונים: חניון כלניות, חניון נוף המפרץ, מבוא נחל כלח, "שויצריה הקטנה".

נושאים: פרשת מים, מסלע, אגן היקוות, חברות צומח, מטפסים, פריחה, חיבר, דרך בית אורן, חי מחחת לאבן, צפורים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דרך בית אורן, הגיא הנעלם, כלח-גלים, נחל וסיט, מצוק ה-40, כלח עליון, מצפור הצוק.

דרוג - ג'

גבעת חרובים - חורש הארבעים
=====

5.

תחילת המסלול: בחניון נוף המפרץ הצמוד לאוניברסיטה. נ.צ. 15257/24056.

סוף המסלול: בחורשת הארבעים. 15280/24010.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, השביל ברור.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: קל. הפרשי רום: 440-410 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הליכה בשביל מחוץ מאוד המקיף את שלוחת "נוף המפרץ" ואת גבעת חרובים. השביל המוסדר מוביל אל מגרש החניה של חורשת הארבעים, חרובי המסלול עוזב את השביל המוסדר לפני העליה אל מגרש החניה (בערוצון קטן המפריד בין גבעת חרובים לחורשת ה-40) וממשיך כמעט בקו גובה אחד, חוצה כחף מישורית ונכנס אל חורשת הארבעים מצפון. לאחר סיור בחורשה עולים בדרך קרטונית רחבה אל מגרש החניה שבכניסה לחורשת הארבעים.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון עוספייא.

צומח: יער אורן, אלון, קטלב ורחמה. חורש אלון ובר-זית. בתת סירה ואזוב. יער פארק של חרוב, אלון ואלת מסטיק. יער אלון מצוי.

צמחים מיוחדים: קטלבים, אלונים מצויים גדולים מאוד, יקינתון מזרחי, רימונית הלוטם, כריך אפרפר, דבורניוח, סחלבים, סחלב קדוש.

אחרים נקודתיים: גבעת חרובים: תצפית + בודה (14), מערת קבורה (15), חורשת ה-40 (29).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוק ה-40 (16), באר ה-40 (28), מערת קבורה (13), תעלות הגנה של תוכנית "מצדה" (31).

נקודות תצפית: גבעת חרובים, מגרש החניה של חורשת ה-40, וכמעט לכל אורך השביל - תצפית אל חיפה, המפרץ והגליל.

חניונים: נוף המפרץ, משמר הכרמל, כלניות, מגרש החניה של חורשת ה-40.

מפגעים: מזבלת פארק הכרמל.

נושאים: חברות שיא, יחסי צומח-מסלע, תצורות צומח, גיל עצים, שמורות טבע, מכרסמים, נקרים, תצפית, חרטים, בודה, מערות קבורה, התיישבות בכרמל, תוכנית "מצדה".

קשר אפשרי למסלולים אחרים: מצוק ה-40, נחל קטיע, באר ה-40 - גבעת משמר הכרמל, מצפור הצוק - כלח עליון, דרך בית אורן, נחל נשר עליון.

דרוג - א'

6. מצוק הארבעים
=====

חחילת המסלול: חורשת הארבעים, נ.צ. 15280/24010.

סוף המסלול: גבעת חרובים, נ.צ. 15285/24032.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 440-380 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ממגרש החניה של חורשת ה-40 יורדים בדרך הקרטונית אל חוף החורשה. מאיזור האלונים הגדולים, בחלקה הפתוח של השמורה, לאורך הגדר הצפון-מזרחית של השמורה הסגורה יורד שביל אל באר ה-40. מהבאר מושכים בשביל רועים צפונה במורד ערוץ קטן ורדוד עד שמתגלה ממערב לשביל קצהו של מצוק דולומיט. השביל ממשיך למרגלות המצוק וצניריו בכיוון כללי צפון-מערבה. רצף המצוק נקטע ע"י שלוחה מתונה וארוכה הנמשכת מראש גבעת חרובים צפונה. על גב אוחה שלוחה נמשך התוואי כמרעול, חבוי בין שיחים ובני-שיח, ועולה אל הארון הנטוי של גבעת חרובים. בחלקו העליון חוצה התוואי את השביל שבין גבעת חרובים לחורשת הארבעים.

מסלע: גיר בית-אורן, קרטון עוספייא, דולומיט יגור.

צומח: יער אלון מצוי, גריגה של רחמה, מחנן, צתרה וסירה. בתת סירה ואזוב. צומח מצוקים. חורש אלון ובר-זית. יער אורן ורחמה.

צמחים מיוחדים: אלונים מצויים גדולים מאוד, יקינתון מזרחי, רימונית

הלוטם, סחלב קדוש, דבורניות וסחלבים, סחלבון, שנק, אירוס הסרגל, בן-חצב החורש, בן-חצב יקינחוני, רקפוח "מבשרות גשם", נרקיסים, עיריוני צהוב, בוצינית אופקית, פעמונית אהרונסון, מרבה-חלב מונפלייני, כריך אפרפר.

אחרים נקודתיים: חורש ה-40 (29), באר ה-40 (28), מצוק ה-40 (16), גבעת חרובים (14).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערות קבורה (15, 13), גבעת חוכנית "מצדה" (31), חחנת איקלום של החיבר, מצפור הצוק (71).

נקודות תצפית: מגרש החניה של חורש ה-40, גבעת חרובים, כמעט לכל אורך הדרך - תצפית מרשימה אל חיפה, המפרץ והגליל אך גם למחצבות של נשר.

חניונים: נוף המפרץ, משמר הכרמל, כלניות, מגרש החנייה של חורש ה-40.

מפגעים: מחצבת הדולומיט שנחל נשר, מחצבת חרייבה, זיהום האויר מעל עמק מפרץ חיפה, מזבלת פארק הכרמל.

נושאים: שמירת טבע, תצפית, מבנה הכרמל, סטרטיגרפיה, טיפוס מסלע, צנירים, באר, בודה, חברות צומח, חברת שיא, צומח מצוקים, צמחי תבלין, מכרסמים, חלזונות, בזים, עורבים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל קטיע, השלוחה הסדוקה, נחל נשר, דרך בית אורן, נחל כלח, וסיט - גלים, מצפור הצוק, גבעת חרובים - חורש הארבעים.

דרוג - א'

7. נחל יערה
=====

חחילת המסלול: כביש נשר כ-50 מ' מחחל למוצא דרך היערנים, נ.צ.
15477/23980.

סוף המסלול: בגבעת נשר. נ.צ. 15491/24059.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי כולו בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: רגיל, כולל קטעים של חורש סבוך מאד ושיפוע חלול. הפרשי רום: 80-340 מ', מעל פני הים.

מהלך המסלול: תחילת המסלול בראש נחל יערה. הערוץ רדוד מאד בקטע הסמוך לכביש אך הולך ונעשה עמוק וחלול בהמשך. לכל אורכו מלווה הערוץ בחורש סבוך של אלון, מלוויו מתחלפים במהלך הדרך: מורן, לבנה, אלה, יערה, בר-זית ועוד. כביש נשר המפוחל חוצה את הערוץ פעמיים על גבי גשרונים, התוואי עובר מתחת לגשרונים. סופו של המסלול על כביש נוסף בתוך שכונת גבעת נשר.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון מלווה בר-זית, אלה, מורן, לבנה, ואחרים.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: השלוחה הסדוקה (27), הוטת נשר (26), הוטת על כביש נשר (19), יג'ור (20).

חניונים: יער היערנים, חניון נופש פעיל.

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, חורש, מטפסים, טחבים, צפורי שיר, מכרסמים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל נשר עליון, נחל נשר תחתון, שביל קטלבים, שלוחה סדוקה, חורש ה-40, מצוק ה-40, נחל קטיע, שביל חוצה גיא החחומות, מצוקי הכחר, נחל נחש.

הערות: המסלול חוצה את הכביש שלש פעמים (פעמיים מחחל לכביש).

דרוג - א'

8. נחל כלח תחתון - גלים
=====

חחילת המסלול: על הגשר של נחל כלח בדרך בית-אורן - "שויצריה הקטנה". נ.צ.

15259/23864. (ניתן להגיע אליו מחניון "שויצריה הקטנה" בדרך בית אורן, סימון אדום).

סוף המסלול: בטירח הכרמל.

סימון התוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-5.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-3-5 שעות.

קושי: כולל ירידה במדרגות סלע ומפלים יבשים. לאחר גשם המפלים חלקלקים. הפרשי רום: 60-340 מ' מעל פני-הים.

מהלך המסלול: התוואי מסומן לכל אורכו, רובו עובר בחוף ערוץ הזרימה.

מסלע: גיר מוחרקה (מצוקים), קרטון שמיר + צור.

צומח: חורש מגוון ויפה של אלון, אלה, ער + מלווים רבים. חורש אלון ובר-זית, חברת חרוב ואלת מסטיק, צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, שושן צחור, בן-חצב החורש, בוצינית אופקית, אספלניום שחור, אפון קפח, אוג הבורסקאים.

אחרים נקודתיים: מצוקים וצנירים בכלח תחתון (68, 69). המפל החלק בכלח תחתון (35). מצוקי דימי (37), המצוק האדום (38).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצפור הצוק (71), הצניר הגדול בעמק הנעלם (70), בודדה (72), מצפור נוף (33), מערת כלח (69), בונקר של תוכנית "מצדה" (32), מערות אורנית (12), עין קדם (9).

חניונים: חניון "שויצריה הקטנה", מבוא נחל גלים, מצפור הצוק, מצפור נוף, חניון פיתולים, משמר הכרמל, גבעת ההגנה.

נושאים: מצוקים, צנירים, קארסט, קער דמון-טירה, מפנה צפוני-דרומי, חורש, מטפסים, הכרמל כגבול תפוצה למיני חי וצומח, גדרונים, צפורי סבך, "שולחנות אכילה", שפנים, נזירים ביזנטיים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שלוחת דוריים - כלח תחתון. וסיט - כלח תחתון. כלח עליון. דרך בית-אורן. חניון מצפור-נוף - העמק הנעלם. גבעת ההגנה - מצפור הצוק. העמק הנעלם.

דרוג - א'

9. אורנית - ספונים
=====

תחילת המסלול: ליד בית ספר שיפמן בטירח הכרמל. נ.צ. 14843/24056.

סוף המסלול: בכניסה למחצבת ספונים על כביש חיפה-חל אביב הישן, בין מגדים להחותרים. 14714/23822.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-6.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-6 שעות (4-8).

קושי: רגיל, כולל עליוח, זחילה קצרה מאד (במערת אורנית), ירידה במדרגות סלע אחדות. הפרשי רום: 30-350 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מטפסים במעלה גבעת שייך סולימן מזרחה אל מערת אורנית ודרכה חוצים את הרכס. מפחחה הדרומי של המערה נמשך השביל מעל גדתו של נחל אורנית אל תוך ערוצו של הנחל. לאחר הליכה קצרה במעלה הנחל מושכים ממנו דרום-מזרחה, חוצים את השלוחה המפרידה בין שני יובלי נחל אורנית ומטפסים אל רכס לובים. הירידה מרכס לובים אל נחל ספונים היא דרך ערוץ קטן המתחתר דרומה בסמוך למחצבה ערבית נטושה. המשך התוואי בחוף ערוצו של נחל ספונים עד איזור מערת ספונים, ממנה על הגדה הדרומית של הנחל עד המחצבה שבפתחו.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה.

צומח: יער פארק מדוכא של חרוב ואלח מסטיק, צומח מצוקים, שטחי בחה וגריגה, חורש אלון ובר-זית, חורש מגוון של אלון מצוי (בערוצים), יער אורן אלון קטלב ורחמה.

אחרים נקודתיים: גבעת שייך סולימן (11), מערת אורנית (12), מחצבה ערבית (56), מערת ספונים (47), קיר המטפסים (49).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: עין קדם (9), חורבת לובים (58), מערת המתבודד (54), "סלע העצמוח" (51), מחסם ספונים (53), בור היונים (50), חורבת מחלה (45), בית-הבד של מצוק מגדים (111), מצוק מגדים (110).

נקודות חצפית: גבעת שייך סולימן, פתח מערת אורנית, ראש השביל היורד מרכס לובים לספונים.

מפגעים: מחצבת ספונים, שריפות, מטווח פעיל בין ח' מתלהלסירח הכרמל.

נושאים: הכרת סלעים, שיכוב, קארסט, פרהיסטוריה, עטלפים, חיבר, חברות צומח, צמחי מצוקים, התחדשות אחרי שריפה, שפני סלע, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל נדר (חלקו או כולו), שביל מצוק מגדים, בית-אורן - ספונים.

ציון (נוסף על הציון הרגיל לטיול): פנס, 2 מימיות.

הערות: בין חורבת מחלה לטירת הכרמל קיים מטווח פעיל!!!

דרוג - א'

10. שלוחת דוריים
=====

חחילת המסלול: במזלג הנחלים גלים - דוריים, נ.צ. 15098/23955 (ניתן להגיע מנחל גלים, כלח או וסיט).

סוף המסלול: על דרך בית אורן - "שויצריה הקטנה" נ.צ. 15211/23869. (משם על דרך בית-אורן לחניון פיתולים או לחניון "שויצריה הקטנה").

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: רגיל. המחצית התחתונה - עליה בסבך של לוטם. הפרטי רוס: 200-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: עליה מתוך נחל גלים כ-20 מ' ממזרח למזלג גלים - דוריים, לדרום-מזרח במרעול על גב השלוחה המפרידה בין נחל דוריים לגלים-כלח. חלקו התחתון של השביל מצוקי, המשכו עובר דרך סבך של לוטם והמחצית העליונה היא דרך עפר המסתעפת מדרך בית-אורן.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. בחה של לוטם, יער אורן, רחמה ואלון.

צמחים מיוחדים: שושן צחור, צבעוני, סייפון, בן-סחלב, שנק, סחלב, דבורנית נאה, דבורנית קטיפה, רימונית.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקי נחל כלח (68), מערת כלח (69), מצפור הצוק (71), בריכת קרמן (64).

נקודות חצפית: מנ.צ. 15104/23945 חצפית אל מצוקי דימי, רכס לובים, שלוחת וסיט, דניה והים. מנ.צ. 15213/23870 חצפית אל מערת כלח ומצפור הצוק.

חניונים: "שויצריה הקטנה", חניון פיתולים.

נושאים: לוטם, יחסי מסלע צומח, קער דמון-טירה, כלי צור, דרך בית-אורן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דרך בית אורן, כלח תחתון, וסיט-גלים, גלים-טירה.

דרוג - ג'

תחילת המסלול: חניון "שויצריה הקטנה", נ.צ. 15270/23902.

סוף המסלול: צומח בית-אורן, נ.צ. 15165/23757.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך המסלול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: קל. דרך רחבה ומתונה, הפרשי רום: 410-340 מ' מעל פני הים. מחציתו הדרומית של המסלול חשופה לשמש.

מהלך המסלול: מחניון "שויצריה הקטנה" הולכים על תוואי הכביש הישן שהוביל מחיפה לבית-אורן. הדרך מקיפה את מצוקי שפן, עוברת למרגלות מערת כלח, חוצה את הגיא הנעלם, גשר כלח, המצוקים הגדולים במדרון שבין רכס טרשים לערוצו העמוק של נחל כלח תחתון, מקיפה את ראשו של נחל דוריים על ארבעת יובליו, חוצה את חניון פיתולים ומגיעה אל צומח בית-אורן.

מסלע: גיר מוחרקה (מצוקים וטרשים), קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה.

צומח: חורש אלון ובר-זית. בחה של לוטם ואלת מסטיק. יער אורן ורתמה. צומח מצוקים. חורש מגוון של אלון, אלה, ער, קטלב ואחרים. גריגה של בר-זית, זית ואלון.

צמחים מיוחדים: שושן צחור, בן-חצב החורש, פעמונית אהרונסון, מורן החורש, שושנחית.

אחרים נקודתיים: מצוקי כלח (68).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת כלח (69), הצניר בגיא הנעלם (70), בודדה בגיא הנעלם (72), מצפור הצוק (71).

נקודות תצפית: כמעט לכל אורך המסלול - תצפית נהדרת אל מצוקי נחל כלח וראשו של נחל גלים.

חניונים: "שויצריה הקטנה", חניון מצפור הצוק, מבוא נחל גלים, חניון מצפור נוף, חניון פיתולים.

נושאים: מצוקים, קארסט, צנירים, מפנה צפוני-דרומי, צומח מצוקים, שושן צחור, כרמל כגבול התפוצה של מיני חי וצומח, בזים, עורבים שחורים, צפורי שיר, שפנים, חלזונות יבשה, דרכים בכרמל, בית-אורן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: כלח עליון, מצפור הצוק - הגיא הנעלם, רכס טרשים - נחל דמון, מחצבות קדומים - עין אורן, שלוחת דוריים, כלח תחתון.

דרוג - ב'

12. בוסתן הכרמל - מבוא נחל כלח
=====

תחילת המסלול: על כביש חיפה-עוספיא ליד בוסתן הכרמל. נ.צ. 15352/23882.

סוף המסלול: חניון מבוא נחל כלח. נ.צ. 15301/23937.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי הוא שביל מטיילים מוסדר שנפרץ על ידי רשות הגנים.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי המסלול: קל. הפרשי רום: 520-440 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: לאורך הגדר הצפונית של מסעדת בוסתן הכרמל עד אורן גדול בעל צמרת פרועה ויפה, משם השביל ברור יותר, חוצה את ראשו של אחד מיובלי נחל כלח ויורד במתינות לעבר חניון מצפור הצוק. מהחניון הולכים על גב השלוחה עד מצפור הצוק. מהמצפור צריך לחזור כ-200 מ' עד צומח שבילים (שביל אחד יורד צפון-מערבה לחניון "שויצריה הקטנה" ולגיא הנעלם, שביל שני עולה במחנינות צפון-מזרחה לחניון מצפור הצוק, השביל השלישי מושך צפונה אל חניון

תחילת המסלול: על גשר נחל נשר בכביש נשר. נ.צ. 15443/23957.

סוף המסלול: על כביש נשר כ-1200 מ' מצומח כביש נשר על כביש חיפה-עוספייא (ליד אבן ק"מ 5), נ.צ. 15397-23960.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-3 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. כולל ירידה ועליה במפלים ומדרגות סלע. לאחר גשם הסלעים חלקים מאוד והגבים מלאים במים. הפרשי רום: 230-380 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהגשר שעל הכביש יורדים אל ערוץ נחל נשר. בחחילה הערוץ מחוץ אך הולך ונעשה מצוקי, חלול, עמוק וזקוף-גדול ככל שממשיכים לרדת בו. לכל אורכו מלווה הערוץ בחורש גבוה, צפוף ומגוון. נ.צ. 15385-23990 מפל גדול בערוץ, למרגלותיו יוצר הערוץ ברוך של כ-90⁰ (אין להמשיך במורד הנחל מחח לנקודה זאת מחשש לפיצוצים במחצבה!!!). בנקודה זאת עוזב התוואי את הערוץ הראשי ועולה דרום-דרום-מזרחה במעלה יובל חלול ביותר, המנקז אל נחל נשר אח איזור מחצבת חרייבה. חלקו העליון של התוואי, בראשו של היובל החלול, חוצה שטח קרטוני מתון המכוסה בחה של סירה, לוטס ומרווה. סוף המסלול על כביש נשר, כ-1200 מ' מחח לצומח כביש נשר.

מסלע: דולומיט יגור, קרטון עוספייא.

צומח: חורש "טוב" של אלון ומורן מלווה אלה, ער, בר-זית, כליל, לבנה, קטלב ועוד. צומח מצוקים. בחח סירה, לוטס, רחמה, קידה ומרווה.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בוציניח אופקית, שושן צחור, כלורה חרוזה, שום סחוי.

מצפור נוף), ולהמשיך בשביל הצפוני המוליך אל עבר "מצפור נוף". במהלכו חוצה השביל את שני יובליו של הגיא הנעלם, עובר ברחבת "מצפור נוף" וממנה מחפחל ויורד במדרון הצפוני עד כביש הכניסה לחניון "שויצריה הקטנה".

מסלע: קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה.

צומח: יער אורן ורחמה מלווים אלון, קטלב ואלת מסטיק, חורש פתוח של אלון ובר-זית. צומח סלעים.

צמחים מיוחדים: דבורניח גדולה, דבורניח נאה, שנק, סחלבן, סחלב אנטולי, סחלב הגליל, רימוניח הלוטס, צבעוני, סייפן.

אחרים נקודתיים: מצפור הצוק (71), מצפור נוף (33), בונקר של תוכנית "מצדה" (32).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: הצנר הגדול בעמק הנעלם (70), בודה (72), מצוקי נחל כלח (68), חללות הגנה של תוכנית "מצדה" (31), חורש ה-40 (29), גבעת ההגנה (75).

נקודות תצפית: מצפור הצוק (71) - תצפית אל נחל גלים - כלח ובית אורן.

חניונים: גבעת ההגנה, מצפור הצוק, מצפור נוף, מבוא נחל כלח, "שויצריה הקטנה", משמר הכרמל.

נושאים: פרשת מים, אגן היקוות, מסלע, קער דמון-טירה, חברות צומח, סחלבים, צמחי צל, צומח סלעים, קארסט, שפני סלע, גדרונים, חוכנית "מצדה".

קשר אפשרי למסלולים אחרים: הגיא הנעלם, כלח עליון, גבעת ההגנה, כלח חחתון-גלים, חורש ה-40, מצוק ה-40.

דרוג - ב'

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: הוטח נשר (26), השלוחה הסדוקה (27), באר ה-40 (28), חורשת ה-40 (29), גבעת ההגנה (75), תעלות הגנה של חוכנית "מצדה" (30).

נקודות תצפית: סמוך לסוף המסלול, במעבר מהאיזור המצוקי לאזור הקרטוני המחון - תצפית אל שפך הקישון, מפרץ חיפה והגליל המערבי.

חניונים: יער היערנים, קטלבים, משמר הכרמל, חורשת ה-40, גבעת ההגנה, קטלבים.

מפגעים: מחצבת הדולומיט בנחל נשר חחתון, מחצבת חרייבה.

נושאים: חורש, מטפסים, הכרמל כגבול חפוצה, גדרון, מכרסמים, הוטה, מצוקים, צומח מצוקים, גיאולוגיה של הכרמל, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נשר עליון, חורשת ה-40, מצוק ה-40, שלוחה סדוקה, נחל יערה, שביל הקטלבים, חוצה גיא התהומות.

הערות: המחצבה פעילה - אין להמשיך במורד הנחל מחמת ל"ברד"!!!

דרוג - א'

14. נחל נשר עליון

=====

חחילת המסלול: צומח דמון על כביש חיפה-עוספייא. נ.צ. 15397-23778.

סוף המסלול: חניון היערנים בין כביש נשר לדרך היערנים. נ.צ. 15467-23974.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: 2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעתיים.

קושי: רגיל, כולל מפלים יבשים. לאחר גשם הסלעים חלקלקים. הפרשי רום: 330-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מצומח דמון הולכים צפונה בשביל המקיף את הטרסות המעובדות והנטושות של ראש נחל נשר. השביל חוצה שלוחה שכיוונה צפון-מערב, סביבה יוצר נחל נשר נפתול קטן. המשך המסלול בערוץ, תחילה בשולי שדות מעובדים ובהמשך בתוך חורש. סמוך למזלג שני יובלים חוצה השביל דרך עפר. מתחם לדרך נפתח הערוץ ומופיעות חלקות נטושות. הערוץ חוזר והופך לצר יותר ותלול-גדות מעט מתחם למזלג נחלים נוסף שלמרגלות עין נשר. מכאן ממשיך המסלול בערוץ הזרימה של הנחל הכולל מפלים יבשים קטנים וחורש מגוון. סמוך לנקודה בה חוצה את הנחל כביש נשר (על גבי גשר) עוזב השביל את הערוץ ועולה בגדה הצפון-מזרחית לעבר חניון היערנים.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר בית אורן, חרכיזי קלציט, קרטון עוספייא, דולומיט יגור.

צומח: בחת סירה, אלת מסטיק ועשבונים. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. יער אורן, אלון וקטלב. חורש אלון וקטלב. יער אורן ורחמה. חורש "טוב" מגוון מאוד של אלון, אלה, ער, בר-זית, מורן, לבנה ועוד.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, סחלב אנטולי, סחלב הגליל, דבורנית גדולה, דבורנית נאה, סחלבן, שנק, כריך אפרפר, רימונית הלוטס, בוצינית אופקית, כלורה חרוזה.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: עין נשר (76), מערת נשרים (25), גבעת ההגנה (75).

חניונים: הר אלון, יער היערנים, גבעת ההגנה, יד לבנים, רקפות, קטלבים.

נושאים: פרשת המים, סטרטיגרפיה, סוגי מסלע, מאובנים, מעיין שכבה, בע"ח של מים, חקלאות הררית, חורש, צומח מצוקים, הכרמל כגבול חפוצה, מטפסים, נטיעות, רעיית יתר, גדרונים, מכרסמים, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: חניון קטלבים + עין נשר, נחל טחבים, נחל יערה, נחל אלון, נחל נשר חחתון, גבעת ההגנה, נחל כלח עליון, שביל חוצה גיא התהומות.

דרוג - א'

תחילת המסלול: בחניון קטלבים, נ.צ. 15485-23860 (אן בעין נשר 23830-15476).

סוף המסלול: בחניון יער היערנים בין כביש נשר לדרך היערנים. נ.צ. 23974-15467.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, אך השביל ברור.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 0.5-1 שעה.

קושי: קל. הפרשי רום: 350-505 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחניון הקטלבים יורד השביל במחילות לעבר הגדה המזרחית של נחל נשר ומתחבר אל השביל המגיע מעין נשר. התוואי נמשך דרך יער אורן, אלון וקטלב צפונה עד כחף שטוחה המפרידה בין נחל נשר לנחל טחבים. השביל חוצה את הכחף מזרחה באיזור טרסות נטושות, יורד וחוצה את נחל טחבים וממשיך על השלוחה הטרשית שממזרח לנחל טחבים עד חניון יער היערנים.

מסלע: קרטון חרייבה, קרטון עוספייא, דולומיט יגור.

צומח: יער אורן, אלון קטלב. בחה של סירה, לוטם, צחרה, מרווה ומתנן. יער אורן ורחמה. סוקצסיה בחלקות נטושות. חורש אלון ובר-זית. יער נטוע.

צמחים מיוחדים: קטלבים גדולים, רימונית הלוטם, דבורנית גדולה, דבורנית הדבורה, דבורנית נאה, דבורנית הקטיפה, סחלב הגליל, סחלב אנטולי, סחלבן, שנק, סייפן, בן-חצב יקינחוני, כריך אפרפר, שמשון אזוביוני, ערבז סוככני, אכסף מבריק, מרבדי כלניות צבעוניות.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: עין נשר (76), מערת נשרים (25), גבעת ההגנה (75).

חניונים: חניון קטלבים, יער היערנים, הר אלון, גבעת ההגנה, חניון רקפות.

נושאים: חברות צומח, יחסי צומח-מסלע, טיפוס מסלע, פריחה, סחלבים, סוקצסיה, כריחה, רעיית יער, נטיעות, חקלאות הררית, עכבישי מלכודת, גדרונים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל נשר עליון, שביל חוצה גיא התהומות, נחל יערה.

דרוג - א'

16. שביל יגור - נשר
=====

תחילת המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סוף המסלול: על כביש נשר בפיתול התחתון של הכביש. נ.צ. 15534-24020.

סימון התוואי: ירוק.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל, כולל מעבר בקטעים עם סבך שיחים ובני-שיח. הפרשי רום: 30-150 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהחניון בכביש אל מרגלוח הכרמל, הסימון הירוק מכוון אל שביל מנדטורי בעל אבני שפה. השביל מושך למערב-צפון-מערב חוד עליה מחונה מאוד, חוצה ערוץ קצר ותלול בעל חופת חורש צפופה. כ-200 מ' מערבה לערוץ - מזלג שבילים, השביל הדרום-מזרחי מוביל אל מערת נחל נחש, ואילו השביל המסומן כירוק ממשיך מערבה, חוצה את גיא התהומות למרגלות המצוק הגדול ("מצוקי הצב") ואת נחל לילית למרגלוח מצוק לילית. לקראת סופו עוזב התוואי את השביל המנדטורי (זה האחרון מחפתל ומושך לדרום-מזרח), חוצה ערוצון נוסף ויורד בין טרשים ושיחי אלון, בר-זית וקידה אל דרך עפר המסתעפת מהפיתול הצפון-מזרחי של כביש נשר.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. בחת סירה קוצנית ומרווה משולשת. גריגה של קידה שעירה. חורש של אלון, בר-זית, ער ואלה. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: בן-חצב החורש, בן-חצב יקינחוני, שום החורשים, בוציניח אופקית, שושנחית, שרכרד הסלעים, אספלניוס שחור.

אתרים נקודתיים: מצוקי הצב (גיא התהומות) (23), מצוק ליליח (24).

אתרים נקודתיים הקרובים למסלול: הוטה על כביש נשר (19), יג'ור (20), גת בנחל גת (22), גת ממערב לגיא התהומות (21), חורבת נחל נחש (82), חרבת וואהב (83), מצוקי הכתר (77-80), מערת נחש (81), מערת ה-MB1 (85).

נקודות חצפית: לאורך המסלול יש נקודות חצפית רבות אל מפרץ חיפה, הקישור, גבעות אלונים-שפרעם והגליל המערבי.

חניונים: יד למגינים ביגור.

מפגעים: זיהום האויר הנגרם ע"י נשר, בחי-הזיקוק, כימיקלים ופוספטים, חברת החשמל ואחרים.

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, חצפית, מפנים, חורש, פריחה, צמחי סלעים, שפני סלע, בזים, יגור.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: גיא התהומות, שביל חוצה גיא התהומות, מערת נחל נחש-נחל נחש, מצוקי הכתר, נחל נחש, שביל מנדטורי נחל נחש, נחל יגור, שביל השעורה.

דרוג - ב'

17. שביל חוצה גיא התהומות
=====

תחילת המסלול: על שביל יגור-נשר, בצידו הצפון-מערבי נ.צ. 15548-24097. ניחן להגיע מכביש נשר או מחניון יד למגינים ביגור.

סוף המסלול: בחניון נופש פעיל על דרך היערנים. נ.צ. 15585-23868.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי הוא שביל מנדטורי עם אבני שפה.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-2-1.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 180-375 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: שביל מנדטורי המסתעף משביל יגור-נשר ועולה במחינוח לדרום-מזרח. עובר מעל מצוק ליליח וממשיך בפיחולים אחדים תוך כדי עליה מחונה בחורש אלון ובר-זית, בחלקו העליון חוצה השביל את גיא התהומות. בהמשך לקראת סופו עוזב המסלול את השביל המנדטורי, עובר בשטח בעל שיפוע מחוץ החשוף כמעט מעצים, עולה ומחבר אל דרך היערנים מול חניון הנופש הפעיל.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית. חורש "טוב" של אלון, בר-זית, אלה, ער, קטלב ואתרים. גריגה של קידה שעירה. בחת לוטם, סירה ומרווה.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בוציניח אופקית, שום החורשים, סחלב, שנק, בן-חצב החורש, דבורנית גדולה, סחלב קדוש.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוק ליליח (24), מצוקי "הצב" (גיא התהומות) (23), מצוקי הכתר (77-81), יג'ור (20), הוטה על כביש נשר (19).

חניונים: חניון נופש פעיל, חניון יער היערנים.

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, חורש, מטפסים, פריחה, חצורות צומח, מפנים, בזים, ציפורי סבך, מכרסמים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל יגור-נשר, גיא התהומות, מצוקי הכתר, נחל נחש, נחל סבך, נחל יגור.

דרוג - א'

=====

חחילת המסלול: על דרך היערנים, כ-1200 מ' מהקצה המערבי של הדרך, בנקודה בה מסתעפת דרך נוספת דרומה. נ.צ. 15555-23904.

סוף המסלול: בפרדס של קיבוץ יגור. נ.צ. 15638-23950. ניתן פלחצות את הפרדס ולצאת לצומח יגור, או ללכת בדרך הפרדס עד חניון יז למגינים.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי כולו בערוץ.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. חלול, כולל מפלים, מדרגות סלע, שטחי דוורח וקטעים של חורש סבך או סבך שיחים. הפרשי רום: 30-380 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ראש הנחל (גיא התהומות) על דרך היערנים בצומח הדרכים שמצפון לחניון הנופש הפעיל. המסלול עובר בחור ערוץ הזרימה של הנחל, חלקו העליון רדוד מאוד ומכוסה בסבך שיחים, בני-שיח, עצים ומטפסים (שביל אין). מהנקודה בה חוצה השביל המנדטורי את הנחל, הערוץ עמוק יותר והחורש בו גבוה ומגוון יותר. בהמשך הופך הנחל למצוקי וחלול ביותר, גדוחיו הופכים לקירות כמעט זקופים והחורש גבוה, צפוף ומגוון מאוד. למרגלות מצוקי הצב, שממערב לנחל, חוצה שביל מנדטורי נוסף את הערוץ (שביל יגור-נשר). התוואי ממשיך בערוץ העמוק והחלול. את המפלים הגבוהים ניתן לעקוף אך גם השבילים העוקפים הם חלולים. הרבע התחתון של המדרון והערוץ - מחון ונטוע אורן.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית מלווה אלה, ער, קטלב, מורו, לבנה, כליל, אחירותם ועוד. גריגה של קידה. בתה של סירה, מרווה ולוטם. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בוצינית אופקית, אספלניום שחור.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקי הצב (23), גת ממערב לגיא התהומות (21), גת בנחל גת (22), יג'ור (20).

חניונים: חניון נופש פעיל, חניון יער היערנים.

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, חורש, מטפסים, צומח מצוקים, מצוקים, שפני סלע, בזים, שולחנות אכילה, גדרונים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל יגור-נשר, שביל חוצה גיא התהומות, מצוקי הכתר, נחל נחש, נחל סבך, שביל מנדטורי של נחל נחש, נחל נשר עליון, שביל היערן, נחל יערה.

הערות: אין לקטוף פרי בפרדס של יגור!!!

דרוג - א'

19. שביל מצוק מגדים

=====

חחילת המסלול: בכניסה למחצבת ספונים. נ.צ. 14757-23824.

סוף המסלול: במערת ספונים. נ.צ. 14828-23806 (משם במורד נחל ספונים עד הכביש כ-0.5 שעה).

סימון המסלול: כחול.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל, כולל עליות וירידות, חשוף ברובו לשמש. הפרשי רום: 45-160 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הולכים דרומה למרגלות המצוק, ועולים לעבר מערה שחרוב גדל בפחחה. משם על שפת המצוק צפונה. בהמשך פונה השביל מזרחה על גב השלוחה שבין נחל מחלה לואדי אבו-טהה. חוצים את נחל מחלה והשלוחה שבין מחלה לספונים ויורדים אל מערת ספונים.

מסלע: גיר מחרקה (גיר שוניות).

חחילת המסלול: על דרך היערנים, כ-1200 מ' מהקצה המערבי של הדרך, בנקודה בה מטעפת דרך נוספת דרומה. נ.צ. 15555-23904.

סוף המסלול: בפרדס של קיבוץ יגור. נ.צ. 15638-23950. ניתן פלחצות את הפרדס ולצאת לצומח יגור, או ללכת בדרך הפרדס עד חניון יד למגינים.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי כולו בערוץ.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. תלול, כולל מפלים, מדרגות סלע, שטחי דרדרת וקטעים של חורש סבך או סבך שיחים. הפרשי רום: 30-380 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ראש הנחל (גיא התהומות) על דרך היערנים בצומת הדרכים שמצפון לחניון הנופש הפעיל. המסלול עובר בחוד ערוץ הזרימה של הנחל, חלקו העליון רדוד מאוד ומכוסה בסבך שיחים, בני-שיח, עצים ומטפסים (שביל אין). מהנקודה בה חוצה השביל המנדטורי את הנחל, הערוץ עמוק יותר והחורש בו גבוה ומגוון יותר. בהמשך הופך הנחל למצוקי ותלול ביותר, גדוהו הופכים לקירות כמעט זקופים והחורש גבוה, צפוף ומגוון מאוד. למרגלות מצוקי הצב, שממערב לנחל, חוצה שביל מנדטורי נוסף את הערוץ (שביל יגור-נשר), התוואי ממשיך בערוץ העמוק והתלול. את המפלים הגבוהים ניתן לעקוף אך גם השבילים העוקפים הם תלולים. הרבע התחתון של המדרון והערוץ - מתון ונטוע אורן.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית מלווה אלה, ער, קטלב, מורן, לבנה, כליל, אחירוהם ועוד. גריגה של קידה. בחה של סירה, מרווה ולוטס. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בוצינית אופקית, אספלניום שחור.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקי הצב (23), גת ממערב לגיא התהומות (21), גת בנחל גת (22), יג'ור (20).

חניונים: חניון נופש פעיל, חניון יער היערנים.

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, חורש, מטפסים, צומח מצוקים, מצוקים, שפני סלע, בזים, שולחנות אכילה, גדרונים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל יגור-נשר, שביל חוצה גיא התהומות, מצוקי הכתר, נחל נחש, נחל סבך, שביל מנדטורי של נחל נחש, נחל נשר עליון, שביל היערן, נחל יערה.

הערות: אין לקטוף פרי בפרדס של יגור!!!

דרוג - א'

19. שביל מצוק מגדים
=====

חחילת המסלול: בכניסה למחצבת ספונים. נ.צ. 14757-23824.

סוף המסלול: במערת ספונים. נ.צ. 14828-23806 (משם במורד נחל ספונים עד הכביש כ-0.5 שעה).

סימון המסלול: כחול.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל, כולל עליות וירידות, חשוף ברובו לשמש. הפרשי רום: 45-160 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הולכים דרומה למרגלות המצוק, ועולים לעבר מערה שחרוב גדל בפתחה. משם על שפת המצוק צפונה. בהמשך פונה השביל מזרחה על גב השלוחה שבין נחל מחלה לואדי אבו-טהה. חוצים את נחל מחלה והשלוחה שבין מחלה לספונים ויורדים אל מערת ספונים.

מסלע: גיר מוחרקה (גיר שוניות).

הסעיף המוליך אל מגרש הכדורגל עובר מדרום למפעל ומושך מערבה על גב השלוחה. אורך הקטע כ-700 מ'.

סוף המסלול: בנחל ספונים למרגלות המחצבה הערבית הנטושה בנ.צ. 23857-14896. אפשר להמשיך במורד נחל ספונים עד כביש חיפה-ח"א הישן כ-3 ק"מ.

סימון התוואי: ירוק (הקטע מביח-אורן עד מגרש הכדורגל אינו מסומן).

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: שעה-שעתיים.

קושי: רגיל (במקרה של הליכה בכיוון ההפוך - עליה ממושכת). רוב המסלול על דרך עפר (מתאימה לרכב 4X4). הפרשי רום: 170-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהקצה הדרום-מערבי של מגרש הכדורגל הולכים בדרך עפר צפונה כ-300 מ' עד לצומת דרכים בראשו של יובל נחל ספונים. השביל המסומן יורד מערבה על גבי דרך עפר בערוץ. הדרך ממשיכה במורד נחל ספונים עד סמוך ליובל המחצבה הערבית, היורד מרכס לובים לערוץ הראשי (יובל זה הוא אחד מ-4 יובלים המחנקים לנחל ספונים מרכס לובים, בנוסף לנחל ספונים עליון התוחם את רכס לובים בחלקו הדרום-מזרחי). המשך התוואי בשביל העובר בערוץ הזרימה של נחל ספונים עד המזלג עם יובל המחצבה הערבית.

מסלע: קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה.

צומח: התחדשות אחרי שריפה, בעיקר של אורן ולוטם. יער אורן, אלון, רחמה וקטלב.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת לובים (58), מחצבה ערבית (56), "סלע העצמות" (51), בור היונים (50), מערת ספונים (47).

חניונים: חניון פיהולים, חניון מחצבות קדומים.

מפגעים: תוצאות השריפה הגדולה של סתיו '83 ניכרות היטב בשטח.

צומח: בתח עשבונים + חרובים בודדים, צומח מצוקים, חברת חרוב ואלת מסטיק עם "תספורת ימית", חברת בר-זית וזית, חורש מדוכא של אלון ובר-זית, בתה וגריגה של צחרה, מרוה, סירה וקידה.

צמחים מיוחדים: נרקיס מצוי (בריכוזים גדולים), שושנתית הלבנון, שרכוד הסלעים, קורנית מקורקפת, זהביה דמשקאית, כלורה חרוזה, גביעוניית הלבנון, צבעוני ההרים, סייפן החבואה.

אתרים נקודתיים: בית הבד (111), מצוק מגדים + מערות (110), מערה מעל נחל מחלה (109), מערת ספונים (47).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת מחלה (45), בורות פעמון (112), מצוקים באבו-טהה (113), בור היונים (50), מערת המתבודד (54), מתחם ספונים (53), "סלע העצמות" (51), קיר המטפסים (49).

נקודות חציית: כמעט לכל אורך המסלול.

מפגעים: מחצבת ספונים, שריפות (תוצאותיהן ניכרות היטב בשטח).

נושאים: ביח-בד, פרהיסטוריה, קארסט, חלזונות יבשה, צומח סלעים, מבנה הכרמל, מבנה חוף הכרמל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: ממערת ספונים במורד הנחל עד המחצבה, במעלה נחל ספונים לביח-אורן. שביל אורנית-ספונים.

הערות: בין חורבת מחלה לטירת הכרמל קיים מטרוח פעיל!!! יש להצטייד בפנסים (למערת ספונים).

דרוג - ב'

20. בית אורן - נחל ספונים
=====

חילת המסלול: במגרש הכדורגל של קיבוץ ביח-אורן. נ.צ. 15032-23771 (מגיעים אליו ברגל בדרך עפר היורדת מכביש ביח-אורן לאיזור הלולים והמפעל).

נושאים: התחדשות לאחר שריפה, שיכוב, חברת אורן ירושלים, מפנה צפוני-דרומי, מטפסים, כבשני סיד, בית אורן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל ספונים, רכס לובים - מערת אורנית - טירה, חורב לובים - נחל ספונים עליון.

הערות: הכניסה דרך שטחו של קיבוץ בית אורן. הגדרות, השערים, המבנים והציוד אינם הפקר!!!

דרוג - ג'

21. הגיא הנעלם

=====

חחילת המסלול: חניון "שויצריה הקטנה". נ.צ. 15270-23902.

סוף המסלול: על גשר נחל כלח. נ.צ. 15259-23864.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, התוואי כולו בערוץ.

אורך המסלול: כ-0.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 0.5-1 שעה.

קושי: למיטיבי לכת. כולל מצוקים ומפלים יבשים.

מהלך המסלול: מחניון "שויצריה הקטנה" יורדים אל ערוצון המפריד בין החניון למצפור הצוק. הירידה בערוץ עד גדר החיבר. כאן כדאי לסטות מעט מהערוץ וללכת לאורך הגדר בצידה המזרחי עד הצנר הגדול. מהצנר חזרה לערוץ. הערוץ חצוי ע"י דרך בית אורן, מחחת לדרך הוא הלול עוד יותר ונשפך לנחל כלח במפל יבש גדול. יוצאים חזרה במעלה נחל כלח תחתון לגשר שעל דרך בית-אורן.

מסלע: גיר מוחרקה.

צומח: חורש מגוון של אלון, בר-זית, אלה, ער, קטלב ואחרים. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: שושן צחור, בוצינית אופקית, פעמונית אהרונסון, שושנתיח, מורן החורש, שרכרד הסלעים, אספלניום שחור.

אתרים נקודתיים: בודדה (גח) (72). הצנר הגדול (70), מצוקי נחל כלח (68).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצפור הצוק (71), מערת כלח (69).

חניונים: "שויצריה הקטנה", מצפור הצוק, מצפור נוף.

נושאים: מצוקים, קארסט, צנירים, חורש, צמחי סלעים ומצוקים, טחבים ושרכים, שפני סלע, מכרסמים, בזים, עורבים שחורים, גדרונים, גח, דרך בית-אורן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דרך בית אורן, כלח עליון, כלח תחתון, גבעת ההגנה - מצפור הצוק.

דרוג - א'

22. כלח עליון

=====

חחילת המסלול: צומח דמון, על כביש חיפה עוספיא. נ.צ. 15398-23777.

סוף המסלול: על גשר נחל כלח (בדרך בית אורן - "שויצריה הקטנה") נ.צ. 15259-23864 (משם על דרך בית אורן לבית אורן או לחניון "שויצריה הקטנה" כ-0.5 שעה).

סימון התוואי: אין סימון בצבע, המסלול עובר בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל, כולל מדרגות סלע ומפלים יבשים. לאחר גשם דרגשי הסלע חלקלקים. הפרשי רום: 340-500 מ' מעל פני הים.

מסלע: קרטון + צור, גיר מוחרקה.

צומח: טיון. חלקות מעובדות ונטושות. חורש "טוב" ומגוון של אלון, אלה, ער + מלווים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, קבוצה גדולה ויפה של כלילי חורש, בן-חצב החורש, שושן צחור, שנק, סחלב, רימונית הלוטס, אפון קיפח, אספלניום שחור.

אחרים נקודתיים: צנירים ומצוקים משני צידי הערוץ.
גת בנ.צ. 15314-23835 כ-5 מ' מצפון לערוץ. מערת דמון (67).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצפור הצוק (71), בודדה בגיא הנעלם (72), צניר בגיא הנעלם (70).

נקודות תצפית: מהאנדרטה של חניון יד לבנים (95) תצפית יפה אל נחל כלח.

חניונים: חניון יד לבנים, חניון הר אלון, גבעת ההגנה, חניון מצפור הצוק, חניון "שויצריה הקטנה".

נושאים: קו פרשת המים, קער דמון-טירה, מאובנים, סוקצסיה, צמחי חבליו, מצוקים, קארסט, צנירים, חורש, מטפסים, לילית, יערונים, שפני סלע, שושן צחור.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דרך ביח אורן, גבעת ההגנה, הגיא הנעלם - מצפור הצוק, כלח תחתון - גלים. נחל נשר עליון.

דרוג - א'

23. גבעת ההגנה - ראש נחל כלח
=====

תחילת המסלול: גבעת ההגנה. נ.צ. 15364-23872.

סוף המסלול: בצומח דמון, על כביש חיפה-עוספייא. נ.צ. 15398-23777.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 470-525 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: יוצאים מחניון גבעת ההגנה בשביל המקיף את הגבעה מצפון וממזרח. מדרום לגבעת ההגנה הולכים דרך הטרוסות שבראש אחד מיובלי נחל נשר אל הדרך המובילה אל חניון רקפות. על הדרך הנ"ל ממשיכים עד כביש חיפה-עוספייא, אותו חוצים מערבה (אפשר לרדת מכאן בערוצו של אחד מיובלי נחל כלח). מקיפים את הגבעה עליה שוכן משרדו של פארק הכרמל, חוצים אוכף רדוד ויורדים דרומה בערוץ היורד אל נחל כלח עליון. מהאוכף ועד המפגש עם נחל כלח וכן במעלה נחל כלח - טרוסות מעובדות בחלקן ואחרות נטושות. בשביל העובר לצד הטרוסות עולים אל צומח דמון.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון שמיר + צור (+ביטומן), גיר מוחרקה.

צומח: יער פארק של אורן ואלת מסטיק. יער אורן ורחמה. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. צומח של שולי שדוח וחלקות נטושות. חורש "טוב" מגוון ויפה של אלון, אלה, ער, בר-זית וכליל החורש.

צמחים מיוחדים: דבורנית כחלחלה, דבורנית גדולה, ד. נאה, ד. קטיפה, ד. דינסמור, ד. צהובה, ד. שחומה, סחלב אנטולי, סחלב הגליל, ס. שלש-שיניים, ס. פרפרני, בן-סחלב צריפי, סחלב, שנק, שפחן, רימונית הלוטס, מרבדי ברוניקה סורית, כלילי חורש.

אחרים נקודתיים: גבעת ההגנה (75).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצפור הצוק (71), מצוקי נחל כלח (68), מערת דמון (67).

נקודות תצפית: גבעת ההגנה (75), תצפית אל הגליל ומפרץ חיפה. חניון יד לבנים (95) - תצפית אל אגן נחל כלח - גלים וחוף הים.

חניונים: גבעת ההגנה, רקפות, יד לבנים, חניון הר אלון.

מפגעים: מחצבת חרייבה (נשר).

נושאים: חצפית - כרמל, המפרץ, גליל מערבי. קו פרשת המים, סוגי מסלע, מאובנים, מחצבות, שמירת טבע, סחלבים, חקלאות הררית, סוקצסיה בחלקות נטושות, פעילות "ההגנה".

קשר אפשרי למסלולים אחרים בכרמל: נחל כלח עליון, נחל נשר עליון, מצפור הצוק - "שויצריה הקטנה", נחל סכר, נחל אלון.

הערות: המסלול חוצה את כביש חיפה-עוספייא.

דרוג - ב'

24. מצוקי הכתר
=====

חחילת המסלול: כ-200 מ' מדרום לחניון הנופש הפעיל על דרך היערנים.
נ.צ. 15589-23859.

סוף המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סימון התוואי: א'ו.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-1-2.5 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. תלול, מצוקי וחשוף כולו לשמש. הפרשי רום: 370-30 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מדרך היערנים הולכים מזרחה על "פס אש" העובר מזרחה על גב שלוחה מתונה ומאורכת מצפון לנחל נחש. התוואי ממשיך גם מעבר לקצהו של "פס האש" עד המצוקים שבקצה השלוחה. המצוקים מסודרים ככתר רב-קומתי. מהקומה העליונה של הכתר יורדים לצפון-צפון-מזרח לקומה הנמוכה יותר, הכוללת גם מערות וכוכים במצוק. התוואי מקיף את גוש המצוקים מצפון, יורד וחוצה תוואי של שביל מנדטורי (המחבר את שביל יגור-נשר עם מערת נחל נחש) וממשיך לגלוש צפון-מזרחה עד חחית נחל נחש.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. צומח מצוקים. בחה של עשבוניים.

צמחים מיוחדים: שקד, זיפנוצה מחוספסת, שרכך הסלעים, שושנתית משורטטח, דרדר גדול-פרחים.

אתרים נקודתיים: בודדה במצוקי הכתר (78), גח (79), מצוקי הכתר (80), מערת נחל נחש (81), חורבת נחל נחש (82).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חרבת וואהב (83), מערת ה-MB1 (85), מצוקי סכר (88), מערת העטלפים בנחל יגור (84).

נקודות חצפית: מראש מצוקי הכתר - חצפית מרשימה על מצוקי נחל יגור, יגור, הקישון, עמק מפרץ חיפה, הגליל והחרמון.

חניונים: חניון נופש פעיל, יער היערנים, מחנה תנועות הנוער (חניון לינה).

נושאים: חצפית, הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, קארסט, מצוקים, צומח מצוקים, חברות צומח, רעיה, כריחה, מפנים, גחוח, התיישבות בכרמל, דרוזים, יגור, שפנים, בזים, מכרסמים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל נחש, שביל מנדטורי נחש, חוצה גיא התהומות, גיא התהומות, נחל סכר, נחל יגור, שביל יגור-נשר, נחל יערה, נחל סכר עליון, נחל נשר עליון.

דרוג - א'

25. נחל נחש
=====

חחילת המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סוף המסלול: דרך היערנים כ-2 ק"מ מדרום-מזרח למוצאה מכביש נשר.
נ.צ. 15584-23821.

סימון התוואי: א'ו סימון בצבע. המסלול כולו בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: מיטיבי לכת, כולל מפלים יבשים, מדרגות סלע וקטעים של חורש סבוך.
הפרשי רום: 30-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחניון יד למגינים הולכים בכביש המוביל אל מרגלות הכרמל ומקיף את איזור הבריכה של הקיבוץ ממערב ומדרום-מערב. מהכביש הנ"ל נכנסים לערוץ נחל נחש. במחמת הנחל הערוץ רחב ומתון והצומח העצי בו דליל. במעלה הנחל הערוץ עמוק, תלול-גדות וכולל מפלים בני 6-1 מ'. את המפלים הגדולים ניתן לעקוף. ממרגלות מצוקי הכתר מלווה הערוץ בחורש גבוה, מגוון וצפוף, וכך גם המדרון היורד אל הנחל מדרום. ואילו המדרון של מצוקי הכתר חשוף כמעט מצומח עצי. במחצית המדרון חוצה שביל ברור את הערוץ, השביל מחבר את מערת נחל נחש עם השביל המנדטורי שבגדה השנייה (ניתן לחזור מכאן בשביל עד יגור). החוואי ממשיך בערוץ מעלה עד דרך היערנים. כ-300 מ' מתחת לדרך יש מזלג נחלים. החוואי המומלץ עולה ביובל הדרומי יותר, אך אפשר לעלות גם בצפוני.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית מלווה ער, אלה, כליל, קטלב, לבנה, חרוב ועוד.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, שקד מצוי.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת נחל נחש (81), מצוקי הכתר (80-77), חורבת נחל נחש (82), חרבת וואהב (83), הוטח ג'ין (86), מצוקי סבד (88).

חניונים: חניון נופש פעיל, חניון בית השומר, מחנה תנועות הנוער (חניון לינה).

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, מצוקים, מפנה צפוני-דרומי, חורש מטפסים, פריחה, בזים, שפני סלע, חזירים, "שולחנות אכילה", צפורי סבד.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל מנדטורי של נחל נחש, מצוקי הכתר, שביל יגור-נשר, חוצה גיא התהומות, שביל היערן.

הערות: ניתן לעלות מנחל נחש אל השביל המנדטורי בנקודות אחדות לאורך המסלול, וכך ליצור מסלולי טבעת באורך הרצוי. הדבר אפשרי רק בקטעים בהם הגדה הדרומית פחות תלולה.

דרוג - א'

26. שביל מנדטורי של נחל נחש

חחילת המסלול: על דרך היערנים בין שני יובלי נחל נחש (כ-2 ק"מ מדרום-מזרח לכביש נשר). נ.צ. 15588-23831.

סוף המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סימון התוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-3.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 30-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: החוואי כולו הוא שביל מנדטורי עם אבני שפה. תחילתו על דרך היערנים בין שני יובלי נחל נחש, בהמשך חוצה השביל את היובל הדרומי, מחפחל ויורד במתינות בתוך החורש על המדרון שמדרום לנחל. הירידה ליגור היא בשביל העוקף את הקיבוץ ומסומן באדום.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית עשיר במלווים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בן-חצב יקינתוני, שום החורשים, בוצינית אופקית.

אחרים נקודתיים: הוטח ג'ין (=פחח הגהינום) (86), חצפית מקצה השלוחה (87).

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: מיטיבי לכת, כולל מפלים יבשים, מדרגות סלע וקטעים של חורש סבוכ.
הפרשי רום: 30-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחניון יד למגינים הולכים בכביש המוביל אל מרגלות הכרמל ומקיף את איזור הבריכה של הקיבוץ ממערב ומדרום-מערב. מהכביש הנ"ל נכנסים לערוץ נחל נחש. בתחית הנחל הערוץ רחב ומתון והצומח העצי בו דליל. במעלה הנחל הערוץ עמוק, חלול-גדות וכולל מפלים בני 1-6 מ'. את המפלים הגדולים ניתן לעקוף. ממרגלות מצוקי הכתר מלווה הערוץ בחורש גבוה, מגוון וצפוף, וכך גם המדרון היורד אל הנחל מדרום. ואילו המדרון של מצוקי הכתר חשוף כמעט מצומח עצי. במחצית המדרון חוצה שביל ברור את הערוץ, השביל מחבר את מערת נחל נחש עם השביל המנדטורי שבגדה השנייה (ניתן לחזור מכאן בשביל עד יגור). התוואי ממשיך בערוץ מעלה עד דרך היערנים. כ-300 מ' מתחת לדרך יש מזלג נחלים. התוואי המומלץ עולה ביובל הדרומי יותר, אך אפשר לעלות גם בצפוני.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית מלווה ער, אלה, כליל, קטלב, לבנה, חרוב ועוד.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, שקד מצוי.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת נחל נחש (81), מצוקי הכתר (80-77), חורבה נחל נחש (82), חרבת וואהב (83), הוטת ג'ין (86), מצוקי סבך (88).

חניונים: חניון נופש פעיל, חניון בית השומר, מחנה חנועות הנוער (חניון לינה).

נושאים: הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, מצוקים, מפנה צפוני-דרומי, חורש מטפסים, פריחה, בזים, שפני סלע, חזירים, "שולחנות אכילה", צפורי סבך.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל מנדטורי של נחל נחש, מצוקי הכתר, שביל יגור-נשר, חוצה גיא החומות, שביל היערן.

הערות: ניתן לעלות מנחל נחש אל השביל המנדטורי בנקודות אחדות לאורך המסלול, וכך ליצור מסלולי טבעת באורך הרצוי. הדבר אפשרי רק בקטעים בהם הגדה הדרומית פחות תלולה.

דרוג - א'

26. שביל מנדטורי של נחל נחש
=====

חחילת המסלול: על דרך היערנים בין שני יובלי נחל נחש (כ-2 ק"מ מזרם-מזרח לכביש נשר). נ.צ. 15588-23831.

סוף המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סימון התוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-3.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 30-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: התוואי כולו הוא שביל מנדטורי עם אבני שפה. תחילתו על דרך היערנים בין שני יובלי נחל נחש, בהמשך חוצה השביל את היובל הדרומי, מחפחל ויורד במתינות בתוך החורש על המדרון שמדרום לנחל. הירידה ליגור היא בשביל העוקף את הקיבוץ ומסומן באדום.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית עשיר במלווים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בן-חצב יקינתוני, שום החורשים, בוצינית אופקיה.

אחרים נקודתיים: הוטת ג'ין (=פתח הגהינוס) (86), חצפיח מקצה השלוחה (87).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: חרבת וואהב (83), חורבת נחל נחש (82), מערת נחש (81), מצוקי סבך (88), מערת ה-MB1 (85).

נקודות חצפית: לאורך המסלול נקודות חצפית אל הקישון, יגור, עמק מפרץ חיפה וגבעות אלונים-שפרעם.

חניונים: חניון נופש פעיל, חניון ביח השומר, מחנה חנועות הנוער (חניון לינה).

נושאים: קארסט, חורש, מצוקים, פריחה, צפורי סבך, שפני סלע, מטפסים, בזים, יגור, מפנים, הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל נחש, חוצה גיא התהומות, גיא התהומות, שביל יגור-נשר, מצוקי סבך, נחל יגור, נחל סבך, שביל השעורה.

דרוג - ב'

27. מצוקי סבך
=====

חחילת המסלול: במזלג הנחלים יגור וסבך. נ.צ. 15690-23776.

סוף המסלול: חניון יד למגינים ביגור.

סימון החוואי: אין.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-1-2 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. כולל קטעים חלולים, מפלים יבשים והליכה על שפת מצוק. הפרשי רום: 200-30 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ממזלג הנחלים יגור וסבך עולים מערבה בערוצו המצוקי והחלול של נחל סבך. לאחר כ-200 מ' חוצה הנחל דרגש דולומיט אופקי כמעט. זה הגג של התחתון במצוקי סבך המצויים מצפון לנחל סבך ומערב לנחל יגור. על גבי הדרגש הנ"ל עוזבים את הערוץ ועולים בשביל עזים אל מרגלותיו של המצוק

העליון. השביל הצר עובר בין המצוק התחתון לעליון, לעיחים צמוד לשפת המצוק התחתון. מקצהו הצפוני של המצוק נמשך המסלול על גבו של "ההר הקרח" (חלקה התחתון של השלוחה שבין נחל יגור לנחל נחש) עד השביל העוקף אח קיבוץ יגור מזרם-מערב (מסומן באדום). אפשר להתחבר אל השביל המנדטורי של נחל נחש בשביל רועים המוליך כמעט בקו גובה אחד מערבה, חחילתו בין קצה המצוק לבין "ההר הקרח".

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש מגוון, גבוה וצפוף של אלון, אלה, ער מלווה מורן, בר-זית, לבנה, כליל, קטלב, חרוב ואחרים. צומח מצוקים. בחה של זקנן. בחה של מרווה, לוטם ועשבונים. חורש פחות של אלון ובר-זית.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, שקד, זיפנוצה, כלורה חרוזה, גביעונית, שום סתווי, שרכך הסלעים, שושנתית, דרדר גדול-פרחים, בוצינית אופקית.

אחרים נקודתיים: מצוקי סבך (88), חרבת וואהב (83).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת העטלפים (84), הוטת ג'ין (86), מצוקי הכתר (80-77), חורבת נחל נחש (82), מערת ה-MB1 (85), מערת נחל נחש (81).

נקודות חצפית: מהשביל שבשפת המצוק חצפית מרשימה אל נחל יגור, הכנסייה בעוספייא, יגור, גבעות אלונים-שפרעם, ועמק מפרץ חיפה.

נושאים: מבנה הכרמל, העתקים, מצוקים, קארסט, מפנים, מטפסים, צומח מצוקים, פריחה, בזים, קוצנים, חלזונות, דרוזים, יגור, החיישנות בכרמל, מערות מסתור, דורסים, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל יגור, נחל סבך, שביל מנדטורי נחש, נחל נחש, שביל היערן, מצוקי הכתר, שביל השעורה.

דרוג - א'

=====

חחילת המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סוף המסלול: במחנה חנועות הנוער או במרכז עוספייא.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 3-4.5 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. כולל מפלים של 1-7 מ' ומדרגות סלע. לאחר גשם המפלים חלקלקים. הפרשי רום: 30-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ממגרש החנייה של יד למגינים הולכים בכביש המושך אל מרגלות הכרמל ומקיף את הבריכה של הקיבוץ מדרום מערב. מהכביש ממשיכים בשביל העוקף את יגור. השביל מטפס במדרון "ההר הקרח" עד התוואי של השביל המנדטורי (שביל עם אבני שפה) ומושך עליו דרומה עד תחתית נחל יגור. המסלול ממשיך במעלה הערוץ המצוקי המלווה בחורש מגוון וגבוה. לאחר כק"מ מגיעים למזלג נחלי יגור וסבך. התוואי המסומן ממשיך לדרום-דרום-מערב בערוץ הראשי של נחל יגור. ברום של 370 מ' מעל פני הים חוצה את הנחל דרך היערנים. מעל נקודה זאת הערוץ מתון יותר, רחב ופתוח, הגדה הצפונית מכוסה חורש, בגדה הדרומית ובערוץ יש בוסתנים וחלקות מעובדות. השביל המסומן עובר בשוליים הצפוניים של החלקות והמשכו בדרך עפר רחבה המובילה מאיזור עין אל-בלד לחלקות. המעיין מצוי בצד הדרומי של הערוץ. מהמעין עולה שביל צפונה אל עבר מחנה חנועות הנוער, שביל אחר עולה דרומה בין בוסתני הפרי אל מרכז הכפר עוספייא.

מסלע: דולומיט יגור, קרטון עוספייא.

צומח: חורש מגוון של אלון מלווה בר-זית, ער, אלה, לבנה, קטלב, כליל, מורן ועוד. חורש אלון ובר-זית. חורש אלון וקטלב. גריגה של רחמה, מתנן וצחרה. יער נטוע של אורן. צומח מצוקים. חלקות מעובדות ובוסתנים.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, שושן צחור, גביעונית הלבנון, בוציניח אופקית, בקצור, כלורה חרוזה, דבורנית גדולה, סחלב קדוש, אספלניום שחור, רימונית הלוטם, שנק, סחלבן, שום החורשים, אלה כלאיים.

אחרים נקודתיים: מצוקי נחל יגור (89), מצוקי סבך (88), עין אל-בלד (144), עוספייא.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקי הכתר (80-77), מערח נחש (81), חרבח וואהב (83), מערח העטלפים (84), מערח ה-MB1 (85).

חניונים: מחנה חנועות הנוער (חניון לינה), חניון בית השומר.

מפגעים: אשפה שמשאירים מטיילים בנחל.

נושאים: מבנה הכרמל, סוגי מסלע, מצוקים, מעיין נקבה, חורש, מטפסים, טחבים, שרכים, מכרסמים, שפנים, צפורים, יגור, דרוזים, חוספיה, חקלאות הררית.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל היערן, שביל הדרוזים, שביל השעורה, שביל מנדטורי נחש, מצוקי סבך, נחל סבך, נחל נחש, שביל יגור - נשר, חוצה גיא החתומות, עוספייא, נחל נץ, נחל חוספיה, עוספייא - מצודת הבמה - עלי א-דין.

הערות: הבוסתנים והחלקות המעובדות אינם הפקר. אין לקטוף בהם פרי!!!

דרוג - א'

=====

חחילת המסלול: בכניסה למחצבת ספונים. נ.צ. 14757-23824.

סוף המסלול: במצוק מגדים על שביל מצוק מגדים (כחול), נ.צ. 14776-23764.

סימון התוואי: אין (חחילת המסלול = שביל מצוק מגדים - כחול).

אורך המסלול: 1.5 ק"מ

משך הטיול הממוצע: כ-1.5-1 שעות.

קושי: מסלול למיטיבי לכת. מצוקי, חלול עם מפלים יבשים, כולל קטעים סבוכים של מטפסים, שיחים ובני-שיח. רוב המסלול חשוף לשמש.

הפרשי רום: 40-140 מ' מעל פני-הים.

מהלך המסלול: מהכניסה למחצבת ספונים הולכים דרומה על השביל המסומן בכחול (שביל מצוק מגדים). לאחר כ-400 מ' כשהשביל המסומן מחזיל לטפס לדרום-מזרח, עוזבים את הסימון וממשיכים עוד כ-0.5 ק"מ דרומה עד מפתח ואדי אבו-טהה. המסלול עובר בתחתית המדרון מעל גדר הפרדסים, בחוד בחה של בני-שיח ועשבוניים מלווים חרובים, אלה מסטיק וקידה. המשך המסלול במעלה הערוץ הקניוני של ואדי אבו-טהה המרשים בעוצמת קירותיו הזקופים. לאחר כ-300 מ' מגיעים לקטע סבוך מאוד של חורש נמוך (המעבר בתוכו קשה), עוזבים את הערוץ ומטפסים אל הגדה הצפונית של הנחל, משם אל שפת מצוק מגדים ואל השביל המסומן כחול.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור.

צומח: חרוב חרוב ואלת מסטיק (עם חספורת ימית), חורש אלון ובר-זית, בתת סידה, צחרה ועשבוניים, גריגה של קידה, בתה עשבונית, צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: שרכך הסלעים, שושנחית, נרקיס, צבעוני, נורית אסיה, סייפן, רקפת.

אתרים נקודתיים: בית הבד של מצוק מגדים (111), בורות פעמון (112), מצוקי אבו-טהה (113).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוק מגדים (110), מצוקים ומערות בנחל מגדים (114-116), בית בד מצפון לנחל מגדים (118), מערת ספונים (47), "סלע העצמות" (51), בור היונים (50), קיר המטפסים (49).

נקודות תצפית: מראש מצוק מגדים.

מפגעים: מחצבת ספונים, דרך הפרדס מבית-אורן למצוק מגדים.

נושאים: מצוקים, שוניות, הגבול המערבי של הכרמל, קארסט, מפנה צפוני-דרומי, השפעת רסס ים, צומח מצוקים, צמחי תבליון, חלזונות יבשה, מכרסמים, שפני-סלע, בזים, דורסי לילה, פרהיסטוריה, בית בד, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: מצוק מגדים, נחל ספונים, נחל ספונים - בית אורן, נחל מגדים.

הערות: מצפון למחצבת ספונים, בין ח' מחלה לטירת הכרמל קיים מטרוח פעיל!!!

דרוג - א'

30. נחל מגדים

=====

תחילת המסלול: צומת מגדים על כביש חיפה-ת"א הישן. נ.צ. 14713-23690.

סוף המסלול: בערוץ נחל מגדים ליד גדר המרעה של בית-אורן.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, המסלול בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1.5 שעות.

קושי: למיטיבי לכת, כולל טיפוס אל המערות בשני צידי הערוץ. רוב המסלול חשוף לשמש, כולל קטעים של סבך שיחים, מטפסים ועשבוניים. הפרשי רום: 150-30 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מצומת מגדים הולכים מזרחה דרך הפרדס של מושב מגדים אל המצוקים הזקופים העוטרים את פתח נחל מגדים. המשך המסלול בערוץ נחל מגדים. במצוקים שמשני עברי הערוץ יש מערות קארסטיות ונקיקים. המערה המרשימה ביותר, בעלת שלוש הפתחים, מצויה במצוק שמצפון לערוץ. המסלול נמשך במעלה הערוץ דרך קטעי טרשים, מפלים יבשים וסבך עד הגיעו לגדר המרעה של בית-אורן.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-0.5 שעה.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 280-360 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ממגרש הכדורגל של קיבוץ בית אורן הולכים מערבה כמה עשרות מטרים על דרך גב השלוחה. משם גולש השביל במדרון השרוף דרומה אל נחל מחלה. ממשיכים על דרך נחל מחלה עד ביר פאדל (סבך של פטל). מביר פאדל מטפס השביל אל שלוחת הבריכה, חוצה אח היובל הדרומי של נחל מחלה ומחבר אל דרך חורבת יונית. המשך המסלול על גבי דרך הסולינג לדרום-מערב עד צומת דרכים ליד עמוד מתח גבוה (נ.צ. 14978-23702). מכאן ממשיך המסלול בדרך היורדת לצפון-מזרח, מעל הנפחול הגדול של נחל אורן, עד המפגש עם שביל הצנירים.

מסלע: קרטון עוספייא, גיר בית אורן, קרטון חרייבה, קרטון פשמיר + צור, טוף וולקני.

צומח: יער אורן ירושלים ורתמה קוצנית. התחדשות לאחר שריפה בעיקר אורן ולוטס. חורש "טוב" של אלון, אלה, ער, בר-זיח וכליל. בחה של לוטס.

צמחים מיוחדים: אכסף מבריק, דבורנית הקטיפה, כריך אפרפר.

אתרים נקודתיים: ביר פאדל (105).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: צנירי נחל אורן (106), מצוק שושן (123), חורבת יונית (121, 122), בית בד מצפון לנחל מגדים (108), מחצבות קדומים (134), גבעת יערות הכרמל (133), עין אורן (132).

נקודות חצפית: ממפגש שביל צנירים ואכסף - חצפית יפה אל נפחול נחל אורן, ישח, ערקן ועוד.

חניונים: חניון האגס, חניון מחצבות, חניון פרחים.

מפגעים: עקבות השריפה של סתיו 1983 ניכרות היטב בשטח.

צומח: פרדס, חברת חרוב ואלח מסטיק, חורש מדוכא של אלון ובר-זיח, גריגה של בר-זיח, זית וקידה. בתת סירה, צחרה וזקנן. גריגה של קידה, בתת עשבוניים, צומח מצוקים.

אתרים נקודתיים: מצוקים ומערות נחל מגדים (114-116).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקי אבו-טהה (113), מצוק מגדים (110), בית הבד של מצוק מגדים (111), בית בד מצפון לנחל מגדים (108), נקודת חצפית מדרום לנחל מגדים (117, 118), צנירי נחל אורן (123-125, 106), ח'יונית (121, 122), מערת ספונים (47), "סלע העצמוח" (51), בור היונים (50).

נקודות חצפית: מפתח מערת שלושת הפתחים נחל מגדים.

מפגעים: שריפות, דרכי קו החשמל כפר סיטרין - בית-אורן.

נושאים: מצוקים, קארסט, שוניות, הגבול המערבי של הכרמל, מפנה צפוני-דרומי, השפעת הרס, חצורות צומח, צמחי מצוקים, שרכים, הזית, פריחה, חלזונות יבשה, מכרסמים, שפנים, בזים, פרהיסטוריה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: ואדי אבו-טהה (במעלה נחל מגדים רק עד מרגלות המערות, משם על שפת המצוק או למרגלותיו עד ואדי אבו-טהה). מהערוץ בנ.צ. 14843-23702 אל דרך עפר העוברת על גב השלוחה שמצפון לערוץ נחל מגדים מנ.צ. 14865-23710 עד 14919-23735 וממנה לשביל צנירים ולנחל אורן.

דרוג - ב'

31. שביל אכסף
=====

חחילת המסלול: מגרש הכדורגל של קיבוץ בית-אורן. נ.צ. 15032-23771.

סוף המסלול: באיזור הגבוה ביותר של שביל הצנירים בנ.צ. 14992-23713.

סימון החוואי: ירוק.

נושאים: התחדשות לאחר שריפה, צמחים בלעדיים לכרמל, מבנה הכרמל, גיאומורפולוגיה, נפתול נחל אורן, בית אורן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל צנירים - פתח נחל אורן. שביל צנירים - מחצבות קדומים. עין אורן. נחל ספונים.

הערות: חלק מהמסלול עובר בשטחי המרעה של בית-אורן. יש לסגור את השערים בגדרות לאחר המעבר!

דרוג - ג'

32. שביל צנירים
=====

תחילת המסלול: במזלג נחל אורן - ואדי הצנור. נ.צ. 14969-23570 (ניחן להגיע מחניון פתח נחל אורן במעלה הנחל - סימון אדום).

סוף המסלול: על כביש נחל אורן למרגלות גבעת יערות הכרמל. נ.צ. 23701-15127.

סימון התוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-4 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-2 שעות.

קושי: כולל קטעים חלולים, קטעים עם סבך שיחים וקטעים ארוכים חשופים לשמש. לאחר גשם משטחי הסלעים חלקלקים. הפרשי רום: 120-290 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הולכים קטע קצר בערוץ נחל אורן באיזור החלוקים וממנו בעליה חלולה אל המדרון המערבי עד קו הצנירים. מאיזור הצנירים שוב עליה, הפעם בערוץ קטן היורד ממערב, עד לחחום יער האורן והלוטס. לאחר עליה מתונה נוספת מגיעים אל דרך עפר המקיפה את נפתול נחל אורן ויורדת, דרך מחשוף של סוף, אל כביש נחל אורן למרגלות גבעת יערות הכרמל.

מסלע: דולומיט יגור, קרטון עוספייא, טוף וולקני מגוון, גיר בית אורן.

צומח: חורש נמוך ופתוח של בר-זית, אלון וזית. גריגה של קידה, מרווה וסירה. צומח סלעים. חורש אלון ובר-זית. יער אורן ורתמה. אחו של עשבוניים.

צמחים מיוחדים: שושן צחור, שרכוך סלעים.

אחרים נקודתיים: צניר (125), מצוקי שושן (123).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: צנירים (126, 124, 106), מחצבות קדומים (134), גבעת יערות הכרמל (133), עין אורן (132), טחנת קמח בעין אורן (135), מערת אורן (183), כבשני סיד (180).

נקודות תצפית: קטע הדרך מעל נפתול נחל אורן.

חניונים: פתח נחל אורן, חניון מחצבות קדומים, פיתולים, חניון האגם.

מפגעים: שפכים מבית-אורן זורמים לנחל אורן.

נושאים: גיאולוגיה של הכרמל, העתקים, סוגי מסלע, גיאומורפולוגיה, קארסט, צנירים, מפנה צפוני-דרומי, צמחי תבלין, צומח קרטונים, חלזונות יבשה, מכרסמים, שפני סלע, גבעת יערות הכרמל, ביח אורן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: פתח נחל אורן - ואדי הצנור, שביל אכסף - נחל ספונים, מחצבות קדומים - עין אורן, נחל דמון, דרך ביח אורן - "שויצריה הקטנה".

הערות: חלק מהשטח מגודר למרעה, צריך להקפיד לסגור השערים לאחר המעבר!

דרוג - ג'

33. נחל דמון תחרון
=====

תחילת המסלול: במחצבות קדומים, נ.צ. 15174-23701.

סוף המסלול: בחניון האגם. נ.צ. 15117-23650.

סימון התוואי: מחציתו העליונה ללא סימון בצבע - השביל בתוך ערוץ הנחל
ההמשך על דרך עפר. המחצית התחתונה מסומנת שחור.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 280-440 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: בראש נחל דמון - מטע עצי פרי ומתחציו טרטוח נטושות. השביל
עובר בשוליים המערביים של הטרסות, ובהמשך בערוץ הצר והרדוד. למרגלותיו של
מצוק גירי, הכולט משני צידי הערוץ, קטע של כמה עשרות מטרים בהם הנחל רחב
ופתוח. מיד לאחריהם הערוץ עמוק, תלול גדוה וחופץ עצים סוגרת עליו. דרך
רכב, המוליכה מהר אלון לצומת בית-אורן, חוצה את ערוץ הנחל. מכאן ממשיכים
על גבי דרך העפר דרום-מערבה לעבר חניון מחצבות קדומים. המשך המסלול מסומן
בשחור (השביל מצומת בית-אורן למחצבות קדומים), חוצה את חניון מחצבות
ויורד בשביל תלול למדי המחפתל על הגדה המערבית של נחל דמון. באיזור
מחצבות קדומים השביל חוצה את הערוץ ומסתיים על כביש נחל אורן.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה, גיר בית-אורן.

צומח: בתת עשבוניים. סוקצסיה בחלקות נטושות. חורש אלון ובר-זית. צומח
אמנופילי. צומח סלעים. יער אורן ורחמה. חורש "טוב" של אלון, אלה, ער,
קטלב ואחרים.

צמחים מיוחדים: אכסף מכריק, כריך אפרפר, דבורנית הקטיפה, סחלב הגליל,
שנק, סחלבון, נורית הלב.

אתרים נקודתיים: מערות קבורה (102, 99), מצוק ומערות (104), מצוק וצנר
(103), מחצבות קדומים + מערות קבורה + ים של בית-בד (134).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מערות קבורה ברכס טרשים (101, 100, 66),
גח ברכס טרשים (65), מחצבה ברכס טרשים (63), בריכת קרמן (64), גבעת יערות
הכרמל (133), עין אורן (132), טחנת קמח (135), עין אלון (136), מצוקי נחל
כלח (68), מצפור הצוק (71).

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי עובר בערוץ נחל דמון עד השפכו לנחל
אורן. מהמזלג במעלה נחל אורן עד חניון האגם.

אורך המסלול: כ-1 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-0.5 שעה.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 210-280 מ' מעל פני הים.

מסלע: גיר בית אורן, קרטון עוספייא, דולומיט יגור.

צומח: חורש אלון ובר-זית. צמחי סלעים.

אתרים נקודתיים: מחצבות קדומים (134).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: גבעת יערות הכרמל (133), עין אורן (132),
טחנת קמח בעין אורן (135).

חניונים: חניון האגם, חניון מחצבות קדומים.

נושאים: ישובים מהתקופה הרומית-ביזנטית, שיטות חציבה קדומות, בית-בד,
גבעת יערות הכרמל, בית אורן הישנה, סוגי סלעים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עין אורן - מחצבות קדומים. נחל אורן תחתון
(ואדי פאלח), נחל דמון עליון, שביל צנירים.

דרוג - ב'

34. נחל דמון עליון
=====

חלילת המסלול: על כביש נחל אורן בין כלא דמון לבית משפחת קרמן, נ.צ.
15242/23790.

סוף המסלול: במחצבות קדומים, נ.צ. 15174/23701.

חניונים: חניון מחצבות, חניון האגם, חניון פיתולים.

מפגעים: לעיחים, בשל חקלה, זורם הביוב של כלא דמון אל ערוץ נחל דמון בקטע הקרוב לדרך.

נושאים: סטרטיגרפיה, סוגי מסלע, קארסט, צנירים, חברות צומח, סוקצסיה, צומח סלעים, שפני סלע, מערות קבורה, בית-בד, מחצבות קדומים, הכרמל בחקופה הרומית-ביזנטית, בית-אורן, גבעת יערות הכרמל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: מחצבות - עין אורן. נחל דמון חחחון - עין אורן, שביל צנירים, בקעת אלון - נחל חיק, רכס טרשים - "שויצריה הקטנה", דרך בית אורן - כלח עליון.

דרוג - ב'

35. נחל סכר
=====

חחילת המסלול: על כביש נחל אורן כ-0.5 ק"מ ממערב לצומח דמון. נ.צ. 15355/23779.

סוף המסלול: בעין אלון. נ.צ. 15244/23693.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי עובר בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-3 שעות.

קושי: רגיל. כולל ירידה במדרגת סלע אחת שגובהה כ-2 מ'. קטעי מסלול חלולים, חלק מהתוואי עובר בחורש סבוך. הפרשי רום: 280-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: בחלקו העליון של הנחל עוברת דרך עפר בין טרסות נטושות, הדרך מובילה עד בריכת הסכר (מאגר למי גשם ושטפונות). מעט מתחת לבריכה מזלג נחלים (יובל קצר ורדוד מצטרף ממזרח) ומתחתיו הערוץ צר יותר וסבוך. דרך רכב (של הר אלון) חוצה את הערוץ כ-300 מ' מתחת למזלג הנ"ל. מתחת לדרך

הופך הערוץ לעמוק ותלול יותר. לאחר כ-700 מ' חוצה דרך נוספת את הערוץ. מתחת לדרך הערוץ רדוד יותר, מתון יותר ועל גדותיו נטוע יער צפוף של אורן וברוש. אפשר להמשיך במקביל לערוץ דרך יער הנטוע הסבוך עד עין אלון, או להשתמש בדרך העפר היורדת דרומה אל חורבת אלון ומהחורבה בשביל אל עין אלון.

מסלע: גיר בית-אורן, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה/עוספייא, טוף וולקני.

צומח: בחח עשבונניים. סוקצסיה בטרסות נטושות. חורש "טוב" של אלון, כליל, בר-זית, אלה וער. יער אורן ירושלים ורתמה קוצנית. יער אורן, אלון וקטלב. יער נטוע ברוש ואורן. בחח סירה קוצנית ואזוב מצוי. צומח גדות נחלים: הרדוף ופטל.

צמחים מיוחדים: לע-הארי הגדול, כריך אפרפר, בן-חצב החורש, רב-רגל פשוט, אספלניום שחור, בוצינית אופקית, שנק, סחלבן, נורית הלב, כלילי חורש, פרטים גדולים ויפים של אורן ירושלים.

אחרים נקודתיים: בריכת הסכר (97), מצוק נחל סכר (98), עין אלון (136), חורבת אלון (138).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: טחנת הקמח (135), עין אורן (132), מחצבות קדומים (134), גבעת יערות הכרמל (133), טופים רקית (131), מצפה הטופים (161).

נקודות תצפית: חורבת אלון - תצפית אל בקעת אלון. גבעת יערות הכרמל.

חניונים: הר אלון, יד לבנים, חניון האגם, חניון מחצבות.

נושאים: טרסות, חקלאות הררית, החי במים מתוקים, מטפסים, צמחי תבלין, חצרות צומח, טחבים, שרכים, גדרונים, צפורי סכך, מאובנים, נטיעות, מעיינות, טוף וולקני, חרסים, חל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עין אלון - מחצבות קדומים, עין אלון - עין אורן, בקעת אלון - נחל חיק, הר ערקו, עין אורן - רקיה - שוקף, נחל כלח עליון, פרש מטמיר.

דרוג - א'

36. פרש מטמיר - חורבת אלון
=====

תחילת המסלול: על כביש נחל אורן כ-0.5 ק"מ מערבה לצומח דמון. נ.צ.
15356/23777

סוף המסלול: בעין אלון, נ.צ. 15244/23693

סימון התוואי: אין סימון.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל, כולל קטעים של סבך שיחים. במקרה של הליכה בכיוון הפוך - עליה ממושכת. הפרשי רום: 280-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: דרך עפר המסתעפת מכביש נחל אורן דרומה מקיפה את ראש נחל סכר, חוצה את האוכף המערבי הרדוד של הר אלון וממשיכה על גב השלוחה המערבית ביוחר. מקצה הדרך יורדים בשבילי רועים למערב-צפון-מערב עד דרך העפר של הר אלון סמוך למקום חצייתה את נחל סכר בנ.צ. 15294/23756. מזרם לנחל סכר יורד מהדרך שביל. שביל זה מקיף ממערב את השלוחה שבין שני יובליו הגדולים של נחל סכר, חוצה את היובל המזרחי וגולש דרך טרסות נטושות וחלקות מעובדות עד הדרך המובילה אל חורבת אלון. מחורבת אלון ממשיכים על גבי השביל העליון עד לעין אלון.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון עוספייא, טוף וולקני.

צומח: בתח עשבוניים, סוקצסיה בטרסות נטושות, יער אורן, אלון ואלת מסטיק. חורש מדוכא של אלון ובר-זית, בתח לוטם וסירה קוצנית, יער אורן ורחמה.

גריגה של קידה, בתח סירה ואזוב, חורש אלון, אלה, בר-זית וער, צומח גדות נחל.

צמחים מיוחדים: סחלב אנטולי, סחלב שלש-שיניים, ס. הגליל, ס. פרפרני, דבורנית קטיפה, דבורנית דינסמור, ד. נאה, ד. שחומה, ד. צהובה, ד. גדולה, אירוס הסרגל, צבעוני, בן-חצב החורש, מרבדי כלניות, אגס סורי, אלון תולע.

אחרים נקודתיים: חורבת אלון (138), עין אלון (136).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: בריכת הסכר (97), מצוק נחל סכר (98), מצפה הטופים (161), טחנת הקמח (135), עין אורן (132), מחצבות קדומים (134).

נקודות תצפית: לאורך השביל נקודות תצפית מרשימות אל נחל אורן, ערקו וגבעת יערות הכרמל. חורבת אלון.

חניונים: הר אלון, יד לבנים, חניון האגס, חניון מחצבות.

נושאים: חקלאות הררית, פטריות, חברות צומח, סחלבים, מרעה, נטיעות, חורבת אלון, וולקניזם, מעיין.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל סכר, עין אורן, מחצבות קדומים, הר ערקו, נחל אלון, נחל נשר, נחל כלח עליון, נחל חיק.

הערות: התוואי לא לגמרי ברור.

דרוג - ב'

37. נחל אלון
=====

תחילת המסלול: בחניון הר אלון (בצומח דמון), נ.צ. 15412/23780. אפשר להחיל גם ברום כרמל ולרדת ביובל המרכזי, נ.צ. 15508/23740.

סוף המסלול: בבקעת אלון על הדרך החוצה את הבקעה וממשיכה לעבר עין אורן ומחצבות קדומים (עד הכביש במחצבות קדומים עוד כ-2 ק"מ בשביל המסומן בירוק), נ.צ. 15310/23634.

סימון התוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. מחציתו התחתונה של המסלול חשופה לשמש. הפרשי רום: 310-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחניון הר אלון הולכים בשביל היורד אל היובל הצפוני של נחל אלון. ממשיכים בערוץ נחל אלון בחלקו העליון ולאחר מכן בגדתו הצפון-מערבית החשופה כמעט מצומח עצי. מחצת למזלג הנחלים אלון ואלה, באיזור מחשוף הטוף, חוזר השביל אל הערוץ, ומחבר אל דרך העפר החוצה את בקעת אלון מזרם-מזרח לצפון מערב.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון עוספייא, טוף וולקני (מחשוף קטן של דולומיט יגור במזלג הנחלים אלון ואלה).

צומח: יער אורן ורתמה. צומח סלעים. חורש "טוב" של אלון, אלה, בר-זית וער. יער אורן, אלון וקטלב. בחה של סירה, אזוב וקידה. בחה עשבוניים. צמחים של שולי שדות ודרכים.

צמחים מיוחדים: פואניח איטלקית, כריך אפרפר, אלון תולע.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצפה הטופים (161), חורבת אלון (138), עין אלון (136), עין אורן (132), טחנת הקמח (135), מחצבות קדומים (134), גבעת יערות הכרמל (133).

חניונים: חניון הר אלון, אורני הפסגה, חניון האגם, חניון מחצבות.

נושאים: סטרטיגרפיה, מבנה הכרמל, גיאומורפולוגיה, וולקניזם, מאובנים, טיפוסי מסלע, חברות צומח, חקלאות הררית, מכרסמים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עין אורן, מחצבות קדומים, בקעת אלון, הר שוקף, הר ערקן, נחל אלה, נחל חיק, נחל נץ, נחל סבך, נחל כלה עליון.

דרוג - ב'

38. נחל אלה

=====

תחילת המסלול: בחניון הר אלה (אל החניון ניתן להגיע בדרך עפר טובה שחחילחה בראש נחל חיק למרגלות רום כרמל, אורך הדרך עד החניון כ-2 ק"מ). נ.צ. 15421/23733.

סוף המסלול: בשולי בקעת אלון במזלג הנחלים אלון ואלה. נ.צ. 15366/23681.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, החוואי עובר בערוץ.

אורך המסלול: כק"מ.

משך הטיול הממוצע: 0.5-1 שעה.

קושי: רגיל. כולל קטעים של חורש סבך. הפרשי רום: 360-500 מ' מעל פני הים.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון עוספייא, טוף וולקני, דולומיט יגור.

צומח: יער אורן ירושלים ורתמה קוצנית. בחה לוטם, סירה, צתרה וקידה. חורש אלון, אלה, בר-זית וער מלווים בקטלב, כליל, לבנה, אורן, אחירוחם ואחרים.

צמחים מיוחדים: כריך אפרפר, אלון תולע, שנק, סחלבן.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצפה הטופים (161), רום כרמל (94), חורבת אלון (138), עין אלון (136), עין אורן (132), מחצבות קדומים (134), הר שוקף (169).

חניונים: הר אלה, חניון אורני הפסגה, חניון הר אלון, חניון האגם, חניון מחצבות.

נושאים: סטרטיגרפיה, הכרת סלעים, וולקניזם, גיאומורפולוגיה, חברת אורן ירושלים, יחסי צמח - מסלע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל אלון, נחל חיק, מחצבות קדומים, עין אורן, הר שוקף.

דרוג - ג'

39. נחל חיק - מחצבות קדומים
=====

חחילת המסלול: על כביש חיפה-עוספייא בין עוספייא לשכונה הבודואיה. נ.צ. 15576/23718.

סוף המסלול: במחצבות קדומים על כביש נחל אורן, נ.צ. 15174/23701.

סימון התוואי: ירוק.

אורך המסלול: כ-5.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 3-4 שעות.

קושי: רגיל, כולל קטע קצר, חלול וחלקלק (מפל הבוץ) ומפלים יבשים אחדים. קטע המסלול בבקעה אלון חשוף לשמש. הפרשי רום: 260-520 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מראש נחל חיק הולכים בשולי טרסות נטושות (שחלקן נטוע אורנים) על דרך עפר עד מעל עין חיק. בשביל קצר חוצים את הבוסחן שבערוץ ומגיעים לעין חיק. מקיפים את הבוסחן ממזרח ומדרום וחוזרים אל הערוץ במזלג נחל חיק ונחל הדס. המשך המסלול בערוץ על דרך עפר הנמשכת עד מזלג הנחלים הבא (נחל חיק - נחל מכחשת), בו הדרך מחפצלת לשני סעיפים העולים אחד לשלוחת הדסים והשני לשלוחת הדרומית של הר אלה. עוזבים את הדרך וממשיכים בערוץ נחל חיק עד מכחשת עמוקה. מהמכחשת ומטה הערוץ עמוק, מצוקי וכולל גבים. שביל צר עוקף את הקטע המצוקי בגדה הצפון-מערבית וחוזר אל הערוץ במפל "הבוץ". המשך השביל בתוך ערוץ חלול גדול ומוצל, היציאה מהנחל אל דרך עפר החוצה את בקעת אלון. על גבי הדרך נמשך התוואי עד מדגלוחיה של חורבת אלון שבקצה המערבי של בקעת אלון, שם מסתעף שביל מהדרך ויורד אל ערוצו של

נחל אורן. בקטע זה של נחל אורן (ואדי שאללה) הערוץ רחב, מחוץ, עם משטחי סלע חלקלקים, גבים, בולדורים וחלוקי נחל. השביל מגיע עד עין אלון וחחנת השאיבה הממוקמת עליו. מחחנת השאיבה עד שרידי טחנת הקמח, שלמרגלות מחצבות קדומים הולכים על דרך עפר. מהטחנה עולים בשביל קצר וחלול (חצוב בחלקו) אל מחצבות קדומים.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר ביח-אורן, קרטון עוספייא, טוף וולקני.

צומח: יער נטוע של אורן, ברוש, אקליפטוס וארז. סוקצסיה בטרסות נטושות, בוטחני פרי, יער אורן ורתמה. יער אורן, אלון וקטלב. בחת סירה, אזוב, קידה וזקנו. חורש "טוב" של אלון, אלה, ער + קטלב, בר-זית ועוד. צומח גדות נחלים.

צמחים מיוחדים: ערבז סוככני, הדס, דבורנית גדולה, ד. הדבורה, שנק, סחלבן, נורית הלב, אלון התולע, בן-חצב החורש.

אחרים נקודתיים: רום כרמל (94), עין חיק (139), מכחשת חיק (159), חורבת אלון (138), עין אלון (136), טחנת הקמח (135), מחצבות קדומים (134), גבעת יערוח הכרמל (133).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חרבת חיק (140), שלוחת הדסים (158), מצוק חיק (160), מצפה הטופים (161), עין אורן (132).

חניונים: אורני הפסגה, חניון האגם, חניון מחצבות.

מפגעים: ערימות פסולת בניין ואשפה בצד הכביש באיזור רום כרמל ולאורך דרך העפר. כריחה.

נושאים: פרשה המים, סוגי מסלע, סטרטיגרפיה, מאובנים, גיאומורפולוגיה, וולקניזם, מעיינות, נטיעות, שמירת טבע, חברות צומח, חקלאות הררית, בעלי חיים במים, טחנת קמח, ביח-בד, מחצבות קדומים, הכרמל בתקופה הרומית-ביזנטית, גבעת יערוח הכרמל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עין אורן - נחל דמון חחון, עין אורן - חורבת רקית, נחל דמון עליון, דרך בית-אורן - "שויצריה הקטנה", סכך עליון, נחל נץ - עוספייא, שוקף - דליח אל-כרמל.

הערות: הבוסתן באיזור עין חיק והחלקות המעובדות בבקעת אלון הם רכושם של חושבים מעוספייא ודליח אל-כרמל, אין לקטוף בהם פירות או לפגוע ברכוש!

דרוג - ב'

.40 נחל סבך עליון
=====

חחילת המסלול: על כביש חיפה - עוספייא מול רום כרמל (מזרחה לשכונה הבדואית של עוספייא). נ.צ. 15526/23718.

סוף המסלול: על דרך היערנים כ-3 ק"מ מדרום-מזרח לכביש נשר. נ.צ. 15587/23770.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, המסלול כולו עובר בערוץ.

אורך המסלול: כק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-1/2 שעה.

קושי: רגיל. כולל מפלים יבשים אחדים, הפרשי רום: 370-520 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: יורדים מהכביש (פרשח המים) בשולי השכונה הבדואית, ודרך ערימות של פסולת בנין וגרוטאות אל ראשו הרחב, המחון והחשוף של נחל סבך. לאחר כ-400 מ' הערוץ נעשה צר, תלול ועמוק יותר. בהמשך מופיעים גם מפלים קטנים וחורש. ברום של 370 מ' חוצה את הנחל דרך היערנים.

מסלע: קרטון עוספייא, דולומיט יגור.

צומח: בחת סירה קוצנית. גריגה של רתמה קוצנית. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. חורש "טוב" של אלון, אלה, בר-זית וער.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: רום כרמל (94), מערת רועים בגדה המערבית של נחל סבך (93).

נקודות תצפית: מראש נחל סבך תצפית מרשימה אל עמק מפרץ חיפה, גליל, וחרמון.

חניונים: חניון אורני הפסגה, חניון נופש פעיל, חניון קטלבים, חניון ביח השומר, מחנה חנועות הנוער (חניון לינה).

מפגעים: ערימות אשפה, פסולת בנין וגרוטאות לצד הכביש בראש נחל סבך. רעיית יתר וכריחה פרועה בעיקר בחלקו העליון של הנחל.

נושאים: פרשח מים, מבנה הכרמל, העתקים, מאובנים, סוגי סלעים, סוקססיה, חורש, מטפסים, שמיות טבע, רעיית יתר, בדואים, גדרונים וצפורי סבך.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: סבך תחתון, נחל יגור, שביל מנדטורי נחש, נחל נחש, גיא התהומות, חוצה גיא התהומות, נחל חיק, נחל אלון, נחל נשר, מחנה חנועות הנוער - דרך היערנים.

דרוג - ב'

.41 נחל סבך תחתון
=====

חחילת המסלול: על דרך היערנים כ-3 ק"מ מדרום-מזרח לכביש נשר. נ.צ. 15587/23770.

סוף המסלול: בחניון יד למגינים ביגור.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. המסלול כולו בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-4 ק"מ (כולל הליכה בנחל יגור מתחת למזלג יגור-סבך ובשביל עוקף יגור).

משך הטיול הממוצע: 2-4 שעות.

קושי: מסלול למטיבי לכת, כולל מפלים יבשים בגובה 1-6 מ'. לאחר גשם המפלים חלקלקים. הפרשי רום: 30-370 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מדרך היערנים יורדים בערוץ נחל סבך עד השפכו לנחל יגור (אפשר לטייל גם בכל אחד משני היובלים האחרים של נחל סבך). הערוץ מצוקי,

עמוק, חלול גדות ובעל חופת חורש גבוהה וצפופה. המשך המסלול בשביל המסומן אדום העובר בערוץ נחל יגור ולאחר מכן עוקף את קיבוץ יגור מדרום-מערב.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש מגוון של אלון, אלה ער מלווה מורן, כליל, בר-זית, לבנה, קטלב, חרוב ועוד.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בוצינית אופקית, אספלניוס שחור, שום סתורי, שנק, סחלבן.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקי סבך (88), מצוקי נחל יגור (89), מערת העטלפים (84), הוטת ג'ין (86), חרבח וואהב (83), מערת ה-MB1 (85), מצוקי הכתר (77-81).

חניונים: מחנה חנועות הנוער (חניון לינה), חניון נופש פעיל, יער היערנים.

נושאים: חורש, מטפסים, טחבים, צפורי סבך, "שולחנות אכילה" לטאה זריזה, בזים, מפנה צפוני-דרומי, מבנה הכרמל, העתקים, יגור.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל סבך עליון, מצוקי סבך, שביל היערן, נחל יגור-עוספיא, שביל מנדטורי נחש, חוצה גיא התהומות, נחל נחש, שביל השעורה, שביל הדרוזים, נחל אלון, נחל חיק.

דרוג - א'

42. שביל היערן
=====

תחילת המסלול: במחנה חנועות הנוער בעוספיא.

סוף המסלול: בחחית נחל יגור.

סימון התוואי: אין סימון בצבע.

אורך המסלול: כ-4 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 50-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהצד הצפון-מערבי של מחנה חנועות הנוער (איזור המקלחות) יורד שביל העובר ביובל המזרחי של נחל יגור - ערוץ רדוד מאד נטוע אקליפטוסים. לאחר כ-150 מ' מגיע השביל אל דרך עפר רחבה (הסעיף המערבי של דרך היערנים). התוואי מנצל את הדרך לאורך כ-30 מטר (צפון-מזרחה לערוץ), המשכו בחוד הסבך צפוני-מזרחית לערוץ, וכמעט במקביל אליו, עד המפגש עם דרך עפר נוספת (דרך היערנים). השביל חוצה את הדרך וממשיך בערוץ, עוד עשרות מטרים אחדות, עד שרידיה של מפחמה. המפחמה ממוקמת על שביל מנדטורי בעל אבני שפה. ההמשך כולו על גבי השביל המנדטורי המתפתל ויורד במתינות במדרון השלוחה שממזרח לנחל יגור. בדרכו חוצה השביל קטעים של חורש מגוון, גבוה וצפוף, קטעים של בחת סירה, מרווה ולוטס, קטעים אחרים של חורש מדוכא, מצוקים מרשימים ותצפיות אל נחל יגור ואל העמק. בחלקו התחתון חוצה השביל את שביל הדרוזים החלול יוחר (מסומן שחור), ממשיך מזרחה ומתחבר אל שביל השעורה. עם שביל השעורה, המסומן כחול, חוזר מערבה אל תחחית נחל יגור. מכאן ניחן להגיע לחניון יד למגינים בשביל עוקף יגור (אדום) מהלך כ-1/4 שעה.

מסלע: קרטון עוספיא, דולומיט יגור.

צומח: גריגה של רחמה, בחת סירה, מתנן וצחרה. יער נטוע. חורש אלון, בר-זית ולבנה. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. גריגה של קידה. חורש מגוון של אלון.

צמחים מיוחדים: מורן החורש, בוצינית אופקית, שום החורשים, דבורנית גדולה, סחלב קדוש, דורבנית החבור, סחלבן, שנק, צבעוני, שושן צחור, שקד, סחלבים ודבורניות.

אתרים נקודתיים: מצוקי נחל יגור (89).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: עין-אל-בלד (144), מצוקי סבך (88), מערת העטלפים (84), מערת ה-MB1 (85), חרבח וואהב (83), עוספיא.

נקודות תצפית: מהשביל נקודות תצפית מרשימות אל מצוקי נחל יגור וסבך, אל מפרץ חיפה, יגור, עמק יזרעאל והגליל.

חניונים: מחנה תנועות הנוער (חניון לינה), חניון בית-השומר.

מפגעים: כריחה ורעיית יחר, בעיקר סמוך לדרך היערנים.

נושאים: תצפית, מבנה הכרמל, העחקים, מצוקים, סוגי מסלע, צומח קרטונים, חורש, מפנים, רעיה, מכרסמים, צפורי סכך, דורסים, יגור.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל יגור, נחל חוסיפה, נחל סכך, נחל נחש, שביל השעורה, עוספייא.

דרוג - א'

43. שביל הדרוזים
=====

חחילת המסלול: על דרך היערנים בפיתול ההר שמצפון לבית השומר, נ.צ.
15702/23713.

סוף המסלול: בחתית נחל יגור.

סימון התוואי: שחור.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1.5 שעות.

קושי: רגיל, כולל קטעים עם סכך שיחים וקטעים חשופים לשמש. בכיוון ההפוך - "עליה מפרכת"! הפרשי רום: 50-430 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהעיקול החד בדרך היערנים יורד "פס אש" רחב לצפון-צפון-מזרח. השביל הולך לאורכו ומושב אל חורשה של אורן גלעין. מערבה לחורשה מצויים קבוצת קטלבים וכבשן סיד. השביל ממשיך לרדח כמעט בקו ישר וחוצה שתי דרכי עפר. על דרך העפר החתונה מושכים מעט צפונה וממשיכים במורד השביל המסומן, דרך כחמי גריגה וחורש, עד הדרך הצמודה לגדר של קיבוץ יגור.

מסלע: דולומיט יגור.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. יער נטוע. בתח סירה קוצנית. בתח לוטם. גריגה של קידה, בר-זית וזית. חורש אלון, בר-זית וחרוב.

נקודות תצפית: מאש השביל תצפית מרשימה אל הגליל והמפרץ (92).

חניונים: חניון בית-השומר, מחנה תנועות הנוער (חניון לינה).

נושאים: תצפית, הגבול הצפון-מזרחי של הכרמל, מבנה הכרמל, דרוזים, כבשני סיד, נטיעות, תצורות צומח, פריחה, "שולחנות אכילה", יגור.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל יגור, נחל סכך, נחל חוסיפה, נחל נחש, שביל היערן, שביל השעורה, עוספייא.

דרוג - ג'

44. שביל השעורה
=====

חחילת המסלול: בעיקול הדרך המובילה מעוספייא למחנה תנועות הנוער. נ.צ.
15749/23588.

סוף המסלול: ביגור.

סימון התוואי: כחול. מחצית המסלול (בין עוספייא לג'למי) בתוואי הדרך העתיקה.

אורך המסלול: כ-4.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-3 שעות.

קושי: רגיל. (בכיוון ההפוך - עליה ממושכת). הפרשי רום: 30-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מתחילים בשוליים המזרחיים של עוספייא, שביל השעורה (=ואדי שעיר) יורד מזרחה, חוצה את דרך היערנים, וממשיך מטה בקטע חלול יותר, מפוחל במקצת וחשוף בחלקו לשמש, עד חורבת ג'למי. מג'למי למרגלות אשדות

סוף המסלול: בדלייח-אל-כרמל מעל באר (עין) שמלייה. נ.צ. 15427/23366.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-6 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 4-5 שעות.

קושי: רגיל, כולל עליה ממושכת (במקרה של מסלול מקוצר והפוך - מהר שוקף לעין אורן - המסלול הוא קל). הפרשי רום: 220-497 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מטחנת הקמח הולכים לעין אורן ובמורד נחל אורן אל הניון האגס. במזלג הנחלים אורן-רקיה פונים לדרום-מזרח ועולים בשביל העובר לצד ערוצו של נחל רקיה. חוצים את דרך העפר המובילה אל מחשופי הטוף המגוון (וגבעת וולפסון) וממשיכים אל חורבת רקיה. השביל מקיף אח מרכז החורבה מצפון ומגיע אל מערת הקבורה, מתפתל מעט ועולה אל פסגת הר שוקף. מהפסגה ירידה בקטעי שביל ודרך עפר לסרוגיון, גולשים לאורך תוואי הדרך העתיקה, שהובילה מדליה לעוספייא, עד באר שמלייה ומשם לכפר.

מסלע: גיר ביח-אורן, קרטון עוספייא, דולומיט יגור, טוף וולקני, קרטון שמיר + צור, גיר מחרקה, חואר דליה.

צומח: צומח גדוח נחלים. חורש אלון, בר-זית ועוזרר. יער אורן, אלון וקטלב. גריגה של רחמה. בתה של לוטם. חורש אלון ובר-זית. חורשה נטועה של אורן גלעין בוסחני פרי נטושים.

צמחים מיוחדים: בן-חצב החורש, דבורנית גדולה, דבורנית הזבורה, דבורנית נאה, דבורנית הקטיפה, שנק, סהלבן, רימונית הלוטם, אירוס הסרגל.

אתרים נקודתיים: טחנת קמח (135), עין אורן (132), חורבת רקיה (174), מערת רקיה (172), ביח-בד (173), גח (171), אורן ענק בשוקף (168), שוקף (169), באר שמלייה (214).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מחצבות קדומים (134), גבעת יערוח הכרמל (133), טופים רקיה (131), בטיס מעצרת ביח-בד ברקיה (175), גח בשוקף (193), בית אוליפנט בדליה, קבר אבו-איברהים, ביח-בד בדליה.

יגור נעלמת דרך הפרדות והחוראי נעשה פחות ברור. השביל עובר מעל לגדר המחנה הצבאי בחוף יער פארק של אלון חבור. מעל הרפת של יגור חוצה החוראי את נחל מורנים (בתחיתור), מטפס מעט במדרון ועולה על התוואי של אחד מהשבילים המנדטוריים. ממשיכים בשביל המנדטורי עד תחית נחל יגור.

מסלע: דולומיט יגור, קרטון איאוקני, קרטון עוספייא (ממש בחחילת המסלול).

צומח: גריגה של רחמה, צתרה וסירה. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. גריגה של בר-זית וזית + אלון ועוזרר. חורש אלון ובר-זית. גריגה של קידה + מרווה משולשת + סירה קוצנית. יער פארק של אלון חבור ולבנה. חורש מגוון של אלון מצוי.

צמחים מיוחדים: שקד, בן-חצב יקינתוני, בן-סחלב, שום החורשים, אחילוף, מרבדי כלניות צבעוניות, כלילי חורש בפתח נחל מורנים.

אתרים נקודתיים: מצוק ג'למי (146), חורבת ג'למי.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת שרקייה (148), חורבת אספנה (145), המערה מה-MB1 ביגור (85).

מפגעים: מחצבת ג'למי, מכלי הגז ומסוף הגז של בחי הזיקוק בפתח נחל חוסיפה, גדרות המחנה הצבאי של ג'למי.

נושאים: דרוזים, החיישבות בכרמל, חברות צומח, תצורות צומח, העחקים, מבנה הכרמל, תצפיות אל עמק יזרעאל, מפרץ חיפה והגליל המערבי.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל חוסיפה, נחל יגור, מצודה הבמה, סיוור בעוספייא.

דרוג - ג'

45. עין אורן - שוקף - דלייח-אל-כרמל
=====

תחילת המסלול: בטחנת הקמח בנחל אורן, נ.צ. 15192/23696 (אפשר לרדת ממחצבות קדומים).

נקודות חצפית: פסגת השוקף (169), ליד הארון הגדול מצפון לפסגת השוקף (168).

חניונים: מחצבות קדומים, האגם, רקית.

נושאים: סטרטיגרפיה של הכרמל, העתק, טחנת קמח, מעיינות, צומח מים, חי במים מתוקים, גבעת יערוח הכרמל, חברוח צומח, מבנה הכרמל, החיישבות בכרמל, תקופה רומית-בזנטית, בית-בד, גח, מערות קבורה, באר - בור מים, דרוזים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: ישח - כרמיה, ערקן - עין אלון, נחל זוטה, נחל דוכן, שוקף - בקעת אלון - מחצבות קדומים, שוקף - נחל חיק, שוקף - נחל בוסתן.

דרוג - ב'

46. ערקן - עין אלון
=====

חחילת המסלול: בפסגת הר שוקף, נ.צ. 15269/23497.

סוף המסלול: עין אלון בחוף נחל אורן, נ.צ. 15244/23693.

סימון החוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל, כולל קטעים חלולים. לאחר גשם השביל בוצי וחלקלק. הפרשי רום: 270-490 מ'.

מהלך המסלול: מהאוכף הרדוד שבין הר שוקף להר ערקן (ראש נחל רקית) הולכים צפונה על גבי דרך עפר. כעבור כ-300 מ' מחפצל מהדרך שביל העובר בגב הרכס עד פסגת הר ערקן. מהפסגה יורדים בשביל תלול ומפותל במקצת עד כביש גבעת וולפסון. ההמשך על גבי הכביש עד מעל עין אלון, לעין אלון יורדים דרך חורש יפה של אלונים.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה, גיר בית-אורן.

צומח: יער אורן ורתמה. חורש אלון ובר-זית. בחת לוטם. יער אורן, אלון וקטלב. חורש אלון, קטלב ובר-זית. יער אורן נטוע.

צמחים מיוחדים: אלון תולע, סחלב מנוקד, בן-חצב החורש, רימונית, אירוס הסרגל, סחלב הגליל, סחלבן, שנק, דבורנית גדולה.

אתרים נקודתיים: גח במורדות הר ערקן (137), עין אלון (136).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: הר שוקף (169), אורן גדול בשוקף (168), גח רקית (171), חורבת רקית (172-175), חורבת אלון (138), טחנת קמח בעין אורן (135), עין אורן (132), מחצבות קדומים (134).

נקודות חצפית: מהשוליים הצפוניים של פסגת הערקן - אל נחל אורן וחורבת אלון. מהכפה הדרומית לפסגה (170) - חצפית אל עחליח. מראש נחל ערקן - אל בקעת אלון.

חניונים: רקית, מחצבות קדומים, חניון האגם.

מפגעים: כריית אדמה באוכף ערקן - שוקף.

נושאים: מבנה הכרמל (חצפיות), חברת אורן ירושלים, חורש, מטפסים, סחלבים, פטריות, מעיינות, גח.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עין אלון - מחצבות קדומים, עין אלון - נחל חיק, שוקף - דליה, עין אורן - רקית - שוקף, נחל סכר.

דרוג - ב'

47. רכס אצבע
=====

חחילת המסלול: חניון פתח נחל אורן, על כביש נחל אורן כ-0.5 ק"מ מזרחה לצומת נחל אורן, נ.צ. 14810/23554.

סימון התוראי: שחור.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-3 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטע של עליה קצרה אך חלולה. הפרשי רום: 30-180 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: חוצים את נחל אורן, עולים במדרגות לעמדת משמר בריטית. ממשיכים בשביל חלול אל מערת אצבע. מהמערה מושך השביל מעט מערבה, עולה ומקיף את חלקה המערבי של השלוחה, חוצה את גב השלוחה מזרחה דרך מתחם "תוכנית מצדה". מהאוכף שבגב השלוחה גולש השביל במספר פיתולים דרך החורש אל גדתו של נחל בוסתן. ממשיכים לאורך הגדה הדרומית של הנחל, על גבי דרך עפר, עד המזלג של נחלי בוסתן ואורן (למרגלות רכס כרמייה), ומשם דרך כרם זיחים חזרה לחניון.

מסלע: מצוקי גיר מוחרקה, חואר דליה, קרטון שמיר + צור.

צומח: יער פארק של חרוב ואלת מסטיק. הרדוף הנחלים ושיח אברהם לאורך הערוץ. חורש אלון ובר-זית. יער פתוח של אורן, אלון, אלה מסטיק ורחמה. בתח לוטם. בתה של מרווה משולשת, סירה קוצנית וקידה. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: גביעונית הלבנון, סחלבון, צבעוני, מרבדי כלניות, רקפת ("מבשרת גשם").

אחרים נקודתיים: מערת אצבע (185), מחחס "תוכנית מצדה" (186).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת אורן (183), מצוקי נחל אורן + מערות (182), כבשני סיד נחלי אורן (180), מצוקי כרמייה (179), גת במזרחו של רכס אצבע (188), 2 בחי-בד בעין-הוד.

נקודות תצפית: בקצה המערבי של רכס אצבע (184) - תצפית אל חוף הכרמל. מהאוכף במרכז רכס אצבע - תצפית אל מעלה נחל אורן.

חניונים: פתח נחל אורן, חונת אהרונסון (חניון לינה).

מפגעים: הדברת עטלפים במערת אצבע באבוקות. גמקסן (הפעולה אינה חוקית, הפגיעה - לא רק בעטלפים).

נושאים: חברות צומח, מפנה צפוני-דרומי, צומח מצוקים, מטפסים, חלזונות יבשה, עטלפים, שפני סלע, קארסט, מבנה הכרמל, נחל אורן, פרהיסטוריה, "תוכנית מצדה", ניל"י, מחנה המעפילים, מבצר עהלית.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: רכס אצבע - עין הוד, נחל בוסתן, נחל הוד, שלוחת ברגים.

ציוד: (נוסף לציוד הרגיל בטיול): פנס.

דרוג - ב'

48. עין הוד - רכס אצבע

תחילת המסלול: על כביש ניר-עציון מול הכניסה לעין-הוד. נ.צ. 14866/23420.

סוף המסלול: באוכף רכס אצבע, מפגש עם השביל (השחור) של רכס אצבע. נ.צ. 14820/23505. משם אפשר לרדת לחניון פתח נחל אורן.

סימון החוראי: אדום.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 130-200 מ' מעל פני הים.

מהלך הטיול: הולכים בדרך העפר העולה למזבלה שממערב לימין-אורן. מהפיהול הלפני אחרון של הדרך מסתעף שביל מערבה. השביל עולה אל עבר חלקה הגבוה של השלוחה, חוצה את השטח שנשרף ב-1974 ומשם אל האוכף של רכס אצבע ואל מפגש עם השביל השחור.

מסלע: חואר דליה (=חואר עין-הוד). טרשי גיר מוחרקה.

צומח: כרם זיתים. בתה של מרוה משולשת, סירה, קידה ועשבוניים. יער אורן ורתמה. בתח לוטס. יער אורן, אלון וקטלב. חורש אלון ובר-זית.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: גח בחלקו המזרחי של רכס אצבע (188), מצוקים מעל נחל בוחסן (187), מתחם "חוכנית מצדה" (186), מערת אצבע (185), מערת אורן (183), 2 בתי-בד בעין-הוד.

נקודות חצפית: מראש דרך העפר העולה מעין-הוד - אל חוף הכרמל, עין הוד והכרמל הנמוך. מאוכף רכס אצבע - אל מעלה נחל אורן.

חניונים: פתח נחל אורן, חווה אהרונסון (חניון לינה).

נושאים: חברות צומח, התחדשות לאחר שריפה, פריחה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: רכס אצבע, נחל הוד, שלוחת ברגים, נחל בוסתן.

דרוג - ב'

49. ואדי הצינור

חחילת המסלול: על שביל ישח - כרמייה. נ.צ. 14986/23560.

סוף המסלול: בחניון פתח נחל אורן, נ.צ. 14823/23559.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-1-0.5 שעות.

קושי: חלקו המזרחי של המסלול תלול ומצוקי, ההמשך רגיל כולל קטעים עם סבך שיחים. הפרשי רום: 210-30 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: משביל ישח - כרמייה מסתעף שביל חלול המתפתל ויורד דרך יער אורן, רתמה וקטלב אל ערוץ ואדי הצינור. לאחר חציית הערוץ, וקפיצה על גבי מדרגות סלע אחדות, חוצים את כביש נחל אורן. ההמשך בערוץ המצוקי עד למפגש עם נחל אורן. בנחל אורן עוברים ליד חחנת שאיבה, ממשיכים במורד הנחל עוברים מתחת לגשר ומשם לחניון פתח נחל אורן.

מסלע: קרטון עוספיא, דולומיט יגור, קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה.

צומח: יער אורן ורתמה. חורש אלון, בר-זית וער. הרדוף הנחלים ושיח אברהם בנחל אורן. בתה של זקנו, מרוה משולשת, קידה וזיפנוצה.

חניונים: פתח נחל אורן.

מפגעים: גרוטאות, פסולת בנין ואשפה באפיק נחל אורן.

נושאים: העחקים, סוגי מסלע, קידוח מים, מפנה צפוני-דרומי, מטפסים, "שולחנות אכילה".

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל צנירים, רקית-ישח, רכס כרמייה, נחל אורן - מחצבות קדומים.

הערות: המסלול כולל חציית כביש!

דרוג - ב'

50. רקית - ישח - כרמייה

חחילת המסלול: חניון רקית, נ.צ. 15150/23558.

סוף המסלול: חניון פתח נחל אורן, נ.צ. 14823/23559.

סימון התוואי: ירוק.

אורך המסלול: כ-5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 3-5 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטעים מצוקיים קצרים באיזור מערות ישח ובירידה מרכס כרמייה. הפרשי רום: 30-370 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחניון רקית הולכים על דרך עפר החוצה אח השלוחה מערבה. לאחר חציית הכביש, ירידה מתונה בשביל המוליך אל גג שכבת הדולומיט (המצוק של ישח). באיזור הדיר ומערות ישח יורדים אל המפלס החתון של צנירי ישח. ממשיכים בשביל עד ואדי הצינור. השביל הופך לדרך עפר המטפסת אל רכס כרמייה ומושכת מערבה על גב השלוחה. בקצה המערבי נוטשים את הדרך ויורדים בשביל העובר בין הטרשים עד נקודת תצפית יפה מראש המצוק. משם השביל מתפצל ויורד עד מזלג הנחלים אורן-בוטחן.

מסלע: גיר בית-אורן, קרטון עוספייא, טוף וולקני (צהוב), דולומיט יגור, קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה.

צומח: יער אורן ורחמה. חורש פתוח של אלון ובר-זית. אחר של עשבוניים. חורש אלון, ער ואלה. יער פתוח של קטלב ואורן. בהה של זקנן, מרווה וקידה. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: גביעונית הלבנון, בוצינית אופקית, שקד מצוי, עיריוני צהוב, דורבנית החבור, כלורה חרוזה, שום הכרמל, ערידת הביצות, שערות שולמית, מעוג קפח, ריכוזי נרקיסים, כלניות, חיננית, רקפת, צהרון, סייפן, חבצלת קטנה-פרחים ואחרים.

אחרים נקודתיים: חורבת רקית (175, 174), מערות ומצוקי ישח (129, 127), מצוקי כרמייה (179), תצפית אל נפתול נחל אורן (130).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת רקית (172), בית-הבד (173), גחוח (193, 171), שוקף (169), מערת כרמייה (178), מערת אורן (183), מצוקי נחל אורן (182), כבשני-סיד (180), מערת אצבע (185).

נקודות תצפית: תצפית אל נפתול נחל אורן (130), ממצוק כרמייה (179).

חניונים: רקית, כרמייה, פחח נחל אורן, חוות אהרונסון (חניון לינה).

נושאים: הכרמל בחקופה הרומית-ביזנטית, דרוזים, סטרטיגרפיה, סוגי סלעים, טקטוניקה, קארסט, צנירים, מערות, יחס מסלע-צומח, צומח מצוקים, מפנה צפוני-דרומי, פריחה, בזים, מכרסמים, חלזונות יבשה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: רקית - שוקף - דליה. רקית - עין אורן - מחצבות קדומים. נחל דוכן, ואדי הצינור - נחל אורן.

דרוג - א'

51. נחל דוכן
=====

חחילת המסלול: בכביש הסנטוריום "יערוח הכרמל" בצומח הראשונה (לפני הפניה לחניון רקית). נ.צ. 15138/23540.

סוף המסלול: במזלג הנחלים בוטחן-דוכן. נ.צ. 14959-23441 (משם במורד נחל בוטחן לחניון פחח נחל אורן כ-1-0.5 שעה).

סימון התוואי: אין סימון בצבע. המסלול כולו עובר בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-3 שעות.

קושי: רגיל. כולל מפלים יבשים אחדים וקטעים של חורש סבוך. הפרשי רום: 130-330 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכביש בצומח הסנטוריום (נ.צ. 15138-23540) יורדים בשביל תלול לזרום - דרום-מערב במורד יובל קטן ורדוד המתנקז אל נחל דוכן. משם ממשיכים בערוצו המוצל של נחל דוכן. בנ.צ. 15048-23495 - מזלג נחלים, ביובל הדרומי של נחל דוכן זורמים לעיחים שפכים מטהרים חלקית. מנ.צ. 15025-23498 הערוץ רחב יוחר, מצוקי ובמצוקים שמעליו מצויים צנירים. המסלול נמשך בערוץ עד השפכו אל נחל בוטחן.

מסלע: קרטון עוספייא/חרייבה. קרטון שמיר + צור. גיר מוחרקה.

צומח: יער אורן, אלון וקטלב. חורש אלון ובר-זית. חורש "טוב" של אלון, ער לבנה, אלה ואחרים. גריגה של קידה, מרוה ולוטס. צומח סלעים.

אחרים נקודתיים: צנירי נחל דוכן (190)

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת רקית (175-172), הגח של רקית (171), הר שוקף (169).

חניונים: חניון רקית, פתח נחל אורן, חניון כרמייה, חוות אהרונסון (חניון לינה).

מפגעים: כיוב הסנטוריום, מטוהר חלקית, מוזרם לנחל אחת לשבועיים.

נושאים: חברות צומח, חברות שיא, מטפסים, פטריות, "שולחנות אכילה", גדרונים, העחקים, סוגי מסלע, צנירים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל בוסתן תחתון - חניון פתח נחל אורן. נחל בוסתן - ימין אורן, נחל בוסתן - חרבת בוסתן - חגלון, שוקף - רקית. רקית - עין אורן - מחצבות קדומים. כרמייה - ישח - רקית.

דרוג - א'

52. נחל ערקן
=====

תחילת המסלול: על דרך בקעת אלון למרגלות מצפה הטופים. נ.צ. 15332-23596.

סוף המסלול: ראש היובל הדרומי של נחל ערקן על השביל של הר ערקן. נ.צ. 15366-23544.

סימון התוואי: אין סימון בצבע.

אורך המסלול: כק"מ.

משך הטיול הממוצע: 0.5-1 שעה.

קושי: רגיל, עליה חלולה למדי וקטעי הליכה בחורש סבוך. הפרשי רום: 310-465 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהדרך החוצה את בקעת אלון מחפשים חוואי נוח בין השדות (לא לרמוס שדות מעובדים!), חוצים את ערוצו של נחל אורן ובגבול בין חלקות מעובדות מושכים לדרום-מערב, דרך מחשופי טוף כהה, אל ערוצו של נחל ערקן. עולים בערוץ עד אלון תולע גדול ומרשים הצומח במזלג שני היובלים. ההמשך לאורך ערוצו של היובל הדרומי עד ראשו בפרשת המים של הר ערקן.

מסלע: טוף וולקני, קרטון עוספייא, גיר ביח-אורן, קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור.

צומח: חלקות מעובדות ונטושות. בתח סירה, זקנן-ואזוב. יער נטוע. בח עשבונים + עוזרר. יער אורן, אלון וקטלב. יער אורן ורחמה.

צמחים מיוחדים: שום סחוי, כריך אפרפר, סחלבים, סחלבן, שנק, רימונית, אלון תולע.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: הר שוקף (169, 168), מצפה הטופים (161), מצפיח מהר ערקן (170), גח בשוקף (171), חורבת רקית (172-175).

חניונים: חניון רקית, חניון האגם, חניון מחצבות.

נושאים: וולקניזם, גיאומורפולוגיה, חקלאות הררית, חברת אורן ירושלים, מטפסים, סחלבים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שוקף - דליח-אל-כרמל, שוקף - רקית - עין אורן, ערקן - מחצבות קדומים, נחל אלון, נחל חיק, נחל נץ.

דרוג - ב'

תחילת המסלול: פסגת הר שוקף. נ.צ. 15270-23488.

סוף המסלול: בבקעת אלון, על הדרך החוצה אח הבקעה, בין שפך נחל חיק לשפכו של נחל אלון. נ.צ. 15344-23580.

סימון התוואי: שחור.

אורך המסלול: כ-1.25 ק"מ.

משך המסלול הממוצע: 0.5-1 שעה.

קושי: שביל תלול. הפרשי רום: 215-497 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מפסגת הר שוקף יורדים צפון-מזרחה אל האורן הגדול שלצד דרך הרכב (המובילה לוליה), סמוך לאורן מחפצלת מהדרך הראשית דרך היורדת לבקעת אלון. התוואי עובר על הדרך הנ"ל עד ראשו של ערוץ היורד בחלילות אל בקעת אלון, המשך המסלול בערוץ.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה/עוספייא, גיר בית אורן, טוף.

צומח: בחה של סירה, זקנו ואזוב. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. יער פארק פתוח מאוד של עוזרר. יער אורן, אלון, רחמה וקטלב. חורש פתוח של אלון, בר-זית ואלה. יער נטוע של אורן וארז.

צמחים מיוחדים: אלון תולע, אורן ירושלים גדול בראש השביל, כליל חורש גדול בערוץ, אירוס הסרגל, כלניות.

נקודות תצפית: מפסגת הר שוקף, לאורך כל הדרך - תצפית אל בקעת אלון והכרמל הגבוה.

חניונים: רקית.

נושאים: וולקניזם, סוגי מסלע, פריחה, צמחי תבלין, רעיית יחר, נטיעות, מבנה הכרמל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל חיק, נחל אלון, נחל סכר, בקעת אלון - מחצבות קדומים, הר ערקן, שוקף - רקית - עין אורן, שוקף - נחל דוכן, שוקף - דליה, נחל נץ - נחל אורן עילי.

הערות: בקעת אלון מעובדת ברובה, חציית הבקעה תעשה רק בין החלקות המעובדות ולא דרכן!!

דרוג - ג'

54. נחל זוטה
=====

תחילת המסלול: בקצה המזרחי של בקעת אלון. נ.צ. 15378-23546.

סוף המסלול: על דרך הר שוקף-דליה באוכף מעל עין שאמלייה. נ.צ. 23450-15338.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי עובר בערוץ.

אורך המסלול: כק"מ.

משך הטיול הממוצע: כ-0.5 שעה.

קושי: רגיל, עליה תלולה למדי. חשוף לשמש. הפרשי רום: 320-430 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מתחילים בקצה המזרחי של בקעת אלון, דרומית-מזרחית למזלג הנחלים אורן וחיק, עולים בערוץ נחל זוטה בכיוון כללי דרומה. תחילת המסלול למרגלות מצוק עם צנירים. בערוץ ובחלק ממדרונותיו שרידי טרסות. חלקו העליון של הערוץ פתוח יוחר ומחונן, המדרונות כמעט חשופים.

מסלע: טוף, גיר, קרטון, צור.

צומח: בתח סירה ואזוב + עוזרר, אלון מצוי ואלון תולע. חורש פתוח של אלון ואלה. גריגה של קידה וסירה. יער נטוע.

אחרים נקודתיים: מצוק וצנירים בנחל זוטה (166).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מחצבה עתיקה (165), הר שוקף (169), האורן הגדול בשוקף (168), צנירים בנחל אורן עילי (162-164), באר (עין) שאמלייה (214).

נושאים: גיאומורפולוגיה, סוגי מסלע, קארסט, צנירים, מאובנים, סוקצסיה, מרעה, נטיעות, חי מתחת לאבן, חיוויאים, חלזונות יבשה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שוקף - דליח אל כרמל, שוקף - רקית, הר ערקן, נחל ערקן, נחל אורן עילי, נחל נץ, נחל חיק, מחצבות קדומים - עין אלון - בקעת אלון.

דרוג - ג'

55. נחל נץ - שלוחת עין אל עלק - ואדי האווה

חחילת המסלול: ליד הכנסיה המארונית של עוספייא. נ.צ. 15617-23609.

סוף המסלול: בקצה המזרחי של בקעת אלון במזלג נחלי אורן וחיק. נ.צ. 23568-15367.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי כולו - דרך עפר.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ

משך הטיול הממוצע: 1-2.5 שעות.

קושי: רגיל. רוב המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 315-510 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: יוצאים ממרכז הכפר עוספייא, הולכים דרך השכונה הנוצרית למאקם עבדללה ולעין אל-עלק שבראש נחל נץ-3. ליד עין-אל-עלק (הסגור מאחורי דלת ברזל ירוקה) עוזב המסלול את הערוץ וחוצה את שלוחת עין אל-עלק על גבי

דרך עפר הנמשכת גם בערוץ נחל נץ-2. יורדים עם הדרך הנ"ל עד בקעה קטנה, נטועה בוסתנים, במזלג הנחלים אורן ונץ. מכאן מערבה בדרך עפר המקבילה לערוצו הרחב והמחונן של נחל אורן עילי עד בקעת אלון.

מסלע: קרטון עוספייא, גיר בית אורן, קרטון חרייבה.

צומח: צומח של שולי שדות ודרכים. גריגה של רחמה וסירה. סוקצסיה בחלקות נטושות. יער אורן נטוע. בוסתנים ושדות. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. בתה של סירה קוצנית. חורש פתוח של אלון מצוי - אלון תולע, אלה ובר-זית.

צמחים מיוחדים: סחלבים, דבורניות, אירוס א"י, צחרנית, נורית הלב, מרבדי כלניות, אלון חולע.

אחרים נקודתיים: עין אל-עלק (143), צנירים בנחל אורן עילי (162-164).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: "פינת הקסם" בנחל נץ-1 (155), עין חוסיפה (142), צנירים בנחל נץ-4 (151-152), גת בבאב אל האווה (197), מצפה הטופים (161).

חניונים: מחנה חנועות הנוער בעוספייא (חניון לינה), חניון מחצבות, חניון האגם.

מפגעים: כריחה פרועה של עצים + רעיית יתר.

נושאים: דרוזים, מעיין שכבה, מאובנים, פריחה, סחלבים, נטיעות, שמירת טבע, צנירים, הסוג אלון, חקלאות הררית, סוקצסיה, גיאומורפולוגיה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל חיק, נחל זוטה - שוקף, נחל ערקן, בקעת אלון - מחצבות קדומים.

הערות: הבוסתנים אינם הפקר, אין לקטוף בהם פרי!

דרוג - ג'

=====

תחילת המסלול: על כביש דליה-אל-כרמל - עוספייא, בסופה של הירידה החלולה מעוספייא נ.צ. 15665-23536.

סוף המסלול: באזור הבוסתנים מצפון-מערב לגבעת באב-אל-האווה. נ.צ. 23520-15509.

סימון התוואי: אין סימון בצבע, התוואי כולו צמוד לערוץ.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 0.5-1 שעה.

קושי: רגיל. כולל קטעים של סבך שיחים ובני-שיח. כל המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 350-430 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכביש מול כרמי הזיתים שמדרום לעוספייא, במורד הערוץ הרחב והרדוד של נחל נץ 4. בערוץ עצמו חלקות נטושות, כתמים קטנים של חורש, גריגה של קידה ובחה של סירה. המדרון הצפוני של שלוחת כרבולת היורד אל הערוץ מכוסה חורש אלון, אלה ובר-זית, ואילו המדרון שמצפון לערוץ רובו טרסות נטושות ועליהן גריגה של רחמה, קידה, בחה של סירה ויערות נטועים. בנ.צ. 15555-23550 מזלג נחלי נץ 4 ונץ 3. בנ.צ. 15509-23520 מזלג נוסף עם נץ 2, בו עוברת דרך עפר. מדרום למזלג בקעה קטנה, נטועה בוסתנים, מנוקזת על-ידי נחל אורן.

מסלע: קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה, גיר בית אורן, קרטון חרייבה.

צומח: כרם זיתים. בוסתנים. יער אורן נטוע. גריגה של רחמה. גריגה של קידה. בחה של סירה. חורש אלון, אלה ובר-זית.

צמחים מיוחדים: אלון חולע, נורית הלב, צחרנית משובלת.

אחרים נקודתיים: צנירים (151, 152).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: גת בשלוחת כרבולת (149), גת בבאב-אל-האווה (197), "הבולען" של נחל נץ 1 (155), מצפה הטופים (161), שוקף (169), מצוקי נחל זוטה (166), דליית אל-כרמל.

מפגעים: כריחה, רעיית יחר.

נושאים: פרשת מים, חקלאות הררית, דרוזים, חברות צומח, סוקצסיה, פריחה, מטפסים, סוגי מסלע, חי מחת לאבן, מאובנים, צפורי חורש.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: בקעה אלון - מחצבות קדומים, נחל חיק, נחל אלון, נץ 1, דליית אל כרמל, נחל זוטה, נחל ערקן, הר שוקף, נחל חוסיפה. עוספייא - עין אל-בלד.

דרוג - ג'

57. נחל חוסיפה

=====

תחילת המסלול: בכניסה למחצבת ג'למי כ-0.5 ק"מ מדרום לצומח העמקים, נ.צ. 15936-23636.

סוף המסלול: בעוספייא בדרך היורד מהכפר למזבלה. נ.צ. 15737-23533.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: רגיל. כולל מדרגות סלע וחלקלקות. הפרשי רום: 20-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכניסה למחצבת ג'למי הולכים מערבה דרך יער פארק של אלון חבור וחוצים את ערוצו הפתוח והרדוד של נחל חוסיפה. כ-200 מ' מערבה לערוץ, על מדרון השלוחה המפרידה בין חרבת ג'למי לבין נחל חוסיפה, נראות אבני השפה של שביל מנדטורי המושך ועולה במתינות מאיזור הבחה העשבונית דרומה לחוף החורש. על גבי אותו שביל מנדטורי ממשיכים לחוף ערוץ נחל חוסיפה

58. עוספייא - מצודת הבמה - עלי א-דין
=====
תחילת המסלול: על דרך השדות בנ.צ. 15718-23564, היורדת מקצה רחוב מס' 15 בעוספייא.

סוף המסלול: על כביש המוחרקה במסעף דרך השדות כ-1.5 ק"מ מזרחה לצומח המוחרקה (על כביש דלית אל כרמל - אליקים), נ.צ. 15775-23203, או על דרך נוף - כרמל מדרום לחורבת עלי א-דין, נ.צ. 15837-23284.

סימון התוואי: ירוק.

אורך המסלול: כ-7 ק"מ עד כביש המוחרקה, או כ-6 ק"מ עד דרך נוף כרמל.

משך הטיול הממוצע: 4-6 שעות.

קושי: רגיל. חלקו הצפוני של המסלול חשוף כולו לשמש. הפרשי רום: 170-500 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: תחילתו של המסלול, המסומן בירוק, על דרך השדות בתחילת הקטע המישורי שלה מדרום-מערב לגבעה של חרבת שרקייה (באיזור ההעתק) בנ.צ. 15737/23538. המסלול עובר בדרך עפר המסתעפת מדרך השדות לדרום-מזרח, חוצה כרם זיתים הנטוע בראש נחל חוסיפה, עובר בתחתית המדרון החשוף כמעט של גבעה אל-מניבר וחוצה באלכסון את דרך נוף כרמל בנ.צ. 15821/23521. לאחר החציה מתפצל מהדרך הנ"ל "פס אש" רחב (מתחתיו קבור צינור מים) המושך מזרח-צפון-מזרחה כ-200 מ'. ההמשך במדרון מתון למדי לאורך צינור המים (המוביל ממרגלות הכרמל לעוספייא). לאחר כ-200 מ' נוספים משחנה שיפוע המדרון לחלול יותר. המסלול המסומן עוזב את תוואי הצינור, ליד חרוב גדול מעל קטע המדרון החלול, ומושך לדרום-דרום-מזרח. השביל חוצה קטע של חורש מדוכא של אלון ובר-זית, גולש עשרות אחדות של מטרים במדרון טרשי חשוף וחלול, ממשיך ויורד במחנינות דרך כתמי חורש פתוח, בתת עשבוניים וגריגה של קידה ומרוה, חוצה את ערוצו הדרומי של נחל צינור ואת נחל אלרואי. דרך יער פארק של אלון חבור, חרוב, אלה א"י ולבנה יורד השביל אל מצודת-הבמה. ממצודת-הבמה דרומה תוך חציית נחל מצודת-הבמה, ויובלו הצפוני של נחל עלי-א-דין עד הערוץ המרכזי של נחל עלי-א-דין. במעלה הערוץ בתוך חורש מגוון עד דרך נוף-כרמל, מעליה לאורך החוואי המסומן בירוק דרומה אל חורבת עלי-א-דין. בדרך לחורבה חוצים חלקות נטושות וממש צמוד אליה גם שטחים מעובדים. התוואי המסומן חוצה

(מערבה למחצבה). המסלול נמשך במעלה הערוץ בתוך חורש מגוון תוך מעבר במפלים קטנים ועל גבי חלקקות סלע. ברום של 400 מ' מעל פני הים חוצה דרך עפר את הנחל. מעל הדרך הערוץ רחב, רדוד וחשוף, חלקו נטוע זית. מהדרך ממשיך המסלול מערבה במעלה ערוץ רדוד וחשוף מצומח עצי. ראשו של הערוץ בדרך השדות על גבה מושכים ועולים לעוספייא.

מסלע: חואר דליה, גיר מוחרקה, דולומיט יגור, קרטון עוספייא.

צומח: יער פארק של אלון חבור. בחת עשבוניים. חורש "טוב" של אלון מלווה בר-זית, אלה, ער, לבנה, כליל, קטלב, חרוב ואחרים. צומח מצוקים. חורש אלון ובר-זית, בחת סירה קוצנית. גריגה של קידה שעירה. גריגה של רחמה קוצנית.

צמחים מיוחדים: מרבדי כלניות צבעוניות, סחלב, סחלב הגליל, נורית הלב, סינפיטון, אספניום שחור, אלון חבור.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוק וצנירים בנחל חוסיפה (147), מצוק ג'למי (146), חורבת ג'למי, חרבת אספנה (145), חצפית מחורבת שרקייה (148), עין אל-בלד (144).

נקודות תצפית: מראש נחל חוסיפה חצפית אל גבעות אלונים-שפרעם, הקישון, הגליל והגלבוע.

חניונים: מחנה חנועות הנוער בעוספייא (חניון לינה), חניון בית השומר.

מפגעים: מחצבת ג'למי, מיכלי הגז של בתי הזיקוק, מזבלת עוספייא, רעיית יתר, כריתה, אשפה.

נושאים: חברות צומח, חצורות צומח, סוקצסיה, רעיה, כריתה, שמירת טבע, צמחי צל, צפורי סבך, מכרסמים, העתקים, סוגי סלעים, דרוזים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שביל השעורה, עוספייא, שביל היערן, מצודת הבמה, נחל יגור, נחל נץ 4 - מחצבות קדומים.

דרוג - ב'

אח השוליים הצפוניים של החורבה מערבה ומסתיים על דרך השדות. בדרך השדות עוד כ-1200 מ' לכביש המוחרקה. החורבה משתרעת על כל הכיפה ובצידה הדרום-מזרחי מצויים בורות המים. אפשר לרדת מאיזור בורות המים דרומה אל דרך נוף-כרמל בנ.צ. 15837/23284.

מסלע: קרטון עוספייא, גיר מוחרקה, תרכיזי קלציט, קרטון שמיר (=קרטון ג'ונדיה).

צומח: בחת סירה קוצנית, כרם זיתים, "בחה" של אלון ובר-זית. חורש אלון ובר-זית. גריגה של קידה שעירה. בחת לוטם ומרווה משולשת, יער פארק של אלון חבור. חורש מגוון של אלון מלווה ער, בר-זית, אלה, קטלב ואחרים. בחת עשבוניים.

צמחים מיוחדים: אלון תולע, אלון תבור, שיזף השיח, נורית הלב, סחלבים, דבורניות. כלניות צבעוניות, זהבית דמשקאית, אירוס הסרגל, בן-חצב יקינחוני.

אתרים נקודתיים: מצודת הבמה (205), חורבת עלי-א-דין (211).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: תצפית מחורבת שרקייה (148), שרידי מחצבה עתיקה מדרום לנחל אלדואי (202), כבשני סיד (203), בור פעמון למרגלות מצודת הבמה (204), מערת מצודת הבמה (206), חורבת עדה (247), מצוק ומערת אום-אל אחמד (248), בור עדה (245), מצוקי נחל עקב (249), מערת קבורה (246), גת ממערב לחרבת עלי-א-דין (212), גת בחרבת מעצרה (200).

נקודות תצפית: ראש נחל חוסיפה, מצודת-הבמה, חרבת עלי-א-דין.

חניונים: מחנה חנועות הנוער בעוספייא (חניון לינה), חניון בית-השומר, חניון קרן הכרמל, חניון המוחרקה.

מפגעים: מחצבת ג'למי ומכלי הגז, רעיית יחר, כריחה, כריית אדמה.

נושאים: העתקים, תצפית, סוגי סלעים, שמירת טבע, רעיית יחר, חברות צומח, דרוזים, הקישון, חקלאות הררית, תקופת המשנה והתלמוד, בורות מים, בית-בד, הסוג אלון, פריחה, סחלבים, צפורי טבך, מכרסמים, דורבנים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דרך השדות - עוספייא, שביל השעורה, נחל יגור, נחל חוסיפה, נחל אלדואי, מצודת הבמה - קישון, נחל עלי-א-דין וחרון, נחל כרד, ואדי אום-אל-אחמד, מערות אום-אל-אחמד, ואדי ג'ונדיה, חרבת עדה.

דרוג - ב'

59. נחל בוסתן - נחל חגלון

חחילת המסלול: במזלג הנחלים אורן - בוסתן נ.צ. 14838/23536.

סוף המסלול: במזלג הנחלים הוד - חגלון נ.צ. 14980/23310.

סימון התוואי: כחול.

אורך המסלול: כ-4.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-4 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 260-40 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: עולים בערוץ נחל בוסתן עד עין זרקה, משם בשביל מחון על הגדה הדרומית עד עין עציון. מעין עציון ממשיכים בשביל תלול יותר העולה דרך החורש עד גב השלוחה ממערב לחורבת בוסתן. חוצים את השלוחה ויורדים בדרך עפר ביובלו של נחל חגלון. ממשיכים בערוץ נחל חגלון עד המזלג עם נחל הוד (למרגלות אבו-אל-היג'ה).

מסלע: קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה, חואר זליה (=חואר עין-הוד).

צומח: חורש אלון ובר-זית + אלה, ער, לבנה ואחרים. גריגה של קידה ומרווה. יער אורן ורחמה. יער אורן, אלון וקטלב. יער נטוע של אורן, ברוש ואקליפטוס. כרם זית.

צמחים מיוחדים: ערבובה שעירה, אפון קפח, דבורנית גדולה, סחלב, שנק.

אתרים נקודתיים: עין עציון (223), עין זרקה (224), חורבת בוסתן (222).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקים מעל נחל בוסתן (187), מערת אצבע (185), רכס כרמייה (179), צנירי נחל דוכן (190), קבר ארגז מזרחה לח' בוסתן (221), חורבת חגלון (234), ריכוזי מאובנים בשלוחת ברגים (227).

חניונים: פתח נחל אורן, חרות אהרונסון (חניון לינה).

מפגעים: שפכים מימין-אורד זורמים אל נחל בוסתן.

נושאים: סוגי סלעים, העתק - קימוט, מבנה הכרמל, מפנה צפוני-דרומי, מעיין, חלוקי נחל, מאובנים, חורש, מטפסים, יערות נטועים, החיישנות דרוזים בכרמל.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל בוסתן עליון - דליח-אל-כרמל. נחל דוכן, רכס כרמייה, רכס אצבע, נחל הוד, חגלון - שלוחת ברגים, חגלון - נחל מזר- מערות.

דרוג - ב'

60. מצודת הבמה
=====

חחילת המסלול: על כביש ג'למי - יוקנעם, כ-2 ק"מ מדרום לצומח העמקים ליד כבשני הסיד הגדולים. נ.צ. 15971/23478.

סוף המסלול: על כביש ג'למי - יוקנעם כ-1.5 ק"מ מדרום לצומח העמקים. נ.צ. 15958/23549.

סימון החוואי: אין.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטע חלול מאד בנחל מצודת הבמה, ערימת גללים + סרפד למרגלות מערת מצודה-הבמה. רובו של המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 170-20 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכביש עולים בדרך עפר העוברת למרגלות כבשני הסיד הגדולים ומושכת דרום-מערבה. ההמשך במעלה הערוץ המצוקי והחלול של נחל מצודת הבמה, את המפלים וגושי הסרפד ניחן לעקוף בשבילי עיזים קצרים המובילים אל מערת מצודת הבמה. בקטע שבין המערה לשביל המסומן ירוק (שביל עלי-א-דין - מצודת הבמה) מופיע בערוץ חורש גבוה ויפה. אל מצודת הבמה מושכים על גבי השביל המסומן בירוק. ממצודת הבמה יורדים צפונה על שביל מתווך החוצה את נחל אלרואי ויורד עד חחנת שאיבה של מקורות על כביש ג'למי-יוקנעם. ניתן לקצר את המסלול ולרדת ממצודת הבמה אל כבשני הסיד, בערוץ רדוד מאד המחיל מאיזור יער הפארק שמצפון למצודת הבמה.

מסלע: גיר זינת, חואר דליה, גיר מוחרקה.

צומח: יער פארק של אלון חבור. חורש מגוון של אלון, בר-זית, אלה, ער ועוד. צומח סלעים. בחת עשבוניים. בחת סירה. גריגה של קידה. חורש אל אלון ובר-זית. יער אורן נטוע.

צמחים מיוחדים: בן-חצב יקינחוני, מרבדי כלניות צבעוניות, זהבית ומשקאית, אחילוף, שיזף השיח, אלון חבור.

אחרים נקודתיים: כבשני סיד (203), מערת מצודת הבמה (206), מצודת הבמה (205), בור פעמון למרגלות מצודת הבמה (204), מחצבה עתיקה מדרום לנחל אלרואי (202).

נקודות חצפית: מצודת הבמה.

נושאים: חצפית, הגבול המזרחי של הכרמל, הקישון, מצוקים, קארסט, מערות, חבורת צומח, מרעה, שלכת, בזיס, עטלפים, שפנים, כבשני סיד, דרוזים, החיישנות בכרמל, בדואים, רכבת העמק, מחצבות עתיקות, "שולחנות אכילה".

קשר אפשרי למסלולים אחרים: חורבת עלי-א-דין, נחל עלי-א-דין תחתון, נחל אלרואי.

דרוג - ב'

חחילת המסלול: בכביש העולה לעין-הוד 500 מ' מזרחה לצומת עין-הוד על כביש חיפה-תל אביב הישן, נ.צ. 14784/23406.

סוף המסלול: בכניסה לשמורת נחל המערות, מזרחית לכביש חיפה-תל אביב הישן בין עין-כרמל לגבע כרמל. נ.צ. 14708/23076.

סימון התוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-8 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 5-7 שעות.

קושי: רגיל, בקטעים אחדים סבוכ. הפרשי רום: 250-30. חלק מהמסלול חשוף לשמש.

מהלך המסלול: הולכים דרך מטעי הזיתים של עין-הוד על גבי דרך עפר המובילה מזרחה במעלה נחל הוד. לאחר כק"מ מסתעף מהדרך שביל הפרוץ מעל גדתו הדרומית של הנחל, חוצה ערוצון קטן (בו עולה שביל אל שלוחת ברגים) ועובר בשולי טרסות נטושות. כ-100 מ' מערבה למזלג נחלי הוד וחגלון, למרגלות הכפר אבו-אל-היג'ה, עולה השביל דרומה בערוץ רחב ומוצל. מראש הערוץ הולכים דרך יער נהדר של אורן ורחמה אל חלקה המזרחי הגבוה של השלוחה ומשם אל חורבת חגלון. לאחר סיוף בחורבה יורדים דרומה אל האיזור הטרשי והחשוף יותר, דרך מערות הקבורה של חגלון, אל ראשו של נחל מזר. התוואי המסומן נמשך בנחל מזר מערבה עד מוצאו מההר ומשם לאורך המדרון המערבי (בין פתח נחל מזר לפתח נחל המערות) עד החניון של שמורת נחל המערות.

מסלע: גיר מוחרקה, חואר דליה (=חואר עין-הוד), טוף וולקני, קרטון עוספייא, דולומיט יגור.

צומח: כרמי זית. יער נטוע של ברוש ואורן. חורש אלון ובר-זית. יער אורן + רחמה + קטלב. חורש "טוב" ומגוון של אלון, לבנה, ער, אלה ועוד. גריגה של קידה וסירה. אחו של עשבוניים, חורש מדוכא של בר-זית, זית ואלון. צומח מצוקים. חב' חרוב ומסטיק.

צמחים מיוחדים: וינקה עשבונית, קייצנית צמרנית, צחרנית משובלח, שרכר הסלעים, ריכוזים גדולים של נרקיסים, מרבדי כלניות, צבעונים, סחלבים.

אחרים נקודתיים: חורבת חגלון (234), מערות קבורה (233), גת(232), מצוקי נחל מערות (278).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: 2 בחי-בר בעין-הוד. קימוט מקומי קטן הניכר היטב בשיכוב בחוף נחל הוד (225), ריכוזי מאובנים (231, 230, 227), מצוק + מערה בגדה הדרומית של נחל הוד (235, 236), צניר בגדה הדרומית של נחל הוד (238), גת באוכף מזרחה לחגלון (237), גת ובורות פעמון בשלוחת עוזרר (274, 273, 271), באר כפולה בנחל בארוחיים (275), מערות הנחל, גמל, חנור, הגדי (278).

נקודות תצפית: מחורבת חגלון, משן הסלע שמצפון לפתח נחל המערות.

חניונים: שמורת נחל המערות, פתח נחל אורן, חוות אהרונסון (חניון לינה), מצפה עופר.

מפגעים: ביוב של ניר-עציון זורם חופשית בחלקו המערבי של נחל הוד. פגיעה בחורש על ידי כריחה ורעיית יתר. האיזור ברובו הוא שטח אש פעיל של צה"ל.

נושאים: עין-הוד - עין חוד - אבו-אל-היג'ה. שמירת טבע, הכרת סלעים, מבנה הכרמל, חברות צומח, מפנה צפוני-דרומי, ישובים מהחקופה הרומית-ביזנטית, בורות מים, מערות קבורה, גת, התיישבות הדרוזים בכרמל, גיאומורפולוגיה, טוף וולקני, פריחה, צפרי שיר, שוניות, פרהיסטוריה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שלוחת ברגים, רכס אצבע - עין-הוד, נחל בוסחן, נחל הוד עליון, נחל כליל, נחל עוזרר.

הערות: המסלול עובר בחוף שטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא תיאום מוקדם!!

דרוג - ב'

תחילת המסלול: במטע הזיחים בתחתיח נחל הוד במזלג הדרכים המערבי. נ.צ.
14800/23395 (אפשר לעלות גם בשביל של נחל הוד עד הערוצון המערבי העולה
דרומה אל שלוחת ברגים).

סוף המסלול: בשוליה המערביים של חורבת חגלון. נ.צ. 14974/23248. משם ניהן
לחזור לכביש דרך נחל הוד או מזר.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. השביל בשימוש מטיילים ועיזים - "דרוך".

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 50-250 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הולכים בדרך העולה מנחל הוד אל מטעי הזיחים שמדרום לו. הדרך
חוצה ערוץ רדוד וממשיכה לעלות חוד שינוי כיוון - מזרחה. בקצה מטע הזיחים,
בפנה הצפון-מזרחית מתחיל השביל הצר העולה מתנווח מזרחה. לאחר כ-0.5 ק"מ
מסתעף שביל נוסף העולה דרומה לכיוון גב השלוחה, עולים בו וממשיכים על גב
השלוחה עד חורבת חגלון.

מסלע: חואר דליה (=חואר עין-הוד), גיר מוחרקה.

צומח: מטע זית. יער אורן, רחמה, אלון וקטלב. חורש מדוכא מאד של בר-זית,
אלון וזית. גריגה של קידה. אחו של עשבוניים.

אחרים נקודתיים: ריכוזי מאובנים מצוררים (227), חורבת חגלון (234).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: גח (232), מערות קבורה (233), בחי-בד בעין
הוד.

נקודות תצפית: מקצה שלוחת ברגים תצפית אל מבצר עתלית. מחגלון תצפית אל
חוף הכרמל, הכרמל התיכון ובקעת מהר"ל.

חניונים: פתח נחל אורן, חוות אהרונסון (חניון לינה), חניון שמורת נחל
המערות, חניון מצפה עופר.

מפגעים: שטח אש של צה"ל. פגיעה בעצים על ידי כריחה ורעיית יחר.

נושאים: מאובנים, צמחי סלעים, חברות צומח, מרעה, ישוב מהחקופה הרומית-
ביזנטית.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל הוד, נחל מזר, נחל עוזרר, נחל כליל, נחל
בוסתן, נחל הוד עליון.

הערה: המסלול עובר בתוך שטח אש של צה"ל. אין להכנס ללא תיאום מוקדם עם
צה"ל!!!

דרוג - א'

63. נחל בוסתן עליון
=====

תחילת המסלול: ליד באר שמלייה בדליית-אל-כרמל. נ.צ. 15413/23390.

סוף המסלול: בעין עציון למרגלות חורבת בוסתן. נ.צ. 15049/23402.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. ההליכה בערוץ הנחל או מעט מעליו בקטעים
אחדים. רוב המסלול - דרך עפר.

אורך המסלול: כ-4 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: קל. רוב המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 200-370 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחוץ הכפר דליית-אל-כרמל, יורדים אל באר שמלייה למרגלות הר
שוקף, משם דרך טרסות נטושות וכרמי זית לאורך הערוץ עד המפגש עם דרך העפר
היוצאת מדליה ביובל הדרומי. על גבי הדרך ממשיכים עד עין שוקף וקבוצת
הצפצפות הנטועות ממערב לו. למרגלות חורבת שוקף עוזבת הדרך את הערוץ,
המסלול ממשיך בערוץ כשמשני צידיו כרמי זית. לאחר מפגש מחודש עם הדרך,

חוצים איזור של יער נטוע סבוך למדי בקטעים מסויימים. עד עין עציון שלמרגלות חורבת בוסתן עוברים קטע של חורש נהדר של אלון, אלה, ער, לבנה ואחרים ועוד חלקות סבוכות של יער נטוע.

מסלע: חואר דליה. גיר מוחרקה.

צומח: כרמי זית, אחו של עשבונים. יער אורן ורחמה. צומח מים (בעיקר פטל). יער נטוע של אורן, ברוש ואקליפטוס. חורש אלון, אלה, ער, לבנה ואחרים.

צמחים מיוחדים: מרבדי כלניות, עכנאי מגובב, ערבבה שעירה.

אחרים נקודתיים: ביח אוליפנט בדליית-אל-כרמל, קבר אבו איברהים בדליית-אל-כרמל, בית-הבד בדליה, ביר (עין) שמלייה (214), עין שוקף (215), מעיינות נוספים בנחל בוסתן (219, 220), עין עציון (223).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת שוקף (218, 216), מערת צלב מלטה (217), ערק-אל-אסי המצוק בולט מזרוע לעין שוקף, הר שוקף (169), חרבת בוסתן (222), קבר ארגז מזרחה לחרבת בוסתן (221).

נקודות תצפית: ביח אוליפנט, ערק-אל-אסי.

מפגעים: אשפה ביציאה מהכפר, פגיעה בעצים על ידי כריחה. דרכי עפר ונטיעות צפופות על שטחים גדולים, דרדרות באפיק כחוצאה של הכשרת שטחים מעל האפיק לנטיעות.

נושאים: דרוזים, ישובים בכרמל בתקופות שונות, חרסים, חקלאות הררית, הכרמל בחקופת הטורן, יחסי מסלע - צומח, פריחה, נטיעות, שמירת הטבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל בוסתן החחון, נחל דוכן, הר שוקף - עין שמלייה, חורבת בוסתן - נחל הוד.

הערות: מחאים בעיקר לסוף החורף והאביב (שיא הפריחה).

דרוג - ג'

נחל הוד עליון
=====

64. תחילת המסלול: על דרך הנחל מערות - דליה. נ.צ. 15230/23242.

סוף המסלול: במזלג הנחלים הוד וחגלון למרגלות אבו-אל-היג'ה. נ.צ. 14980/23310.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. המסלול הוא בקו הערוץ (פחות או יותר).

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטילול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטעים עם סכך שיחים ובני-שיח. המסלול כולו חשוף לשמש. הפרשי רום: 160-320 מ' מעל פני הים.

מסלע: טרשים של גיר מוחרקה. חואר דליה.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. כתמי חורש של אלון, אלה וער. גריגה של קידה. יער אורן ורחמה. יער אורן, אלון וקטלב. צומח סלעים. חורש מתחדש לאחר שריפה.

אחרים נקודתיים: הצנר הגדול של נחל הוד (240), צנר (238).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת חגלון (234), מצוק ומערות מעל נחל הוד (236, 235), גת באזכף ממזרח לחגלון (237), הר מהלל (264).

נקודות תצפית: מגבעת הצנר הגדול, ומגבעה מערבית-דרום-מערבית לצנר הגדול (239).

מפגעים: שריפות וחוצאותיהן. הכשרת קרקע לצורך נטיעות ק"ל. נטיעות צפופות, דרכים. פגיעה בחורש על ידי כריחה ורעיית יתר.

נושאים: סוגי סלעים, קארסט, צנירים, יחסי מסלע-צומח, חברות צמחים, סוקצסיה לאחר שריפה, צמחי סלעים, פריחה, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דליה - נחל מערות עליון. הר מהלל - הרבת אבו-
חרב. נחל הוד תחתון. חגלון - שלוחת ברגים. חגלון - נחל מזר - נחל מערות.
נחל בוסתן - דליה. נחל בוסתן תחתון.

דרוג - ג'

65. נחל עדה (ואדי אום אל-אחמד)
=====

חחילת המסלול: על כביש ג' למי-יוקנעם מדרום לגבעת העץ הבודד. נ.צ.
16017/23225.

סוף המסלול: על דרך נוף כרמל למרגלות חורבת עלי-א-דין. נ.צ.
15882/23279.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 40-430 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: המסלול עוקף מדרום את גבעת העץ הבודד, שלמרגלות הכרמל,
וממשיך במעלה הערוץ של נחל עדה. מושך חחילה לצפון-צפון-מערב ובמהשך
מערבה. ממזרח לערוץ מאהל בדואי קטן ודיר. בברך של הנחל קבוצה של חרובי
ענק מרשימים מלווים אלון חבור, אלון מצוי ואלה א"י. כ-0.5 ק"מ מערבה לברך
עוזבים את הערוץ ועולים צפונה אל מדרון חלול המצמיח יער פארק דליל ביותר
של אלון חבור ובתה עשבונית. ראשו של המדרון עטור במצוק דמוי פרסה. התוואי
עובר לרגלי המצוק עד מערת אום-אל-אחמד המצויה בפינתו הצפון-מערבית.
מהמערה עולה מרעול חלול אל ראש המצוק וממנו מערבה במקביל לערוץ עד לפיתול
בדרך העפר הרחבה (דרך נוף כרמל) מדרום-מזרח לחורבת עלי-א-דין.

מסלע: קרטון איאוקני, גיר מוחרקה, חוואר דליה.

צומח: שדות מעובדים. יער נטוע. בחת עשבוניים. יער פארק של חרוב. חורש
אלון ואלה. יער פארק של אלון חבור. חורש מדוכא של אלון ובר-זית.

צמחים מיוחדים: אלון חבור, אלון חולע, עצי חרוב גדולים במיוחד, שושנתית,
שרכך סלעים, בוציניח אופקית, שעמון, בן-חצב יקינחוני, מרבדי כלניות
צבעוניות.

אתרים נקודתיים: מצוק ומערת אום-אל-אחמד (248).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת עלי-א-דין (211), חורבת עדה (247),
מערת עדה (246), בור עדה (245), מצוקי נחל עקב (249), מערות קבורה מדרום
לנחל עקב (251), כבשן סיד מדרום לנחל עקב (253), גחות מצפון לנחל לבנה
(254, 255), מצוקי נחל מצוק (256), חרבת דובה (257), מוחרקה (307).

נקודות חצפית: מראש המצוק שמעל מערת אום-אל-אחמד.

חניונים: קרן הכרמל, מוחרקה.

מפגעים: רעיית יתר, כריחה, פריצת דרכים והכשרת שטח לנטיעות.

נושאים: הגבול המזרחי של הכרמל, מבנה הכרמל, טיפוסים מסלע, קארסט, חבורת
צומח, חצורות צומח, הסוג אלון, עפצים, בדואים, פריחה, מפנים, דורסים,
שפנים, מצוקים, רעייה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עלי-א-דין - מצודת הבמה, שביל ג'ונדיה, חורבת
עדה, נחל כרך עליון.

דרוג - ב'

66. נחל כליל (חלקו הצפוני של המסלול עובר בשטח אש פעיל).
=====

חחילת המסלול: חניון שמורת נחל המערות, נ.צ. 14708/23076.

סוף המסלול: ראש נחל מזר, נ.צ. 14930/23166 (אפשר לחזור לחניון נחל
המערות בשביל נחל מזר - אדום).

סימון התוואי: אין סימון בצבע. חחילת המסלול על דרך העפר של נחל המערות,
המשכו בערוץ נחל כליל, הירידה מגב שלוחת עוזרר לנחל מזר - במרעול עזים.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2 שעות.

קושי: רגיל. לאורך דרך העפר המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 200-30 מ' מעל פני הים.

מסלע: דולומיט יגור, קרטון עוספייא, קרטון שמיר + צור.

צומח: יער אקליפטוס נטוע. גריגה של קידה וסירה. חורש מדוכא של בר-זית, אלון וזית. חורש מגוון ויפה של אלון, אלה, לבנה, ער, כליל ואחרים. יער יפה של אורן, אלון וקטלב.

צמחים מיוחדים: עצי כליל החורש גדולים ויפים. מרבדי פריחה של כלנית, צבעוני, צהרון, סייפן וחד-שנתיים.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: בור פעמון + חוליית פי-בור בשלוחת עוזרר (274), בור פעמון וגח בשלוחת עוזרר (273, 271), מערות ומצוקים בשמורת נחל המערות (278).

חניונים: חניון שמורת נחל המערות.

מפגעים: שריפה, כריתה, רעיית יתר, שטח אש פעיל בחלק הצפוני של המסלול.

נושאים: סוגי סלעים, חברות צומח, פריחה, סוקצסיה לאחר שריפה, צמחי תבלין, צפורי שיר, שפנים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל מזר - מערות. חגלון - נחל הוד. נחל עוזרר.

הערה: חלקו הצפוני של המסלול עובר בשטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא חיאום מוקדם!!!

דרוג - ב'

67. נחל עוזרר (המסלול עובר בשטח אש פעיל).

תחילת המסלול: בפינה הצפון-מערבית של בקעת מהר"ל, במזלג הנחלים מערות ועוזרר. נ.צ. 14988/22988.

סוף המסלול: בראש נחל מזר. נ.צ. 14930/23166.

סימון המסלול: אין סימון בצבע, המסלול עובר בערוץ הזרימה של נחל עוזרר ויורד משלוחת עוזרר במרעול עזים אל ראש נחל מזר.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. ישנם קטעי מסלול סבוכים, בתחילת נחל עוזרר יש גדרות מרעה. הפרשי רום: 200-90 מ' מעל פני הים.

מסלע: דולומיט יגור, קרטון עוספייא, קרטון שמיר + צור, טוף וולקני.

צומח: יער פארק של אלון תבור ועוזרר. בחה של סירה וקורנית. גריגה של קידה. חורש אלון ובר-זית. חורש "טוב" של אלון, אלה, בר-זית, לבנה ואחרים. יער אורן ורחמה שרוף בחלקו. בתח לוטס, יער אורן, אלון וקטלב. אחר של עשבוניים.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: גח בשלוחת עוזרר (271), בור פעמון בשלוחת עוזרר (273), בור פעמון + חוליית פי-בור (274), הר הגעש של בקעת-שי"ר (340), מסגד איגזים (368).

נקודות תצפית: מהקצה המזרחי של שלוחת עוזרר - תצפית יפה אל בקעת טופים קטנה, המגע בין הטוף לגיר, ותצפית אל הכרמל החיכון.

מפגעים: חוצאות השריפה של קיץ 1984 ניכרות היטב בשטח. גדרות מרעה ללא שערים, שטח אש של צה"ל.

נושאים: שמירת טבע, התחדשות לאחר שריפה, חברות צומח, סוגי מסלע, וולקניזם, פריחה, מטפסים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל כליל, נחל מזר, חגלון - נחל הוד, שלוחת ברגים, כרם מהר"ל - בקעת שי"ר.

הערה: המסלול עובר בשטח אש פעיל, אין להכנס לחוכו ללא חיאום מוקדם!!!

דרוג - ב'

68. נחל מערות עליון (חלקו הדרומי של המסלול חוצה שטח אש פעיל!!!) =====

תחילת המסלול: בדלייח-אל-כרמל בקצה רחוב מס. 12.

סוף המסלול: על דרך נחל המערות מצפון לבקעת מהר"ל. נ.צ. 15059/23048.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-3 שעות.

קושי: רגיל. חשוף ברובו לשמש. הפרשי רום: 430-130 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: יוצאים מרחוב מס. 12 בדלייח אל כרמל על גבי דרך סולינג, היורדת לכלם מהר"ל והולכים כ-600 מ' עד לצומת דרכים. מהצומת יורדים בערוץ נחל המערות על גבי דרך הנמשכת אל דיר. מסוף הדרך בשביל רועים המושך במקביל לערוץ בגדה הצפונית וחזרה לערוץ הנחל. המסלול צמוד לערוץ עד המפגש המחודש עם דרך נחל המערות בנ.צ. 15190/23132, נקודת המפגש היא גם מזלג נחלים. עולים מהמזלג במעלה היובל המזרחי ומראשו דרומה אל חורבת אבו-חרב, שלמרגלות קו המצוקים והצנירים (אפשר לעלות מחוד ערוץ נחל המערות עוד לפני המזלג הנ"ל, באיזור קו המחח הגבוה, לנצל את דרך העפר שנפרצה מהיובל המזרחי אל אחד מעמודי החשמל). מצפון-מערב לחורבה משתרעת שלוחה עטורה ביער אורן ורתמה, מדרום לה נחשף טוף צהוב. המסלול חוצה את איזור הטוף ומקיף את ראשו של יובל קטן המושך מערבה אל נחל המערות. מדרום לשלוחה, שראשה מצמיח חורש אל אלון חבור, עוזרר ואלון מצוי, מושך התוואי במורד ערוץ קצר וחלול למדי, דרך חורש מגוון וגבוה, אל דרך נחל המערות. ממשיכים בדרך עוד כ-1200 מ' עד מאהל של צה"ל מצפון לבקעת מהר"ל.

מסלע: גיר מוחרקה, חוואר דליה, קרטון שמיר, טוף וולקני.

צומח: גריגה של רחמה. גריגה של אלון ובר-זיח. גריגה של קידה. בתח עשבוניים. חורש מגוון של אלון, אלה, ער, מלווה כליל, בר-זיח, לבנה ועוד. יער פארק מגוון של אלון חבור, חרוב, לבנה, כליל ועוד. יער אורן ורחמה. יער פארק של אלון חבור.

צמחים מיוחדים: אלון חלוע, אלון חבור, כליל החורש, מרבדי כלניות, אירוס סרגל, צבעוני.

אתרים נקודתיים: דלייח-אל-כרמל, מערה (242), צניר (241), חרבת אבו-חרב (268), כבשן סיד (282).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חורבת דבלה (243), הר מהלל (264), ארבעת האורנים (267), הצניר בנחל הוד (240), מסגד איגזים (368), הר הגעש של בקעת שיר (340), מחשוף הטוף המגוון (369), האתר הישראלי (344), הטוף השחור של מקורה, גבעת שנה (367, 366), נחל מערות.

מפגעים: מצבורי אשפה בין דליה למזבלה, כריחה, שריפות, רעיית יתר, הכשרת קרקע לנטיעה.

נושאים: דרוזים, שמירת טבע, שריפות, הכשרת שטח לנטיעה, מבנה הכרמל, גיאומורפולוגיה, סוגי מסלע, וולקניזם, צומח - מסלע, צמחי תבלין, קארסט, צנירים, הסוג אלון, פריחה, בורות מים, חלזונות, דורסים, חי מתחת לאבן, צפורי שיר.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל מערות חתון, הר מהלל, נחל חרובים, נחל הוד, נחל עוזרר, חגלון, נחל מזר, בקעת שיר, האתר הישראלי - בקעת מקורה, גבעות עופר.

הערה: המסלול עובר בחלקו בתחום שטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא חיאום מוקדם עם צה"ל!!!

דרוג - ב'

=====

תחילת המסלול: בדליית-אל-כרמל בקצה רחוב מס. 12.

סוף המסלול: על דרך נחל המערות מצפון לבקעת מהר"ל. נ.צ. 15059/23048.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-4 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטעי טרשים, חשוף כולו לשמש. הפרשי רום: 130-457 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: יוצאים מרחוב מס. 12 בדליית אל כרמל והולכים על גבי דרך הסולינג היורדת לכרם מהר"ל, לאחר כ-150 מ' - צומח דרכים, המסלול ממשיך על הדרך הדרומית, המושכת על פרשת המים שבין נחל חרובים לנחל מערות. הדרך עוברת בין בוסתנים וחלקות שחלקן נטושות. ממערב לדרך, על כיפה קטנה, בולטת קבוצת אורנים. האורנים נטועים על שרידיה של חורבת דבלה. הדרך יורדת בשטח חווארי עם שיחי רחמה אל אוכף מצפון להר מהלל (ראשו של נחל אוכף). מהאוכף עולים בשביל רועים אל שני החרובים הבולטים על הר מהלל. מהפסגה החווארית יורדים במרעול היורד בין הטרשים מערבה, עוקף את ראשו של נחל מהלל וממשיך על גב השלוחה המישורית כמעט. מאוכף רדוד וחווארי מושך השביל בשיפוע מחוץ מאוד לדרום-מערב לעבר קבוצה בולטת מאד של 4 אורנים גדולים ומרשימים. מארבעת האורנים יורדים בשביל חלול יותר, ולא מוגדר במיוחד, מערבה אל המצוק והצניח הגדול של חרב אבו-חרב. צריך לעקוף את המצוק מזרע או מצפון כדי להגיע אל תחיתו. מהחרוב הגדול של חרב אבו-חרב ממשיכים דרומה דרך חלקות נטושות, רחבות ומישוריות כמעט המגדלות בתה עשבונית, חרובים בודדים ואלוני תבור אל ראש נחל כתרון. נחל כתרון מתנקז אל בקעת מהר"ל בפינה הצפון-מערבית, מחחר ברובו בטוף וולקני צהוב, פריך המצמיח בתה עשבונית ויער פארק של אלון תבור ולבנה. סוף המסלול לאורך השוליים הגבוהים של בקעת מהר"ל משפך נחל כתרון לבקעה ועד דרך נחל המערות ליד מאהל של צה"ל.

מסלע: חוואר דליה, גיר זינח, גיר מוחרקה, קרטון שמיר + צור, טוף וולקני.

צומח: בוסתנים. חלקות נטושות. גריגה של רחמה. גריגה של בר-זית ואלון. בתה של לוטם, צמח, מרווה וסירה. חבנת אורן ורחמה. בתה עשבוניים, יער פארק של אלון תבור.

צמחים מיוחדים: אירוס הסרגל, מרבדי כלניות, דבורנית כחלחלה, זהביח דמשקאית, סחלבים.

אחרים נקודתיים: דליית-אל-כרמל, חורבת דבלה (243), פסגת מהלל (264), בור פעמון (265), ארבעת האורנים (267), חרב אבו-חרב: צניח, בורח פעמון, מחצבה עחיקה (268).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: סומקה (291-299), מסגד איגזים (368), הר הגעש של בקעת שיר (340), מחשוף הטוף המגוון (369), האתר הישראלי (344), נחל המערות (278).

נקודות חציית: חורבת דבלה, פסגת מהלל, "ארבעת האורנים".

מפגעים: כריחה, רעיית יתר, שריפות (חוצאות ירי או הצחות), הכשרת קרקע לנטיעות ממערב לדרך.

נושאים: דרוזים, מערות קבורה, החיישנות בכרמל, מבנה הכרמל, סוגי מסלע, קארסט, וולקניזם, התחדשות לאחר שריפה, שמירת טבע, צמחי תבלין, פריחה, המשולש הקטן, חלזונות, צניח.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל מערות עליון, נחל מערות תחתון, נחל חרובים, בקעת שיר, האתר הישראלי - מקורה, גבעות עופר - נחל שמרי, נחל עוזרר, חגלון, סומקה.

הערה: המסלול עובר בשטח אש פעיל - אין להכנס לשטח ללא תיאום מוקדם עם צה"ל!!!

דרוג - ב'

70. נחל חרובים (המסלול עובר בחוד שטח אש פעיל !!!)

=====

חחילת המסלול: בדליית-אל-כרמל בקצה רחוב מספר 5.

סוף המסלול: בכרם מהר"ל.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי עובר בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-8 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 4-6 שעות.

קושי: דגיל. חלקו הגדול חשוף לשמש. הפרשי רום: 400-85 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מקצה רחוב מס. 5 בדליית אל-כרמל הולכים בשביל היורד בערוץ בין שרידי בוסתנים וטרסות, אל מזלג נחל חרובים - ואדי עיסה. בהמשך הערוץ עמוק, מתון וחלול גדות. מעל הערוץ בולטים מצוקים וצנירים. 2 שבילים עוזבים את הנחל ממזרח ועולים דרומה לעבר סומקה, שביל נוסף עולה בנחל אוכף צפון-מערבה אל הר מהלל. באיזור המזלג עם נחל אוכף הערוץ חשוף בשל כריחה ובצדו שרידי טרסות. בהמשך מלווה הנחל בחורש מגוון ויפה, הערוץ רחב, מתון ו"מרוצף" חלוקי נחל. בנ.צ. 15294/23036 מזלג נחלים, החבוי במקצת בחורש, כאן נשפך ממזרח - נחל סומק. בערוץ נחל סומק אפשר לעלות לחורבת סומקה, בכך ליצור מסלול טבעתי (ירידה באחד משני השבילים מסומקה לנחל חרובים). נחל סומק בחלקו התחתון הוא סבוכ, מצוקי ויפה, בחלקו העליון הוא מתון ופתוח, החורש בו פגוע על ידי פחמאים.

ממזלג הנחלים חרובים-סומק ממשיכים במורד הערוץ עד שולי בקעת מהר"ל. חורש האלון המצוי מתחלף ביער פארק של אלון חבור. כתוצאה משריפות, מופיעים גם כתמים גדולים של גריגת קידה שעירה. סמוך למוצא הנחל אל בקעת מהר"ל - גדרות בקר. את הבקעה עצמה חוצים לדרום-מערב על דרך עפר העוברת בין שדות מעובדים ומושכת אל מושב כרם מהר"ל.

מסלע: חואר דליה, גיר מוחרקה, גיר זינח, קרטון שמיר + צור, קרטון חרייבה, סוף וולקני.

צומח: בוסתנים, בתה עשבונית. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. גריגה של קידה. חורש מגוון של אלון, ער, אלה מלווה קטלב, לבנה, בר-זית, כליל ועוד. יער פארק של אלון חבור ולבנה.

צמחים מיוחדים: שושן צחור, לע-הארי הגדול, אפון קפח, בוצינית אופקית, מעוג קפח, אלון חולע, אלון חבור, אגס סורי, צחנן, סחלבן, שנק, מרבדי כלניוח.

אתרים נקודתיים: דליית-אל-כרמל, צנירים בנחל חרובים (290, 263-260), מסגד איגזים (368).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: סומקה (299-291), הגבעה הקטומה (288), הצניר הגדול (287), הר מהלל (264), חורבת דבלה (243), האתר הישראלי (344), הר הגעש של בקעת שי"ר (340), מערות קבורה של איגזים (341), מחשוף הטוף המגוון (369), נחל מערות (278).

נקודות חצפית: מקצה הכפר (דליית-אל-כרמל), מגג המסגד של איגזים.

מפגעים: כריחה, מפחמות, רעיית יחר, שריפות, גידור ללא שערים.

נושאים: דרוזים, גיאומורפולוגיה, סוגי סלעים, צנירים, קארסט, צומח מצוקים, הכרמל כגבול תפוצה, שושן צחור, שפני סלע, דורסים, גדרונים, מטפסים, חורש, מאובנים, וולקניזם, שמירת טבע, תצורות צומח, הסוג אלון, המשולש הקטן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: חורבת סומקה - נחל סומק, חורבת דבלה - הר מהלל - נחל אוכף, נחל מערות עליון, חורבת סומקה - אורן הסלע, בקעת שי"ר, הר סומק - חורבת דרג', נחל מערות התחתון, האתר הישראלי, בקעת מקורה, גבעת שנה, מוחרקה - כרך - ואדי עיסה, שוקף - דליית-אל-כרמל.

הערות: המסלול עובר בחוד שטח אש פעיל - אין להכנס ללא תיאום מוקדם עם צה"ל !!!

דרוג - א'

=====

חחילת המסלול: חניון אורן הסלע. נ.צ. 15555/23135.

סוף המסלול: חניון אורן הסלע. נ.צ. 15555/23135. (מסלול מעגלי).

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-5.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 3-5 שעות.

קושי: רגיל. חלק ניכר מהמסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 320-440 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחניון אורן הסלע הולכים בדרך העפר המקיפה את החורשה ממזרח ומצפון, מקצה הדרך יורדים אל ערוצו של ואדי עיסה. הערוץ מתון, חשוף כמעט ובשוליו שרידי טרסות, מעט מצוקים וצנירים. הערוץ מושך מערבה ומחלכד עם יובלים נוספים (2) היורדים מאיזור דליית-אל-כרמל. מתחל למזלג השני משחנה כיוון הערוץ לדרום-מערב, התוואי נמשך על גדתו המזרחית של נחל חרובים וכעבור כ-200 מ' מחחיל לעלות במתינות לעבר חורבת סומקה. שביל נוסף תלול יותר עולה מתוך נחל חרובים לסומקה כמה עשרות מטרים מצפון-מזרח לנחל אוכף (היורד מהר מהלל). השביל מגיע לחורבת סומקה מצפון, עובר על גבי דרגש גירי, שבקצהו הדרומי חצובה גח גדולה. מחחת לשביל חצובות מערות קבורה. מהגת מושך השביל מזרחה אל בור מים גדול וממנו לדרום-מזרח אל מרכז החורבה. מהחורבה על גבי דרך עפר, החוצה את יובליו העליונים של נחל מהר"ל, אל מתקן צה"ל הממוקם בשוליו הדרומיים של חניון אורן הסלע. אפשר לעלות ביובל המערבי של נחל מהר"ל צפונה אל דרך עפר נוספת המגיעה לחניון אורן הסלע.

מסלע: קרטון שמיר + צור, גיר מוחרקה, חואר דליה.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. בתת סירה, אזוב ועשבונים. צומח סלעים ומצוקים. חורש אלון, בר-זית, ער, אלה ועוד. גריגה של רחמה. יער פארק של אלון חבור. יער אורן ורחמה. יער אורן גלעין נטוע בחוד חורש אלון.

צמחים מיוחדים: שושן צחור, אלון חולע, אלון חבור, אוג הבורסקאים, נרקיסים, סחלבים, דבורניות, אירוס הסרגל, געדח החורש, צחרנית משובלת, דמסון כוכבני.

אתרים נקודתיים: צנירים בנחל חרובים (260-263), מערות קבורה בסומקה (292-291), גתות בסומקה (293, 299), בור מים (294), חורבת סומקה (295).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: הגבעה הקטומה (288), הצניר הגדול בנחל חרובים (287), מערת השור והאריה (297), גח (298), צניר בנחל מהר"ל (259), (302), ביר עבד-אל-ג'הני (304).

נקודות תצפית: מחלקו העליון של השביל העולה מנחל חרובים לסומקה. מהשלוחה של ביח הכנסת. מהגבעה הקטומה (תצפית אל בקעת מהר"ל).

חניונים: חניון אורן הסלע.

מפגעים: מחקני אימונים של צה"ל, דרכים, פגיעות ירי, שריפות, כריתה ורעיית יתר.

נושאים: סומקה, תקופות החיישנות בכרמל, גתות, בית-בד, מערות קבורה, חרסים, שמירת טבע, דורסים, צמחי תבליון, הסוג אלון, כרמל כגבול חפוצה, חצורות צומח, סוגי סלעים, יחסי צומח-מסלע, בעלי חיים במים, צנירים, מצוקים, דרוזים, פטריות.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דליית-אל-כרמל, נחל חרובים, נחל סומק - נחל חרובים, הר מהלל - נחל אוכף, הר סומק - נחל מהר"ל, הר סומק - דרג'.

הערה: איזור חורבת סומקה מצוי בתחום שטח אש פעיל - אין להכנס לשטח ללא תיאום מוקדם עם צה"ל !!!

דרוג - ב'

חחילת המסלול: על כביש דלייח-אל-כרמל - אליקים, כ-0.5 ק"מ מזרחה לחניון אורן הסלע, נ.צ. 15596/23156.

סוף המסלול: בנחל רקפת ליד הגדר של סולחם. על שביל רקפת - כרך המסומן אדום. 15606/22987.

סימון החוואי: אין סימון בצבע, החוואי כולו בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל אך סבוכ (סבך שיחים כולל קידה וחורש סבוכ + קיסוסיה). הפרשי רום: 220-420 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ירידה מפרשת המים שבין אגן נחל חרובים לאגן נחל רקפת. ראש נחל שנק רדוד, רחב וחשוף, המסלול עובר בסמוך לאוהלה של משפחה בדואית. במורד הערוץ שרידי טרסות וחלקות נטושות, בהמשך חורש (שעבר דלול וכריחה) של אלון ובר-זית מלווה בער, קטלב, אלה א"י, אחירוחם ועוד. ברום של 340 מ' חוצה את הערוץ דרך נחל רקפת. מתחת לדרך הערוץ עמוק יותר וסבוכ. כ-200 מ' מזרחה לדרך - מזלג נחלים, בהמשך הערוץ עמוק יותר, כולל מפלים אחדים וחורש סבוכ ומוצל. כ-200 מ' מתחת למזלג נחלים נוסף נשפך נחל שנק לנחל רקפת, סמוך לגדר של סולחם.

מסלע: קרטון שמיר, קרטון חרייבה, גיר מוחרקה, טוף וולקני.

צומח: בחת סירה. גריגה של רחמה. יער אורן, אלון וקטלב. חורש אלון, בר-זית וער. גריגה של קידה. חורש אלון ובר-זית. יער נטוע.

צמחים מיוחדים: אלון תולע, שנק, סחלבן, בוציניח אופקית.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: צניר נחל שנק (305), מחשוף הטוף של נחל רקפת (322), ביר עבד-אל-ג'הני (304), ערק אל-נטיף (321, 320).

מפגעים: כריחה, דלול חורש, רעיית יחר, גידור.

נושאים: פרשת מים, טרסות, סוקצסיה, חורש, צמחי מצוקים, "שולחנות אכילה", צפורי סבך, שרקקים, טוף וולקני, סוגי סלעים, מאובנים, מפחמה, סחלבים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: כביש דלייח-אל-כרמל - אליקים (סימון אדום), כרך - מוחרקה, דליה - ואדי עיסה, ערק אל-נטיף - מערת רקפת, נחל רקפת עילי, אום-אל-זינת - מערות אליקים.

הערה: ממערב לכביש דלייח-אל-כרמל - אליקים מזרחה לחניון אורן הסלע - שטח אש פעיל !!!

דרוג - ב'

73. רקפת - כרך - מוחרקה - מנצורה
=====

חחילת המסלול: על כביש דלייח-אל-כרמל - אליקים, בין חניון אורן הסלע לבין אום-אל-זינת, מול כרם הזיחים הצפוני ביותר מהמצויים ממערב לכביש. נ.צ. 15577-22935.

סוף המסלול: על כביש ג'למי - יוקנעם, כק"מ מצפון לצומח יוקנעם. נ.צ. 16037-23120.

סימון החוואי: אדום.

אורך המסלול: כ-8.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 5-7 שעות.

קושי: רגיל. המחצית המזרחית של המסלול חשופה ברובה לשמש. הפרשי רום: 210 - 474 - 40 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכביש יורדים (לאחר חציית גדר בקר) בערוץ קטן ורדוד לצפון-צפון-מזרח אל נחל רקפת. בחלקו העליון בתה של סירה, אזוב וכרמי זית, בהמשך

נחל לבנה (315), גת מדרום לנחל לבנה (313), חרבת מנצורה (309-311), גת ממזרח לדרך הנפט (255).

נקודות תצפית: מהגבעה השטוחה מצפון לחחילת המסלול - תצפית אל כל אגן הניקוז של נחל רקפת. מראש חורבת כרד, מגג המנזר במוחרקה.

חניונים: חניון אורן הסלע, חניון קרן הכרמל, מוחרקה.

מפגעים: גידור, כריחה, שוד עתיקות, כריית אדמה, אשפה באיזור המוחרקה, רעיית יתר.

נושאים: גיאומורפולוגיה, אגן ניקוז, מבנה הכרמל, תצפית, וולקניזם, סוגי סלעים, חקלאות הררית, החיישנות בכרמל, תקופת המשנה והתלמוד, דילול החורש, מפחמות, הסוג אלון, עפצים, שמירת טבע, חברות צומח, מרעה, בורות מים, בור - באר, בית-בד, גח, כרמליטים, סיפור אליהו ונביאי הבעל, פריחה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: חורבת דובה - ואדי ג'ונדיה, נחל כרד עליון - עלי א-דין, נחל שנק, נחל רקפת עילי, מערת רקפת, אום אל-זינת - מערת אליקים, כרד - דליית-אל-כרמל, ואדי עיסה - נחל חרובים.

הערות: ממערב לכביש דליח אל-כרמל - אליקים, דרומה לחניון אורן הסלע - שטח אש פעיל!!!

דרוג - ב'

74. חורבת דובה - ואדי ג'ונדיה

חחילת המסלול: במגרש החנייה התחתון של המוחרקה (=חניון קרן הכרמל). נ.צ. 15838-23125.

סוף המסלול: על כביש ג'למי-יוקנעם, כק"מ מצפון לצומח יוקנעם. נ.צ. 16037-23120.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-3.5 ק"מ.

חורש פתוח של אלון מצוי, אלון חולע, אלה, בר-זית, אחירוחם ועוד. בחלקו התחתון מחשוף טוף וולקני, דרך עפר וגדרות. התוואי מסומן על דרך העפר העוברת בין הגדר של סולחם לבין ערוץ הזרימה של נחל רקפת. לאחר כ-200 מ' עוזבת הדרך את נחל רקפת ועולה בגדה המזרחית של נחל כרד במקביל לערוץ. השביל ממשיך בערוץ נחל כרד, חלקו בסבך שיחים וחלקו בחורש מגוון וגבוה, עד דרך נחל רקפת. מעל הדרך נחל כרד פתוח, רדוד ובגדותיו טרסות נטושות. מעל דרך נחל רקפת מזלג נחלים אחד וכ-200 מ' במעלה הנחל מזלג נוסף (ניתן לעלות ביובלו הצפון-מזרחי ולטפס אל ראש הגבעה של חורבת כרד). המסלול המסומן ממשיך במעלה נחל כרד, המקיף את גבעת כרד ממערב, עולה אל אוכף חורבת כרד בין מערת הקבורה הגדולה לבין בור המים הגדול (ניתן לצאת מכאן לכביש אליקים - דליח-אל-כרמל בדרך העפר המסומנת בשחור). לאחר סיור בחורבה ממשיכים על דרך עפר המושכת מזרחה, שביל העובר בין טרשים וחלקות נטושות מסתעף מהדרך הנ"ל ומסתיים בחניון קרן הכרמל. מהחניון הולכים אל המוחרקה על הכביש. מהמנזר יורדים בשביל חלול ומצוקי שמוצאו סמוך לפינה הצפון-מזרחית של חומת המנזר. השביל מחובר אל דרך הג'יפים היורדת בפיתולים דרך המדרון המזרחי בין נחל מצוק לנחל לבנה עד כביש ג'למי-יוקנעם.

מסלע: קרטון שמיר (=קרטון ג'ונדיה), טוף וולקני, קרטון חרייבה, גיר מוחרקה, חוואר דליה.

צומח: כרם זיתים. בתת סירה ואזוב. גריגה של קידה. חורש מגוון של אלון, אלה, בר-זית וער. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. חורש אלון מצוי ואלון חולע. יער פארק פתוח מאוד של אלון חבור, חרוב ולבנה. בתת עשבוניים. יער נטוע. שדות מעובדים.

צמחים מיוחדים: אלון חולע, אלון חבור, אגס סורי, אוג הבורסקאים, צחנן, אירוס הסרגל, נורית הלב, זהביח דמשקאית, גביעוניית הלבנון, אפון קיפח, מרבדי כלניות צבעוניות, בן-חצב יקינחוני, נרקיסים, בוצינית אופקית, סחלבן, שנק, סחלבים, דבורניות, דורבנית החבור, כלמינחה.

אתרים נקודתיים: מחשוף טוף שחור בנחל רקפת (322), כרד (258), מוחרקה (307), באר מנצורה (314), גת (254).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: ערק אל-נטיף (321, 320), מערת רקפת (353), ביר עבד אל-ג'הני (304), חורבת דובה (257), מצוק בנחל מצוק (256), מצוקי

משך הטיול הממוצע: 1.5-3 שעות.

קושי: רגיל. השליש התחתון חשוף לשמש. הפרשי רום: 40-474 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ממגרש החנייה התחתון של המוחרקה הולכים צפונה במעלה הגבעה אל חורבת דובה. התוואי חוצה יער נטוע צעיר וטרסות נטושות. לאחר סיור בשרידי הישוב, המכוסים בחורש אלון וער, ממשיכים לצפון-מערב בשולי חלקות מעובדות אל ראשו של ערוץ קטן. שביל עובר בתוך חורש יפה במורד הערוץ, חוצה דרך עפר (ברום של כ-400 מ'), יורד אל נחל עקב ומתחבר אל ואדי ג'ונדיה. המשך המסלול בואדי ג'ונדיה בשביל פרדות מחון וברור שתחילתו בראש נחל עקב על דרך השדות. השביל עובר אל הגדה הדרומית של נחל עקב, חוצה את השלוחה שבין נחל עקב לנחל מצוק על גבי כחף מישורית צרה וארוכה, חוצה את נחל מצוק למרגלות המצוק הגדול ומתחבר אל דרך הג'יפים של המוחרקה מעט מעל דרך הנפט.

מסלע: גיר מוחרקה, תרכיזי קלציט, קרטון שמיר (=קרטון ג'ונדיה), חוואר דליה, גיר קומבזה, קרטון אאוקני.

צומח: יער אורן נטוע. חורש אלון, בר-זית וער. בתת עשבוניים. חורש אלון, אלה, ער, אלון חולע, בר-זית ועוד. חורש אלון ובר-זית. גריגה של קידה. בתת סירה. בתת אזוב. יער פארק של אלון החבור.

צמחים מיוחדים: אלון חולע, אלון תבור, קבוצת כלילי חורש, מרבדי כלניות צבעוניות, בן-חצב יקינחוני, זהביה דמשקאית, אשבל הביצות, אירוס הסרגל, גביעונית הלבנון, בוציניח אופקית.

אתרים נקודתיים: חורבת דובה (257), מצוק בנחל מצוק (256), גת מעל מנצורה (254).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מוחרקה (307), באר מנצורה (314), מצוקי נחל לבנה (315), גת מדרום למנצורה (255), מערת "האור החם" (316), כבשן סיד (253), בור עדה (245), גת מדרום לנחל לבנה (313), חורבת עדה (247).

נקודות תצפית: חורבת דובה. מהכתף שבין נחל עקב לנחל מצוק.

חניונים: קרן הכרמל, מוחרקה.

מפגעים: אשפה בשולי כביש המוחרקה, כריית אדמה, רעיית-יחר, כריחה, דרך הנפט.

נושאים: חצפיה, מבנה הכרמל, מצוקים, מוחרקה, סיפור אליהו, ישובים בכרמל בחקופת המשנה והחלמוד, בור - באר, דילול חורש, חברות צומח, הסוג אלון, סוגי סלעים, פריחה, גת, זרכים עתיקות, דרוזים, שפנים, מכרסמים, דורסים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: כרך-מוחרקה, נחל רקפת עליון, ח' עדה, ואדי אוס-אל-אחמד, נחל כרך עליון - דליה, ח' עלי-א-דין, נחל לבנה-מוחרקה, ואדי עיטה-סומקה.

דרוג - ב'

75. שמורת נחל המערות

חחילת המסלול: חניון נחל המערות. נ.צ. 14708-23076.

סוף המסלול: חניון נחל המערות.

סימון התוואי: כחול. הקצה המערבי - ירוק.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-3 שעות.

קושי: רגיל. המסלול חשוף ברובו לשמש. יש קטעים של סבך שיחים ובני שיח. הפרשי רום: 30-170 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: לאחר הסיור במערות פונים בדרך עפר מזרחה במעלה הנחל. לאחר חחנת השאיבה השניה מסתעף מהדרך שביל העולה מתונות אל מתחת למערת חרוב, חוצה כיפה קרטונית וממנה דרך אוכף אל כיפה קרטונית נוספת. ירידה חזרה מערבה עד מרגלות המצוקים ובדרך עפר חזרה לחניון שמורת נחל המערות.

מסלע: דולומיט יגור + גיר שוניות, קרטון עוספייא.

צומח: צמחי מצוקים. חורש מדוכא של בר-זית, אלון זית. יער אורן + רתמה. בחת לוטם. יער קטלב ואורן. יער מתחדש לאחר שריפה. גריגה של קידה. יער פארק של חרוב ואלח מסטיק (בחטפורח ימית).

צמחים מיוחדים: כרוב כרחי, רקפת מצויה ("מבשרת גשם"), מרבדי פריחה של כלניות, צבעוני, סייפן, צהרון, סחלבים.

אתרים נקודתיים: מערות הנחל, גמל, חנור, הגדי (278), שוניית נחל המערות (278), מצוק ומערת חרוב (280), גח (279).

נקודות תצפית: לאורך כל חלקו העליון של השביל - תצפיות אל חוף הכרמל, הכרמל התיכון והכרמל הנמוך.

חניונים: שמורת נחל המערות.

מפגעים: שריפות, חוצאותיהן של השריפות הגדולות ב-1974 וב-1984 ניכרות היטב בשטח.

נושאים: שוניות, מאובנים, גיאולוגיה של הכרמל, קארסט, פרהיסטוריה, שפני סלע, בזים, פריחה, צמחי מצוקים, התחדשות לאחר שריפה, מפנה צפוני-דרומי.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל כליל, נחל מזר - חגלון - הוד, שלוחת ברגים, חורבת כביר - כרם מהר"ל.

ציוד (נוסף על הציוד הרגיל לטיול): פנס.

דרוג - ב'

76. נחל רקפת עליון

=====

חחילת המסלול: חניון קרן הכרמל. נ.צ. 15838-23125.

סוף המסלול: ליד הגדר של סולתם. נ.צ. 15628-22985. אפשר לצאת לכיוון נחל כרד או לכביש יוקנעם-פרדייס.

סימון החוואי: אין סימון בצבע. החוואי כולו בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-3 שעות.

קושי: רגיל, כולל קטעים של סבך שיחים או מטפסים. הפרשי רום: 180-430 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהחניון פונים דרום-מערבה במורד הערוץ בחוף חורש מגוון. לאחר כ-500 מ' מתחת הנחל במחשוף קטן של טוף, מופיעים מספר אלוני תולע גדולים, החורש הצפוף נעלם ובמקומו מופיעים שרידי טרטוח עם בחת סירה, אזוב ומעט עוזרר. בהמשך יער פארק של אלון חולע ואלון תבור. ברום של 290 מ' חוצה את הערוץ דרך נחל רקפת, מתחתיה בנוי דיר גדול וסביבו חורש מדוכא ביותר וחלקות נטועות, בגדות הנחל מצוקים וטרשים. בהמשך, הנחל נעשה צר יותר, עמוק וסבוכ. בסמוך לשפכו אל הערוץ הראשי - גדר השייכת לסולתם. מכאן ניתן לעלות דרך מצוקי ערק אל-נטיף בגדה הצפון-מזרחית של נחל רקפת אל נחל כרד (אין שביל ברור), או לרדת דרך מצוקי מערת רקפת אל כביש יוקנעם-פרדייס.

מסלע: גיר מוחרקה, קרטון שמיר, טוף וולקני, חוואר דליה.

צומח: חורש מגוון של אלון, אלה, ער ובר-זית. חורש אלון מצוי ואלון חולע. בחת סירה ואזוב. גריגה של קידה. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. יער פארק של אלון תבור. יער נטוע.

צמחים מיוחדים: אלון חולע, אלון תבור, דורבנית החבור, סחלבן, שנק, דבורניות, זהבית דמשקאית, אירוס הסרגל, רקפות, נרקיסים, כלניות, בוציניח אופקית.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מוחרקה (307), חורבת נצורה (309-311), מערת רקפת (353), מחצבות עתיקות (319), מצוק וגת בערק אל-נטיף (321), 320, מחשוף טוף בנחל רקפת (322).

חניונים: מוחרקה, חניון קרן הכרמל, שער הכרמל, חרבת מלחי, חניון אורן הסלע.

מפגעים: כריחה, דילול, רעיית יתר, כריית אדמה, גידור.

נושאים: אגן ניקוז, סוגי סלעים, טוף, מצוקים, קארסט, דילול חורש, חברות צומח, תצורות צומח, הסוג אלון, עפצים, שמירח טבע, רעייה, מפחמה, טרסות, הזית, דורסים, חי מתחת לאבן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: מערת רקפת - חורבת מלחי, ערק אל-נטיף - זיחי אוס-אל-זינח, נחל שנק, נחל כרד, מוחרקה - ואדי ג'ונדיה.

דרוג - ב'

77. סומקה - דרג' - בקעת מהר"ל (המסלול עובר בתוך שטח אש פעיל!!!)

תחילת המסלול: בחורבת סומקה.

סוף המסלול: בכרם מהר"ל.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-7 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 3.5-5 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטעים של סבך שיחים ובני-שיח וקטעי טרשים ללא שביל מוגדר. המסלול כולו חשוף לשמש. הפרשי רום: 90-355 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מ"גבעת בית הכנסת" בחורבת סומקה יורדים לדרום-מזרח וחוצים את העמק הקטן (ראשו של נחל סומק) המוקף שרידי טרסות נטושות עליהן גדלה בתה של סירה קוצנית. בפינה הדרום-מזרחית בגבול החורש - חצר ובה חצובות שתי מערות קבורה, אחת מהן היא מערת "השור והאריה". מהמערה מושכים בשולי החורש מערבה עד דרך עפר החוצה דרומה את פרשת המים בין נחל חרובים ונחל מהר"ל. הדרך ממשיכה במורד נחל מהר"ל, ואילו מסלולנו בגבול החורש ממערב לערוצו הפתוח והרדוד של נחל מהר"ל. כ-350 מ' מזרחה לפרשת המים מגיעים אל מזלג נחלים. התוואי עולה ביוכל לדרום-מערב עד האוכף ומשם מערבה אל פסגת הר סומק. מהפסגה גולשים אל חורבת דרג' היושבת על הכתף הדרומית של הר סומק. בחורבה שרידי מבנים ערביים, בורות מים, מערות קבורה מהתקופה

הביזנטית וגת. מחורבת דרג' יורדים כ-600 מ' לדרום-מערב, ללא שביל מוגדר, בין טרשים המצמיחים גריגה של בר-זית, קידה, זית ואלת מסטיק, מגיעים לדרך עפר המוליכה אל כרם מהר"ל. הדרך עוברת בערוצו של נחל רדוד ומתחון, לאורך קטע של כ-1.5 ק"מ, מערב-דרום-מערבה עד מזלג נחלים בנ.צ. 15150-22857. כ-300 מ' במורד הערוץ מתחת למזלג - מאהל בדואי (=אבו חמיס) וממנו עוברת הדרך אל השוליים הדרומיים של בקעת מהר"ל (למרגלות גבעת שנה) ואל מושב כרם מהר"ל.

מסלע: חואר דליה, גיר מוחרקה, קרטון שמיר, גיר שונה, טוף וולקני.

צומח: בתת סירה ואזוב. חורש אלון ובר-זית. יער פארק של אלון חבור. יער פארק של חרוב. גריגה של קידה. גריגה של בר-זית, זית ואלת מסטיק. בחת עשבונים. שדות. זיחים.

צמחים מיוחדים: אלון חבור, אלון תולע, דורכנית החבור, ערבז סוככני, קייצנית צמרנית, מרבדי כלניות.

אחרים נקודתיים: סומקה (295), מערת "השור והאריה" (297), הר סומק (329), דרג' (327, 328), מסגד איגזים (368).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערות קבורה בסומקה (291, 292), גתוח (299, 298, 293), בור מים (294), ביר עבד אל-ג'הני (304), האתר הישראלי (344), הגבעה הקטומה (288), צנר (287), הר הגעש של בקעת שיר (340, 369), נפתול נחל מהר"ל (364), עין מקורה (387).

נקודות חצפית: הר סומק (329), מסגד איגזים (368).

חניונים: ארון הסלע, מצפה עופר, חניון אל-ראזל.

נושאים: ההתיישבות בכרמל, חקופת המשנה והחלמוד, מערות קבורה, גת, בית-בד, מבנה הכרמל, סוגי מסלע, וולקניזם, חצורות צומח, חברות צומח, הסוג אלון, עפצים, פריחה, שמירח טבע, המשולש הקטן, בדואים, צמחי סלעים, קארסט, חלזונות יבשה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: דליח-אל-כרמל - סומקה, אורן הסלע - ואדי עיסה, כרם מהר"ל - נחל חרובים, הר מהלל, האחר הישראלי, נפתול נחל מהר"ל - מקורה, כרם מהר"ל - בקעה שיר.

הערות: המסלול עובר בשטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא תיאום מוקדם עם צה"ל!

דרוג - ב'

78. "דרך הזיתים"

=====

תחילת המסלול: על כביש דליח-אל-כרמל - אליקים, בין חניון אורן הסלע לבין אום-אל-זינח בכרם הזיתים הצפוני ביותר ממזרח לכביש. נ.צ. 15564/22952.

סוף המסלול: בקצה המזרחי ביותר של חניון שער הכרמל. נ.צ. 15766/22771.

סימון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי כולו עובר על דרך עפר.

אורך המסלול: כ-4 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: קל (בכיוון ההפוך עליה - הקושי רגיל), רוב המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 150-320 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכביש, לאחר חצייה גדר הבקר, יוצאת דרך עפר צפונה ומקיפה את הגבעה המאורכת שמדרום-מערב למזלג הנחלים רקפת ושנק. לאחר חציית הערוץ בו יורד השביל המסומן אדום (שביל רקפת-כרך) ממשיכה הדרך על חלקו הגבוה של המדרון שמדרום-מערב לנחל רקפת. תוך חציית כרמי זיה, יער פארק של אלון תולע ואלון חבור, כחמי חורש, גריגה, בחה עשבונית, יער נטוע ומחשופים מרשימים של טוף וולקני גולשת הדרך דרום-מזרחה אל קצהו המזרחי של חניון שער הכמל.

מסלע: קרטון שמיר, טוף וולקני, קרטון חרייבה, גיר מוחרקה, חוואר דליה וגיר זינח.

צומח: כרם זיחים. יער פארק של אלון חולע. יער פארק של אלון חבור. חורש אלון מצוי. בחת עשבוניים ואזוב. גריגה של קידה. יער נטוע. צומח סלעים.

צמחים מיוחדים: אלון חולע, אלון חבור, מרבדי כלניות צבעוניות, נרקיסים, רקפות, אירוס הסרגל, סחלבים, דבורניות, סייפן, דורבניה החבור, דונגיה, בוצינית אופקית.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוק דונגית (354), מערות קבורה בחורב חרמש (357, 356), חורב חרמש (358), אום-אל-זינח (352-350), מערות אליקים (349), מערת רקפת (353).

נקודות חציית: לכל אורך המסלול - חציית אל נחל רקפת, מערת רקפת, רמות מנשה והגלבוע.

חניונים: חניון שער הכרמל.

נושאים: וולקניזם, הסוג אלון, עפצים, פריחה, צפורים, חי מחת לאבן, ישובים בכרמל, מבנה הכרמל, "שולחנות אכילה".

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל שנק, נחל כרד, אום-אל-זינח - מערות אליקים.

הערות: ממערב לכביש דליח-אל-כרמל - אליקים שטח אש פעיל!!!

דרוג - ב'

79. ערק אל-נטיף - מערת רקפת

=====

תחילת המסלול: במזלג הנחלים כרך ורקפת (בשביל המסומן אדום), נ.צ. 15628/22985.

סוף המסלול: צומח סולתם על כביש יוקנעם-פרדייס. נ.צ. 15818/22830.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-3 ק"מ.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל רקפת עילי, נחל כרך, נחל שנק, זיחי אום-אל-זינת, דרך הזיתים - אום-אל-זינת, חורבת חרמש. ציוד נוסף - פנס.

דרוג - ג'

80. מצפה עופר - חרבת ג'בע (מסלול מעגלי)

תחילת המסלול: במצפה עופר, נ.צ. 14701/22851. ניתן להגיע בדרך עפר המסתעפת מכביש כרם מהר"ל כ-2 ק"מ מזרחה לצומת כרם מהר"ל.

סוף המסלול: במצפה עופר.

סימון-החוראי: אין.

אורך המסלול: כ-1.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1.5 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטעי עליה וירידה חלולים למדי על גבי "פסי אש", וקטעים קצרים של סבך. הפרשי רום: 30-129 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: ממגדל החצפיה של מצפה עופר הולכים מערבה על גב השלוחה בתוך יער אורן נטוע. המסלול חוצה 2 דרכי עפר, המקיפות את השלוחה, ומנצל "פס אש" תלול המושך ישירות מערבה. מצפון ל"פס האש", סמוך לתחחיתו, חצובות מערות קבורה וגתות וביניהן שרידי טרסוח, משוכות צבר ושרידי בתים ערביים. המסלול נמשך צפונה, חוצה ערוץ קטן שבשוליו שרידי בוסתנים של רימון, שקד, שקמה, אוג הבורסקאים ועוד, ועולה אל קבר השייך שבמדרון המערבי של גבעת שייך עמיר. הדרך אל קבר השייך רצופה שרידי מבנים ערביים (חר' ג'בע).

מקבר השייך עולים במעלה "פס האש" מזרחה עד דרך עפר המקיפה את חלקה העליון של גבעת שייך עמיר. על גבי דרך העפר הנ"ל נמשך החוראי לדרום-מזרח, חוצה את ראשו של ערוץ קטן וממשיך עד גב השלוחה של מצפה עופר, משם על דרך העפר הרחבה עד המצפה.

מסלע: קרטון עוספייא, קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון שמיר + צור, טוף וולקני.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2.5 שעות.

קושי: חוראי טרשי ללא שביל, חשוף כולו לשמש ומלווה סבך של שיחים ובני שיח. הפרשי רום: 110-220 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: הולכים בדרך העפר העולה ממזלג הנחלים רקפת-כרך לצפון-מזרח, מתחלת ועולה אל השלוחה. מהעיקול השני של הדרך יוצא שביל החוצה קטע של יער אורן נטוע ומושך אל מתחת לקו המצוקים של ערק אל-נטיף. בהמשך חוצה החוראי ערוץ קטן וסבך ממזרח לערך אל-נטיף, חוצה את נחל רקפת עילי וממשיך אל מרגלות המצוקים של מערת רקפת. מאיזור מערת רקפת ירידה מתונה במדרון הטרשי אל עבר היער הנטוע, נחל יוקנעם והכביש.

מסלע: גיר מחרקה, גיר שונה.

צומח: יער נטוע, גריגה של קידה, בתח עשבונים, סירה ומרווה משולשת. גריגה של בר-זית וזית, חורש של אלון ובר-זית. צומח מצוקים.

צמחים מיוחדים: שרכוד הסלעים, שושנתית, בוצינית אופקיה, סייפן, דרדר גדול-פרחים, זהבית דמשקאית, דורבנית החבור, רקפות, צפורן משולשל.

אחרים נקודתיים: מצוק וגח בערק אל-נטיף (321, 320), מערת רקפת (353).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוק דונגית (354), מערות קבורה בחורבת חרמש (356, 357).

חניונים: חורבת מלחי, חניון שער הכרמל.

מפגעים: הדברת עטלפים בגמקסן במערת רקפת. רעיית יחר, כריחה, גידור.

נושאים: מצוקים, קארסט, מערות, עטלפים, פרהיסטוריה, גת, שמירת טבע, צומח מצוקים, בזים, פריחה, טוף, חזזיות, חלזונות, "שולחנות אכילה", צנפות.

צומח: יער אורן נטוע + אלון, בר-זית, אלה מסטיק וחרוב, צומח סלעים, שרידי בוסחנים.

צמחים מיוחדים: אוג הבורסקאים, שקמה.

אתרים נקודתיים: מצפה עופר (339), מערות קבורה, גתות וחציבות בחר' ג' בע, קבר שייך עמיר (336).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: "בור הצפע" (338), חורבת ג' בע (333-335), עין ראזל (372-373), מסגד איגזים (368), נחל מערות (278), טופים של בקעת שיר (340, 369).

נקודות חפית: מצפה עופר.

חניונים: מצפה עופר, חניון יער אטאטורק, חניון עין ראזל.

נושאים: מצפה עופר, מבנה הכרמל, הגבול המערבי של הכרמל, המשולש הקטן, מערות קבורה, גת, צמחי חבלין, צמחי סלעים, נטיעות.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: שמורת נחל המערות, בקעת שיר - איגזים.

דרוג - ג'

81. כרם מהר"ל - בקעת שיר (הר הגעש של איגזים)

חחילת המסלול: במגרש הכדורגל הישן של כרם מהר"ל (מצפון לבית הצפוני ביותר של המושב). נ.צ. 14942/22873.

סוף המסלול: על כביש כרם מהר"ל במסעף דרך העפר העולה למצפה עופר. נ.צ. 14838/22740.

סימון התוראי: אין. חלקו לא לגמרי מוגדר.

אורך המסלול: כ-2 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: כשעה.

קושי: רגיל. כולל קטעים של סבך שיחים ובני-שיח, כולל מעבר גדרות בקר, חשוף כולו לשמש. הפרשי רום: 45-130 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מצפון למגרש הכדורגל הישן (בצמוד לו) מסתעפת בהחבא דרך עפר המחפתלת ועולה אל עמוד מחת גבוה. משני צידי הדרך מצוי יער פארק של אלון, חרוב, אלה ולבנה עם שרידי בוסחן, טרסות ומשוכות צבר. בראש הגבעה חציבות, מערות קבורה, בורות וביניהם גדלים כמה עצי תאנה גדולים. צידה המערבי של הגבעה הוא מדרון חלול ביותר של טוף שחור (לע הר הגעש). חוצים את איזור הטוף השחור והחשוף לדרום-מערב, ולאחר מעבר גדרות הבקר ממשיכים דרך משטח טרשי, המצמיח בתח סירה, קידה ועשבונניים, עד דרך העפר העולה למצפה עופר. ממערב לדרך מצוי מחשוף הטוף המגוון. מהטוף המגוון והמשוכב יוצאים אל כביש כרם מהר"ל.

מסלע: קרטון חרייבה, גיר בית-אורן, קרטון עוספייא, טוף שחור, טוף מגוון, דולומיט יגור.

צומח: יער פארק של אלון מצוי, חרוב, אלה ולבנה. גריגה של קידה. בתח עשבונניים. בתח סירה וקידה. צמחי סלעים. שרידי בוסחן. יער אורן נטוע. פרדס.

צמחים מיוחדים: מרבדי כלניות, וחד-שנחיים.

אתרים נקודתיים: מערות קבורה מצפון לכרם מהר"ל (341), הר הגעש של בקעת שיר (340), מחשוף הטוף המגוון (369).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: המסגד אל איגזים (368), גבעת שנה (367), (366), האחר הישראלי (344), הטוף השחור של מקורה, חורבת כביר (332), מצפה עופר (339).

חניונים: מצפה עופר, חניון עין-ראזל.

מפגעים: אשפה בשולי מגרש הכדורגל, גידור ללא שערים, נטיעות על הטוף.

נושאים: וולקניזם, המשולש הקטן, פריחה, מערות קבורה, צמחי חבלין, מבנה הכרמל, סוגי סלעים, גיאומורפולוגיה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: מצפה עופר, האתר הישראלי - נחל מהר"ל, עין מקורה, נחל שמרי, עופר-טלימון-שפייה, נחל עוזרר, נחל מערות חחתון, חגלון.

דרוג - ב'

82. האתר הישראלי - נפתול נחל מהר"ל-מקורה (מסלול מעגלי) המסלול עובר בשטח אש פעיל!

חחילת המסלול: בכרם מהר"ל בקצה הצפון-מזרחי של המושב.

סוף המסלול: בכרם מהר"ל.

סימון החוואי: אין.

אורך המסלול: כ-5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-3 שעות.

קושי: רגיל. חלק ניכר מהמסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 90-145 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מכרם מהר"ל הולכים לאורך השוליים הצפוניים של גבעת שנה בדרך העוברת על טוף צהוב. מהנקודה הצפונית ביותר של הדרך חוצים את השדות לצפון-מזרח אל עבר ערוץ קטן המחנקז אל בקעת מהר"ל. צריך לעבור גדר בקר ולפני שמשיכים במעלה הערוץ, כדאי לקפוץ אל השלוחה שמערבה לו, במדרונה הדרומי חצובות 2 גתות ומחצבה עתיקה (בחוכה נוצרת שלולית בחורף). עולים בערוץ אל ראש השלוחה המכוסה גדרות אבן ורגמים. הנקודה הבולטת ביותר היא רוגם ענק על שפת המצוק בראש המדרון הצפון-מערבי של השלוחה. מאיזור המתחמים והגדרות יורדים מזרחה לעבר מאהל בדואי קטן (אבו-חמיס) בערוץ רחב, המחנקז אל בקעת מהר"ל. חוצים את הערוץ ואת השלוחה הרחבה, שמזרחה לו, בשביל רועים המושך לדרום-מזרח. המשך השביל בערוץ מתון ורדוד היורד אל הנפתול של נחל מהר"ל. מכאן במורד נחל מהר"ל עד לפינה המזרחית של בקעת מקורה. ממשיכים צפון-מערבה דרך הטוף המגוון והשחור של מקורה, בין הגדר של

החורה לבין המדרון החרטף של הגבעה שממזרח. עוברים את האוכף הרדוד שבין בקעת מקורה לבקעת מהר"ל ועל גבי הדרך שלמרגלות גבעת שנה חוזרים לכרם מהר"ל.

מסלע: טוף צהוב, טוף מגוון, טוף שחור, גיר שונה.

צומח: בחת עשבוניים. יער פארק של אלון תבור. חורש אלון, אלה, לבנה וער. בחת סידה, גריגה של קידה, שטחי פלחה ומטעים, חורש אלון ובר-זית.

צמחים מיוחדים: אלה אטלנטיה, שקד, חורמוס ההרים, סייפן, צבעוני, סחלבים, מרבדי כלניות צבעוניות, משטחי פריחה של חד-שנתיים.

אחרים נקודתיים: גח ומחצבה ממערב לאתר הישראלי (342, 343), האתר הישראלי (344), גת ממזרח לאתר הישראלי (345), הנפתול של נחל מהר"ל (364), בארוח בנחל מהר"ל (363), הטוף השחור של מקורה.

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מסגד איגזים (368), היר הגעש של בקעת שיר (340, 369), גבעת שנה (366, 367), עין מקורה (387), דבת אימרה (384).

נקודות חציית: האתר הישראלי.

מפגעים: גידור ללא שערים, כריחה.

נושאים: וולקניזם, גיאומורפולוגיה, החיישנות בכרמל, גח, חי בשלולית, פריחה, עפצים, חרטים, חקופת הברזל, בדואים, המשולש הקטן, יער פארק, באר, חלזונות, צפורים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל מהר"ל, סומקה - דרג', נחל חרובים, עין מקורה - נחל תרמוס, כרם מהר"ל - בקעת שיר, הה מהלל - נחל כחרון, נחל עוזרר, חגלון.

הערות: המסלול עובר בתוך שטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא חיאום מוקדם עם צהל!!!

דרוג - ב'

=====

תחילת המסלול: על כביש דליית-אל-כרמל - אליקים למרגלות אום-אל-קודור.
נ.צ. 15588/22845.

סוף המסלול: בכרם מהר"ל.

סמון התוואי: אין סימון בצבע. התוואי עובר ברובו בערוץ הנחל.

אורך המסלול: כ-9 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 4-6 שעות.

קושי: רגיל. המסלול ברובו חשוף לשמש. הפרשי רום: 295-90 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מהכביש מסתעפת דרך עפר המקיפה את גבעת אום-אל-קודור מצפון. הדרך עוברת תחילה בכרם זיתים, חוצה יער אורן נטוע וממשיכה אל חורש פתוח של אלון, אלה, לבנה ואלון תולע. הדרך הופכת לשביל הממשיך בערוץ בין טרסות נטושות עליהן גדל יער פארק של אלון, חרוב, אלה ולבנה. נ.צ. 15436/22769. עולים על דרך עפר הנמשכת בערוץ הרחב, והמתון, מערבה עד נ.צ. 15203/22744. ממשיכים בערוץ מוצל היוצר נפחול חד. מעבר לנפחול הערוץ מתחתר בטוף והוא חשוף כמעט מצומח עצי. בשולי בקעת מקורה עוזב התוואי את הערוץ, מקיף את בקעת מקורה ממזרח ומצפון ומתחבר אל דרך בשוליים הדרומיים של בקעת מהר"ל. הסיום במושב כרם מהר"ל.

מסלע: גיר מוחרקה, חואר דליה, קרטון שמיר, גיר שונה, טוף וולקני.

צומח: כרם זיתים. יער נטוע של אורן וברוש. חורש פתוח של אלון, אלה, בר-זית. יער פארק של אלון, חרוב, אלון תולע ולבנה. חורש מגוון של אלון מצוי. יער פארק של אלון חבור וחרוב, בתת עשבונים, גריגה של קידה. בחת סירה, גריגה של אשחר א"י.

צמחים מיוחדים: שיזף מצוי, אלון תולע, אלון חבור, אלה אטלנטית, דורבנית החבור, צבעוני, מרבדי כלניות צבעוניות, אירוס הסרגל, ערבז סוככני, כלורה חרוזה.

אחרים נקודתיים: אום-אל-קודור (347), ביר אל-סארד (346), מערח מאטביל (361), נפתול נחל מהר"ל (364), בארות נחל מהר"ל (363), טופים במקורה, מסגד איגזים (368).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערות אליקים (349), אום-אל-זינח (348), 350-352), גח בשלוחח כוכבים (323), מערת "שלוש הזקיפים" (324), ביר עבד-אל-ג'הני (304), סומקה (291-299), דרג' (328), האתר הישראלי (344), עין מקורה (387), גבעת שנה (367, 366), דבת אימרה (384), הר הגעש של בקעת שיר (340, 369).

נקודות חצפית: אום-אל-קודור, מסגד איגזים.

חניונים: אורן הסלע, שער הכרמל, מצפה עופר, חניון עין-ראזל.

מפגעים: כריית אדמה, שריפות, כריחה, מפחמות, רעיית יתר, גידור ללא שערים.

נושאים: מבנה הכרמל, סוגי מסלע, וולקניזם, גיאומורפולוגיה, רעיית יתר, חקלאות הררית, בור-באר, חצרות צומח, חבורת צומח, הסוג אלון, עפצים, שמירת טבע, פריחה, המשולש הקטן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: מערות אליקים-נחל רקפת, סומקה, עין מקורה-גבעת עופר, האתר הישראלי, כרם מהר"ל - בקעת שיר.

הערות: המסלול עובר בחוף שטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא תיאום מוקדם עם צה"ל!!!

דרוג - ב'

84. נחל חורמוס - עין מקורה - המסלול עובר בחוף שטח אש!!!

תחילת המסלול: על כביש מקורה ממזרח למחצבה הנטושה, הפעורה במדרון הדרומי של גבעת שנה. נ.צ. 15007/22712.

סוף המסלול: על כביש מקורה ליד עין מקורה.

סימון התוואי: אין.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-2 שעות.

קושי: רגיל. כולל קטעים של סבך שיחים וחורש, מעבר גדרות בקר. חלק גדול מהמסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 60-180 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: נחל תורמוס מתנקז אל נחל מהר"ל מדרום. מגיעים אליו בדרך העפר, המסתעפת מכביש מקורה כ-200 מ' ממזרח למחצבה של גבעת שנה, וחוצה את נחל מהר"ל. המסלול נמשך דרומה במעלה נחל תורמוס הרחב, המחון והרדוד. אופיו של הערוץ משתנה מעל מזלג הנחלים הראשון (יובל מצטרף ממזרח), הנחל נעשה צר יותר, מצוקי במקצת ומלווה בחורש. כ-0.5 ק"מ מהמזלג הנ"ל, ישנו מזלג נוסף, 2 היובלים רדודים ביותר, המסלול עולה ביובל המזרחי, דרך סבך של שיחים, אל גבה של כיפה מאורכת ושטוחה (=דבחה אימרה), על הכיפה צומח יער פארק נהדר של אלון חבור. בפינה הצפון-מערבית של החורשה גדל חרוב ענק. מהשוליים המזרחיים של יער הפארק גולשים צפונה אל שטח רמתי - חורבתי מקורה, ומשם בשביל ברור אל עין מקורה. בעין מקורה נובע מעיין קטן על גבי טוף, סמוך אליו בית וחלקות מעובדות. דרך עפר מובילה מהבית עד הכביש.

מסלע: גיר קומבזה, קרטון סנוני, טוף וולקני.

צומח: בחת עשבוניים. חורש אלון, בר-זית, אלה, לבנה וחרוב. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. גריגה של קידה. בחה של סידה. יער פארק של אלון חבור. שטחי פלחה ומטע.

צמחים מיוחדים: חורמוס, מרבדי כלניות צבעוניות, בוצינית אופקית, סחלב השקיק, סייפן, צבעוני.

אחרים נקודתיים: דבחה אימרה (385, 384), חורבתי מקורה (386), עין מקורה (387).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: מערת קבורה (382), גתות (383, 399), גבעת שנה (366, 367), נפחול נחל מהר"ל (364), טוף שחור במקורה, מסגד איגזים (368), גבעות עופר (401), הר הגעש של בקעת שיר (340, 369), האחר הישראלי (344).

נקודות חציית: דבחה אימרה, חורבתי מקורה.

מפגעים: מחצבה גבעת שנה, גידור ללא שערים, כריחה, רעיית יער.

נושאים: וולקניזם, פריחה, המשולש הקטן, יער פארק, הסוג אלון, עפצים, חרסים, החיישנות בכרמל, מבנה הכרמל, מעיין שכבה, שמירת טבע.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל מהר"ל, גבעות עופר, נחל גפן, חנונה - בח שלמה, נחל שמרי, האחר הישראלי, דרג' -סומקה, בקעת שיר.

הערות: המסלול עובר בשטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא חיאום מוקדם עם צה"ל!!!

דרוג - ב'

85. נחל שמרי

=====

תחילת המסלול: בצומח עין אילה על כביש חיפה-ת"א הישן.

סוף המסלול: על כביש עופר כ-2 ק"מ מדרום-מזרח לצומח (סמוך לפיחול החד בכביש). נ.צ. 14809/22606.

סימון התוואי: אין. החוואי כולו בערוץ הנחל, ברובו על דרך עפר.

אורך המסלול: כ-2.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1-1.5 שעות.

קושי: רגיל. הפרשי רום: 25-130 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מצומח עין אילה הולכים בדרך הפרוסים ומגיעים עד מרגלות המדרון המערבי של הכרמל במוצא נחל שמרי מההר. הערוץ רחב ומשני צדדיו שלוחות קרטוניות, מעוגלות ונטועות אורן. בשולי השלוחה שמצפון לערוץ מצויים שרידי מבנה בעל קשתות. בשולי השלוחה הדרומית יש חציבות, גתות, מערות קבורה ושרידי מבנים הפרוסים לאורך המדרון המערבי עד לערוץ הדרומי

יותר. המסלול נמשך על דרך עפר רחבה ומתונה במעלה נחל שמרי. מזרחה למזלג הנחלים המערבי מחחר הנחל בתוך טוף צהוב ופריץ, הערוץ רדוד מאד, רחב ופתוח נטוע בחלקו זיתים. לאחר חציית דרך עופר-שפייה (סימון שחור) הערוץ נעשה שוב צר יותר. כ-100 מ' מזרחה לדרך הנ"ל מופיעים מצוקי גיר משני צידי הערוץ. במצוק שמדרום נראה פתחה של מערת הפעמון, למרגלות המערה מסתיימת דרך העפר (גדר בקר חוצה את הערוץ). הערוץ צר, מצוקי, חלול יותר ומלווה בחורש מגוון וסבוך. המסלול ממשיך במעלה הערוץ עד דרך עפר החוצה אותו בשטח פתוח סמוך לכביש עופר.

מסלע: קרטון חרייבה, קרטון שמיר + צור, טוף צהוב, גיר שונה.

צומח: יער אורן נטוע. חורש אלון ובר-זית. כרם זיתים. בחת עשבוניים. חורש מגוון של אלון, לבנה, אלה וער. גריגה של קידה. חורש מדוכא של אלון ובר-זית.

צמחים מיוחדים: צחנן, מרבדי כלניות, נרקיסים, רקפות.

אחרים נקודתיים: חרבת שמרי (405, 404), מערח הפעמון (403).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: עין-ראזל (373, 372), חצפית מגבעות עופר (401), גת מזרחה לעופר (400).

מפגעים: מזבלת עופר ושוליה. הדרך שנפרצה באיזור מערח הפעמון, גידור ללא שערים.

נושאים: מחצבות עתיקות, גת, טוף, פריחה, מטפסים, קארסט, עטלפים, סוגי סלעים, הזית, המשולש הקטן, צפורי שיר, בזים.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: עופר-טלימון-שפייה, גבעות עופר, עין מקורה, נחל גפן, בקעת שיר, טלימון - אום-א-טוס, חנונה - בת-שלמה.

דרוג - ג'

=====

חחילת המסלול: על כביש עופר בפניה למזבלה. נ.צ. 14732/22646.

סוף המסלול: על כביש שפייה כ-900 מ' מצפון-מזרח לצומח שפייה (על כביש פרדיס-יוקנעם). נ.צ. 14738/22125.

סימון החוראי: שחור.

אורך המסלול: כ-6 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 2-4 שעות.

קושי: רגיל, רובו על דרכי עפר. המסלול כולו חשוף לשמש.

הפרשי רום: 40-145 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מחורבות עין-ראזל וקבר שייך שהדה עובר החוראי המסומן דרום-מזרחה בדרך עפר העוברת בין המזבלה של עופר לבין בית הקברות של עין-ראזל. הדרך עוברת במחשוף של טוף צהוב שחלקו נטוע זית. לאחר חציית נחל שמרי (כ-200 מ' מזרחה במעלה הנחל מצויה מערת הפעמון) עוברת הדרך בשולי יער אורן הנטוע בתוך חורש של אלון ובר-זית. המשך המסלול בדרך העוברת מחחר לקו מחת גבוה וחוצה את גבעות טלימון מצפון לדרום. הגבעות טרשיות ומצמיחות חורש מדוכא של בר-זית ואלון. הדרך חוצה אוכף קטן ובשולי חורבת טלימון יורדת לדרום-מערב אל בקעת טלימון. החוראי המסומן עוזב את דרך העפר באוכף הנ"ל ומטפס אל הכיפה המעוגלת, עליה יושבת חורבת טלימון. השביל חוצה את הכיפה מצפון לדרום וגולש ממנה על גבי החפר שבין טרשי הגיר לבין הטוף. למרגלות הגבעה, בשולי הכרמים, מנצל החוראי את דרך העפר המקיפה את הגבעה של שפייה ממערב.

מסלע: קרטון, טוף צהוב, גיר, טוף מגוון, בזלת.

צומח: כרם זיתים. יער אורן נטוע. חורש מדוכא של אלון ובר-זית. יער פארק של אלון תבור. יער פארק של חרוב. גריגה של קידה. בחת סירה. בחת עשבוניים. כרם.

צמחים מיוחדים: כלניות, סייפנים, סחלבים, דבורניות, רקפות, דרדר כחול, צבעוני, אירוס ארם-נהריים, מרבדי פריחה של חד-שנתיים, מייש, אלון חבור.

אתרים נקודתיים: עין-ראזל (372, 373), קבר שייד שהדה (373), מערת הפעמון (403), טלימון (419).

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: חרבת שמרי (404, 405), טופים של בקעת שיר (340, 369), אוס-א-טוס (420-424), חצפית מבריכת המים של שפייה (428), חרבת שפייה (429), גבעת הצנירים המדומים (425), הר הגעש של שפייה.

נקודות חצפית: חרבת טלימון.

מפגעים: מזבלת עופר, מחצבת שפייה, כריחה, רעיית יתר, דרך הנפט.

נושאים: המשולש הקטן, וולקניזם, דיכוי חורש, פריחה, קארסט, עטלפים, חרסים, החיישנות בכרמל, גיאומורפולוגיה, חברות צומח, בדואים, מרעה.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל שמרי, אוס-א-טוס - טלימון, נחל חנונה, נחל גפן, גבעות עופר, עין מקורה, מערת המייש.

דרוג - ג'

87. נחל גפן
=====

תחילת המסלול: בקצה הדרום-מערבי של מושב עופר. נ.צ. 14825/22484.

סוף המסלול: על כביש פרדיס-יוקנעם, בין שפייה לבת-שלמה, בדרך עפר המסחעפת מהכביש כ-200 מ' מזרחה לגשר של נחל דליה (כ-1.5 ק"מ ממערב לבת-שלמה). נ.צ. 14941/22180.

סימון התוואי: אין סימון בצבע.

אורך המסלול: כ-4.5 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 1.5-2.5 שעות.

קושי: קל. רוב המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 50-140 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: מקצה הכביש הדרום-מערבי של מושב עופר יורדים מזרחה בדרך הנפט אל ערוץ נחל גפן (אפשר לרדת מהדרך אל היובל המערבי של נחל גפן ולוותר על קטע של דרך הנפט). נחל גפן הוא למעשה הנחל הגדול ביותר המנקז את דרום הכרמל אל נחל דליה. המסלול עובר במורד הערוץ הרחב, המתון והמתפחל בתוך יער פארק של אלון חבור, אלון מצוי וחרוב, חורש פתוח ובה עשבונית. מנ.צ. 14913/22371 נטועים בערוץ כרמים, בשוליהם - דרך עפר. הדרך נמשכת דרומה עד גבעת הצנירים המדומים, במסעף שלמרגלותיה נמשך התוואי על גבי הדרך שמקיפה את הגבעה ממזרח. המשך הדרך בשוליים המזרחיים והצפון-מזרחיים של בקעת טופים הנטועה כולה כרמים ועצי פרי. הסיום על כביש פרדיס-יוקנעם, מזרחה לגשר של נחל דליה.

מסלע: גיר שונה, גיר קומבזה, קרטון סנוני, קרטון איאוקני, טוף וולקני.

צומח: חורש מדוכא של אלון ובר-זית. יער פארק של אלון חבור. חורש מגון של אלון מצוי. בחת עשבוניים. גריגה של קידה. בחת סירה ואזוב. כרם.

צמחים מיוחדים: מרבדי כלניות, סחלב השקיק, סייפן, דרדר כחול, צבעוני, רקפות, דורבניה החבור.

אתרים נקודתיים קרובים למסלול: מצוקים, צנירים וחציבות עתיקות בגבעת הצנירים המדומים (425-427), חצפית ובור מזם בגבעות עופר (401), גח מצפון לגבעות עופר (400), גח ממערב לגבעות עופר (402), חרבת חנונה (418), חרבת חנה (411, 409), טלימון (419), חצפית מבריכת המים של שפייה (428), הר הגעש של שפייה, חרבת שפייה (429).

מפגעים: מחצבת שפייה, דרך הנפט, גידור ללא שערים.

נושאים: מבנה הכרמל, גיאולוגיה של הכרמל, וולקניזם, סוגי סלעים, המשולש הקטן, החיישנות בכרמל, הצורות צומח, פריחה, צבאים, דורבנים, חזירים, חי מחת לאבן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל שמרי, נחל חנונה- גבעות עופר, נחל חנונה - עין מקורה, טלימון - אום-א-טוס, שפייה.

דרוג - ב'

88. נחל חנונה - עין מקורה - חלק מהמסלול עובר בשטח אש פעיל!!!
=====

חזילת המסלול: על כביש פרדיס-יוקנעם בדרך העפר המסתעפת מהכביש כ-1.5 ק"מ ממערב לבת-שלמה. נ.צ. 14941/22180.

סיום המסלול: בעין מקורה על כביש מקורה. נ.צ. 15056/22691.

סימון התוואי: אין סימון בצבע.

אורך המסלול: כ-7 ק"מ.

משך הטיול הממוצע: 3-4 שעות.

קושי: רגיל. כולל מעבר גדות בקר וקטעי סבך שיחים ובני-שיעח. רוב המסלול חשוף לשמש. הפרשי רום: 50-180 מ' מעל פני הים.

מהלך המסלול: בדרך עפר המקיפה ממזרח את בקעת הטופים המעובדת, המצויה בין שפייה לבת-שלמה, מגיעים עד השוליים המזרחיים של גבעת הצנירים המדומים. נ.צ. 14903/22290 חוצה הדרך את נחל חנונה, קרוב לשפכו אל נחל גפן. חלקו המערבי של נחל חנונה רחב, מתון ומעובד. עוקפים את האיזור המעובד מזרע, חוצים גדר מרעה וממשיכים במעלה הערוץ. בחלקו העליון של הנחל שרידי טרסות ועצי זית אחדים. ראשו של הנחל במדרון הדרומי של חורבת חנונה, המכוסה בח סירה ואזוב וגריגה של קידה. החורבה כוללת בורות מים, בית קברות מוסלמי, חציבות, חרסים רומיים, ביזנטיים וערביים וכן עצי חרוב גדולים. מהחורבה על גב הגבעה בשביל פרות מתון המושך צפון-מזרחה עד האוכף נ.צ. 15011/22382. מהאוכף הולכים על גבי דרך עפר, חוד חציית גדות מרעה, לעבר חרבת חנה (חרבת חנה נמצאת במדרון המזרחי של כיפה, המזרחית בשורת הכיפות שמדרום לנחל גפן). במקום שהדרך נגמרת ממשיכים בשביל עיזים המוליך צפונה אל מערת חרבת חנה. בפחח המערה גדל עץ חאנה גדול. מאיזור המערה גולשים צפון-צפון-מערבה אל ערוץ נחל גפן המעובד בחלקו. עולים צפונה לעבר גבעות עופר במעלה ערוץ הנשפך לנחל גפן נ.צ. 15006/22473. (מהערוץ ניתן למשוך מערבה אל צמד

הכיפות של גבעות עופר. מהכפה המערבית, עם בריכת המים, יורדת דרך עפר אל מטע חאנים ומשם מערבה למושב עופר). בדאשו של הערוץ עוברת דרך העפר מעופר לחרבת נגוס. התוואי נמשך על אוחה דרך עד סמוך ליער פארק נהדר של אלון חבור (=דבת אימרה), ומשולי דבת אימרה צפונה אל חורבת מקורה ומשם בשביל חלול למדי היורד אל עין מקורה.

מסלע: טוף וולקני, קרטון איאוקני, קרטון סנוני, גיר שונה, גיר קומבזה.

צומח: יער פארק של אלון חבור. חורש אלון ובר-זית מגוון. גריגה של קידה. בחת סירה. בחת עשבוניים. יער פארק של חרוב. חורש אלון, אלה ולבנה.

צמחים מיוחדים: מרבדי כלניות צבעוניות, סחלב השקיק, סחלבים, דבורניות, צבעוני, סיפן, נורית אסיה, ורדר כחול.

אחרים נקודתיים: חרבת חנונה (418), חרבת חנה (411, 409), דבת אימרה (385-383), חרבת מקורה (386), עין מקורה (387), חצפיח ובור מים בגבעות עופר (401).

אחרים נקודתיים קרובים למסלול: גבעת הצנירים המדומים (425-427), חרבת שפייה (429), הר הגעש של שפייה, חצפיח מבריכת המים של שפייה (428), סלימון (419), חרבת נגוס (395), גת מזרע לחר' חנה (410), גת מצפון לנחל גפן (412), גת מצפון לגבעות עופר (400), גת ממערב לגבעות עופר (402), הר הגעש של בת-שלמה נ.צ. 15046/22483, מערת הפעמון (403), נפתול נחל מהר"ל (364), הטוף השחור של מקורה, מסגד איגזים (368), הר הגעש של בקעת שיר (340, 369).

נקודות תצפית: חרבת חנונה (418), כיפה מעל חרבת חנה (408), גבעות עופר (401), דבת אימרה (385), חורבת מקורה (386).

מפגעים: מחצבת שפייה, מחצבה נטושה ומלאה אשפה במדרון הדרומי של גבעת שנה, כריחה, גידור ללא שערים.

נושאים: וולקניזם, מבנה הכרמל, חצפיות, חברות צומח, פריחה, צבאים, חזירים, שפני סלע, דורבנים, בורות מים, החיישבות בכרמל, חרטים, גת, בית-בד, מערות קבורה, עפצים, אלון חבור, הגבול המזרחי של הכרמל, המשולש הקטן.

קשר אפשרי למסלולים אחרים: נחל גפן, טלימון - אום-א-טוס, נחל מהר"ל, גבעת שנה, כרם מהר"ל - בקעת שיר, האחר הישראלי, סומקה - דרג', נחל שמרי.

הערות: המסלול עובר בחלקו בשטח אש פעיל. אין להכנס לשטח ללא חיאום מוקדם עם צה"ל!!!

דרוג - ב'

המלצות להרחבת הגן הלאומי

כאשר הוכרז הגן הלאומי בכרמל בשנת 1971 נקבעו גבולותיו על פי אילוצים דוגמת אדמות פרטיות, שטחי הכפרים הדרוזיים וכו'. לימוד הכרמל לאזוריו מראה כי שטחים רבים בעלי פוטנציאל לטיול ונופש בחיק הטבע, או כאלה ששימור נופם חשוב לשימור כולל של נופי הכרמל, אינם כלולים בשטח הגן. דיון זה בא להצביע על מספר אזורים שמן הראוי להוסיףם לתחום הגן או להופכם לשמורות טבע בתחום הגן הלאומי. ההמלצות נובעות מפוטנציאל השטח בלבד ואינן מתייחסות לבעיות בצוע הנובעות מטעמים חוקיים, בעלויות קרקע וכו'.

א. בקעת אלון, הר שוקף ונחל בוסחן עליון: שטח זה הוא חלק ממובלעת הכפרים שאינה כלולה בתחומי הגן הלאומי. נופי בקעת אלון ונחל בוסחן עליון מורכבים ברובם מחלקות חקלאיות זעירות, מטעי זיחים וחקלאות טרסות מסורחיות. נופי חקלאות ההר היו אופייניים לאזורינו והם הולכים ונעלמים. שימורם חשוב בשל ערכם החזותי ובשל ערכם התרבותי-היסטורי. שימור כזה יחאפשר על ידי מציאת דרך להמשך עיבוד החלקות בשיטות מסורתיות. צרוף השטח לגן הלאומי עשוי לאפשר ולדרבן מציאת דרך לשימור זה. הר שוקף הוא הגבוה בהרי הכרמל החיכוך, החצפית מראשו היא מהיפות בכרמל. מסלולי טיול אחדים מגיעים לנקודת החצפית מכיוונים שונים ומקשרים אותה לחלקי הכרמל האחרים. לשם שימור נופי ההר ולתועלת המטיילים חשוב לכלול את הר שוקף בגן.

ב. הר סומק ונחל חרובים: שטח זה המצוי מזרעם לגבול הגן הלאומי, יוצר יחד עם הר מהלל (מצוי ברובו בתחום הגן) יחידת נוף מהיפות והמרשימות בכרמל. הסכנה לפגיעה בערכי טבע ונוף כאן גדולה הן בשל אימוני צה"ל והן בשל פעילות רעייה וכריחה של התושבים המקומיים. צרוף השטח לגן הלאומי עשוי להביא לשימורו וניהול נכון של משאביו.

ג. אגן הניקוז של נחל מהר"ל ושולי בקעת מהר"ל: כל השטח שמדרום להר סומק ועד ערוצו הראשי של נחל מהר"ל, בין כביש אליקים-דלית אל-כרמל לבין הבקעות מקורה וכרם מהר"ל. בתחום זה מצויים מחשופי טוף וולקני מרשימים, קטעי יער פארק של אלון חבור וחרוב, שטחים המחכסים בפריחה אביבית מגוונת וצפופה, כל זה לצד שטח רמתי, מתון המבוחר על ידי יובליו העליונים של נחל מהר"ל. רוב השטח מכוסה בחורש אלון שבחלקו הוא גבוה ומפוחח אך בחלקו נמוך ומדוכא. אם יוטררו לחצי הרעייה והכריחה ותפסקנה השריפות (חוצאות ירי בשטח האש) -